

Al. 46885
1994

శ్రీరస్తు.

Tel. 1678

గోమతారక బ్రహ్మరూపశ్రీ రామచంద్రచరిత్రానువర్ణ

నంబుని శ్రేయసనిదానంబగుటంజేసి శ్రీమదనవద్యని

ఖిలవిద్యాభిజ్ఞ సర్వజ్ఞ సార్వభౌముండును- అధికల్పిత

రుక్మణిని- శ్రీ భోజమహారాజు చేతను- నిఖిలసజ్జన

గణపాధిపత్యాహ్లాదకంబగు నట్లుగద్య పద్యాత్మకంబుగ

రచింపఁసం- బడిన

భోజచంద్రాక్షర్య కావ్య రత్నంబు

పరిశీలించి

పరిశీలించి

ప్రశంసించిన సాహిత్యముంజూపి యాభివ్యాఖ్యాన

సహితముగ

కవితాంబుగద్య శుక్తిముక్తాసలేన - దంపూరి సుబ్బరా

య శాస్త్రి గాం తనూజెన వెంకట సుబ్బాశాస్త్రి శా.

లేఖక ప్రచుదాదివోషరహితంబగు నట్లుగ

బరిష్కరింపబడి-

భువనగిరి || తంగయ్య తేటిగారి-

జ్ఞానసూర్యోదయము నేర్వకీయము ద్రాక్షకళాశాలందు

అచ్చువేయించి

- సం॥ నవంబరు నెల- 3- తేదిన

ప్రసిద్ధిచేయబడెను.

అవతరణిక

కాపియపాపరిపూర్ణా రుచిరజటాజూటఘటితశుభ్రాంశుః । చటభూరు
హతటనిలయావిజయలివిజ్ఞానరూపిణీమూర్తిః ॥॥ స్ఫురదోద్భాంకురజ్యో
త్సావచదీప్యతదిక్షటా । మానసేసంతతంతభోదకాణామూర్తిరస్తునః
ప్రభాగ్యేందీవరచంద్రికాంభగవతీంబాలాకాదీపుజ్జ్వలాం । కస్తూరీతిల
కాశికాంకరతలైఃపాశాంకుశేబిభ్రతీమ్ । చాపంబాణమపిప్రసన్నవద
నాంపందేపరాందేవతాం । రాజీవప్రథమానలోచనయుతాంశ్రీరాజరాజే
శ్వరిమ్ ॥ సంపూర్ణావయవైస్సస్కోమలతరైస్సమ్భావజైస్సంయుతాంసిం
దూరారుణరవ్యమలగళతనుంశ్రీరాజరాజేశ్వరిమ్ । వందేయన్తనురాజజా
పిపురుషస్సేస్యస్సమ్మనైస్సరైః । యత్సేవ్యప్తంకునసాస్త్రైరైతదనిశంప్తంవి
నాసద్యతి ॥ వాణీంశంజత్తంకణపాణింవీణాయంతీంతామ్ । మదిరారు
ణసయనాజ్ఞాంముఖజితపూర్ణామృతాంశుమహామీడే ॥ జ్యోత్సావయిత
మందస్తితనమృతాయితేందేవ్యాః । ముఖకమలంధృక్కమలంహృ
త్తమలేసంతతంకలయే ॥ * ॥ ముఖమమలంజితకమలంజితహేళాంకవేదే
వ్యాః । కాంతినికాయంకలయేనిజితమాంబునిరంతరంమనసి ॥ తరంగిత
సుమంగళాతులితభాగ్యవన్తంబుళావిశాలసునికేతనావలసదుచ్చసత్కే
తనా । సుచన్తనగరిజయత్యుగుతరాపణాలంకృతాసముద్రతటవిస్తృతాస
కలసజ్జనైర్యాస్తుతా ॥ తత్ర ॥ దంపూర్వస్వయవంతమాక్షికమణిర్వా
గీశవద్భూతలేవిఖ్యాతఃపృథివీసురోవిజయతేశ్రీసుబ్బరాయాభిధః । యత్సత్త్వీ
పతిదేవతావసుమతిః పశ్యేవకన్నాంబికాయదేవేహరిపూజనంప్రతిదినం
యచ్ఛిష్యవగోమహా ॥ ॥ ఇదానీంశుశ్రీభోజరాజాహ్వయపండితేం
ద్రప్రణీతరామాయణచంపుకావ్యమ్ । శ్రీరామచంద్రాఖ్యబుధప్రణీతసా
హిత్యచంజూషితయాంపూర్ణా ॥ స్ఫుటాక్షరైర్వాక్యకృతిమధ్యదేశేమూ
లంవిశాలంపరిశోధ్యసాధు । సమ్మద్రణీకృత్యమనోజ్ఞపత్రేష్యేతత్ప్రశ
స్తంప్రకటితంహి ॥

— జవ్యావ్యాస పీఠికా ప్రారంభః —

గురవే సర్వలోకానాం భిక్షజేభవరోగితామ్ | నిధయే సర్వవిద్యానాం దక్షిణామూర్తి
 నమః || ౧ || శివానందాశ్రయ గురోశ్చరణస్తరణం మమ | ఉత్సాహశక్తిజంతేజస్తే
 తుముఖపంకజే || ౨ || విఘ్నేశవిధిమార్తండచంద్రేంద్రోపేంద్రవందిత | సమాగ
 చతేతుభ్యంబ్రహ్మణాంబ్రహ్మణస్స వతే || ౩ || సీతాకల్పతాన్వితందశరథాంభోచ

శిలంసోదరోదారస్కంధమభీష్టచంసుమనసాంశ్రేణీభిరామోదితమ్ | నిత్యం స్వాశ్రిత
 నందనంకిసలయ శ్రీపంచశాఖోద్వలం శ్రీరామమరభూరుహంపుదిసదాసైవేభాసం
 సిద్ధయై || ౪ || సుధాకరసుధాకరాశరదభాస్వరాభాస్వరాంచితక్రమవిపంచితాక్షణ

ససాదరాసాదరా | విరించినవమోహనాగమవిశారదా శారదామదీయరససాంగిశిల
 మసవదాసవదా || ౫ || యత్పదాంభోజరేణుంవిబుధకవివరాః ప్రాశస్త్యసిద్ధాంజ

సంవాద్రజ్ఞాప్యప్రేమమీలాంశుటుతరతమసాప్రాప్తవత్సానీజాయాః || ౬ || సాద్యోన్మేష
 మారాన్నిదిమివకవితాం ప్రాపురుద్యన్తజాథాంసీప్యసూపాంముదాస్తాంత్యసుర
 వరసుధఃపాతుహేరంబదేవః || ౭ || శ్రీమాన్మైత్రిలింగదేశేనబయతిబుధశ్రేణిరోటిర
 కోటిహోటిహాటిక్యభూతాగతితగుణగణోఖంబాంబత్వభాండః | ధీరశ్శాటిల్యగోత్ర

స్సకలకవికులాహ్లాదిసూక్తిప్రవీణోవీణోదాహర్యవిద్యావివరణనిపుణోరామచంద్రో
 బుధేంద్రః || ౮ || నిత్యంసంభ్రమజృంభితానటయజ్జిహ్వంబితభారలబ్ధాయంతేకవిపుం

గవాస్తవభృతోయద్వక్త్రనివన్ధనాత్ | భోజయోజిభుజామునావిరచితశ్చంపూప్ర

బంధోధునావ్యాజ్ఞాంతస్యకరోమిమంజుశతరాంసాహిత్యమంజూషితామ్ || ౯ || వ్యా
 కుర్వంతినిబద్ధగౌరవభయానైర్మలస్ఫుటంయుక్తిభిర్యతేభ్యత్వజనప్రతారణపరాఃకా

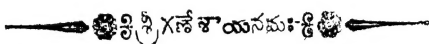
నైపుణీవాతతః || ౧౦ || వైఖర్యావచసాంకవీశమృదయంప్రఖ్యాపయన్నస్వయద్వారైవా
 హమిహాఖిలంప్రవీణోముక్తిప్రజోజ్జ్వలితమ్- అథఖిలుతత్రధాన్విచిత్రసరసక

వీతాకల్పతామంజర్యామోదితాశ్చేషవిబుధసమాజోనవద్యనిఖిలవిద్యాభిజ్ఞసహ
 జ్ఞసార్వభౌమాభోజనామామహారాజః- సమస్తసద్గుణమణిగణాధిరామస్యతారకబ్రహ్మ

రూపిణస్తత్రభవతోభగవతః శ్రీరామస్యచరితానువర్ణనంనిశ్రేయసనిదానం నిజాం
 తరంగేనివన్ధ్యే || ౧౧ || కావ్యంయశనేభాకృతేవ్యవహరవిదేశివేతరక్షయోసా

తరనివృత్తయేకాంతాసమ్మితతయోషదేశేయజేత్రిత్యాద్యాలంకారికవచనక్ర

త్యాత్ - కావ్యసాన్తేక శ్రయస్సాధనతాం - కావ్యలాహంశ్య వజ్రయేదితినిషేధ
 స్యుతసత్కావ్యవిషయతాంచపశ్యత్ సకలకల్యాణపరాయణం శ్రీరామాయణం - చం
 పూప్రబంధాత్త్వాచికిషుః - చికిషిత్వానంతరాయపరిసమాప్తిప్రపయగమనలక్షణ
 ఫలసాధనత్వాత్ ||*|| ఆశీర్వాదున్మీయం వస్తువిదేశోవాపితన్మశ్చిమత్యాచార్య
 దండివాక్యాదాశీరాద్యన్యతమస్య ప్రబంధముఖలక్షణత్వాచ్చతత్రాఽ అక్షీ పూర్వా
 కమాశిషంప్రయ్యజ్జేలక్ష్యమితి | ఆదౌలక్ష్యశబ్దప్రయోగాద్వణగజాదిశుద్ధైరభ్యుచ్చ
 యఃతదక్షం ||*|| దేవతావాచకాశ్చబ్దాయేచభద్రాదివాచకాః | తేసవేనైవనింద్యా
 స్సున్ద్రిపితోగణితోపవేతి || నిగమావేదాఃతవివశాభిసౌమ్యతాః || ని || వృక్షోపహారుహ
 శ్శాభీత్యమరః - వ్రీహ్యదిత్యాదినిః - తేషాంశిఖాణుచనిషదస్తావివశిఖాఅగ్రాణీతిశిష్యరూ

|| ప || లక్ష్యంతనోతునిత రామిత రాన పేతుమంప్రి ర్వయంవిగ

మశాభిశిఖాప్రవాళమ్ | హైరంబమంబురుహండంబుచూర్య

పకం(హాశయశ్చప్రతీయంతే) తాసాంప్రవాళంపవల్లనం - వేదాంతస్యేమిత్యర్థః ||

ని || శిఖాజ్వాలాకేహాశోఽశ్శిఖాశాఖాగ్రమాశిష్యితివైజయంతి || ప్రవాళోవల్లకీదం
 డేవిద్రుమేనవపల్లవేఇతినిఘంటుః - అంబునిరోహతీత్యంబురుహంపదం - తస్యసౌండర
 రఃసాభాగ్యాతిశయసంరంభః - తస్యచౌర్యేఅపహరణే ||*|| బ్రాహ్మణాదిత్వాత్ ద్యుతో
 నిఘ్నమాయత్రం - అంబురుహసాభాగ్యాపహరీత్యర్థః || ని || అగ్రీసౌనిఘ్న ఆయత్ర
 ఇత్యమరః - అతవివసాదృశ్యపర్యవసానాదుపమా - డంబరేత్యత్రదమ్యంతేభీరవోనేనే
 తిడంబరః* దమడుపరమే* తాదిక త్వాత్ ద్వరప్రవృత్తయఃపుషోదరాదివణావృత్తయ
 శ్చసుబోధినీకారస్తుడంబవిషేషజ్ఞాతిబాంతోధాతురస్తీత్యాహ-తన్నతేడంబంబిషేషం
 రాతితిడంబరః || ని || ఆడంబరోస్త్రీసంరంభఇత్యమరశేషశ్చ-విహస్యంతేవిభితివిఘ్నః
 ప్రచూహః || ని || విఘ్నాంతరాయః ప్రచూహఇత్యమరః - ఘటార్థేకత్వధానమితికప్ప
 త్యయః - తవివాదయఃపర్వతాఃతేషాంభేదేవిదారణేతథారథురంధరంవజ్రాయుధ
 సుమానసారం - అశేషవిఘ్నవిశాళకమిత్యర్థః - ధూరేవధురా - ఆపంచైవహలంశానామి
 తిభవనాదాప - తాంధారయతితిథురంధరంసంజ్ఞాయాంభృతవృజీత్యాదిసాక్షప్రత్య
 యఃఖిత్యనవయస్యేతిత్రాసః - ఆరుద్వికషడిత్యాదిసాముమాగమః - హేరంబస్యేదం
 హైరంబంవై నాయకంతస్యేదమిత్యర్థ - అంఘ్రిద్వయంచరణయగ్ధం - ఇతరేమనవిద్య
 శ్శేఅపైత్యయస్త్రికాకుళితద్యభాభవతితథా - ఇతరానపేక్షంభవనీయాంతరనిరపేక్ష
 ముతరఃఇదంకియావిశేషణంయద్దంఘ్రిద్వయవిశేషణంతదాసహకార్యాంతరమ

సేవేక్ష్యస్వాతంత్ర్యేదైవసకలసేవకజనాభీష్ఠితదానసమర్థమిత్యర్థః-నితరామితశయే
సకిమత్తితోవ్యయేత్యాదిసా ఆమీప్రత్యయః-సఃఅస్మాకంలక్ష్మీంలశేమభిలషితార్థసం
పత్తింతసూతుకరోతుసంపాదయత్విత్వర్థః-తనోతేరాశిపిలితావిత్వా శీరర్థలోటా
ని॥కోభాసంపత్తిపద్మాసులక్ష్మీశ్చీరీవకధ్యతఇతిశాస్తవః-అతాశీరలంకారః॥*॥ ఆ
శీనామాభిలషితవస్తుసత్సాససంపాదయత్విత్వార్థః - అయంచోక్తోపమరూపకవిశే
షాభ్యాంతులతందులవత్పరస్పరనైరవేద్యే త్వంసృజ్యతే - తథానితరామితరోత్యాది
వ్యంజనయుగ్మానాంజకారాదీనాంకేవలానాంచాసకృదావత్వాకృత్యనుప్రాస.
శబ్దలంకారః- తదుక్తంబిద్యానాథేన ॥*॥ ఏకద్విప్రభృతీనాంతువ్యంజనానాంయథా
భవేత్ | ఆప్యత్తిర్యత్రపంబంధప్రత్యనుప్రాసవిషయతఇతి-అయమేవాలంకారఃప్రా
యశోభోజరాజోత్తిమలసంధయః- విశేషంతువద్యేమః-అదాద్యదేవతాకస్యలం
త్యలఘోస్తగణస్యప్రయోగాచ్చుభలాభమ్నూచ్యతే ॥తదుక్తం॥ తోవ్యరంత్యలం

నిఘ్నం విఘ్నాద్రిభేదశతధార ధరం ధరంసః ॥ ౧౪॥ ఉ
చైచ్చరతిర్జగతిసిద్ధతిధన్వతశ్చైత్తస్యప్రమాదవదనైఃప్రళకే
తరైశ్చేత్ | తేషాంప్రకాశనదశాపిమహీమరైశ్చైత్తానంత

శ్చుభఇతి-లకారస్యభూత్వాత్ బీజప్రచయగమనసిద్ధిః-ప్రాయేణాత్రద్రాక్షపాకః॥
*॥ ద్రాక్షపాకస్సకథితోబహిరంతస్సురద్రవఇతిలక్షణాత్-ఏతదాదిశ్లోకపంచకం
వసంతతిలకావృత్తమ్॥ఉక్తావసంతతిలకాతభజాజగౌగతితదారలక్షణాత్॥౧॥ **
ఇదానీంతావన్నంగళాదీనిమంగళమధ్యానిమంగళాంతాని శాస్త్రాగ్రీప్రభంత ఇత్యాది
భగవద్భాష్యకారవచనం ప్రమాణయస్యిష్టాచారపరిప్రాప్తంవిశిష్టదేవతాబ్రాహ్మణ
సమస్కారరూపంమంగళంనిబధ్నతి ॥ ఉచైచ్చరతి ॥ జగతిజగత్ప్రత్యర్థః- ఉచైచ్చ
ర్జన్నతాగతిఃగంతవ్యదేశఃస్వగాద్యన్నతస్థానమిత్యర్థః॥ని॥ దేశే ప్రాప్యేగతిరివై
జయంతి॥ ధర్మవతఃజ్యోతిష్టమాదిధర్మాత్ - పంచమ్యాప్రసిసిద్ధతిచేత్-నిష్పన్నాభ
వతియది - సిద్ధతీతిపదంసర్వత్రపంబధ్యతే- తస్యధర్మస్య-ప్రమాయథార్థానుభవ
- స్వగాదీఫలసాధనత్వజ్ఞానమితియావత్ - ప్రమాకేరణం ప్రమాణమిత్యత్రయ
పథానానుభవఃప్రమేతిప్రమాశబ్దార్థస్యతాత్వికైరుపపడితత్త్వాత్ - కృతకేత
రైరకృత్రిమైర్జగదనైఃజ్యోతిష్టమేనస్వగళాకామాయజేతేత్యాదివేదవ్యాకైస్సీద్ధ
తిచేత్॥*॥సస్యప్రమాతోభూతస్సనిశ్చయనితమేవైతదృగ్విదోయివేదసానువేద
ఇత్యాదివాక్యాద్విదానానుత్పత్తిత్రవణాత్ కథమకృతకత్వమితిచేత్ - అనాదినిధనా

నిత్యావాగుత్సృష్టాస్వయంభువా-ఆదావేదమయీవిద్యాంతస్సర్వః ప్రవతాతగ్ని
 తిస్తృతేరకృత్రిమత్వావగమాత్ - యుచస్సామానిజ్జగీరగిత్యాదిమహిరణ్యగర్భావేదా
 విరావవివజనేరథః-ఏతచ్ఛాస్త్రైరూనిత్యాదితివేదాంతసూత్రవ్యాఖ్యానావసరేత
 త్రథగవద్భిఃభాష్యకృద్భిఃసమ్యగివేచితం || తత్రైవానుసంధయమిత్వలమత్రతాస్త్రై
 విచారేణ||తేషాంఅకృత్రిమవచనానాం ప్రకాశనదశా-పాఠోఽథాతశ్చస్సుటీకరణేప్ర
 కారశ్చ- మహీసురైఃబ్రాహ్మణైరిత్యథః||ని|| ఆశ్రమోస్త్రీర్విజాత్యగ్రజన్మభూతే
 వవాదవాగ్దత్వమరః- తానంతరేణతాన్మహీసురాన్వివా* అంతరాంతరేణయక్షగతి
 ద్విత్వీయా- మత్సృజామౌమత్కృతనమస్కారః - క్వనుమత్రవానిపతేత్ ప్రవతేక్షాత
 ఉత్తక్రమేణపరమ శ్రేణా హేయానాం వేదవిదామేవ బ్రాహ్మణానాం నమస్కార్య
 త్వాత్తేషామేవాయంనమస్కారోవిధీయతఇత్యర్థః||* తథాచక్రుతిః||* తస్మాద్భ్యా
 మ్మత్సృజేవేదవిద్యోద్ధివేదివేనమస్కుర్యాదితిరతోబ్రాహ్మణా వివనమస్కార్యాః ఇ
 ప్పదేః తాశ్చ - అమక్రంభగవతా శ్రీకృష్ణేనమహాభారతే - తైవాధీనం జగత్సర్వంమ
 ద్రాగ్ధీనంతుదైవతం | తన్వంత్రం బ్రాహ్మణాధీనం బ్రాహ్మణోమమదైవతమితి - అ

రేణింపతేత్క్వసుమత్ప్రణామః || ౨ || చ|| గద్యామబంధర

సమిశ్రితవప్యసూక్తిప్రభాద్యాహివాద్యకలయా కలితేషగీ

తిః | తస్మాద్దధాతుకవిగూర్ణవిదాంసుఖాయవంఘ్రాప్రబంధ

త్రోత్తరోత్తరస్యపూర్వపూర్వంప్రతివిశేషణత్వాత్పరికావశ్యలంకారః - తమక్రమే
 కావశ్యాం||* యత్రవిశేషణభావఃపూర్వపూర్వం ప్రతిక్రమేదైవభవతి - పరంపర
 మేషాంకృతిరేకావశికథితేతి||౨|| ఇదానీంస్వచిత్పితనిబంధస్యస్వరూపనిరూపణ
 ద్వారాసమృదయానాం ప్రరోచనాముత్పాదయతోద్రవనాయాంనిజరసనాయాః
 ప్రవృత్తిమాతా నైగద్యేతి|| గద్యాన్యపాదబద్ధాని||*తమక్రం||అపాదఃపదసంఘాతో
 గద్యంపద్యంచతుష్పదమితి- గద్యానామనుబంధనఅనుషంగేణ- యోరసాస్వాద్యస్తేన
 మిశ్రితామితా- పద్యసూక్తిఃపద్యానాంసమ్యగ్రచనా||ని|| ఆస్వాదేబ్రహ్మణిరసఇతి
 శబ్దాదావే- వాద్యకలయావీణావేణుకృదంగాదివాద్యశిల్పేన||ని|| కళాశిల్పవిప్రుద్ధావి
 తిభైఃజయన్తి- కలితామిశ్రితా- గీతిర్గానవిద్యేవ-వృద్ధ్యామనోజ్ఞాహి-సమృదయమృద
 యాదన్లనీఖల్విత్యథః- తస్మాత్ గద్యపద్య మిశ్రిత ప్రబంధస్యసర్వానందకరత్వాదై
 తోః- కవయంతేరస్లోనిరశబ్దభాసంఘటనపరయావణయంతితికవయః-తస్మాద్
 జుషాంతద్వత్కానువచనాం- కనితారసాభిజ్ఞానామిత్యథః - సుఖాయమృదయా
 నురంజనాథం- మమేయంకుడియా ||* వృద్ధాచ్ఛ ఇతిచప్రత్యయః- రసనాజిహ్వ
 భంజ్ఞాప్రబంధరచనాం|| * || గద్యపద్యాత్కంకావ్యరీచంపూరిత్యభిధీయ్యతఇత్యు

కలశంకావ్యం చంపూ ప్రబంధః - తస్యరచనాంనిర్మాణం- దధాతు-విశిష్టప్రబం
 రచనాయామదీయారససాప్రవర్తతామిత్యథః- చమత్కారకారితయాగద్యప
 న్యత్వకంకావ్యంకరోమితాత్పర్యం- అత్రపూర్వవాక్యే- ఉపమానూపమేయసా
 రణధర్మసాధుశ్యప్రతిపాదకానాంవతుర్థాం ప్రయాగాత్ శ్రాతీపూర్ణోపమాలంకా
 || * || స్యతస్సీధేనధిన్నే ససన్నతేనచధర్మతః- న్యాదౌపమ్యేనపర్వస్యసృవాచ్యంతే
 కదోపమేతిలక్షణాత్ - సవశభేనానుప్రాసేనచసంస్కృజ్యతే || * || సమవాల్మీకిరచితే
 వక్త్రీరామాయణేన- సకలజనసంతృప్తేష్టాయమానత్వాత్తవపునః కోయింనూతనప్ర
 ధధనిర్మాణప్రయా- సదిత్యాశంక్యసోపపత్తికంతత్ప్రణయినేస్యస్యాధి కారంతా
 ర్యదౌశయతివాల్మీకిః|| వల్మీకస్యాపత్యంవావాల్మీకిః|| తమక్రంబ్రజ్యతే వక్త్రే|| అ
 భాబ్రహ్మీప్రహేజాబ్రహ్మలోకపితామహః | వల్మీకప్రభవీయస్మాత్తస్మాద్వాల్మీకిరత్వ
 వితి* అతఃస్మిన్- తేనగీతా ఉపవర్ణితాఃయేరఘుపుజ్జవకీర్తితాః పుమాన్గారివ
 యోవ్యచభక్తేః|| ని|| శ్రేష్ఠోయోజాతుపుజ్యవావిధివై జయన్తి* గోరతద్ధిరలుకితీసమా
 రచనాంరసనామదీయా|| 3 || ప|| వాల్మీకిగీతరఘుపుజ్జవకీర్తి
 లేశైశ్చప్రింకరోమికథపవ్యథు నాబుధానామ్ | గంగాజ
 లైర్భువిభగీరథయత్న కృష్టైఃకింతర్పణం నవిదధాతి జనఃపి

త్యూణాం|| ర || ప|| వాచన్ని శావ్యభగవా నథనార దస్య
 సాంతప్తవ- రఘుపుంగవస్యరఘు శ్రేష్ఠస్యకీర్తీర్దానయోత్రాదిగుణ సముద్భవాయ-
 స్సమాఖ్యాయఃలేశాలవా నైః- బ్రహ్మలోక ప్రసిద్ధస్యతకోటివిస్తృతస్య శ్రీరామ
 చరితస్య - చతుర్వింశతి సహస్రసంఖ్యా పరిమిత గ్రంథేన శ్రీరామాయణేన- కియ
 తపివవణితత్వాత్- కీర్తిలేశై రిత్సుక్రమిత్యవగంతవ్యం- అధునేదానీం- కథమపిమ
 హతాయశ్మేన- చంపూప్రబంధనిర్మాణరూపేతేత్యథః|| ని|| జ్ఞాతహేతువిషయాయామ
 ప్యాదికథమవ్యయంకథమాదితథాప్యంతంయత్నై గౌరవబాధయారిత్వ త్వమాలా
 యాం-బుధానాంతర్జ్ఞానాం|| ని|| జ్ఞాతృచాంద్రసురాబుధాఇతిక్షీరస్వామి-త్వప్రింసంతు
 ష్టిం-కరోమి-అత్రప్రస్తాంతమాహ-భువిభూలోకే-భగీరథేనరాజ్ఞా-యత్నకృష్టైఃప్రయ

త్నైఃసానీనైః- అశ్వమేధీయాశ్వాన్వేషణసమయేకపిలానలదగ్ధానాంసగరాత్తజానాం
 స్వర్లోకప్రాపణాయకుశ్చరతశ్చర్యాద్భిబహుతర ప్రయత్నై నవియన్తాగ్ధృవం ప్రా
 పితై రిత్యథః- భగీరథప్రయత్నము తరత్రవత్వతే- గంగాజలైర్నందాకినీసలివైః-
 నరఃపితౄణాంతర్పణంనివాపాంజలిదాసేనసంశృప్తిం - నవిదధాతినకరోపికిం - కరో
 త్యేవేత్యథః- అతోహమప్యేవంకరోమాతిభావః అత్రైవధర్మే న్యదృష్టేంతాలంకా
 థః || * || యత్రవాక్యద్వయేబింబ ప్రతిబింబితయోచ్యతే- సామాన్యధర్మవాక్యజైస్సు

వృష్టాంతోనిగద్యత ఇతిలక్షణాత్ || ౪ || ఇత్థంస్వస్యగ్రంథకరణయోగ్యతాం ||
 సంప్రతికథాంప్రస్తాతి || వాచమితి || ప్రవచనాం ప్రగల్భవచనాం - కవీనాం
 వికవీనాం - ప్రథమఃప్రథమః - సకలకవికులగురురిత్యర్థః - సఃప్రసిద్ధః - అత్ర-స
 ప్రాప్తే || * || తదుక్తంకావ్యప్రకాశే || * || ప్రక్రాంతప్రసిద్ధాసభాతాభి
 యస్తచ్చబ్యోయదుపాదాసంనాపేక్షత ఇతి - తుశబ్దః ఉత్కర్షణార్థః - అవ్యయా
 నేకాభిప్రాయాత్ - భగవాన్ || * || ఉత్పత్తినిధిసంపై వభూతానామగతింగతి
 త్తివిద్యామవిద్యాంవచనవాచ్యభగవానిత్యుక్తలక్షణః - ప్రచేతసోపత్యం ప్రాచే
 వాన్మీతిః * తస్మాదత్యమిత్యుక్తం || ని || ప్రాచేతసస్తాద్వికవిఃస్వాన్మైత్రావరుణిశ్చ
 వాన్మీతిశ్చేచినిఘంటుః - రమంతేశరీరేంద్రియవిషయోపనీతయా - వివేదనయేనినా
 వాః - తేహంసంబధిసారంఅజ్ఞానంద్యతిఖండయతీతి శ్రీరామాయణదివ్యనామసం
 నేనేతినారదః || * || తదుక్తంనారదీయే || * || గాయన్నారాయణకథాంసర్వల
 భయోపహంస || నారదోనాశయస్తేతిన్యజామజ్ఞానజంతమ ఇతి || * || అథవా ||
 నరతీతనరః ప్రోక్తఃపరమాత్మాసనాతన ఇతినారదీయవచనాత్ - నరఃపరమాత్మా
 స్యసంబంధివారంపరమాత్మవిషయకజ్ఞానంతదదాతిఉపదిశతిపరమకారుణికతయ
 ముముక్షుభ్య ఇతినారదః - తేనాస్యశ్రద్ధేయవచనత్వముక్తమిత్యవధేయం - తస్యనా
 దస్యబ్రహ్మనియోగేనసమాగతస్యదేవఋషిప్రవరస్య - వాచంనిశమ్య-కోన్మస్తీత్యా
 ప్రతంతోకఇత్యాదినిజప్రశ్నానురూపే తరతయా || * || ఋషేష్యైమ్యహంబుధ్దా
 ప్రాచేతసఃప్రవచసాంప్రథమః కవీనామ్ | మాధ్యందినా

యనియకాయమహర్షి సేవ్యాంపుణ్యామవాపతమసాన్తమ

తైర్యుక్తమ్భ్యైయతాంనరఇత్యాదిసంక్షిప్తబాలరామాయణోకాంకథాంవాచంత్రు
 త్వా - గురుముఖావృత్తితప్యమితిన్యాయేనసకలలోకగురోర్నారదిస్యముఖాశ్ర
 ణవిధేర్విహితత్వాదిభావః || * || నిశమ్యతీతిశ్రవణేతథానిశమయత్వపీతిభట్టమ
 తత్రనిశామ్యతేరిదంరూపం - అన్యథానిశమయ్యేతిస్యాత్ అతపివాచనామనః-నిః
 నిశమయ్యశబ్దా ప్రకృతిభేదాత్ || * || నను || * || ఉత్పంగన్నారదోజ్ఞానైవద్యో
 స్థాత్వస్వయంబువ ఇతి - భాగవతప్రసిద్ధంహిసారదస్యబ్రహ్మపుత్రత్వం || * || లభ
 చ || * || వాన్మీతిరభవద్బ్రహ్మవాణీవాక్తస్యరూపిణీ చకారరామచరితంపావన
 చరితవ్రత ఇతిస్కాందే - వార్వతీం ప్రతిపరమేశ్వరేణోక్తత్వాత్ - బ్రహ్మలోకప్ర
 ద్ధంశతకోటివిస్తృతంరామచరితంభూలోకవర్తిచారుర్వర్ణ్యతావత్రయవిమోచన
 గ్ధంసంక్షిప్తరచయితుముక్తస్యపరమకారుణికస్యబ్రహ్మణివచ - భూమాస్వాంశేనక
 ల్మీతిరూపేణఅవతర్ణ త్వాదస్యప్రప్త్యుత్పత్తిం-నారదస్యోపదేష్ట్యుత్పత్తించకథముపయుజ
 తఇతిచేత్ - సమానుషలోకేదూషాంతరేణావతీరాస్యతస్య - సంప్రదాయప్రవతానా

కాంక్షిత్తునుచున్నతత్వాదిత్యలనుతిరుచుచేస - మధ్యభాగమునందున - మధ్య
 బ్రహ్మమధ్యందినాదేశఃకావారా - త్రత్యయశ్చస్యాదితిస్యాసత్తాతః - మధ్యాన్తకాని
 మధ్యందినశబ్దపదతానిదిమతతత్వత్య - (*)వతభావోత్పాదిభ్యాజ్ - మధ్యంది
 నాయనియమాయ - మధ్యాన్తి కక్రియాంకతుమిత్వభావః - మహర్షిఃఋషిప్రవర్త
 సైవ్యాం - స్వానసంధ్యావందనాద్యనుష్ఠానాభామశ్రయితుంయోగ్యాం - మహర్షి
 లక్షణంతు || శ్లో || తపశ్శాచచరాదాంతాస్సత్యవాచోబహుశ్చ తాః | వేదవేదాం
 గతత్వజ్ఞాఋషయఃపరికితాతాదితి - మతఃపుణ్యాంపావనీం - అతవతమసామజ్ఞానా
 నాంనిహంత్రీంవిశాసీం - స్వసేవతత్పరాణాంతేషుచపనివత - నేనజ్ఞాన ప్రదాత్రీ
 మిత్వర్థః - తమసాంతమసానదీంప్రాచ - లక్షణయాత తీరంప్రాప్యేత్వర్థః - అత్రతమ
 సాంతమసామివ్యంజనత్రితయస్యావృత్తావృత్త్యనుప్రాసశ్చబలంకారః - లక్షణం
 తూత్తమ్ || శ్లో || వాచస్పి శమ్యభగవానభేతినారాయణాదివ్యా భ్యా కృదభిమతఃపా
 వః || ౫ || తత్రేతి || తత్రతమసాతీత - పంచశరాయస్యతేనపంచశరేణవస్తరేణ - విధం
 ప్రహృతం - కామమోహితమితియవత్ || ని || కామఃపంచశరస్సరత్వమరః - పంచభిశ.

సాహస్రీమ్ || ౫ || ౫ || తత్ర క శ్చ న క్రాశ్చ మి
 ధునాదీకం - తత్త్వశరవిధమపివ్యా ధేనానువిధమ్ | నిధ్యా
 యతోబద్ధానుకం పస్య భగవతోవాల్మీకేర్వదనారవిం

రై విధమితిగమ్యతే || ని || అరవిందమశోకంచూతంచనవమల్లికా | నీలోత్పలంచ
 చందైతేపంచపాణస్యసాయకాదిత్యమరః - తథాభూతమపివ్యాధేనయ్యుతేననిహాదే
 నేతియావత్ || ని || వ్యాధోక్తుగవధాజేతౌక్తుగయర్థభిశ్చసప్తత్యమరః - అనుపశ్చాత్
 ధ్యంసంప్రహృతంపరమశోచ్యతరమిత్వర్థః (*)విసంప్రహరతిభావోఃకర్తృణక్షణ
 క్రాంచమిభునాత్ - క్రాంచీచక్రాంచశ్చక్రాంచబకవిశేషా || ని || క్రుజ్ క్రాంచో
 భుజకకహ్వరిత్యమరః - పుమాన్త్రియేత్యేకశేషః - తయోమిభునాత్ ద్వంద్వార్ - త
 న్నిభునాదిత్యర్థః - నిధానరణేపంచమి || ని || స్త్రీపుంసామిభుసంద్వంద్వమిత్వమరః - కంచ
 నవికంపుమాంసం - నిధ్యాయరఃపశ్యతః || ని || నిర్వణానంతునిధ్యానందశానాలోకనే

క్షణమిత్వమరః - అతవవబద్ధానుకంపస్యఉత్పన్నకరుణస్య - మైత్రీముదితాకరుణా-
 ష్టజ్ఞానేతివతస్మ కాంమహద్భిత్తవృత్తిజ్ఞేన - విధవేదనదశానస్య కరుణాత్పదక
 త్వాదితిభావః || ని || కృపాదయానుకంపాస్యాదిత్యమరః - భగవతోవాల్మీకే - పదద్వయం
 వ్యాఖ్యాతం - వదన్తమరవిందమిత్యుపమితసమాసః - నతువదనమేవారవిందమితిరూప
 కసమాసః - తథాసత్యరవిందస్యప్రాధాన్యేన - తసాత్పరస్వతీనిస్సరణాయోగాత్

భండోమయీ అనుష్టుప్ భండోనిబద్ధా - ద్వాత్రింశదక్షరానుష్టుబిలితాండసాః [౧] భృ
 దశ్శబ్దతాత్రు - వ్యవయత్ - టిడ్డాణభిత్వాది నాజీప్ - కాచిదపూర్వా - ఏవంవత్సమా
 బాప్రకారా - సరస్వతీవాక్ - నిస్ససారనిజప్రయత్నంబైనైవనిజ - గామ ॥ ౧ ॥ గీర్వా -
 గ్వాణీసరస్వతీత్యమరః - సృగతావిలితాతోలి - ట ॥ ౬ ॥ తామేవసరస్వతీమాహ
 మునిమాదేతి ॥ హేనిమాద - త్వంశాశ్వాతీః సమాః అనంతసంవత్సరా ॥ ౧ ॥ సంవత్సరోవ
 త్వరోజ్జోహయనో స్త్రీశరత్సమాభిత్వమరః - అత్యంతసంయోగద్విలియా - ప్రతిష్ఠాంస్థి
 తిం - మాగమః మాప్రాప్తహి - టీ ప్రమేవమరేత్యథః (*) గమేలు - జిపుమాదిత్యాత్
 స్థేరజాదేశః సమాచ్యోగభిత్వదాగమప్రతిషేధేవక్తవ్యేసిలర్థత్వాత్తదభావప్రతిషేధః
 యద్యస్తాత్త్రైంశమిభునాదేకం కామమోహితం క్రీడాతత్పరం - అవధీః హతవాససి
 ॥ ౧ ॥ హతేలు - జిహనోవధాదేశః - అయంశాపత్నైనప్రవృత్తః శ్లోకః - వాస్తీ కేమ - హ
 ద్దేశ్వరానుగ్రహేణకృత్సకావ్యాధాసంగ్రహానిస్సృతః - సంగ్రహశ్చాయం - మా
 నిమాదమాలక్ష్మీనిషీదతివృత్తిఅస్తిన్నిమమానిమాదలక్ష్మీనివాసక్రీరామ - త్వంశాశ్వాతీః
 సమాః చిరకాలం - ప్రతిష్ఠామగమః - అఖండితైశ్వర్యానందసంపన్నో విజయీ భవే
 త్యర్థః - యద్యతః కారణాత్ - క్రౌంచమిభునాత్ - క్రుంచగతికాటిలాల్పభావయారి
 తిథాతోః క్రుంచారాక్షసీకైకసీ - తస్యాపత్యం క్రౌంచోరాక్షసః రావణః * తస్యాప

దాచ్ఛందోమయీకాచిదేవంబిస్ససారసరస్వతీ ॥ ౬ ॥ స
 మానిమాదప్రతిష్ఠాన్త్రమగమశ్శాశ్వతీస్సమాః ॥ యతా -)
 ఇమిభునాదేకమవధీగకామమోహితమ్ ॥ ౭ ॥ గ్రతదనుసమ
 యాచితకృత్యం నిర్వర్త్యస్వాత్రమముపగతవతిభగవతివా

త్యమిత్యన్ - తస్యపత్నికౌంబీకుండోదరీ - అత్రాపిపూర్వపదేశశేషః - తయార్చి
 భునాదేకం కామమోహితం బోకవిద్విష్టకర్తాణం రావణమవధీః - విలేనమహాషణా
 వాల్మీకినా సంప్రదాయప్రవర్తకేన - లక్ష్మీపతిరూపక్రీరామన్తరణరూపం మంగళం కా
 వ్యాదావవశ్యకతావ్యాసీవచనంకృతమిత్యవగంతవ్యం - ఇత్యేవం సరస్వతీనిస్ససా
 రేతిపూర్వేణ సంబంధః - శ్లోకాఖ్యమేతదానుష్టుప్ శంకృతం ॥ శ్లో ॥ సంవత్సంబుస
 రేవకుసంతకుండ్విదతుగ - యాః గురుషట్కంధసర్వేమామేతస్యోకస్యలక్షణమితివ
 నాక ॥ ౧ ॥ మానిమాదప్రతిష్ఠాంత్యమగమభిత్వప్రతిష్ఠాంతు - అడగమభిచ్ఛేదః - నవి
 ద్యతిమయస్యేవినిగ్రహః తస్య సంబుద్ధిః హేలమనిభాగ్య - ఇతి నారాయణీయే ॥ ౭ ॥
 తదనిష్ఠితదనుమానిమాదే త్యాదిభండోనిబద్ధవాజ్ఞీస్సరజానంతరతి - భగవతిపూజ్యేవా
 ల్మీకా - సమయారితం మధ్యాక్షకాలోచితం ॥ ౧ ॥ సమయాశ్చపథాచారకాలసిదాంత

సంవిధత్వమరః-కృత్యంస్నానసంధ్యావందశాదికర్త - నిర్వత్య-కృత్యా-స్వత్రయం
 స్వనిశేతవంపరాకాలాంత్రతి-గతవతిప్రవిష్టవతిసతి || ౮ || తతఃకిం ప్రవృత్తి
 త్యతలహ || వాడీతి || అంభోజంనారాయణనాభీకమలం-తత్రభవతీత్యంభోజభూతి || ౯ ||
 శ్లో || శ్లో || తదుక్తంభాగవతే || శ్లో || యస్మాద్భిజాతాదరమిందకోశాద్యుష్ణవిరాసీద్యత
 ఎషలోకఇతి-అన్యేభ్యోపిదృశ్యతఇతిక్వేప-అపరత్రపురుషాంతరేవాస్త్రీకా-కృతోశల
 భంబిహితామషంగం-తత్రోపలభ్యమానమిత్యర్థః - వాణాఃమానిషాదేత్యాదివాచః -
 సరస్వతీదేవ్యాశ్చేతిగమ్యతే - విలాసంలీలామసహమానంఅమృష్యమాగివామిరాసీత్
 ప్రాదురభూత్ - నిజపరిగ్రహస్యపురుషాంతరాసక్తింకోవాసహేతిలిఖావః-వస్తుతస్తు
 పరమకారుణికతయామహాపూర్వాస్త్రీకేవ్యాభవిద్ధత్రైందదశనావంతరజనిత
 శోకావనోదదాభావం - నిజాజ్ఞయాప్రభమతోనారదోక్తమేవాభావంపునఃస్వయమ
 పృష్ఠపదేష్టంతత్సమక్షంప్రత్యక్షోభూదితితాత్పర్యంయత్కంఠైతదిత్యాహ - అభావతి-
 యత్రప్రతియస్యఅంభోజభవః-కృతిఃక్రియాసక్తిఃకల్పి-అనేకవిధోదేవతీర్యజ్ఞ
 సమ్మ్యాదిభేదేనబహుప్రకారోయఃప్రపంచఃసగః - సత్తివివ్యాజోపదేశోయస్యసత
 త్తోక్తిః-యఃఇంద్రజాలవిధిః || శ్లో || అదేశకాలాపారోక్ష్యంపరోక్షస్యైవబహుస్సః || య

స్త్రీకా || ౮ || ప || వాణీ విలాసమపరత్రకృతోశలమృ
 మంభోజభూరసహమానగివామిరాసీత్ | అభావతియత్ర
 తిరనేకవిధప్రచ్ఛిచవ్యాజేంద్రజాలవిధిసాధకపింధికేవ

త్రైవిధాదిభిస్సయమైంద్రజాలవిధిస్సృతఇత్యుక్తలక్షణః-తస్యసాధకపింధికేవ
 మ్నాదకపింధువిశేషఇవ-అభావిత్రకాశతే-అతవవతద్యుక్తంక్రౌంచహనంతదశ
 నేనమహాపూర్వపికోశాద్దనంతదవనోదాభావంస్వస్యావిభావశ్చేతిభావః - పింధి
 కేత్యత్రపింఠైవపింధికా(*)స్వాథేకపప్రత్యయః-కాల్పార్యస్యేకారాదేశః - య
 ద్యపి || ౧ || పింధుబహేనపుంసకఇత్యమరః - తథాపిఅబంతోయంపింఠాశబ్దోనిఘం
 టవంతరేషుమృగ్యః - అథవామహాకవిప్రయోగదశనాల్పసూధేయం || * || యగ్లో
 కంకృష్టకణామృతస్తవేమంగతే || * || సవతిభిపింఠాలంఘితమితి-తథాజ్ఞానవాసి
 ష్టాంశరీకోపాఖ్యానే|| ఇత్యుక్తాపింధికాతేనప్రామితాప్రసభంసభానానావిర
 తనాగీజంమాయేవపరమాత్మనేతి-నిరంకుశఃఖలుకవయః - సుహృదభీనాగిత్వలమతి
 శ్రుసంగేన-అత్రపూర్వవాక్యేవాఖ్యావాచ్యప్రతీయమానయాశ్లేషభిత్తికాధ్యవ
 సాయమూలాతిశయోక్తిర్నిరూప్యథా-అసమానఇతిబాధిస్వరూపోత్పేక్ష-ఉత్తరవా
 క్యేకుప్రపంచేవ్యాజశబ్దేనతత్త్వమపక్షత్వేంద్రజాలత్వారోపణాపక్షవాలంకా
 రః|| ఇతిభావిశబ్దేరసత్యత్వప్రతిపాదనమపస్తుతినిసర్వస్వమాత్రం-తదుజ్జీవితాడే

అనంపింభిత్యుచమాసాహోత్ప్రేక్షయాపరస్పరజైరపేక్ష్యత్సంస్మజ్యతే-వసంతతి
లకావృత్తలటగంతూక్తం || ౯ || తతఃకథితేతతఃప్రాచుభావానంతరం- పరమహ
షేణాణిసామహాయమేవంభూతేమయదయయావీరభూదహౌకృతాథానేతిపర
మానందభరితేనేత్యర్థః-మహర్షిణా || * || ఉభయైరేతాస్తపస్యగ్రానియతాశీచసంయ
మి! శాపానుగ్రహయోశ్చక్రస్వత్యసంధోభవదృషిరితి- ఉత్తలక్షణలక్షితేనఋషిప్ర
వరేణవాత్మికనా-విధివత్విధ్యహంయథాశాస్త్రమిత్యర్థః- అభ్యుచితఃఅభ్యుచితా
ద్యాసనాదిభిఃపూజితః- పరమేస్థానేతివృత్తిపరమేష్టిబ్రహ్మకతా- - పరమేస్థఃకెనిరి
తికెనిప్రత్యయఃదౌణాదికః- తత్పురుషేకృతివహుశబ్దిసప్రమ్యాలుగ్ధానైస్త్రుణ
మితవక్తవ్యావృత్త్యం-మధ్యమలోకేభూలోకేపి- లోకత్రయపటేపి-అస్యమధ్యమత్వా
దితిభావః-అపిశబ్దోలోకాంతరప్రత్యాఖ్యాతింద్యోతయతి- స్వవృత్తంనిజచరిత్రంప్ర
కాశయితుంప్రఖ్యాపయితుంశితేత్యర్థికె-వస్తువస్తుమచ్చందాదేవేతిభావఃభవంతంత్యా
మేవ-అన్యవృత్తవచ్చేదాథామేవకారః- తవైవయోగ్యత్వాదితిభావః- ఏవకారోయం

౯|| ౧|| తతః పరమహర్షేణమహర్షిణావిధివదభ్యర్చితఃపరమే
ష్ఠీ - మధ్యమలోకేపిస్వవృత్తంప్రకాశయితుంకల - భవన్త
మేవోపలిప్తమానయానయాభారత్యా - రామచరితంయ
థాశ్రుతంవ్యాక్రియతామితివ్యాహృత్యాన్తరథాత్ || ౧౦ ||
చ || అథసరసిజయోనేరాజ్ఞయారామవృత్తంకరబదరసమా

భారత్యావాసంబధ్యతే-ఉపలిప్తమానయా-అనువర్తమానయాఅనయా-భవన్తభాన్నిగ్గ
భయాభారత్యామానియాదేత్యాదిసరస్వత్యా- ఈవృత్తైరేవజ్ఞానేతిత్యర్థః-రామచరితం
కీరామచరిత్రం - శ్రుతమనతిక్రమ్యధాశ్రుతం - నారదముఖతఃశ్రుతక్రమానతిక్ర
మజ్ఞేనేత్యర్థః||సి||యథాసావ్యశ్యయోగ్యత్వవీపాస్సాస్విభావనతిక్రమత్తితశ్చాగ్రవై-
వ్యాక్రియతాంవ్యాఖ్యానతామిత్యేవంవ్యాహృత్యోక్తావిషదిత్య||సి|| వ్యావరణై
లపితమిత్యమరః- అంతరథాత్అదృశ్యోభూత్- అత్రేదంరామాయణబాలకాండవ
చసం-మచ్చందాదేవతేబ్రహ్మప్రవృత్తయంసరస్వతీ! రామస్యచరితంకృత్సమైక
మత్వమృషిసత్ప్రమిత్యారభ్య ఇత్యుక్తాన్విభావాకబ్రహ్మతత్రైవాంతరధీయతేత్యం
తమ్ ||౧౦|| అథతి|| అథబ్రహ్మతిరోధానానంతరం||సి||మంగళానంతరారంభప్రశ్నకా
త్రైవ్యైకవ్యథోపలిప్తమరః-మధుమయ్యఃఅమృతస్రావిణ్యః-తాసాంఘణితీనాం-రసా
లంకారోల్లసితశబ్దాః-సంఘటనావిశేషాం-మధుమయేత్యత్ర||*||స్త్రియాఃపుంబది
త్యాదినాపుంబద్ధావః-మాంగంపద్ధతింబద్ధయతితితాద్భివ్యవకనీనామితిమాంగబది

భుకలకవికులగురుత్వ ర్థః || * || దృశ్యేణంతాత్రాచ్చీత్యే దేవః - కుశంత్సాసా
ముషిశ్వమహర్షిః || * || తపోనిధూతపాస్తానోయాథాతథ్యాభిధాయనః | వేదవేదాం
గతత్వజ్ఞాముషయః పరికితః - తా ఇత్యుక్తలక్షణముషిశ్రేష్ఠాపీల్వీతి - సరసిజండాని
తారణంయస్యతస్య బ్రహ్మణః అజ్ఞయాశ్రీరామచరితంవ్యాక్రియతామిత్యేవంయాచని
యోగేన హేతునా - రామవృత్తంశ్రీరామచరితం - ప్రతీచ్యాదృష్ట్యామోగదృష్ట్యా - నిద
ర్యాః ఫలంబదరం || శ్లో || ఫలేలుక - కరేహునెయద్భదరంతేన సమానంతక్షుల్యమిత్యాధీ
ఉపమాక్రియావిశేషణంవా - నిశ్శేషమిత్యర్థః - వ్రేక్ష్యదృష్ట్యా - శుభంవక్తృశాంత్రోత్సా
శాంచకల్యాణకరం - సాస్యదుపావతోగానతశ్చమధురం || ని || త్రిషిష్టమగురాస్వా
మౌజిత్యమరః - రామస్యఅయసంస్థానంపణక త్వేనెత్యన్వర్థసంజ్ఞారామాయణమిత్యా
ఖ్యాయస్యతతథోక్తం || పూర్వపదాత్సంజ్ఞాయమగ్నితత్వం - ఉత్తరాణ్యవత్
తావ్యంప్రబంధమతసతలకరో - కవయతేవణయత ఇతికవితస్యకర్తావ్యం
బ్రాహ్మణాదిత్వాత్ప్యజ్జే - తస్య పంకజాదివహ్యాధవత్సారపోల్లనితకబ్ధాధా
సంఘటనాత్తకమేవనతుకర్తమాత్రంతతావ్యంరచితవాక్ || * || తథాచశ్రీరామా

నమ్యేక్యదృష్ట్యా ప్రతీచ్యా | శుభమతనుతకావ్యంసాదు
రామా యతాఖ్యన్తుధుమయః ఫణీలీనామ్నార్థదర్శిమహర్షిః |
౧౧ | గ || ఎసంప్రబంధంప్రయోక్తుంకస్సమర్థఇతి వ్రామువగ
తవతిభగవతివాల్మీకా || ౧౨ || చ || ఉపాగతామిళితపరస్పరౌ

యణితతః పశ్యతిభర్తా త్వాతత్సవంయోగమాధితః | పురాయతప్రనివృత్తంపాశా
వామలకంయథేత్యారభ్య - రఘువంశస్యచరితంచతారభగవాన్ ప్రితిత్యంతం - మా
లిసీవృత్తం || * || ననమయయయేయంమాలినీభాగిలోతైరితిలక్షణాత్ || ౧౧ || తదనంత
రభృతాంతమాహ || ఏనమితి || వాల్మీకావేసంప్రబంధంశ్రీరామాయణాఖ్యమేతతాగ్ర
వ్యంప్రయోక్తుమధ్యాపయితుంపరితంవా - కఃపుమాన్సమథోధికారిత్యేవం
రూపాందింతాంపర్యాలోచనముపగతవతిసతి || ౧౨ || తతః కింజాతమిత్యకలహః ||
ఉపాగతామితి || మిలితాసంగతాపరస్పరోపమాలినోన్యసాదృశ్యంయదౌస్తాయమత
తావత్పరస్పరతుల్యరూపావిత్యర్థః - బహుశ్రుతోవేదవేదాంగాదిశకలవిద్యావిశారదౌ
ని || తాస్య ప్రవణయోశ్చ తమిలివశ్వః - శ్రుతిమధురేణ ప్రవణానందకరేణస్వరేణ -

శుత్యారధ్ధాసురణనలక్షణేనానితౌ - శ్రావ్యకంఠస్వరసంపన్నావిత్యర్థః - స్వరలక్ష
ణముక్తంసంగీతరత్నాకరే || * || శ్రుత్యనంతరభావీయశ్చబ్దోసురణనాత్మకః | రసాత్రం
జయతిశ్రీతృదితంసస్వరఉచ్యతఇతి - విచక్షేత్రేతి | విచక్షణావిద్యాంసా || * || శ్రుతరీల్య

జితిన్యాసకారః-అనయోఃప్రతిఘోవత్తవ్యఇతిచక్షిజః - ఖా జాదేభాభావః-వివిధాని
 విషయప్రకారాదేనరేంద్రలక్షణానిఅజామబాహుత్వాదిరాజవిహ్వనియయోస్తామహ
 రాజకుమారత్వాత్తుహాగ్యసూచకరాజలక్షణలక్షణాదిత్యర్థః-కుశోలవత్పైనినామ
 భారయతఇతిమశలనామధారిణౌ-మతైలవైశ్చగభాక్షేదమాజానాత్తుశలవాదిత్య
 వ్యర్థాసంజ్ఞావిత్యర్థః-ఉత్తంచకాశిదాసేన ||*||సతామశలమ్రాస్త్రప్రగణైవౌత
 దాఖ్యయా | కవిఃకుశలవావేవచకారకిలనామతఇతి-కుశీలవాగాయకౌ ||*||ప్రహరరాధి
 త్వాత్సాధుః-ఉపాగతౌచింతాసమకాలమేవవిశిష్టగుణసంపన్నోమైత్రేయాకుశీల
 వాశసాపంచ్రాప్రాదిత్యర్థః ||*||అస్యాజ్ఞేసాభవిష్యంత్యాఃకార్యసిద్ధివేగంలక్షణమి
 తిభావః-అత్రోదాత్తతానామగుణఃతదుత్తవిద్యానాధేన ||*||శ్లాఘ్యైవిశేషజైర్యో
 జాయత్రసాస్యాదుదాత్తతే || ఖే || గుచిరావృత్తం || చతుర్కాహైరిహరుచిరాజభాస
 గా ఇతిలక్షణాత్ || ౧౩ || ఏతావితి||మునిర్వననశీలోవాత్ప్రీతిః||మునిలక్షణంతు ||*|| ని
 ధిత్రస్తవశతత్వజ్ఞఃకామక్రోధవివజితః | ధ్యానస్థానిష్ఠియోదాంతస్త్వమృతాం
 పమాబహుశ్రుతౌ శ్రుతిమధురస్వరాన్వితౌ | విచక్షణౌవివి
 ధనరేంద్రగుతుణౌకుశీలనామశలవనామధారిణౌ || ౧౩ || X || ఏ
 తామునిగపరిగృహ్యసాంకృతిమపారయత్, | ౧౪ || X || తౌ
 పునరితస్తతోగాయమానౌదృష్ట్యా - రామగప్రహృష్టమనః
 స్వభవనమానీయభ్యాతృభిః పరివృతః నిజంచరితం గాతుమ
 స్వయంబు || * || తతశ్చ || ౧౫ || ప | ఛందోమయీనాం
 జహోమునిరితి-ఎతామశలవా - పరిగృహ్యశిష్యత్వేనపరిగృహ్య - సాంకృతింసాంస్వకీ
 యాంకృతిం || వి || స్థాన్జ్ఞాతావాత్తనిస్సంక్రిహ్యత్ప్రీత్యాంధనఇత్యుతరః - కృ
 తింక్రిరామాయణాభ్యుప్రబంధం-అపారయదభ్యాపయామాస || ఖే || పతేన్యంత్వా
 త్-గతిబుద్ధిత్యాదినాటికకుఃకర్తవ్యం || ౧౪ || తావితి || ఇతస్తతస్తత్రతత్రత్ర
 తేతఇత్యర్థః-గాయమానౌగాననైవశ్రీరామాయణంపఠంతౌకుశీలపాకర్త-పున
 ర్భగోవాక్యా లంకారే - దృష్ట్యా రామః ప్రహృష్టమనఃరూపగానసంపదైభ్యాంసం
 ముహంతఃకరణస్థా - స్వభవనంనిజమందిరమానీయభృత్యైఃప్రాచయ్య-ప్రాతృభిః
 లక్ష్మణాదిభిఃపరివృతఃపరివేష్టితః - నిజంచరితంస్వచరిత్రంగాతుంగానేనపరికర్తుం
 స్వయంబు || పు || భృత్ - ప్రబంధమేనంపఠతమినియోజితవానిత్యర్థః || ని || ప్ర
 త్నోమయోగఃపుచ్చాచేత్యుతరః || తతఇతి || ఖే || తతః అనయోగానం తరం
 రుశబ్దోవత్కమాణ్రియాయాంసంబధ్యతే ||*||
 || * || ఛందోమయీనామితి || ఛందోమయీనామనుష్టుబ్ధాదిఛందోనిధానాం-నాచాం

నిలయస్యచద్యప్రచంచనిర్మాణచామరైకనికేతనస్యేత్యర్థః || ౧ || ఛందఃపద్యేచవేదే
 వేదివిశ్వః | * | ఛందశ్చబ్దాన్తయతిపీఠమునిపుంగవస్యముని శ్రేష్ఠస్య వాస్తవేః - అం
 తేవసంతాపంతేవాసిసాశిప్యై-ఏతేనఅనయారఖిండితవచనత్వంసూచ్యతే || ౧౧ || ఛా
 త్రాంతేవాసిసాశిప్యైత్యమరః- ఏతౌకుమారామైశిలయాకుశలవా - రఘువీరవృత్తం
 శ్రీరామచరితం - యథాక్రమంరూపదేశానుసారైజై వేత్యర్థః- గాతుంగాననపరితుం-
 ఉపక్రమేతాముపక్రాంతవంతౌ - చశబ్దోయమనుయోగంసముచ్చి నోతి - ఏతేనప్ర
 శ్నానంతరమేవఅవిలంబేనప్రారబ్ధగానయారనయోశ్చైవరామస్యచాన్యోన్యంనైవ
 వశాత్సవ్యయమేపౌత్వన్నాప్రీతిరితిసూచ్యతే - ఇంద్రోపేంద్రమిత్రజాదుచజాతవ
 త్తం || * || స్యాదింద్రవజ్రాయదితౌజగౌగః || ఉపేంద్రవజ్రజతజా సతౌగః || అనం
 తరోదీరితలక్ష్మణౌపాదోయదీయాభుపజాతయస్తాః-ఇతికేదారేణాక్రత్వాత్ || ౧౬ ||
 ఉపక్రమప్రకారమేవాహ || అస్తీతి || జనలోచనానామానందసందాయుషశుస్త
 వస్తుసమృద్ధతయాసకలజనసంజ్ఞానానందకరేష్వి త్యర్థః - కోశలేషూ తరకూశలేశుజ

నిలయస్యవాచామ నైవస నైమునిపుణ్యవస్య | ఏతౌకుమారౌ
 రఘువీరవృత్తయథాక్రమంగాతుముపక్రమేతాత్ || ౧౬ ||
 చ || అస్తిప్రశస్తాజనలోచనానామానంద సద్దాయుషశుస్త
 వస్తు || అజ్ఞాసముత్సా రితదానవానారాజ్ఞామయోధ్యేరిపురీ
 రఘూణామ్ || ౧౭ || ప్ర | తామావసద్దశరథస్సురవ నితేనసం
 క్రన్దనేనహితాసన సంవిభాగః | బృహ్దారకారివిజయేసుర

నపదేషు-విమువచనాంతై వతేశవిశేషస్యసంజ్ఞా - ప్రశస్తాప్రఖ్యాతా - అజ్ఞయై వస
 ముత్సాగ్రితానిరస్తా-దానవామేషాంతేషాంచండశాసనానామిత్యర్థః-రఘూణాంరఘు
 వంశోద్భవానారాజ్ఞాప్రజాసురంజికానాంసృపాణాం - రఘుశబ్దేనయదుశబ్దవ త్తద
 వత్సేయత్వేణ-జనపదశబ్దానాంతతద్రాజత్వాత్-విముషులుగసంభవాత్ - రఘురాజ
 సంబంధినిత్యర్థః-యోధుశక్త్యాఅయోధ్యేతిఅస్వభావసంజ్ఞాపురీరాజధానీఅస్తి - ఇం
 ద్రవజ్రావృత్తం- లక్షణంయూక్తం || శ్లో || సంధాయిష్యిత్వపిపాతః - ఉదాత్తాలంకా
 రః || ౧౭ || తామితిసురవందితేనసుర సేవ్యేన-సంక్రందనేనఇంద్రేణ|| ౧ || సంక్రంద
 ణోద్భవ్యవసస్తురామస్తేఘవాహనఇత్యమరః - విహితః ఆసనసంవిభాగఃనత్రాథావా
 సనఃఇంద్రస్యాపిహానసీయఇత్యర్థః-తథాబృందారకారిణాందానవానాం - విజయేస
 వి-దానవేషువిజితేషుసత్స్విత్వభావః - సురలోకేస్త్వగే - లఘానిపరితోమాత్సురైర్దీ
 యమానతయాప్రాప్తానిమందారాణామూలా ఏవమాల్యా నిపారి జాతకుసుమప్రజః
 తేషాంకుఘాశుష్పరసేనవాసితాసురభిత్తావాసభూమిర్నివాసస్థానయస్యసతథా

క్షః భూలోకేషి స్వగంధుభావకభృత్యభాః || ని || మధుమద్యభుష్పరసభివ్యమరః |
 దశరథో రాజా తామయోధ్యామావసత్ అధివసతిస్త్ర || శ్లో || ఉపాన్వధ్యాన్వసభితిక
 ర్మత్వం తత్రవత్మానో నిజకార్యనిర్వాహకతయానురైః పూజ్యమానః - చిరకాలం
 సామ్రాజ్యశ్రీయమునుబహువేత్యభాః - అనుప్రాసోలంకారః - వసంతతిలకావృత్తం ||
 ౧౮ | అథేతి | అథానంతరమస్తి వ్యవరథే - అనపత్యతయా అభుత్రకతయా - దూయమానం
 పరితప్యమానమాన సంయస్య తస్మిన్ || * || నాభుత్రస్య హిలోతూస్తితత్వవేదపశ
 త్వాదిమరితి అభుత్రస్య గతిర్నాస్తితిస్మత్స్మృతిభ్యామితిభావః || * || దూడే పరితాపభితి
 భావోః కథారిశానమ్ - అతపివపున్నామ్నానరకాత్త్రాయంతభితిపుత్రాస్తదర్థం
 పుత్రలాభాభామిత్వభాః - అథేన సహనిత్యసమాసస్వరస్వలింగతావచక్తవ్యా - అ
 శ్వమేధంక్రతుం అశ్వమేధయా గంధిభాతుంకర్తు - మంత్రిభిన్న మంసచివై సృజం
 మంత్రయమాణేచారయమాణేసతి - తదానుమం త్రేకులక్రమాగతోమం త్రిప్రవరః
 కథా - అంగదేశేలంగరాష్ట్రసంగతః ప్రాప్తయోవగ్రహః పృష్టిప్రతిబంధః - అ

లోకలబ్ధమన్దారమాల్యమధువాసితవాస భూమిః | ౧౮ | గ |
 అథాన్వన్నసపత్య తయాదూయమానమానసేపుత్రార్థంక్ర
 తుమశ్వమేధంవిధాతుంమన్త్రిభిస్సహమన్త్రయమాణేదశ
 రథేనున్త్రగ్రహహృష్టమనామహమేరజ్జదేశసజ్జతా
 వగ్రహగ్రహశౌండస్యవిభండకసూనౌరవశ్యచ్యుశ్యశృం
 గస్యప్రసాదాన్పుభవోభవితాకుమారాణామిలిసనతుమా
 రోదీరితంపురావృత్తమన్తైదశరథాయకథయామాస |

వగ్రహావర్తప్రతిబంధభివ్యవ్రత్యయః || ని || వృష్టిర్వర్షంతద్విఘ్నేవగ్రహవగ్ర
 హాసమావిత్యమరః - తస్యవగ్రహేనివత్తేనాం దస్యదక్షస్య - నిగ్రహమగ్రహాసమ
 భావ్యత్యభాః | శ్లో | సప్రమాణాం దైరితిసమాసః - విభండకసూనో విభండకాన్వ
 మునిపుత్రస్యముశ్యశృంగస్యమహాదేనుహరిలక్షణముక్తం - ప్రసాదాదనుగ్రహతో
 శ్లో | ప్రభావాదితిపాతే - సమభ్యాత్ అవశ్యం నిన్వితంకుమారాణాంపుత్రాణాం - ప్ర
 భవత్యస్త్యాదిప్రభవః కారణం | శ్లో || యూదోరప్భవితాభవిష్యద్భి అనద్యతనేలుటా
 దశరథస్యేతిశేషః - ఇత్యేవంసనతుమా రేణ - పరాపరవిదాబ్రహ్మమాససపుత్రేణా
 వీరితం - బ్రహ్మసభా యాంకధితం - పురావృత్తం పూర్వవృత్తాంతమన్తైదశరథాయకథ
 యమాసపూర్వమిత్వేకసారథ్యేనబ్రహ్మసభాంగతస్సు మంత్రస్త్రప్రభూలోకరా
 బ్రహ్మస్తావతత్పరే దేవైః పృష్టే సనతుమా రేణ - త్రైకాల్యవిదాకధితస్యదశర
 థవృత్తాంతస్య - మనసిస్థితత్వాత్తదానీ మేవత్సర్వం నివేదమామాపెత్యభాః

౧౯|| సజిత|| సేవశరభోపిసుమంత్రస్యవచనాత్తభ్యవాక్యాద్భిఃశాంతఃశకుంఠతఃఆ
 ధిఃపుత్రాభావజాతమనోవ్యధాయస్యసతథోత్తస్సౌ||ని||పుంస్యాధిర్వాసనీవ్యభత్య
 మరః- శాంతానామ అంగదేశాధీశ్వరస్య రోమపాదనామ్నస్తనయాతయా కుటుం
 బినంకుటుంబవంతం- శాంతాజానిమిత్యధిః- ఆవగ్రహనివారణానంతరంపారితో
 షికతయానిజపుత్రికాయావత్తత్వాదిభావః-అతఏవసంబంధినంబంధురోమపాదస్య
 దశరథస్యవసాహదః-సంబంధసోదరభావస్యవిద్యమానత్వాదిభావః- మునిమనసః
 లంఘునిలక్షణముక్తం - ఋశ్యశృంగమానీయస్యమేవేతిశేషః- వసిష్ఠననిజకులగు
 రుణాదిప్తముపదిప్తమశ్వమేధాద్వరం-సరయూరోధసిసరయావ్యనదీతీరే || ని|| హలం
 రోధశ్చతీరంచేత్యమరః-విధాయవిధిబోధితప్రమేణకృత్వా-తత్రసరయూరోధస్యేవ
 నత్వశ్వమేధ-సహకర్తృణికర్తారంభః. ఇతిశాస్త్రనిషేధాత్ - పుత్రాణామియంపుత్ర
 యాతాంపుత్రోత్పాదనపేక్షామిత్యర్థః||*||వృథాచ్యుతిషప్రత్యయః-ఇష్టింయాగం
 పుత్రకామేష్టింవిధివత్, విధ్యహంయథాశాస్త్రమిత్యధికః-
 తదహంమితివత్ప్రత్యయః - కతుమా రభత ఉపాక్రమత ||

౧౯|| X || సోపిసుమస్త్రవచనాచ్చాస్తాధిశ్చాస్తాకుటుంబినమే
 సంసంబంధినం-మునిమానీయవసిష్ఠాదిప్తమశ్వమేధాద్వరంసర
 యూరోధసి విధాయతత్రపుత్రీయామిష్టింవిధివత గ్రస్తుమా
 రభత || ౨౦ || X || తదనుహవిరాహరణాయధరణోక్తితా
 వతరణాస్పర్శేగీర్వాణాశ్చ తమఖద్రముఖాశ్చ తుర్ముఖా

౨౦ || తదన్వితి|| తదన్వారంభానంతరం-హవిరాహరణాయహవిర్భాగానాహతుః- ధ
 రణశ్చతావతరణాఃఫలంప్రత్యాగతాః- శతముఖప్రముఖాఇంద్రాద్వాస్సవో
 గీర్వాణాణాదేవగణాశ్చతుర్ముఖాయబ్రహ్మదేవశముఖస్యరావణస్య - ప్రతాపఃతా
 శదండబంతేజః || ని || సప్రభావఃప్రతాపశ్చయతేజఃశదండజమిత్యమరః- సనిజ
 గ్రీష్మష్టాగ్రీష్మతుజనితసంతాపస్తేనయత్సంప్లోషణందాహః || శ్లి || ప్లుషదాహఇ
 షీథాతోలుః- తదావేద్యవిజ్ఞాప్యతేనసహవతుర్ముఖేనసాకంశృంగస్యవికారఃశా
 క్లోంధనుర్యస్యతంశాక్లోంధాన్వనంక్రిమవవిష్టుం-శాక్లోంశ్చేత్యనజాదేశతద్ధితసమాస
 త్వోశరణంరక్షితారం||వి||శరణంగృహరక్షిత్రోనిత్యమరః-ఇతిమనానినాలబుధ్య
 మానాశరణపదస్యకర్తృత్వేపినిపాతేనేతిశబ్దేనాభిహితత్వాన్న ద్వితియా - తిథ్యాద్యుప
 సంఖ్యాసస్య పలక్షణత్వాత్ - యథాహవాచకః || శ్లి || నిపాతేనాప్యభిహితేకర్త
 వీనకర్తృవిభక్తిఃపరిగణనస్యప్రాయికత్వాదితి - నానావిధాబహుప్రకారాః ప్రస్తు
 తాఃతతా-లోచితాఃసతయఃస్తోత్రాణియేనాంతేతథాకాః - యద్వానానావింయ

భాతథాప్రస్తుతాశుక్రాంతాఃస్తుతయోయేహంతేతథోక్తాస్సంతః - ఓరాంబుర
 శింషీరాణావమానేదుః శ్రీమహావిష్ణుఃశ్రీరాభిశాయిత్వాత్తత్తీరంప్రాపురిత్యథాః-
 అంబురాశిశబ్దస్యరూఢ్యాణావపరత్వాన్నానాథాం తిరయోగావేషయారూఢి
 బలీయ్యసీతిమీమాంసకాః-ఏవముత్తరత్రాపిప్రప్యత్సమ్ || * || షడ్వీ విశరణగత్య
 వసాపి నేష్యతిథాతోలి-ట్ || ౨౧ || అ || అథత్రిభిఃకుశేనశ్రీమహావిష్ణుంవణాయతి ||
 సంతాపఘ్న మిత్యాది || సకలజగతాంసమస్తలోకానాంసంతాపంతాపత్రయజని
 తంగ్రిష్టాదిజనితంచసంజ్వరంహంతినాశయతీతిసంతాపఘ్నం || * || ఋహంతే
 రితికుత్వం - శార్ఙ్గ మెవచాపం ఇం ద్రధనుస్తేనాభిరామంకు నోజ్జ్వలన్త్యైరేవవిద్య
 తోసాదామీనీతయాలసితంలసంతం || * || కతఃరిక్తః - గతిమిదీత్యా దిసూత్రేచకా
 రాద్యతఃమానాథాత్వాత్ - అతసీనామన్యుమాపరపర్యామోవృక్షవిశేషః || ని || ఆ
 తసీస్యాదుమాన్యుమేత్యురుః - ఆంధ్రభామాయాంనల్లపుపులుగలలగిసి - తస్యాఃకుచ్ఛ
 శ్చత్రుష్పస్త్రబకస్యసమానాఛాయాకాంతిర్య స్యతాదృశఃకామోదేచూయస్యతమి

యదశముఖప్రతాపగ్రీష్టోన్మసంపోషణ మావేద్యతేనసహ
 శరణమితీశౌర్జాధన్వానంమన్వా నాఃనానావిధ ప్రస్తుగస్తు
 తయఃశ్రీరాంబురాశిమానేదుః || తత్ర || ౨౧ || ప || సంతాప
 ఘ్నంసకలజగతాంశార్ఙ్గ చాపా భిరామంలక్ష్మీవిద్యుల్లసిత
 మురీసీగుచ్ఛసచ్చాయకాయమ్ | వైకుంఠాఖ్యంమునిజనమన
 శ్చాత్రకానాంశరణ్యంకారుణ్యపద్మి దశపరితక్రాంతమే

త్యుపమా || ని || ఛాయాత్వ నాతపేకాంతావితీవై జయంతి || * || సమానస్యభంబసి
 త్యాదిసూత్రేసమానస్యేతియోగఃకాగాత్సమాసః - ఛాయాదిమసమానశబ్దస్యసభావః
 ముసయోమననశీలాఃతపివజనాస్తేహంకునోన్యై వచాతకాఃషడ్వివిశేషాఃతేహంశ
 రణేరక్షణేసాధుంశరణ్యం - సవకంసహాపతితమంబునచాతకానామిత్యాదినాతేమాం
 తదేశశరణత్వా దితిభావః || * || తత్ర సాధురియత్ప్ర త్యయః అ హంసమాహః
 ఆపం || * || తస్య సమాహుతిత్యణ - కారుణ్యందమైవఆశంయస్యతం - అథవాక్సా
 రుణ్యమేవఅపోయస్యతం - కారుణ్యాపంబుహ్మరిత్యా దినాసమాసాంతఃవికుంఠవిజ
 వైకుంఠోవిష్ణుః || * || స్వా థేణప్రత్యయః - సఇత్యా ఖ్యా యస్య తంకాలమేఘం
 నీలాంబురం - త్రిదశశచిత్త బ్రహ్మాండాదిదేవసమాబోధదశా - త్రిదశేత్య త్రితి
 ప్రోదశాలవస్థాబాల్యయావనకమా రాణిజన్మ సత్రాప్యధ్యయోయేహంతే - యదాస్ త్రిద
 శశరీరమామేమామితి || * || బహు వ్రీహాసంఖ్యేయేషలక్రొ పమారూపకయోర
 మప్రాసస్యచపరస్పరవైరవేద్యేత్సంసృష్టిః-ఏతదాదిశ్లోకత్రయంకుండాక్రాంతా

కృతం । కుందాక్రాంతాజలధిపదై మ్భూతాతాదగ్ధరూదేదిలిలత్తాన్ ॥౨౨॥
 యీరేతి ॥ పునఃదేహభాసానిజశరీరకాంతినాంప్రరోహైరంకురైః యీరాంభోధేఃకీర
 సముద్రస్య రూఢీర్యోగమపహరతీతిన్యాయేనయోగాన్త్రాధేవలీయస్తాద్విదిభావః-
 జతరమభిశఃమధ్యప్రదేశస్యసమంతాదిత్యధః - సలిలమభితతిత్యపి పాతః॥*॥అభిశః
 పరితతిత్యాదిసాద్విలీయా-కాలేవంద్రోదయకాలేఽన్వీలంతేవికసంతియానికువలయద
 భాసినీలోత్పలపత్రాణితైరదైవతమభేదంతత్యాన్యశ్యమిత్యధః- ఆపాదయంతంసం
 పాదయతం - కాలగ్రహణంధితానామన్తానత్యవ్యతనాథః - నిజదేహకాంతిచ
 టాభిఃకీరాణావస్థనిలవణతాంజనయంతమిత్యధః - విలేనక్రీమపవన్లుదివ్యశ
 రీరస్యంద్రసీలసాదృశ్యంసూర్యతే ॥తదుక్తం॥కీరమధ్యేకీపేన్వీలంకీరంచేన్వీలతాం
 ప్రజేత్ । సద్వింద్రసీలోవిజ్ఞేయస్సవః సాఖ్యకరశ్శుభిభి-రత్నాన్త్రవపనాత్లతవి
 జ్జీరస్యస్వధవలిమపరిత్యాగేనాన్యనీలిమన్వీకరణాకైస్తద్గుణాలంకారః॥*॥తద్గుణః
 స్వగుణత్యాగాదన్యత్రృచ్చగుణాహృతీరిలిలత్తాన్-తథాబ్జమబద్ధమాలవద్గోరేసిత

ఘనదర్శ ॥ ౨౨॥ పక్షీరామ్యోధైరర్జతరమభితోదేహభాసా
 మ్పగ్నోహైఃకాలాన్వీలత-వలయద భాదైవతమాపాద
 యస్తమ్ । ఆతన్వానంభుజగళయనేకామఃకైమగౌరేన్ద్రా
 ముద్రాంనిఖిలజగతీరత్తజేజాగరూకామ్ ॥౨౩॥ పక్షప్రహ్లా
 దస్యవ్యసనమమితదైత్యవర్గస్యదమ్భంప్రహ్లాంపతస్థనిలమ

భిక్తుపమా॥ని॥గౌరోరుజేసితేపీతభిలిఖ్యామరా - భుజగళయనైశేషచర్యంతే - నిఖి
 లజగతీనాంసకలలోకానాంరక్షణేపాలనే ॥ ని ॥ జగతీవిష్ణువైభూత్యామిలివిశ్వః - జాగ
 త్తాంజాగ్రతీంసావధానామిత్యధః - జాగరూకభిర్యుక్తప్రత్యయః- అతవివరా
 మశ్వనివాచ్యాంలోకవిలక్షణత్యాదిభావః - నిద్రాముద్రాయోగనిద్రావస్థా
 మాతన్వానమమకుర్వాణం॥*॥తనోలేశ్యానమ్ ॥ ౨౩ ॥ అ ॥ ఆభవ్యసిహ్నవతారం
 శ్లోకాయమిప్రహ్లాతస్యేతి॥అమితమపారంప్రహ్లాదస్యహిరణ్యకశిపుతనయస్యనిజభక్తా
 గ్రేసరస్యవ్యసనంసపఃదంశనసముద్రపాతనాదితత్త్వతృప్తపడం ॥ ని ॥వ్యసనం
 విష్ణుశ్రీశత్రుశత్రుమరః-తథాదైత్యవర్గఃస్యహిరణ్యకశిపుముఖాసురనికరస్యదంభం
 మాయాదంబరం- స్తంభమయోమయస్తంభంచరిపోహా-రణ్యకశిపోర్వక్షఃస్థలమపురః
 స్థలమపిఅపిశబ్దస్సముచ్చయేయాగపజ్యేనైకవారమేవనతుకాలక్రమదేత్యధః - భృ
 శ్చువిదారయతుంపురుషపపుమాసరశరీరేణమిశ్రితేమిశితే - అతవివశ్యద్వృష్టేఅత్యా
 శ్చిర్యతయావిశ్వభవాలోకతే-దంష్ట్రాణాంసంతవిశేషాణాంరోభిఃకాంతిభిః

దానికుక్రాంతీభవనానికుక్రంత్యలోకాయస్యతస్మిన్ - సిన్ధువేషేసిన్ధుకారేరహంసావే
 శేషబద్ధశ్రద్ధావిహితాదరంసరసిన్ధురూపేణావతీణమిత్యభావః - దదశేఽతిపూర్వేణ
 సంబంధః । ఉక్తంచశ్రీభాగవతే । భక్తప్రతిజ్ఞాపరిపాలనాయసర్వాత్మతావ్యాప్తివివ
 తఽనాయః । దైత్యేంద్రవక్షోదశనాయవిష్ణుస్తస్మాన్మహిమ్నశ్చ తిరాచిరాసీత్ ॥ అత్ర
 క్రమికస్యస్తంభాదివిదారణస్య యాగశుద్ధ్యా సంబంధపితత్సంబంధోక్తైరతిశయోక్తిభే
 దః ॥ ౨౪ ॥ నారాయణాయతి॥నారాయణాయపరమాత్మనై - తదుక్తం - నారాయణఃప
 రోవ్యక్తాదండమవ్యక్తసంభవఇతి - యద్వాసరస్య సంబంధీననారాణితత్వానితా
 నిఅయనంస్థానంయస్యసనారాయణః- తదుక్తం - సరాజ్జితానితత్వానినారాణీతివిదు
 ర్ముఖాః - తస్యతాన్యయనంపూర్వంతేననారాయణఃస్మృతఇతి-అథవానారాణిఃఅ
 యనంయస్యతథా॥*॥అతపివాణావేతస్మిన్యత్తదస్యానంగతాః - నారాస్తాస్మృ
 ప్తికరణాఃతేననారాయణఃస్మృతఇతి - ఆపోనారాఇతిప్రాక్షాలపోవై సరసూనవః-
 తస్యతాస్తయనంపూర్వంతేననారాయణఃస్మృతఇత్యాదివా - నారాభిత్వత్రాదాది

పిరిపోర్వో గవద్యే నభేత్తుం । బద్ధ శ్రద్ధాపుగుడువపుమామిత్రి
 తేవిశ్వదృష్టైదంష్ట్రా 9 రోచిర్వి శదభువ నేరంహసాసిన్ధువే
 షే ॥ ౨౪ ॥ ప ॥ నారాయణాయనశినాయతలోచనాయ
 నామావశేషితమహాబలివైభవాయ । నానాచరాచరవిధా
 యకజన్మదేశనాభీపుటాయపురుషాయనమగపరస్మై ॥ ౨౫ ॥

X ॥ ఇతివ్రణమ్యో త్థితానైలా ముత్తిరవ ముఖిరి తహరిన్దు

శ్వాత్తిద్ధం - ఆషాఢవాజీబభావః - తస్మైనారాయణాయనశినాయతలోచనాయ పుండరీ
 కవికలాదాయనామ్నానామమాత్రాణావశేషితమవశేషవక్రైతమహద్భూయిష్టం
 బలివై భవంతై రోచనిసంపుద్యేనతస్మై - వామనావతారేబలింపాదేనాత్రమ్యపాతాశే
 నిశ్చీతప్రతిత్వభావః - నానాబహుప్రకారంచరాచరంస్థావరజంగమాత్మకంజగత్ ॥ని॥
 చరాచరంస్యాజ్జగత్తీతివిశ్వః - తస్య విధాయకోనిర్మాతాబ్రహ్మతస్యజన్మదేశజన్మస్థా
 శ్చనాభీపుటంనాభీపర్వతౌశంయస్య తస్మై - పరస్మైపురుషాయపరమపురుషాయన
 మః॥*॥ నమఃస్వస్తీత్యాదినాభతుభీః - తథాచశ్రీభాగవతే - నతోస్త్వహంత్యాభిల
 ఖాతుభూతంనారాయణంపూరుషమాద్యమవ్యయమ్ । యన్నాభిభాతాదరవిందకో
 తాద్భ్రష్టచిరాసీద్యతపిచలోకః - ఇత్యుక్తత్వాత్ - వసంతతిలకావృతం ॥ ౨౫ ॥ ఇ
 తీతి ॥ ఇత్యుక్తప్రకారేణవ్రణమ్యసాష్టుంగప్రణామంకృత్యా - ఉత్థితాఽఉత్థానం
 ప్రాక్షాలః-ముత్తిరవైస్తారతరస్తోత్రధ్వనిభిః-ముఖిరితానిప్రతిధ్వనినకామ్యుఖిరీకృతాని

హరితాంధికాంకుభానిప్రదేశావీత - వదనానియేమాంతా - హరిహాయప్రముఖానిం
 ద్రాదీక్షా || ని || జంభభేదిహరి హయభిత్వమరః - వితాన్సుర్వోక్తానభిలాసమరానశేషసు
 రాకాలరుణారుణమరుణప్రకారంలత్యంతలోహితమిత్యర్థః - త్రుకారేగుణవచనస్యేతి
 ద్విధావాః - కర్షణారయవద్భావాత్సుపోలుక్ - తాదృగ్యతామరసంపద్యంతస్యవిలాస
 వోరైః - తత్తుల్యేరిత్యర్థః - మహాభాగ్యలక్షణసంపన్నస్యాస్యరక్తాంతనయనత్వాది
 తిభావః - తమక్తంసాముద్రికతాప్యై - పాణిపాదతలేరక్తనేత్రాం తౌవనభాస్తథా
 తాలుజివ్యభరోష్ఠం దసత్తరక్తస్ఫుభీభవేదితి - లోచనమరిచిసంతానైర్వృష్టిప్రభావ
 రంశరాధిరానందయక్షసంతోషయక్ష - అరవిందలోచనః విష్ణుః - అరవిందగ్రహ
 ణంప్రసీదాంసుఖనిమిలత్యవ్యోతనాథః - స్ఫుటంవ్యక్తమథావతలపైదత్ || ౨౬ ||
 అపీతి || హేతిమర్యాః ఇంద్రాదిదేవాః - వఃయుష్మక్ కంకుశలమపియేమంకిం || ని || కుశలం
 యేమమస్త్రియామిత్యమరః - అపిశబ్దః ప్రశ్నేతథావః సాంప్రతమిదాసింశోభనమా

ఖాహారిహయప్రముఖానభిలాసమరానరుణారుణత్రా
 మరసవిలాసవోరైర్లోచనమరిచిసంతానైరానందయన్యగ
 వానరవిందలోచనః స్ఫుటమభావత || ౨౬ || ప || అపికుశల
 మమర్యాస్వాగతంసాంప్రతంవశ్యమితదనుజదంభాకింసు
 దంభాళీకేళిః | అపిశబ్దమనీపానిర్మితానీతి మార్గాస్త్రిదశ
 నగరయోగయేమకృత్యేక్షమంతే || ౨౭ || గ || ఏవంభగవ
 తఃకుశలానుయోగపురస్సరీమమ్మతాసారసరసాంసరస్వతీ

గతంస్వాగతంసుఖాగమనంకిం కతకారిక్తః దంభోళికేలిర్వజ్రాయుధవిలాసః - శమితో
 విద్రాంతోదనుజానాందానవానాందంభః కపటోపాయోయసూతథోక్తాకిన్నువిభస్వి
 స్తదానవాకిమిత్యర్థః - తథాధిషణస్యబృహస్పతేషానీషయాబుధ్ధ్యా - నిమిత్తా
 బదితాః || ని || బృహస్పతిస్సురాచార్యోగీష్వతిధిషణోగురురిత్యమరః - నీతిమార్గానీతి
 మార్గపథతయః - త్రిదశనగరస్యామరావత్యాః యోగయేమకృత్యేసంరక్షణకర్తృణి - య
 శ్చంతేపిసమథాభవంతికిం పూర్వవదపిః ప్రశ్నే || ని || గర్వాసమచ్చయప్రశ్నశం
 కాసంభావనాస్వపీత్యమరః - ఆలభలాభోయోగః లభస్యపరిపాలనంయేమమితివేదః
 మూలినీవృత్తమ్ || * || కృత్యై ఇత్యపిపాతః - కృత్యై నిహుదనాయ || ౨౭ || ఏవమితి ||
 వివముక్తప్రకారేణకుశలానుయోగపురస్సరీంకుశలప్రశ్నపూర్వికాం || * || పురో
 గ్రతోగ్రేమసలేరితిలచ్చృత్యయః షిత్వాత్జీవ || ని || ప్రశ్నయోగః పృచ్ఛాచేత్య
 మరః - అమృతాసారేణామృతధారాసంపాతేనసరసాంరుచిరాం || ని || ధారాసంపాతల
 సారభిత్వమరః భగవతః || * || బ్రహ్మర్యస్యసగుప్రస్థవీర్యస్యయశస్కీయః | జాన

వైరాగ్యయోగై ప్రవక్ష్యాంః పశ్యంతో మతభిన్ను క్షలక్షణపద్ధతై శ్వర్యనంపన్నస్య ర
జ్ఞాస్సరస్వ తీంవాణీమాకణ్యోఽశ్రుత్వా - సంపూర్ణామనోరథా యదభకాంబయమాగ
తాస్తదేవభగవానసిఫోష్టవాక్ - ఆతోస్తతాగ్రర్యంజాతప్రాయమేవేతిపరిపూర్ణా
హంభితాసతీ-సుమనసాంసంసదేవసమితిః॥ ౧ ॥ సుమనాఃపుష్పమాలతోఽఃస్త్రీదేవమ
భయఃపుమానితివైజయంతీ-సభాసమితిసంసదభిత్వమరః- పరస్మైశ్చంసేపరమపురుషా
యవిష్ణవే-విజ్ఞాపయామాసవిజ్ఞాపితవతీ ॥ ౨౦ ॥ అ॥ కిమితివిజ్ఞాపయామాసేత్యత
జ్ఞా-దేవేతి ॥ హేదేవద్యోతమానస్యమిత్ - భవతామహాత్మనాకృతావలంబానాం -
యత్ప్రదధీనానామిత్యర్థః-అస్మాకమకుశలమశుభం - కథమావిభావేదుత్పద్యేతనా
దీభావేదేవేత్యర్థః-తథాపిసింధిద్విజ్ఞాపనీయమస్తీత్యాహ ॥ కింత్వీతి॥ యద్యపిసత్పు
కార్యవతాంపుంసామలమేవాగ్రతఃస్థితిరిన్యాయేన-త్వాంశరణంత్వాపురతోవ
స్థామేవలస్తతాగ్రర్యసాధనం-తథాప్యాత్యతిశయేనకించిదుచ్యతఇతిభావః॥ ౨౧

మాకర్ణ్యసమ్పూర్ణమనారథా - సుమనసాం - సంసత్పు
ష్టే - పరస్మై - విజ్ఞాపయామాస ॥ ౨౦ ॥ గ ॥ దేవ-కథమకు
శలమావిర్భవేద్భవతాకృతావలంబానామస్తాకం ॥ కింతు ॥
౨౧ ॥ ప ॥ అస్తీప్రకస్తభవైర్విబుధైరలంఘ్యులంకేతినా
మరజనీచరరాజధానీ । మాణిక్యమందిరభువాంబుహసాం
ప్రరోహైస్తేజస్త్రయాదినిదీపదశాంధిశంతీ ॥ ౩౦ ॥ ప॥

శాస్త్రీ॥ ప్రకస్తభవైః ప్రఖ్యాతవస్తుసంపద్ధిరుపలక్షితా - విబుధైరలంఘ్యులంఘిత
జుశక్త్యా - దేవానామస్యసాధ్యత్యర్థః - మాణిక్యమందిరభువాంబుహసాయగృహప్ర
భవానాం ॥ * ॥ బ్రితీయాదిమహాపితృపుంసగ్రామితిపుంపద్యానారుపజాదేశఃమహాసా
వేజసాం ॥ ౧ ॥ తేజోభామమహావిభేత్వమరః - ప్రరోహైరంకురైస్తేజసాంభానుశీత
భానుకృశానురూపాణాంధామ్నంత్రయాదిదేవీహియోదీపస్త్రస్యవిభావసాం-వి
వైజస్కతామిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ దిశావతావపస్థాయామితివిశ్వః-దిశంతీత్యసంబంధే
సంబంధరూపాతితయాక్తిః - లంకేతినామలంకేతి ప్రసిద్ధాలంకానామ్నా ప్రసిద్ధేత్య
ర్థః - రజనీచరాణాంరాక్షసానాంరాజధానీనగరీ ప్రధాననగరీ అస్తి - రాజానోధీ
యంత్రస్యామితిరాజధానీకరణాధికరణయోగై త్యధికరణార్థాల్లుట - ఏతదాదిశ్లో
కచతుష్టయంపసంతతిలకావృత్తమ్ ॥ శ్లో ॥ ప్రకస్తేవిభవయేమాంతైరితివిబుభవిశ
క్షంత్యైవ్యాఖ్యాంతరం ॥ ౩౦ ॥ ఎ నామితి ॥ సాలాస్సజావృత్తైస్తద్వదిధిరామైరాయ
తత్వాదిగుసంపన్నత్వాత్తత్తుల్యైః - భుజైవింశతిసంఖ్యాకనీజవామభినిర్జితో

యక్షరాజఃకుబేరీయస్యసతథోక్తః॥ ౩౧ ॥ సాలేతుసజ్జకాన్యాన్వీక్షకర్ణికాభివ్యవరః
 విశ్రవసోపత్యంరావణః ॥ * ॥ తస్యా పత్య మిత్య గ్ ॥ * ॥ విశ్రవసోవిశ్రవణర
 వణావితిప్రకృతేరవణాదేశః - పారాణికామరావయవీరావణాభివ్యవత్వాదయంతి-
 తదుక్తముత్తరరామాయణే - యస్మాల్లోకత్రయంచైతద్దా ॥ వితంభయమాగతమ్ ॥ తస్మా
 త్వంరావణోనామనామ్నవీరభవిష్యత్తితి ॥ * ॥ రాతేణ్యకాంతాత్ర-తణ్రిలుట్-రా
 వణాభివనామధేయంయస్యసతథోక్తః - హేలయావిలాసేనఆకర్షయానాభిభూతానితి
 రస్మత్తానిజగంతియైస్తేషాం॥ ౩౧ ॥ హేలావజ్ఞావిలాససూరివిశ్వరజసీవరాణాంరా
 బాచక్రవర్తి - నగస్యసవజతస్యవరీతిరాకృతిర్యస్యసతథాభూతస్యఃప్రాకారో
 యస్యాస్తాం-గిరిగుణప్రాయప్రాకారావృతత్వానలిగుణమామిత్యధః ॥ ౩౧ ॥ ప్రా
 కారోవరణస్యభివ్యవరః - వినాంపూర్వక్తాంలంకానామ్నప్రసిద్ధాం-పురాణవ
 గరింపురాతనపురీంచరాష్ట్రరకాలవారభ్య-విభక్తిప్రతిరాపకమవ్యయం-అవతిరక్షతి-
 ఆనుప్రాసః॥ ౩౧ ॥ అ॥ అథద్వాభ్యాంతన్మహిమానంవర్ణయతి॥ యదిత్యాది॥ యస్యరావణ

పనాంపురాణనగరింనగరివిహలాంసాలాభిరావభుజనిర్జిత
 యక్షరాజః ॥ హేలాభిభూగజగతాంరజనీచరాణాంరాజా
 చిరాదవతిరావణనామధేయః ॥ ౩౧ ॥ ప ॥ యద్వామూరా
 మూరసనా యితశస్త్రధారాదిక్పాలకీర్తిహయచంద్రమ
 సంగ్రహంతేతద్వైరిణాంరణముఖేరణద్రవాయానైనా
 స్తికశ్చిదమునుంతకమంతరేణ ॥ ౩౨ ॥ చ ॥ అంభోదనంభవ

స్యవాహవోవింశతిసంఖ్యాకాభుజా-స్తవరాహవోవిభుంతుదాస్తేహంరసనాయతాః
 రసనవదావరితాఃశస్త్రధారాయుధశ్రేణయః-రసనాయితేత్యత్ర॥ అ॥ ఆచారక్య
 నింతాత్ర-తణ్రిలుట్-దిక్పాలనామింత్రాదిదిగీశ్వరాణాంకీర్తిమయోయశోరూపః
 తామ్రపైకుయట్ - యశ్చంద్రమాశ్చంద్రః ॥ ౩౧ ॥ హీమాంశుశ్చంద్రమాశ్చంద్రాభి
 వ్యవరః - తంద్రసంతిగిలంతి - రణోవిరోధంరావణఃనిజవాహుబలవదిక్పాలన్తి
 - త్యతఃకీర్తితాంలుంపవీత్యధః-ఎకస్యచంద్రమసఃఅనేకరాహుసమ్మదేశిమవ
 స్థాంతరంక్షవ్యమితిభావః-తథాతస్యవైరిణాంశత్రాణాంరణముఖేరణద్రవాయానైనా
 స్తివమితిహస్తనిదేశః - అంతకమంతరేణయమవినా ॥ అ॥ అంతరాంతరేణయా
 క్తఇతిద్వితీయా - కశ్చితోపిదేవః-శరణప్రదాయీరక్షణతత్పరఇత్యధః-నాస్త్యే
 కలన్యవ్యవచ్ఛేదాధామేవచారః - రణపరాయణాస్త్యైరిణోవిజిత్యయమక్షయంన
 మవీత్యధః-రసనాయితేత్యత్రవివర్ణలోపాల్లుప్తోపమా-సాహృక్తరూపకేణసంకీ
 ర్త్యతే ॥ ౩౨ ॥ అ ॥ ఎ॥ తావత్ససామభ్యకాంరావణస్యకులేతయారమిత్యరలభా

అంభోజే || ఉపత్రాంతత్వా చ తరత్రతచ్ఛబ్దస్య విద్యమానత్వా చ్చా త్రయచ్ఛబ్దో
 ధ్యాహతావ్యః - యఃరజసిచరచక్రవర్తిరాక్షససావభౌమారావణః - బహుభర
 శేతైస్తపోభిః-పంచాగ్ని కుర్వే ఎకపాదావస్థానాదిరూపోగ్రతశ్చ ర్యా భిః - అమ
 మితిపురోవర్తినిదేశః - అంభోజసంభవంబ్రహ్మణమారాధయన్సంభావయన్ - ౪
 రై కురారాపంచులభమనన్యసాధారణమిత్యర్థః - ఈషద్బ్రహ్మసృష్టి వ్యాత్యాదినాఖిల్ని
 త్యయః - బరంసురాసురావధ్యత్వరూపమవాపత్రాప - పూర్వమితీశేషః-తస్మాత్పూ
 రణాదశేషభవనమశేషతోకానిత్యర్థః - నిజశాసనస్యనిజాజ్ఞాయాః - లక్ష్మీకరోతి
 విషయాకరోతి - చండశాసనోయనిజశాసనైవాశేషభవనానిత్యాస్తీత్యర్థః - అ
 భూతతద్భావేద్విః-అస్యచ్ఛా వితిదీప్యః || ౩౩ || తతఃకిమిత్యతలహ || తేనేతి || తేన
 రావణేన-వయంపరాధీనాఃపరతంత్రాః-తత్సామిమికాపితేత్యర్థః - భవానుఃఇదా
 నిమిత్తశేషః - వస్తుతస్తుభవత్పరతంత్రాపివేతివశద్భావః || ౩౪ || పరతంత్రఃపరాధీ
 నఃపరవాన్నాభవానపీత్యమరః || ౩౪ || పరాధీనత్వ మేవప్రతిపాదయతి - తథాహి
 త్యాదితా || సోయమితి || సోయంరావణఃకదాచిత్కస్తింశ్చి త్సమయే - అవరోధవధ్య

మముంబహుభిస్తపోభిరా రాధయన్వ రమవా పవరై ర్దురా
 పం । తస్మాత్స మస్తభువనం నిజశాసనస్య లక్ష్మీకరోతిరజసివ
 రచక్రవర్తి || ౩౩ || ౩౪ || తేనవయంపరాధీనాభివభవామః || ౩౪ ||
 తథాహిసోయంకదాచిత్కస్తింశ్చి ధారాధరమధిరుహ్యసా

విజజన సైనసహసావరోధవధూజనః-అంతఃపురస్త్రీజనసహచరస్సన్నిత్యర్థః || ౩౪ ||
 క్షాంతశ్చావరోధశ్చేత్యమరః || ౩౪ || తేనసహేతికుల్యమోగఇతిబహుప్రీహిఃపూప
 సజానస్యేతిసహభావస్యసత్వం - క్రీడాధరాధరంక్రీడాతైలం - దివావిహారదేశమిక్ష్మ
 థః - తమక్రంభావప్రకాశః || ౩౪ || సరితఃపులినంవేలాకాంతారారామభూధరాః | అతా
 గృహణేతిత్రాణిశయాకిసలయోచితా - దివావిహారదేశాస్సృగితి - ఆరుహ్యధిష్ఠాయ
 చరణాభ్యాం-యానంవిహయపాదాభ్యా మేవసంచరేతచేత్ - విహరేతయది-అగ్రశ్చర
 ణతలసంత్రాపోత్పాదనరూపోపరాధః || ౩౪ || అగ్రపరాధామంతుశ్చేత్యమరః - అగ్రము
 వ్యతిసమాచలేత్ - తథాసరివండనంకుర్యాదిభావః - ఇతిమత్సేతిశేషః - ఇతివైవగ
 మ్యమాసాధకత్వావప్రయోగః - ప్రయోగేపానరుక్త్యమిత్యా లంకారికాః - అసాది
 ష్కృతాతపఃఅప్రకటికృతద్యోతః || ౩౪ || ప్రకాశోద్యోతలతపఃఇత్యమరః-భగవాన్
 పూజ్యః - అభవాచిత్వర్యాదిషడ్గుణసంపన్నః-మూర్తిత్రయమయత్వా దితిభావః-సహ
 స్రంభానమౌమరిచయాయస్య సహ స్రభామరపిసూర్యః - సంకుచితభామరుపసంహృ
 తమరిచరేవసః || ౩౪ || భానుఃకరోమరిచిస్త్రీపుంసయోధీభిఃస్త్రీయూమిత్యమరః-

తస్యత్రీదాధరాధరస్యసానునిప్రథానధఃత్రదేశానిత్యథాః॥ ౧॥ స్తుఃప్రథస్సానుక
 (స్త్ర)యామిత్యమరః - సంశ్రయతేసాధ్వసంసత్యత్రత్రసిరీయశ్చసతిత్యథాః ॥ ౨॥ త్ర
 యప్రకాశకస్యాపిభగవతఃకిరణమౌనఃకుదృశ్యవక్త్రేతిమహత్ప్రమాయాతమితిభా
 వఃసూనమితినిశ్చయే - సతూత్ప్రేయాయం - ఆతపివసహస్రభానోస్సానుసమాశ్రయ
 తాసంబంధపితత్సంబంధాభిధానాత్ ఆసంబంధేసంబంధరూపాతిశయోక్తిః - ఏవమ
 త్రత్రగద్యత్రయేష్యతీశయాక్త్యమప్రాసాపూహ్యా॥ ౩॥ ౫॥ అ॥ ఏవంసూర్యావస్థామ
 త్వాసంప్రతిచంద్రావస్థానివేదయతి॥ ఏషఇతి॥ ఏషమ్మగాంకశ్చంద్రపి-సకల
 తాతాస్యోదయతయాజ్ఞాఘ్యాపీతిభావః-మృగయాఆఫటః ॥ ౧॥ ఆఫటోమృగయా(స్త్ర)
 యామిత్యమరః-తత్రతయావా-ఆయాసఃభేదస్తేన-యాచరిత్రాంతః-స్వేదాచరితాను
 భవఃపరిశ్రమః-స్త్రియాంక్తిః-తస్యాంవిశ్రాంత్యైవిశ్రమాధాం - తదవనోదాధరా

వరోధవధూజనశ్చరణాభ్యాంసంచరేతచేదాగమిష్యత్యాగ
 త్తత్య నావిష్కృతాతపోభయేనభగవాంశ్చ మాన్రభానుగపి
 సంకుచితభానురేవతత్సానునినూనంసమాశ్రయతే ॥ ౩ ౫॥
 ఏషమ్మ గాంకోపిమ్మ గయాయాసపరిశ్రాంతివిశ్రాంత్యైస
 సంభ్రమంసమజ్జనపరివృతేమజ్జనగృహభిముఖేవశముఖే-త
 త్రత్య విచిత్రతరతాతకుంభ స్తంభాగ్రత్రత్య గ్రత్రత్యప్రస్థ
 టిక శిలాసా లభంజికాపుంజ కరతల కలితనిజోపలమయకల
 తముఖాదచ్చాచ్చానువిచ్ఛిన్నా ధారామంబు ధారానిజక
 రాభిమర్శాదాపాదయన్ - తస్య ప్రసాదపిశునానాంశునా

కీదృశాః ॥ * ॥ శ్రమఃభేదోధ్వరత్యాదేవాతస్వేదాదిభూమిక్యదితిలక్షణాత్
 సంశ్రమంససాధ్వసంసత్వరంయథాభవతితథా - సమద్భివృద్ధుస్కుర్వాణైజానైః
 పరివృతేపరివేష్టితే - దశముఖేరావణే - మజ్జనగృహభిముఖేస్సానగృహమంటపో
 శ్చిత్రాసతి - తత్రమజ్జనగృహభవాస్త్రత్యాః ॥ * ॥ అవ్యయాత్త్యవ్విచిత్రతరా
 అత్యంతాశ్చర్యకరాశ్చ - యేశాతకుంభ స్తంభాఃపారణ్మయగృహధారదారునిశేహాః॥
 ౧॥ పారణ్యం-హేమహటికం ॥ తపనీయంశాతకుంభమిత్యమరః - తేమామగ్రేమహిపరి
 వ్రేదేశేమ - త్రత్యగ్రానూతసంయథాతథా - అత్రప్రత్యగ్రగ్రహణంఆలంబెనని
 యంబద్యోతనార్థం - త్రత్యుత్తరీలితః - యఃస్య టికశిలాసాలభంజికాపుంజఃపం
 ద్రకాంతమణిప్రతిమాశ్రేణిః - తస్యకరతలేమకలితాస్సంఘటితాః - నిజోపలమయా
 స్సంప్రకాంతమణింకారాశ్చ యేకలతాఃకుంభాః - తేహేమముఖాత్ముఖాకారవిభక్తే

శ్లోకార్థః || నిజః ప్రస్తరః కామివిశ్చయః || * || వికారాభ్యామయతో-అచ్చచ్ఛః
 మచ్చప్రకారామయత్వం తస్మాద్విత్వార్థః || * || ప్రకారే గుణః శనస్యే తిద్విత్వ
 భః-కర్తృభారయవద్భావాత్సుఖోలుః - అమిచ్చిన్మభారామయంతి తస్మాత్సంపాతాం || 2 ||
 భారాసంపాతతి సారభిత్వ మరః - అంబుభారాంసలిలభారాం - నిజకరాభిమర్శాత్
 స్వకిరణసంపాతాత్-అపాదయన్మత్పదయత్ - తస్యరావణస్యప్రసాదపిశునా
 మనుగ్రహసూచకానాం || నిజకర్తృభారయచక్రస్యాత్మికనోమజ్జి-నఃఖలభిత్వ మరఃశుః
 పూజాయామితి గణ్యాఖ్యానే అతపితశుః పూజాయామితి శ్లోకరత్న- శోభనా నాసీరా
 అగ్రసరాయస్య తేన శునాసీరేణ పురందరేణ-చిరకాంతీతానాచిరకాలమారభ్యతి
 భిలః తానాం నతు ప్రాప్తానామితి భావః - ఏతేనాత్మంతమలభత్వం సూచ్యతే || ని || పృథ్వి
 శ్రవాణ్యునాసీరభిత్వ మరః - వింశతివిధవీక్షణానాం వింశతిశంఖ్యాకకరుణాకటాక్షవీ
 యణానాం-నతు కియతామేవేతి భావః - తథాపిక్షణమూత్రం లబ్ధకాలమేవ పాత్రం యో
 గ్యోభవతి || ని || మాత్రం కాల్పేక్ష్యవభారణః | యోగ్యభావనయోః పాత్రమితి చామరః

సీరచిరకాంతీతానాం వింశతివిధవీక్షణానాం వింశతివిధానాం మాత్రం
 పాత్రం భవతి || 3 || తేన పాలస్త్యనందనేన సంక్రందననంద
 నాత్పస్వసుందిరోద్ధానమాసీతస్య మంచారప్రముఖస్య బృం
 దారకీ తరుబృందస్య బంధీకృత సురసుందరీ నయ సేందీవ
 రద్వంద్యా చ్చక్రారవింద కలిత కనక కలశాచ్చ మందో
 న్లంస్యందమానై రంబుభిర్జంబాలితాలవాలస్యచేళిమానా
 మపికుసుమానాం పతనభయ మాశంక మానాగ్ధవమానా

శునాసీరచిరకాంతీతానామిత్వనేన పాకశాసనస్యకారాగృహప్రవేశేన దుఃఖం బ్రహ్మ
 హత్యేన విమోచనం చ సూచితం భవతి || 3 || అథ మారుతావస్థాం విష్ణోపయతి || తేనేతి || పా
 లస్త్యనందనేన విశ్రవశః పుత్రేణ తేన రావణసంక్రందననందనాదిం ద్రోద్ధానాత్ - ఉ
 ధృత్యేతి శేషః స్వసుందిరోద్ధానం నిజగృహారామమాసీతస్య ప్రాపితస్య - నిజాశోకా
 కాయాం ప్రత్యారోపితస్యేత్యథాః - తథా బంధీకృతా ఉపగ్రహీకృతాః - కారాగృహ
 నిక్షేప్తాభిత్వార్థః || ని || ప్రగ్రహూపగ్రహా బంధ్యామిత్వ మరః - తానాం సురసుందరీజ్ఞాం
 దేవతాస్త్రీజ్ఞాం-నయ సేందీవరద్వంద్యాన్మత్ప్రేక్ష్యలయుగభావ-కరారవిందేమతా
 పామేవహ సుచక్షుః-కలితోయః కనకకలశోహరణ్మయవారికుంభః తస్మాచ్ఛ- ఉభయ
 త్యాగ్విజాతానేకవచశః - నయనారవిందద్వంద్యభ్యః కనకకలశభ్యశ్చేత్యథాః - తా
 మామారామతరుమూలనేకవ్యాపారేనియోజితత్వాదితి భావః - మందోష్ణమీషదష్టం

ధాతథా-స్యందమాన్తేఃప్రప్రవద్ధిరంబుభివాహ్యదత్తైఃకలః దత్తైశ్చత్యభాః-కల
 భోదకానాంశీతలత్వేపి-భోకానలసంత ప్రభావ్యదకమిత్రేణాన్తందోష్ణమిత్యుక్తమిత్య
 వగంతవ్యం - జంబాలీ కృతానిజంబాలితాని -చంకీకృతానీత్యభాః || * || తత్తరోతి
 తిన్యంతాత్కర్తృణి క్తః తాన్యాలవాలానిజలాధారమూలవలయానియస్యతస్య || ని ||
 నిషద్విరస్తుజంబాలజితి - స్యాదాలవాలమామితిచామరః - మందారప్రముఖస్య
 బృందారకతరుబృందస్య పారిజాతాదిసురతరునికరస్య - సంబంధినాంస్వయమేవప
 చ్యంతజితిపంచేమాని - పతనోన్ముఖానీత్యభాః || * || కర్తృకతారిచేతిమద్యావ్యః -
 తేనామపికుసుమానాం - పతనభయమాశంకమానాలభఃపాతముత్ప్రేక్షమాణాః -తథా
 షతిమసుమానాంపంకతేనెమహాపరాధసనిగృహ్నియాదితిభావః - పతమానామరుతః-ప
 రిస్పందితుంచలితుమపి-కిముతయథేచ్ఛంవిహస్తుమితిభావః-ప్రభవోసమథానభవం
 తి || ౩౨ || అథలగ్న్యవస్థాంసేవేదయతి||ఎతజితి|| గాహ-పత్యం-పురోగోస్త్రసరోయమాం
 తేతిథాక్తాః - ఏతేపరిద్యశ్యమానాఃపాతాః - గాహపత్యా హవనీయదక్షిణానాన్

స్సంతతంపరిస్పందితుమపి ప్రభవోనభవంతి | ౩౨ || X|
 ఏతేపి పావకారూఢి శంకావహం హుతవహాభ్యాం వహం
 తస్తద్గ్రహేగార్హవత్యపురోగాఃపూరోగవధురందధతే|| కిం
 బహునా || ౩౩|| X||సంపదమాన వాదవమాన నమాగమిష్య
 తీత్య మన్వానస్తదితరైరవధ్యత్వంచతురాసనవరాలభ్యాన్
 సముద్ధతస్సంత్రతిసంత్రహారసమ్మాక్రాంతదిగంతదంతా

జ్యోతిర్య బసభ్యాదిరూపాలగ్నయోపిరూఢీరశ్వకణాదివదవయవాథాభావేనసము
 దాయప్రసిద్ధిః-తదుక్తమాచార్యైః అసత్సవయవాథేషుయోన్యత్రాఢేప్రయుజ్య
 తేతత్రానన్యగతిత్వైససముదాయఃప్రసిద్ధతీతి- తత్సంకావహంతద్దోవరబుద్ధిజన
 నీం-హుతవహాభ్యాంహుతవహాభిధానంవహంతస్సంతః - పూర్వంహుతయజమాన్తే
 ద్భూయమానంహవిర్వాహంతీతిహుతవహాజితి - యోగసిద్ధేర్వాక్యా తామేవేదానీం -
 ఏకవిద్విష్టుక్తృణారావణ - అధ్వరాణాంవిధ్వంసితత్వాద్ధవిమమలాభేనతాదృక్సం
 కావహం - దధానాదిత్యర్థః - తద్గ్రహేరూపణమందిరపూరోగవధురంబుహసనాధర్మ
 యోధికారందధతేధారయంతి || ని || సమానారసవత్సాంతంపాకస్థానంమహానసే
 పూరోగవస్తదధ్యక్షిత్వమరః||అ||సవజ్ఞస్యభగవతఃపురస్తాత్తి మవస్థాంతరంవిజ్ఞా
 పనీయమితిగమయంతికింబహునేత్యాదినా| బహుభిఃకాలయాపనకల్పేవాక్తైర్లలిమి
 త్యర్థః || ౩౩ ||అ||కింతువక్తవ్యాంశమవిజ్ఞాపయామఇత్యతలహ||సజితి||సంపదరా
 వణః-అ||సావమతే||సంజనంగః-జాభావేకవచసం| అమననమనజ్ఞాపరిభవజ్ఞ

యావత్ || ౧ || రీతావమాననావజ్ఞావహేనమిత్యుచరః | ఆగమిష్యతిసమాచతేదిత్యేవభు
 వున్నానోసమబుధ్యమానః - తేషాంత్యగప్రాయత్వావిభావః - తదితరైస్సురాసురాది
 భిరవభ్యత్వమహింస్యత్వేంచతురాననవరాలభ్యాప్తిప్రాప్య - అతపవసముద్ధతోదపోహ
 ద్రిక్తస్సకసంప్రతీదానీంసంప్రక్రాయతేనేతిసంప్రహరోయుద్ధం || ౧ || సం
 ప్రహరాభిసంపాతకలిసంస్పృటసంయుగాభిపర్యామృత్యుమరః - తత్రసమాక్రాంతా
 సుకువరుద్ధాయేదిగంతదంతావశావిరావత్రాదిదిగ్గజాః - తేహందంతారదనావివకుం
 తాఃప్రాసాక్షైర్యానివ్రజానితాని - తే బాహాయేజాకుమర - గ్రంథయః || * || తృతీ.
 యాతత్రైతేత్యాదినాసమాసః - తైఃస్థుతితంనిమోన్నతంవత్సఃస్థలమురఃస్థలం
 యస్యతథోక్తస్సక - అతపవసనపారణావనగజః - వనగ్రహణనిగలతవ్యోతనార్థం
 స్థలకమలిసంస్థలప్రరూఢపత్తిసీమివ - త్రయాశాంలీకానాంసమాహరస్త్రిలోక్తిః ||
 * || తద్ధితార్థే - ౧వవో త్తరసమాహరచేతిసమాసః || * || సంఖ్యా పూర్వో ద్వి
 గురితిద్వి గుసంజ్ఞా || * || అధికారోత్తరపదోద్వి గుస్త్రియాంభాష్యతఇతి (స్త్రీ) త్వం

వ శ దంతకుంత వ్రణకిణ స్థుటితవత్సఃస్థలః - స్థలకమలిసంవ
 నవారణఇవ రావణ స్త్రిలోక్తి మభిభవన్భవ దీయాభ్యత్యస్తా
 న్నజాతుదిదపికిందిదపిజానాతి | ౩౯ || X || అ భభగవా నా
 కర్ణ్యగీర్వాణగణవాణీమ్ || ౪౦ || ప || ఇంద్రసీలాచలోదం
 చచ్ఛం ద్రికాధవశ స్త్రితః | వా చమూచెసు ధాధా రాతి

ద్విగోరితిజీవ - ద్విగురితికచసం - తాంజగక్రయామభిశవత్ - అక్రమస్పీదయస్త్రిత్య
 ర్థః - అ స్త్రాకభవదీయా తావశీనాత్ - నిగ్రహమగ్రహసమగ్రాస్య భవతఃసం
 బంధిన ఇ త్యర్థః - జాతుకదాచిదపి - కిందిదపిదపినజానాతి - సకలలోకకంటకేశు
 హాంధనరావణనత్వ న్నహిమైవసజ్ఞాయతేఅస్త్య కంతుకాకథేతిభావః - ఇతివిజ్ఞాప
 యామాసేతిపూర్వైదసంబంధః || ౩౯ || తతఃకిమతలహ || అథేతి || అథవిజ్ఞాపనాసంత
 రంభగవాన్విజ్ఞః - భగవచ్ఛ్రోత్వాఖ్యాతః - గీతాణగణస్యేంద్రాదిసురసంఖ్య
 వాణీంచారమాకణ్యకశ్రుత్వా || ౪౦ || కిమకోరోదిత్యతలహ - ఇంద్రసీలేతి || మధుంసూదయ
 తీతిమధుసూదనోవిజ్ఞః || * || కతకరిల్యుట్ - అక్రమగుగ్రహణంమధ్యా దిమహాదై
 త్యసంహతురస్య - కియాకరావణవధఇతివ్యోతయతుమిత్యవగంతవ్యం - ఇంద్రసీలా
 చలఃఇంద్రసీలపర్య తఃఇంద్రసీలయణముక్తం - తత్రోదంతతి ద్విసంస్థియాచంద్రి
 కాకౌముది - తద్వర్ణవశంశుక్రంస్త్రితంయస్యస్త్రితపూర్వాభిభాషిత్యావోక్తవతుందహ
 సస్సకాయత్వా కర్తదాంజోయంద్రాక్షస భావా జ్ఞప్తనిగ్రహశివశంపా లగనకంమా

జ్ఞాతుంశక్నోతి - సావశేషమందహాసస్సన్నిత్యభవః - అత్రకుడునూదనస్యఽం
 ద్రసీలసద్భావః తద్వద్ధాసస్యచతుశ్రత్వే నకవిసమయసిద్ధత్వాదియముపహు - సుధా
 ధారామన్యుతస్యఽదినీ - అతపివమధురామధుర్య గుణయంత్రం || ౧౦ || మధురంర
 సవద్యాచిస్వాదవ్యపిమధుస్మృతియేనమాద్యంతిమిహామధునేవమధుప్రతాపితవ
 నాత్ - వాచమూచే ఉక్తవాత్ - శ్లోకాభ్యు మేతదానుష్టుభంపు త్తం - అక్షణంతూ
 క్తం-ఇదముత్తరత్రాపిద్రష్టవ్యం || ౧౧ || అ || వాచమేవవివృణోతి || భవతామితి ||
 హేదేవాభిత్వద్భావార్తవ్యంభవతాంయుక్త్యకం-అపరాధవిధాయినఃఉక్తరీత్యాఅపక
 తుఃస్తస్యపూర్వోక్తస్యయాతుభావస్యరాజోసస్యరావణస్య || ౧౨ || యాతుభావఃశు
 క్యాజనభివచనామైష్యుతరః || నిధనంవిశాళమధునైవభదానీమేవ - విభాతుంకతుః
 శక్యంయుక్తం || ౧౩ || అ || తహిదానమేవక్రియతామిత్యాశంక్యతత్రోపపత్తి
 మాహ || సరసిజేతి || కింతుసరసిజాసనస్యబ్రహ్మణిశాసనంసురాసురావధ్య త్వ రూ
 పాజ్ఞాపచనమపి || ౧౪ || శాసనంరాజదత్తోర్వాప్యంతేభాజ్ఞాశాస్త్రశాస్త్రసిద్ధితివిశ్వః || అ

మధురామధునూదనః || ౧౦ || X | భవతామపరాధవిధా
 యి మోయాతుభావస్యతస్యనిధనమధునైవవిభాతుంశక్యమ్
 కింతు || ౧౧ || X | సరసిజాసనశాసనమప్యమోక్షీకుర్వన్న
 ర్వి తలేపు త్రీయతస్సు త్రామమి త్రస్య దశరథస్య మసౌర
 భమపిపూరయితుమాద్య తమానుషవేషస్స న్న హమేవతం
 హనిష్యామీతివ్యాహృత్యాంతరధాత్ || ౧౩ || X | తతస్సావ

మోక్షీకుర్వన్ బ్రహ్మవరస్యాన్య ధాకరణానాచిత్యాదితిభావః || * || అభూతతద్భా
 వేత్వైః || * || అస్యచ్ఛానినిధీఘణః-తథాఉ ర్వితలేభూతుండలే-పుత్రానాత్మనభివృ
 ణతిపుత్రీయన్ || * || సుపఆత్మనఃక్యజిలిక్యచ్ - సుపాధాత్విత్వాదినాసుబ్లుతి - క్యచి
 తేతిధీఘణః-తస్యపుత్రాభివనభిత్వభావః-సుత్రామిత్త స్వేంద్రసఖస్యతైత్వవినా
 శ్చనాభిండితవై భవాభ్యాంతత్పు హృదభిత్వభావః || ౧౨ || మిత్రంసుహృదిమిత్రోకభితి
 వై జయంతీదశరథస్యరాజః - మనోరథఃవాంఛితమపి - పూరయితుంసఫలీకతుఃకూ
 ద్యతమాసుషవేషగృహీతమానవాకారస్థ - ఆహమేవతంరావణంహనిష్యామివిశా
 శ్చమిష్యామి-మదస్యస్యయస్యకస్యచిద్ధననేలసామర్థ్యాదిభావః - ఇత్యేవంప్రకారే
 నివ్యాహృతోవ్యక్త్యాంతరధాత్అవ్యక్యభూత్ || ౧౩ || వ్యాహరణక్షలకపితమిత్యుతరః ||
 ౧౪ || తత్తత్తత్ || తతఃఅంతరానాంతరం-సాపూర్వోక్తా - ననిమిషంతిత్యనిమిషాః-ప
 చాద్యచ్ | అనిమేషాణామితిపాతనవిద్యంతేనిమేషాఃపక్షపాతామేహంతేహంపరిప
 తేనతాసంఘః హృషీకాణాంవిషయోద్ధియాణాంశుశఃహృషీకేశభృతిస్సానితస్య

తగవతలదేశాదహమేతరంహనిమ్యమిత్యాజ్ఞావచనాదేవ - ఉన్నిపితహమ - సము
త్పన్నా నందాసతి - చతుర్దశభువనానిభూరాదిచతుర్దశసంఖ్యాకలోకాః - నిదా
శాననాన్యధావశానితేషుపిసంచారసంభవాదిభావః - అతపివప్రశమితా ప్రశాంతా
మదశామరవస్థాయేమాంతానితథోక్తాని - బుధాసత్య ప్రతిజ్ఞాస్యభగవతోత్సంతవి
త్వసనీయవచనతాస్తత్తథావగమ్యేత్సభాః - దుష్టసాగరాత్క్షీరాంభోధేస్సుకాశాత్ - ని
తగాన్నిటాగామ - రర - తతఇతి శిరఃతనిగః - మనానంతరం - పితామహాబ్రహ్మ
తానమరానిం బ్రాహ్మే ప్రాచస్త్రబ్రాహ్మేస్త ఉవాచేత్యభాః - * - అహస్త్రి ఇతి భూ
తార్థేఽట - బ్రువశ్చ పంచానామాదిక్షు పూబ్రువ ఇతి గిగాదేశః - బ్రువతి హదే
శశ్చ - రగ - తదేవవిభృణాతి - భవంతఇతి - హేదేవాఇత్యధ్యాహరః - భవంతః యా
యాంత్రావదిదానిం - అవతరిష్యతః దాశరథిరూపేణాత్మత్వైకతేలక్ష్మీసహాయస్యక్రీడు
హవిష్టః - సహాయాభావం సహాయకర్తృకతు - * - గుణవచనత్యా దిశాష్యజ్జేల
తాననహనిత్యనమాసః సవలింగతావత్తత్వా - అపురసః స్వవేత్వాః - ని - (స్త్రీ)

రిషదనిమిషా కామున్నిపిత హద్వాహ్మ పీకే శాదే శాత్వ
శమితదుర్ శానినిర్ శాననానిచతుర్దశభువనాని బుధ్వా మ
గ్ధసాగరాన్నిరగాత్ - రర - గ - తతస్తానమరాన్పావ్రాస్త్రపి
తామహః - రగ - గ - భవంతస్తావదవతరిష్యతోలక్ష్మీస
హాయస్యసాహాయ్యాధ్యమస్పరః ప్రభృ తిమయువతిమవాన
రగోపుచ్ఛ భల్లూక వేషభృతః ప్రథిత ప్రభావాః ప్రజాః
ప్రజనయేయురితి - రః - గ - పురేవకీలమమజ్యం భారం

యాంబుష్యపురసః స్వవేత్వాఇత్యురః - తత్ప్రభృ తిమతదాద్యామయువతీమగం
భర్తయత్తి (స్త్రీ) మ - యాన స్తి రితి ప్రత్యయః - వానరామకటాః అచ్చభల్లూకేభ
ల్లూకాః గోపుచ్ఛాగోలాంగులాః సీలముఖావీక్షణపుచ్ఛా శృమకటాభేదాః తదేషభృ
తః - తద్భూమికాధారిణః - ని - మకటా వానరః కీశోవనాకాలభగల్లుకే - ఋషేవ
భల్లూకాఇతిచామరః - ప్రథితప్రభావాః గద్విశ్వా తప్రతాపః - ప్రజామే
ఇతి ప్రజాః సంరతః - పుత్రానిత్యభాః - ని - ప్రజాస్యా త్సంతతాజనఇత్యురః - * -
ఉపసగేవసంజ్ఞాయామితి ప్రత్యయః - ప్రజనయేయరుత్వా ఏయేయురితి - * -
శేషప్రభమితి ప్రభమపురుషః - భవచ్చ బ్రహ్మయశ్చరష్టద్వైతి క్తవ్యే సకేష
త్వాదితి - రః - పురేతి - కించపు రాపూ ర్వకాలేస్సప్త్యాదానిత్యర్థః - మమజ్యంభా
రంభేజ్యంభాదనమయే - ని - జ్యంభస్యైత్రి మజ్యంభానిత్యురః - జాంబవాన్నా
మభల్లూకాధిపతిః - సంభాతవాన్ని - అహస్త్రి - మభుసోయదిగాదానింవరతే - సహ

అకర్తకరిష్య తీతిభావః || ఇత్యేకమాహస్మైతి పూర్వేణ సంబంధః || ౪౬ || తత ఇతి |
 తతః బ్రహ్మ నిదేశవచనానంతరం - తే పూర్వోక్తాగీర్వాణా ఇంద్రదివేనాస్తథామ
 ర్వక్ - అచస్మరః ప్రభృతిమయమతిమపుత్రాణానయమమరిత్యధః || ౪౮ || అ
 థతి || అథానంతరం - వితానంక్రతుఃపుత్రేష్టరితియావత్ - తత్సృయాజనమ
 స్యవైతానికః || ౫ || క్రతువిస్తారయారస్తీర్వితానమిత్యుతరః || * || ప్రయాజనమ
 తిత్ || తస్మాద్వైశ్వానరాదగ్నేస్సకాశాత్ || ౫ || అగ్నివైశ్వానరోవస్తిరిత్యుతరః |
 సహమపాత్రహిరన్యైపాత్రపాణిరిత్యర్థః | కశ్యపపుత్రపూర్వః ప్రజాపతేష్టం
 బంధీప్రాజాపత్యః - ప్రజాపతినాప్రేషితఇతియావత్ || * || దిత్వదిత్యాదిత్యపత్య
 త్తదాద్యైర్విరిత్యప్రత్యయఃసరఃపురుషవిశేషః - ఉక్తాయనిగత్యపుత్రీయతేపుత్రా
 నాత్తనభిచ్చతే || * || సుపతిత్వనఃక్యవ-దశరథాయరాజ్ఞేయజమానాయ - అమృత
 ప్రాయమమృతకల్పం - పయసాసంస్కృతంపాయసంపరమాన్నం || ౫ || పరమాన్నం
 తుపాయసమిత్యుతరః || * || సంస్కృతంభూషిత్యర్థః - ప్రాయశ్చక్రపుత్రీయమేతదితి
 భేనంభూతవాణజాంబవానితి || ౪౭ || X || తతఃప్రేగీర్వా
 ణాస్తథామర్వక్ | ౪౮ || X || అథవైతానాద్వైశ్వానరా
 న్నురః ప్రాజాపత్యస్సహమపాత్రఃకశ్చిదుత్థాయపు
 త్రీయతేదశరథాయపాయసమమృతప్రాయంప్రాయ
 చ్చత్ || ౪౯ || తతః || ౫ || తానల్యామైప్రళమమదిశదుభ్య
 పతిః పాయసార్థంప్రాదాదర్థంప్రణయమధురంకేకయేం

దత్తవాక్ || * || ప్రాశ్నుత్యైత్యాదివాదాణాయచ్చాదేశః || ౪౯ || తత ఇతి || అపాయ
 సంతర్కిమకరోదిత్యత్రాహ || తానల్యామయితి || తతఃపాయసప్రదానానంతరం - భూ
 పతిఃదశరథః - కోసలస్య రాజ్ఞోపత్యంస్తీర్కోసల్యా || * || వృద్ధానోసలవాతా
 జీవ్యతియ్యజేప్రత్యయఃతస్యైకోసల్యామైలగ్రమహిప్రేయజ్జావితచావకర్త
 తాయమభిప్రేషిసంప్రదానమితిసంప్రదానత్వాచ్చతుర్థేప్రథమమాద్యంపాయ
 సస్యాధాంసమవిధాగం || ౫ || పుంస్యథోధాంసమంశకఇత్యుతరః | అదిశోదత్త
 వాక్ - కేకయేంప్రస్యకేకయదేశాధీశ్వరస్యపుత్రైశ్చైత్యైత్యై - ప్రణయేనప్రజ్ఞామ
 ధురంమాధుర్యగుణయక్తంతస్యాత్వంతప్రమాసృదత్వాదితిభావః | అధఃపాదభిష్టభాగం
 ప్రధూర్దత్తవాక్ | తతఃకింతప్రాహ | ఏతేదేవ్యాకోసల్యాకైతేయాతరశ్శకసః
 సుమిత్రామైపాయసాంశాప్రదానాత్పర్యాకులదిత్యస్య - పత్యుర్భుద్దశరథశస్య || * ||
 పతిస్సమాసపతేతిఘసంజ్ఞాభావః || * || ఐత్యాత్పరపైతిజనఇకారస్యఉకారఃభావం
 కథంవాసుమిత్రాలభిపాయసభాగాభిష్యతీత్యభిప్రాయమలోచ్య - పరబుద్ధైరప్ర
 త్యక్షత్వాస్త్యభిచిష్టైరమమాయేత్యర్థః - స్వయంస్వేఉభేత్యర్థః - స్వాధాంశాభ్యాం
 స్యయోఃసంక్తియయోఃసంజాగతయోరగమయోరభాగంభాగంలికభాగాభాగం - సు

మిత్రాంశూకాకామంసఫలమనోరథాదుకురుతాంకృతవత్సాహస్యభాగా
 ప్రత్యేకంసామ్యసద్యోధావిభజ్య - వికమకంభాగమాత్మధాంసిష్య అవశిష్టభా
 గానుమిత్రమైమహిషతిః - పిండాభ్యామల్పమల్పంతుస్యభగినైస్త్రియవృతతితి
 క్తంచదమరిత్యర్థః - అయంచవిభాగోనరామాయణసంమతఃతత్రచరోరర్థంకౌస
 ల్యమైతివశిష్టాధాధాంసుమిత్రమైశిష్టార్థంకైత్యైశిష్టంపునస్సుమిత్రాయా
 ఇత్యభిధానాత్ - కింతుపురాణాంతరసంవాదోద్రష్టవ్యః ఉక్తంచనరసింహసంహ
 తాయాః॥తిపిండప్రాశనకాలేసుమిత్రమైమహిషతిః-పిండాభ్యామల్పమల్పంతు
 స్వససత్తైస్త్రియవృతతితి॥ఉక్తంచకాభిదానె॥*॥అచితాతేనకౌసల్య
 ప్రియాకెకయవంశజాఅతస్సంభావితాంతాభ్యాంసుమిత్రమైచ్ఛదీక్షరః॥తేషాంజ్ఞ
 స్యచిత్తిజ్ఞేపత్నీపత్యుర్మహీతఃచరోరధార్థభాగాభ్యాంతామయోజయతామా
 భేతితి-వివమన్యత్రాపిసతివిరోధే-పురాణాంతరాభిమాధాతవ్యం-కుండాత్రాంతా
 వృత్తం-లక్షణంకూక్తం॥౫౦॥అసంతరకృత్యమాహ॥అవబృథతితి॥అవభృథేదీక్షింక

ద్రస్యపుత్రైశ్చ॥ ఏతేదేవ్యాతరళమనసఃపత్యురాలోచ్య
 భావంస్వాథాంశాభ్యాంస్వయమకురుతాంపూణకా
 మాంసుమిత్రమ్॥ ౫౦॥ ప॥ అవభృథేనసేతేనరయూ
 తిటాదధయథాయథముచ్చలితేజనైదశరథఃపరిపూర్ణామ
 సౌరథఃపురమగాత్మగుహూతపురోపమామ్త్రతః॥ ౫౧॥
 ప॥ అపాటవాతే-వలమంగకానాంమసౌజ్ఞకాంతేర్మహి
 షీజనస్య॥నైశ్చనైఃప్రోయితేభూషణానచకాశరేడౌమ్న

సానాదికృత్యై॥ ౫౨॥ దీక్షితోవభృథోయజ్ఞఇత్యమరః॥ అవసితేపరిసమావితేసతి॥
 *॥ హింతుకర్మణీలిథాతోఃకర్మకర్తృక్తః-అథానంతరంజనెయజ్ఞాభాగాగతేజనస
 మాజే - సరయూతటాయథాయథంయథాస్వం - స్వతీయదేశమనలిప్రమ్యేత్య
 ర్థః॥ ౫౩॥ యథాస్వంతుయథాయథుత్యవ్యయేష్యమరః॥ *॥ యథాస్వేతయ
 థాయథమివిసాతనాద్విభావౌనపుంసకత్వంచ॥ *॥ ప్రాప్త్యనపుంసతేప్రా
 పిపదికస్యేతిప్రాప్త్యత్వం - ఉచ్చలితేప్రసీతేసతి - స్వస్వనియతదేహన్వృత్తికవతి
 సతిత్యర్థః - తతోదశరథారాజాపరిపూర్ణామనోరథఃపుత్రప్రాప్త్యపాయలాభాత్ప
 ఫలాభిమాషస్యకా - ఉపమాయతత్త్వపమా॥ *॥ అతశ్చోపసగౌఃఇత్యాదీపురమూ
 తపురంఉపసౌపమానంయస్యాస్తాంపురమూతపురోపమామిద్రగరికుల్యాంపుర
 మసూభ్యామగాన్వృవివేశ॥పురుభూయిష్టంమూయతేయజ్ఞేష్టేతిపురమూతఇతివిద్ర
 హః-ద్రుకవిలంబితవృత్తం-ద్రుకవిలంబితమాహానభౌతరావిలిప్తాత్॥ ౫౪॥ అథతా

సాంగధోష్ణత్వమిశ్రమైతి || అపటవాదితి || మనోజ్ఞాగధావిభావాశ్చూర్వాపేక్ష
యాప్యత్యంతమనోహరాకాంతిజ్ఞాపణ్యంయస్యతస్య-శృతాభిషేకారాజపతోన్మితు
హిష్యఃతావజనస్తస్యకౌసల్యతైతేయాసుమిత్రాజామిత్యభిః || ౩ || శృతాభిషే
కామహిషిత్యమరః - అల్పస్యంగాస్యంగకానితేహంహస్తద్వయవాహనాం || * || అ
ల్పాభిషేకప్రత్యయః అల్పత్యమత్రకార్యస్యంగర్భిణీనారీణాంతస్సంభవాదిభాషః
తేవలమత్యంతమపటవాత్పటుత్వాభావాద్భేదః - ప్రోజితానిమలత్యతానిభూజ
జానికంకణాద్యాభరణానియమతాని - తెహంస్యస్థానస్థిత్యసంభవాద్భూయమా
ణత్వాద్యైతిభావః - దౌహృదలక్షణానికరీరపాదముఖపాండిమకృష్ణమౌమకత్యాదీనిగ
ర్భచ్ఛిన్ననిశనైశ్చనైదిశప్రమేత్యభః - వీచ్ఛాయాంద్విభావః - చకారీరసు
వ్యతాని - నిభూపురిత్యర్థః - స్వహృదయేనగర్భహృదయేనవద్యిహృదయాగర్భిణీ - య
థాహవాహటః || * || మాతృజన్మస్యహృదయంహృత్పహృదయోనమసంబంధంతేనగ
ర్భిణ్యానైష్టంప్రథావమాననమితి - తత్సంబంధిత్యాన్వితోదౌహృదమిత్యుచ్యతే - సా
చతద్యోగాద్దౌహృదితీతమక్రంసంగ్రహే || * || ద్విపురయంనారీంపౌహృదీనహచక్ష
తదితి-ఉపేంద్రవజ్రప్రవృత్తం || ౫-౨ || అథగ్రమహిష్యాఃకౌసల్యయాఃప్రాతా

దలక్షణాని || ౫-౩ || చ || మందమందమవయద్భిర్రయాగా
ధతాఃషయనాభిగహ్వాగా | కోనలేంద్రమహితుశ్చనైర
భూన్మద్యయస్త్రిరపిదృష్టిగోచరా || ౫-౩ || పున్యప్రోధ

స్తేనమధ్యగౌరవమాచంపాహ్మదలక్షణంవణాయతి || మందమందమిత్యాదిభిః ||
౩ఃకుశలేన || మందమందమందప్రకారం || * || ప్రకారేనుణవచస్సేతిద్వి
ర్వావః || * || కర్తృధారయవమత్తరపదెష్వపీతికర్తృధారయవద్వాహత్యుపోలోపః -
ఉపయవచగచ్ఛద్వోనామవ్యలభాణాంప్రయంయస్యాస్సానభోదా || ౩ || వలిమ
న్యమలెళ్ళిజీణ-తన్మగ్నహదాదుష్యితివిశ్వః - గాధత్రాయాడత్రానత్వస్యవిషయం
గౌరవరంగాభిగహ్వా రంభాభీకుహరంయస్యాస్సా || ౩ || అథనాభిమ్రుజంతస్యంగేయస్య
సంజ్ఞాప్రసాదేత్యమరః | అత్రపూర్వంవిద్యమానదామకుహరగ్రంథగణేనసాము
ద్దికతాస్త్రోక్తయోఃపరిత్రయనాభిగహ్వా రయోః ఇదాసంగధా-గౌరవాచపగమిత్య
వగంతవ్యం - అతేవచకోసలేంద్రస్య ఉహికుఃకౌసల్యయాఃసంబంధీమధ్యయస్త్రి
యానికల్పమద్యమపి - శనైఃకాలక్రమేణ - ప్రస్థితోచరాచస్యోమయాఅభూత్ -
అవిశబ్దాత్తైరంయసుమిత్రయారవిషయ్యయస్త్రిపుమున్నీయనే - అంగకాశ్యాదిగ
ర్భలక్షణేవాహటః || * || యమతాగరిమాకుషాయూర్వాశ్చవిరరోచకః | బృంభాచనేకస్థల
నంరోమరాజ్యాఃప్రకాశనమితి | సంభృతావృత్తం || రాన్నరామిహరభోధితాల
గాడిలిలక్షణా || ౫-౩ || న్యగోశ్చ || కుశానికాల్పావళిమవసన్నిహితగాని

వయోబాహుస్యాస్త్రస్యాః - కాశల్యా యాః || * || అంకగాత్రకంలేశ్య శ్శ్రీవక్త్రాభ్యా
 రణేన - ఉదరంకుషే || ని || పిచందకుషీజతరోదరకుండలినృమరః - క్రమశఃవి
 కమేగప్రయత్రామపగతాంశ్య గ్రోధసక్రసమతాంసటపత్ర సాద్భుత్వం || * ||
 వటపక్రసమంస్త్రీగణాముదరంపుత్రదాయకమితిసాముద్రితే || ని || న్యగ్రోధోబహు
 పాద్విటభిత్వమరః - దశముఖోరావణవివచిరగళేసపః - దశముఖివాకాసర్వశ్చక్రతీ
 యతే - తేనపిడితానాంకుఃఖితానాంలోకానామితిశేషః - జీవాతవేదీవనాచభాభాం
 రావణంవిహత్యతప్తృడితాజీవయితుమిత్వభాః || ని || జీవాతుర్జీవనాచభయిత్యు
 రః - గర్భచ్ఛలేనకుషీస్థార్భకవ్యాజేన || ని || గభోపవరకైరస్థాగ్నౌకుషీస్థాభా
 కైమతః - ఛలంతుస్థితేవ్యాజభిత్వద్దాణవవిత్వప్రకాశా - వసతాత్పితృప్రభమన
 పుంసా - అదిపురుషేణిష్టునాహేతునా - పునభూతాహౌష్యంగీచకార - పూర్వమహా
 భాగ్య లక్షణతయావిద్యమానేవటపక్రసామ్యే - నిభారగభారభావశాదిదాసీమపగ
 తేపివటపక్రశాయినః శ్రీమహావిష్ణోనివాసత్వేన - పునస్తత్సామ్యంబాతేత్యభాః
 ని || ఊర్వికృతమరరీకృతమంగీకృతమాశ్రుతంప్రతిష్ఠాతమిత్వమరః || * || ఊర్వాది

వక్త్రసమతా శ్రీమతఃప్రయాం తా మంగీచకారపునరపుద
 రంకృతాంగ్యాః జీవాతవేదశముఖోరగపిడితానాం గభాచ్ఛ
 లేనవసతప్రభమేనపుంసా | అపిచ | గర | పుమధ్యం
 తనుత్వాదవిభావ్యమానమాకాశమాసేదసి తాయతాత్మ్యేః |

విదాచశ్శ్రీలింగీగబ్ధసగతసంజ్ఞాయాంభాలోపిప్రాకృత్యగ్నాగఃవిష్టర్గటపక్రశా
 యిష్టంధిక్రవ || * || శ్రీమహాభాగవతేత్యతీయస్కంధ - కపిలదేవమూర్తిసంవాదే - స
 త్వంధ్యోమేజితరస్య నాభకేధగన్వయాస్యోదరవికదాసీత్ - విశ్వంయుగాంతేపట
 త్రవికఃశేతేస్త్రచాయాశురగ్రాహిపానభితిన్మత్రచ | అంభోధియీవటపక్రశాయీ
 శ్రీరంగాయారమతాంకునోమభితిత్రదశముఖోరగేతిరూపకం - గర్భశ్శలేనేత్యగ్రభ
 లాజ్జేనాంకగర్భఃకింతుసామ్యేవిట / త్రశాయీదిగర్భస్యాస్త్రత్రచిహ్నాద్భలా
 దిశజ్జేరసతప్రతిపాదలక్షణోపన్వయభేః - తదుజ్జీవితాచేయంపునరర్పటపక్రసామ్య
 భరణాశ్రేయే - సావశ్యంబాప్రయాగాద్గమ్య - సాచోక్తరూపకేణసంస్పృజ్యతే - వసం
 తలితావ్యక్తం || గర || మధ్యమితి || అపిచేతియతేచామీనేమస్యాస్సాకర్మలప్రత్రాయ
 తాత్మ్యేః కాశల్యాః సంబంధిబహుప్రచాసక్త్యజ్ఞోస్సాస్యంకాశమచ - పిడ్గోరాదిభ్య
 శ్శ్రీవీరమధ్యమవలగ్నకర్మక || ని || మధ్యమంచావలగ్నంచభాగ్యోన్మీత్యమరః | తను
 త్వాత్సాత్వత్వాశ్శేతోః - అపిభాగ్యమానమజ్ఞాతమానమవద్య శ్యమాసంసడితయా

తతః - ఆకాశమనీషాకాశకల్ప మభూత్ - పూర్వ నిలితేషః - తథాశవిసమంశస్థ
 త్వా విభావః - గర్భోదయగర్భత్వ త్రాసత్యాం - ఇదానీనిలితేషః - కాత్య మా
 కాశ కావ నిమిత్తంసాక్ష్యంవిహాయత్వత్వానీ - విజ్ఞగర్భరూపేణవిద్యమానస్యపదవి
 స్థుపదమాకాశంచేతిప్రతియతే - తదపదేతాత్తద్వాన్యకాత్తన్వన్య పదేనాద్వా విహాయ
 ఆకాశమేవానీదితసంబంధః || ౧౧ || వియద్వి స్థుపదంవాతుపుంసాన్య కాశవిహాయసీత్య
 మగ్రః - ఆత్మపూర్వాధేనుధ్యాకాశయాభేదేపి - తదేవానీదిత్య భేదో త్రేర్భేదలభే
 పరూపాతిశయాక్తిః - తయాదతేత్వాన్యంగన్య తత్త్వలంకారేణాలంకారధ్వనిః - ఉ
 త్తర్వాధేనులకాశభవననిమిత్తకార్యంవిహాయాపితదేవానీదితివిరోధః - సచవిష్ణుపర
 మితీజ్ఞేషునికాభేదాధ్య వసాయమాలాతిశయాక్త్య నప్రాచివాపదేశశబ్దాత్మేషు
 స్వ పూర్జీవితత్త్వంసంకరః || ౧౨ || అపిశ్రీనిష్ఠరామిరభూదిత్యాహ || తతఃకాత్యదినా
 తతఃదాహ్యదలక్షణ ప్రకాశనానంతరం - గ్రహణాంసూర్యా వీనాంపంచకే - ఉచే
 మస్థానేమితత్త్వేత్త్వ చ్చ స్థే || * || సుస్థిత్వితకః - సూర్యాంగారకగురుశుక్రశనిమ
 పంచసుగ్రహేషు-మేమదిస్వ తుంగస్థానసంగతేషుసన్ని త్యగ్ధః - సురగురౌపృహ

గర్భోదయేవిష్ణుపదాపదే శాత్రూర్కన్యంవిహాయాపిహ
 యవివ | ౧౫ || తతఃకృత్రిచప్రస్థేగ్రహ పంచకేసురగు

రాసేనానవమ్యాంతి కాలగ్నేక రూటకే పున వాసు యతే

స్మతా - పేందావిందుయత్రేసతి - పూషణీసూర్యే || * || విభాషాజిహ్వంవివికల్పా
 దల్లోపాభావః - మేషంగతేమేషురాశింప్ర విష్టేసతి - పునర్వసుయతేపునర్వసునానా
 ప్రయిత్రే-నవానాంపూరణీనవమితస్యాంతల్పృష్ఠకఞ్జిత్య భావః || * || తస్య పూరణే
 దవ - నాంతాదసంఖ్యా తేమేషాదితద పోమదాగమః - తిత్వా తజీవేతిభాదితేఆత్మ
 తిథిశబ్దఃపుష్టిగోగ్రాహ్యః - యథాహమరసింహః || ౧౧ || తదాద్వా స్థితయోద్వ యా
 త్తీత్య ముక్తాంతకటకకర్కటకనామ్ని లగ్నే రాశ్య దయకాలే || ౧౧ || రాశివాముద
 యాలగ్నమిత్యమరః-సిథిలాఃసమస్తాః-ల. మాల సమశ్చంతీతలలాశారాక్షసాః-తవివ
 'సమిధఃక్రిణికాసమిధశ్చ - అరణిజన్మస్యాగ్నే నైవాంత్యేనపలాశసమిధాహక త్యాది
 తిభావః - నిరకాన్ధునివాశయతుంభస్తీకర్తుంచ - మేధ్యా త్ప విత్త్రాతలభవామేభి
 'క్రతుఃతంహానయాగ్నాగ్నాదిత్యగ్ధః-అగ్నాగ్నైవారణిర్నిమంభనదారుచితేషస్త
 స్మిన్ || * || మధ్యాదివిపాతేఅగ్నాధ్వారజగ్ధాన్యమధ్యదేశాదిత్యగ్ధః || * || పంచమీ
 విభక్తఞ్జనిపంచమీ || ౧౧ || యూపాగ్రంపద్మ నిర్మంశ్యనారుణిత్యరణివహయోరిత్యమరః
 అభూతపూర్వమవిద్యమానస్య సద్భవం - సహజీవజీవకహితనిత్యకృణవిద్యతేపరది

అమృతదళరసాన్నితీయం-విజాతీయభదరహితమిత్యర్థః - వికంఠ్యగతభేదరహితం -
అకపిదయత్కించితః - త్రివిధభేదరహితతయాచనిర్యాచ్యం - మహానేజఃపరంభ్యా
తిరిక్తయావం బ్రహ్మత్యర్థః || * || ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మత్యుక్తేః - తిదేనమహా
గ్ని రిద్లిష్టరూపకం - ఆదిభూతంస్వయమేవాభివ్యక్తమగు దితి శేషః - ఏతేనాన్య
మాత్మ సంబంధరాహిత్యంసూచ్యతే - గర్భవాసాదికమ్యత్వ ర్థం ప్రాతీతికమేవ
పారదూఢిః కమితిధావః - ఉత్తగుణాయుక్తగుణదినే - శ్రీరామాదిమూర్తచతుష్టయ
రూపేజాతాభ్యామాయం-పరమాత్మాత్రివిష్టరావీరభూదితిభి తాభావః - అత్ర సమస్త
వస్తువిభాజ్యేన సంకీర్ణాసావయవరూపకాలంకారః || * || అత్రేదిమనుసంభేయం-ఆ
జవ్య వభవ్య గాంగకామరీచాఃరంభవణిజౌ దదివాకరాదితుంగాః | ఏకభిమమయ
త్తిధేంద్రియంత్రైస్త్రిసంకవంశతిభిశ్చ తే ససేచాః | సూర్యా దీశాంసప్తానాంగ్రహ
జాంమహాదయోరాకయజ్ఞోమ్మత్తాంక్రమవిస్తౌఉచ్చ స్థానాని - స్వ స్వతుంగావే
తయోసప్తమస్థానానీచానిఅత్ర ఉచ్చేష్ట విశమాదయోరాశ్రింతాంతా - య
థాక్రమముచ్చేదుపరసూచ్య నీచేమపరమసీచాదిజాతకజ్ఞోకభావః - అత్రాంశ

మేషంగతేపూషణి | నిర్దాన్ధునిబిలాఃపూశసమిధోమేధ్యా
దయోధ్యారణేరావిభూతానమభూతపూషణ విభవంయత్కించ
విదేక మహః | ౫౬ || అపిచ | పుఅథ రా మా భి ధా నే న

(స్త్రి)ంకోధాగ్నిఃకథాహారదః || * || త్రంశద్భాగాత్త కంలగ్నమితివేస్త్యచ్చస్థాఃప
లంతివాస్తగానాపినచగాః || తదుక్తం - రాజమృగాంతః - స్వాప్యేపూర్ణంస్వ ర్గగర్భం
గుహ్య ద్భిఃపాండిత్య మభి ర్వా శుభంభేదరేంద్రాః - సీరస్థాయీవాస్తగోభానకిం
చిత్పదాన్యాయంస్వత్రితాజేవదాతిదిగ్భూతా || కవీరుచ్చస్థాని || యస్యజన్మకార
శుచస్త్రగృ తయోగ్రహస్త్వచ్చస్థాః - సదేవతుల్యో భవతీతి - తదుక్తంకృష్టిమే -
గుభినఃప్రకృత్యకార్యారాజప్రకారాపకాశ్చ రాజానః - ఏకద్వి బ్రహ్మజ్ఞా
యంతేతలిఃపర దివ్యా క్తిరి - తదిదమహాగ్రహపంచకణి - యద్యత్ప్రచ్ఛేద్య స్థగ్రహ
పంచకణిలిలసైవైవమృత్యుస్వస్వస్థ స్థా సగత ల్యోజ్యైఃపునర్మేషంగతేప్రభావేతీప్రాన
దుత్తదూషణం పునస్య తే - తథా ఏగోవిభవంభావ్యనేనసమాధేయమిత్య లమతిప్ర
సంగేన - శాదూశావి తీరికంభృతం - సూర్యాద్యైర్వ్యసజిస్తృతాస్సగురవశ్యామా
లభిక్రిడితమితిమహాత్ | ౫౭ || ఏక మ బత్తూరచక్రైర్వ్యవస్థితే నావిర్భవము
య్యోమంత్రితాకిరిత్యాప్రా యికమన గారమాహ-పరివేధ - కింవేద్యభావః-అథేతి -
అభవతోస్తూరుభావాద్యంభరం - హాళిభ కణిపరితానీవ-త్రివిష్టం - రమంతేయో

గనో శ్రేణిరాముః || * || రమం తేయాగినోశం తేనత్యా శంజేనితాత్మని - ఇతిరామ
 చవదనాసాపర బ్రహ్మభిరీయతిఇతి శ్రుతేః || * || కరణాధికరణయారిత్వ ధిక రణాధే
 ఘట్ - సదిత్య భిధానంతేనరామనామ్న - కవేర్వా త్వికేలాః రఃవాచఃసురభీఃమనో
 జ్ఞాఃమర్యజ్ - సురభయక సురభీకఃమ్య స్మి త్మభిః || ని || సుగంధోచమనోజ్ఞేచసు
 రిభిర్వా చ్యులింగవదిలివశ్వః || * || తత్ర-రోతీ ల్గంతాల్లటశ్చత్రా దేశః - శర్తమా
 నసామిప్యేవతమానస్రత్యయః - తదనం తరమేవమహాకవిసావాత్మకినా శ్రీరామ
 చోగ్రస్యనియమేనవదానామ్యమాణ త్యాదిలిఖావః || సి || కారుణ్యాత్ర-రుగాహోః
 * || కారుణ్యంకరుణాఘ్న తేత్యమరః - కరుణైవ కారుణ్యమితేగ్రహః - స్వాధ్యైవతి
 త్త - రిఘూణామన్వయంబరఘ్నమలశఽలంచ శ్రేలల కృతవాళ భూషితవాళ ప్రతా
 శిలవాన్త్యధః - పరిమతాదుణికోయంపారిశ్రీరామరూపేణాచీర్య రఘువలశః
 మజగ్రాహేత్యధః - జ్ఞేచ్ఛ శ్రీరామఃకౌగల్యయామజసీఘ్రితాథః - పరిమతా
 రుణితాఃసంవిరన్వంతేభిః || సి || అలంభావదాపర్యాప్తిశ్చత్తివారణవాచకమిరియ త
 రః - వితదాదిశ్చ కవరుష్టయమానుష్ఠానంపృ త్తమ్ || ౫౬ || అ భభరతిదిమహార

కవేస్సరభయన్దిరః | అలంవకార కారుణ్యాద్రఘూణామన్వ
 యంపారి || ౫౬ || ప | తమేనమన్వ జాయన్త్రయి సే ౧౨
 గ్నితేదనః | అగ్రజన్మానుశ్చర్యం నై సై సైలో కోతిరైర్లుణైః

త్రయోదయమాహ || తమితి || శ్రీ తాగ్ని తేజసః ఆహవవీయగార్హపత్య వక్ష్యాగ్ని
 త్రయంత్ర తాగ్నితేజ, తేజసఃతేజోయమాంతేభిఃకృతఃతేజస్వీతిత్యధః - - - - -
 సుభితివాకేపృయమేవాథఃఽపమాంకారః || ని || అగ్ని త్రయనిం త్రే తేర్యమరః
 శ్రేణాశబైస్సైవఅగ్ని శబ్దప్రవీతేఃపునరగ్ని శబ్దకరికలభకణావతంసవంశకరిరాది
 పదపదవగంభశ్యః - వికవివాగ్ని త్రేణ్యాహవనీయాదిరూపాణితితః ప్రాచ్యఃశ్రీతా
 తమ క్తం || వికవివాపసభ్యాగ్నిరిగ్నిభయేనకర్తాఃసంసగ్రాత (స్త్రీ) జిరుపాణి
 గతస్త్రేతేతిశబ్ద్యతఇతి - అపసభ్యాగ్ని రోపాసనాగ్నిః స్త్రీ త్వలోకాత్ || * ||
 త్రింగమశిఘ్రం-జోకాశ్రయత్వాల్లింగ స్వేతి - పృణంబరాదిత్వాద్విర్భవ్యత్యయేనఇతా
 రస్తాశేవీకారేనతిశ్రేతేతిరూపాద్భిః - తథాతై పైఃవీప్యాయంద్విర్భావః లోకూత్తరై
 లోకాంతోత్కృష్టైఃలోకేవ్వసాధారణైరియావత్ - గుణైర్విత్వావనీయాదిభిర్వార్య
 దార్మ్యాగాలోర్యాదిభిర్వా - అగ్రజన్మాగ్రజంరామమిత్యధః || * || కర్తృకర్తృణః
 త్మితకర్తృణిష్య్మీ - అభవానంగభసామాన్యేష్య్మీభగవతోనారాయణస్యామకరోశీతి
 జర్ - అనుచుగ్వంతః అహవతః-కూనావేత్తద్విభాజిత్యధః - తమ క్తంగంభాదైర్

అంతవత్సవ్యమబిక్షా తిత్తీలంతన్ని మేళతి - తస్యవాసుకరోతీతితద్దాస్యవ్యత్యవా
 చకాతితి - త్రయఃకుభారాఃతమేనమమతస్యామఃప్య శ్రీరామస్య పశ్చాదిత్యధః ||
 * || అ మర్తక్షణ్య తిత్తీలంతన్ని మేళతి - అ మాయస్త జాతాః ||
 ౫౦ || తరతీతి || తేషుప్రతుమారము - తేకయస్యరాజ్ఞోపత్యంస్త్రీతై క యా
 * || తస్యాపత్యమిత్త్యన్ - తేకయమిత్రయుప్రళయానాయాదేయఇతియశ్చస్యజ్ఞయా
 తేకః - తస్యాఃపనయేన ప్రత్రయేణవిత్తనినిసంపత్త్యా వాదజ్ఞ్యలంఘనయభూషణ
 త్యధః - తరతోనామతనయఃజాతిఇతితేషః - తిథావత్త్యణశ్చ త్తమహామనోలస్య
 తరతాతేకయాఇతరామారా-సుమిత్రాయాంకీలోయోసముత్పన్నై || ౫౧ || ఏ
 తితి || బ్రహ్మయేమాయ బ్రహ్మణ పరిపాలనంకర్తుం || ని || బ్రహ్మవిప్రప్రజాపతిత్వ
 మరః-దీక్షితాఃసంజాతీయైఃకృతసంకల్పాద్యత్యధః || * || తవిస్యసంజాతలతా
 తకాదిభ్యఇత వ ఇతితవ తారకాదిరాకృతగణిర శ్వారఃఎతేపూర్వైఃవీరాఃదా
 తవయామధేమసూరాఃశ్రీరామలక్ష్మణభరతశ్చ త్తమహా-లోకానందఃలోకానాంభ
 వహనా మానందక రఃకార్య కరణమారభేదోపచారాత్ సచాసాముకుందశ్చకమనీ

౫౦ || తరత సైమకైకేయ్యం తినియోవినియోజ్య ప్పలః | అ
 న్యోలక్ష్మణశ్చ త్తమహాసుమిత్రాయాంకీలోద యా | ౫౧ ||
 చ || ఏ తవవ్యధిరేవీరా బ్రహ్మ యేమాయ దీక్షితాః | లోకా

నందముకుందస్య - చత్వారభవబాహవః || ౬౦ || X || అథక

మ త్వాస్త్రమందజితిమిత్రహఃతస్య చత్వారోబాహవఃఉత్తవిశేషమిహ్మహామహా
 తాభవవప్యధిరేవద్ధింXతాఃపూణాఃపూలంకారః || ౬౦ || అథరాక్షసనివాశాట
 కస్యపూర్వరంXభూతవిశ్వామిత్రాగమసంతాపదాహ || అథతి || అథానంతరంకదా
 చిత్రాస్త్రిక చిత్ దిన - అపరిమయాఃఅపరిమితాఃయాఃమాయాఃశాంబరీవిద్యాఃవిచి
 త్రకవటవృత్తయితియవత్ || ని || స్యాత్తా యాశాంబరీవిద్యే త్య మరః - తాభిభా
 యాన కానిభయంకరాణి || ని || ఘోరలోమంభయానకమిత్యమరః - యుద్ధసముద్ధ
 తానియిద్ధోధానిచయాసదై త్యబలాసదై త్యవేనాఃతేమామవస్కంధాదాస్త్రిమగా
 తాగ్రాదికీతైఃభయద్రుతైఃపుండరకాసకై దేవకై నైఃపరివార్తమృగ్నిగిరిక్షప
 వేరిప్యతానోరథోయస్యసతథోత్తదేవానామపితరబృహత్యధః-అథవాపరిఫాల్య
 మాకఃసంరక్త్యమా నోరథోయస్యసతథోత్తఃపితదాయ త్తమస్త్రజ్జీవనమితిమత్వాతైః
 పరిరక్షితస్యందవఇత్యధః || ని || కాందికోభయద్రుతః-అనకవిలంపై న్యంరక్రం
 దానకమస్త్రీయమితిచలమరః-చ త్తీ-రథోదశరథః || ని || పశ్చీర్త్యంధోపిషకమ
 మిత్యమరః - తదశ్చర్యాదాతానాంవసిష్ఠస్సభాయా బ్రహ్మజ్ఞసంపాదనాశకాంపరచి

తప్రతాపవాసాదితపోమహాజ్ఞానాంతర్వా ర్యా నామచ్ఛ తానాంతయతనమా
 స్వపితకారణమిత్యుభయః - చ త్యే త్య త్ర ॥ * ॥ గదమదభరత్యాదివాయుశ్శంతకా
 విరణ్యధరాః - త్రిశంకునా మరాజూహరిశ్చంద్రపితాశంకయాజయతిసదేహస్యగ
 గమనాథవామిత్రశంకుయాదినం ॥ * ॥ యజితేణ్యంతాత్రాద్భి ర్యే జివిః - ఇదతి
 ప్రశంభమివశ్శక్తిసంబద్ధికావ్యమివదర్శితస్స గః ఘోషకథావిచ్ఛేదరూపస్సద్వ్యంభరం
 వయేనతం - ప్రాకృతవ్యాకరణమివ ప్రకటితః ప్రకాశితః కణావ్యత్యాసంలక్షరవ్య
 గ్యయః క్షత్రియత్వపరిత్యాగేన బ్రహ్మణావణాన్వీకారరూపవ్యత్యాసశ్చ యేనతం
 యథాటిజాతశ్చింతనం స్మృతపదస్య - ఆజేహవిదపుణ్యతికర్తృజివిదప్పాదేశేదప్యంతీ
 తేవగోద్యుత్యాసాభిధాయిసిప్రాకృతవ్యాకరణరీతిః ॥ * ॥ వణాన్వీకారాదాశ్చ దా
 స్తుతావణాంతువాక్షరశ్చ త్య మరః - బుధమివసామ్య మివ - సోమసుతంబంధ్రసుతం
 సోమయాజినంబ - సోమంసునోపీతిసోమసుత్ క్షిప్ - భగవంతంపూజ్యంతుగకసుతశ్చి

దాదికపరిమేయమాయాభయానకయుద్ధసముద్ధరదైత్యబ
 లావస్తన్దత్వాదీశీకబృంధారకానీకచరివార్యమాణరథఃపక్షిగ్ర
 థః-తపశ్చర్యాజాతానామాశ్చర్యాణామాయతనంనిశ్చక్రం
 త్రిశంకుయాజినంభగవంస్తంభవ్యప్రబలమివదర్శితస్సభేదం
 ప్రాకృతవ్యాకరణమివ ప్రకటితవణావ్యత్యాసంబుధమి
 వసోమసుతంకుశింసునివద్రాక్షిదప్రాక్షిచ్ఛ ॥ ౬౦ ॥ గ ॥
 తవ నుయథావిధిప్రతిక్తితసపశ్యేణమర్యాదాతీతమహి
 మ్నామహితేనగాధేతరహ్మనయేనగాధినసంనేనసత్రపరి

శ్వామిత్రమద్రాక్షీకదదర్శ ॥ * ॥ దృశేయశ్చోద్యదితోవేతివికల్పానిజభావపయేసి
 వ్యధిః ॥ * ॥ సప్తశబ్దలిసిమధాత్వాదేశఃసంక్షేపసంక్షేపముపమాత్రయమనోన్య
 నైరపేక్ష్యోన్యస్సప్తమ్ ॥ ౬౧ ॥ త్రిశంకుయాజినకథాముత్తరత్రవ్యోతితదన్వితి-తివ
 కుదశానానంతరం - విధిమనంత్రమ్య యథావిధియథాశాస్త్రం ॥ * ॥ అవ్యయంచ
 భక్తిత్యాదిసావ్యయాభావసమాసఃకృతాదశరభేనవిరచితాసపర్యాఅర్థపాద్యాది
 మావాహుజాయస్యతేన ॥ ౬౨ ॥ పూజానమస్యోపచితసపర్యార్యర్థజాస్యపూజిత్యమ
 రః - మర్యాదాతీతమహిమన్నాపరిమేయమాపత్త్యేన - మహితఃపూజితస్తేనగాధత
 రహ్మనియేనగఃభీరతేతసాగాధినంనేనగాధిరాజనందనేనవిశ్వామిత్రేణ - సత్రప
 రిత్రాజాభానాయజ్ఞసంరక్షణాధానం ॥ ౬౩ ॥ సత్రమాచ్ఛాదనేయజ్ఞాదిత్యమరః - ఇత్థం
 వక్ష్యమామద్రకాశేణ ॥ * ॥ ఇదిమధ్యమురితిగమప్రత్యయః - అశ్మధికారఃయాదితో

భూత-దళరథభ్రంశకః || ౧ || యోచ్ఛా యామభిమానేచ ప్రాభవాకభ్యతేబ్దురీతి
 కవఃప్రభుః మధుసూతర భావాయన మాన్వావరధమోఽపివచనార్చ || ౨ || ప్రా
 భవా ప్రసారమాహ || రాజస్మితి || హేరాజ్ఞి తిసంబోధనం - యత్రోరంజనా
 ప్రాజాన్వితత్వోన్మద్ధిదయరజనమపికంఘ్రసితివిజాపయతిమిత్యవగంతవ్యం-భ
 వతి స్తనయేనపు అరూపేణవతీదేవానేత్యభ-శి-జనయఃప్ర శ్రయఃతేనాభిరామేణరమ
 తీయేనపితేనయథోక్తివారిత్వంసూచ్యతే - శరాసనమేవమిత్ర సుబృన్మస్మ తేన - భ
 నుర్మా ససహాయేనేత్యభ-శా-మితిమాత్ర లక్ష్మణవివచరిజనోభ్య త్యవగో-
 స్మతే - అతమాతశబ్దేనవ్యజనాంతరవ్యవచ్చేంకేనాస్యాసహాయహారత్వంసూచ్య
 తే - ఏవంభూతేన రామేణకృష్ణ హరణాభావం శ్రీరామరూపేణవత్త్రిణనవిష్ణునా-
 త్రియమాణావిధీయమానాక్రతురత్రోయాగపరిపాలనంయస్యతిథోక్తస్థా - అహమితి
 తేజఃరక్షేమీకృతంసహచరుమారీచాదిరాక్షసరూపవిఘ్నంతత్కృతంవిఘ్నంహ

త్రాణాత్ మిత్యనుభ్యథితోభూత్ | ౬౩ | గాజన్మవశ
 నయేనవి నాయాభిగామేణరామేణశరాసనమాప్రమిత్రే
 ణ న మిత్రమాప్రిచరిజనేనక్రియ మాణక్రతురత్రోరత్రోదు
 రిగముతీర్మకృతావభ్యభోభవిశునుభిలయామీతి ౬౩ ||
 ఏనాదాన్వితకర్తవ్యమనుహన్విభాషితమితమాప్రిపురివాప్య
 ల్యాది శిలాస్త్రాకరణోభూత్ | ౬౪ | ౧ | తగస్తస్మిన్మ
 ముద్రాకారైరవ్యవధిహార్య నిర్వయేభగవతిపిత్వామిత్రేవశ

అభవాగద్విరచితయాగభూషణలక్షణమగ్రతం || ౧ || అరంజనాదురతకంఘ్ర
 తమిత్యమరంజితీర్త, తీర్త్వాకృతావభ్యభోవర్షర్తిపిత్వంభవిమిమభిలమామిహం
 భామిషత్వేవంప్రకారేణప్రాధికతోభూదితిపూర్వేనసంభవః || ౧ || తీత్రోతోచ
 భ్యభోయజ్ఞాత్మ్యమరం | ౬౩ || ఏనదితి||కణ-వసుషంకణ-కణోరమత్తర్వా ర్వోక్తం
 మహద్వై || * || ఉభయరేతాస్త్రసమ్యక్రీయతాసీనసంయమి-శాపానుగ్రహణాశ్చ
 క్తస్మత్ససభోధవేషిరీశ్యుక్తలక్షణముషిత్రేవస్యకాన్వామిత్రస్యభూత శ్రీరా
 మఃపేషణీయిత్యేచరూపవచనయాకర్ణాభుశాన్వా - మహద్విగ్రహణంఅనంత్రను
 ణీయవచనత్వద్భేదేనాభావం || ౧ || భాషితంవచనంవచన్విశ్యమరం - అమితాప్రిపు
 రివాప్యల్యాదివేలపుక్రస్తేహద్భేతో || ౧ || అలివేలభృతాత్యభావితమాత్రో
 దౌభాభిభావమిత్యమరం - సకల్యాంతరికరణవిదీనావ్యాపిదాభవతో-తప్తవసస్మృత
 స్త్రైప్రాంతావతీభావః-అత్రమనవనేకల్యుణ్విదూతాత్రాతతాలంకారః || ౬౪ ||

తతః || తతః ప్రదనంత రంతస్త్విన్నగవవిశ్వామిత్రే - బహుశ్రాతైః || * || అహమ్
 భగవిష్యమియాభం తైః హుటయాధిభిః - రామస్యాస్యనచక్వామిమునేహం యథాగ్య
 హావ - యస్మిన్వర్షసహస్రైః జాతస్యమమకాశిక - యత్నేనోత్పాదితశ్చాయం న రామం
 నేతుమర్హసి త్యాజ్య తానోహిమై రిత్యథః - అచార్యః నివారయతుమశక్యః నిశ్చయః
 శ్రీరామ ప్రేషగరూపోయస్య తస్మిన్ శాసతి - తదాచశరభః తపనమలస్యసూర్యవంశస్య
 హితేహితకారిణామౌగక్షేయామసంధానతత్పరేత్యథః - అతోస్యవచనమవశ్య
 మంగీకరణీయమితిభావః - పురోహితేనవసిష్ఠేనై వంవత్సరుగప్రకారేణాహితో
 వశ్యాహితోభూత్ || ౬౫ || తత్ప్రకారమేవాహపర్యాప్తేతి || హేరాజనిత్యధ్యాహ
 రః - శవాశపర్యాప్తం పరిపూర్ణంభాగ్యం బ్రహ్మవర్చసప్రాప్తిరూపంభాగదేయంయస్య
 తస్మైవితేనదుస్సధ్యబ్రహ్మవర్చససాధకస్యమహత్తనోనశిమప్యసాధ్యమస్త్రీతి సూచ్య
 తే - ఆతః పూజ్యాయేతిభావః - ఆముష్మేతుశికాత్తటాయ సపర్యాంశ్రీరామ ప్రదాన

రథ ప్రవనమలహితేనపురోహితేనైవమభిహితోభూత్ || ౬౫ ||

ప || పర్యాప్తభాగ్యా యభ వానముష్మేకుర్యాత్ స పర్యాం

తుశికాత్తటాయ | నిర్యా తుధానాంవసు ధాంవిధాతుం నిర్యా

తుమరాస్సహలత్మణేన || ౬౬ || ౫ || ఏవం వసిష్ఠేన వ్రతిష్ఠా

పితృ తిర్లశరథస్సు త వ్రదానే నకుశిక సుత మమోరథమేవ

పూరయామాస || ౬౭ || ప | యోగేనలభ్యో యగపుంసాం

రూపాంపూజాంకుర్యాత్ కురుష్యభవద్వబ్ధయోగే ప్రభవపు రుషవివగమధ్యమపురుష
 జ్విభాష్యేస్థితత్వాత్ || * || విధినిమంత్రణామంత్రణాదీప్తసంప్రశ్నప్రకారేణవిద్ - అ
 తోవసుధాంభువంనిర్గతాయాతుధానాయస్యాస్తానిర్యాతుధానామరామసాం || ౬౮ ||
 యాతుధానః పుణ్యజనోనైర్వతోయాతురక్షసీత్యకురః - ఏవంవిధాతుంకరుంలత్మ
 వేనసహం మనిర్యాతునిర్గచ్ఛతు || శ్లో || ప్రాప్తకాలేలోక - శ్రీరామస్యరా
 త్తససంహారాక్షాంసగంతుంకాలః ప్రాప్తజిత్యథః ఇంత్రవద్రోపవ్రతం - లాటా
 మప్రాప్తః || ౬౯ || ఏవమితి || ఏవముత్తరీత్యావసిష్ఠేనత్రతిష్ఠాపితాపునస్సంస్థా
 నితాభ్యుదైవర్యంయస్యసతతోక్షః || ౭౦ || కృతిర్యేగాంతరేధైర్యేభారణాద్వరతు
 ప్తిష్ఠితివిశ్వః - దశరథః సుత ప్రదానేనశ్రీరామసమకర్షణేన - కుశికసుతమనోరథం
 విశ్వామిత్రాధిపామేవ - పూరయామాససభలీవకార - నత్వప్రదానరూపం
 నిజమనోరథమిత్యేవకారార్థః || ౭౧ || యోగేనైతి || యః రామః సంసారాత్పుత్రమ్

కేళి

సత్యాభ్యాసే - చమ్పూరామాయణే,

భిర్వక్తస్య రాజిత్యమరః - శ్రుహిణస్యతపసాసమాధానితస్యబ్రహ్మణః శ్రుసావాద
 గ్రహణః || ౧ || ధాతాబ్జయోనిర్ద్వహిణఇత్యమరః - తాటతేత్యాభ్యాసామయస్యాసి
 తామపికాంచిత్సుతాంపుమికాంలేశేప్రాచజనయామాసేత్యథః - అథసుందో
 జకల్పిద్యుతః పినాంతాటకాంపరిణీయోపయమ్య - భార్యాత్వేనచౌగృహేత్యథః
 తిలేతిహారాయాం || ౧ || వారాసంభావ్యయోః కిలేత్యమరః - తస్యాంభార్యాయాంత
 తాయాం - మారీచఇతిసీచంత్సుప్రమూరీచనామానంకంచనతనయమిత్యథః -
 తాంబభూవతిత్వాదయామాస || ౨౪ || అతఃసంతరప్యత్రాంతమాహవికదేతి
 ధాతికస్తిస్య మయేసుందేనిచలేపతి అస్త్యే శేతిశపః - మారీచేకుంభసంభవః
 స్త్యం || ౧ || అగస్త్యఃకుంభసంభవఇత్యమరః - అభిభూయపితృవధజనితరోమా
 స్రుత్యతస్యకుంభసంభవస్యతాపాతోగతపతాంరాక్షసత్వమహాశ్రుప్రవా
 ని || రాక్షసఃకోణపః క్రవ్యాదిత్యమరః - తథాతాటకాపిపురుషాదీనీనరమాంసభో
 రాక్షసీలభూత్ అత్రేచంరామాయణచచనం || * || అగస్త్యఃపరమశ్రుధస్తాటక

యతుస్సుకేతుర్ద్వహిణప్రసాదావేళేసుతాం కామపితాట
 కాభ్యామి | సుందగకిలైనాం పరిణీయతస్యాం మారీచసీచం
 జనయాంబభూవ || ౨౪ || X || ఏకదాసునేవినిమాతేమా

రీచగతుం భసంభవమభిభూయతస్యశాపాదవాచకౌణత
 తాంతాటకాచాభూత్పురుషాః దినీ || ౨౫ || X || సేయమ
 బ్జాసనవరసిద్ధసింధురసహస్రప్రాణాలత్తజేనసహజనప
 దవివదంవిదధానావ్యాపాదనీయార్యయేతి || ౨౬ || X || రామస్త
 మాకణ్యస్త్రీవధశక్త్యామకరోత్ || ౨౭ || కించ || X || వైరోచనీం

భిశస్తవా - పురుషాదీమహాయక్షీవికృతావికృతానశా-ఇదంచరాచంవిహాయత్వ
 బంధూపమాప్నుహితి || ౨౫ || అతఃకిమిత్యాశంత్వావశ్యంత్యయేయంహంతవ్యే
 హ || సేతి || అబ్జాసనస్యతపఃపరితోషితస్యబ్రహ్మణోవరాన్నిధోనిష్పన్నంసంభ
 గతఃతేషాంసహస్రస్యప్రాణఃపరాత్రమోయస్యాస్య - బ్రహ్మవరప్రాప్తమప
 సంచస్త్యేత్యథః || ౧ || సింధురస్సమజఃకుంభీతిపర్యాయేష్యమరః - అతపితలః
 ససహజనపదవిచదంబిజాశ్రమదేశోచల్లవంవిదధానామర్యాగాసేంతాటకా
 యావ్యాపాదనీయానిహంతవ్యేత్యేవమబ్రవీతిపూర్వనిసంబంధః || ౨౬ || రామ
 తంవిశ్వామిత్రోక్తతాటకావృతాంతం-అకణ్యక్రత్యారామః (స్త్రీ)వధస్యతా
 మాసనస్యశంకాంభయంతికరోత్కృతవా || ౨౭ || అస్త్రీహత్యాయాశాస్త్రనిషిద్ధ

తాటకావధసంశయంక్రీరామమనసివిద్యమానంపూర్వదృష్టాంతకథనేననిరస్యతి॥౩౦
 శేత్యాదినా॥ వనూనిధారయతితపసుంధరా ధూమిః॥౩౧॥సంజ్ఞాయాంభృత్పృజి
 త్యాదినాభవ॥*॥అరుద్విఘ్నాదిత్యాదినాముచుగమః-తస్యాపరాధేపద్రవావ
 రణరూపేధురంధరాంసమథాఽం-తపపద్రవావరణతత్పరామిత్యథః-ధూరేవభు
 తాతాంధారయతిధురంధరేతివిగ్రహఃప్రతియాతుపూర్వవత్-అతఏవపురందరేణ
 పురఃశత్రుపురాణిదారయతితిపురందరఃఇంద్రః॥*॥పూర్వర్వయూర్ధ్వరిసహితి
 భవ॥*॥భువిక్రస్వతిత్వపథాక్రస్వః॥*॥వాచంయమపురందరాశేతిని
 తాతనాన్మహాగమః-తేననిహతాంహ్యాపాదితాంతైరోచసీవిరోచనోనామ
 రాక్షసస్తపాస్త్వత్యంత్రీవైరోచసి-తాంవిరోచనపుత్రీ॥*॥
 ॥తస్యాపత్యమిత్యథః॥॥పిష్టాగజిత్యాదినాజీవవితేగమేతత్రైకేయాదాసి
 సందేహసివృత్త్యర్థం-మంధరాంచతథా-జనార్దనేనజామదగ్న్యరూపేణిహనాత్పు
 తంవిరచితమర్థసంవిచారణంయస్యాస్తాం-భిన్నశీమేమిత్యథః-ధాగ-పతి

మన్ధరాం వసున్ధరా చరాధ ధురన్ధరాంపు రన్ధరేణనిహతాం
 జనార్దనకృతార్దనాంభాగః వజననీంచ ప్రదర్శ్య - దాశర
 థేరమన్దాంసున్దవధూ వధవిదికి త్సాము త్సా రయామాస
 ౭౮॥ ప॥ ఆ శ్రుత శ్చు ౧ తవృత్తేన తేన సున్దప్రియా వధః

ససీంపరశురామమాతరంరేణుకాంచప్రదత్సృద్యస్తాంతతయానిర్దిశ్య - దాశరథేః
 క్రీరామస్యా మందామనల్పాం - సుందవధూవధవిదికిత్సాంతాటకావధగోచరసం
 శయముత్సాకయామాసనిరసిరవాః॥ని॥విదికిత్సాతుసంశయభిత్వమరః॥౭౮॥ఆ
 శ్రుతభితి॥శ్రుతవృత్తేనప్రఖ్యాతవర్తిత్రేణ-అథవాశ్రుతంవిశ్వామిత్రముఖా
 దాశణితంపృతంమంధరావధాదిపూర్వవృత్తాంతోయనతెనతథోత్తేన॥ని॥వృ
 త్తంపద్యవర్తిత్రేలిప్సవీతేదృఢవర్తిత్యమరః-తేనక్రీరామగమందప్రియాయాః
 తాటకాయాఃవధఃఆశ్రుతోంగీకృతః॥*॥ఊరీకృతమురరీకృతమంగీకృతమాశ్రు
 తంప్రతిజ్ఞాతమిత్యమరః-అథతస్యక్రీరామస్యచాపోధమరపి-శంబారశృగుణ
 భ్యనిఃసభితిఫలంకపటంతస్సార్థంతాటకావధమవతన్యవదత్అనుసృత్యోక్తవాః-
 తాటకావధాంగీకారసమనంతరమేవన్యూటంకారంచకారేత్యథః॥ని॥యూర్వి
 జ్యోతిఃశిఖిగుణభిత్వమరః-అత్రఫలశబ్దేననాయంశంబారవఃకింతవసవాదభిత్వారవ
 స్యాసత్యత్వప్రతిపాదనాదవన్యవభేదః॥*॥ఫలాదిశబ్దేనాసత్యత్వప్రతిపాదనమపన్య
 వభితిసర్వస్వసూత్రమ్॥౭౯॥అ॥తదాతాటకావ్యభుజ్జగానుత్సాహంతాగ్రభితి

తత్కారణేణైవ వసదుయ - విశతంబుంసమగ్నంబిదివి శతాశా రాక్షసాఃతః
 నాశస్యపిశునాసూచకః శ్రీరామవన్దనా రాక్షసానాంసమయప్రథమత్వా
 భావః-అన్యత్రవిశతాశానా అశనస్యతోజనసఃశునా - స ధ్యా యాఅమగత
 నకాలత్వేన సిద్ధివాదితభావః॥వి॥కర్తృపశుభాచక్రస్యాప్యతిశునోదగ్ధః శిలంత
 రః - అత్రసమకామ్యవృద్ధియారోగ్యైర్బ్రహ్మచర్య బద్ధేషు రుధి రిహి జేనసన్
 తేకలన్యత్రరుధిగమ్యేనమక్రుంకుమరజగితలరుణ రక్షకర్తా-విక్రమంప్రత
 మీకర్తృత్వాదన్యత్రన్యభావ్యాజ్యైర్నిభావః ॥వి॥రుధిరంతు కుమారైశ్చో మ్మృత
 త్రాపింశన్వః॥వి॥దో జన్మేషు గతి నా - భవారోమూల - దారుణ
 యంతిరివికత్రతదాభీషణాకారత్వాదన్యత్రవిశాదాదిసలచారాజ్యైర్నిభావః ॥
 భూమిగంభీరగంభీర్బ్రహ్మరంభీమంభయంతిమిత్తమరః అథావననమీసంక
 నివాసధీనేనాన్యత్రైశ్చ - మృత్యుఃపురీ యమపురీసంయమసి - యోవతి - స్వ
 యత్రాత్మకంబ్రాణిపీడనస్యాపారః॥అన్యత్రయేనవిపర్యయేనక్రీడధ్వర్యథేవం
 రద్ధిఃకింకరసంభూర్యమమాలసివప్రైఃసంకటంసంకుల ॥వి॥సంప్రీతిశ్చకట

తమేవాన్యవదన్సృజాపగృహ్లాం పచులత్ ॥ ౭౯ ॥ ప ॥
 తత్కారణేణైవ నాశమశునాసన్యైవకాచిన్తునేరంధ్రానంత
 రసారిలోధుధిరతోదారుణాదారుణాస్సాధీనేహననేపు
 రీంవివిధతీమృత్యుస్సన్వీత్యైర్మయక్రీడలంకరసంకులం
 కటనమోక్షజ్ఞానకలతాబలా ॥ ౮౦ ॥ ప॥అథవాతరేథేగర్హ

కటన్-కుమార్తీపులంకలకంబతుష్కభంయస్యా సాంకథో క్షులంభతీ విద
 తా ॥ ౮౧ ॥ విధాతేశ్వరిర్మృతత్యైర్విజేష్ ॥వి॥నాథ్యస్తాశ్చతురితనుమభావః ॥వి॥
 కాటకచతుష్కభిత్వమరః - కాచి కాటకానామరాక్షస-తరసాబలేనరంబాస
 వితరసీబలరంబాసారిత్వమరః-సంధ్యేనసాయంసంధ్యేవమునీవి శాపమిత్రస
 భావనంబుర్గంధురోధ-సరుద్ధవతి సంభావ్యాఅపివైష్ణికానాం తాదాత్మినిష్ఠ
 యమనేన-నిరోధ కర్తృత్వసంభవాదియముపమాక్షేపసంక్రీర్ణ-అన్యభావచార
 స్సంభావముపాసీతేతివిధిబలాదకరణే భాకగణి వాప్రత్యవాయాపత్రేతిభావః
 దూలవిక్రీడింభ్యత్రిం॥౮౨॥అథవి ॥ అథానంకరంతాటకాయాగుణశబ్దసింహ
 లభియోవత్-దాశరథేఃశ్రీరామస్యకర్ణశ్రోత్రంలజశః ॥వి॥కర్ణశబ్ద
 శ్రోత్రమిత్యమరః-అథామేత్రకారణస్యాస్తాటకాయాఃజిహ్వంసయాహ
 మివ్యయా - హంతేస్సన్మంత్రాయామప్రత్యయేటావ - భమకృష్ణపస్య
 తావ్యాచార్యకియోవత్-తూర్ణశ్రీత్రం-దాశరథేఃకర్ణస్తావిశత్-అథేనంబ

కాటక నిష్క్రమణ ప్రశంసకు కాలమే త్రరామాయీ - ముక్తమశకరైత్య ర్థః .
 అ - వివాహపంథంబుగనుపాదితము ॥ ౧ ॥ గుర్రాదుల శిశువునిజేరి యా
 ములన తంతుపెరిగెనై బంధు - వివాది ౧ - యన ముఖంబు చుః ॥ ౧౦ ॥
 తతనిఁగితతస్థులకా - భావిభవిష్యతిసంగ్రామముబాహురాత్ససంహరణ - బద్ధ
 శత్రుస్సవిహితాదరస్యరామదానస్య - స్త్రావాణాస్సకీశుసానివాయావీరపా
 మకల్పయత్ కల్పితవతి - వీరపాణంవామయద్ధృష్టమేతత్పాపకరనాథాంబరైః
 త్రిమూలాంసం - శీరామమోఘబిణిద్ధానశీప్రాణా లభ్యా జేత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥
 రపాణంతులుత్పానంబృతేభావివారణ ఇత్యుక్తః - చాతావక్ష్యజాదివికల్పా
 త్వం - వీరాణాపానంపీరపాణమితి ద్రహఃసాంతోన్యాయశబ్దోపతాతే - పూర్వవదతి
 శయోక్తిః ॥ ౧౨ ॥ మునిరితి ॥ మునిర్విశ్వామిత్రీబలభవామానలరాక్షసంశాస్త్రీతి భ
 కాసత్యంబుః - కర్తవ్యుక్తింబుస్సకాసనాత్ మహత్తనైశీరామాయలసకలాపంబేహి

మ వికృతాబ కాగుణః । యథాన సగుణ స్తగుణాన్ప్రా విక
 త్రజ్జిహ్వాంస యా ॥ ౨౦ ॥ చ తతో ఛా వినిసంగా నే వద్ధ
 త్రేష్ఠ స్థానాటకా । స్వప్రసా నానానా జాన స్థవీర నాణ
 మకల్పూత్ ॥ ౨౧ ॥ చ ॥ మునిర్భృతాశ్చోపజ్ఞానితాటకా
 మాధి నేద కా । ఆ స్తాగ్రోజ్యమ్భతాదీవిజమ్భతానచాన త
 రాగ్నిగ్నానకం చ నవిరి జ్ఞానో కప్ర జ్ఞానేః దేవ త్ర
 దకా యన్న పౌచక ॥ ౨౨ ॥ చ ॥ పుష్ప దినమవ దాత్రైత్ర

[illegible]

వబ్రహ్మచరిష్ఠమిక్రంతిపదంయమాంతైః-అథవా- బ్రహ్మచరిష్ఠనియమాయమాంతైః
 నిదిభ్యాసనతత్పరై రిత్యథాః - అతఏవశమితాఃకాంతింగమితాఃభవభేదాస్సంసారి
 క్లక్షణాయమాంతైః-తాపత్రయవినిర్ముక్తై రిత్యథాః- బ్రహ్మభిఃబ్రహ్మర్షిభిఃబ్రహ్మనిష్ఠ
 త్తహద్భిరితిహతే-మహద్భిర్మహానుభావైః-బుష్పిభిరిత్యథాః - స్రుతిదిననిరంతరమిత
 యావత్ || * || అత్యయంవిభక్తిత్యాదినావ్యయిభావసమాసః-సాదరంసస్మేహంసేవ్య
 మానేఅధిష్ఠీయమానే-అస్మిన్కాకాననేపుణ్యారణ్యే-వామనోబ్రహ్మచారీహేంబ్రతయా
 వరీణా-హయాయాబటుర్విష్ణుః - బలైర్వైరోచనేర్నియమనహేతోఃబలిబంధనాథి-మి
 త్యథాః || * || షష్ఠీహేతుప్రయోగఇతిషష్ఠీ-ఇష్టదేవతాపూజాపహారాబలయఃకాచసం
 తోషతతస్సాన్విభ్యామేష్వరప్రీతినానియమాః - తత్పరస్తాదాసక్తస్సకచచార-అ
 మ్నచర్యనిష్ఠాచారతంత్ర్యేణప్రావర్తతేత్యథాః || ని || బలిఃపూజాపహారేచక
 రేదైత్యాంతరేపిసత్త్వతినానాథాకరత్నమలా - వితదాదిక్లృతయంమాలినీవృత్త
 రాగ | అపహృతేతి | అపహృతానిరస్తామిథానామింత్రాదిబృందారకాణామూర్తిః
 హాయనతస్య || ని || ఆర్తిఃపీడాభయః-ట్యో రిత్యమరః - నిజాయతభిర్యజామిన్లుః

మృత్తిబ్రహ్మనిష్ఠైఃప్రళమితభవభేదైస్సాదరం సేవ్యమా
 నే | బలినియమనహేతోర్వామనగకాన సేన్ద్రిన్ద్రినియమ
 చరస్సన్ద్రిహ్మచారీవచార | రాగ | ప || అపహృతవిబుధా
 ర్తైర్వామనస్యాజమూర్తైర్భులభవనభిర్నోరాత్రమాసూక
 మానామ్ | తతరియమతి నీలావ్యాప్తదిగోష్ఠ్యమసీమాస్వయ

* " అన్యేభ్యోపిద్యశ్యతఇతిదప్రత్యయః-తన్నాదేఃప్రీతిష్ణవవారసేవ్యత్యథాః-అ
 లభువనభిఃపాన త్రయపరిమితభూతలతయాయాహ్లాదదేశేనప్రిభువనభియైతత్స
 ప్తే త్యథాః || * || సమాశంసభిక్షుః - వామనస్యా శ్రమేతపోవనే - యేఅనోకష
 ప్పత్యైః- అనసఃశకటస్యాకంకరింఘ్నంతీర్యనోకహాఇతివిగ్రహః || ని || అనోకహ
 మటస్సంభవిత్పక్షపర్యాయేష్యమరః-తేహమియంచరిద్భృత్యహనా-అపినీలాఅత్యం
 త్యామలాకారా - తథావ్యాప్తాప్రత్యాఃవిగోష్ఠ్యమసీమాదికాంప్ర్యామృత్యసీమాః
 ర్యంతభువోయయాసా-ఆక్రాంతదిద్భృంతరాతేవనానిసమున్నతేత్యథాః || ని
 సీమసీమేన్ద్రియాముభేదిత్యమరః - నాంతపాదేనీకునభితినిషేధాన్నస్త్రిత్వం - ఇద
 చవిశేషదవ్వయంవిశక్తిపరిణామేనవామనేపియోజ్యం-తతిఃశ్రేణిఃస్వయమపి - లోక
 త్రిభువనమిత్యథాః - జాతావేకవచనం - పరిమామియత్రావధారణనపరిశ్చేత్తు
 భ్యుద్యతాసముజ్యుక్తేవప్రతిభాతి - చక్షేరితేషః || * || సంసర్గజాఃపుణ్యగుణాభవ
 తీతిన్యాయేన - ప్రిభువనపరిమామస్త్రేభవతోవామనస్యసహవాసవకారితద్వత్స

మనుషితథాక ద్దుముద్యతేవప్రతీయతఇత్యథః-అత్రోన్నతగుణనిమిత్తా - ఆభ్యుద్యతత్వజాతిస్వరూపాత్మే యోవ్యంజకసద్భావాద్యచ్ఛాస్య ॥౧౬॥ ఇతి॥ ఇత్యనేనప్రతారేణ - వివిధాః బహుప్రకారాః సాహస్వాదాయాసంతాప్తతోక్తాస్తాభిః - శ్రుతిసాంపంధాః శ్రుతిపథం ॥ * ॥ ఋషుర్విత్వాదినాసమాసంతః-తస్యమధురాభిః శ్రవణానందకరీభిరిత్యథః - సావసీభిః పవిత్రాభిః - కౌశికవ్యాహృతాభిః విశ్వామిత్రకథితాభిః - కథాభిరుపాఖ్యానైర్లైత్తుభిః ॥ * ॥ చిన్తిపూజికథిమంభీనవ-శ్చేత్యప్యైత్యయః X శితమపగతం X హనకృత్రం కాశనసంచారజనితకష్టం యస్మిన్ కార్యణితద్యథాతథా ॥ ని ॥ స్యాత్క-ష్టంశృత్రమాభీలమిత్యమరః X చృతోః దాశరథ్యోః రామలక్ష్మణయోః తాదృశంతథావిధం అత్యధికమిత్యథః ॥ * ॥ త్యదాదిమద్యశోనాలవనేకఇతోచేతికఇప్రత్యయః ॥ * ॥ ఆసర్వనామ్న ఇత్యాతప్తం-మాగదైర్వ్యం మార్గాయామసద్యస్సమమచదివసంకోచమగమదివేత్సుత్యేషో-విశ్వామిత్రకథితమధురతరకథాశ్ర

మపివ రిమాతుంలోకమభ్యుద్యతేవ ॥ ౧౬ ॥ చ॥ ఇతి వివిధరసాభిః కౌశికవ్యాహృతాభిః శ్రుతిపథమధురాభిః సావసీభిః కథాభిః X శితగహనకృత్రం X చృతోదాశరథ్యోస్సమమచదివసద్యస్తాదృశం మార్గదైర్వ్యం మార్గాయామసద్యస్సమమచదివసంకోచమగమదివేత్సుత్యేషో-విశ్వామిత్రకథితమధురతరకథాశ్రలాశగణమవలోక్యపలాయమానాః కరగళితసమిత్కుశాః కుశికననన్దాస్తేవాసి నస్ససంభ్రమమభిలషితామావా

జగత్కామాహలహరవశ్యాన్వీయానపిమార్గోనేదీయానివప్రత్యభాదిత్యథః ॥ ౧౭ ॥ తే ఇతి ॥ తతస్తవనంతరం విశ్వామిత్రః సిద్ధాశ్రమం నిజతపోవసం ప్రవిశ్య-సత్రమారభతక్రతుర్దీప్తితోభూదిత్యథః ॥ ౧౮ ॥ తవనంతరమితి తదనంతరం సత్రప్రారంభానంతరం-అంతరియంతరాశ్చన్నభీషరాదాపతంతముపసర్పంతం-అంతశానీకభయానకం యమకింకరపేనాభయంకరం-తంప్రసిద్ధం-పలాశానాంకుశాహుమరీచాదిరాక్షసానాం గణం సమూహమవలోక్య దృష్ట్వా -పలాయమానాః ప్రద్రవమాణాః - అతపితకలేభ్యోగళితం ప్రస్తంసమిత్తుశంసమిథః కుశాదర్భశృయజ్జీయామేహంతేతథోక్తాః ॥ ని ॥ ఆస్త్రీకుశంకుఠోదర్భఇత్యమరః ॥ * ॥ జాతేరప్రాణినామితి వ్యవస్థైకవద్భావాద్యముద్రహిః - కుశికసుతాంతేవాసి నోవిశ్వామిత్రశిష్యాః - అంతేనమివేవసంతీత్యంతేవాసి నః ॥ ని ॥ ధాత్రాంతేవాసి నాశిష్యఇత్యమరః ॥ * ॥ శయవాసవాసిష్యకాలాదిత్యలై - అభిలషితామావాసమభ్యుద్యతే త్యథః - రాక్షసాయత్రరా

సవ్యాఖ్యానము - నెచమ్మగారాయణ,

మాయససంక్రమణోద్వేగం న్య వేదయత్ కవ్య జిజ్ఞాసుః ॥ ౧౮ ॥ ౭ ॥ నివేదనశ్రు
 తా రమేహవా ॥ శ్రుత్యేతి ॥ ఆత్మేశ్వరరాణినిశృంభావశృత్వాపనియః తానినిభరాణిప
 రితః క్షేప్తావసమంతాద్వివేక-తథాహసిత్వాపట్టహసంకృతాన్-శ్రుతాన్ ధృత ॥ ని
 రోపత్రోధామర్షరొషప్రతిఘాతాన్ ॥ ఏథాన్త్రైయామిత్యమరః-హస్తాః పుట్టనంకరతలా
 స్ఫోలనంకృతాన్-తతః తస్మాత్తావసమంతాద్వాన్త్యేత్యధః-ముహుః సహితావపునః
 పునరుత్పాదనాట్టంకృతాన్-ద్వైంశదీనశృంభారతనసిక్తాన్విస్తావ్య ॥ ౩౧ ॥ త్తైవ
 నివేదనీమహీ-రుధిరశేషస్థోహతాన్తరక్షతరజశోనీతమిలిచామరః-తథాగ్రతక్య
 తయాప్రజాతాన్త్రైవిచయాలయా-కచాకశిరోరుహాకావధానసంక్రమణతథా
 గ్నేస్తప్తశాలగ్నిష్టావకలయ్యాదృశానిజ్యస్తాన్తేవరంతిభవరాజంతికుచారి
 నిశ్చరణాదయః ॥ * ॥ తత్పరమేశ్వరీయమంత్యుల-తాకాన్త్యసంభావ్య-నిశిత
 రారాతనాదీతైరంధ్రసంభూతరారంభంధ్రత్యావృణ్వంతిచిచ్ఛాదయః త్యధః-
 ఎవం న్యవేదయన్నిలిభావేణ సంబంధః-శాస్త్రావశేషితంకృతమ్ ॥ ౯౦ ॥ ౮ ॥ కత
 కంజాతమిత్యతలహాత్రలేతి ॥ తత్రతస్మిన్త్యయమ్ ॥ * ॥ సంత్రాంతేతి ॥ ౯ ॥ త
 దుహంసాయామిలితాతోః సంపదాదీత్యన్త్యైవ-గమ్యాదీనామిత్యత్యవ్యాత ఆనునాని

రా ఘ వా య న్య వే ద య ౯ । ౮౯ । ప॥హృత్వాద్రేశ్వరే॥

రాణి-లానరికః పిష్వాహసిత్వా క్రుధాకృత్వాహ్లాసః

అనంతతత్వతఃస్థిత్యానతిత్వాము హుః । సిక్త్యాత్మైహుస్మజా

ప్రజా ప్రకృతయో బద్ధాక చా నేచ రా న ధా వ్యగ్నేనృప

శాన్త శాంతివ రామస్త్విరంగ్రంధివః ॥ ౯౦ ॥ శాంతవ॥సం

కల్పోపేతుగా గమించగలిగినా పండితుల - డాక్టర్ల నాకాట్రా చుట ఇతర ప్రాంత ప్రజలకు:

* || సునీలియోగవిధానాశ్చ త్యయః - తస్యనందాభ్యుత్థాతస్మాన్ 9 మా. త్

తెలుగులాచార ప్రచారిణ్యము :- విష్ణులకుండనామ్యత్యమును దాని వ్యాఖ్యను

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

[illegible][illegible]

మరియు యాత్రా - ప్రాశస్త్యమును గల గ్రంథమును ముద్రణమునకు పంపింప

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥

తస్యచ సంసర్గ-జూఃపుణ్యగుణాభవంబిలిన్ద్రాయేన పంచాభిరూపైః పరిభాషః - తస్మాద

చులంమాంసమున్న రవ్రీతిపలాశాః మరీవాదిరాక్షసాః తేషాం దండ్యైర్మునీ - అపః తస్మా

జీర్ణ విశ్రాంతి పొందేట. విశ్రాంతి ప్రాంతాన్ని కణాదానంతర పీడనానంతర

Journal of Management Studies, 19(6), 701-718.

వ్యక్త భూదిత్యభావః-అకృతపాణిభ్యశ్రయద్యపిపాకరచేతనస్యఅకృతవంశేతన
 భక్తానయోజ్యతే-తథాపితంబతాశ్రీరామేనసహభేదాభ్యవసాయాదౌషచారితకభిత్వ
 బగుతవ్యం-నమతేహం-డాంపలాశాబ్రాహ్మణస్యకుంబరఃక్షత్రియస్యప్రేలాస్యపి
 వైశ్యస్యేతిగృహ్యప్రకారేణక్షత్రియస్యకుంబరచందవిధానాత్ ఆశ్రమిష్టలవిందయా
 గృభిత్వ కుంభకళముపముత్తమితిదేవ-సత్వంపాలాశవిల్వయాగ్దౌహౌబ్రాహ్మణస్యకు
 వ్యక్తభదలపశయోక్షత్రియస్య-పీలాదంబరయోర్విశిత్వాగిస్త్యైవైమసారాతపి
 స్ఫులవిందయోగ్యత్వకళనంనవిగుభ్యతభిత్వలమతిప్రసంగేన-అప్రిపిష్టలవిందయో
 గ్యోపిపాలాశండాశ్రుతపాణిభిసర్వతోమోఃభస్య-రాక్షసశిక్షణపరతయాపరివృ
 తత్యాద్విరోధాభాసాలంకారః॥౧౧॥ఆభాసత్వేఽరోధస్యవిరోధాభాసభిక్ష్యతభితిల
 మణా-సచోక్త్యైవైమప్రాచీతభిసంకరః-ఉపబాధవృత్తం॥౯౧॥హ
 రివేతి॥హరివభిసంవమతిరపకలయద్ధిరాక్షసః-మహాత్మనాజగదేవతీతేతేత్రా

క్రాంతవశాన్తరగాధిమోమోస్సంపకళపుణ్యాదివరామభ
 ద్రా-త్రాత్రాక్రమాద్విప్పలవణయోగ్యః పలాశదద్దాగృహపా
 నిరాసితే॥౯౧॥పమూర్తిదీచమతిరాహవమాచిచయ్య
 త్ప్రేక్షాక్షణేనఘనాయకసాయదేనిమధ్యేపయోనినియే
 నినిమగ్నమూతేవేకపపుపోషజలమానుషనివిశేషం
 ౯౨॥సుబాహురాహవోన్మత్రిశ్యత్తగకామధ్యనివక్రతా

మేనసహయాభంనశకృతభితిసమ్యగ్భ్యుత్థ్యభావాన్నివమతిత్వమవగంతవ్యం-అమూ
 యంతేత్రప్రప్రాప్తినిత్యాహవః-యద్ధి॥*॥అయ్యుభభిహ్వయతేరాజేపూరా
 దిశ్రత్యతేసంప్రసారణం॥ని॥అహవన్నగతయోనిభితివిశ్వః-తలతరచయ్య
 ప్రేక్షా॥*॥ల్యపిలఘుపూర్వాదిత్యయాదేశం-రఘునాయకస్యసాయతనవాయవ్యాస్త్రే
 ణాయదేనిక్షణమాతేణ-విభిత్త్రుతిరూపకమవ్యయమేతత్-క్షేప్రేరితస్య
 కుండ-పణానదిత్యభావః-మధ్యేపయోనిధిపయోనిధిమధ్యే॥*॥పారేమధ్యేమహ్య
 వేత్యవ్యయభావః-తత్సానియోగాదేరాంతవంశమధ్యకల్పస్య-భయేనప్రకాశసం
 చారేపునాప్రహరేదితిభిత్వా-నిరుగ్నమూతేజః-లంతహాతకరీరస్యక-జలమాను
 సుజ్జలజనితమానుషవేమాన్నివిశేషమవిశేషంతత్త్ర-ల్యుమిత్వభావః-వేషంభూమికాం
 పృథివసోషితవాక-తద్వజ్జ్ఞానిమధ్యనిమహ్యతిష్ఠదిత్యభావః-వసంతతిలకావృత్తం-
 ౯౩॥సుబాహురిలిమునసామసభిప్రేతఃఆసంమరః-అహపౌన్ద్ర్యోయుభోన్మత్రి-
 నుదాహుర్నామరాక్షసః-కాకుత్స్థప్రితాశ్రీరామేణ॥ని॥పప్రితాశ్రీరపక్ష
 తాదిత్యమరః-కాకుత్స్థశశ్చోవ్యాఖ్యానః-కృత్తః-భిన్నస్య॥*॥కృత్తీభే

దనభితిథాతోఃకర్తృణిక్రైతనాథాతిథి రంతకబంఘఃకృతఃమరిభిత్వ భఃఃక్రై
తనా థాతి ధీకృతభివ్యవృతపా తెప్యయమే వాధ ః || ౯౩|| వంశేతి||వంశస్పృ
శావేను సంభవే స-సత్కులత్రుసూ తెన చ||ని||వంశఃపుష్కాస్థితే హృద్య-కాశ్చ
వేణాకుతగుణభివిశ్వః || * || స్పృశోనుదకెర్వీ - పృథ్వయహరిఫలాన్నితే స ఉ రో
విదళనకారిబాణా గ్రయతేన-మనోహరలాభసమృద్ధేనచ || ని || హృదయం మాన సో
రసః - ఫలంబాణా గ్రలాభయోరిత్యుభయ త్రాపిపిన్విత్ర కాశామ రా- స్నేహరితేన
తైలాదిస్నేహాద్రవ్యచరిశోధితేన-సాహచరం పూ ణే న చ || ని || స్నేహాస్త్రీ
ద్రవహృదయోరితివైజయంతీ-రామేరితేనశ్రీరామ ప్రయతైనలభిరామభిర్యుద్ధితేన
చరామాభిరితితనరత్యర్థంప్రేరితేన-సుందరీణాంస్వయమభిలషణీయేనేత్యర్థః||ని||సుం
దరీరమణీరామేత్యమరః-సాయకేనసహ బుజెనసాకం ప్రాణనాయక సేవితగమ్యతే - పి
శితాశనానాంహతశేషరాక్షసానాం ప్రాణావళిపలచ ప్రాణశ్రేణి-హృదయః హృ
ద్యదేహాత్-పంచమ్యస్తస్థి-అమరాగిణీఅమరాగవలీయవతిరివ - సహ సా శ్రీమం
స్పరాదిపాతాదివ్యయమిశాకటాయనః-నిరగాన్నిర్జగామ-శ్రీరామ శ ర తాదతా

మునీ నామనభిప్రేతగప్రేతనాథాతిథిఃకృతః || ౯౩ ||

ప || వంశస్పృశాహృదయహరిఫలాన్నితేనరామేరితేనస
హసాసహసాయకేన | స్నేహరితేన నిరగాదనురాగిణీవ
ప్రాణావళిహృదయతగపశేరాశనానాం || ౯౪ || ప||అ
థనిశేదర మాథాద్వితైతానపిఘ్నమునిర వభృతకృత్యం

రాక్షసాస్తత్త్వం ప్రాణాంస్త్యభిరత్యభః || * || ఇతోగాయత్రీయజ్ఞోగాదేశ శ్చల
త్రప్రాణావళినిర్గమనసాయకనిర్గమనయోఃకార్యకారణయోర సహభావినోస్సహభా
వోక్తైః-కార్యకారణపాఠావర్యపర్యయరూపాతిశయోక్త్యుచితీ వినిసహూతి
రలంకారః || * || సహభేదానాన్యాయత్రభావేతిశయోక్త్యైః-కన్వితాశమ్యప
ర్యంతాసాసహూతిరిహేమ్యభిభ్రలమకాత్-సాయకవన్నిర్జగామేర్వృతమ్యకల్పన
యాకారణగతాభావప్రతీతిశ్చమత్యా-రిరహస్యం-అథాప్రస్తుతసాయకవిశేష
నిసామ్యదిప్రస్తుత ప్రాణనాయక ప్రవీతేస్సమాసోక్తి || * || విశేషణానాం తాల్పన
యత్రప్రస్తుతవర్తనాప-అప్రస్తుతస్యగమ్యత్వేసాసహూతిరివ్యతభిలమకాత్-
ఇదంచాలంకారద్వయమన్యోవ్యనైరపేక్ష్యేత్సంస్పృష్టసద్రాగిణీవేత్వృషమాసాపేక్ష
తత్వాత్తయాసంకీర్యతభిసంక్షేపః-చసంభవితావృత్తం || ౯౪ || అథేతి || అథా
నంతరంమునిర్విశ్వామిత్రః-మథ్యతేభిమాధిఃమథనంకర్తవ్యః-నిశాచరాణాంరాక్ష
సానాంమాథాత్సంహరణార్థేః-వీతవైతానపిఘ్నానిరస్తయాగీయాన్తరాయస్సక

విశ్వహృద్యం విశ్వ జనమనోహరం - లోక ద్రోహిరాక్షససం హరణశూర్వ కత్యా
 ప్లోనోపకార త్యాచ్యసకలసమృతమిత్యధికః - అవభృథకృత్యం దీక్షితం తపా నాదికర్మ
 ని || దీక్షితంతోవభృథోయజ్ఞాదిత్యమరః - సమాప్యకృత్యా - అజౌయతే || ని || సమిత్యా
 జిసమిత్యధ్యత్యమరః - జయలక్ష్మ్యవిజయ త్రియాసమేతం సహితం రామం శ్రీరామభ
 ద్రం - యజనేజనకయజ్ఞేజని తామూర్తిర్య స్యాస్తయా - తత్రావర్ణమేత్యధికః - అ
 వ్యాజలక్ష్యోసీతారూపిణ్యనిజయా శీతవ్యాదా క్తం సంఘటయతు మనునతలబుధ్య
 త - యాగార్థం జనకేనామూతోభగవాన్వి శ్వామిత్రః - తత్రధనుర్భంగపూర్వ కంవిస్త
 మా ర్తేః శీ రామస్య సీతాలక్ష్మీవివాహా భవిష్య తీతిమనసినిశ్చిత్య - లక్ష్మణానుగతం
 శ్రీరామం నేతు మై చ్యదీర్యధికః - అ తే సంపు రాణవచనం || * || రాఘవత్వే భవత్వి
 తారుక్తికృ జ్జజన్తనిలన్తే మచావ తారే మవిష్ణురేసా నపాయసీతి - జూలినివృత్తం |
 ౯౫ | అ || తదనుమనః శీ రామం ప్రతీసిజవంశకథాంకథయతుం ప్రారభతే త్యాహ || అ
 థేతి || అథానంతరం మిథిలాంజనక నగరీం ప్రతిప్రసృతః ప్రవృత్తః కామోవిశ్వామిత్రః

విశ్వహృద్యం స మాప్య | అపనునజయలక్ష్మ్యైరామమాజౌ
 సమేతంయ జనజ నితమూర్త్యా యోక్తమవ్యా జలక్ష్యై
 ౯౫ | అథమిథిలాం ప్రతి ప్రసృగికాశికః కామత్ స్థమిత్య
 కథయత్ || ౯౬ || ౧ | పురా ఖలు కుశే శయా సనజన్మాకు
 శాభిధామోరాజః షికాశాంబ్రముఖై శ్చతుర్భుః కాశాంబీ
 మహూదయధర్మారణ్యః గి రివ్రజాఖ్యానాంపురిణాంకర్మ

భిశ్చతుర్భుః పురీబభూవ || ౯౭ || ౧ || కుశ నాభ స్తుఘ్నతాచ్యాం

శాకుత్స్థశ్రీరామం ప్రసృతః వక్ష్యహణి త్యాదికథయదితి || ౯౬ || అ || తదేవవివృణోతి
 పురేతి || పురాఖలు పూర్వకాలేనుభవైః కిలా ధికః - వాక్యాలంకారేవా - కుశేశయా
 సనాతన - మలాసనాద్భిప్రహ్మణోజన్తయ స్యేతివ్యధికరణబహువ్రీ హిః || * || అవార్యో
 బహువ్రీహిజన్మాద్య త్రరచదితివా మనః || ని || శతశత్రం కేతశయమిత్య మరః -
 కుశాభిధానం కుశనామరాజ్ఞిః రాజోత్తమః - కౌశాంబీమ హూదయోధర్మారణ్యంగిరి
 ప్రజప్త్యాఖ్యానాసాంతాసాంపురిణాంపట్టణానాం - కర్మభిక్షుదేవత్రమేతే జని
 ర్మాతృ భిః కుశాంబిః ప్రముఖాదిద్యౌయేమాంజైః కుశాంబికుశనాభాధూ రరజనవసునా
 మభిశ్చతుర్భిః కుమారైః పుత్రైః పుత్రవాన్సభూవ - కుశాంబాదీకచతురః పుత్రాన్వహాపా
 రుషశాలినోజనయామానేత్యధికః - త త్రకుశాంబేననిర్వృతాకౌశాంబీత్యనన్తకాసం
 జ్ఞా || * || తేననిర్వృత్తమిత్య న || * || టిడ్డాణజిత్యా దినాజీవ అన్య త్వరత్రయ
 మైచ్ఛికనామాంకితమిత్యనంతవ్యం | ౯౭ || తత్రస్వపితామహస్యకుశనాభస్యవృ
 త్తంతమాస || కుశనాభితి || కుశనాభ స్తు - అవధారణాధికత స్తుజః - ఘృతాచ్యాకు

శ్చరసి-కన్యాశతంశతసంఖ్యాకాఃకన్యకాః- అజనయఃఉత్పాదయమాసః॥ ౯౦ ॥
కన్యాశతీసన్నద్ధయావసాస్సంపూర్ణఃతారుణ్యాఃకన్యకాః-కామయమాసఃఅభి
జమాణఃఉద్ధానవిహారసమయఇతిభావః-పవమానోవాయుః-ప్రత్యాఖ్యానావసయం
పితృధీనాఃతమభ్యర్థణయేతిపరిహారాద్ధేహిః- అపన్నమస్యరుత్పన్నప్రభస్సకః॥
విమమ్యదై-నేత్రతౌక్రుధీత్యమరః- ఆపామశనాభకన్యకానాంఅపయవేష
అనాజ్ఞానంకౌటియతమత-వక్రపాణిపాదాస్తాశ్చకార్యేత్యర్థః-తథాశ్రీరామా
యణే॥॥త్రాసాంతవ్వవసంశ్చుత్వావాయుఃపరమకోపనః-ప్రవిశ్యసవగా
తాణిభంజితగవాన్ప్రభుతి॥ ౯౧ ॥అథేతి॥అథానంతరంఉచితావిజ్ఞాపితో
వృత్తాంతఃకన్యకాఃగవైకల్యాపాదనరూపాయస్యతేన-తథాడుమాంత్సేరిమేవన
కుశ్రోధమిత్యేవకారాధః॥విశ్రిత్యైత్యోఃకుశ్యమరః-ప్రప్రియాంకుశ్య
మానేన-క్షుణ్ణవాత్రోచితంనకుద్రాధఇతియాస్థింభూతేనేత్యర్థః-తేనకుశనాశేన

కన్యాశతమజనయత్ ॥ ౯౦ ॥ X॥కన్యాస్తాసన్నద్ధయా
వవాగకామయమానగపవమానఃప్రత్యాఖ్యానాన్ప్రత్యాప
న్నమన్యురాసామవయవేష్యనాజ్ఞానమతనుత ॥ ౯౧ ॥ అథ
విచితవృత్తాంతేనకుశనాభేడుమామేవప్రలిక్రియాంకుశ్య
మానేనయాభిసూనవేసామజేయాయరాజ్ఞేబ్రహ్మదిత్యాయ
దస్తాసాఃప్రకృతిస్థాబభూవుః॥ ౧౦౦ ॥ X॥పునరపకుశ
నాభస్తుపుత్రీయకౌమరుఃప్రసాదాదన్తతాతపాదానువిపా
దయత్ ॥౧౦౧॥X॥౩ తందాశరథిఃకౌశికోత్పత్తికథానిశము

భూనిసూనవేమానిసామకమునిపుత్రాయ- సామదేయాయనోమదాఖ్యగుభ్యర్థాంX
నాసంభూతాయ-మానిసాసోమదాయాముత్పాదితాయేత్యర్థః॥ *॥స్త్రీభ్యం
శిరిధౌ-బ్రహ్మతత్రాయబ్రహ్మదత్తనాన్నేరాజ్ఞేదత్తంభార్యాత్వేనప్రలిపాదితాన్
త్యః-తాఃకన్యాఃప్రకృతిస్థాఃతత్ప్రభావాయథాపూర్వరూపంభూవుః॥ ౧౦౦ ॥ పు
నరి॥కుశనాభస్తు- పునర్భూయోవిపుత్రీయః పుత్రమాన్యసశర్వకః- అన్యభ్యాగ
మితిభావః॥ *॥ సువత్సాంకన్యవ- పితుఃకుశస్య రాజ్ఞప్రసాదానమప్రహరతి
స్తుతాతపాదాఃఅస్సస్థితరంగాధిమిత్యర్థః- ఉచితపాదయకుత్పాదితవాః॥ ౧౦౧ ॥
తాతస్తుజనకఃపితేత్యమరః-తాతపాదానివినియోగవచనంపూజాధికం-గోడపాదాన్ని
తివత్ ॥ ౧౦౧ ॥ ఇతిమితి॥ ఇథమానేనప్రకారేణ-దాశరథిశ్రీరామకౌశికోత్పత్తిక
థాయాఃవిశ్వామిత్రోదయోపాఖ్యానస్యనిశముసేనాకణానేన-నిరాయామణియోమ
రహితః-అదీర్ఘఃఇతియావత్-యామిన్యానిశాయాఃయామామబంధఃప్రహరాయ
త్తిర్యస్యసరథోక్షః-కథాశ్రవణగణనితకథాహలపారవశ్యాత్సంకుచితవత్ప్రీతియ

మానప్రియామభివ్యథాః || ౧ || ద్వీయామప్రహరాసమావిశ్యమరః - తథాబంధూ
 కస్త్రబకవరబంధూకపుష్పగుచ్ఛవలీసుంధరంరమణీయంసత్ బంధురంమనోజ్ఞంతేన
 సంధ్యారాగేణసంధ్యారాగవతాఅరుణోదయవశాల్లోహితాయమానేత్యథాః || ౧ ||
 బంధూదూబంధుజీవకభితమరః - ప్రాచీముఖేపూర్వదిగ్భాగేనకత్రాః - శోణీత్య
 తేనామరంజితేన-స్వసావర్వమాసాదితేనేత్యథాః-అభూతతద్భావే చిచ్ఛిః || * || అస్య
 చాపిలిపిః - శోణిత్యభిధానంనామదధానేనధారయతా || * || దధాతేఃకర్త
 లశానన్-నదేవకాసారమశేషేణ-కరణేనశోణాగ్నిపుణ్యప్రవాహజలేనేత్యథాః -
 ప్రాప్నోత్రసోనవ్యఃత్రత్యప్నోత్రసోనదానర్తదాంబినత్యామః || * || శోణస్తర
 తపాంపెనదేగ్నోరకమరగేరాగభివ్యభిధానాత్ - ప్రవతితప్రయ్యామకృత్యఃపహి
 తప్రాతిస్పన్నసంధ్యావదనాదినిత్యకర్తృతంత్రస్థై - కృతసయమేనవిరచితామస్తా
 నేన-మునినాసహపితృనిప్రేణాకం || ౧ || సాకంసత్రాసమంసహేత్యమరః - గం
 గాంధాగీరస్యిపశుష్టమాశేనానుసరతాపథా-గంగాప్రాపకమాగేణేత్యథాః -
 ప్రాప్నోత్రప్రావతాం || * || సమప్రవిభ్యస్స ఇత్యాత్తేవదం-పథేత్యత్రత్య

ననిరాయామయామిసియామానుబంధబంధూకస్త్రబకసుం
 దరబంధురేణసంధ్యారాగేప్రాచీముఖేనశోణీకృతేనశోణా
 భీదాచంకధానేననదేనప్రవర్తితప్రయ్యామకృత్యః-కృతసయ
 మేనమునినాసహగంగాముపశుష్టమాశేనపః ప్రాతప్తర ||

౧౦౨ || ప ఆజానసంవనక్షిగాంవృసానస్తపిధాయినీమ్ | తు

లియాదిధానప్రకృత్యాదిభ్యఃపసంఖ్యానాద్విలియాపపత్తిః - సమేనధావతీవతో
 తప్రాప్తభ్యఃరిత్యస్యప్రలియమానత్వాత్తర్కృతరణియాచేత్యతేతిభాష్యతా
 రః-యథాహాకారదాసః - పక్షిణేనప్రవృత్తాచి - బంధూకస్త్రబకసుంధరేత్యత్రాప
 మా - శోణీకృతేనేత్యత్రనవస్వస్వజైర్వల్మంజీహయప్రాచీముఖాగమరణాత్తేనక్త
 జాలంకారః-రగ్గణస్సగుణత్యాగాదన్యోత్ప్రాప్తగుణామృతిరితిత్వతా || ౧౦౨ ||
 ఆజానేతి || సోయంత్రీరామఃఆజానపావనంస్వభావశ్శర్థంరంసీరంయస్యాస్తాం - ఈ
 ధ్గంధాగీరస్యినిమిత్తవనాదితిభావః - ఆజానశబ్దఃస్వభావేనాధః - ఆజవాజనానాంస
 మామౌజావానం || * || తస్య సమూహాభ్యో - అసమంతాన్యహిరభ్యంతరేనేత్య
 థాః - జానంవనసమూహంపావయనిన్నానపానాభ్యాంపక్షిణికరోరీతిఆజానపావ
 నంక్షిరంయస్యాస్తాంతథోక్తాం || ౧ || క్షీరంస్యాన్నీరమధ్గయోలిలిరత్నమాలా-వృత్తై
 ర్యమనియమాదిగర్భైర్వృత్తిరంధఃతంబిదధాలితిశ్రుమానందవిధాయినీం - లిఖామిశేష
 స్నాననియమాదిగర్భజాంసశ్రేయసహేతుత్వేనశాస్త్రోక్తః నిఃప్రవృత్తంబకరీమిత్య
 థాః-యదావ మోహమానంబుమ్లాసంబిధాలితితథోక్తం - భర్తాదిభిర్విపిత్వరీమి

త్యథాః-అథవా-వృక్షాః-అనందంబవిదధాతీతితథోక్తాం-సమస్తధర్మనిర్వహణద్వా
 రానిరతిశయానందానుసంధాయనీమిత్యథాః॥ని॥వృక్షస్సాన్యద్వాసవేధత్తే సారథే యే
 చశుక్తజే-పుంరాశిభే-యోశ్చైవంగామూషికశ్రేష్ఠమూరపీతివిశ్వః॥ ని ॥సుకృతేష్ట
 మభేవృక్షత్యదురశ్చ-శ్రుతిప్రణయినీంశ్రుతిపరిధితాంవేదిప్రతిపాద్యామిత్యథాః ॥
 ५౫ | సితాసితేసరితాయత్ర సంగతేఇత్యాదిశ్రుతిప్రసిద్ధత్వాదితిభావః॥ ని ॥ప్రణ
 యస్సృష్టత్వరిచయేయాహ్లాయాంసాహ్యదేవేదేయాదవః-అథవా-తరంగసంకతఘ
 మఘమధ్వనిభిఃశ్రోత్రానందకరీమిత్యథాః॥ని॥శ్రుతిఃశ్రోత్రేతథామూయేనాతా
 యాంశ్రోత్రకర్తృణీతివిశ్వః-అపాంసమూహాఃఅపంసమూహాః-తేనకచ్ఛరీత్యా
 చగా ॥ * ॥ అస్యేష్వపిదృశ్యత్యేతితదప్రత్యయఃఉపపదసమాసః-తాంధానీరథీం
 లక్షణయాతర్కూలమిత్యథాః-అపప్రాచ-కథమివస్థితాం-గాంధేయమివస్థితాంధ
 మంక్షివృద్ధిభాం-అజానపావనమాజన్మశుభంక్షీరంమగ్ధంయస్త్యస్తాం-వృక్షసృష్ట
 మభసృష్టానందంబవిదధాతిరతిప్రసత్వాదితితథోక్తాం-శ్రుతిప్రణయినీంశ్రుతిసభీం
 తక్కుల్వామిత్యథాః॥ని॥వత్సారివాక్పరిమితావదానీశ్రుత్యావేదనాచోభేచత్వే
 నిరూపితత్వాదితిభావః-తథాగాంకామధేయమివస్థితాం-క్షీరీంవామధేయం-అజా
 నపావనక్షీరామితిసమాసం-వృక్షసృష్టశక్త్యై ॥ ని ॥ నానావృక్షభేదావృక్షేత్యమ
 తిప్రణయినీంసోయమాపగామాపగామివ

రః-విష్ణోర్వాఅనందంబవిదధాతి-వాంభితార్థదోగృత్యాదితితథోక్తాం-శ్రుతిప్రణ
 యినీంస్వకలోకేకామమగ్ధవతీర్వాదిశ్రుతిభిరుదాహరిణీయామిత్యథాః-తథా
 గాంభవమివస్థితాంక్షీర్యశీంభవం-అజానపావనక్షీరాంధకలపుణ్యలిథాణాధారా
 మిత్యథాః-యద్వాఅజానపావనానిస్వతఃపవిత్రాణిక్షీరాక్షీరత్యేనచరితానిర
 త్నమహామధిప్రభృతివస్తూనియన్యాస్తాం ॥ * ॥ తాఃక్షీరచరణామినిరితిష్ణపురాణా
 ం-పూర్వంగోరూపధారిణ్యాస్తస్యాస్తథామగత్వాదితిభావః-అత్రార్థేప్రమా
 ణంశ్రూయతే ॥ * ॥ దుగ్ధాపునదివైర్వరసుంధరా-మహామగ్ధేభృభాస్వంపితత్వా
 నివిధానిచ-వత్సప్సహీమవానాసీత్దోగ్ధాధేవర్మహగ్నిరితిరన్నాచధిప్రభృతీనామా
 జానపావనత్వంస్త్రుతిసిద్ధంతప్రప్రవ్యం-కామవగ్నీవాన్వృజీవిష్ణుః ॥ * ॥ తేజః
 వృషాదుస్థితధర్మరస్వస్త్రభృతాంవరణితిసహస్రనామస్త్రోత్రేతస్యానందంబవిదధా
 తిశత్నీత్యేనేతి-తథోక్తాం ॥ * ॥ విష్ణుశబ్దీంమహిందేవీమిత్యతేః-శ్రుతిప్ర
 ణయినీం ॥ * ॥ మేదివేదేవీవసుంధరేత్యాదిశ్రుతిప్రతిపాద్యామిత్యథాః-తథా
 గాంభారీమివస్థితాం-క్షీరీంభారతీం-అజన్మశుభప్రాప్తాదాజానపావనాక్షీరసవగ్ధ
 త్యాక్షీరా-అగ్నిర్వాణవకళిత్యాదివగ్ధాణోయంప్రణాగః-అథవాక్షీరంక్షీర
 సావగ్ధమస్మాత్సీరీక్షీరా ॥ * ॥ అకలవ్యవృత్తయః-అజానపావనాపసా

క్షీరాచతాం || * || స్త్రియాఃపుంపదిత్యా దినాజానపావనశబ్దస్య పుంపద్భావః -
 సురశ్రేష్ఠత్వాద్ధర్మస్య రూపత్వాద్వాప్యప్రప్య - తస్యానభివృద్ధిభావత్వే
 సేవితభావః || * || విరించిపత్ని కమలాసనస్థితాసరస్వ తిన్య త్యతువాచిమసచే
 త్యా దివచనాదితిభావః - శ్రుతిప్రణయినం శ్రుతిత్యు పలక్షణం - శ్రుతిస్మృతిలిహ
 సపురాణాగమాదిరూపేణపరిణతామిత్యర్థః || ని || గౌనాదిత్యేచిత్రమైశ్వర్య
 దక్షిణభేదమూః - స్త్రియస్యాద్దిభారత్యాంభూమాచమరభావపీఠకేశవః - తదేవముష
 మానెషూపమయేచలధణ పంచకపాచనాత్ - అథాపంచకపాచ్య విషయశ్చిత్రశ్చే
 దః - అత్రక్షేపస్యశుద్ధవిషయతయాఅసంభవేనసహజంకారభాదకత్వాదుపమాప్ర
 తిభాల్లాపితః ప్రత్యక్షప్రకృతక్షేపయమిత్యలంకారసహస్వకారః - వివందపూర్ణ
 పరూయాన్విషయ తస్యప్రసంగాత్క్షేపప్రతిభాల్లాపితేయముపమైవేత్య న్యే ||
 ౧౦౩ || అథైవ | అథానంతరం-భాగీరథీకథాంబుందాకిన్యపాఖ్యానం - శ్రోతూమా
 కర్ణతుంకామోగిలాషేయస్య త్తై || * || తుంకామమసహారపీఠిరుమునోమి కంఠలో
 పః - శ్రీరామాయభగవాన్ || * || ఉత్పత్తిచరితాశంచభూతానామాగలింగిమ్

౧౦౩ | ౫| అథభాగీరథీకథాంశ్రోతుకామాయరామాయభ
 గవానివమభాషత|| ౧౦౪|| పుపురామ మోరమానామసుమే
 రోరభవత్సురా | గృహమేక్షితయై వాసీచ్చ క్రవత్తీరరాభృ
 తామ్ || ౧౦౫||పు కన్యాద్యయమమున్యాసీదేకామన్దాకినీత

వేత్రిద్యా మదిద్యాంచసవావ్యో భగవానిత్యుక్తలక్షణాఃకావ్యా విశ్రాః - ఇదం
 బ్రహ్మమాణంగంబావతరణవర్ణనపరంవచనమిత్యర్థః-అథాపతడైక్తవాన్||౧౦౪||త
 ధిరతుస్త్రింతతాల్లాకై రామైపునభవసామందాకిన్య త్వ త్తిప్రకారంవర్ణయతు
 మరథతే || పుత్రేత్వాదిప్రరామావలంబనోరమానామమనోరమేలి ప్రసిద్ధేత్యర్థః
 సుమేరోస్సుతామెరుకన్యకాభవత్ || ని || మెగుస్సుమేరున్దేమాదీరత్నసామస్సురాల
 యత్యత్యమరః-తయానునారమయై వపరిగ్రహంతరవ్యవస్థాధానమెవకారః - ధరా
 శ్చత్రాంచత్రవలీ-పరవతసార్యభామోమిమవాన్ - గృహమేక్షిత్యహస్యఃఅసీత్ - తా
 ముపేయేమిభిత్త్యర్థః - మేఘసంగమిభిధాతోః తావీల్యేణిని - గృహమసంగతో
 గృహస్థిత్యర్థః - అథవా || * || ప్రజాపతిరత్వసేధమస్థజిత-యూమే ఛాయాం
 భృత-ఆశానామేధపతిభ్యాంమేధమిత్యాది ప్రతేషార్థనాప్తేభవ్యోయావచనః -
 యథాత్వమేవపితృమేధిభిర్ || ని || దారేష్వపిగృహభిత్తమరః - గృహైఃపత్న్యా
 సహమేధోయస్యేతిగృహమేధ- సర్వభవిత్యాదిపరిగర్హభారయాపిమత్సర్థిణయప్ర
 త్యయః|| ౧౦౫|| కన్యేలి అమమ్యమనోరమావాసేహమవతరితన్యాద్యయమాసీత్

ద్వైకస్యేసముత్పన్నేతిత్యధః-తయోఃకస్యకయోర్మధ్య-వికాతద్వైకస్యా-కుందాశీ
 నీతిసామ్నాప్రసిద్ధాభూదిత్యధః - అన్యద్విత్తీయాకన్యాసాత్తద్భగవతీప్రత్యక్షచర
 మేశ్వరీ - అతఃచంద్రమాడకుటుంబినీచంద్రశేఖరభార్యాఅసీదిత్యధః - భర్తవ్యధి
 శ్వరచరిత్రహానిప్రామేయేథంసిద్ధపదాభిధానేనోక్తమిత్యవగంతవ్యం || ౧౧ || భార్యా
 జాయాభవుంభూమ్నిదారాస్సృతుకుటుంబినీత్యమరః || ౧౦౩ || తామిలివిబుధా
 దేవాప్రాసదీంకుందాశీంలభ్యా - యథాభూతస్య కంఠిమహస్నియోగాత్ప్రప్య -
 నాకలోకంస్వర్గలోకం || ౧౧ || ఆకాశేత్రిదినేనాకతిత్యమరః-అనన్యకప్రాశయా
 మానుః-అతవివస్వణాదీతప్రసిద్ధిః - నయతేనాచజిహ్వధాప్రాసప్రభాసద్భగవతీ
 వహ్యాద్ధరతేశ్వద్వికర్తకా-తథాగిర్నిమవా-తపస్యతంతపశ్చరంతిం - ఈ
 శ్వరచరిత్రహలాభాధఃమేవేతిభావః || * || కర్మణారోమస్థతపోభ్యాంవతి-చరో
 త్యబ్జుత్యయః - గౌరీంపార్వతీంమహాతేదేవాయమహాదేవాయదదా- భార్యాత్వేనదత్త
 వాక్ || * || కర్మణాయమగ్నిశ్రోతసంప్రదానమితిసంప్రదానత్వాచ్చతుధి- ||

యోః | అన్యభగవతీసాత్మాచ్చన్ద్రమాడకుటుంబినీ || ౧౦౩ ||

తాన్నదీవిబుధాలభ్యా నాకలోకమనీనయన్ | తపస్య స్త్రీం
 రిర్గౌరీదేవాయమహాతేదదౌ || ౧౦౩ || పశివయోగ్యంజతోర్వి
 ర్యంవృష్టౌ ధాత్యాంసమర్పితమ్ | పావకగప్రతిజగ్రాహ
 దైవతైర్దనునాథితః || ౧౦౪ || ప | అనపత్యాంస్తథామర్త్యాన్
 హుభార్యాంచమేదిసీమ్ | అకరోదమ్ని కాక్రోధఃపుత్రా

౧౦౩ || అ || వివ-కస్య యోగ్యతాంతంసంయేవేణోక్తవత్ప్రజిహ్వపేక్షితజ్ఞా
 తకుందాశీవృత్తాంతస్యాదౌతముపేక్ష్య - సూచకటాహన్యా యేనగౌరీవృత్తాంతం
 తావదాహ || శివయోరిత్యాదిపరిచయః || శివాచశివశ్చశివతయోఃశివయోఃపార్వరీపర
 మేశ్వరయోః || * || పుమాన్-స్త్రియేత్యేకతేమః - యుంజతోర్విభునకర్మతస్వరయోః
 తోః - ధాత్ర్యాంభవి - సమర్పితంనిశీచ్రం - శివేనైవేతేమఃపార్వరీగతాసము
 త్పత్సృమాసమహాభూతప్రభీతేదే-వైవీర్యంభవిసముత్పజ్జేతిప్రాధికతత్వాది
 విభావః-వీర్యంతేతీవృష్టౌ-దైవతైరింద్రాదిధీదేవైరనునాథితః - త్వమేవగర్భహ
 జేతియచితస్సక్ || * || నాభ్యయాష్టాయామితిధాతోఃకర్తవీక్రః - పావకోగ్నిఃప్రః
 జగ్రాహస్వీకృతవాక్ || ౧౦౪ || అనపత్యానితి | అథానంతరం-పుత్రాలాభసము
 త్పదఃపుత్రాప్రాప్తిజనితః-అనితాక్రోధఃపార్వతీపతి-అమర్త్యాదేవాకాఅన
 త్యాకాఅపుత్రకా-తథామేదిసీభువం - బహుసాంరాజ్ఞాంభార్యాంచకరో
 కోపనాస్తథాశాసేత్యధః - తేషాంస్వపుత్రంభూమిసూతకత్వాదివిభావః-

రామాయణే || * || అథ శైలసుతారామప్రిసశానిదమబ్రవీత్ - సమమ్యరశశశ్చర్యాః
క్రౌఢసంరక్తలోహనా-యస్మాన్నివారితాదైవంసంకతాపుత్రకృమ్యయా - అవశ్యం
సేషుధారేమనోత్వాదయతుమర్హః - వివముక్తాసురాస్సర్యాకశశాపశ్చధీమపి
అవసేనేకరూపాత్వంబహుభార్యాభవిష్యసీతి || ౧౦౯ || అథేతి||అథాసంతరంబహ్ని
రగ్నిః - సేనాంనయతీతిసేనానిఃసేనానాయకః || ని || సేనానీరగ్ని భూల్లహిత్యమ
రః - నయతేఽప్సివ - తంసేనాన్యమిచ్ఛద్ధిఃతారకాసురసంహారాథమితిభావః - స
ప్రచ్ఛాభిఃప్రచ్ఛాదిభిస్తురైరుక్తిః - జాన్త వ్యాసేతన్నిషించేతివ్యాపుతస్య - అస్మా
యగ్నితి || ని || ప్రాకర్షుడిత్యంజనాహ్మయద్రాజ్యంజ్ఞుసపదిత్రుతమిత్యమరః-విశ్వ
రం - ఈశ్వరస్య సంబంధివీర్యంతేజః-జన్తోరపత్యంస్త్రీజాన్త వీరస్యాంకుండాకిన్యాం
న్యసింశంచలనిశీప్రవాక్ || ౧౧౦ || సేతి||సాజాన్తవ్యసి-సప్తావి-సావస్థినా ||ని||స
ప్తార్పిష్టమునాశ్శుక్రఇత్యమరః-శీప్ర-నిశీప్రంతైశ్వరంతేజఃవీర్యం-వోఘంధార
యతుమక్షమాసమథా - అతఏవప్రాంతాభిన్నాసతి - హిమవత్పృంతకాంతా

లాభసముద్భవః || ౧౦౯ || ప || అథ సేనాన్యమిచ్ఛద్ధిరుక్త
స్స బ్రహ్మభిస్తురైః | వహ్నిరహ్నియజాహ్నవ్యాంన్యసి
జుద్విర్యమైశ్వరమ్ | ౧౧౦ || ప || సాపిసప్తార్పిసాక్షిప్రంతే
జస్తవోఽఘమక్షమా | హిమవత్పృంతకాంతారే | త్రాన్తా
శరవణేజహౌ | ౧౧౧ | ప || తత్రాథాత్మైతికాప్రీత్యై
పోధారూఢముఖామ్బుజమ్ | తారకధ్వాంతవిధ్వంసిసద్యహ్న
తాతురంమహః | ౧౧౨ || ప || త్రైవిధ్యం త్రాయతాంవత్స

రేతుహినభూధరనికటకాననే-యచ్ఛరవణంశరప్రచురంవసంతత్రజహతత్యాజ|| * ||
ప్రచిరంతశ్శరేత్యాదినావనసకాతస్యణత్వం || ౧౧౧ || తత్రేతి || తత్రశరవణే-కృ
త్తికానాంప్రస్యప్రదానాథాండవైఃప్రేరితానాంషణ్ణాంహత్యాణాం - ప్రీత్యైపరి
హోమూఢాం - యథావద్భిఃప్రకారైః || * || ప్రకారవచనేథాల్ - అరుధానిప్రా
జర్భాతాని-ముఖాంబుజానివక్త్రకమలానియస్యతత్తథోక్తంతాసామవైషమ్యేనప్ర
స్యగ్రహణాథాంగృహీతముఖపటగ్రామిత్యథాః-అతఏవషణ్ణాంహత్యాణామపత్యం
మాణ్యేతురం || ని || మాణ్యేతురశ్శక్తిధరఇత్యమరః || * || మాతురుపసంఖ్యాసంభద్ర
ఘోర్వాయాఇత్యద్వైత్యయః ఉకారశ్చాంతాదేశః - తారకస్తారకాసురవిరధ్యాం
తంలిమిరం - విధ్వంసయతినాశయతీతితారకధ్వాంతవిధ్వంసి - మహాప్రేజఃమమ్యర
స్వామిత్యథాః-అఘోజాతం || ని || తేజోధామమహావిభేత్యమరః-రూపకాలం
తారః || ౧౧౨ || అ || అథవియద్ధంగావతరణంప్రస్తేతి || త్రైవిధ్యమితి || సేవత్స

క్రీరామ ఆకరాతిశయేన సంహారమేతత్ - త్రిదివఃస్వ గుణ ఓకఃస్థానంమేమాంతే
త్రిదివోకసాదేవాఃతేహంసంబంధిన్వాఃసరితఃకుండాన్యాభివ్యథాః - అభ్యరేయాగే
యథోక్తంశాస్త్రవిహితం-మూయతఇతిహవ్యంఆజ్ఞాదికమశ్చంత్యాదేవతానూభవ
అగ్నేరితివేత్సవః - త్రైవిధ్యంత్రీశ్రుకారత్వం - మయాకథ్యమానమితీశః - శ్రూ
యతామాకర్ణ్యతాం - ఆహవసీయగార్హ పత్య దక్షిణాగ్ని రూపేణతస్మాపిత్రైవిధ్య
సంభవాదితిభావః-ఉపమాలంకారః-ఏతేనాత్యంతపాపనత్వాదిగుణయంత్రాణామ్యతా
స్యాస్తుచ్యతే || ౧౧౩ || అ||తదేవవివృణోతి||పురీమిలి||సావిత్ర స్సవిత్సవంశోద్భవః-త
థాకేశీసుమతిభ్యాంపత్నీభాం-లఘుతప్రథమాశ్రమఃఅతిక్రాంతబ్రహ్మచర్యఃగృ
హీతగృహస్థాశ్రమభివ్యథాః-సగరోనామ-నృపారాజాలయోభ్యాంపురింలయోభ్యా
భ్యాంనగరిం-ఆభ్యాస్తలధిస్థితవాన్ || * || అశీశీర్ధాసాంకర్తృత్వత్వమ్||౧౧౪

సరితస్త్రిదివోకసామ్ | యథోక్తంహవ్య మశ్చవ్రాత్య దేవ
తాయాశి వా భ్వరే || ౧౧౩ || ప | పురీమయోభ్యామభ్యా
స్తసావి శ్రస్స గరోన్మ పః | కేశీనీసు మతిభ్యా చలజీత ప్ర
థమా శ్రమః || ౧౧౪ || ప || సపు త్రీయంత్య పత్నీ కస్త్ర
పస్తేపేనమాశ్చతమ్ | భృగుః ప్రీతమనాస్తస్తైదదౌదాయా
దసంపదం || ౧౧౫ || అ సమం జంతుతంలేభేవైదర్శి కేశీనీ
తయోః | మ ప్త్రింపు గ్ర సహ ప్రాణాం సు మతిశ్చ యవీయ
సీ | ౧౧౬ || ప | అనమంజస చారి త్రమసం మజమసాహ్వ

సరితి || సఃసగరఃపుత్రానాత్మసభ్యుత్పత్తీయన్ || * || సుచలత్వనంకృజలత్వ
మ్ - సహపత్నీభ్యాంసపత్నీకస్సన్ || * || తేనసహేతితుల్యయోగఇతిబహు
ప్రీహిః || * || నద్యృతశ్చేతికప్-శతంసమాశతసంఖ్యాకాన్యత్సరానివ్యథాః || ౧ ||
సంభవస్సరితవత్సరోజ్జోహంయోస్త్రీశరత్సమాభివ్యథురః || * || కాలాభ్యనోరత్యంత
సంయోగేఇతిద్వితీయా-తపస్తేపే-తపశ్చరణతత్సరోభూదిత్యథాః- భృగుర్నమాద్వీప్రీ
తమనాఃతపసాసంతుష్టాంతఃకరణస్సన్- తస్త్యేసగరాయ-దాయాదసంపదంసుతాసం
పత్రిందదౌదత్తవాన్ - దాయంవిభక్త్రప్రవృంతిప్రీతిదాయాదభివిగ్రహః || ౧ || దా
మాదౌనుతకాంధవాదిత్యమరః || ౧౧౫ || అ||పుత్రసంపత్తిమేవాహ||అసమంజమిచ్చి
తయోఃరాజపుత్రోన్మగ్నభ్యోవిదర్శస్యరాజ్ఞోపత్యంస్త్రీవైదర్శి||*||తస్యాపత్యమిత్యథా
*||జ్జోహంభాత్యాదివాజీవకేశీజ్యేష్ఠపత్నీ - అసమంజంనామసుతంలేభేప్రాప -
ప్రమేనోరభావసారేణేతిభావః-తథాయదీయసీతః స్థా-యఃపశ్చాదీయసుని || * || సూ

అహరే త్యాది నాపూర్వగుణయజాదిపరలోపా || * || ఉగితశ్చే తిజీవ - సుమతిశ్చపు
త్రసహస్రాణాం షష్టిం షష్టిసహస్రసంఖ్యాకాః పుత్రానిత్యభాః - రేభపూర్వప
ద్భాగః - తతః పరితాపితే సమునినాపికపుత్రపక్షం షష్టిసహస్రసంఖ్యాకపుత్రపక్షం
చనిదిశ్యా నయోఃకస్యాకోవాపహ్నీభిమత ఇతిపృష్టే బహుపుత్రః పక్షానామధా
కేశినీపికపుత్రమంగీచకార - అన్యత్వస్యమిశ్రీరామాయణకథాత్రాసుసంధయా
౧౧౬ || అసమంజసేతి || సఃసగరః అసమంజసచారిత్తం పారజనోపద్రవకారిత్వా
దసాధః చరిత్రం అసమంజం కేశినీతనయం - ఆపోహ్యత్యక్త్వా - గుణగృహ్యపితమహా
త్వానోనపక్షపాతిన ఇతిభావః - వత్స్యతిచ || * || సిద్ధాథామౌమహామౌత్యస్తత్పరిత్యాగ
మబ్రవీత్ - సరయాపాతితానేకప్రజామరణకారణాది - అరభ్యమయమేధః ఉప
క్రంతాశ్వమేధస్య - తురంగమమశ్వమేధీయాశ్వమముంచతత్యక్తవాః || ౧౧౭ ||
క్రవ్యాదేతి || సోయంహయః అశ్వమేధీయాశ్వః - క్రవ్యాదవపుమారాక్షసవేషధారి
ణా || ని || రాక్షసఃకోణశః క్రవ్యాదిత్యమరః - హరిణా ఇంద్రేణ || ని || హరిరావ తారకా

సః | అరభ్యమయమేధసన్నముజ్జ్వితతురంగమం || ౧౧౭ || ప
క్రవ్యాదవపుసా సోయమహరిహరిణాహయః తతస్తన్నప్త
మన్వేష్టుంసౌమతేయాగప్రతిస్థితే || ౧౧౮ || ప | సర్వేసపర్వ
తాముర్వింభనస్తస్సుగరాత్తజాః | చక్రంజఝరతధ్వాస్తా
నాగలోకంసఖాంశుభిః || ౧౧౯ || ప || తపతేతపసాదీప్తేరమః
స్తామప్రమాధిని | కాపిలేజ్వలనేపీరాతేభిరేకలభోవమాం

చంద్రేంద్రయమోచంద్రమరిచిష్టితిశాశ్వతః - అహరితపహృతః - స్వపదత్రంశ
భయాదిభావః - హరతేకర్తృణియన్ || * || భావకర్తృణారితివిన్ || * || చిణ్ఠిలు
గితిలుక్ - తతస్తవనంతరంస్తప్తమపహృతంతం అశ్వమన్వేష్టుంపరిమాగితుం - సుమ
త్యాః అపత్యానిపుమాంసః సౌమతేయాః షష్టిసహస్రసంఖ్యాకాః సుమతిపుత్రాః ||
* || స్త్రీభ్యోధగిధక్ - ప్రతస్థితేప్రస్థితాః - పిత్రాజ్ఞమేతిభావః || * || సమవప్ర
భిభ్యఃస్థిత్యాత్మనేపదమ్ || ౧౧౮ || సర్వఇతి || సర్వేషష్టిసహస్రసంఖ్యాకాః సగ
రాత్తజాస్సుగరపుత్రాః - సపర్వతాంసత్తైలాముర్వింభనం - ఖనంతః అపచారయం
చస్సంతః - సఖాంశుభిఃసఖికాంశుభిఃనాగలోకంపాతాశం - జఝరతధ్వాతంవిధ్వంసి
తాంధకారంచక్రుః - సర్వామపుర్వీంవిచిత్రతత్రాశ్వానాభాన్నభైరేవపాతాశ
ర్యంతంభవమపచారయమాసురిత్యభాః || ని || అధోభవపాతాశవిసర్వరసాతలమ్ -
నాగలోకఇత్యమరః || ౧౧౯ || తఇతి || ఏతేవీరాః సర్వేసగరకుమారాః - తపసావ్రత
నియమోపవాసాదికర్మణాదీప్తేజ్వలతే - అతపితమఃస్తామమంధకారపటలంగాధా

జ్ఞానంవశ్రకపేణమథా తినాశయతీతథోక్తే || * || తాన్వీప్యేణినిః కాపితేక
 పిలమహాపిరూతేనావతిరాస్త్రివిష్ణుస్సంబంధినిజ్వలనేకోపాగ్నో - శలభోపమాశల
 భసాదృశ్యంలేభిరేప్రాప్తాః - కపటనాటకపటునామహేంద్రేణ - పాతాళకపిలనికట
 విభదమశ్వద్భ్రష్టా అశ్వాపహతాఽయంలబ్ధజితంపాదయంతస్సు ద్వేషగరకుమారాః
 కొపావలేనభస్తీ కృతాజ్యత్యథాః || ౧౨౦ || అసమంజేతి || అభానంతరంసగరఃఅసమం
 జస్యకేనీతనయస్య - సుతకుంకుమంతమంకుమన్నా మానంపాత్రంప్రత్యబ్రవీదువా
 చ - కిమితి-భవాన్ సప్తిమశ్వమేధీయహయంహృత్వాపసియ || ని || వాజివాహర్వగంధ
 ర్వహయస్తైంధనసప్తయజత్యమరఃసప్తభిగాఽయత్ర్యాదిభిశ్చంబోభిఃతస్యతజ్జితసప్త
 తంతుఃసప్తతంతవస్సంస్థాయపేతివాసప్తతంతురశ్వమేధక్రతుః || ని || సప్తతంతుర్నభిః
 క్రతురిత్యమరః || * || సతనిగమిత్యాదివాదేనావికప్రమున్వృత్యయః-తంసహధత్రాం
 సమాపయత్విత్యథాః - అన్యథామహాననభోభాగయాదిభావఃశేషప్రభమితిప్రభ
 మః || ౧౨౧ || సజ్జతి || సోపిలంకుమానపి - లిలంపాత్రాశకుమారంగత్వా - తత్రబిలే

౧౨౦ | ప || అసమం జను తంపాత్రమం శు మన్తమథా బ్ర
 వీత్ | సప్తింహృత్వా సమాధత్రాంసప్తతన్తుంభవానిలి ||
 || ౧౨౧ || ప || సోపిలంకుమానపి లిలంపాత్రాశకుమారంగత్వా - తత్రబిలే
 సాశ్రుప్రేభ్యోంబిలిందిత్సుశ్చరన్లేభేతుర్గజమం || ౧౨౨ || ప ||
 మాతు లోగరుడస్తేషామేనంతత్రైవమబ్రవీత్ | గంగామి
 హానయాయుస్తన్నేషామేషాగతిఃపరా || ౧౨౩ || ప || తత్ర

భస్తీకృతానికథాః || * || అభాతతద్ధావేద్విలిప్యచ్ఛావిలిదిః - పితౄణా
 పితృస్థానియాసామతేయాదృష్టాసాశ్రుఃకృతరోఽనః - తథాతేభ్యఃపితృభ్యం
 జలింతర్వణంజలిందిత్సుర్దామిచ్చుస్సక్ || * || దదాతేస్సన్నంతామప్రత్యయః
 సమీమాత్యాదివాజిసాదేశః - అత్రలోపాభ్యాసస్యేత్యభ్యాసలోపః - చరణపర్య
 పితురంగమకుశ్వమేధీయాశ్వంలేభేప్రాప్త || ౧౨౨ || మాతులజ్జతి || తేహంసామ
 తేయానామాతులోమాతృభ్రాతా || ని || మాతుర్భ్రాతారుమాకులజ్జత్యమరః - గ
 రుడోగరుత్వా - తత్రపాతాళేవినమంకుమంతంప్రత్యేవమనేనప్రకారేణాబ్రవీత్ -
 చరమకారుణికత్వాత్సంబంధభావచ్చ భాగినేయానాంతరణిపాయముపదిదేశేత్య
 ర్భః-తదేవవిప్రణాతి - హేతిః-స్తన్నిత్యాదరాదామంత్రణం-గంగామందాశనీం-ఇహ
 పాతాళజ్యత్యథాః-ఆనయప్రాశయ-ఎహగంగా-ఎహంభస్తీకృతానాంసామతేయా
 నాంపరాగతిఃపరలోకప్రాపితేత్యథాః - తద్వ్యతిరేకేగృహ్యతరణిపాగాస్తీతి
 భావః || ౧౨౩ || తత్రజ్జతి || తతప్తదనంతరంసగరఃలిబ్ధతురంగమఃప్రాప్తాశ్వమేధీయా

శ్వేతుః - అంకుమతాపితతత్వాదిభావః - తనయానాంవృత్తాంతంవివాహకారాంశు
 తావ-అంకుమస్తుభాదితేషః॥ ౧౧॥ వారాశ్రవ్యత్తిత్తాంతఇత్యుతరః-సత్రుకుశ్వ
 మేధయాగంసమాప్యనిర్వత్య-పుత్రశోకాత్పుత్రనాశజనితశోకాద్ధేతోఽదివంస్వ
 గ-ంగతః॥ ౧౨॥ అథేతి॥ అథానంతరమయమంకుమా- రాజ్యకర్తారాజ్యం
 *॥ పురోహితాదిత్వాద్యక్ష్మత్యయః - చిరాయచిరకాలమిత్యభావః॥ ౧౩॥ చిరాయ
 చిరరాత్రాయచిరస్వాద్యాశ్చిరార్థకావ్యత్యమరః - విభక్తిప్రతిరూపకమవ్యయమేతత్
 పరిపాలయన్సంరక్షయన్ తతఃదిలీపేదిలీపనామ్నిస్వపుత్రేన్యభూభారోనిష్ఠైః
 భూపాలకృత్యస్సహిమస్యాలయస్థానమితిహిమాలయః - తస్యహిమవత్సర్వతేత
 పస్తే - గంగాయాభూలోకావతరణార్థంతపశ్చర్యాతత్పరోభూదిత్యభావః - నభో
 వతికులభుర్యేసూర్యవంశ్యోగృహయేతి - స్వకులాచారపవర్యవసి తమస్యతపోనగం
 గానయనఇతితాత్పర్యం॥ ౧౪॥ దిలీపఇతి॥ దిలీపేదివంయతేస్వగంగాతేనతి-భగ్న

స్తనయవృత్తానాశ్రుత్వా లబ్ధతురజ్జనుః । సమాప్య సగర
 స్సు త్రేంపు త్రశోకాద్దివంగతః ॥ ౧౨ ॥ ప ॥ అథాంకుమా
 నయం రాజ్యం చిరాయపరిపాలయన్ । దిలీపేన్యభూ
 భారస్తపస్తేపేహిమాలయే ॥ ౧౩ ॥ ప ॥ దిలీపేపేదివంయా
 తే శ్రుత్వా వృత్తంభగీరథః । అమర్త్య సరితంకర్తుమేనే
 మర్త్య తరణీనీం ॥ ౧౪ ॥ ప ॥ తతోగోకణమాసాద్య
 తపస్య తిభగీరథే ॥ దేవౌదేవాపగాంప్రౌఢుమన్వమంస్తద
 యానిధిః ॥ ౧౫ ॥ ప ॥ అకవీచీచయచ్చన్నదిగంతగగనాం

రథోదిలీపపుత్రః - వృత్తంపితృతర్పణార్థంసంచరంతమంకుమంతంప్రతిగరుడేనో
 త్రంవృత్తాంతమిత్యభావః - శ్రుత్వా-అమర్త్యసరితంసురభదీంమర్త్యతరంగజీవమామమ
 నదీంకర్తుమేనే-పితృతర్పణార్థంస్వణదీం భువమవతారయితుమద్యోజితవానిత్య
 ర్థః॥ ౧౬॥ తతఇతి॥ తతస్తదనంతరం-భగీరథగోకర్ణంగోకర్ణాఖ్యసిద్ధతైఃత్రమాసాద్య-త
 పస్యతితపశ్చరతిసతి-దేవప్రసాదాథామితిభావః॥*॥కర్తృణామనంభతపోభ్యాంవర్తి
 దరోరితిక్యవ-దయానిరవధిపరమఖిప్రహణేచ్ఛా-తస్యానిధిఃదయాసముద్రఇత్యర్థః
 దేవౌగోకర్ణకర్తృ-దేవాపగాంసురనదీం-ప్రౌఢుంశిరసాధారయితుమన్వమంస్తలంగీ
 కృతవా - అమదాత్రత్వాదిబ్బృతిషేధః ॥ ౧౭ ॥ అథగంగావతరణంవతుభి-
 క్తైఃకుశకేనాహ॥ అథేతి॥ అథానంతరంవీచీవస్తైస్తరంగపరంతరాభిఃఫన్నంఅ
 చ్చాదితదంగంతఃగగనాంతరంభౌంతరాశంవయస్యాస్స-శశాంశ్చాద్రవివకంభః
 తేనసంస్థానానిసంగతాని - తారానయత్రాప్యేవమాదికానిముక్తామనయఃతైర్దం

మరావ్యాప్తా || * || దంతఉన్నతఉరజిత్కురచ్ || ౧౧ || నక్షత్రమృతంభం తారేత్య
 మరః-రూపకాలంకారః || ౧౨ || తరంగేతి || పునస్తరంగైరాకృష్టఃఅమాగళా
 ప్రవతినామే మారణంధతురంగాసూర్యరథాశ్వాస్తైరాయాసితఃపునర్నిజ్య మాగ్ధ
 ప్రవర్తనశ్చైవవాకృతఃఅరుణస్సూర్యసారథిర్యస్యాస్సా||స||సూరసూత్రోరుణఃసూరురి
 త్యమరః - తథాశ్చనైడిణంఠీరిమండలైఃఫల్గవీఆచ్ఛాదితఃయఃస్వ మా తం విరావ
 తఃతస్య మార్గణి || నైషజేవ్యగ్రస్సంక్రాంతావాసమాయస్యా స్సా || ౧౧ || డిరో
 భిక్ఖుఃఫలవత్పుమరశేషః - విరావతస్యశుభ్ర త్వేనవివిచ్యగృహీతుమశక్యత్వాదితిభా
 వః - అతవివసమాన్యాలంకారః || * || సామాన్యంగుణసామ్యేనయత్రవస్త్యంతరై
 కతేలిలకణా || ౧౨ || ఆవిరితి || పునఃఆవిర్భూతాభిఃప్రత్యయైభిశ్శాఖాభిః
 చల్లవపుష్పాదిభిరభివ్యంజితైరున్నేయమనుమేయం - సంధనద్రుమాణాం మం దారాది
 పురందరోద్వానతరూణాంకర్షణంబిభ్రానం - యస్యాస్సా - అనుమానప్రకార స్త్వీయం
 మందాకినీల కృష్ణనందన ద్రుమాభివతుమర్హతి - తత్పుష్ప శల్లవకీలితత్వాత్

తరా || శశాంజు-శంఖసంభిన్నతారామూర్తికదన్తురా || ౧౨ ||
 ప || తరణౌకృష్టమూర్తం డతురంగాయాసితారుణా || శ్చేన
 చ్చన్నస్వ మాతల్ల మార్గణవ్య గ్రవాసవా || ౧౩ || ఆవి
 శ్యాఖాశిఖోన్నేయనందన ద్రుమకషణా || ఏకోదకసభా
 మార్గదిబ్జాథదివ సేశ్వరా || ౧౩ || ప || ఆవర్తగర్త

యానైవంసానైవం-యథాగోదావరీతికేవలవ్యతిరేకీ-అథవా- అవిర్భూతాభిశ్శాఖాభి
 షిభిశ్శాఖాన్తైరున్నేయం - అభూతానీయం - సంధనద్రుమాణాంకర్షణమాకర్షణంయ
 స్యాస్సా - ప్రకాండానాంజలనిమగ్నత్వాత్ - సంలక్ష్యమాణాభామా త్రోత్ప్రేక్షణీయ
 సంధనద్రుమాత్పాదితేత్యభావః - తథాపిమోచకఃకేవలజలాపునోనభామాగోయ
 స్యాస్సా - అతవివదిజ్ఞాతోదిగ్భాగంతిమాకాదివ సేశ్వరస్సూర్యోయస్యాస్సాతథోక్తే
 తిక్య తబిమురీచవ్యాప్తి శేషణమోత్తితోవిశేణిశేష్య భావవివక్షా యా || * ||
 విశేషణంవిశేష్యేణబిమురీచమాసః - యద్వా ఏకోదకఃకేవలజలప్రాయఃయోన
 భోమార్గస్తస్మిన్దిబ్జాతోదివ సేశ్వరోయస్యాస్సా - అనవావికోచకాంజలప్రచురాః
 నభోమూగోదిశ్చయస్యాస్సాఏకోదకసభామార్గదిక్ - అతవివమూసోమంద రక్షిదివ
 తసేశ్వరోయస్యాస్సా తథోక్తేతివ్యస్తసమాసోవా || ౧౩ || ఆవర్తేతి || పునఃఆవ
 ర్తఃఅంభసాంప్రహఃతవివగర్తః ప్రవరాః - తేషాంక్రాంతాఃపరి ప్రమమాణాయే
 విమానామ్రామయానాని-తేషాం స్థనవి స్థాపితజ్వజ్జననిమజ్జనేయస్యాస్సా తథోక్తః ||

ని || స్వయంబ్రహ్మసాంధ్రముః - త్రైవిధమయానంబిహాసోస్త్రీకృతపామరః - అ
భావమనావపల్లవాః ఉడుపానీతేమాంబిష్టపూజిష్టప్లవనంయస్యా సా || ని || ఉడు
పంతుపవఃకోలభిత్వమరః - తథాసీలజీమూతానీలమెఘాతవవత్ వాలాని-తైఃకృతాః
విరచితా రేఖాః శ్రీ గయాయేషాం తానీతిథోక్తాసహరి త్తటానదిహూలాని - యయా
సాతథోక్తా - నిజవేగాసహజ్జతయామేఘానాందిహూలనిలయనాచ్చేచీభూతమేఘ
వత్కృతదిగంతేత్యథః || ని || జలనిలీతువై వాలంతైవలభిత్వమరః-జీవనస్యమూ
తఃపుటబంధోజీమూతభితివిగ్రహః || * || పృషాదరాదిత్వాత్సా ధిః - రూపకాలం
కారః || ౧౩౧ || అవలేపేత || అవలేపాగర్వఃసంపదరోధార ప్రేనాక్రాంతాధిష్ఠి
తా-మదీయవేగస్యకూవాసోధేతిసముత్పన్నమహాగర్వత్యథః || ని || అవలేప ముగర్వే
స్వాల్లేపనేమామణిపితేవిశ్వః-సురలోకతరంగిణీమందాకిని-పారవ్రితాంతస్యధూగ్ధ
తేజటా కాంతారంజటా గహనంతస్యగహ్వరేమహామహారేపపాతప్రావహదీత్యథః
ఖారాక్రాంతస్య పతనంయు క్రమేవేతిభావః || ౧౩-౨ || అలభేతి || అమరాశగామం

సమ్భూతవిమానప్లవఃప్లవానీలజీమూతవై వాలకృతరేఖా
మరిష్టటా || ౧౩౧ || ప|| అవలేప భ రాక్రాంతా సుర లో
కతరంగిణీపవాతపావ-త్రీకాన్తజటాకాన్తారగహ్వరే
౧౩౨ || ప|| అలభనిగ-మాశంభోఃకపదా-దమగాపగాద
ధౌరూర్వాశిఖాలగ్నతుషారకణికోపమాం || ౧౩౩ || ప||
అదృష్ట్యాతాంనదీగత్రతుష్టావచరమేశ్వరమ్|భగీరథో-ధేః
క్రూర్యాత్పరిక్షీణమనౌరథః || ౧౩౪ || ప|| గం గాసప్తా

దాకినీ - శంభోఃకపదా జటాజూటా || ని || కపటో-స్యజటాజూటభిత్వమరః -
అలభనిగ్ధకాప్రాప్తహిఃప్రసారాసతీత్పదగ్వనిరాసపదకృత్యసంరంభేణశంభునాత
భాకృత్యాదితిభావః - దూర్వాశిఖాయాందూర్వాశ్రేణగ్నా సంసక్తాయాతుషార
కణిణిగామబిందుస్తమశమాంతాన్సదృశ్యంబిధౌభృతవతీతభాత్పల్లవియాలత్యతేత్య
థః - కర్తుమకర్తుమన్యభాకర్తుంసమభాస్యభగవతఃశంభోఃకిమహ్మరమితిభావః
ని || తుషారస్తుహినంహిమమిత్యమరః-ఉపమాలంకారః || ౧౩౩ || అదృష్ట్యాతి || భ
గీరథఃతత్రధూగ్ధజటాగహ్వరే-తాంనదీమందాకినీమదృష్ట్యాతానవలోక్య - విధేః
క్రూర్యా తదైవప్రాతికూల్యాత్పరిక్షీణః ప్రణిష్ఠమనోరథోగంగావతరణరూపా
యస్య సతథోక్తస్య - పరమేశ్వరంమహాదేవంతుష్టావస్తుతవాన్ గంగాయాః
పుననిగర్తమనాథామితిభావః || ౧౩౪ || గం గతి || స్తత్యా భగీరథకృతప్రక్షేణః

తునా - శ్రుసన్నేన శ్రు సాచకుధిగతేన తేన పరమేశ్వరేణ ఓహ్రా ప్రేరితా గంగా - సప్తత
 కృతయస్స ॥ తాంసియస్సాస్సాతథా క్తాజా తాసతి - ఏకధారాసంపాతేన హిమవాన్
 సహాతేతిమత్వా సప్తధిః శ్రువాహైః శ్రువృత్తా సతీత్య భాః - ధరతీధరః పర్వతః
 హిమవానిత్యభాః ॥ * ॥ పచావ్యవ్ ॥ ని ॥ అహర్యధరపర్వతాద్ధిత్యకురః ॥ తస్య
 మూఢానిశిఖరేన్యపతత్ ప్రథమం పాత - అథ బింబుసరసి బింబుసరో నామ్యుక్తా సా
 రవిశేషేపిన్యపతత్ - అత్రేందరామాయణవిరుద్ధత త్తగ్గనాచ్ఛ కరశిరసి తతోధ
 రణిమాస్త్రితేత్యేతావన్నాత్తవైవకథనాద్ధిమవన్నాద్ధిపాతస్యాకథనాత్తథావస్య
 పతత్ హరమూర్ధనీతిపదవిభాగం కృత్వా హ్యాఖ్యానే అసాంగత్యపానరుక్త్యధోమాపత్రైః
 అత్యేయథా శ్రుతమేవయం కమిత్వత్పశ్యామః - విరోధపరిహార స్తు ॥ * ॥ శిరశ్చార్వంసవి
 ర్లాత్పశుపతిశిరస్త్రేః ఓధిధరమితి శర్వహరివచనాత్ - పురాణాంతరాచ్ఛాపి నయమిత్వ
 లమతిశ్రు సంగేన ॥ * ॥ గంగాసప్తాకృతిజాతా న పరం హరమూర్ధానితిపాదే - గం
 గా - హరమూర్ధానివరం - సప్తాకృతిర్న బాతా - అపితు - స్తుత్వా శ్రుసన్నే న పరమే

కృతిజాతాన్యపరధర్మమూర్ధని తేన స్తుత్వా ప్రసన్నే ఓహ్రా
 బింబు సరస్యపి ॥ ౧౩౫ ॥ ప॥ తాను ప్రపాదీం గతాస్తి ప్రసి
 ప్రసప్తా చేతసీందిశమ్ ॥ అన్యా పిన్యక్రయోద్యుక్త భగీరథవ
 థానుగా ॥ ౧౩౬ ॥ ప॥ సైమాభాగీరథీజహన్నాస్స తత్రేంద్రం
 సమావృణోత్ ॥ తాంస పీత్యాతత త్వాంతోజహన్తోత్రే
 ణవర్తనా ॥ ౧౩౭ ॥ ప॥ తయా తటిన్యాజా హ్నాన్యప్రా

శ్వరేణ - బింబుసరస్యపి ఓహ్రా సతీసప్తాకృతిజాతా - సప్తజటాయుక్తాకృతిర్యస్యా
 స్సాజిత్యేకత్ర - అన్యత్ర తు సప్తకారాకృతయః స్వరూపాణియస్య సప్తోక్తేత్య
 ర్థః - అలంకార స్తువిరోధాభాసశేష్టునుప్రాణితః - ఏవమర్థకల్పననకోపిదోషఇతి ప్రతి
 థాతి ॥ ౧౩౫ ॥ తాస్తితి తాను సప్తసు గంగాను - తిస్రః ప్లాదినీ ప్రభృతయో గంగాః పా
 దీం పూర్వదిశం శ్రుతిగతాః - తిస్రః సుచక్షుః శ్రద్ధతయః ప్రాచేతసీం హరుణీందిశం
 ప్రతీచీమిత్వభాః - గతాః అన్యా అవశిష్టా సప్తమీ గంగాపేత్యక్రయాయం పిన్యతర్వణే
 ఉద్యుక్తస్య తత్పరస్య భగీరథస్య పంథాః భగీరథపథః ॥ * ॥ ఋక్పూరిత్యాదిసాస
 మాసాంతః - తమసుగచ్ఛతీత్యనస్య త్వాంతీతి తథోక్తాజాతేతి శ్మః ॥ ౧౩౬ ॥ సేతి ॥ సైమా
 భగీరథస్యా పత్యం స్త్రీ భగీరథీ గంగా - జన్తోః మునెః సత్రయే త్రయజ్జవాటం సమా
 వృణోత్ సమంతాదావృతవతీ - తతః అవరణానంతరం సజన్తః - తాం గంగాం పీత్యానిజ
 సత్రయే త్రావరణజనితకోపాన్నిపీయ - తతశ్చాంతః భగీరథకృత స్తుత్వా ప్రసన్నస్యక
 త్రోత్రేణవర్తనా త్రయోపేతమాగేణ జహాత త్యా జ ॥ ౧౩౭ ॥ ప॥ తయేతి ॥

భగీరథః-తయాజన్మోరపత్వేనజన్మవా-ఉత్తరీత్యాతప్యాపిజగత్యాదిభ్రంశిదేశః - త
టవాగం గయా-పితౄణా-కాపిలానలభస్మీకృతా-సామతేయా-ప్రిదివంస్వగం -
ప్రా-శ్చయత్ అనయత్ - గంగాంపాతాశంసీత్యాభస్మీకృతా-పితౄణా-తయా ఆస్థా వ్యు
తత్పుంసా-రజనిపు-శ్యాత్పిన్ద్రలోకనివాసినశ్చకారేత్యథః || * || ఆహ్వాతైర్ల
తాత్రై-రలిజ్జ - గలిమధీత్యాదినాలజికతుఃకర్తవ్యం - తతఃపరిపూర్ణమనోరథ
స్సృక్ పురిమణా వ్యాంప్రాపప్రాప్తః || ౧౩౮ || అశేతి || అథానంతరం - ఆకర్ణితా
విశ్వామిత్రకుభామృతాభాగీరథ్యాఃకథాఉపాఖ్యానంయేనసతథోక్తదాశరథిఃశ్రీ
రామః-తాంసరిలంభాగీరథీంవిలంఘ్యవీర్యా - తతఃవిశాలాంవిశాలాఖ్యాంపురించిలో
క్యణియంపరిదృశ్య మానా పురీ-కస్యరాజ్యఃసంబంధినీత్యేవంగాధితనయంవిశ్వామిత్రకు
పుష్పధృత్పుష్టవా - సగాధితనయాప్యేవంపక్ష్యమాణప్రకారేణావౌచత్ అకథయ
త్ || ౧౩౯ || ఆ || తదేవవివృణోతి || పురేతి || పురాఖలుపూర్వకాలే-ఖలుశబ్దోవా
క్యాలంకారే || సి || సపేధవాక్యాలంకారజిజ్ఞాసానునయేఖలిత్యుపరః - సురాశ్చ
సురాశ్చసురాసురాః || * || ఏహంచవిరోధఃకాశ్వతికభితిన్తేకవద్భావః - ఏహంకా

పయత్రిధివం పితౄణాభగీరథఃపురించాప పరిపూర్ణా
మనోరథః || ౧౩౮ || గ|| అథ దాశరథి రాకణే తభాగీరథీ
కథస్తాంసరితం విలంఘ్యవిశాలాంవిలోక్యపురీకస్యే
యమితగాధినందనమపుచ్ఛత్ | సోప్యేవమవౌచత్ |
౧౩౯ || గ|| పురా ఖలు సురాసురాణాం సుధానిమిత్రం మి
థోవిరోధేప్రవృత్తే మాయాం విశ్వమోహినీం విశ్వరూపః

శ్రీరవిభవరోధః - నోవాప్రదివంసాశ్వతికభిత్వాః-అథవాసురైస్సంగతాలసు
రాభిమయారవ్యంసకాదిత్యాత్మకా-ఉత్తరపదలోపశ్చ - నతుసురాశ్చాసురా
శ్చేదిద్వంద్వః-అత్రహింసాంచవిరోధశ్వాశ్వతికభిత్వేకవద్భావస్సన్యత్-తేమాంసు
రాసురాణాంపదదానవానాం - సుధానిమిత్రంసుధాలాభాథామిత్యథః - మిథోవి
రోధలనోన్యన్యవైరేప్రవృత్తేప్రసత్తైసతి-విశ్వరూపఃప్రపంచస్వరూపః-అథవావిశ్వాని
విశ్వరూపతత్పురాణిరూపాణిమత్సృహర్తాద్యవతారాయస్యసవిశ్వరూపః శ్రీకున్దహ
విష్ణుః-విశ్వమోహినీంజగన్తోహనజననీంచూయాంచూపిదాకృతిమిత్యథః-ప్రదర్శ్య
దశాయత్యా - అన్యోన్యవైరాదాధ్యాపాదనేనదైతేయానిం ద్రేణఘాతయితుం మా
యాంచూపిదా ౧ పేదస్యమావిర్భూత్యేత్యథః-శతధారపాణినాథం ద్రేణదైతేయ
విదశనసమథాసాధనసంపన్నవ్యోజనాథం-శతధారపాణినేత్యుక్తం-శతధారంపా
ణాయస్యేతివిగ్రహః || * || ప్రహరణార్థేభ్యఃపరేనిష్కాసస్త్రమ్యాభవతఇతి సప్తమ్య
పరనిపాతః-ఉత్పాఃఅపజ్ఞానిభుమాంసోదైతేయాః || స్త్రీభ్యోధగిధి - తేమా

నిశనంనాశంకారయామాస-నదైతత్ప్రాచుణ్ణికహ ప్రేనసర్వమారణం-కి. తుకపటనా
టకసూత్రధారాయనిజమాయావై చిత్త్యప్రకటనాభామిత్థంకృతహానిత్యవగం ర
వ, ॥*॥ప్రాక్రస్యతరస్యామిత్యణిక ద్విశతధారపాణికర్తృత్వవికల్పత-రసత్వం
గరం . ఆ ॥ తికింజాతమిత్యత్రాహ ॥ తేషామితి ॥ తేషాం దై తేయానాం నీనిమా
తాః కిః - అతివేలమన్యః పుత్రమివాశనాశముత్పన్నోత్కటకోపా - అతవిశ తం
మున్యనః క్రతశ్చాయస్య సకతమన్యః తంగా క్షితుతీతికతమన్యశాస న మింద్రహం
తారమిత్యథాః ॥ *॥ కర్తరియ్యుట ॥ ని॥ మన్యః త్రాధక్రతే దై స్యచిత్త్యథాయత్రాపి
శ్చః కమప్యనివా చ్యబలంపు త్రింలబ్ధకామాప్రాప్తుకా మాసతి ॥ *॥ తుం కామమన
సోరపీతితు మునోమకా గలోపః - ఉత్పథా తుః ॥ *॥ పతిస్సమాసవివేతి ఘోసం ద్వి
భావం-మారీవస్యమరీదిప్తాపుత్ర స్యకశ్యపస్య వచనాదాహ్లావచనాతుకశ్చవే
నితాలాయాం పూర్వస్థానేతిపావనే - సుధిరంబముకాల చిత్త్యచారత్రతనియమోచ
తాసాదియాపకర్తాచరణతత్పరాబధావేళాః ॥ గరం . ఆ ॥ తదినద్యః క్రోపిగ

ప్రవర్త్యదై తేయనివనంశత ధారపాణినా కారయం మాస
గరం ॥ గ॥ తేషాం జననీ తిగిగపృతివే లమన్యశ్చగి మన్యకా
సనంకమపిప్రత్ర లబ్ధకామాపత్యమారీవస్యవచనాతుక-
వేషేనువిరంత చిత్తచార ॥ గరం ॥ గ॥ తాం కై నివే న శు
క్రేషామగిగిగిగి ధార పాణిః పా దికిలి తికి ద క్తిలా పా మా
సన్ననిద్రామ పవిత్రేతి నిర్వణ్యా వగా హితతనీ యజ తరః

భృతిక్రియాంచకారేత్యావ॥ తాం కై తవేనేతికతధారపాణిగ్విజహస్తః విశేషవిశేష
గంభావికార్యాభ్యోపయోగాభామిత్త్యవగంతవ్యం - శతధారపాణిరింద్రః - తై లివేన
సలిరం క్రోగర్థంసిద్ధే తస్యమితికపతేన - తాం దిశం - శుక్రప్రామగ సతతా
గ్లోభితైరుపచారై స్సేవమానస్యః - పాదయో పాదస్థాన-కలితాసిద్ధీ శ్చుక చ క లా
భః కైకపాశోయయాతాం ॥ ని ॥ పాశః క్షుశ్చహ ప్రశ్నోలాపాధాకచార్పితక త్య మ
శః - తత్తై వావన్ననిద్రాం ప్రాప్తస్వాపం - శియ్యయాంకిర స్థానేపాదో పా ద స్థా
నేశిరఃకృత్వానిద్రా నా మిత్యథాః వితచ్ఛాస్త్రగిషిష్టమితిభావః-అతివచతామచి
త్రాతశువిరినిర్వర్త్య అపలోక్య ॥ ని ॥ నిర్విణా నంతుసిధ్యానందకృతా లోకనేతర
నిశ్యమరః-అపగాహితదేయజకరః శ్రుఃప్రదితి కుహర స్పృ - గ శ్చంపిం దం
శ ప్రధాన ప్రభిః ప్రకారైః ॥ *॥ ప్రకారవ చనే ధాన్ - నిర్భిజ్య విదార్య - నిర్భ
భాతునిర్వర్తః జరరాదితి తేషః-అపచిత్రేత్వత్ర అపచి త్రామితి కర్తృత్వేన కశ్యే ॥ *॥
గిప్రానేనేతికవేదాభిహితత్వాపద్ధితి మ్యుక్త్యుక్తం నివ ముక్తకత్రాపిప్రవృత్తం

౧౪౨ || దితిరపితి|| ఇంద్రనిగ్రహునంత రాధా నాయకునికట్టః - విదితోవిజ్ఞాత స
 న్యయస్యగర్భస్థస్యవృత్రాంతోవిచ్ఛేదనరూపవాత్రాయయాసాత్కథోక్తాసతీ - తానస
 త్రసత్త్రసంఖ్యాకాన్యపిఖండానిగర్భశకలాని-అఖండలేనేంద్రేనసప్రమరుతఃవాతా
 భిమానీదేవతాఃఅవహదీనాసప్తానామరుతాంస్థానహలానత్యధఃకారయ
 త్యా - త్రితీయంవిష్టపంస్వగ్ధం ప్రవిష్టత్రహదీనాంనామాని || * || ఆవహఃత్ర
 వహత్యైవసంవహశ్చేద్విహస్తథా - వివహఖ్యఃపరివాహఃపరావహఇతిత్రయో - స
 స్తైలేమారుతసగ్రంభామహ్నభిరుదాహృతాః - ఆవహూవతయద్వాయః-మహే
 లాగ్రవప్తీవిద్యుతః-వత, యేత్ప్రపహశ్చాపితథామూతం దమండలం - స, వహూ
 మారుతసగ్రంభస్తథాశీతా - శుకుండల - వర్తయేదుఃప్రహశ్చాపితథానిమ్ త్రకుండలం
 శుచమోవివహఖ్యసుతతైవగ్రహమండలం-సప్తచక్రంస్వగ్రగంఢఃపరివ
 హస్తథా - పరావహస్తథానా యుర్వర్తయేత్థ్యవమండలమితి || ౧౪౩ || ౮ || ఆ
 ముతర్హితిభాకిమిత్యాశంక్యత్రశ్చసోఽపైరమాహ || తతితితి || తతఃదితేఃస్వగ్రత్రవేహ

స్తథాగర్భానిర్భన్యనిజగాన్ || ౧౪౨ || దితిరపివిదితన
 యవృత్రాంతాంతాన్యపిఖండాన్యాఖండలేనసప్రమరుతఃకా
 రయిన్వాతివిషమప్రవిష్టా || ౧౪౩ || తతః|| ౮ || ఆలంబుసా
 యామిత్వోకోజాతఃకన్యస్తహీపతిః | విశాలేతిస్వనా
 మానగవిశాలా విదభేపురీమ || ౧౪౪ || X || రదమతద్వా
 స్తవ్యేనసుమతినా-మానసృపతినాకృతాతిభ్యస్సరాజపుత్రో

సంకరం || ఆలంబుసాయానిర్భన్యోఽనిజగాన్ || ౧౪౨ || దితిరపివిదితన
 యా ఆలంబుసాఖ్యాయాంనిజభార్యాయాం - చాతఃఉత్పన్నకన్యస్తహీపతిః - విశా
 లోనామరాహ - అగ్రకుశస్తవేస్వస్మయన్నామవిశాలభ్రత్యభిభానంతేస్తేనాంఃతామి
 దిశేషః - అశవీవవిశాలేదీనామ్నా - పసిద్ధాంవిశాలాంవిస్మతాంపురీవిదభేపురీమ ||
 * || వేశ్మలచ్చంకలచాఽపిశాలచ్చృత్యయః - శాలనిర్మితవ్యమేవవిశాలాపదప్రకృత్తి
 నమిత్తమిత్యధః || ౧౪౪ || తదిన్యః || ౧౪౫ || విశాలా నగరీపుత్రాంతకథినాసంతరం
 భగవాన్ముజోఽవిశామిక్రః - తస్యాంవిశాలాయాం వసంతితద్వాస్తవ్యః - తత్రవ
 క్త || * || వసంతేస్తవ్యత్రగ్రహేనప్యేతికర్తవ్యప్రతయోవ్యధిక్య - లేనసుమతిరితి
 నామయస్యలేనసుమతినామానసృపతినాకృతాతిభ్యఃవిహితాతిధిసత్కారఃరా
 జపుత్రాభ్యాంరామలక్ష్మణభ్యాంసహసరాజపుత్రస్సకత్రపిశాలాయాం - నిశిధి
 రింద్రాం || ౧ || ని || శానీభిరూత్రిత్యమరః - సీత్యాగమయిత్యా - మిథిలాంవిదేహన

గరిం శ్రుతిశ్రుతిస్థితస్య - శ్రుతశుపాము త్తమస్య మహారచస్త్విత్ర వరస్య గౌతమస్య ము
 నేరాశ్రమంతపోవనం - ప దర్శ్యతస్య గౌతమస్య దారాభార్యా అహల్యాతస్యా మనుష
 క్రాంతదమబద్ధాంక థా ముపాభ్యాస నమిత్థమనేన ప్రకారేణా కథయత్ కథయాన్ముస ||
 ౧౮౫ || అ || తేదే వవివృణోతి || అ త్రైతి || అ తాత్ర మేమహేం దంఽని నార్యజుష్టేన సా
 భుజనాచరితేన - ప థాకితే వమగ్నేత్య భః - గౌతమస్య భర్త దారాకభర్త పత్ని ము
 హల్యాం || ని || దారాః పుంసీచ భూమి స్తదేత్య భిథా నాత్ - అగమత్ గ్రామ్యభర్తేణ
 సంగతవాః || * || గమేలుః జ్ఞే ఘామాదిత్యాన్లే యజాదేశః - సమునిర్గౌతమశ్చ కు
 థాలహల్యాజారత్యజనిత కొభేన - గృ మాణం మహేంద్రం || ని || వాసవోవృత్తిహవృ
 త్తీత్య మరః - నిర్వృత్తిమణివిగతాం దక్షోశం || ని || ముష్కం దక్షా శోవృ మణిఇత్యమ
 రః | తథా భార్యా మహల్యాం చలదృశ్యాం పూర్వ రూపపరిత్యాగేన పాషాణభావమాప
 న్నామిత్యభః - చకార త థాశ కాప - ఉపజా తివృత్తం || ౧౮౬ || అ || కాచం

భ గవాన్విశ్వామిత్ర స్తత నిశేధినీ నీత్వామిథి లాఽప్రతిప్ర
 స్థితః - శ్రుతప నాముత్తమస్య గౌత మస్యాశ్ర మం ప దర్శ్యత
 తద్దారానువ త్తాంక థా మిత్థము కథ యత్ || ౧౮౫ || ప || అ
 త్రాగ వద్గౌత మథ మ్దారాన నార్యజుష్టేన సా భామ హేం
 ద్రః సచ శ్రుధానిర్వృత్తిమణివృషాణం భార్యా మదృశ్యాం చ
 మునిశ్చకార || ౧౮౬ || ప || వ నమే తద్గతే రామే శాపాన్య
 క్రాభవిష్యసిత్త్యుక్త్యా గౌతమః పత్నీం హి మాదింతపనేయ
 యా || ౧౮౭ || ప || ఇత్థం విదిశ్య త్తాం తెదేవ తా నాంగ నేత
 దా పితౄణాం ప్రాభ వాల్లభే మేష స్యువృషణం వీషా

తంకథయతి || వననితి || రామేశ్వరామ చంద్ర - వితద్వనమేతదరణ్యంగతే ప్రాప్తేన
 తి - కాపాత్పాషాణభావనిర్భంభరూపాత్ - ముక్తాభవిష్యసి - శ్వరామచంద్రచదార
 విందరజః కంస్పృశా దేవమచ్చా పపరి ప్రాప్తా పాషాణభా వావస్థాం విహాయనిజతే
 దీరం ప్రాచ్యుస్థిత్య భః - ఇత్య నేన ప్రకారేణ గౌతమః - పత్ని మహల్యాం శ్రుత్య
 క్త్యా - తపసేతపశ్చర్యాభః - హిమాద్రిం యయాప్రాప || ౧౮౬ || ఇత్థ మితి ఇత్థమ
 నేన ప్రకారేణ - దేవతానాంగనేత గ్నాన్య విదేవసంఘే - విదితవృత్తాం తెగౌతమకా
 పాదింద్రనిర్వృత్తిభావూదివిజ్ఞాతవృత్తాం తేన తి - తదాత్మిక సమయే - వృ మాణం
 ద్రుః - పితౄణాం పితృ దేవతా వాం ప్రాశవాత్సహత్వాగ్ - మేషస్య హవిష్టవినక
 ల్పితస్య పిడకాభ్యుపకువిశేషస్య - వృషణం లభే ప్రాప - మేషవృషణం భిత్వా వితద్వృ
 షణస్థానయానియామాసుర్మృతః - అతః పితౄ మవృషవృషణి ఇంద్రభిలోకనేదయః

నిధిః॥ మంత్రోరభోరణాగ్నాయమే షవః ప్లవయదకభిత్వకురః ॥ ౧౮౫ ॥ కదిత
 తస్మాత్కా రణాద్దతమః - వి నసఃకుశేంద్ర సంభాగజనితసాపాత్ - ముక్తాం
 యుక్త్యాత్వా నిరజోమహిమే తిశేషః - ఏనామహత్యాం ప్రతిగృ హ్ణతువునఃస్వీకరో
 తుభిత్వోక్తేతిశేషఃఇతిసై శగమ్యమానాథఃత్వా దప్రయోగః - ప్రయోగేవాపాన
 రుక్త్యుత్పత్త్యలంకారికాః - తాశికూవిశ్వామిత్రఃరామేనిసాకంతస్యగౌతమస్యశ్రే
 మంభేజేప్రాచ ॥ ౧౮౬ ॥ దుఃఖిఇతి॥ తాద్విధిభాష్యకృతే - అనిర్వాచ్యభిత్వ
 భాః-కుమాత్యనల్పేచ-గౌతమధర్మశత్వాఃఅహల్యాయాః-దుఃఖేహమాణావస్థాజని
 తశ్లేశే-సుఖేపూర్వరూపప్రా ప్తిజనితానందచవిషయే - రజవివరణోగుణోరేణుశ్చ -
 ఏవకారోవధారణార్థకః - హేతుఃకారణంబహువ - కుతుఃయస్మాత్కారణతానా
 గౌతమధర్మశత్వి - గుణేనగుణరూపేణరజసారణోగుణేనేత్యభాః-వికృతింగతాహమా
 ణావస్థావికారంప్రాప్తా - తథారామస్య శ్రీరామచంద్రస్య పాదరజసాచరణరేణు
 నా-ప్రకృతిఃపూర్వరూపం - పృథేదేశ్రీరామచంద్రవరణారవిందరజస్సంపర్కాత్
 హమాణత్వంవివాయువాక్య తింప్రా పేత్యభాః ॥ ౧౮౭ ॥ అభోరణోగుణేరణావార్తవ
 వేతిహానాథారత్నమాల-రజఇతికేవలప్రకృతగోచరఃశ్లేషాలంకారః-యద్యపిపూ

౧౮౮ ॥ ప ॥ తదేనామేనసోముక్తా పటగృహ్ణాతుగౌగమః॥
 ఇతినిస్సాశ్రేమంభేజేసాకంరామేణకౌశికిః ॥ ౧౮౯ ॥ ప ॥
 దుఃఖేనభేదంజపవబభూవహేతుస్తద్భగ్విధేమహతిగౌత
 మధమఃపత్న్యాః॥యస్మాద్దణేరజపిక్యసాతి-గతాసాకాకు
 ణ్ణపాదరజసాప్రకృతింప్రపేదే ॥ ౧౯౦ ॥ తస్మిన్నహల్య

ర్వమబృహ్మచారిత్వక్రం - సరుహసాణావస్థాం - తథావికృతింగతాప్రకృతింప్ర
 పేదేఇత్యనేనపద్మపురాణోక్తహమాణావస్థాసూచ్యతే-అభావపాదే ॥ * ॥ సాతతిప్ర
 స్యరామస్య పాదస్పర్శాన్త హత్తనః - అభూత్సురూపావనితాసమాక్రంతామహతి
 లేతి ॥ * ॥ గుహేనాత్మక్రం ॥ * ॥ యోగయామితవపాదశంకజేనాథదారుదృఢ
 దోఃకిమంతరం-మానుషీకరణమార్గమస్తితేపాదయోరితికథాప్రవీణ్యసీతి ॥ * ॥ మహా
 సాటకేత్వక్రం ॥ * ॥ శిలాకంప భత్రేశివశివవిముక్షైకతినతామహాసారీచ్ఛాయామ
 యతివనితారూపమయతే - వదిత్యేవంరామేవికసితముఖేవల్గలమురఃస్థలేభృత్యావి
 ఛావకచభరమురస్థాదృష్టవభూః ॥ * ॥ అన్యత్ర గౌతమేనచ॥ * ॥ పదకమలరజోభిన్దు
 క్తహమాణదేహమలభతయదహల్యాం గౌతమోధర్మశత్వి - త్వయిచరతివిక్రగ్రాన్తి
 వింధ్యాద్రిపాదేకతికతిభవిశారస్తాపసాదారవంత ఇతి - వసంతతిలకావృత్తం ॥
 ౧౯౧ ॥ తస్మిన్నితి ॥ తస్మిన్నాశ్రమేవిశ్వామిత్రఃఅహల్యయాగౌతమేనక - కృ

తాతిభ్యంవిహితాతిథిసత్కారం-సరాజపుత్రస్యైరామలక్ష్మణసహితస్సౌ - ప్రతి
గృహ్యన్తి కృత్య - మిథిలోపకంఠభువివిదేహనగరాంతిక ప్రదేశే - జనకస్య యజన
భవనంయజ్ఞశాలామధఃతప్రావిశత్ || ౧౧ || విదేహియామిథిలాపురీ - ఉపకంఠాంత
కాశ్యణ్ణాగ్నీప్రాల్పస్య భితోవ్యయమితిచామరః || ౧౫౧ || తదన్వీతి || తదన్వయజ్ఞ
శాలా ప్రదేశానంతరం - తస్మిన్విశ్వామిత్రే - జనకేనరాజ్ఞావిధివత్ - విధ్యన్త్యంయ
థాకా స్రమిత్యథః || * || తదహామితివతిప్రత్యయః - అశ్వనితెఘజితేసతిసి
మిర్వా మరాజావిదేహసాంహుటసఃతతుర్ - లపురోధాఃతద్వంశపారంపర్యాగతపు
రోహితఃపురస్తాదేవరాజ్ఞోహితంధ్రేపురోధాతితిగ్రహః || ౧౧ || పురోధాస్తుపురోహి
తేతిత్యమరః - శతానందోగౌతమపు త్రిమునిఃరఘునందనం శ్రీరామంప్రత్యే ఒం
వక్ష్యమాణప్రకారేణాభాషతఅమౌచత్ - విశామిత్రమాహత్వేఒవత్తుముపవత్రమతి
త్యర్థః || ౧౫౨ || అ||తదేవవివృణోతి||తిష్ఠన్వీతి||అసావయమితిహస్తనిర్దేశః-మునిర్జన
నశిలోవిశ్వామిత్రః-క్షత్రాన్తవృత్తైక్షత్రివర్ణయోగ్యవ్యాపారే-యిత్రార్థే తపాతేక్ష
త్రధర్మయోగ్యవ్యాపారేతిష్ఠ్వావర్తమానస్సౌ - పురేలశేషః - బ్రహ్మసానోరన్వీష్ట

యాగౌతమేనచకృతమాతిభ్యంవిశ్వామిత్రస్సరాజపుత్రః
ప్రతిగృహ్యామిథిలోపకంఠభువిజనకయజనభవనమభజత్
౧౫౧ || ౫ || తదనుజనకేనవిధివదభ్యర్చితేతస్మిన్నిమికులపు
రోధాశ్చతానందోఽఘునందనమేవమభాషత్ || ౧౫౨ || ౬ ||
తిష్ఠ్వాక్షత్రార్వపుత్రౌమునిరగమవసావాశ్రమంబ్రహ్మ

శ్శుల్కకుంఠపోవనకుగమత్ ప్రాశ - ఆశేటకయాత్రాయామితిశేషః - అథతప్రతి
క్రమే-నిరవధినిర్వర్త్యాహ-పద్రసాపేతంచమిద్వివృణోతన్నసానాదిసమృద్ధయానిర్వ
క్షుమశక్యమిత్యథః - అతిభ్యమిధిసత్కారం - లభ్యస్ప్రాప్యహస్తకృతమితిశేషః
తతస్తురథేకామధేనోః || ౧౧ || సురభిగ్గవీచస్త్రియామిత్యమరః - ప్రాభవాత్సమ
త్వాదిత్యేవమవేత్యజ్ఞాత్వా - సాసురభిస్తేనవిశ్వామిత్రేప్రాధితామహ్యమియదీ
యతామితివసిష్ఠముద్దిశ్యయాచితాభూత్ - తదన్వయాచ్చానంతరం - మునివరముని
శ్రోష్టేవసిష్ఠే - నాభ్యుపేతేధనురాయమనంగీకృతమితిసత్యథః - నభార్థస్యనశ
బ్దస్యసుపుపేతిసమాసః - క్రొశంతియాగ్నస్వరంకుర్వంతీంతాంధేనంచక్షరమలాత్కా
రేణసితవా - తతఃప్రచురబలజామాలత్యంతబలిష్ఠయాతయాధన్వైక - కాందీకౌ
భయద్రుతోబభూవ - మహాలసంపన్నతామధేనువిదిలితచతురంగబలస్సౌపలా
యితోభూదిత్యథః || ౧౧ || కాందీకౌభయద్రుతిత్యమరః-తన్నైవేత్యత్రవివకారో
వసిష్ఠవ్యవచ్ఛేదాథః - రాజాతపోవలననవధ్యతితితేనోపేక్షితత్వాదితిభావః |
* || తదుత్తంప్రరామాయణే - కిన్తూథాకాండే || * || దగ్ధభస్మచక్షుస్యతేవిరస్య

సహ్యాఖ్యాసేవ మహాకామాయనే,

వి

తతతతసానిష్ఠాభూదిత్యథః || ౧౫౫ || అథేతి || అథాసంతరం - సానిత్రః సంత
 వంశాద్భవః క్షుప్తయః క్షుప్త కుల ప్రసూతః || * || తౌ త్రాధ్య ఇతి శుక్ర త్యయః - విశే
 షణ్ణవ్యయేనాపి కృతా తాపం త్యాగం సంసార్యతే - త్రిశంఖా రాజా సశరీరః శరీర సహ
 త స్సత్వేవ - స్వగం సిద్ధిం స్వర్గోక్త ప్రాప్తిం - అభ్యథా యమానః సశరీర వివాహం స్వగం
 యాస్యామితి యాచమాన స్సన్నిత్యథః - వసిష్ఠేన గురుణా శ్రుత్యాఖ్యాతః - సశరీర
 శ్చర్మగమన మశక్య మితి విరాట్పాఠః - తథానిర్వంధకుపితై ర్యుష్మాధిరపి కాగురుపుత్రై
 రవాంసశరీరపవస్వర్గం ప్రాప్తీయ ఇతి వునః పునయానామసిర్వభవతోచక్రవం
 జాతకౌపై ర్మహాదయవివదిత్యమంతై స్తస్యవసిష్ఠ్యపుత్రైర్మత్తవందాలకాతా
 యస్య సతథోక్తః చందాలోభవేతశ్చ స్సన్నిత్యథః - తమేనం విశ్వామిత్రం తతస్యం
 తం - శరణమభజతతత్పృతిపక్షతయా అయం హం స్వర్గం ప్రాప్తయిష్యమితి శరణాగతో
 భూదిత్యథః || ౧౫౬ || అ || తతః క్షుత ఆహ || అహం వి || అసానిత్యామి త్రాపి
 తస్య త్రిశంకోర్మనోరభవతి తా రమే - సశరీర స్వగం ప్రాప్తిరూచకునోరభవతి తా రమే

౧౫౫ || X || అథ సానిత్రః క్షుప్తయస్త్రిశంకుస్సశరీరః స్వగం
 సిద్ధిమభ్యథా యమా మో వసిష్ఠేన శ్రుత్యాఖ్యాత స్తస్య పు
 త్రైర్మమహారయాదినిర్విబంధకుపితై ర్మత్తవందాలకా
 వ సమేనం శరణాభజన || ౧౫౬ || X || అసానవిత్తన మోగత
 వ రిపూతయేక్రతు మేకం చాక్రమత || ౧౫౭ || X ||
 గత్రసమా X తేషు బ్రాహ్మణేషు జగుప్సయా త్రిశంకోరనా
 X శాన్త్యసిన్ధుపుత్రా నయం శాపే నశ్యచక్షుశాన కరోత్
 ౧౫౮ || X || తతః క్రతుభుజాం వగే - పిస్యగా - దన వతి శే -

యతుమిత్యథః - పికం క్రతుం ప్రాక్రతుతేకంచిత్యాగం ప్రార్థనానిత్యథః || ౧౫౯ ||
 తతేతి || త్రిశంకోస్సంబంధినితత్రతస్త్రిక్రతే - బ్రాహ్మణేషు బ్రహ్మర్షిషు సమాగత
 ముచిత్వా మితథయాదుపాగతేషు సత్సు - త్రిశంకోస్వగం సాత్ || * || జగుప్సా విరా
 మే త్యాది నామ చ మో - జగుప్సయా శాఖాంతరం చ విష్ట - జాతి శ్రద్ధాస్తత్పరితంధిశం
 శరణం గత్యం చాలోయం యజమానః - క్షత్రియశ్చ యాజకస్తస్మాత్తత్త్రగమన ముచి
 తమిత్వత్పన్న మనస్సంమోచేనేత్యథః - అనాగతానసం ప్రాప్తా - వసిష్ఠ్యపు
 త్రా - అయం విశ్వామిత్రః - శాపేన శ్చ క్షుశాన కరోత్ - యతోష్టకుశక్రంతయా
 గుప్త ర్మయన సమాగతా స్తథామేవ సిన్ధుస్య పుత్రాః శ్వమంశభక్షకాభావం విరిక
 కాశత్యథః || ౧౫౮ || తత ఇతి || తత స్తదంతరం - కతుం భుంజత ఇతి క్రతుభు
 జః - తేషామిం ప్రాదిత కానాం వగే - సంభవ - స్వగం దనవతిన జగుప్సయే అన
 వతరతి సరి - సానిత్రానాగ కృతా మితి శే || || ౧౫౯ || అయమితి మహాత్మామనం

శుభస్యత - రాజానోవానక శ్రేష్ఠప్రదాతారోనసంశయః - తాన్మహింస్యాన్మహా
 ప్రశన్నాక్షివన్నాప్రియంవదేత్ - దేవామానుషరూపేనచరంత్యేతేహహితలక్షణః
 * || స్రగ్ధరావృత్తంతమృతంతేదారేణ || * || మృత్యుర్యా నాం త్రయేణత్రయసియ
 తియతా స్రగ్ధరాక్షిరేతేయమితి || ౧౫౩ || అ || ఏవంభూతోపిపున ర్ముద్ధాభామేవప్ర
 వృత్తదిత్యాహ || బహుశ ఇతి || బహుశః బహువారం || * || బహ్వల్పాభావ్యసాస్రరకాద
 వ్యతరస్యా మితిశన్ ప్రత్యయః - తస్యాః కామధనోర్బలాత్ శక్తేశ్చక్రితస్యభయసం
 ప్రాంతస్య || * || చక్రితంభయసంప్రమమిత్యభిధానాత్ - తపసాతపోబలేనఅధిక
 తాః ప్రాప్తావిధిభావహుప్రకారాశ్చ ఆయుధనిగమాధనుర్వేదాద్యస్త్రవిద్యామేనత
 స్య - అతపితసురభినిమిత్రం కామధనుప్రాప్త్యభావం భూయఃపునరపిసహారబుధకు
 తస్యఉచక్రాంతయుద్ధస్య విశ్వామిత్రస్యేతిశబ్దః - దివ్యా స్మరంపరామమానుషా
 స్త్రుశ్రేణిం - బ్రహ్మదండేన బ్రహ్మ తేజోమయేనవందేన - నిరుంధకోనివారయన్ మో

సూమోరా తిక్యంతత్రల భ్వానిర వధిసు రభేఃప్రాభ వాది
 త్యవేగ్యసాతేనప్రాధిరా భూగద నుముని వరేనా భ్యుపే
 తేచకమ కోశంబీంతాంతయై వప్రమర బలజు సాకాందికొ
 బభూవ || ౧౫౩ || X || బహుశస్తద్భులచ కిరస్యత పసాధిక
 తవివిధాయుధనిగమస్యనూ యోపిసుర భినిమిత్రంస మార్భ
 సమరస్యదివ్యా స్త్రపరం పరాబ్రహ్మదండేనని నుంధన్న
 రుంధతీజానిరవతస్తే || ౧౫౪ || X || తతోయంజాతవ్యభీకఃత్రా
 త్రాత్రేజసః పర బ్రహ్మమే వమ సూరా మహీ యధిరని
 శ్చిత్వతస్త్విన్ధయేవ త్రిగస్త్యాందిశి తీవ్ర త రంభవచ్చచార ||

మీకురస్త్విత్వభావః - అరుంధత్యేవజాయాయస్య అరుంధరీజానిరవ్యభీకః || * || జా
 యాయనిజితినిజాదేశః - అవంతేదోస్తు శ్చేనస్థితవాక్ || * || సమవప్రవిధ్యస్త్రది
 త్యాత్తవేదసం || ౧౫౪ || తత ఇతి || తత ప్రదనంతర - అయంవిశ్వామిత్రఃజాతవ్యభీ
 కఃత్రివిజులలేసముక్తినా ప్రీతిస్సౌ || ని || అతీకంత్వప్రయేవృతఇత్యుతరః - అ
 తకాఉత్పన్నయఃఖః || ని || వ్యతీకమనృతేయఃఫేషినివై జయంతి - తలపితయే ప్రాప్త
 త్రసంబంధినఃతేజసఃబలూత్ || ని || తేజఃప్రభావేరీ ప్రావబలఇత్యుతరః - పరమత్యం
 తంప్రాప్త్యంబ్రహ్మసంబంధ్య వమహస్తేజో - మహిమోమహా తరం ప్రశస్తరుతి
 యోవత్ - ఇతివిశ్చిత్వనిర్ధార్య || * || తథాప్రకారమాయదే || * || ధిగ్బలంత్రియ
 లంబ్రహ్మతేజోబలంబలం - ఏతేనబ్రహ్మదండేనసర్వాస్యానిహతానితుఇతి-తస్త్విన్ధ
 జన్మతేజఃప్రాప్త్యభావం - దక్షిణస్యాందిశి - తీవ్రతరమత్యుగ్రంతరః - చాగ్రం

మహాత్మామహిమమ్మిత్రః-తపసాంప్రభావాత్తపస్విమర్థాత్-త్రిశంకుడిసంస్క
 గ్నః-అరోపయామాసఅరోపితవాః || ౩ || యశోర్ధ్వం త్రాల్లిట్టదుహఃతోస్యతర
 ప్యామితిపకారఃగతిమిన్దీత్యాదినాఅణిక రుణోకర్తవ్యం-కీర్వశంత్రిశంకుం-నీల మం
 రంవాసోప్యామచయస్యతం-ఏకేత్ర చందాలాకృతిధారిత్వాదన్యత్ర మేఘవరణజన్మ
 తాంధకారావృతత్వాచ్చేతిభావః || ౩ || అంబరంవాసోప్యామిన్నాతివిశ్వః-తథానిష్ఠ
 త-అవ్యాతితఃరాజవేషస్యవస్త్రేచభస్మంరంధ్రప్రకాశశ్చయస్యతం || ౩ || రాజాప్రభాస
 తేవంద్రేయయేత్త్రియశక్రయూరితివిశ్వః-అతఏవవమా-నానీధాత్ ప్రాప్యటాగ్ర
 లాధరాత్రాదవిశేషవిశేషరహితోవేషయస్యతం-అథరాత్రకుల్యాకారమిత్య
 భావః || ౩ || స్త్రీయాంప్రావృట్ స్త్రీయాంభూమ్మివ మా-ఇతి-అథరాత్ర
 సీతీధాద్వామితిచామరః-తేజాలంకారః-ఇందవప్రావృత్తం ||
 ౧౬౦ || అపాతయదితి || ౩ తప్తదనంతరం-శతంజన్మవః-త్రతపూయస్యశతమమృతిం
 ద్రుః-సంజాతమమృతంచాలంకరితిస్వర్గయూరోపితవాసితిసముత్పన్నత్రాధస్యక ||

ప || అయంమహాత్మాతపసాంప్రభావాదారోపయామాస
 దివప్రదీపకృత్కాన్తిలాంబరంనిహ్నుతరాజవేషంవస్త్రానిశీధా
 దవిశేషవేషమ్ || ౧౬౦ || ప || అపాతయస్వగ్గముపాశ్రయం
 తంస-జాతమన్యశ్శతమమృతేనమ్ | తతోవలం బ్యాస్య
 యోగశబ్దం-తేభేత్రిశంకుగ్గనేద్రతిష్ఠామ్ || ౧౬౧ || ౫ ||
 తతోగీర్వాణగగన్ప్రాథమ్యానయాచరిత్యక్తభువనాంతరని

నిశ్చమృతైస్యేత్రతౌమ్రుధీత్యమరః-స్వర్గముపాశ్రయంతంప్రవేశంతమనంత్రం
 ముకుపాతియోపాతయామాస-తతోనంతరం-త్రిశంకుఃపతమాన ఇతి శబ్దః-అ
 స్యమహత్త మోవిశ్వామిత్రస్య-నియోగశంకుంతవ్యుత్తైర్వహిషేత్యాజ్ఞాయాపాలం
 బనయప్రదీపకం-అవలంబ్యావప్తభ్య-గగనేప్రతిష్ఠాంస్థితిం-తేభేప్రాచ-ఏత
 స్త్వియోగావలంబేనఅంతరిక్షేస్థిసోభూదిత్యభావః-మహాత్మానఃకీర్వాణక రుంస శక్తు
 వంతీతిభావః-ఉపబాధివృత్తి-౧౬౧ || తతః-త్రిశకోర్ధ్వగవప్రతిష్ఠాపసాం
 తరం-గీర్వాణగగన్ప్రాథమ్యానయాపురందరాదిబృందారకబృందయా-చరిత్యక్త
 విస్తృష్టంభువనాంతరనిష్ఠా-ఇకర్త స్వదాతోంతరరచనైవకర్తయేనతత్తం-తతదక్ష
 ప్యాండిశతపఃప్రత్యాహస్తపావిఘ్నః || ౩ || విఘ్నావంతరాయః-ప్రత్యాహ
 త్యమరః-ప్రత్నృద్భుతస్సౌభాగ్యతపస్విమాయాండి-పుష్కరేతిభావశివ-పు
 ష్కరంసమగ్రంపశ్యరంతమముంవిశ్వాత్రిం-అంబరీషస్యమహారాజస్య
 చక్రకాశేనిమిత్రే-ప్రాణశ్చిత్రాధరా-ప్రాణశ్చిత్రం-నామప్రార్థకర్తృలో-పజన్మిత

అరితనిరాకకాథాం-అవశ్యకతవ్యవర్తవిశేషః-తదధాంబీర్భరత కా విశ్వ
 తసంఖ్యాకాభిరత్యధాః || * || ఓతాగుణవచనాదివిశేష - గోభిర్ముల్య భూతాభిః
 క్రిత్యావిక్రీయ-వరపశుతాంసీయమానఃతత్ప్రాయశ్చిత్తస్యవరపశోనావలత్యవత్వేన
 విభిన్నాభిరత్యాదివిభావః-తావత్తదానం-ఋవికస్యఋవికనామ్యుక్తస్యవిద్దిద్రా
 వ్త్వాణస్య-కునశ్శేఫఃకునశ్శేఫనామాకునవివశేషాయస్యేతివిగ్రహః||*|| శేఫపుచ్చలాం
 గూలేమచేత్యుక్-మధ్యమపుత్రః-కునఃపుచ్చశ్శునోలాంగూలకత్యావ్యవృత్తీయపుతా
 పేతుయామధ్యమోఽయంపుత్రః-మధ్యేతిపూమథ మతి||*||మధ్యాన్త్యితిమివప్రత్యయః
 వితాశ్చేష్ఠమదిత్రేయంమాత్రాచాచాకనీయసం - విక్రీతంమధ్యమంమస్యేరాప్రపుత్ర
 సయస్యమామితిప్రరామాయణే - తేపై పూత్రత్యావశరణమయాచరంతనోన్నానం మ
 త్ప్రాణసంరక్షణంకుర్విధిప్రాథితవానిత్యధాః - నమఋచికోయంబ్రావ్త్వాః త
 త్కథం స్వదగ్ధోదరపూరణాయపశ్యధాంస్వపుత్రదానరూపంపాపంకృతవా -
 కింబ - అన్తావైపుత్రనామాసీతిక్రతేఃపుత్రస్యాత్మరూపత్యావశత్యావశ్యత్వదో మ

గ్ధాణకర్తాణం-తత్రతపఃప్రత్యాహఃప్రత్యుద్భూత ఇతివశ్చ
 మాయాంబీర్భర-చేపుచర-లంతపశ్చిరంగమముమంబరీమ
 యజ్ఞపసునాశప్రాయశ్చైతాథాంబీర్భాభిర్గోభిః క్రిత్యా
 నరీపశుతాంసీయమానస్తావ ద్యవికస్య మధ్య మపుత్రశ్శు
 నశ్శేఫశ్శరణమయాచర || ౧౬౨ || గ|| అయంభగవాన్నిజ
 గనయపిషయేనరక్షితుమేనమున్తుభిః పరామృతేభ్యస్తే
 భ్యోహవిష్యం దాదిభ్యశ్చపేనవిసృతనయదశాం దత్వా

|| ౪సంగాచ్చేదిచేత్-సత్యం-ఋభూతస్యాస్యతాదృశివేక హన్యత్యాదుక్తం ||*||
 త్యజేతాతాగ్ధామహిళాపిపుత్రభృతేషుధాతాభజగీస్వమండరంభూభూతః
 నకరోపాపంక్షీణానః|| ౬ప్రగుణభవంతి-అన్యచ్చ || * || అస్యగోదరస్య
 శ్శేఃసంకుర్వంత్యంప్రతవితి-అతస్తథాకృతవానిత్యంమతిప్రసంగే || ౧౬౨ || అ
 తతఃకింకృతవాన్మనోర్యంతి-అహ || అయమి || అయమితిభరం-దీనోనిర్దేశః-భగవాను
 త్పత్రించవిశాశ-చేత్యుక్తలక్షణః|| ౩|| ద్వాదిత్రయే-జతనయవినిమయేనస్వపుత్రప్రత్య
 ర్పణేన-విశాశవశ్శేఫంరక్షితుంచాలయతుమన్తుభిః||*|| సగర్వం మసమృద్ధస్య హ్య
 త్యపేదస్యాయస్యం-తత్ఫలంభవేత్, మైగమీతేశరణాభిజరణాగతలక్షణమహ
 ంప్రకణానిగతనయాన్యజేనామ్యేన-పశుభావవిగ్నంధాన్తోచయగుంకృతవిశ్వయసభ
 నిర్వరణః-పరామృతేభ్యఃవినిమయానంగీతాగేనప్రమాణేభ్యఃహవిష్యం-అ-చేష్ఠ
 మంతేభ్యోహవిష్యం-ప్రముఖభ్యః-తేభ్యఃవినిమయేభ్యః-శాపేనవసిష్ఠతనయనాం

[illegible]

గా ఛా ద్వయ పీఠాభ్యామింద్రోపేంద్రాభ్యామంబరీ
పంచశునశ్చైంఘనచరిపూణమమోరీభౌకారయామాన
౧౬౩ || గ||౩తత్రపసృంఘమేనంమేనకానంగతస్తపోభంగ
శ్చిరహంగీచకార | ౧౬౪ | గ||౪శ్చాత్పశ్చాత్రాపాభియాతో
యముస్తరేఘాభృతికాశీతీరేఘారంతపశ్చచార | ౧౬౫ |
గ||౫తత్రజంభారిప్రహితాంరంభాంశైవీభవేతిశస్త్రాపూ
వస్యాంవిశిషితస్తపశ్వాసంతపశ్చరత్యముష్టిస్తామృతాత

సతాపేనాభిభూతః ఆక్రాంతస్సన్న తరేణ తరస్యిభూభృతి హేమవత్పర్వతే ॥ ౧ ॥
 పూర్వాపిభ్యోనవభ్యో వేదికిం పీఠీ-స్త్రిన్నా దేశాభావః - కౌశికాస్తత్రత్యాయాః
 స్సభగినా నిద్యాస్తీరే - ఘోరమమ్య గ్రంథవత్పచాన - తథాచక్రిం మాయజే ॥ ౧ ॥
 తాశీపరమోదారాస్త్రవృత్తాచమహనదీ - దివ్య పుణ్యో వకారమ్యహిమ వః తము
 పాత్రితా - లోకస్యహిత కామ్య భాంస్త్రవృత్తాభగి నీమమెతిశ్రీరామం ప్రతిషేదై
 లౌక్తం ॥ ౧౬౫ ॥ ౧౬౬ ॥ త త్తమవత్పర్వతే - జంభా శాబంభాఖ్యజై త్యదేవీ
 జై - ప్రేణ - ప్రహితాంరహిషాః పూర్వం ప్రేషితాంరం భామపు రిసః ॥ ౧౬౭ ॥ స్త్రీయాం
 నిమగ్నస్వరసస్సవ్యవ్యాప్తగర్భముఖాః - షోర్వశీమేనకారంభాః పూర్వాచీరలీత
 మేవ్యమగః - శైవీ లారూ పా భవేదిః స్త్రీ-శాపేన హమా నావస్తాంధర్వేకభాః పూ
 ర్వస్యగర్భి ప్రాచ్యం - పరస్వస్యసంవిరుద్ధప్రాణసంచారంబుభావభారవశశ్చూత
 కమంభకలక్షణ ప్రాచ్యంబుసహితమిత్త్య భాః - అమృతస్త్రియామిత్రేతవత్పర

మహాగ్రంథ సోమనా పరతంత్రేన తి-తసోగ్నే సైవాయా పవ హ్నురూర్షాశాసంతాచ
 విసకన్యాంయూ - ఉద్విగ్ని తావిహస్ లితామే అనురాదేనా వైహంసభారత్సఖః - శ్చ
 యసంశ్రాంతాభిలగ్నాని సహిత స్ఫుర్నిత్యథః || * || రాజా హస్సభిభ్యష్టుః - తా
 మరసా సహోబ్రహ్మ-సన్నిధా య సన్నిహతో భూత్వా - తేంద్రియ త్యాద్విషయ
 ప్రవృత్తిప్ర తిరోధనశ్చేంద్రియగ్రామత్వా డ్ధితః బ్రహ్మగర్హిణాఃఃపసిష్ఠాపిత్య
 త్యుతిపత్యపిశవంత మేనంబ్రహ్మపిశరసేలవ్యాహరతువదతు - || ముదిమగ్రహేదేతి
 తే మః - తత్తే వతవ మనసి వి ద్యత ఇతిభా వః - ఇతిర్థ మనామత ||
 ౧౬౬ || ౮ || తతః కింత్రాహ || అసావితి || అసా విత్వామిత్రః పసిష్ఠస్యసిదేవా
 నిరూపణాద్బ్రహ్మగర్హిణ్యం - ద్వేషన్త సేతత్ప్రతిక ర్మభ్యాంయస్యసద్విజన్తాద్రా వ్తూః
 ఉపవతయతు సాగ్రాహుపనయన రూపసంసార-రాన్మృత్త వచ నాసంయత బ్రహ్మతే
 జగిత-అవిందతలభతః || బ్రహ్మహస్తీభ్యాం వర్చ సత్తలలచ్చ శత్రయః అ త్రయ
 తాశబ్దః ఇవాశః - ఇవవత్వాయతా శబ్దః ఇతిండ్యాచార్యామనాసనాన అరివసేత

హోగ్నేరుద్విగ్నితామ రసఖ సామర సాపన స్ఫుర్నిధా యజ
 తేంద్రియ త్యాద్విగ్నహ్మపిశరసేవ సితోపేవం వ్యాహరతు
 భవంత మిత్యభా వత || ౧౬౬ || పుఅసా వ సిత్రసి దేవా
 ద్విగ్నహ్మపిశ్వమ విందత | యతోపన యసం సాగ్రాద్వి
 జన్తాబ్రహ్మవచ- సమ్ || ౧౬౭ || పుఇతి జనకపురోధ శ్చ
 మేనాగతిసూనుస్సహస్యప తన యా భ్యాంక వా ర్తితిత్ర

మ || ౧౬౭ || ఇతితి | ఇత్యుక్తప్రకారేణ - జనకస్యపురోధసాపురోహితేజతానం
 తేజ-హ్మసితః ప్రశంసితః - గాఢసూనుర్ని శ్యామి త్రః - స్మృపంసయాభ్యాంసహస్ర
 రామత్సభాభ్యాం సాకంత త్రయజ్ఞాల్పాయాం - తిర్వరీంరాత్రి నీత్యాగమయిత్వాస
 రసిజనయితాయశ్చబంధకాయభాం విసాయభువోమయాయ - సంభ్యా త్రమపిత్ర
 మేనయ గాదివేవత్రయమయ త్వా దితిభా వః || * || తథా చ శ్రుతిః || * || ఋశ్వి
 త్సూర్యాహ్మదివితవతుయతే - యజుత్వదేర్విషతిమధ్యఅహ్మఃసామవేదేనా స్రమమేమహి
 యతజిఃజ్యోతిషేసూర్యాయ - పుష్పరర్భాగ్రగన్ధంపుష్ప దళాంకురమిశ్ర - తథా
 భూతవైకతాస్ర చోదితత్వా దితిభావః - ఉక్తంవజ్ఞానవాశ్చే || * || దత్వాభ్యం
 క్షీరమమమ ప్రణమ్యా ప్తప్రదయ్యేదైః - విష్ణు మా హుద్విజో వాత్వైరంభానదివచారక
 తితి || అర్హా భాంపూ జాభాండ్రవ్యమన్యంజలాం జలిః || * || సాదా భ్యాభ్యాంవేలియ
 త్యశ్రయః || ౧ || మూర్త్యుభావోద్భావః - మత్తుత్రివ్యన్యమన్యార్థఇతిచామరః - వి

అతః కర్మక్షయభావః ప్రయత్నభావః || * || తదహామితిచక్రత్యయః-అదితః
 త్రవాక్ - అత్ర శ్రుతిః || * || తదుహావపితేప్రహృదాదినః పూర్వాభిముఖాస్సంక్త్యా
 ఘోరగాయత్ర్యాభిమంత్రితాఅపహర్షంవిషయంతితాపితాపిత్రాభిముఖా
 నిరమౌగంసిమందేహరుణేద్విషేప్రక్షిపంతితి- మాలినీవృత్తం | ౧౬౮ | తదస్మితి | త
 దనన్ద్యస్యప్రదానానంతరం - విశ్వామిత్రః రామలక్ష్మణయోగకర్తృణః పరిక్షణకాతుకా
 ద్విలోకనకౌతూహలాద్ధేతో || ౧౭ || కౌతూహలంకౌతుకంచకుతుకంచకురూపాలమి
 త్యమరః-అనవరతపతితేననిరంతరప్రస్ఫుటేన-వికచకువలయానాముక్తుల్లసీలోత్పలా
 నాం-నిచయేనసమూహేన - ఉపవీయమానాస్రవర్థమానా - యామేచకమరీచిశ్చాన్తి
 మలకాంతః || ౧౮ || కృష్ణసీలానితశ్చామకాలశ్యామలమేచకాదిత్యమరఃతస్యామరి
 మ్ముచేనపాటచ్చరేణితిర్కృతజేనేతియావత్ - తద్విన్నీలవర్ణేనేత్యభావః-అతపిశ్రావ
 మా || ౧౯ || ప్రతిరోధిపరాగ్-ందిపాటచ్చరమలిముచాత్రిత్యమరః-పారశారీణాంపుత్ర
 సుంధిణాం-లోచనరోచిమానయనకాంత్యా - కవచితఃసంపరికరపతేఃపంథావ

నీశ్వానిధివదదిశరఘ్న-పుష్పవభాగ్రగభావం సర సిజద
 యితాయజ్యోతిషేథాం నసాయ | ౧౬౮ | X||నద నుజన కరా
 జధానీంరామలక్ష్మణనిరీక్షణకౌతుకాద సవరత పనితే నవికచ
 కువలయని చయోప వీయమాన మేచక మరీచిమ లిముచేనపా
 రనారీలోచనరోచి మాకవచితనరపని పథాం జనకరా జధానీం
 విశ్వామిత్రఃప్రవిశ్య గళరకతనయాపిదమభావత | ౧౬౯ |
 X||అస్యాంఖలున గర్వామారబ్ధి యజ్ఞస్యరాజ్ఞోజనకస్య

రశనిశః - రాజమాగోయస్యాస్తాం || * || ఋష్పూత్యాదిసాసమాసాంతః - కా
 జానోధీయంతేస్యా మితరాజధానీ - జనకస్య రాజధానీజనకరాజధానీమిథీలానగ
 రీతాం || * || కరణాధికరణయోగ్యేన్యధికరణాథేయ్యుక్త్యయః - ప్రవిశ్యజగత
 భవనయాశ్రీరామలక్ష్మణాప్రసీదంపచమభావత | ౧౬౯ || అగ్రదేవాహ|అస్యామి
 తి|| అస్యాంనగర్వాంమిథీలాయాం - ఖలుశబ్దఃప్రసిద్ధాభావః - భగవతీశ్రాజ్యా - ర
 త్నానిమరుణాగర్భేయస్సాస్సారత్న గర్భాభూ ప్రథా || ౧౭ || జగదీతత్నగర్భాచేత్య
 మరః - అగ్రజుష్టాశ్రుతాప్రారంభవనస్య - రాజ్ఞఃపాలముఖకర్మజేనయజ్ఞధూమింశోభ
 యత్యిత్యభావః - కాగధయాద్భాగ్యా ద్ధేతో || ౧౮ || దై వదిప్తంభాగధయంభాగ్యు
 క్తీరియతిర్విధిరిత్యమరః-సీతాలాంగలపద్ధతి ప్రజ్ఞన్యత్వాత్ప్రీత్యన్యభావంజ్ఞా || ౧౯ ||
 సీతాలాంగలపద్ధతిరిత్యమరః - సీతేతినామధయస్య నామ్నా భాజనంపాత్రం || * |
 నామయాచకాగళ్యఃస్వాగతయావత్తద్యద్యత్సభయత్రాః ధయత్రత్యయః-కర్మా

శ్రీభాగ్యభాగ్యనే - వజ్రామృతామృతానామ్,

రత్నం శ్రేష్ఠాంకవ్యకామ్యభాగః - అజీవనం జనయామానరత్నగర్భాః స్రస్థాః
 రత్నజననం యుక్తమేవేథావః || * || జనేనాచరణ్యసభావూ హస్త్యభాగ్యసదీహ-
 భ్య || ని || రత్నం శ్రేష్ఠమణివిభవః || * || జాతా జాతాచయప్యే పుత్రప్రసాదే
 మధియతతిత్యభిధానాత్ || ౧౭౦ || అస్మాదతి || అస్మాః పురోమిథిలాన గర్భాః - అ
 శరత్కృతాన్యస్తా హత్త్యం మహామహావత్సవం కిం వణానీయమ స్తి-నకించద స్తీత్యభాగః
 కుతఃయతఃయస్తా త్కారణాత్ || ౧౭౧ || దేవ్యాదతి || యస్మాదేవ్యామాదేవ్యాః - ఉ
 రకానిధీయంత్రేసిన్ని త్యు దధిఃసముద్రః || * || ఉదకశబ్దస్థాః సంచ్ఛాయా మితి
 కశబ్దస్థ ఉదాదేశః-వసనంవస్త్రం - తథాహటకాద్రిస్సవ్తా చలః || ని || స్వర్గం
 సువర్గంకనకంహిరణ్యంహేమహటకమిత్యమరః-అల్పపీఠంపీఠీ-పైవపీఠికాఉప వేశ
 గపీఠం || * || గౌరా దిత్యా త జీవితంఃస్వా భేకఃకేదంతిప్రాప్తవః - తథాస గరతి
 సనయాహంకపిలానలంధ్రానాంస్వగమానే- ఏకబంధుఃముఖ్యసుహృత్ స్వర్లోకప్రా
 పితేత్యభాగః-సింధుస్సరితీ మందాకినీయోవత్ - హరోముక్తాకలాపః || ని || దే శేనవ

భాగధేయాత్ప్రీతానామధేయభాజనమజీవత్యై- న్యారత్నం
 రత్నగర్భాభాగవతీ || ౧౭౦ || గ|| అస్మాః పురఃకి ము చరం
 మాహాన్యైంయతః || ౧౭౧ || గ|| దే వ్యా య ప్యావ స న
 ముదధిఃపీఠికాహటకాద్రిహ- రస్సింధుస్సగరత నయస్వగ
 మ్నాగ్ గాకమంధుఃక్రీడా శైలఃప్రథమ పురుషక్రోడ దంమా ౧

విశేషభాగింధుర్వాసరితి స్త్రీయామిత్యమరః - తథాశ్రుతమపురుషఃపురాగపురుషః
 విష్ణుఃసహస్రాయోరోవరాహశ్చతస్యదంష్ట్రాదంతవి శేషశ్చ- క్రిడాశ్చలోవిహరావ
 లః-సర్వప్రాధునితీషః - తస్యాస్మి తామతుస్మితాజనన్యాఃపూదేవ్యాః-జగతి
 త్వత్కభాగః-మిథీః-పరిచి న్నతయావరక్షానామిథిలానగరిం-సూతికాగహంసూతి
 కాగ్నహమామఃబ్రువంతి - యతపివమపరిమయామహావాయాభూదేవ్యామిథిలాంసూ
 తికాగేహ-కథియంత్యనోస్యా సేవత్వైంకిమన్యద్యత్తవ్యమస్తీత్యభాగః || * || బ్రు వ
 మాహానామిత్యాదినాగలాదేశఃబ్రువంతదేశశ్చ ఆత్మసభ్యా దిమా చరంజక
 త్వే సవసనత్వాదిరూపణాత్సమస్తవ స్తువ ద్విరూపకాలంకారః || * || ఆరోపవిషయ
 శ్చస్యా దతిరోహితరూపిణః - ఉపరంజకమారోశ్చ మాగంత రూపకంకురమిలిమ
 తాత్ - తత్రతథాత్మ యస్యాంమిథిలాయంసాగరాంబరాదిమ త్రయామహానాస్యభా
 దేవ్యా తథేయత్వ కథనాదధికప్రభేదంకారః||తమ క్తం || * || ఆకారాధేయనా
 రామరాశ్చ భాగధిశోకుత ఇతి - అయంచోక్తరూపకామప్రాసిత ఇతిసంకరః

మంహక్రాంతావ్యతం || ౧౭-౨ || తత్రేతి || తత్ర మిథిలాయాం-సీతాత్పత్తిసమయేజ
నమూరాజాపితాచ || ౧ || తాత్పర్యజనకఃపితేత్యమరః - తీత్యామిహ హాథామమ
రేలింద్రాదిభిరపికిముతానైర్విరిథావః - చుక్క-రంకతు-మశశ్యం || * || ఈమమ
స్సస్విత్వాదిసాఖ్యోప్రత్యయః - ధనుషఃహరకొదండస్య - అరోపణంబనమనం
పణంమూల్యంకల్పయామా సయోవాకౌవాదిదంధమ రారోపయ తితస్తేఇయంకన్యా
దీయతే సత్వస్యస్థితిప్రతిజ్ఞాతవానిత్యథాః-ఇదమథాషతేతిపూర్వేణసంబంధంని ||
పణో ద్యుతా దిషూత్పృష్టే భృతౌమూల్యేధనేపి యేత్యమ రః || ౧౭ || త త ఇతి || తతః
సీతావృత్తాంతకథనానంతరం-మహాపిఙ్గాశ్వామిత్రః-ముషిలక్షణము కంసుధర్మ
సద్భిరీందేవసభాసమాం || ౧ || సౌత్సుధర్మ దేవసభేత్యమరః - జనకరాజస్య సభా
మధ్ధానంప్రవేదే ప్రాశ-తథాచాపవిలోకలోలౌధనుడ-శణులాలసాని || లోలుపో
లోలుపోలోలోలంపటోలాలసశ్చసభిరియాదవః - కుతఃచాపాభ్యాంస హసచాపకౌ

చతస్యోస్థీరామా తుర్గః తిమిథిలాంసూతి కాగేహమామయః ||
౧౭-౨ || ప | తత్ర సీతావివాహార్థమమరైరపిమమృ-రం |
జనకఃకల్పయామానదనురా రోపణంపణం || ౧౭౩ || ప || త
తౌమహాపిఙ్గరనకస్య రాజ్యస్సభాంసుధర్మానదృశీంప్రవేదే ||
తౌచాప తుశ్చపపిలో కలోలౌస చాప కౌకోలరాజపు
త్రౌ || ౧౭౪ || గ | తత్రవిధివదభ్యర్చితఃకథితదశరథతనయ
వృత్తాంతఃకాశికః - కాశికప్రముఖై రమరై రస్మత్పు-లమహ

+ స్వస్థా-ఇతిధనుషి-ద్యాదిశారదత్వంసూచ్యతే || * || తేనసహ త్యాదిసాబహు ప్రహీః
శేహద్విభాషణికప్రత్యయః-తాకౌసలరాజపుత్రౌ రామలక్ష్మణౌచ-వీతేనమ హమ
వీన త్యాదిసకలగుణసంపత్తిస్సూచ్యతే - ఆపతుః ప్రాప్తవంతౌ-ఉపదాతివృత్తం - లక్ష
ణంయా క్తం || ౧౭౫ || తత్రేతి || తత్ర సభా యాం - కుశవంశసం భూత త్యాత్ కాశి
మూలిశ్వామిత్రః || * || కుశవంశసంభూత త్యాత్ గ్రామికం రఘునందనఇతిశ్రీరామాయ
ణే-విధివద్యథాశాస్త్రమభ్యర్చితేపూజితః - రాజ్ఞేతిశేషః - తథాకథితఃఉపవర్ణితః
దశరథస్యవృత్తాంతవంశప్రశంసాదివృత్తిర్యేనసత ధోక్తస్య క || ౧ || వా రాజప్ర
వృత్తిర్వృత్తాంతఇ త్యమరః - తథాకౌశికప్రముఖై మహాహింద్రాదిభిరమృతైః || ని
మహాహింద్రగుణులాలకవ్యాశ్ర గ్రామికౌశికఇన్యమరః-అస్త్రమృ-లమ హ త్రరేత్ర
స్త్ర నివంశక్రెష్టేదేవరాతేరాజ్ఞి-విసీష్టస్త్రి-విశ్వ స్సంవిశేషతోవిశేషా-కారేణ-సీతాయా
శ్శుల్కా-ధాన్యంవిహమామూల్యధాన్యం-తదారోపణపైవసీతాప్రదానమూ ల్యత్యాది

తిథావః || ౧ || కులో- స్త్రీ స్త్రీభవేపిత్యమరః - మయారతీతంగు ప్రమిదంధమరితి శ్లో
 మః ఇత్యుక్త్యా ఇతిస్తే వగమ్యమానాథాత్వాద స్రయోగః - జనకేన ప్రదత్తతస్యచా
 పస్యారోపణాయతపశునాయ - రామమాదిదేశలజ్ఞాపయామానవస్త్యిక్తి రేణభవ్యః
 వరాతేన్యాసభూతతయానీతి ప్రమిదిరామాయణాదౌక్రమ్యతే-అప్రేం ద్రాదిభిరేకభ
 మేతత్సంగవృత్తఇతిచేత్ - సదేవేభ్యభవషిదిత్సరేత దానీమైచైవైస్స స్మి కర్షం
 గత్వాస్వయంగృహీతుంశీతై రస్త్వదధేస్యదేవరాతస్యవేసాంప్రాప్తి-తస్యకాతస్యచా
 ప్రేవ త్రవానితినోపివిరోధః || ౧౨ || తతః ఆచేశావంబరం || రామఇతి | రామ బాహుబలం
 జభుజిబలంవివృణ్వతి || కటయతి సతి-ధనుర్వంశే కేవలంధమరూపవేదించిదివి సగుణా
 రోసణంమూర్త్యయోజనంభార్యావ్యర్పణంచమాధూత్ సానీత్-అత్ర మాచోసభాభా-త్వా
 న్నాజీలుజీతిలుజాగీరథాత్వావకాశః కింతావత్సనా స్వేనతలంలేసంజాతలంలేలం
 కృతఇత్యభాః-అత్ర స్వస్యావరణత్వాదితిథావః || * || రవిస్యసంహార-త-ర-రాది
 భ్యుదితజీవతవృత్తయ - తారకాదిరాత్యుగణః - ధైర్యరస విస్తరసంబంధసవ

తత్రేదే వరా తే - నిక్షిప్తమిశేషతస్యేరాశుల్లాగంమ యోర
 తీతమి దమితి - జనకే నప్రదత్తత స్యచాప స్యారోపణాయ
 రామమాదిదేశ || ౧౨ || ప || తతః || రా మేబా హు బలం
 వృణ్వతిధనుర్వంశేగుణాన్ వణం ముఖాత్యై-వలమాన్వితా
 తలకిలేవం శేషేనైక తానే | అక్లిప్తంవితిరాం తదేవసపరిసే
 తామమోక్షప్రసంగస్వస్యనలేప లంకీభూజాంకౌ స్తం
 భవం భస్యవ || ౧౨ || ప || రా మాక మేణభగ్నం నిక్కి

శ్లోసార్య కులేపి || ౧ || వగతోవెణామ చేపిచెదిశన్వః - గుణారోపణమధూనికర్షాస్య
 శార్యాదిగుణసమర్పణమధూదివిపలహారాద్విరోధాభాసః - ఇతరవంశైః చాభి
 భవయినారోపితత్వాత్సార్య వంశావతంసేనైత్రరామణారోపితత్వా దివిత్వం స్య
 మహావీ శ్రుతిహాసంపాదితేత్యభాః || ౧ || మాంస్వ గ్రాప్త వ్యా క్రింసర్వ క్షున్సం భా
 దితగుణఇత్యభయ శ్రాప్యమరః - కించతథాచేవసతిరామలిశ్యేనకృప్తంమాధూ
 కింతుపరమత్యంతంశ్రుతంశీశ్రుం - సీతామనోహ్యభృత్యమధూత్ - ధనురాక
 గ్నదైవ్యతత్త్వ సస్యమకర్షణహేతుత్వాదికావః-తథాతస్యచవలంధమమవభంగం
 విభావోమాధూత్ - కింతుతీ తిభజాంగో స్తంభంభస్య బోధ్య ద్ధైరవలూడం
 జరస్య || ౧ || వింభా మ్మైతతవేకం- ఇతివి శ్విః - భంగోభూత భగ్నంభమృత్యై
 రాజానోనిర్వాపితనిజభుజగర్వాభూతిరిత్య భాః - శామ-లంకీకీరతంవృత్తిం ||
 ౧౨ || రామేతి | రామాకమణైస శ్రీరామస్త్రరాత్యర్షణేన - భగ్న విష్కంబయగ్నా

త్వంకంతస్మాప్తవతీతథోక్తేన - తథాగోషసీద్యావాభూమీరుద్యావృణోతీతిరోదో
 రుధా || * || అన్యేభ్యోపిద్యశ్యత్రఇతిష్టప్సర్వవ్యాపితేత్యథా || ని || ద్యావాభూమీరు
 ర్పీతసీత్యమరణి-ధావనేనభవినాకత్రాణ్యస్తామరోద్రిక్తాయేక్షత్రాఃక్షత్రియాః-
 అత్రజాతివాదినాక్షత్రశబ్దేనతజ్జన్యాఃక్షత్రియాలక్ష్యంలేతేషాంయశవవసితభృద
 మలంహంసశ్రేణీతిరూపకంతస్త్విన్విషయే || ని || హంసాస్త్రుత్యైతగరుతఇత్యమరణి-జీవ
 సస్య జలస్య మూతఃపుటమింధోజీమూతోమేఘః || * || మూతమంధనేషు పాదరాది
 త్యాజ్యాః || ని || జీమూతోమేఘపర్వతావిత్యభిధానాత్ జీమూతేనాదేజలభర
 గర్జితేనేనాదరితంజీమూతసాదాయితంతస్య తన్ని వారకర్తా దితిభావః || * || క
 ర్తుఃకృత్యలోపశ్చ-తతఃకావేత్తఃఅభృతాన్సర్వధాతుకర్మాగ్నిగ్న ఇతిద్విగ్నఃపివముత్తరతా
 పియోజ్యం-తథావీర్యైశావీరలత్యైః-ప్రథమప్రవేశసమయేప్రథమప్రవేశకాలే
 ని || సమయాశ్చ సధాచారకాలనిర్ధాంతసంవిదిఇత్యమరణి-పుణ్యాహుషా మణిస్సప్తహ

భువా ధ్యానేనరోదోరుధాదృష్టక్షత్రయశస్సి తచ్చగమలై
 జీమూతనా దాయితం | వీరశ్రీప్రథమప్రవేశసమయేపు
 ణ్యాహుషాసాయితంసీతాయాః కిలమాన సేపరిణయేహం
 గల్యమాన్యానితం || ౧౭౭ || ౪ || నవఃక రిస కమణాశు
 టిపినాన జన్మాక్షణాద్విశాంద్విరవసీంకృత్యైకృతమానిపురి
 స్సాగతః | జగద్భృమణికౌతుకోచృలిత గామకీర్త్యంగ
 నావ్రయాణపటహధ్వనిప్రళయ తిన్నతారధ్వనిః || ౧౭౮ ||

X | తత్రనత రథస్సేతా పరిణయ విహిత నిర్ణయ జనక ప్రహ

తేనరథైశాచరితంపుణ్యాహుషాపాయితంపుణ్యంవతఃహస్తిపుణ్యాహుషావిశేషణ
 సమాసః || * || రాజాహస్యభిభృజితిటచ్ - పుణ్యమదినాథ్యామహ్నః క్షింధతైర్వైజ
 త్వం-రథః సీతాయామైదిత్యాఃమాసమేమనస్త్రివ ర్తమానభిర్యథాః-పరిణయేనాహ
 విమయేహంగయూర్యైశామంగయూర్యభృశిసేనాచరితంహం / ల్యభాధ్యా
 యితంబలైశంసంభావనాయాం || ని || వాస్తాసంభావ్యయోఃకైలత్సమరణి-యస్తోమహుగ
 శారః-ప్రత్యుత్తంపూర్వవత్ || ౧౭౭ || సవ్యవి||౭౭||గర్వశ్చాప్యథాకర్వశాధేతోఃప్రతి
 తఃభగ్నఃయశ్చాపిసతస్తాన్జన్మయస్యసతతోక్షఇతివ్యధికరణబహుప్రదీపః || * || అవ
 గ్న్యోమహుప్రహేః-వ్యధికరణజన్మాన్యత్తనపడిఇతివాచనః-క్షణాలితిఘ్రంధికాం
 ద్విరజఃఘోరకృతైర్దిగ్గజ్ఘోంకావైః-హతునిఃస్వభయబధితైరవధికావంశ్యతోవిహితః
 హరిత్యవిస్వాతోదిగీశ్వరకర్తృరశోభనాగమన శ్రోయస్యసతతోక్షః అలికేగీశది
 గంతవ్యాసేత్యథా-నమఃఅభిరామపూర్వః-తారకస్యభృష్మభగ్నః జగద్భృమణికౌతుక

తలోకసంచారకారూపలాభేతోః - ఉచ్చలితా శ్రుష్ట త్తారామస్యకీర్తిరవాంగనేతి
 రూపకం - తస్యాః శ్రుయణపటహధ్య నియాత్రారంభేభేరిథాంకారం - శ్రుభయతి
 స్తప్రకటయతిస్తతా ద్రూప్యమవాపేత్యథః-అత్రధమర్భంగజనితధ్వనాపటహధ్వని
 త్వారోపజాద్యూపకాలంకారః-తథాన్యసిక్తేమఘీంకృతేష్వన్యకర్తృకస్వాగతత్వరూ
 పజాద్యధికరణరూపమిత్యనయోరైర్విరపేక్ష్య త్సంస్మృప్తిః - శృణ్వీకృతం || జ
 సాజి స య లా'వ సు గ్ర హ య తి స్త పృ థీ వ గు రు రి తి ల క్షణా త్ || * ||
 ౧౭౮ || కృతత్రేతి || తత్రతస్మిన్ సమయే - దశరథఃసీతాపరిణయేసీతావివాహే - విహి
 తనిర్ణయేనకృతనిశ్చయేన || ని || సమానిర్ణయనిశ్చయావిత్య మరః - జనశేనప్రహితాః
 ప్రేషితాయేమాతాఃప్రేమ్యోతై రామూతస్సత్ - పురోహితాభ్యుపగమాద్విసిష్టాంగీ
 కారాత్ || ని || శ్చింతంగీకారోభ్యుపగమజిత్యమరః - మిథిలాముపాగమత్ || ౧౭౯ ||
 తమేవదశరథంవణయతి || యదితి || యస్య దశరథస్యకీర్తిఃదానత్రోత్త్రోచ్చవాసమా
 భ్యాసురవధానాందేవతా స్త్రీణాంసంగితగోష్ఠీసంగితప్రస్తావః - తస్యా ముఖంప్రా

తదూతా పచాతస్సన్వరోహితాభ్యుపగమాన్నిధిలాముపా
 గమత్ || ౧౭౯ || య ఏ-ర్తిస్తల కాయ తెసుగ వధూ
 సంగీ తగోష్ఠీమణి యేనా ధ్యఃపి తృమాన్వ మాన్వ సుమతి
 యేనైవరాజన్వతీ | ఇంద్ర స్సంగరసం కటేషువిజ హా వీర
 స్యయస్యోస్తుఖిప్రేంఖిత్సందనకేత నాంబర దళా సందర్శ
 వాద్దదళాశామ్ || ౧౮౦ || ప || జనకస్సన్వకసీయాంసమాజహః

కంఠఃసవివముఖంక క్త్రమిల్లిష్టరూపకం-తస్మిన్ || ని || ముఖంప్రధానేప్రారంభేవక్త్ర
 త్రితినానాధారత్వమలా - తిలకాయతేతిలకాభూషణవిశేషశ్చ సజ్జనాచరతి - సురవ
 ధూనామపి గేయాంతరాత్మయాప్రభమతవివవణా నమోగ్యోభవతీత్యథః || * || క
 ర్తుఃకృజ్ఞాపశ్యేతికృజ్-అకృతాన్వధాతుకయోదీభుజితిదీగ్భః || ని || తమలపత్ర
 తిలకచిత్రకాశివిశేషకః - ద్వితీయంచతురీయంచన స్త్రీ యామిత్యమరః - తథామేన
 దశరథేన-అద్యఃపుమాన్ పురాణపురుషాదిష్టుఃపితౄస్వాస్తీతిపితృమానభూదివిశేషః -
 శ్రీరామరూపేజాస్యతర్జరసంఘాతత్వాదిపితావః - ఏతేనాస్యమహామభాగ్యసంపత్తి
 స్సూచ్యతే - యేనదశరథేననాన్యేనేత్యేవకారాథః-వసుమతివృధిధీ - సురాజాస్వా
 లస్తీతిరాజన్వతీసుతాజ్ఞాపితౄత్ || ని || సురాజ్ఞాదేశేరాజన్వా సిత్యమరః || * || రాజ
 న్వాంత్రోరాజ్యసహితనాత్సా ఖః || * || ఉగితశ్చైవతేవతథాయస్యవీరస్యదశరథ
 స్తోస్తుఖింలిఖిముఖంకాతథా-ప్రేంఖితో వాయువశాశలంత్యఃయాంసందన

తేజనాంబరదళాఃరథనిబద్ధవృజపతాకాంచలానితాసాంసందర్శనాత్సమ్యగ్గతానాథ్
తోః॥ని॥వర్త్య వస్తాంశుకాంశే శుదశేతి రత్న మాలా - ఇంద్రతీంద్రః॥*॥ ఇదిప
రమైశ్వర్యే - పరమైశ్వర్యసంపన్నఃపాకశాసనః-ఉపేం ద్రేత్యాదిసాహితాదీర
ప్రత్యయః - సంకరసంకటేషుదేవాసురయుద్ధసంకుర్దేషు ॥ ని ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాజిసం
విదాపత్సుసంగరఇత్యమరః-చుర్దశాంబురవాస్తాంబిజపతాత్యాజ- ఇంద్రస్యాప్యాశా
స్యపారుష్యఇతిభావః-సోయందశరథఃమిథిలామగమదిలిపూర్వేణసంబంధః-తిలకాయత
ఇత్యత్రతంప్రాపమా-సాచోక్తరూపకేణసంకీర్త్యతే-శార్దూ లవిక్రీడితంపృతం॥౧౮౦॥
జనకఇతి॥జనకోరాజోస్వస్య కనీయాం సంఅనుజమిత్యభాః ॥ని॥జిఘ్రస్యజేమ్యుఃక
నిష్ఠయవీయావరజానుజాఇత్యమరః ॥*॥యువాల్ప యోకనన్యతతస్యామివికల్పా
త్సనాదేశః - తథాయుధియుద్ధేసుధన్వా నంనామరాజానంహత్వాసాంకాశ్యసాం
కాశ్యాశ్యేసుధన్వట్టణై-స్థాపితం ప్రతిష్ఠితం- కుశధ్వజమాజుహవత్యుత్రికయోరపి
వివాహమహాత్మ వంక రుమాకారయామాసేత్య భాః ॥ ౧౮౧ ॥ తదన్వీతి ॥ తద
నుతదసంతరం-తాభ్యాంజనకకుశధ్వజాభ్యాం-అచింతేయభావాం పూజితస్సపురో

వకుశధ్వజమ్ | హత్వాయుధిసుధన్వానంసాంకాశ్యే స్థాపి
తంపురే | ౧౮౧ | X | తదనుతాభ్యామభ్యర్చితస్సపు
రోహితోదశ రథస్త్రపుత్రాశ్చానాం గోదానమంగళంనిర్వర్త
యామాస ॥ ౧౮౨ | ప ॥ జగ్రాహజనకాత్సీతాంతాతాదే
శేనరాఘవః | అమ్నాయశాసనేనా రాచ్చంయజమానాది

మితస్సవసిష్టదశరథస్త్రతస్మింత్యమయే-పుత్రాణాం శ్రీరామాదీన - - - - -
మారాణాం- గోదానమేవమంగళంనిర్వర్తయామాస - వివాహదీప్యోంగతేనకృతవాని
త్యభాః॥ని॥గౌర్నాదిత్యే బలివర్తే క్రతుభేద్విభేదయో-స్త్రి తుస్యాదిశిఖారత్యాం
భూమాచసురభావపి - సృష్టియోఃస్వ గణజాత్మరృగ్యానిలోమస్వితకేశవః-గా
మౌలోమానికేశా-దీయంతేఇతిపుత్యత్యాగోదానంనామప్రాప్త్యాదీనాం
మండశాదిమపర్షేషుకర్తవ్యంకేశాం తాభ్యంకర్తవ్యతే-తమక్తంమమనా ॥*॥ కే
శాంతంమండశేషర్షే బాప్రాణస్యవిధీయతే-రాజన్యబంధోద్వాపింశేవైశ్వస్యద్యృఢి
తేతత్యితి ॥*॥ వేదానధీత్య వేదోవావేదంవాపియథా క్రమం-అవిప్లతబ్రహ్మచ
ర్యోగృహస్థా శ్రమమావసేదితి | ౧౮౨ ॥ జగ్రాహేతి॥రఘూర్లోతావశ్యంపు
మాకరాఘవఃశ్రీరామఃతాతస్యపితుర్దశ రథశ్య అదేశసంజ్ఞయా ॥ ని ॥ తాతస్తుజన
కఃపితేత్య మరఃజనకాద్దాతుః సీతాం అనలోమతాశనః-అమ్నాయశాసనేన
లిచోదనయా - యజమానాద్య జనశీలాగ్ధృ మాస్థాత్ ॥*॥ యజతేఃతాచ్చి ర్యేశానవ-

అశ్వేషుగితికూగాగమః - అర్చాంబూమాదిసత్త్వి యామివ - జగ్రాహగృహీత
 వ్యాపరిణితవాసత్వభావః - బింబప్రతిబింబాభావేన ఉపమాంకారః - అశ్చర్యమే
 తత్సత్త్వితదాశ్చర్యమన్యుతం || ౧౮౩ || అ || కింతదిత్యత ఆహ || గుణమితి || రామభ
 వ్రహ్మశ్రీరామః - అ త్రభద్రశబ్దప్రయోగః సకలకల్యాణస్వరూపత్వాత్ వివాహకర్త
 వీషీతత్వాచ్చేత్యవగంతవ్యం || ని || స్వ శ్రేయసంశివంభద్రంకల్యాణం మంగళం శుభ
 మిత్యమరః - మశికతనయవాక్యాద్విశ్వామిత్రనియోగవచనాత్ - ననిమిషం వీత్యనిమి
 మాదేవాః || * || పచాద్యచ్ - తెహంచాపేమూర్తత్వాన్నియేషణావాత్ ఇతిభావః - కం
 విదం గుణామూర్త్యిం విద్యాదిష్యేకతమం గుణంచేతి గమ్యతే - ఆర్థోఽప్యనిషీష్య - సీతామ
 గ్రహీత్ గృహీతవాక్ - తదనుసీతాగ్రహణానంతరం - రస్యశ్రీరామస్యలనుపశ్చాజ్జన్మ
 యస్యానుజన్మలక్ష్మణోపి - మైథిలేంద్రస్యజనకస్యచిత్తేలమూర్తత్వాన్నియేషణాన
 మాపితిభావః - నిమిత్తాః పరమోగంవిన్నై వనిషీప్రాంబహపూనేకేగుణావిద్యా విన
 యాదయోమూర్త్యశ్చయేన సతతోక్తస్య - డొర్మిశాంజనకస్యారసీంకన్యామగ్రహీ
 తేతిక్తరీత్యా - శ్రీరామస్యసీతాగ్రహణంయుక్తం లక్ష్మణోర్మిశాగ్రహణమేవత్య

వావలః | అశ్చర్యమేతత్ || ౧౮౩ || ప || గుణమనిమిషచా
 పేకంచితాదౌప్య సీతాంమశికతనయవాక్యాగ్రహీతా
 మభవ్రహ్మదనతదనుజన్మామైథిలేంద్రస్యగ్నిత్రేనిహితబహు
 గుణస్సన్నుర్మిశాంలక్ష్మణోపి || ౧౮౪ || ప || తతోభరతశ్చ
 శ్రుఘ్నా మశిధ్వ జనియోగతః | మాండవీ ప్రతీర్తిభ్యామ

శ్వమిత్యభావః - దురారోపహరచాహరోపణాదమానుషవీర్యతత్వాంసిరీత్య - జన్మక
 శ్రీరామాయసీతాం వీర్యశుల్కాంబిదౌవీర్యవినయాదిసకలస్థుణానంపన్నత
 యాద్యోగ్యతామలోప్య లక్ష్మణాయడొర్మిశామితిపరమాభావః - నా త్రప్యతః
 మనివాహదోషః తస్మాద్దరత్వాత్తేహం || * || పితృవ్యపుత్రసాపత్న్యవరసారీసు
 తేషు - వివాహాపనయజ్ఞాదానభవేత్సాహిదూషణీ || ని || గుణోద్రాహసేయా
 పాదోమూర్త్యాంసూదేవ్యకోపర - స్తంభసత్వాదిసంభ్యాదివిద్యాదివిన్యాదిష్యేతి
 శ్చ - అ త్ర ఉపమానాగ్నిరామదుపమేయస్య లక్ష్మణస్యాధిక్యప్రవీతేః వ్యతి
 రేకాంకారః || * || ఉపమానాద్యదస్యస్యవ్యతిరేకస్య ఉచ్యతే ఇతి లక్షణాత్ - స
 చోక్తమేవప్రాణితఇతిసంకరః || మాలినీవృత్తం || ౧౮౪ || తత ఇతి || తతః సామ
 లక్ష్మణునివాహనంతరం - భరతశ్రుఘ్నా - మశిధ్వజస్యజనకానుజస్య - నియోగ
 తః నిదేశాత్ పంచమ్యస్త్యుః - నియోజితావితిపాతేమకధ్వజేననియోజితౌమనీయంక
 న్యాద్యయంభాద్యోగ్యవిప్రతిగృహ్యతామితియత్ప్రసంతా - మాండవీప్రతీ

[illegible]

భూతాంగ్యహమేధినో || ౧౮౫ || గ|| అథవశరఖస్తనయై స్స
హత్యోవివాహైర్విదే హేభ్యఃప్ర తినివర్తమానస్సంవర్తన
మయిన ముజ్జింభి తహుతవ హమ స్సహరో షం - భీషణమ
'రావరపరాక్రమంక్షత్రవర్గగ ర్వసర్వంక ష వరశ్శతధా
రాధీనరుధిర ధారాకల్పితపిత్తతర్పణం - దర్పవతావక్రేసర
ముగ్రప్రతాపినం తపస్సము చితవల్కల వసా నమ దివాసనా

నిగ్రహమునువారస్సనిధిపరశుశ్రవణభక్త్య మరః - తదధీనారదాయత్వా
తన్నిష్ఠుదితేయివార-యగుధిరధారారక్షప్రవాహస్తయాకర్మితమనుష్ఠితంపితృ
తర్పణయేనతంతథోక్తం - సప్రతిజ్ఞంప్రీత్యైవత్వ త్వయః బ్రయాన్-నిజమచారణ
హత్యతదీయగుధిరేణపితృనివాహంజలింధ్యతవంతమిత్యథః-సర్వంకామేత్యత్ర || ౩ ||
సర్వకాలాధికరీషీషివిత్యుత్పత్తయః - అరుద్విక-మదిత్యాదినాముమాగమః - దర్ప
వ్యాప్త్యాదిమనోబద్ధతామగ్రేసరమలిమదోనతమిర్భుజః - ఉగ్రప్రతాపినంఅజ్ఞానం
దప్రతిజ్ఞానండాభ్యాంప్రవంధప్రతాపమిత్యథః-యద్యపినకర్తృధారయాన్తమలితక
ర్తృధారయాన్తత్పరీక్షప్రత్యయానోపశ్యతేతథాప్యమత్సేగకరత్యాత్సర్వభీసర్వ
కేశీత్యాదివస్త్రస్తర్భియానిర్వోధవ్యః-తథాతపస్సముచితంతపస్వర్యామహలంవల్లలం
వృక్షత్వజ్జ్వలితవస్త్రగంధసానమాచ్ఛాదయంతం || ౪ || వసఆచ్ఛాదనభిలఘాతోక్త్యానన్
తథావివాససూపకారేషు బ్రయత్న ప్రజనన సంస్కారహాదనలిపిముషి తాలత్యంతా
వపస్వతాయుష్కరేణాముద్ధారయస్యతి || ౫ || త్రివిధావ్యూహినియంత్రంకావచప

శరాదపీఠవనాదితిభావః - మునిం మనసశీలంభాగః - బంధ్య గువంశోద్భవం రామంభో
 మదగ్నస్థం - మధ్యమాగః - * || పారేమధ్యమస్థావేత్యవ్యయాభావః - తత్సన్నియో
 గాదేకారంతత్వంగమధ్యశబ్దస్య - అప్రాక్షీత్ దృష్టవాక్ || * || దృశేన్లుజీఇదితో
 వేదికల్పనజ్ఞాపవయేసిచివృద్ధిసద్వశేరితిక్వా దేశాభావః || ౧౦౬ || అప్రాక్షీది
 తి || తస్యభాగః - వస్యనిరీక్షణాదేవనతువ్యాపారాదిత్యేవకారాధః - ప్రక్షీణహర్షోపి
 నిహతానందోపి - మహర్షిభిస్సహవసిష్ఠాదిమహర్షిభిస్సా కం - సవర్యాంపుజాం || నిః |
 పూజానమస్యాపచితిస్సపర్యారాగ్నా తాస్సమాదిత్యమరః - విధాయకృత్వా - అవశ్యక
 ర్తవ్యత్వాత్ - లోభితత్వాచ్చేతిభావః - హేలర్యశీలసత్సత్వభావసంపన్నే తిభయభక్తి
 భ్యామామంత్రణం - మశలమితికామః - ఇత్యప్రాక్షీత్ పృష్టవాక్ || * || బ్రహ్మణ్య
 మశలంపృచ్ఛేత్తత్రబంధుమనామయమితిస్తరణాత్ - దర్శనసముచ్చయార్థకశ్చైత
 ద్విః || ని || ప్రశ్నోమయోగఃపుచ్చాచేత్యమరః || ౧౦౭ || ఆ || తతఃకిమిత్యతతహ ||
 ఆథేతి || అథకుశలప్రశ్నానంతరం - భృగుపతిర్భాగవరామః ప్రసన్నాం ప్రసాదగుణసం

వశాదనతిపరి ముషిత యుగ్ధశ్రద్ధం - మధ్యేమాగః - భాగః
 వంమునిం రామమప్రాక్షీత్ || ౧౦౬ || గ || అప్రాక్షీచ్చతన్నిరీక్ష
 ణాదేవప్రక్షీణహర్షోపి మహర్షిభిస్సమంవిధాయసపర్యా
 మార్యశీలకుశలమితి || ౧౦౭ || ప || అథనశరథవాణీతామశ్య
 శ్వాస్ససన్నాంభృగుపతిరిదమూచే ప్రశ్రితం రామభద్రమ్
 అవజిగమిషు రాసంజీర్ణ చాపాంతకీరైరవిదితవరశోస్తేది
 ర్మదంకాన్యుకేస్తే || ౧౦౮ || ప || ఆదాయతస్మగుణమాశువిధా
 యత త్రసంధాయపాణమవధాయతపోభవత్వమ్ | తజ్జీవిత

శన్నాంశ్రావ్యామిత్యథః - తాంపూర్వోక్తాం దశరథస్యవాణీం వచనమశృణ్వేత్ - ఆ
 వాదరాదనాకర్ణయత్ - ప్రశ్రితం బ్రహ్మణోయమితివినయప్రహ్వం - రామభద్రం
 ప్రతినంబచనమూచేడత్రవాక్ - కింతద్వచనమతతహ - అవిదితేతి - బీర్ణచాపేనశిధి
 లహరచాపారోపణేన హేతునా - ఆత్మకీర్తేస్సంప్రాప్తయశసన్నిపావహేళనవచనం
 తథా - అవిదితవరశోర్జ్ఞాతనిజాయుధప్రభావస్యేతిభయోత్పన్నసవచనంయేనపరశు
 శాత్రిస్సప్తకృత్వః క్షత్రియాదిదారిలాదితిభావః - తేతవదోర్మదంభుజదర్పమన్విస్తేష్ట
 జ్జవే - కాన్యుకేకర్ణణి ప్రథవతితికార్తుకం || * || కర్ణణిడకణిడకప్రత్యయః - తస్మి
 న్నవజిగమిషుః జ్ఞాతుమిచ్ఛః ఆసంఅథవం || * || గమేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః -
 | ధిలతరహరచాపస్యకిం నమనభంగేనవా - మదీయచాపారోపణేనత్వదీయభుజబ
 యజ్ఞాతుమిచ్ఛామిచ్ఛావ్రానిత్యథః - మాలినీవృత్తం || ౧౦౮ || అ || తతః శ్రీరా
 మః కిమకాషీడిత్యతతహ || ఆదాయేతి || మనసశీలమనీషీ - వివేకసంపన్న

కళంకాదికావ్యకర్తృరూపం - త్రిమూర్తికావ్యకర్తృత్వభినిఃకావ్య - కళ్యాణకావ్య కళా
 కాయగ్య హిత్వా - అనుకృత్యం సమగ్రం శబ్దం విభాషకృత్వా నిని మార్పిణ్యం
 జనిగుణభివ్యుత్తరః - తక్రూరార్థ - శరంబాణం సంభాషణాబలం త్వా - తత్ ప్రజ్ఞ
 భవత్వం కథాబలం గోపకృత్య కావ్య లాభవత్వం తిలకా - త్వభా - అభవత్వం
 విశిష్టభాగవతం రామ ప్రాణభాగం శ్రీతిత్వభా - ॥ ३ ॥ కర్మకర్మణః కృతీకర్మ
 తత్వం - దయమానం తాన్త్రీ శ్చ నదియాతప్తరంజనో శిష్యసభో క్షేప్త - సంభూత
 ఘోరసమ రాస ము పద్మ కరారుగర కావ్యరూప విరతో ఘో ॥ ३ ॥ జాగుత్వా
 వికామకావ్యనిరూపనమా - ఉత్తరకావ్యాచారోపకావ్యాదం విరమేవకృత కావ్య
 బ్రాహ్మణోపా - తత్వభివ్యుత్తరయన్తం కర్తవ్యాత్వభా - నహి యాత్తయ
 వికావత్వరః కేతివోవిజ భవబలమేవకృతం తిలకావః - వ సంకలితావ్యక్తం ॥
 ౧౮౯ ॥ తావితి ॥ కించితివాభా - శ్చ గుణంకావ్యగుణునివేగసంభవః కారణం
 యయా ప్రాజ్ఞావిగ్నేభా - యత్వాత్వగుణం శేత లప్రపాతవనో శ్చ గుణునివే
 గ్య దయమాననానానీషీ సంభూతఘోరసమగావ్య రరా
 మరామః ॥ ౧౮౯ ॥ పితృపుత్రౌ పితృగుణం సంభవోచావపి
 కుచమదగ్నిసంభవో ॥ ప్రహ్వ భావమవలంబ్య కేవలారాఘ
 వార్పిసగుణోబభూవతుః ॥ ౧౯౦ ॥ పయ్యం పశ్చాత్తగుణయో
 త్వా పభార్గవ గామయోః ॥ ఋషితావ క్షణం ప్రాపవ క్ష
 తచ సంభవః ఉత్పత్తిర్యదాస్తా ॥ ౨ ॥ శ్చ గుర్ధైత్యగురాశంభావమదగ్నిప్రపాత
 త్వానినినాకాభారత్వమూ - తౌభార్యోక్తిభౌవాతదం దజమదగ్నిసంభా
 వ్యుత్పత్తిర్యదాస్తా ॥ ౨ ॥ కేవలమత్వం - ప్రహ్వభావం అపరాపణాప్రయత్న
 మస్వం - యాశతత్వంచావలంబ్య - రాఘవేనాస్తితానిషీ ప్రగ్న గుణామార్పి సాభా
 వ్యం - మయాస్తా - యద్వా రాఘవేచ్ఛి తిఃగుణః పరాక్రమః సత్త్వగుణశ్చ యాభ్యార
 తోబహువలం వికత్రిన్వారోపకృత్యమహవరాక్రమ సూచక త్వాదన్య క్రవిష్టవ
 తారిత్యవతక్రమత్వగుణసమగ్రం కావ్యే తిభావః - అత్రచావపదజమదగ్నిసంభవ
 గుణః కేవలప్రకృతమూర్తివప్రహ్వభావం విరమేవ సంభూతభర్తృనావ్యుత్పత్తిగ
 మ్యభావత్వాతే కేవల ప్రకృతగోశకావ్యయోగితాలంకారః ॥ ३ ॥ క్రమతా
 నాంకథాన్యేనాంకేవలంతుల్యభర్తృతః దేవమ్యం గమ్యతే యక్ర సామకావ్యయో
 గితే తిలకావ - సహా క్షేపణం గోశసంకీర్తన - కథోపకావ్యత్వం ॥ ३ ॥ రామ్
 కావిభార్యోద్ధతాలగవిలయకార్ ॥ ౧౯౧ ॥ యుగపతి ॥ యుగపతికావ్య

సవ్యాఖ్యానే - పిమ్మోరొమాయనే,

[illegible]

తాచరిత్ర ర్జనం || ౧౯౧ || గ || తత స్తత్యమమో ఘోస గ ఘవ
శ్శరేణ బార్జవస్య స్స గ్గతిః పురోదస్థా సేహితత్ || ౧౯౨ || చ || నూ
నంజ నేనపు రుషేమహతి ప్రముక్తమాగఃపరం శిదనురూపః
లంపునూతే | కృత్యా రఘూద్వహగతౌ కుగమంతరాయం

శ్రీనాథ్య ధైర్యశరణ-ధాన్యశ్రీ గుండనస్య రామస్య - స్వగతి స్వర్గకా
మనందరీధిభంజిత్యకాః॥ ౧॥ స్వరవ్యయ స్వ గానాకతి త్య మరః - దేహి హ
గమగిరిలివైజయంతీ - స్థానేహితే-త్థనినిరొదనం-స్థానేహియై క్త భిలు ॥ ౧॥
రమైవేషాః ప్రతంస్థానతిత్యమరః ॥ ౧౯౧ ॥ శివశ్రీ భవిష్యతిహ ॥ నూనమితి ॥
జనేనమహిపురుషేమహామహావేషిషయే - ప్రయుక్తంకృతంల గోపరాధః ॥ ౧ ॥ ఆ
నూపరాధోమంతుశ్చేత్యమరః-చం మర్య - తం తస్యాగసఃఅమ రూపంల మగుం
భలః ప్రసూతేజనయతి-నూనమితివ స్తువిచార త్యాన్వాయముత్పే ౧ త్రైలం కారః -
భుతేయద్యస్తా తాగరణా-ధార్తవ - ఉద్వహిత్యుద్వహురఘానాముద్వ హేహ
రఘునందనః ॥ ౧ ॥ తస్యాస్త్రతోకావత్య చ ప్రసవోద్వహనం దనాతిత్యమర ॥ *
నందిగృహీత్యా తినాపరాధ్య చ-తస్య గతానిషయే-మణింమణిమప్రమంతు రామం
మృంశిరోభయితియావత్ - త్యత్యా-పరగతే-స్వలోకకాహే-విహతిం హనిప్రజ్ఞ
శ్రీనాథ-నిహితామృత్యుశ్రీరమ్యతరమిశ్చ-దంశ్యుశ్రీనిహితోకశంకార త్యాత్మ

కొమ్మపై కగనిరోధమేనాంగీకారభాగవః - అథ ప్రస్థిరోధమేవ శ్రీరామశ్శతా
 రేత భవః - విశేషణసామాన్యసమర్థనరూపాభావతరస్థాసాలంకారః - సామా
 న్యవీ శేషకార్యకారణవాభ్యాం నిది-మ ప్రకృతసమర్థనమ భావతరస్థాస
 ఇతిసభాస్వమూత్రం | ౧౯౩ || అథ తి || అథవా మంగ్మస్యపరలోకగతివి
 హత్యనంతరందితభవః-సంక్రాంతయా ప్రతిఫలితయాజమద్యైరపత్యంభుజాజా
 మంగ్మస్యః || ౧ || రాదిభ్యోయిభ్యోతస్యభాగవరామస్యశక్తిసంపదాసామన్యసంత
 త్యాస చన్నంసమృద్ధంఅవతారావత్రారాంతరసంక్రమణనియమాత్పంప్రతిపన్న
 వేష్టవతేజఃపరిపూరితమిత్త్యభవః - పరిబృహంతీతిపరిబృధః ప్రసః || ౧ ||
 బృహహా-కత-రిక్తపత్యయః-తే ప్రభాపరిబృధఇతిసకారహకారయోలోపేన
 వాకారన్యధవచనిపాత్యతే పన్నగపరిబృధస్యభుజేంద్రస్యభాగవతాయఃత
 త-ప్రభా-భుజాభామధిరామంబుసోహరమ్ || ని || భగవ్యుతస్త్యైర్దిశృతావహే
 త్యైః కామమింత్యురః-రామం శ్రీరామభద్రం-అవిరళంగాధమావింగ్యఅశ్లేష్ట-త

యిర్బాధః వ-పరిఅలేమే హసంప్రపేదే | ౧౯౩ | || అథ
 సంక్రాంతయాజామంగ్మశక్తిసంపదాసంపన్నంపన్న
 గపరిబృధభోగభుజాభిరామంరామమవిరళమాలింగ్య-మా
 ధ్యైపాప్రూయతకరభవపరిమయేవ-రిసరేపరిసరంత్యా
 సరియూ సరిశానువిదనుయోధ్యాసదారాదాలింగ
 త్యాదరమాలోకయిలీనాం పౌరపుండ్రీణాం నీరంద్రితగ

భ-మగ్ధి-కరిసి-ఉపాప్రాయలప్రణంకృత్యా-త్వచ్చగ్నిగతంపుత్రం-తాగ్ని
 శ్రుతితిస్తాగ్నిపౌరప్రసిద్ధి-పరిమయా-టణస్యవలయాకారేణ-భావల-భావ
 మగ-వీశేషణవేత్వై-పరిసరపర్యంభువి || ని || పర్యంతభావః-పరిసర
 త్యమరః-పరిసర-త్యాప్రవహంత్యాసరియా సరితాస రయ్యుష్వయావద్యాఅభ
 విదామావేష్టితాలనూధ్యాంనిజరాజభాసీనదారాం-త్వవభూతాదారకా
 శ్రీరామాదమూరా-సాదిరంసన్నహహలోకయంతీనాంపౌరపురంశ్రీజాంసంఖం
 ధ్నిస్తథానీరంద్రితగవాత్మైనిరంతరగవాత్మమౌ- || ని || వాలాయనంగవాత్మ
 త్యమరః-సాంర్గవంచితాపింద్రేఃసాభ్యాజితతమావతుసుష్మస్తకృతైరి
 త్యభవః - అతవిహేపకామాలంకారః || ని || కలసర-రిధస్తమాలస్యైత్రాపి-శక్తి
 మరః - తాపింధస్యపుష్పతాపింధం || * || పుష్పమాలేతుబహుమితి-కటా
 ధ్యైతపాం గావలోకస్తైర్గదాయద్దితాగతనిత్యైతి-చిత్రేణవివర్త-కార
 త్తయఃకాగ్నిస్తైర్గదాయద్దితాగతనిత్యైతి-చిత్రేణవివర్త-కార

భక్తంతద్వహాకరతీరించారవక్త్రాయమాం||౧౧||చంద్రానభంసకభక్తకుళః
 తింఛాతపత్ర శక్తిహాచారస్యభాంతాల్లటశ్చనజాదేశః || * || అనేముగితిముగ్ధా
 గమః - తథాభూతంధవభాతవక్త్రంశ్యేతత్పరిత్యజ్య సుఖాత్కర్మః ప్రతివేళపరి
 ప్తవాన్ - అత్రాతపత్రస్యస్వభవవిజ్ఞానపరిత్యాగేగతామినిమిత్తతరణివక్త్రేస్త
 నుకాలంతారః - తేనహోత్తాపమానిరూఢేనభవభాతపత్రస్యపరి
 భాతపత్రతత్వముతే||౧౨||తత్త్వేతిత్రయాణాంసంకరః || * ||
 ౧౨౪ || లజ్జే||లజ్జావశాల్లజ్జాయత్రత్యాదేశః||రహపారంభావిర్భవః||౧౩||
 వశలయత్తతాయాంచేత్సమరః - అవిశ్వాసిన్లుతాంసర్వవిక్రియామన్తభవ్యయా
 శాంతాభిః పితృశుభావస్థానాశ్చతే - ఉదయద్యౌవనామగులజ్జాఽజిః - మన్తభేద
 శుభాశ్చ - తాభిర్వధూభిః సాదిధిర్మహాభిః||౧౪|| - ధూజః యః పౌఢయోరితః శ్వః
 అభివేలమత్యధుశుభాస్తపాభ్యాః - పాస్తాన దాశ్చరకురకృమిస్సంభూతాః - త్మ
 కుశాభస్మధిశ్చరకస్యతనయాశ్చ్రీరామాశ్చియగ్రామాశ్చతారుణ్యయోగేయావనసం
 గతివతాయా చతురానిపుణఃవిహేదకరవిరయోవం || ౧౫ || యోగస్సన్నహసేహయశ్చ
 వాయేఃకితూక్షేస్తౌందర్యవంచినతాపశ్చేదేభాగివ
 త్రాయమానధనభౌతపున్రివివే || ౧౬ || ప||లతా
 వశాదవిశదస్సరివిక్రియాభిసాభివధూభిరతివేలమహా
 త్తసౌభాగ్యం | ఇత్యేకుశాభతనయాన్పరిమోరసానాం
 తశంగతియక్తిష్టత్సమరః - రహనాంనవానాంప్రకమశ్చ గారరసస్మివేవేత
 మాశ్చవధూకానాంతరుజానాశ్చ శుభాశ్చరాజకుమరాశ్చాశ్రీరామాశ్చిశాంసం
 తోగశ్చంగారఃప్రవృత్తతత్వభావవరసాస్త్యలంకారకాస్తే||౧౭||తాఃశ్చలగరవీర
 కరుణారాద్రవస్యభయనకాఃభీభత్సమ్భూతాంతాభ్యాససాఃపూర్తివరుహాబృతా
 ఇతి - తత్రశ్చ||గారోద్వేదః - సంభాగో - ప్రలంభశ్చేతి - తదుక్తం||గారలతే -
 భుభోగోవిప్రలంభశ్చవిత్తకాశ్చ గారకృష్యతే - సంయుక్తయోస్త్యసంభాగో - ప్రలం
 భోవియోగయోః - విప్రలంభశ్చకుభాశ్చలవన్యః తెగకోఽదై - భూవా - మరామా
 నాభ్యుప్రవాపేకరుజాత్తనా - ప్రాగస్స గతయోభ్యానోరాంస్యోదుత్తత్రయః
 స్మృతసాక్ష్యం||గతయోరేవత్రత్రాత్యపరంజనమితి||అత్రసమవా యితి||గతి
 తాభం విశయోనాకాయితాశ్చయకయోస్సజాగమజన్తరవిధాయా సంభోగశ్చేతి
 గారః||రతిరూపసంభోగవిషయత్తిచ్ఛారితే||తదుక్తం||యానోరన్యోన్యవిషయాసా
 మవిచ్ఛారణః||స్మృతే||తశంభోగశ్చయోనోరన్యోన్యానందజనకందేశానానింగతాది
 కంశ్చతదుక్తం||భావప్రకారే - తామోపచారసంభారకమస్త్రీపుంసయోన్యభి

మహానందనంభేదః పరస్పరవిరుద్ధః - ఉపచార సమాస దశాకంక్షత్వ
 కన్యతాభివర్జితవిషయకాభ్యామశేషకస్పృహపరపర్యాయః - శ్రీమదాశ్వామేధానోవ్య
 త్రివిధవిరహిర్యథాః - తిలక్తంస పస్త్రైశ్చవ్యసంభూయశేషగుణయంతయోః
 నవయాననయాశ్చ ఘృతప్రకృత్యోజ్యిష్టమీశయోః - నారీశురుషణామృత్యు పర
 స్పరవిభావనా - స్పృహవ్యయాలిలప్రతిరనివృత్తివిధీయతఇత్యలకుతిప్రసంగేన -
 తస్య తిలకావ త్తం || ౧౮౫ || ఏవ యేషోగ్యవత్ప్రాగ్రధీవిశితమధిర్యథాః
 సుఖీవిద్వాక కర్తాః శేషణ్యయతుతద్రామేపిణాన్యలక్ష్మియాత్రవేదీ || ౧ || ఇతి
 వేదాస్త్రాయస్త్రాయావ్యమరణం న్యాపృష్టౌపన్యాలవసంయూవిద్యా జ్ఞాంతయే
 వరాణాం యారాజపుత్రాదనన్య || * || సుతోన్యోగ్యోదమిరుభ్యోమహిమః
 పుష్కరిన్యత్తవ - తిమహితశబ్దస్యపుష్కరాదేతి - సత్తమాస్త్రీతి పరమానందం
 దవేదేనాను - ఉపచారంకార || ౮ || ఉత్తరీతి రావ్యవర్జిత మాభ్యావ
 భూర్యకం - ఉపచార పీఠకయతి || ఉత్తరీతి - సత్తమాస్త్రీతి - ఉపచారంకార

తాయోగ్యమూగినితురక్తునిషేషే || ౧౮౫ || పసిద్యయే
 వత్రియాద్యస్త్రోదర్భవస్రాగ్రధీన్యధీ | రాజపుత్రాయత
 యారామఃప్రపేదేప్రీతిముత్రమామ్ || ౧ || ఇతిశ్రీవిదర్భరా
 జవిరచితే-చంపూరామాయణే- బాలకాండస్సమాప్తః ||

మహానందనంభేదః పరస్పరవిరుద్ధః - తేనవిరచితేప్రదీపిణికివిసా మకథవం - గ
 వ్యుపద్యాత్మకం కావ్యచంపూరిత భిన్నయతమైక్యత్వక్షణలవ - పూ - ర్య భూరం
 రామస్యాయనంచరిత్యుత్తరచంపూరామాయణం - తిస్త్రిస్త్రుతి - కావ్యవర్ణనా
 కథనం - శబ్దంస్పష్ట || * || ఉ - శ్రీమద్విరమయోగీంద్రబృందమానసే దీవరసః తో
 జామందాంబలాభాభివదితర ఘృతంబంబరజా రవిదమకగిందాన్యాదినకందరిత
 సారస్వతేనాఖండతతప్రచండమున్ప్రచండమండలేశ్వరశా దీర్ఘమహమునగో
 : తావతంసస్యత కవాన్యయితా పారావారచారి జాతస్యధన్యంశర్యమకారాంత
 తస్యాయుర్యేదప్రముఖ భిలవిద్యా సారిసర్వజ్ఞానర్యభౌతుస్యః కోపండవంశిలశర్య
 స్యుతమాజేనగంగాంబికాగళః రత్నాకరమభాకరేణప్రీతామచంప్రముఖంత్రిణ -
 విరచితాయాం-చంపూరామాయణవ్యాఖ్యానాం - నాహిత్యమంజూషికాసమాఖ్యా
 యాం-బాలకాండస్సమాప్తః || * || రామచంద్రాయరచితరామచంద్రపురాణా
 బాలకాండస్యసంపూర్ణవ్యాఖ్యామంజూషికాభిధా -

శ్రీరస్తు

శ్రీశారదాం బాయేనమః

సవ్యాఖ్యానే - చమ్పూసామంశః

౧ || ౨ || అథశ్రీమదయోధ్యాకాండోఽఖ్యాఖ్యానః || గచ్ఛతేతి || భూబలహాన్ విజ
భుజశః || నిశ్చలం శక్తౌ బలాశురభిరాశ్చ తః - భుజశ్చ ద్విద్రుమంతోఽపృష్ఠి - శ్రీతా
యాం రఘునాథకస్య మహిమఖ్యాతా భజాయా మథేతి ప్రయోగశ్చ - భూభుజాం
రాజ్ఞాం అసులభాం దుగ్ధభాం అనన్యసాధారణామిత్యభిధాన్తి || ౩ ||
నిర్వృత్తిం సుఖం || ని || నిర్వాణా నిర్వృత్తిం సుఖమితి పర్యాయః - గచ్ఛతాప్రాప్త
తతా అనుభవతే - యాశః - గుణవత్ప్రసాదేః - బభువేతి - సాధుల ధైరియేన -
దశరథః - భరతలక్ష్మణాశ్చ - భరతశత్రుఘ్నా - శత్రుఘ్నస్య రామాన్ ౭ ధ్యేయైః సైయ
త్యైశ్చ భరతానుజైర్బలశ్రీలక్ష్మణశ్చ శత్రురామానుజైర్బలైశ్చ - భయస్యాపి స్పృశ్యంత్యై
శ్చ తావః - యథాజితం యథాజిన్నా మ్నః - మాతులస్య మాతృప్రాతుః - తయారేవేతి
భావః || ని || మాతృప్రాతాతుమాతులభిర్యమరః - నగరేశికయస్య భురే - లక్ష్మణ

శ్రీగణాధిపతయేనమః

అయోధ్యాకాండప్రారంభః

గచ్ఛతాదశరథేన నిర్వృత్తిం భూభుజానుసులభా భుజాబలా

తే మాతులస్య నగరేయుధాజితస్సాపితో భరతలక్ష్మణానుజౌ ||

తత్పురేవాస్థాపితా - ప్రతిష్ఠాపితా - దౌహిత్రదిశ్య మోర్వస్య ధృష్టా - కేకయస్సాజ్ఞయా - త
తులయనాథా - ముపాగతవతియుధాజిత - రాజా - నయోప్రేషితచానిత్యభిధాన్తి - శ్రీరా
మానుజే అయోధ్యాకాండప్రారంభే - గచ్ఛతామాతులమితి - ద్విపద్యే - ప్రసము
లేద్రయ - త్తంగచ్ఛతేతి పరం వాల్మీకివా - తదేతద్ధృజేవాత్రాపి మం గావారతయా
శకుతార్కరకారికయా వా ప్రయుక్తమిత్యనుసంధేయ - ఏవముత్తరత్రాపితత్త
త్కాండోద్యతవంతత్తత్కాండోద్యతాప్రయోక్తమిత్యవగంతవ్యం - రథోర్ధతావృత్తం
తాన్నరావిహరణోపకారాని గానితి తేజాత్ || ౨ || ౩ || దివంతరం రాజాశ్రీరామాభిశ్చ కర
కర్తృముక్త్యుత్తవాన్త్యాహ || అథతే - అథ భరతశత్రుఘ్నయోర్నామగరప్రతిష్ఠా
చనానంతరం - దశరథః స్వతః స్వధావాదేన - ప్రయాణా - తాం సమాహరన్తి జగత్ ||
తత్తద్ధిశాశ్చ త్యాదినిర్వృత్తిశ్చ చరిత్రం - తాదీన్య - రంభప్రసంగభాగ్యవదయే

మ్మి క్రమావేశావళిగణాం రాదు - క్రీరామనామాంకశబ్దము క్రిత్య భాసః - స్వ విషయ
 స్వస్వపరిపాల్యత్వే గౌరవ రా - యామహిళా సైన్యా శ్రేతావల్కాం మహ్యమిత్యభాసః -
 నిహిత్రంకాత్మైర్నాథాభారణిత్యుపరం - పరాకర్త్యుంజనినిధిభావారతవాని
 త. భాసః - అథానాథారణంబునరితతవైష్ణాః కథంభూతిత్యభవనభరణి ప్రలోకోద్వహాన
 ని || భువనంసలిలేళకణిత్యజయ్యః - కల్పగనమథాకల్యాణాభరంస్వత్తావలం
 ని || కల్యాణమయేస్వల్లేకల్యాణంబు గతావేషినిత్యం - అంరాన్యాభూయమిత్యాన
 తైః స్వస్వహపటరీసిజగ్మనానివహః || * || గౌరవిత్వాన్ జీవితస్యాభరంబహితీధుర్యః
 భురంధరః || * || భురోయధ్ధాకావితీయత్ప్రస్యయః - సహానాన్తంకశ్చతంబికాతుమనా
 వివకస్త్రుతామవివేత్సత్ప్రైత్రైమికామనుననోరపీతితుమునోమకారలోపః - క్రీరా
 మస్వపరిమితమహిపతికరాన్తారణంబుమేరోద్భవాభారదారునిశేషకరణనిధారణ
 ప్రాయనివేత్సత్ప్రై లోకా - అయావశిష్టమితివిధానమేరుస్త. శబ్దిధానయోర్యా
 త్యాభాసయోర్నిర్మితై కతావ సలభవాత్సాన్త. శ్చ లతానాయమసంభవన్తి స్తుశ

౨॥ పుటకనకరథః పుత్రం రామ స్వయన్విజగత్పతిం శ్రద్ధావహయ
 యోగీనాత్రేతతాం శతం వివధైవ తిత్థధువః భరణేకల్యంక
 ల్యాణమభరమాధరాస్వగృహపదునీధుగ్యస్తంభవిహ
 తుచువాభవ ॥ ౩ ॥ X ॥ తదనంతరమసౌ సమ్మంత్య మం

ప్రితిపూపాపాపా ద్ధాన్య ద్దక్షవంపురొధస్య మాంత్స మా
హూయసమాదిదేశ ర ॥ వివిధ మేవభవతాంశిత్రాతిమే

విభవానామభ్యుదయే దక్షానాశోభ్యుజ్జ్వలతిస్యలంకారకార్యసిః - వ
 యోగ్యస్థానోభ్యునితోవాక్య భేదకప్రతిబింబకకణాదేవేతస్యే త్థానాత్ || ౩ ||
 అత్రకువాక్యైశ్చేనాక్యైశ్చానమూర్తీషామ్వాక్యైశ్చ కవాక్యైశ్చ యోగ్యభావవి
 త్యలంకారసర్వస్య కారః - హరిదీప్యతం || ౪ || భవతిహరిన్మృతప్రాణోరసాం
 బుధిర్బుధైశ్చితలక్షణాత్ || ౫ || తనిది || నమనంతరంమనిషానానంశరంఅభవశర
 తఃకుంత్రిభ్యు ముప్రప్రమాతైః అమాత్యై స్స హేత్య ర్థః - సహర్షవివయో యాం
 త్యవ్రీణా - అతివీరినాంసహశర్వే భవంతికాశికా - సంకుంత్ర్య సమ్య గాలోక్య
 వృద్ధిశ్రవఃపురోధాఃపురూషూతపురోహితోబృహస్పతిస్తత్య మావిద్యా బుభూధి
 ర్దైస్తత్యుబావైశ్చర్యం - ఉపమాలంకారః - పురేశవాఃపారాలేపతేష్వధ్యాన్యతా
 న్వయావృద్ధాన్విక్రంభ్య హమూహామంత్రియ సమాదివేత ఉత్తవానిత్యరణః || ౬ || అల్ప
 సమాదేశప్రకారమేవమితి తాత్పర్యం || విదితమితి || వివరాలింశింశరేతర్యా గామేవ

స్త్రీసుఖారోగసుఖక్షయములు || ౧ || వాస్తవసంభావనాః || లేత్యుతురః || ౬ || అ ||
 సమస్తానామత్రమేవ కింతు భవంతో పృథ్వీ ప్రమాణమిత్యాహ || ప్రమాణమితి || అ || త్రా
 స్తిన్నభే-ఇమాం ప్రవతమానాం మదీయాం-పరిపాతక్రియాం ప్రజాగురక్షణ్య
 త్వం- అనుభవంతః ప్రత్యక్షమనుసందధానాభవంతో యాయమేవ- ప్రమాణం నను
 సాక్షిణిభి త్వత్వభావః - కిం ప్రమాణాంతరోపన్యాసేనేత్యేవకారాధ్యః - నన్విత్యామం
 త్రతేవా || ౭ || అ || అస్తత్త్వే తతః కింతత్రాహ || భవతామితి || భవతామభ్యుపగమా
 నాం భవత్పరంగీకృతానామిత్యభావః || ౧ || అంగీకారోభ్యుపగమభివ్యక్తమరః- నిగమా
 నాం నీతిశాస్త్రాణాం - ప్రవీణగామినీం ప్రతిహులవ ర్తినిం పదవీం మార్గం భోజనం కన్య
 వనీతిశేషః || ౧ || అ || తేక స్తుభువనేజనభివ్యక్తమరః - నప్రత్యేతి నానువ ర్తతేభిరు - యుక్త్య
 మపేక్షిస్తనీతి మాగమేవానుసరతీత్యభావః - తస్మాత్-రణాల్లి-౦ చిత్త్యయోజనం
 అభ్యుభావనీయం యావదీయం ప్రప్తవ్యమితి యావత్-అ || ౧ || అ || అ || తవభ్యుభావనీయమి
 త్యత్రాహ || మమేతి || సురసరగీతఖ్యాతిః దేవమానుషాభివ్యక్త ప్రతిష్ఠాః హేతి ధిరాయు

ననుభవంతవేవ || ౭ || X || భవతా మభ్యుప గమా నాం నిగ
 మా నాం ప్రతీప గామి నీం పదవీం న ప్రత్యేతిభి లులో కః - తద
 స్తికిం దిదభ్యుభావనీయం || ౧ || ప || మమ సురసరగీతఖ్యాతిభి హే
 తిభి ర్వాది విభు విచసమా న ప్రక్రమై విక్ర మై ర్వా నియ
 తమ పరిహార్యాయా జరాసామదం గేవికచక మలపం దేవం
 ద్రితే వావిరాసీత్ || ౯ || X || తస్మాత్తమ స్తు తవగ్గగర్వచా
 టనవర్తిష్ఠధారాపరశ్వభరణభీషణవేషభా గ్గవభంగాదవ

శ్చైర్వా || ౧ || హేతిర్వా లాంకురాయుధమితివై జయంతి - హేతిశ్చ స్త్రీశ్చ స్త్రీయో
 రితి కేవలశ్చ-తథాదివిభువిచ స్యగ్గమ ర్త్యలోకయాః - సమానప్రత్యక్షైః తుల్యప్ర కా
 తైః లోకద్వియేష్య ప్రతిపాత ప్రసాదై రిత్యభావః-విక్రమైః తదాక్ర మై ర్వా-యాజరా
 పవితాదిరూపాణిణావధౌ || ౧ || పవితంజరసాక్షాంశేదాదావిప్ర సాజరేత్యమ
 తః - నిజతం నిర్మితమపి హార్యాపరిహ ర్తుశక్త్యా ఆయుధశక్త్యా వాదుష్పరిహారేత్య
 భావః-సాజరామదంగేమదీయశరీరే-వికచకమలపం దేస్త్రపుల్లంజకదంబే - చా ద్రి
 కాకౌముదీవావిరాసీత్ ప్రాచురభూత్-యథాచంద్రి కాతమలసంకోచగ్గసతాదిహే
 తుః తథామదీయాంగసంకోచ తాదిహేతుజరాసముత్పన్నాభూ తిత్యభావః || ౧ || త్వు
 తాశంగిసమబ్ధాదికదంబేదండమ స్త్రీ యామిత్య మరః || ౧ || చంద్రి కాకౌముదీభ్యో
 త్యే నైతివామరః - ఉపమాలంకారః - చూలిన్ద్యత్రం || ౯ || తతః కిమిత్యత్రాహ || త
 స్మాదితి || తస్మాజ్జరావిధానాశ్చతోః- సమ స్త్రీత్రచగ్గసకాతావదీ ర్యావ్యతేషు

త్రియనివహస్య - గర్వపాట నేనలహంకారవిదళనేన శరస్థాడురుతరామహత్తరేలిగం

॥ * ॥ త్రియస్థిరే త్యాదినాడురుశబ్దస్య కరాదేశః - తాదృశీ కారాయస్య సతథోక్తః
 ఉకశ్వభఃకువారఃతస్యభరణేన ధారణేనభీషణోభయంకరోవేషస్తైశ్చభృంయస్యసత
 థోక్తస్యభాగఃపస్యజామదగ్నస్యభంజనగర్వనిర్వాపణేనలపరిచ్ఛిన్నం తరమతిగం
 భీరంయచ్చార్యంతేనశాల్యతేలభీష్ట్యే నేతితథోక్తే ॥ * ॥ బహుళమాభీష్ట్యితినిఃసా
 జస్యభాజనేసుజనత్వైకసికేతనేజనామరాగనిలయేసకలప్రాణిలోకప్రేమాన్నదే - సి
 ర్మత్సరేపరోత్రుర్దానహనంతురః-తద్రూప్రితేజనమూర్త్యభావః - పత్సరేసర్వ
 తస్మిన్భవతుఃస్నేహఃసోస్యాస్తీతివస్యతి ॥ ని ॥ స్మిగ్ధస్తుతఫలభిత్సమరః-పతాంతా
 మబలభితిలచ్చ్యుత్యయః - అస్మిన్వస్నేహితాదృశసకలసద్భుతసంపన్నే శ్రీరామ - చిర
 కాలమారభ్య ధార్య మాణమూహ్య మానంవిశ్వంబిభర్త్రీనివిశ్వంభరా ॥ * ॥ స్యో
 యాంభృత్యావృజిత్యాదినాభిచ్చ్యుత్యయేముమాగమః - విశ్వంభరాభరాధారమశేష
 భావరిపాలనవ్యాపారం-నివేశ్యనిషీచ్ఛ్యైస్త్రుత్రభవద్ధిరమమతః-సపోషనాక్రయా
 ర్థమనుజ్ఞాతస్య - అనార్యవిక్రంతిసుఖమఖండవిశ్రమానం-మనుభవతుమనుసంధా
 రిచ్చిన్నతరశౌర్యశాలిని సౌజన్యభాజనేజనానరాగ నిలయే
 నిమత్సరేవత్సరేవత్సేస్తీన్విశ్వ విశ్వంభరా భారం-చిరకాల
 ధార్యమాణమార్యైరను మతస్సన్న వార్య విక్రాంతిసుఖ
 మనుభవతుమభిలషామీతి ॥ ౧౦ ॥ గ ॥ తతస్తేప్రావృషే
 భ్యపయోవాహపూహస్తనితనిదాకణానసముద్గీణానిరతి
 శయాన్లదసంసగనిరగళనిగళశ్చేకాలాదినఃకలాపినభవ
 తుమృతలమామిచ్చామిత్యేవమాదిదేశేలిఖాన్దేవసంబంధః ॥ ౧౧ ॥ తతఃకింజూతవి
 త్యతలహాతతఇతి॥తతఃఅదేశానంతరం-ప్రావృషభవఃప్రావృషేభ్యోవాన్దకః॥ * ॥
 ప్రావృషవిద్యుత్పిబిద్యుప్రత్యయః - తాదృశోయఃపయోవాహపూహుబలధిరసట్య
 తస్యస్తనితంగజితమేవనాదోభ్య ని ॥ ని ॥ స్తనంగదితం-సుఖంభ్యోమారసిలా
 దిచేత్సమరః- తస్యాకణానేనశ్రవణేనసముద్గీణాస్సముత్పన్నఇత్సభావః - గౌణాక
 త్యావప్రత్యుత్తయః-ప్రత్యుతోర్మూర్దావహమేవ-యథాహుంః॥నిష్కూతోద్గీణా
 వాంతానిగౌణవృత్తిభ్యపాశ్రయం - అతిసుందరమనృత్రామృతయ్యైవిగాహతఇ
 తి-తథాహతోయోనిరతిశయాన్లదఃపరమానందఃతస్య సంసర్గణావేశేననిరగళభమ
 ప్రతిబంధయథాతథానిగ్గళంత్యోనిగళచ్ఛంత్యోయఃకేకాఃస్వవాణ్యస్తాః- అంపం
 తితాభీత్యేనహజంతీతథోక్తాః - కేమార్ద్రైకాయతిభ్యనయంతీతివిగ్రహః ॥ ని ॥ కి
 కావాదీమయారవ్యేత్యమరః - కలాపినోబహిణఃకుయారాదినేతుప్రమా - జనాః
 క్రోతారఃప్రమదభటఃహస్తసముత్పన్నః - ప్రమదసమిమదోహగ్ధఇత్సప్రత్యయాంతః

నిపాతః - యః కలకలరవః కోలాహలధ్వనిః || ని || కోలాహలకలకలధ్వత్వమరః - తేనముఖి
 ఖిలానిముఖిరీకృతానివాచావీకృతానీత్యధః || * || తతః - రోతీతిన్యంతాతః - ర్మణీ
 క్తః - తానిదిష్టుభానిదిగంతరాణితాన్యేవముఖానివదనానియేమాంతేతథోక్తాబధూపురి
 తిన్ద్రురూపకముక్తేషమయాసంతీర్యతే - శ్రీరామాభిషేకవాత్సర్యవణజనితానందాది
 శఃసంక్లృప్తకోలాహలేనాశేషగింతరాతానిప్రతిధ్వనిచక్రవర్త్యధః || * || ౧౧ |
 ఆనందేతి || ఆనందబాష్పవిసరః ఆనందాశ్రుపూరః - ప్రజానాంజనానాంవద
 నేనుభే - అరవిందేషద్వేమకరంఃపుష్పకసభవేత్యుపమా - అవిచ్ఛిన్నా వప్రాచ
 * || ని || మకరం దశపుష్పకసభవేత్యుపమా - అవిచ్ఛిన్నా వప్రాచ
 వనేభవిత్రింభావీనిం - రామస్యకాంతింకోభావిశేషంచక్షుర్వేత్తాణీత్యధః - ప్రజా
 శ్యసంకోభ్య - ఆనందప్రేక్షాక్షీకుంధ్రస్తుబదేతిచలోత్పేక్షా - యథాలోకేనభ్యుప్ర

జనాః ప్రమదభవకలకలరవముఖిరీతిన్ముఖాబధూ
 పుః || ౧౧ | ౪ | ఆనందబాష్పవిసరం దనేప్రజానా
 మావిచ్ఛిన్నావమకరంవభివారిపిండే | రామస్యకాంతింభావి
 కదినేభవిత్రింభాప్రత్యోశ్యచక్షురివవీక్షితుమాద
 రేణ || ౧౨ || ౫ | రాజాపితేషాం సంపన్నమానమహూ
 త్సవోత్సవజనసమృద్ధజనిష్యమాణరజోరాజిపాతపరిజి
 హింషయోపరోమాంధప్రపంచేనకంచుకేలాంగానాంప్రమా
 ణాంప్రేక్షాప్రేక్షాప్రపన్నానాంహృదప్రేక్షా - ఇద్విగుణీకృత

త్యోగపూర్వకంప్రప్తవ్యంవస్తుపశ్యంతి - తథాత్మాపిజనాఃవిష్టప్తీరామశరీర
 కాంతింబ్రహ్మకామాఃచక్షుఃప్రత్యోయితుమివానందాశ్రుచీప్రవర్తయామాసురితునీ
 త్పేక్షాభావః - ఉత్కాలంకారయోగస్యనైరవేక్ష్యేత్సంస్పృష్టే - వసంతతిలకావృ
 తం || ౧౨ || రాజేతి || రాజాదిశరీరోపసంపత్సృజనః - ప్రత్యాసన్నతయాసంభ
 విష్యమాణియోమహాస్పృహః - జిహ్వాదతత్రీరామపట్టాభిషేకరూపవ్యాపారః
 ఉత్తంచభావప్రకాశే - ఉత్సాహేహృదయేవతత్సహజీవితీతితత్సహజీవితీనోత్సాహా
 హృదుత్సాహే - ఉత్సాహసంపన్నాః - ప్రసత్తోత్సాహాభ్యామిత్యాదివాత్సలీయాసమాసః
 యోగూతేహంసమృదేనసంక్రమేణజనిష్యమాణఉత్పత్సృజనోయోగజోరాజి
 పాతఃసూరినికురుంబతసం - తస్యపరిజిహ్వా - యాపరిహరణచ్యుతేవేతిహేరూత్పే
 త్తాడిత్పన్నస్యప్రవీకారాదనభావోత్పత్తిప్రతిబంధవివరమితిన్యామేనప్రా
 గేవరజస్సంక్లేషపరిహరణపాయచికింశయేత్పేక్షాత్యోగః || * || పరిపూ
 ర్వాద్ధరతేసన్నంతాత్త్రిన్యామప్రత్యయేహృద - రోమాంధప్రపంచేనరోమడి

హానిభ్యాస్త్యై || ౧ || రోహంబోహుహాహానిత్య మరః - కం చుక తానికంచుక
 బత్ప్రతానినిర్మితానీత్యథాః - తాన్యంగనియేమాంతేషాం || ౧ || కంచుక శబ్దత్త
 రోహిణ్యంతాత గర్భణిక్తః - తతఃప్రమాణాతాంప్రీతిమపరిచ్ఛిన్నానందిప్రస
 న్నానాంతేహంజనానాం - హహాప్రకషేణిణి ప్తలాభజన్యోమనఃప్రసాదోహరః
 తస్యప్రకషేణానిశయేన హేతునాద్యైగుణావాప్యతీయస్యసద్విగుణః || ౧ || గుణస్త్య
 వృత్తిశబ్దాదిజ్యేష్ఠం ద్రిణాముఖ్య తంతుష్యితివైజయంతీ - ద్విగుణీకృ తః ద్విరావృత్తః
 పూర్వవత్తత్తత్తః తమానందమిన్ద్రానుష్ఠానానుభవజన్యసుఖారాజ్యాభిషేకస్యప్ర
 జాహుషామూలత్వాత్తమపవృంహితానందాతిరేకమిత్యథాః - అంతర్ని యక్యాంత
 రంగేనిరుధ్యసుకుంత్రప్రముఖాంతుసుంత్రాదీకమంత్రముఖ్యానమాత్యప్రహ రాస్స
 త్యైవంపక్ష్య మాణప్రకారేణాచభ్యా ఉవాచేత్యథాః - అత్ర ప్రతిహమానందశబ్ద
 నాంవృత్తిభేదాద్భేదోపనేయః || ౧౩ || అప్రభ్యానప్రకాతమేహవా || అస్తానితి || అ
 నాత్రితః అనధిష్ఠితః తపోవనభూమిభాగః పుణ్యాకణ్య భూ ప్రదేశః మైస్తాని కాలభో
 క్తాః ఆస్తికృతకాన ప్రసా శ్రమానిత్యథాః - కింహాగేః అనితాస్త్రు పృత్యా

మానందమంతనియమ్యసుమంత్రప్రముఖాన్యంత్రము
 భ్యానేవమాచభ్యై | ౧౩ || ప || అస్తాననాత్రితతపోవ

నభూమిభాగానుస్మృత్యమాగ్గపరిపాలనజాగరూకాః | ౧౪

స్తానహృగ్యనుచిరాదవలంబ్యరామమేవంవిధాకథమదేతి

శరినాలనే ప్రహసంకషేణాగరూకాసాహానాకవిశేషణవ్యయేనాప్యపాత్యా
 జ్యత్వంసూచ్యతే వివంశిధానశ్చక్రానానిచువచనమత్రాత్మసంభావనాయాచ
 త్యాభిప్రాయేణవాదప్రప్రవృత్తం ఉన్నచ్యత్వత్వాతిహానమక్షీణంకర్మ్యంముగ్ధాతా
 యస్యతమనతిప్రాథమిత్యథాః - త్రిజగత్పతేః సకలకార్యధరంధరస్య శ్రీరామస్య
 తత్త్వతః అత్యంతప్రాధిమసంపన్నభావేష్యాదరాశయాదిభ్యంస్థిప్తమిత్యనుసంధ
 యం - తామమచిరాత్ప్రేమేమావలంబ్యాశ్చిత్వం వివంశిధానంభూతప్రకారోనిర్మా
 చ్యత్వతియావత్ - జనానురాగః ప్రజాభిలాషవిశేషః - కథంకుతోవాడదేతి ఉత్పన్నే
 విశదత్యంతాశ్చర్యమిత్యథాః - మనః ప్రవృత్తైః పరంతత్రావివప్రవాసః సస్థ
 పరతంత్రాదిభావః - వితచ్ఛ - అస్య త్రజయమస్వచ్ఛేత్సు త్రాదిచ్ఛేత్సు రాజమమి
 న్మాదౌన రాజ్ఞాభిమతమేవేతిరహస్యం - పసంతఃకలాన్మత్తం || ౧౪ || తతః || శే
 నుకుంత్రప్రముఖమంత్రోహిణియమితోనీచారితః నిజస్య కీయః మనోరథః శ్రీరా
 మాభిషేకకరణరూపేణ స్యతస్త్వేయద్వానియమితః ప్రహసంతాగస్య శ్రీరామేప్ర
 కృతత్వాత్సంకోచితః నిజమనోరథోరాజ్యాభిలాషాస్య - తతరథాయసవినయ

సప్రశయం యథాతథా విపలవ్యక్తమాణి త్యావ్యజ్జిజ్ఞాపకావిజ్ఞాపయమానుః || ౧౫ ||
 అవిజ్ఞాపనమేవాహ || దేవతా || దేవతాజ్ఞిత్యయి || ౧౬ || దేవస్సురేషు నేరాజీ తివి శ్వః-
 స్థితే ప్రశాపరిపాలనదత్తయోవర్తమానే సత్యపి - లోకోజనః తేవతనయం రామశత్రు-
 స్వయంచోదనాం వినైవ - భజతు సేవతు సమాశ్రయస్యిత్యథః - నామేతి సంభావనా
 యాం అస్మిన్నర్థేఽపి త్రమాశ్చర్యం న కించిత్ పీత్యథః - కుతపితదిత్యాశంక్యదృష్టం
 తమాహ - చంద్రమితి - త్వ పితంపి పానితః దకోరః చంద్రికా పాయాపయీతేషు -
 చకోరశ్చంద్రికాపాయాశ్చ క్తత్వాత్ - చంద్రగమినాచంద్రం విహయేత్త్యథః || * ||
 పృథగ్విసేత్యాది నామికల్పాద్వివ్రీయా - తదవలంభనస్య చంద్రోత్పత్తేః - హేతుభూతం
 కారణభూతం - ధీరాన్యథాకానియస్య తం ధీరోదం ధీరసముద్రం || * || ఉదక
 స్యాదసంజ్ఞాయామిత్యంతకల్పస్యాదేశః - ఆశ్రయతి సేవతేతి - నాశ్రయేత్వే త్వ
 థః - అతపవతన్న చిత్రమితివైధర్మ్యేణదృష్టంతాలంకారః || * || బింశానుబంధ

జనానురాగః || ౧౮ || X || తేపినియమితనిజమనోర
 థాయససయమేవంవ్యజిజ్ఞాపకా || ౧౯ || ప || దేవస్థితే
 పితనయంతవరామభద్రం లోకస్సయం భజతునామకిమ
 త్రచిత్రమ్ | చంద్రం వినాతయపలంభన హేతుభూతం ధీ
 రోదమాశ్రయతేతి త్వపితకోరః || ౧౬ || X || తదనంత
 రంత్యైరేతద్వరస్తత్వవిదాంవరిష్టస్యవసిష్టస్యశాననాదభి
 షేకోఽకరణాహరణాయసామాన్యః పారవశః || ౧౭ || ప ||
 ఆహూయరామం వినయాభిరామమావిప్రమోదః ప్రభు

న్యాయేనార్థేభర్తృధర్మిణః - ర్మస్సాంతాంప్రతిజ్ఞయాశ్చిన్నవాత్యాశ్చశాసతి
 శ్రయేతి - విద్యాచక్రవర్తిత్వణాత్ - వృత్తంతుపూర్వవత్ || ౧౬ || తదనం
 తరమితి || తదనంతరం రాజమంత్రిసంభాషణానంతరకాలే - తత్త్వవిదామగ
 మరహస్యవేత్తృణాం - పరిష్కర్య శ్రేష్ఠస్యవసిష్ఠస్య మహాషేః - శాసనాదాత్మా
 వచనాత్ అభిషేకోఽకరణానాంపుణ్యవీగ్ధమపూరితకనకకలశభద్రాసంభ్ర
 చూసురాదిరాజ్యాభిషేకసాధనానాం - ఆహరణాయతాన్యాహర్తుమిత్యర్థః || * ||
 తద్వరప్రకటనః || ౧ || తత్త్వతే ప్రహితాసత్తావిత్యమరః - సామాన్యమంత్రస
 వితః - సారవశః || ౧౮ || X || తత్త్వతే త్వరాంచకార ||
 ౧౭ || అనంతరమత్రాంతమాహ || ఆహూయేతి || ప్రభుర్దశరథః - వినయేనప్రశయే
 జాభిరామంరమణీయంరామమామూయ, ఆవిప్రతాలంసమత్పన్నాదవస్పకవిపంప
 వ్యక్తమాణప్రకారేణభాషేత్ క్తవాత్ - తదేవాహ - ఆహూయప్రశం-తిష్ఠేఃపుష్కలక్షత్ర

ఇత్యథాః || ౧ || శ్రీశ్యేకుసిధ్ధతిహ్యవిత్యకురః - శ్రుశ్యస్స రావర్థసాధకతాస్తా
 త్పకలకార్యసిద్ధిసాధకత్వేనత్ర శస్త్రావదితిభావః - దివసేవ్యవిత్యథాః - తథారా
 మాయాదేశరథవచనంశ్వవివపుష్యభవిశాశ్వేభిషించతుమేసుతఇతితతోత్తిమాంగే
 తిరసి || ౧ || ఉత్తమాంగంశిరశ్శిర్షమిత్యమరః - మకుటంమహారాజ్యలక్షణంకనకతూ
 త్తరంనివాతుంనిశీ ప్రయతాప్యయత్నంకరిష్యే - స్వాభావికతాస్తాభ్యాంజనితభేదేన
 ద్వివిధస్వాపివినయస్యత్వయివిధ్యమానత్వాద్రాజాసంతాపకరిహ్యమిత్యథాః - అ
 బ్రతకామవకః - వినయప్రగ్రహాన్భుతైశ్చకర్షితవృషతిస్సుతాత్ - అవినీతకుమారం
 హితులమాకునిశీర్యతే - వినీతమారసంపుత్రంయథావాజ్యేభావయేదిహ్యవతితసం
 బంధఃఉపపాదిత్యత్ర || ౧౨ || అథేతి | అధానంతరంఉపశరణస్యమనోరథంబా
 థాభాభిషేకకరణసంకల్పం-కౌసల్యామైనిజజనన్తైనివేద్యవిజ్ఞాప్త్యస్వభవనంనిజమం
 తిరముపాతస్య ప్రత్యస్త్రసృరామస్యభగవాన్భూభ్యోవసిత్తఃసంపాతకౌమికిః - ఇదా
 హేభుల్పహంకృతాభావిత్యథాః - యశశ్శిరరామాభిషేకప్రక్రియావత్తనతాత్ప
 రేవమూచే | తవోత్తమాం గెమకటావిభాతుమహ్నియతి

ష్యేదివసేయతీష్యే || ౧౩ || అక్షదశరథమనారథంకౌసల్యా
 మైనివేద్యస్వభవనముపగతస్యరామస్యభగవాన్వసిత్తస్సం
 జాతకౌమికిఃకౌతుకమంగళంనివత్ - తేయామాస || ౧౪ || ప|| ఆ
 పూరయన్తంగళవార్యఘోషైరాశావశావల్లభకర్ణలారాకా
 డజ్యంభితకౌడిగి రామభూమిగుప్తస్తకపారజనప్రమోదః
 తత్ర || ౧౫ || ప|| యామేవాహునిశీవిరమలోన్మూలనేయా

ప్యేత్యథాః భవామితిసముత్పన్నపక్షస్సత్ - కౌతుకంకాస్త్రసూత్రబంధనరూపణమంగ
 కేంమంగళాచారంనివత్ - రుక్మామాసచకారేత్యథాః - టేటిపాడిప్రవేళాన్వసేవశ్య
 త్తగవ్యతేనకాస్త్రబోధితత్వాదితిభావః || ౧౬ || కౌతుకంమంగళవాదైహాస్త్రసూత్రేను
 మాహుత్వమధియత్రాపిభావతః || ౧౭ || అపూరయన్తితి || మంగళియార్యఘో
 షైమంగళాభావావ్యభవసభిః - అశాసుదిత్తుమేవభావాంకరిణీనాంపల్లభాస్తేహంత్రిగ్
 జానాంకణాంత్రాహికాకణాసంఘట్టనవిఘట్టజరితభవనీత్ || ౧౮ || పశాస్త్రకరిణీసం
 శ్లేత్యమరఃఅపూరయకవిస్తారయక - కౌష్యసూతపూర్య - అతవివగిరామభూమిః
 వాచామగోదరణియత్తయేనంతయావావత్తుమశ్యతిత్యగ్ధః-కున్తస్తకఃకున్తసిధిరాః
 మహానిత్యథాః - అథవాడన్తస్తకఃకున్తసిధిరస్త - అతిప్రశాతతత్త్వగ్ధః - పారజనా
 నాంప్రమాదఆకంఠః-కున్త్యంభితఃకున్తటోభూదిత్యగ్ధః-అత్రూర్యఘోమాణాంత్రిగ్
 జక్తగ్ధతాతపూరజాసంబంధేపితత్స - బంధాభిధానాదసంబంధసంబంధరూపాతికతా
 త్ - ఇతిజనప్రవృత్తం || తత్రత్త్రికప్రమాదోన్మూలభావసముచిత్యగ్ధః || ౨౦ ||

యామేవేతి॥ యోగంధరాంపివతాలోన్యవ్యవచ్ఛేదార్థకః నిశితాణాంరావణాదిరా
 ష్టసానాంకులన్మూలనేవంశనాశనేగణవిధ్వంసనేచ॥ ని॥ సహితీయగణేనేహగోత్రే
 పికళితంకులనిలిపిశ్వః - మూలహేతుమాద్యకారణమాహః॥ బ్రువతేజనాద్రితేషః॥
 బ్రువశ్చ పంచానామిత్యాదినాణలాదేకోబ్రువతహేతేశ్చ తద్దర్శ్యోధాద్విపరీత
 బుద్ధాస్తైకేయ్యరామేకసంప్రప్రాజితేతత్సీతాపహరణేసతి శ్రీరామేణ్యకణా
 దిసంహరస్యత్రకృతత్వాదితిభావః - తథాత్రకృత్యా కుటిలంస్వభావేవవక్త్రం॥ *॥
 ప్రకృత్యాదిభ్యస్తృతీయైతత్సతీయాసమాసః - యస్యామంధరాయాశ్చిత్తంగాత్రమి
 త్రంతస్యేవపశరీరసదృశబద్ధహృదయథాతద్దాత్రంస్వభావవక్త్రంతథాచిత్రమప్యా
 సీదిత్యథః॥ ఆకారసదృశీప్రజ్ఞేతివచనాన్ప్రాయేణ ప్రజ్ఞాయాఆకారసదృశత్వేన
 యమాదితిభావః - సామంధగామంధరాభిధానాకైకేయ్యా హవాసిని-తాసరీరవనమ
 హిషీత॥ ని॥ బులాయామహిషీనాహద్విషతాగ్రసరపైరిభాగత్సమకః॥ *॥ జాతేర
 స్త్రీవిషయాదియోషధాదిజీవ-శిశిరచలత్సరసంకుధురం చేతివిశేషణాకారపిది
 ధోవిశేషణచేష్యభావవివక్షాయాం॥ ని॥ విశేషణంవిశేష్యణమయమితిసమాసః - ఆ

లహేతుం యస్యాశ్చిత్తప్రకృతి కుటిలాగాత్ర మిత్రం బధూ
 వ॥ అంభోజిన్యాశ్శిర సర సంకాసరీరాచ్చమంభుకైకే
 యస్యసేన్సిహృదయమనయంసంధరానిమగ్నమంధ॥ ౨౧॥ ప॥
 అలఘుచలితజంఝానాతనిష్ఠేనదోషాదశనిరివకతోర

చ్యునిర్మలచితద్విశేషణద్వయంహృదయేపియోజ్యం-అంభోజిన్యాసరస్యాఃఅంశభవ
 త్తైకేయ్యాహృదియం - అదయందయారహితంయథాతిథానిర్మమంధరలోదయామాస-
 యథాతన్మసఃశ్రీరామభిషేకవిభాత ప్రవణంస్యాత్తథా - నిజచిత్రగాత్రమిత్రై
 రేవవాత్సైః ప్రలోభయామానేత్యథః - మనోవాత్సాగ్రయకర్మసుకుటిలాయాస్త
 స్యాఃకికపటంసాటయతు మశక్య మితిభావః - పూర్ణోపమాలంకారః - ముందాత్రాం
 తావ్యత్వం॥ ౨౧॥ అలఘుతి॥ అలఘుల మందం-చలితః ప్రవృత్తోజ్ఞాపంఝానావత్
 భవచిత్రేషసూక్ష్మైర్బువదగ్ని శ్రీతోమహామారుతశీతేనయోనిష్ఠ మకసంఘర్షణంసపి
 ఃవోషస్తస్మాదేతాఃజఝాధ్వనిపిశేషేస్యాదపిమాన్యైర్బువదగ్నితినా నాశకారత్వ
 మాలాశీతలాంభాదపశ్చౌశిరజలదపటలేకతోరస్తీక్షణశశింభాళిరివఅపహృ
 తంవిధ్వంసితంజనానాంసాఖ్యం శ్రీరామభిషేకమహేష్వరజనతానంబోయేతస్మా
 త్ మంధరాయాభేరవాక్యాత్ - రాజేదానీం శ్రీరామమభిషేకముద్యం ప్రతస్త్యం శ్రీ
 రామస్యప్రవ్రాజనం భరతస్యాభిషేకం చపూర్వదత్తవరద్యయేనాశ్చభావాయన్యథా
 మహానశభాసస్సనిర్మలశబ్దపవనాదిత్యభావః॥ ని॥ కేదోపజాపాచిత్యమకః

శరతజనన్యాంశరతస్యమాతరికైకేయ్యామపి - దౌజన్యం శ్రీరా మాభిషేకవిభూతు
 కత్వయాపమసాధుత్వమాసీత్ - ప్రాధురభూదిత్యథః - శరత జనన్యామిత్యనేనశరతే
 సాజన్యంసుప్రసిద్ధమేవ-తథాచతజ్జనన్యాఅపితథాత్వముపపద్యతేకారణగుణపూర్వక
 కత్వాత్తార్యగుణసాం-అతస్సజన్యాయక్రాయామప్యస్యా-దౌజన్యమాసీ తి తివిరోధ
 సూచ్యాయమపిశబ్దః - ఏతేనమంధరాయావచనస్యతాద్భక్తి-స్థిత్యా ద క పాటనం
 సూచ్యతేహంతేతివిమాదే || ని || హంతహ-మే-మక-పాయాంవాక్యారం భవి మాదియో
 రిత్యమరః- అలంకార స్తుపూర్వపత్ మానినీప్య త్తం || త థాశ్రీరామాయణే కైకేయాం
 ప్రతిమంధరావాక్యం || * || తవదేవాసురై ర్యుద్ధేసహ-రాజసింధి-పతేః-అ గ చ్చత్వాన్
 ముపాదాయదేవరాజస్య సాహ్య కృ దిత్వా రభ్య - తౌ వ రాయా చ భ ర్తారః
 తతస్సాఖిషణనం - ప్రతా జనంచ రామస్య త్వంవ మాణివతుద-దేత్యంతం
 ౨౨||౨||తతఃకైకేయాకమకరోదిత్యాశంకాయా మాహ|| సేతి||అంధ లేత్యభిధానంనా-
 మయస్యాస్మా తథో కాయాపిశాచికామహాభూతగ్రహాస్యా స్థకః - కేగితి ప్రాసవః

శ్రీరరామభోదవజ్జ్ఞా ఆపమృతజనసాఖ్యాన్యగధ రాభేదవా
 త్యాదపిభరతజనన్యాంహంత దౌజన్యమా సీత్||౨౨|| గ||
 సై మామంధరాభిధానవిశాచికావేశవరవశనిజాశయాపూవః-
 దండకైవే జయఃశుభ్రవాస్తవ్యశం బగాసుర సంగరసంగత
 వేదనాప సూదనాథ-మాత్మనేపీఠణ-వరాయదశరథాయవ

తస్యాప్రవేశేనఆపమేనఆ క్రమణేతియావత్ - పరవశంపరతంత్రవివేకసూన్య ఇ
 త్యర్థః-నిజాశయస్వకీయాంతఃకణాయస్యాస్మాతథో-త్త-సై మాత్కైకేయాపూర్వం
 పూర్వకాలేదండకేవసేవై నయంతమితియత్పరంధావ స్తవ్యస్తత్రవసః||*||వసలే
 స్తవ్యత్క-ర-డివేతిక ర్తృతవ్య ప్రత్యయోవృత్తిశ్చ -యశ్చ బరాసురశంబరాఖ్యా
 మహదై త్యంతస్యసంగరేయద్దేసంగతా ప్రాప్తాయావేదనాఅసురత స్త్ర-రూపనిత శే

దం||సి||థాదేపివసేత్యమరః-తదవనోదనంతన్ని వారణ-అభః-ప్రయాజనంయస్యత
 తతస్సంభావితమిత్యథః ||సి||అథో-భిధేయరై వ స్తుప్రయోజనసిప్య త్తిష్యిత్యమరః-
 ఆత్మనేస్యసై వ్యవీతిర్గంతాద్యగ్రహసంకటాదపసార్యతత్రత్యపాథాయా నివర్తత త్వా
 త్వారితోషికతయాద త్రిమిత్యథః-వరయోఃద్వయంవ్యవరావిశ్కర్థః|| సి||దేవావ్య
 తేవరః శ్రేష్ఠఇత్యమరః-వరాయభలే-దశరథాయ - క్రియా గ్రహణమపిక ర్తవ్యమితి
 సంప్రదానత్వావృతుభీ-స్యవేదయత్ జ్ఞాపయామాసతథా రామాయణం|| * ||స్తరరా
 జి-పురావృత్తంతస్సి-కాదేవాసురేరణ - త త్రకావ్యాపయద్ధ-తు స్తవదేవితమంతతా

తత్రచాపిమయాదేవయత్సంసృజ్యభరతీతః - జాగ్రత్తాయతమానాయాస్తతామప్ర
 ధావరా-తామద తైవరాదేవ నిక్షేపంమృగయామ్యహం - తవైవపృథివీపాలస
 కాశేసత్యసంగరేతి॥ ౨౩॥ అవిజ్ఞాపితస్యవరద్వయస్యవినియోగప్రకారమేవాహ॥
 యోరితి॥ తయోర్వరయోర్మధ్యపికస్యవరస్యసంగరంభస్సంక్రమఃప్రవృత్తిరితియా
 త్ - సంగరంభస్సంక్రమణోపది తిశబ్దార్థః - భరతస్యాభిషేచనంరాజ్యాభిషేకః
 సన్యస్యవరస్యసంగరంభః-వన్యవృత్త్యామునివృత్త్యా జటావల్గ-లభారణకందమాల
 లాశనరూపవ్యాపారేణేత్యర్థః - ఉపజాపముద్ధిజన కవృత్త్యంతరవ్యవచ్ఛేదాభా
 వవకారః - రామస్యవనందకావనే - వర్తనంవృత్తిరవస్థానమితియావత్ పూర్వం
 రామాన్యేనదత్తైవరాదానీంభరతాభిషేకరామవివాసనరూపేణదాతవ్యావిత్సృక్త
 తీత్యర్థః-తథాచరామాయణంసవశంచవవమాణిసందకారణ్యమాక్రితః-చీరాజి
 జటాభారరామోభవతుత్రాపసః - భరతోభజతామద్యయావరాజ్యమకంటకమితి
 యర॥అ॥తదానీంకింజాతమిత్యాహ॥తస్మిన్మితీతస్మిన్క్షౌర్యతతా-లే॥నినిరన్యాయపార

రదన్యయన్యవేనయత్॥ ౨౩॥ ప॥ తయోరేకస్యసంగం
 భోభరతస్యాభిషేచనమ్ | అన్యస్యవన్యవృత్త్యానవనెరా
 మన్యవతానమ్॥ ౨౪॥ ప॥ తస్మిన్క్షౌర్యణైవరయంగందితస్తథా
 మ్రునారాచవేధపగుషం శ్రవనీవిచార్య | సగ్ధ్యప్రహణచక్
 తస్యన్యవస్యకామమూరీచకారవృద్ధయేపుటపాకరీ

స్థితాకానిశేషత్సవయోక్షణాదిత్యమరః - చిరం చిరకాలంతస్త్రాగ్నిసంతస్త్రా
 లబ్ధివతామ్రాక్షవర్ణాయోనారాచఃశలాకాకారవృక్షశస్త్రవిశేషఃసస్యవేదసం
 ప్రహరస్తద్వత్పరుషంకఠోరంబుస్సహమితియావత్ - వరయంగంకర్తృ-సత్సస్యసూ
 కృతభాషితస్యప్రహణంప్రమృతిః॥కృత్యచత్విణత్యం-తస్మాచ్ఛక్తితస్యభయసం

భాగంతస్యపస్యరాజ్ఞాదశరథస్యశ్రవసీవిదార్యత్రేవిభిద్యపాహ్యేంద్రియ
 ద్వాదాంతరింద్రియస్యాభాగ్రాహకత్వాదిభావః॥నిగర్ణశబ్దగ్రహణోత్తం
 శ్రుతిస్త్రీశ్రవణంప్రవర్త్యమరఃపృథగ్యేత్యైవవహునసేపుటపాకరీతింమూషికా
 సంపుటమధ్యేసువజ్ఞాదికంనిగూఢంనిక్షేప్యఅగ్నినాసంతాపనంపుటపాకః-తస్యరీ
 తింతత్సవృణింపరిపాటీమిత్యర్థః-అతవివనదశానా - కామమత్యంతంధారీచకారాం
 గీచకార - ప్రతిశ్రుతస్యాశ్రవణాగ్రహణేనాసత్సవిష్టవోభవేదితిశ్రుత్యాగ్ధహీత
 త్వాచ్ఛతస్తరాదాచబుస్సహంవరయంగంద్యాగభూతశ్రవణవిదాహపూర్వకంరా
 జ్ఞోంతరంగంప్రవేశ్య-తంసిరుచ్ఛ్వాసంతాపయామాపేత్యభాగః॥నిగర్ణకృతముత

రికృ తమంగీకృతమాశ్రుతంప్రతిజ్ఞాత మిత్యుతరః || * || ఉర్యాదిన్వి దాచక్చేరిగతి
 సంజ్ఞాయాం కుగతి ప్రాదయతి తిసమాసః - వసంత తిల కావృత్తం | ౨౫ | తనయే
 తి|| అథాసంతరం - తనయవరహవారామాత్రేణ శ్రీ రామవిరూపావృత్తాంతాకర్ణన
 నైవసంతత్యమానాద్వయ మానావరహవ వసంతిః భవిష్యతివానజ్ఞాయతకతిమాత్ర
 శబ్దాశ్వాః - దశరథస్య చిత్తాద్భుద యాత్ || * || ధ్రువమపాయే పాదానమిత్య పాదా
 నత్వాత్పంచమ - చేతనాసంజ్ఞాజీవసశక్తిదవహుతవహస్యవనవన్లేరోచిత్వానియా
 తీ ప్రభియారోచిమాన్వయిలవా || ని || వనేచవనవహ్నోచవహోదావతితితతిభావ్య
 తః - లేహ్యమానాదాస్వాద్యమానాదితియవత్ గహనగుల్మ తాగ్రనన కుఃజాత్ ఉజ్జ
 హనానిగమనశీలా - ఓహజ్ గతమితి ధాతోశ్చానచమృగీమరంగీవ || * || జాతేరస్త్రీ
 విషయాదహవథాదితిజీవ - యుడిత్యంజసా || ని || ద్రాక్షుడిత్యంజసాన్వాయేత్యుతరః - ని
 జిగామనిరగాత్ - శ్రీరామవిర హవారామాత్రావృత్తాంతమాత్ర పు త్రవత్సలోరాహ

తిమ్ | ౨౫ | ప || తనయవిరహ వారామాత్రసంతత్యమా
 నాదధదశరథవి త్తాచ్యే తనా నిర్జగము | దవహుతవహరో
 చిత్వానియా లేహ్య మానా జ్ఞాతి గహనగుల్మ దుజ్జహోనా
 మృగీవ || ౨౬ | గ || అ ధదశ రథః కథమపిలభనం జ్ఞః కైకే
 యీమిదమభాషత || ౨౭ | ప || రామః కామముపాశ్రయిష్య
 తివనంత్య క్త్వాదృ తంకాతుకంలొక స్త్య త్య తికాతుకంవిర
 ధృతంతస్యా భిషేకే కథం | ధర్మపాయభ యేనవత్స వి ర

శపదిమూర్ఖా మాగచ్ఛ దిత్య భాః - పూజో నప మాలం కా రః - మాలినీబృత్తం ||
 ౨౮ | అథేతి || అథచేతనానిగమవానంతరం - దశరథః కథమపి కృచ్ఛే గణభిసం
 జ్ఞః ప్రాప్తతనస్య ౯ - కైకేయాంప్రతితి దంపవనమభాషతల వోవత || ౨౯ |
 తత్సృకార మే వాహ || రామతి || రామః ధృతం రాజ్యాభిషే కాంగత్వేనాము
 క్తంకాతుకంహ స్తసూత్రం - త్యక్తావలీలయైవవిసృజ్య - కామమత్యంతంప్రతిబంధని
 త్యర్థః - వశముపాశ్రయిష్యతిప్రవేక్ష్యతి - ధర్మాచారతత్పరత్వాదనాయాసేనైవప్ర
 ప్రజిష్యతీత్యర్థః - తథాలోకజనతస్య శ్రీరామస్యాభిషేకేవిషయే - విరధృతంవిర
 కాలమారభ్యసంభృతంకాతుకంహషణంతథంతథంచితీత్యక్ష్యతి - మస్త్య జమవృతి
 కృచ్ఛే గణిసృక్ష్య తీత్యర్థః - తథాధర్మ స్యాంగీకృ తపరిపాలనరూపసుకృతస్యలపా
 యాద్విశాశాద్యధ్యయంతేనవత్సవిరహంరామవిరూపంవత్సో మి - ధారయిష్యామి
 హమితి శేషః || * || వహప్రాచయతి త్యస్తాద్ధాతోల్మ కాట్ - కింప్రతివచ సంవత్సో

జ్యాలపిమ్యమివ క్షుమవకాళాభావాదితిభావః - అత్ర || * || వదవ్య క్రాయంవాచీ
 త్యస్తాధాతోల్కాట్ అభవావయ్యమివయ్యో మితివహనార్థోద్విరుక్తయంకజ్జః - త
 సఃపుసంధారయమ్య మిత్వర్థః || * || చాపలేద్య భవతఇతిద్వి రుక్తిః - సంశ్ర మే
 గా ప్రవృత్తిశ్చ పలమితికాశికా - అతిదుస్సంపు త్రవిరహవేదనాజనితోద్వేగాత్సం
 శ్రమఃకింతుపేజాయేపేభార్యే - తవయావత్త్వంకల్పాంతశర్యంతమిత్వర్థఃయావ
 దవ భారణిత్వవ్యయిభావః- ఆర్తిజననీపీడాకరిమర్దు భేదనీతియావత్ || ని || ఆర్తిపీ
 డాధనుమ్రుట్యోరిత్యమరః-అక్తి ర్తిశ్రీరామాభిషేకవిఘ్నాచరణజన్యాపభ్యాతిఃజాయే
 తప్రాదుర్భ వేత్ || * || జనేగ్రిజీతజ్జీ - యథాతథావాస్తాకంనిర్వా హుభవిష్యతి
 జాయేత్వేవసంభాదితాయాస్తవై వమహననభావః|| * || సంభాదితస్యచాక్తి ర్తిర్నరణా
 దతిరిద్యతఇతిగీతాయంభగవతాఉత్తత్వాదితిభావః - పృత్త్యనుప్రాసః - శౌరూల
 విక్రీడితంవృత్తం || ౨౮ || వత్సమితి || హేకరోరహృ దయేకతినచిత్తైతఃస్వ ప్నె
 పిదుస్సహంశ్రీరామవిరహంసాయోత్త్వంబోధయసి-అత స్తవద్ధృదయస్యకళారత్వం

హంవయ్యోమివయ్యో మికింయావత్కల్పమక్తి ర్తిరా ర్తిజననీజా
 యేత జా యేతవ|| ౨౮ || ప|| వత్సంకరోరహృ దయేవయనాభి
 రామం రామం వినానఖిలుతి స్థితిజీవితం మే | ధాతుర్భ లామ
 వియమస్త స్వ యిజాతిపూర్వఃకై కేయిమా ముచయమంనయ
 తీతిమన్యే || ౨౯|| గ || తదనుని జమనొరథై కపరిపూరణక్య

కింవత్తవ్యుచిత్యేతత్సంబోధనంనయనాభిరామంసేత్రాసందకరంవత్సంబాలంతనయం
 వారవిరహసహజ్జుత్వద్వ్యతసాభావేతద్వికేషణద్వయం || ని || వత్సా నామటజేవ
 హేకరేర్ణకేతనయాదికఇతివై జయంతి - రామంవినారామంవిహయేత్య భావః || * ||
 పృథగ్విసేత్యాదినావంచమ్యభావపక్షేద్వితీయా- మేమమజీవితంజీవనసంపత్తివృత్తిఖిలును
 నిశ్చితంమరిమ్యమిత్వ భావః - అతిఃపేక్షై కేయిఅత్రయద్య పిశార్యా నామగ్రహ
 గంకా స్తఃనిషిద్ధిం - తథాపిభార్యేయంచండీతివ్యవహ ర్త్యుయుజ్యతఇత్యేవహమంత్రి
 తమిశ్యవశయం - ధాతుర్భలాద్విభిలార్ త్వయివిమయేపూర్వంజాతిఃజాతపూర్వః
 సుపుపేతిసమాసః - ఉపయమోచితాహఃయమసమిహంచదృశ్య న్యతే || ని || విహాహూ
 శయమాసమావిత్యమరః-హంయమస్యాంతకస్యసమిహముచయమం-అవ్యయంవిభక్తి
 త్యాదినావ్యయిభావః-నయతిప్రాపయతీత్యేవంకున్యేబుధ్యామి-ఉపయమస్యఉపయ
 మప్రాపకత్వాయుక్తమతోమమాప్యేవంమరణముచయజ్యతఇత్యభావః-లోకేలగ
 వతీనాంకన్యకానాంపరిణయోభర్తృజీవనాయభవతి - ఈశ్వగవలక్షణదుర్భ గాయా
 స్తవపరిణయ మ్మమమమత జాయేభవతీతిభావః-వసంతతిలకావృత్తం|| ౩౦ || తదన్వతి||

తదనుదశరథభాషణానంతరం-నిజమనోరక్తకస్య ధరతాభిషేచనరామప్రవాజనరూ
 పస్యతిలాషస్తైవపరిపూరణేనిమ్నదనే-అత్రమనోరక్తే కశబద్ధయోగ్యవభాగవతవత్స
 మాసః-అథవాచికపరిపూరణేముఖ్యపరిపూరణే॥ని॥ఏకేముఖ్యాన్యకేవలాభిత్వమరః -
 శృతాదరావిహితాస్థా - కైకేయీసాపహసంసోల్లింతససహితమవాదీత్ ఉవాచ ॥ ని॥
 సోల్లింతసంతుస్తాప్తాసంసాపహసాస్సమాస్త్రయభిహలాయుధః ॥ ౩౦ ॥ అ॥ ఉక్త
 ప్రకారమేవపరిపృణోతి॥సత్యేతి॥అపత్యసంగతఃపుత్రమహాధేహోః॥ *॥పంచమ్యా
 న్నసిః- సంగతఃప్రాప్తంసత్యవిప్లవంసత్యవాక్యప్రచ్యుతిం-భృశమత్యంతమపశ్యతఃఅ
 నాలోచయతః-ఈషదప్యవసంబధతభిత్వభాః-తవఅశ్రుతస్యవరప్వయందాస్యామి
 తిప్రతిజ్ఞాతవచనస్య ॥ ని॥ అంగీకృతమాశ్రుతంప్రతిజ్ఞాతమిత్య మరః-విఫలత్వం -
 నైష్ఠుల్యమస్తిచేతత్యైతిశ్రుతంవిఫలంభవతియదీత్యభాః - అభిప్రాయపహసేవిసర్థం
 తోనిపాతః - శ్రుతస్యసత్యంవదధర్మంచరస్యాధ్యాయన్నాప్రమదః-అంగీకృతంసుకృ
 తిఃపరిపాలయంతీత్యా దిధర్మశాస్త్ర స్య ॥ ని॥ శ్రుతంశాస్త్రా వధ్య తయోరిత్య మ

తాదరాకైకేయీసాపహసమవాదీత్, ॥ ౩౦ ॥ ప ॥ సత్య
 విప్లవ మపత్యసంగతఃసంగ తంభృశమపశ్యత స్తవ । అశ్రుత
 స్యవిఫలత్వమస్తిచేదాశ్చ్యుతస్యరచితోయమంబలిః॥౩౧॥ప॥
 కింనాగత స్తే శ్రవసోస్య కాశమరించమస్య త్యవతాంపురో

రః - అయమంబలిః ప్రణామః ॥ ని॥ తాయతావంబలిఃపుమానిత్య మరః॥ *॥ ర
 చితఃవిహితః-శాసనాచ్చాప్రమితేభ్యత్పత్వోమరధస్ప్రప్య త్ప్రతిఫోషకత్వేనప్రసిద్ధం
 శాస్త్రం-ఈదృశాప్రకృష్టాస్యాపిభవతోయద్యేవంప్రప్య త్ప్రసిద్ధత్వక్రిందిత రత్వా
 త్తన్న మస్కరోమిత్యభాః - తస్మాచ్ఛాస్త్రంప్రమాణంతేకార్యాకార్యవ్యవస్థితా
 విత్యాదిభగవద్వ వనాచ్చాప్రమమసరతాత్వ యాప్రతిశ్రుతనిర్వాహణావశ్యంకర్త
 వ్యః - నాన్యథాశ్రేయభితితాత్పర్యం - భక్తిశ్రద్ధాదరబంధురాంతఃకరణతయా-వి
 ఘ్నేయమానోనమస్కారఃప్రసిద్ధః-తథోపహసాదావపినమస్కారస్సంభవతి- తథాప్ర
 యుక్తంపూర్వైః - చిందువ్వంద్యతరంగితాగ్రసరణీకత్రాశిరోచింజుకంకర్మైతిక్రమ
 శిక్షితాన్వయకళామెకేవితోభ్యంజలిః - యేషుగ్రంథసహస్రశాణకపణక్రూర్యతగ్ర-
 శంకైగీరాముల్లాసైఃకవయంతిల్ల ణకవిస్తేష్వీ వసన్న హ్య తీతి ॥ రథోద్ధృతావృ
 త్తం॥రాష్ట్రరావిహరథోద్ధతాలగావిలిలక్షణాత్ ॥ ౩౧ ॥ అ॥ ప్రతిశ్రుతమవశ్యంకర్త
 వ్యమితిపురాతనరాజవృత్తాంతదృష్టాంతయతి ॥ కిమిత్యా దినా ॥ సత్యవతాంపురో
 దిఃసత్యసంధాగ్రగణ్యః-అతస్మాదామిషమవిఘ్నంసంసద్యమానమామిషీభూతం॥*

అభూతతద్భావేచ్ఛిఃకుగతిప్రాదయతి తిసమాసః - శ్వేనస్య శ్వేనభూమి కాథాల
 ఇతిన్ద్రస్యఅమిషీభూతఃమాంసఖండీభూతః॥ ౧ ॥ పిశితంతరసంమాంసం చలలంక్ర
 వ్యమామిషమిత్య మరః - యద్వాభోగ్యవస్తుభూతః॥ ౧ ॥ ఆమిషంభోగ్యవస్తునీతి
 తెశనఃయఃకపోతపోతఃకపోతడింభవేషధారియమః॥ ౧ ॥ పోతః పాకోర్థ కోడింభ
 ఇత్యమరః-తస్య జీవాత వేజీవనోషధాభాం తము పజీవయిమిమిత్యభాః॥ ౧ ॥
 జీవాతుర్జీవనోషధమిత్యమరః॥*॥తాదర్థ్యేచతుర్థివక్రవ్యా-శస్త్రనికృతగాత్రఃఖ
 ద్గవిదతిశరీరః-అరీణదమయతీత్య రిండిమఃశిచిక్రవర్త్యపరనామ. త్వద్వం శ్చోష
 హరాజః॥*॥సంజ్ఞాయాంభృత్యవిజిత్యాదినా ఖచ్ఛేఅర్దుష్టపదిత్యాదినా ముమాగమః-
 తెతవ - క్రవసోస్సకాశంక్రోత్తపథం-నాగతఃకింత్యయానశ్రుతఃకిమిత్యభాః - శ్రు
 తశ్చేతగ్రథమెవవత్స సీతిభావః - పురాకిలేన్ద్రయమాశినిసత్యసంధతాయాంవివ
 దమానాతత్పరీషధాంశ్వేనకపోతాభూతావత్రసంకేతపూర్వకంశ్వేనేనోపక్రతత్య
 మాత్మసోనాటయకపోతోయాగదీక్షితంశిచింశరణంజగామసోపిశ్వేనేన మదామి
 షీభూతోయందేయఇతిపృష్టశ్శరణాగతపరిత్యాగేదోషస్తరణాత్తత్పరీమాణ స్వశరీ

గః । శ్వేనామిషీభూతకపోతపోతజీవాతవేశస్త్రనికృతగా
 త్రః॥ కించ॥ ౩-౨ ॥ అభ్యర్చ్య కస్త్యేచిమ పాత్రితాయ
 విలీర్యవిప్రాయవిలోచనేస్వే । అపూరయత్కశ్చిదలరగ

రమాంసపిండదానేనైవవిమోచయితుకామః - కపోతంతులాయామా రోష్యస్వమాం
 సశకలదానేకైతవేనధారాయమాణకపోతవిప్రల్భఃప్రతిష్ఠాభంగభయాదశేషశరీ
 రంనికృతవానితిపారాజితకథాత్రాసుసంధేయా-పతంతిచాత్రేమంజ్లోకం॥కగస్తస్వ
 వంశిబీర్మాంసం ప్రాణాజీమాతవాహసః-దవోదధీనిరస్థికిమదేయం మహాత్మనా
 మితి॥వృత్తముపహతిః॥౩-౨॥ననుబహూనామమగ్రహేనాన్యాయ్యితిలోకప్రసిద్ధేనైక
 నదృష్టుంలేనకించరితాభాతేత్యాహ॥కించేతి॥నైకవివాయందృష్టుంతఃకింతురాజాం
 తరమపివిద్యతఇత్యభాఃతమేవాహ॥ అభ్యర్చ్యతి॥ ప్రజ్ఞప్తవప్రాజ్ఞః॥ ౧ ॥ ధీరోమనీషి
 జ్ఞఃప్రాజ్ఞఇత్యమరః॥*॥ ప్రజ్ఞాదిత్యాత్సావిధేర్నిగ్రయః - అథవాప్రజ్ఞాస్యాస్తీతి
 ప్రాజ్ఞః॥*॥ ప్రజ్ఞా క్రద్ధార్చవృత్తిభ్యో ఇతి తివ ప్రత్యయః - ప్రథిత ప్రభావః
 ప్రఖ్యాతతేజాః॥ ౧ ॥ సప్రతాపఃప్రభావశ్చయత్రేజః కోశదండజమిత్య మరః-
 అలరగసంజ్ఞాఅలరగనామాకశ్చిద్రాజా॥౧॥సంజ్ఞానామనిగాయత్రాన్యంచేత
 నాయాంరదిస్త్రీయామితివిశ్వః-ఊహాత్రాయనేత్రయాపనాభామతిధిభానేనసహ

చమూతాద్యర్థభావః - కష్టేదిరజ్జాతకులగోత్రాయ - నకురుచికాయ-విశేషంఽ
 చయతివిప్రాయప్రస్తుతాయవేదవేదాంగపరగాయ || * || కర్మజాయమభిప్రే
 తిసంప్రదానమితిసంప్రదానత్వావృతుభీ- అభ్యర్థ్యపూజయిత్వానత్యవజ్ఞాయే
 త్యభావః-అభ్యథా || *||అసత్కృతమజ్ఞాతంతత్తామసముదాహృతిమితిగీతాయాం
 భగవదక్షరీత్యా-అప్రభ్యాపనీయతాస్యాదితిభావః || ని || స్వస్వకీయేస్వజ్ఞాతావార్త
 విస్మంత్రిమ్యత్యైతిత్వమర-విలాచననశ్రే-ద్విత్వియాద్వివచనమేతత్తనమిత్తి-
 విష్టిగిత్వభావః-విత్రిత్య-త్వా-ప్రతిజ్ఞా-సత్వ-స-ధ-తా-అపూరయ-స్విరపూరయమా
 న-సమితి- తవానిత్యభావః- సత్వసంధత-సర్వాపాణిత- సంపాదనంప్యరారాద
 వోవాత్తక్షేతంగణయంతితిభావః - తవతునై వంపిధక్షేత్రే సస్సాదా శ్రుతంప-పాలనీయ
 మితిజ్ఞాతంప్యత్యైతిత్వ-సం-ప్యత్రంపూర్వవ-కై-బృ-శ్చే-నకపోతాయస్వమాంసం
 చక్షేదేద-అలగ్ర-శ్చక్షుషంత్వాజగామగతిముత్తమా- తథావ- సంశ్రుత్వికై-బృ
 త్త్యనాయస్సం-మ-దగి-తతి- ప్రదాయచక్షేదేదావాజగామగతిముత్తమా- త
 త్యానిత్య-ప్రేషిప్తిప్రహ్లాదేవేదపరగే-యాచమానస్వకేనేత్రేషధ్యత్యావినూద

పంజః ప్రాజః ప్రతిజ్ఞాం ప్రథిత ప్రభావః || ౩౩ || ప || ఆ
 ముసమరవేతాజాతి బాధావసానేనరయుగమదిత స్త్వం
 ప్రీతిపూర్వంయ యామే | అశేధిలగుణబంధాస్సక్య సంధా

తావిద్యేతస్సోకద్వయస్యాపిమూలం || ౩౩ || ఆ || యద్యేవమప్యశ్రుతంసంపరిపార్యేత
 తత్తి సత్వసంధసమానసగ్రంథగర్వజయూపానభాససమావతేదిత్యాహ || ఆసురేతి|| ఆ
 మరసమరవేతాయాంశంబరాసురయుగసమయేజాతాసముత్పన్నాయాదాత్సాసురశ
 ష్టక్షతిజనితవేదనా-తస్యాఅవసానెఅంతే- సంక్రామాదన్యత్రోపసరణేనతద్భా
 యావివర్తితత్వాదితిభావః-త్వంయయాగిరావాచా - మేమహ్యంపరమోర్ముగంయుగ
 శంఘ || యుగ్మంతుయుగశంయుగమిత్యమర- ప్రీతిపూర్వంజాధానివత-సజనత-పరితా
 వప్రాత్వకంయథాతథాఅదిశఃదత్తవాససిపారితోషికతయావరద్యయదాస్యావారి
 యాంగిరముక్తవాససీత్యభావః - తాంగిరమశిధిలఃఅవిభిన్నఃగుణబంధఃదానదాక్షి
 త్యావిగుణామప్యత్తిర్యేమాంతేసద్గుణసంపాదనవిధీకరణతత్ప్రేరాగిత్యభావః-సత్వసం
 ధావిశేషతఃసర్వప్రతిజ్ఞా-శిలాక్షరవిన్యాసశుల్కవచనాదిత్యభావః || ని || సంధావి
 తాప్రతిజ్ఞాయాంచేత్యమర- నరేంద్రఃరాజానః || ని || నరేంద్రఃపాథివేరాజ్ఞీతిష
 త్తాద్యపివస్త్యతఇతివై జయంతీ-తాంగిరంజలలిపిరితిజాక్షరవిన్యాసరూపేతి || ని ||
 విభి-తాక్షరవిన్యాసేతిపిరితిరుక్తే స్త్రీయామిత్యమర- తామమత్వతంతంసంగిరంతామా

లపాతాం || * || స-భావనాయాం లోబ-దశరథవచనం జలలిపితకప్రతిష్ఠిత మితి సత్య
సంధ్యకృతంగహ-ణం సంధ్యవ్యతీత్యథాః - సత్యసంధనరేంద్రీవిరచితాద్వాక్యపు
తిష్ఠాభంగశ్రయ క్తగహ-ణాదన్యఃకోవానభావదాథో-స్తిసంభావితానామితిభావః
జలలిపేకమ-త్వేపినిపాతేనాభిహితత్వాన్నద్వితీయేత్యుక్తం లత్రగిరోజలలిపిత్యరూప
ణాదు-౨౪కాలంకారః-మాలినీవృత్తి ౨౪ | కింబమనామన్తనోరథాచరిత్రాక
స్వస్యాః మరణం నిష్ఠితమిత్యాహ || సత్యేతి || గిరంపరయంగం దాస్యామిత్యేకం తూపాం
వాపం సత్యనోద్వృత్తిసత్యోద్వారయథాభావాచ్యం || * || ఉదస్సుపిత్యచ్చేతవదే
త్యవద ఉదమితి సమాసః-ఇహేదానిం నివహస్వ సమథా యస్వవా-ఉదమవాహ
నిర్వహస్వ-సత్యోద్వారయథా-వాకురుష్యేత్యథా-నాత్రమమాభినివేశ్యతిభావః
కింతుభువిలోకే రామమామః కౌసల్యాయాస్సన్తా సంతాపజూత్యుద్విషయ క్తసతా
రంససహేయనక్షమిష్యసోమం నశక్నుయామిభ్యథా- || * || సహేలి-జీలిజ్జీరామస
న్తానస్యసహ్యత్వేపి సత్యసన్తానస్యహేయత్వేన దుస్సుహత్వాదితిభావః-ల తః

నరేంద్రాజలలిపితికామంసంగిరంతాంగిరంతామ్ | ౩౪ | ౨ ||
సత్యోద్వారిమహనివహస్వమా వాసన్తానంభువినస
హేయరామమామః | సంస్థాస్యేవిషముపభుజ్యపశ్యత సైస
న్నాహంత్యజసి నచేత్ప్రవతమానమ్ | ౩౫ | ౫ || ఎవం
వాదిసిమేనాంభూయోపిభూపతి రవదత్ | ౩౬ | ౫ || అ
యిక తిస హృదయే కిముక్తముస్తుక్తలోకమర్యాదాయా ద

ఉదరకామానం సంపద్యమానం-సన్నాహం రామాభిషేకసం భావం-సత్యజసిచేత
వి స్ఫుజసియతి తేతరపశ్యతస్సుతఃపశ్యంతంత్వామవాద్ధిత్యేత్యథాః || * || ఉష్ణీచానా
దరజ్జిషష్ఠీ-విషముపభుజ్యగరళమభ్యవహృత్ ౧ | త్యైశ్రసుగరళం విషమిత్యుతరః
సంస్థాస్యేజురిష్యేహీనజీవనాద్వ రంమరణమేవేతిభావః || ౧ || సంస్థాధారేస్థితామృ
తావిత్యుతరః-సమత్రవిభ్యస్థిత్యాత్మనేపదం-లత్రరామాయణాః || * || తత్ప్ర
తిక్రత్యథమేదానచేద్దాస్యసిమేవరం-లద్వైవహి ప్రహాప్యామిజీవితం త్వద్విమానితే
తిలహంహివిషమదై వపీత్యాపిహితవాగ్రతః-పశ్యత ప్రేమగిన్నా మితామాయద్యభి
షిచ్యత్యతి-త్రహాపిజీవ్యత్రం-న్నా జౌగన్త్యి విశయతి-త్రహాపి జీయమిలితా
౬ || ౩౫ || వివమితి || వివావాదిసిమేనాం-తై కేయాం-భూయః పునరపిభూపతర కరథః-అ
వదత్ ఉవాచ | ౩౬ || తదేవాహ || అ యా తి || కతిసహృదయేకతినదిత్రే-పునః పునరమయే
పిమాదావాభావాద్ధృతయస్యేదంసంజోధనం-ఉన్నతాపరిత్యక్తలోకమర్యాదా-శతీ

పరిన్యాదయాహాయతయా-సమిత్రాంతకులవధూసమాచారయేత్యథాః-దయావే
తయాదయాహినయాశ్రూరయేతియావత్-త్వయాకిం కుత్పితవచనము క్తంబహ్వసర్థముల
తావత్సత్వోద్యామిత్యాదికుత్పితవచనంబ క్తుమనుచితమిత్యథాః || ని || కుతాప్రశ్న
విత్-రే-హ్యుత్పేకింశబ్దఇష్యతేఇతిశాశ్వతః || ౩౨ || అసర్థాసహవా || సేతి || హే
అనార్యజశ్శీలే-అతపివత్పమహులోకశీలవతిమసద్యైతిసంపన్నాసుసాధ్యపివత్వ
థాః || ని || శీలంస్వభావేసద్యైత్యావిత్యమరః - గణ్యాగణనీయానైవాభవఃనైవా
సి || * || భువోలజ్జేషరోపతావేప్యాత్తనత్కృయలభావేనభవేతేపిలకుసేవ్యాధినవా
నిపుత్రేప్రతప్రంశేసుఖాప్రాప్తిత్యాదివత్ఉదయబ్రహ్మసీత్యథాః - తథాసరా
మఃపితృమతాంజీవత్పితృకాణాంరాజన్యానాంమధ్య-గణాంసంఖ్యాంసైవాభజన్
నప్రాప్తోత్ - పితౄచివత్వయాకాంతస్యమమాకించిత్ర-రద్రావ్ పితృకత
వ్యాభిషేకాదిసన్నానాసిద్ధిరితిభావః - తథాహమప్యాత్తజైర్యానిసుఖానితానినై
వాపంవాధాకేపుత్రకృతోపచారాదిజనితసాఖ్యానినైవప్రాప్తుమమిత్యథాః -
రామప్రప్రాజనేనమహదఃఖిపూర్వకమరణస్యావశ్యంభావిత్యాదితిభావః - సవ-

యావేతయాత్వయా || ౩౨ || ప || నైవాభవత్స్వమి
హశీలవతేషుగణ్యానైవాభజత్ప్రేమతాంగణాంసరా
మః | నైవాపమాన్యజసుఖాన్యహమప్యనార్యేనైవాపమం

తైర్గవకారోపధారణాథాకః || * || ఆప్తోతేలుజ్జేషూమాదిత్వాన్తేరజాదేశఃతథాభర
తేనమేమహ్యంనివాసఃపితృతపణం || ని || పితృదానంనివాసస్యాదిత్యమరః -
తస్యసంబంధినైవాపం || * || సంబంధాథేణ-అంబుడవకం - నప్రదేయంనదాత
వ్యం-భరతస్యార్యప్రేమనార్యానామప్రవకుభాగగభాసంధూతత్వాత్-సద్భిజాన్య
పిసస్యానిమాష్యయఃప్రేత్రదోషతః ఇతిన్యాయేనఅయోగ్యతయామహాభ్యుదయేహిక
క్రియానకతాప్యేత్యథాః - భవన్తరణభయాద్రామేప్రప్రాజితేఅత్తనోపిమరణం
శున్నితమేవేతిభావః-అత్రపరేతస్యనివాసోదకంఇష్టమేవతథాపినదేయమితిష
ధితత్వాదనిష్టవిధిరేవేషునిషేధస్యాప్యనుపపద్యమానతయా-అథాసత్వాత్తేననిజ
మరణమాషీప్యతఇత్యాదీపాలంకారః - ఉక్తంచవిద్యానాథన || * || సమానాథా
తయానిష్టవిధ్యాభాసోప్యాతేషఇత్యుపగమ్యతేయథాచేష్టనిషేధస్యాప్యనుపపద్య
మానతయాఅథాసత్వం-తథాఅనిష్టవిధిరప్యనుపపద్యమానతయాఅథాసత్వమితిరామా
భిషేకవిఘాతేపిపుత్రస్యరాజ్యలోభఃస్యాదితిలోభేనశీలవతిగ
ణ్యాత్వాగవాద్యసథాకం గీకారత్వేపిస్వస్యవైధవ్యంస్వపుత్రస్యపితృకమాచ
రణానర్హత్వంచైత్యేహికాముష్టికవిరుద్ధమనధాన్యయంస్యాదితివామిత్యాస్తాదిభివే

స్యాన్నా || ని || పృథ్విర్వర్తనజీవనజ్యమరః - విసాక్తైశ్చయారాకా చంద్రేషూర్జిహ్వా
 చంద్రే || ని || పూర్ణేరాకానిశాకర ఇత్యమరః - అబాధం మేఘావరణాదిప్రతిబంధర
 హితం యథాతథా - రాజమానేప్రకాశమానే సత్యపివీరుచ్ఛన్నాంతా చ్ఛాదితా || ని ||
 లతాప్రతాననీపీరుదిత్యమరః - చంద్రకాంతస్థవీ చంద్రకాంతమణి భూమిరివ || * ||
 జ్ఞానపదేత్వాదిహ ఆకృతిహర్షేహ - ఆర్ద్రచిత్రాన్వేహర్ద్రహృదయా రామభిషేక
 యోగోభి నివేశపరాస్థు భీరియవత్ - మాఘాత్ నానీత్ సహజస్తాకాంతాః ప్ర
 యేర్ద్రాని ప్రకృతిం ప్రపదవ్యూత ఇతిభావః || * || అత్ర మాజ్ఞాన భుగళ కత్వా
 న్నాపియదో నాశీరభః చ్ఛాపకాశః - అత్ర సత్య భవిక తత్వకారణచిత్రస్యార్ద్ర
 భావయాపకార్యానుదయోత్ విశేషైర్జిరలంకారః || * || తత్త్వానుగ్యానుసత్ప్రతివిశే
 షైర్జిర్జిగద్యత ఇలింక్షణాత్ - తథామంథరాక్రాంత పృథ్విత్వస్య విశేషణ గత్యాచి
 త్తార్ద్రభావాభావం ప్రతిహేతుత్వాత్కావ్యలింగ మలంకారః - తథాచ చంద్రకాంత

ర్జిః | గతాచంద్రే రాజమానేష్య బాధపీరుచ్ఛన్నాచం
 ద్రకాంతస్థవీ || రం || గ || తదను ముహూర్తమాత్రమపి
 రామ ముఖావలోకనముఖ మనుబుభూషుః - తుమారమానయో
 తదశరథస్సుమంత్ర మాదిదేత || రం || గ || తేనశ్చ రంరా
 జభవనంప్రవేశితో రామః పృతప్రణామః పితరమయథా
 భూత ముఖవిలాస మారాదాలత్య చకితః కిమిదమితైకే

స్థవీవేత్వత్రతపమిత్రయాణామన్యోవ్యసాపేక్షితత్వాత్సంకరః-శాలినీప్రతం-శాలి
 న్యుత్తాక్షాతగోగోభిలాకై రితిలక్షణాత్ || రం || తదస్విలితదనుకై శ్చయోచితస్యాన్యో
 భావానంతరం-ముహూర్తమాత్రంక్షణమాత్రంఘటికాద్వయమపివా- సమనంతరంశ్రీ
 రామవిరహస్యానశ్యంభావిత్వాదితిభావః-వితేనకైశ్చయోఅనివార్యనిశ్చయత్వమధర్మ
 భీరోరాజ్ఞోరామప్రప్రజనవినిశ్చితత్వం చ సూచ్యతఇత్యవగంతవ్యం || ని || ముహూతామ
 ల్పకాలేస్యాద్భటికాద్వికయేపితేతివిశ్వః-రామముఖావలోకనేనయత్సుఖమానందస్తద
 నుమభూమిః అనుభవితమిచ్ఛుః-శ్రీరామందిప్యనుస్సన్నిత్యభావః-భవస్సన్నంతాత్సనా
 శంసభిక్షుః-దశరథః-తుమారంరామమానయసమాపంద్రాపయేతి- సుమంత్రంనామ
 మంత్రంమదిదేత ఆజ్ఞాపయమాస || రం || తేనేతి తేన సుమంత్రేణ సత్వరమవిలంబి
 తం- రాజోవిలంబా సహజుత్వాదిభావః || ని || సత్వరంచపలంకూర్ణమవిలంబితమా

ర్షణీకః- రామఃకృతశ్రవణామఃకృతాభివాదనస్సుకాయభాషాతఃపుష్కరభూతః- పూ
ర్వావేక్షయావిలక్షణముఖవికాసోవక్త్రగ్రీర్యస్యతంపితరం దశరథ మాచార్యమివే॥
ని॥ ఆరాధ్యురసమీషమూరిత్యమరః- ఆలయ్యవృద్ధ్యా-చరితశ్చయసంఖ్యాకస్యకాఇదం
రాజ్ఞోముఖవికాసరాహిత్యం-లింకుతోవాజాశయిత్యథాః - ఇత్యేకంకైకేయీమన్వ
యమైత్యుచ్యత॥ * ॥ ప్రశ్నోమయోగఃసృచ్చాదేత్యమరః॥ ౮౨॥ నేతి॥ తతఃపాపా
యోపాపాభిప్రాయామస్సంకల్పేలియోవత్ ॥ ని॥ ఆశయస్సృచ్చదభి. పాయే మానసా
ధారయో రవీతివిశ్వః - సాకైకేయ్యపిశ్రత్యవాదీత్ శ్రుత్యువాచ - శ్రీరామ ప్రశ్న
స్యోత్తరంబదామిత్యథాః ॥ * ॥ దదేలి-జిసివివృద్ధిః ॥ ౮౩ ॥ తదేవవివృణోతి॥ ద
స్యేతి॥ పూవత్పరామ- తేతవ- తాతఃసిలా॥ ని॥ తాతస్తుజనకఃపితేత్యమరః- సంప్రతి
వాసిం-ప్రతిశ్రుతంపూర్వంప్రతిజ్ఞాతంయద్వరద్వయంతస్యనిర్వహణసంభావే - వర
ద్వయంసమన్వయంతరంస్వయమేవపరిహరిష్యతి- ప్రవీణోనిపుణఃతస్మాదివిరితంసమన్వయ
స్సన్నివృతః ॥ ని॥ ప్రవీణనిపుణాభిజ్ఞవిజ్ఞనిష్టైరిహిహితా ఇత్యమరః - అతఃపిపానుక

యీమన్వయః ॥ ౮౨ ॥ X॥ సాపి పాపాతేయాశ్రుత్య
వాదీత్ ॥ ౮౩ ॥ X॥ వత్సప్రతిశ్రుతవర్షయఃవర్షపావ
ప్రవీణేతరః- తాతస్తైసంప్రతినానుశయిస్తయఃవాత్సల్యా
స్సత్యవృత్త్యాసత్రాసాచ్చి గాథ మగాధైశోవాగర్లంబ
జ్జతేతి ॥ ౮౪ ॥ X॥ వర్షయంతావత్తైవంబనివృత్తైవ
నేవేనానమవనేరవసంభరతస్యేతి ॥ ౮౫ ॥ X ॥ రామస్త

యస్సమనస్సంతాపస్యః - రంభ్యేజై భానువహుద్విగ్ధ ద్వేషాను బాపయో రివ్యమ
రః- తనయేత్వయివాత్సల్యాన్ స్నేహతో ॥ ని॥ శ్రీహాన్ స్త్రీగ్రస్తుజత్సల ఇత్యమరః- త
థాసత్యవృత్త్యాసంభరతాభిపి. కాకరణప్రయుక్తసత్యవివల్యాసంభరత్ప్రసాదైభ్యయా
చ్చహితోరగాథగంభీరేషు స్తరఇత్యథాః-శోకసాగరమిహార్యవే- గాఢభృశంబసం
భావితోన్మజ్జనమిత్యథాః ॥ ని॥ ప్రగాఢం భృశకృచ్ఛయో రివ్యమరః - మజ్జతినిమ
గ్నోభవతిత్యేత్యేవంశ్రత్యవాదీతిపూర్వేణసంబంధః॥ ౮౬ ॥ కింతద్వరద్వయమిహా
తంకాయామాహ॥ వరేతి॥ వరద్వయంవరయగళం - తావచ్ఛ్లోవధారణాధరః॥
ని॥ యావత్తావచ్ఛసాకల్పేవధౌమానేవధారణఇత్యమరః-తవనవతమ నివృత్తైతా
వసప్రత్యైవవివకారోభేదబుద్ధిజనకవృత్త్యంతరవ్యవచ్ఛేదార్థకః- వనేపండ కా-నేవ
ర్తనంపతుదశవత్సరావస్థానం- తథాభరతస్య అవనేరవసంభారమిదంచ॥ * ॥ అ
వరమేతేక గురిష్యత్- తవసనవాసవిశోవరః- భరతస్యభూమరిపాలనమపరభర్తృథాః

ఇతివాక్యసమాప్తా-ఆథవాఇతిచ ప్రత్యవాదీతిసంబంధః-యద్వాఇతిపరద్వయంతా
 వత్పరద్వయంఖర్విత్వస్వయః || ౮౫ || రామఇతి || రామస్తద్వరద్వయమాకన్యస
 విశేషంప్రత్యాప్రహుదితహ్యపయః-ధీరోదాత్తతయోవికారమంతస్సంస్తభ్యస తు
 హ్మంతఃకరణస్థాధీరోదాత్తలక్షణంతు || * || మహాసత్వోత్తిగంపరఃకృపావాసవికర్త
 నః-ఘృణణాచలవద్ధీరోదాత్తస్సుసంమతఃఇతి-వితేనదైర్ఘ్యముత్తంమససోనిర్వి
 కారత్వంధైర్యంసత్వపితృమృష్యితరసికాః-అత ఏవకృతాంబలిఃవిరచితకరసంపు
 టోభక్తివయవిధయతాలక్షణమేతత్ - వినాంకై కేయాంప్రవివ్యజ్జిహ్వ సత్విజ్ఞాప
 యమాస || ౮౬ || తదేవామా || భీతఇతి || హేఅంబమాతః || ౯ || అంబామాతాథదా
 లాస్యాదిత్యమరః || * || అంబాథా సద్యోహృత్స ఇతిక్రాన్వః ఆత్రసాపన్న
 మాశ్వుత్వేపి సాంప్రతికతిరోధాచరణ తస్వరత్వేపిభర్తృప్రావహ్య పరాయణ త్వేపి
 స్వయంనిర్వికారత్వాదేవమామంతితవానిత్యవగంతవ్యం-భరతఃత్వయ్యుతః-భూభర
 తః భూభారాత్ సతువృథా భూభారాత్ || * || పంచమ్యాస్తరిః || * || శీలాథా

దాకన్యప్రముచితహ్య-యఃకృతాంబలి కేనాంప్రతిభి
 పత్ || ౮౬ || స || భీతోభూభరతః కింబభరతఃకీంవాసనా
 త్వాపనాత్ప్రస్తోహంనగరాన్వ బంధుత కుదస్తాతఃకుతశ్చ
 చతి | దివ్యా యాస్స రితోనివాసకరణాల్లస్త్వింప్రతిజ్ఞామి
 మామావాభ్యా మభిపూరయిష్య తిసచేత్పుత్రీరథంస్యద

సాంభయఃకేతురిత్యపాదానర్వాత్పంచమాభివేదయనిభాగంతఃకింసచివవేత్సభాః
 తథాహంరామఃపాపయతిపాపనాత్పవిత్రతాహేతో-సతునైరథాక్యాపాపకాత్-
 పూతపవనేకతణ్డిల్యుట్ - వనాత్ తపోనాత్ - పూర్వవత్పంచమాప్రస్తోగీతఃకిం
 సత్రస్తవవేత్సభాః || ౯ || చతుర్దశదరత్రాసాభీతిస్సాభ్యసంభయమిత్యమరః-
 అతస్సగరస్సగరచక్రవర్తిః అస్వవాయస్యకులస్య కకుదఃశ్రేష్ఠః అథవాసగరా
 స్వవాయానాం రాజ్ఞాంశ్రేష్ఠః || ౯ || వనిశోస్వవాయ స్సంతాన ఇతిపర్యాయేష్వమ
 రః - కకుద్వక్త్రమౌశ్రేష్ఠ్యమౌగేరాజలక్షణీవివిత్వప్రకాశః - అత్రసగరాన్వ
 వాయగ్రహణం సర్వేపిసగర కులౌభ్యచాభగీరథా దయో రాజానఃకుస్తరప్రతిజ్ఞాపా
 రావారసాతీణావివ-అత్రస్త్రులశ్రేష్ఠస్యాస్య-కౌభ్యస్యతిజ్ఞాకుల్యాపతరణంకింబ
 తిసూచనాథామిత్యవగంతవ్యమతోస్త్రుతామాభ్యశపుత్రవనకః దశరథః కుతోహ
 తోఃకోవతిభివ్యతినమతో విశోభిత పద్మమిత్యభాః || శోకకారణయో రుభయారస్వ

స్వతంత్రస్వాభావాదితిభావః - తత్కృత ఇత్యాశంకానామ్ - దివిభిః వాదిత్యాదిభ్యః
స్పృశితోవియద్గంగాయాః-నివాసకరణాబ్జితర్పణాంబలివిధానాత్ - తస్య న్యూర్జయ
హారాభగీరథకర్తృకాదితిభావః || ౧౧ || నివాసః పిశ్యుతగ్మణమిన్ద్రా - ౧౭ - సస్యేను
ల్పంసతత్పమాంసతతోష్యధికాంవేత్యర్థః || * || వోతోగుణవదనాదిశీవ - ఇహం
ప్రతిజ్ఞాంపరద్వయరూపాంఅయమస్తత్తాతః-ఆవాభ్యాంసేవఆహంపతావాంతాభ్యాం
సాధనభూతాభ్యాం భరతేనమయాచేత్యర్థః || * || త్యదాదీనిపరేవర్తిత్యమితి సర్వగ్ర
హణాదత్యదాదీనాభరతేనసహస్తదస్త్యదాదిత్వాచేకశేషః || * || యవావాద్వివచన
ఇత్యావాదేశః- యుష్మదస్త్యదోరనాదేశఇత్యకారోంతాదేశశ్చ - నాభిపూరయిష్యతి
చేత్ - సనిర్వహిష్యతిచేత్ కథంకుతః పున్రిద్రశస్తపుత్రవాన్ || * || శ్రవంసాయామి
సిః- స్మాత్ భవేత్ సస్యాచేవపున్నామ్నానరకాత్క్రాయత ఇతిపుత్రత్వాజనస్యసా
ధారణనిరయోర్ధరథైకసూత్రాణాంపుత్రాణామస్కరంబననేచ
ముక్షేశభాగి నౌన్యరాజ్ఞోస్తత్పూర్వరాజస్యనిర్వాప్యహప్రతిజ్ఞావేదయా ఆత్మతరా
యా అస్యానిర్వహణాభావే చుతోవాసః పుత్రశ్చ వాద్యతా చుతోయం వాపుత్ర

యామ్ || ౧౭ || ౧౧ || వాభుషితసుమోత్రత్రాణముజ్జాఙ్గిరంమే
సతల భువన భారః స్థాపితోవస్సు మూర్ధి || ౧౨ || తస్మాత్సామకరతా
యామావయోర్ధ్వై తాయాంమయిపతతిగర్వియాసంబలేప

వాంత్యాస్యితస్తాదావాభ్యామేతదవశ్యమంగీక్రియతేతానాపి సకలతత్వమిత్యర్థః-
శాస్త్రంబిక్రీడితంవృత్తం || ౧౭ || వసమితి|| హేలంబమేమహ్యం- వసభువికాంతారసీ
మ్ని - తనుమాత్రస్యహమక దేహస్యైక్యస్యైకత్రాణం రక్షణమల్పభారభరణమిత్యర్థః-
ఆజ్ఞాపితమాద్విష్టంమమైతత్పుకరమితిభావః- కింతువత్సోనాం భారోద్వహనాసమర్థా
ఇతియావత్-తస్యభరతస్యస్వగృహసంభారస్యసూర్తినిగిరిసకలభువనభారఃఅశేష
భూభారఃగురుతరత్వాద్గుర్వహిత్యర్థః- స్థాపితోనితీక్షుః|| ౧౧|| భువనంద్విపే లోకే స
లిలేషివియత్యపీలివిశ్వఃతత్తస్తాత్కారణాదిహుస్త్వైకకార్యద్వయేవిషయే-ఆవయోః
భరతస్యమమచేత్యర్థః- సుకరతాయాంసౌకర్యేపర్కితాయాంఆలంబితాయాంస
త్వాం- గర్వియా-గురుతరః-గురుశబ్దాదియసుని-ప్రియస్థితే త్యాదినాగురోఃగదేశః-
తేతవ-క్షపాతఃఆదరః-మయిపతతిప్రసరతిస్వతసయేభరతే సపత్నీసందనేమయిచా
దరానాదరాభ్యాంసుఖానుభవంపాదకరాజ్యాభిషేకవసవాసవిధానార్థం-ప్రయత్నః-
కృతఃసోయంబిచార్యమాణేపరీలోచితః - ఆత్రస్తదేగ్ధరూకరణప్రశ్నతామకాట

భావస్యాయక్రాయం - సుఖభావంచందన లేపేవాతొలేక ప్రసంగకల్పించా భూది
త్యభావః - అతవివచనములంకారః - విరుద్ధకార్యసోత్పత్తిర్యత్రానభావస్యవాధవేత్
విరూపకుటాసాసాస్యాద్విషమములంకృతి స్త్రిభుజంక్షణాత్ మాలినివృత్తం || ౮౮ || అ ||
ఆస్తాంతావద్యుక్తిరచనానునిశ్చితంవక్తవ్యాంబరమస్తీత్యాహ || కించేత || తత్ప్రకార
మేవాహ || తాత ఇతి || తాతోస్తత్ప్రతాస్యవాచాస్యముఖోచ్చరితేన నియోగవచనేన
భవద్వచనేనైవభరతాభిషేకమభినందయతో మమస్యవచనేనచేత్ప్రముఖవక్తవ్యమితి
భావః - హృద్యంమనుహరంవత్ససోభయాభ్యుపలాసనీయస్యభరతస్యాభిషేకోమూ
ర్ధాభిషేకస్సవివోవత్సవః-ఉత్సాహేవాచామిత్యేషుత్యవఃపరితలాతభ్యుత్పన్నఃస
పివమంగళంకర్యాణం - మేమహంవ్యవహారోత్పత్తిభిర్యుత్పన్నీయోవత్సవః || ౮౯ || తా
హరణిక్తిరస్థితమిత్యమరః - మయాఅర్పితస్యదత్తస్యప్రణామసంభాష్య సమన్వారా
భ్యున్య - పూణాపాత్రస్యఉత్సవాదిమదేయయ స్తుఃపాత్రంసూగ్యసాసీత్క్రంపజాతః
మితికాకుః - తాలేనభరతాభిషేకః క్రియత ఇతివక్తవ్యం - మయాచాంగీకారభూ

క్షపాతః || కించ || ౮౮ || ప || తాతస్త్వ వాచాన్య పహృ
త్యహృద్యం వత్సాభిషేకోస్తవశాంగళంమే | ప్రణామసంభ
స్య మ యార్పి తస్య కింభూగ్య సాస్త్రస్య న పాత్ర మాసీ
త్ || ౮౯ || X || తత్ప్రణామశాంత ఇవ దర్శ్య తస్మిన్ తఃపరి
తదవదమానఇవనస్మిర్నివస్మ తిదద భ్రంతః పుర ఇవనమా

త్వకంసమస్మత్త్వంచేత్యభావః - సత్వసంభస్యస్వస్యస్వముఖోచ్చరితేనస్యోక్తః
తతోనిస్యోకోవంపదత్వతి తాత్పర్యంఉత్సవాదిమయద్దేయం పూణాపాత్రంతమవ్యత
ఇత్యభియుక్తః || ౯౦ || యోగ్యభాజనయోః పాత్ర మిత్యమరః - ఆత్రసాసీత్క్రమితిరా
త్వారాజ్ఞోయోగ్యతా పాదనద్వారా రామస్యభరతాభిషేకాంగీకరణమూహిత్యతఇతి
గుణీభూతవ్యంగ్యం | తదక్రం || లగూభమపరస్యాంగంవాద్యసిద్ధ్యంగమస్తుటం - సం
విధితుల్య ప్రాధాన్యేకాత్వాక్షిప్తమ సుంభరమితి - వ్యక్తముపజాతిః || ౯౧ || తత్ప్ర
ణమితి || తస్మిన్నేకమదేరామస్యభరతాభిషేకాంగీకరణ సమయ ఇత్యభావః || * ||
అత్యంతసంయోగేద్విరియా-పక్షిరభోదశరభః || ని || పక్షిశృంగోవిదశమమిత్యమరః
అశనిహతోబజ్రవిదారితఃపర్వతఇవ - సర్వతస్పమంతాత్పరితరవదమానో వ్యాప్తదవా
గ్మి - వనస్పతిర్వృక్షఇవ || ని || వనస్పతిర్వృక్షమాత్రేదినాపుష్పైఃఫలక్రమఇదివిశ్వః-ది
శఃస్వర్గస్యపచ్చికనస్పతిరింద్రః || ని || శతమన్యర్థికస్పతిరితప ర్యాఘోషకరః - చంద్రాః

శుభప్రత్యాదినాతిలుకకస్మాదిత్వాత్ విసజనీయస్యసత్వం - తస్యపదాభ్యంతేన
ప్రమ్యత్యాదిభుగః విశ్లిప్తః || ౧ || విధురః పృథ్వీతే స్యాత్కృష్ట విశ్లిప్తయో రపీతి
వై జయంతీ - సహుమాయయా అపీతేన విసంజ్ఞో విచేతనస్త్వాప హతరామవిరహానహ
క్తుత్వాన్ముమూర్ఛేత్సర్వతః - పురాకింసముషఃకులశ్చిత్తుణ్యోపయాత్స్వగే- ఇంద్ర
త్వంద్రపాప్య - తత్రనిబాహంకార చుంగకార స్రకోపితేనకుంభసంభవేనభుజంగోభవే
తిశస్త్రః - స్వగదాదాత్ప్రమ్యతో జువిపహితేతి పారాదిశీకథా - వక్ష్య తిహగణ్య
కాండే-ఉపమాలంకారః || ౫౦ || తతఇతి|| తత స్తవసంకరం - సూత్ర కేయాపితుర్ద
శరధస్యనిదేశమాజ్ఞాం- అచరవిధేహితి రామమాదిదేశాత్పాపయాచాస || ౫౧ || త
తో రామః కిమకాషీణదివ్యతీతహ|| స ఇతి|| యోయంతై కేయాభిప్రస్థపీఠః - మహ
యశాఃశీతానంసన్నరామః - మాతుఃపై కేయాభిప్రస్థాంవనవాసాయప్రజేత్యేవయా

మహిమతనిస్సంజ్ఞః పక్ష్యైరథః || ౫౧ || ౫ || తతసాస్పిత్యని
దేశమపిచారమాచరేతి రామమాదిదేశ || ౫౧ నవమః || ప
మాతురాజ్ఞాం నహన్తద్భామాలా విపమహాయశః || ప
నాయ రామోపవ్రా జజగతామ వనాయచ || ౫౨ || ౫ ||
అసా సమా సాద్యనద్యః కాసల్యానదసమభిషేకప్రతిబంధం
కై కేయా నిర్బంధమాత్మ సత్వేనసమాసం ప్రణామానంతరం
తస్యేన్యవేదయత్ || ౫౩ || ౫ || పై తదాకర్ణ్యవిదీర్ణహృద
యా - విపదిగ్ధముఖిలీముఖవిద్ధ్రత నణయాగళేవసహసానివ

పశా ససరి మాలాం పుష్పప్రజమిక మూర్ఖావహా శిరసా ధారయన్ని త్యాక
రోక్షిః - వనాయదండకావసంప్రతిత్వతః || * || క్రియాభోక పపతేత్యాదినాక
తుభీ - తథాజగతామవనాయ జగద్రక్షణాయచ వవ్రాజ జగామ వసం ప్రతిగంతు
మైచ్ఛదిత్వతః - వనవాసే జుష్టనిగ్రహ శిష్టపరిపాలనాభ్యాం లోకనిర్వాహ స్వబా
యహనత్వాజ్ఞతా మవనాయ చేత్వక్రమిత్వ వగంతవ్యం - ఉపమా లంకారః ||
౫౨|| అసావితి || అసారామః - సద్యఃఅవిలంబేన - కాసల్యానదసంనిజమాత్మగృహం
అసాద్యప్రవిశ్య - అభిషేకస్యనిజరాజ్యాభిషేకస్య ప్రతిబంధ మంతరాయ భూతం
కై కేయానిర్బంధంసంకటం - వరద్వయాఖ్యపాతేన రాజానంనిర్బంధ్యభరతస్యా
భిషేకప్రవర్తనరూపాభినివేశమిత్వతః-తథాఅత్తమోవనవాసంచప్రణామానంతరం
నకుస్మారానంతరకాలే - తస్యైకాసల్యామైశ్వవేదయత్ కథితవానిత్వతః || ౫౩ ||

సైతదితాకౌసల్య ఏకద్రామవనవానవదనమాకర్ణశ్రుత్వా - విదీర్ఘమృతయః-విద
 శతాంతరంగాసతి - తస్యవజ్రప్రహరప్రాయత్వాదితిభావః - విశిశల్యము ఖేయస్య
 శీలీముఖంవిషదిగ్ధంవిషరూపితం ముఖమగ్రభాగోయస్య సతథోక్త్యశ్శీలీముఖాదా
 ణః || ని || ముఖంస్యాదగ్రభాగేపి - అనిచాకౌ శీలీముఖా విత్యుభయ త్రాస్యమరః-
 తేనవిద్యంసం ప్రహృతం శ్రవణయగరం కర్ణయగ్ధంయస్యాస్పాతథోక్తేనేత్యుత్ప్రేక్షా
 తయాచైతద్వదనస్యవిశిష్టబాణవదత్వంతమస్సహత్వంఘ్రాచ్యతేనహసాశీఘ్రం || * ||
 స్వరాదిపాతావవ్యయమితికటాంసనిశత్యభువిపదిత్వాస్తాతుమశక్యత్వాదితిభా
 వః- నిలూపపరిచేవనవతి || ని || నిలూపఃపరిచేవనమిత్యుక్తమరః || ౫౮ || అ || రచేవాహ ||
 రేఖేతి || రేఖావివరథాంగానిచక్రాదివ సరసిరుహశీద శంఖాశ్చరథాంగాద్యాకా
 రరేఖాఇత్యర్థః-లేఖనానియస్సతస్మిన్సాముద్రికకాస్త్యోక్తమహాభాగ్యసంపత్త్యుచ
 కతయః-తాదృగ్మణలపీఠఇత్యర్థః- తయాకాండగతాభూర్భువస్వన్నోకానాం- స్వ
 ర్ణమర్జ్యపాతానాంవా-ఉపలక్షణమేవం అశేషభూకానామిర్జ్యరః - యేనుంకరోతి

త్యేవిలూప || ౫౮ || ప || రేఖాసథాంగరసేరుహశంఖద్వై
 తేనుంకరేతవరే జగతాంప్రయాణామ్ | కాంతారం
 దక్షిణంరవయేతి మాన మాముత్తనాస్ప్రతిసరంభగవాన్
 తిసరంభగవాన్విష్ట || ౫౯ || ప్రసౌమ త్రిరతిమాప్రప్ర
 వృద్ధమన్యత్యతమన్యనమానహస్తజంప్రత్యేవమకళయత్ ||

యేనుంకరేకుభకరే || * || యేనుప్రియమద్రీశశ్చైవః అర్హస్యపదిత్వాదినాముమా
 గమః- తవకరేహస్యేని || అనిచాస్తాంశవశికరాఇతిమరః- కాంతారాలెరభ్యకంధానా
 మభ్యవహరోచితానాం మూల విశేషాణాం ఖననమవదారణం || ని || కాంతారం వ
 త్కాదుర్గమమిత్యమరః- రవయవిగ్రహజీవ సౌపాయార్థమితిభావః - ఇతిమత్స్యేతిశే
 షఃభగవాన్ || * || ఉత్పత్తించ వినాశంచ భూతానా మాగతిం గతిం - చేత్రివిధ్యా
 మవిధ్యాంచ సహచ్యో భగవా నిత్యుక్తలక్షణః - వసిష్ఠః ప్రతి సరంహ స్తసూత్రం
 త్రిముక్తవాన్ నిబద్ధవాన్ - సూనం - ఆస్యభాకభమేవంభవేదితిభావః || ని || నావ
 మానభునేహస్తసూత్రేప్రతిసరోస్త్రియా మిత్యమరః - అత్రరాజ్యాభిషేకాం గత్వే
 నాముక్తస్యప్రతిసరస్యకంఠఖననాథాత్వేనూత్వేక్షితత్వామత్ప్రేక్షే - హవనూనమి
 తివ్యంజకసద్భావాద్వత్త్వా || * || యత్రాస్యధర్మసంబంధానస్యత్వేనూపకీర్ణతం
 ప్రకృతంహివనేత్వాజ్ఞాస్తాముత్ప్రేక్షేం ప్రవక్షత ఇతిలక్షణాత్ || ౫౯ || అ || అ

త్రాంతరే రామాభిషేకవిధాతమసహమానానిరూఢాభిమానాలక్ష్మణస్తావదూచఇత్యా
 హ || తత్రేతి || తత్రకౌసల్యావిలాసమయే - సుమిత్రాయః అపత్యంసామిత్రగ్లక్ష్మ
 ణః || * || బహ్వ దిభ్యశ్చేతీష్ఠో ప్రత్యయః - అతిమాత్రప్రవృద్ధమన్యః శ్రీరామ
 వసహాసకథాయః శ్రోతుమశక్యత్వాదత్యం తద్రవృద్ధకోపస్సక్ - శతమన్యసహ
 సంహృతైశ్వర్యాది సంపత్త్యా ఇంద్రతుల్యమిత్తుపమా - అగ్రజంజ్యేష్ఠ భ్రాతరం శ్రీ
 రామంప్రత్యేనం - వక్ష్యమాణీత్యా అకథయదవోచత్ || ౫౬ || అ || తత్రకార
 మేవవివృణోతి || ఆర్యేతి || హేతిర్యపూజ్య - ఇదమేతదకార్యంఅయిక్తంతవైతస్మా
 ఉపపత్త్యర్థ ఇత్యర్థః || ౫౭ || అ || కిమిదమిత్యత్రహ || లోకేతి || లోకగర్వ కాహ్లాయా
 త్కర్వకార్యకరణశీలత్వాల్లోకనిందాయాః || ని || కుత్సానిందాచగర్వణ ఇత్యు
 రః - కైతెయ్యాఃవదసామిప్రలాపేన - రజసారజోగుడేవ || ని || రజోరజోగుడేఘా
 శౌపరాగాస్తవయోరపీతి శాశ్వతః - జగసావాధాకావస్థ యచజరాయఃజరసన్య
 తరస్యామిజరాశ్చస్యజరపాదేశః - సమాక్రాంతస్సాంతతయా సమవిధాతాంతఃక

౫౬ || X || అర్చన కార్య మిదమ్ || ౫౭ || X || లోకగర్వ
 కాహ్లాయాఃకై కేయాఃవద సారజసాజరసావసమాక్రాం
 తస్యాం ఉపయాత్యత్యాత్యన్య వివేకమూర్ఖ్య గాఙ్గ ప్రజ్ఞా
 శైధిల్యా నిస్సృతేన వదసా శంత్య గాఙ్గ జటపీఠర్య
 టనంబిధాతుమ్ || ౫౮ || X || కింకుభ్యమనభ్యభామానా

రణరయఃహేతునా || ని || స్వాంతంబున్నానసంకునఇత్యురః-కృత్యాకృత్యవిరో
 యఃకస్యకార్యాకార్యవివేకహాన్యస్య - ఉక్తత్రితయ మధ్యే ఏకైక మప్య చ్ఛరాయ
 భవతిమేనేతుకిమువ క్తవ్యమితిభావః - రాజ్యప్రజ్ఞాశైధిల్యాబుద్ధిహింద్యాత్ - నిస్సృ
 తేనవదసానిగ్రతేనానధాక వాక్యేన రాజ్యంప్రజా పరిపాల వాత్సరం రాజకృత్యం
 సంత్యజ్యవిహాయ - అటపీఠర్యటచ మరణ్యసంచారం - విభాతుంకర్తృకుతార్యమితిపూ
 ర్వేణ - సంబంధః || ౫౮ || అ || ననుభవతుయథాతథావాక్రేయస్కామేన పుంసామగుని
 దేశోవశ్యంతతావ్యః - అన్యథానిషేధస్తరణాదిత్యాశంక్యతత్రయక్రింత || కింత్వి
 తిక్తింతుతఃకిముచ్యతేచేదిత్యర్థః - అనభ్యభామానాయఅయాచమానాయపునఃపు
 నర్యాష్టానిర్బంధ నానుపద్రవ కారిణ ఇత్యర్థః - అభ్యభామానా యైవద త్తంపున
 ర్మగ్రాహ్యం - అనభ్యభామానాయచేత్కిమువ క్తవ్యమితిభావః || * || అత్రేమేభావ
 తేరథాయచేయఃష్టావరోధనఇతివచనాత్ - తుభ్యంభవతే - కర్మణాయమధిష్ఠిత
 సంవాసమిదంప్రదానత్వాచ్యతుఖీ - పిత్రాపుష్పిభూగ్ధతానమతిర్ణాభయ - అతః

ప్రగృహీతాయాః పునరగ్రహణీనతపాపి ప్రతిగ్రహ పరిత్యాగదోషః - తస్మాప్సినస్వ
 యండతాపహరణ దోషః తస్మాదుభయతార కత్వాత్త్వయా పునరవశ్యం పునీష్టగా
 హేతితాత్పర్యం ॥ ౫౯ ॥ ౨ ॥ సనుతథాపినమమాయంభర్తః పురుషార్థవాక్యకృతిహే
 తుత్వాదినివమంతవ్యం ॥ * ॥ ఊత్రియస్యపరోధర్మః ప్రజానామేవపాలనమితమను
 వచనాత్ - వస్తుతః ధర్మమాగ్రభృంశేపిసమ్యక్ప్రజా పరిపాలన తత్పరస్య పురుషస్య
 మోక్షసాధకత్వాదిత్వాహ ॥ దలేతి ॥ సమీచినస్యమథః - ఊత్రధర్మః ఊత్రియకు
 లాచారోపిత స్తుస్వభావా వధారణార్థంయమవిశద్ధిధర్మాదనవేతోధర్మ్యః ॥ * ॥
 ధర్మవత్పథాన్యాయాదనవేతతదియవ్యర్థ్యయః తస్మాత్పథామాగాః - లాగుస్థా
 విరామిత్యాది నాపంచమో ప్రమాద్యాపి ప్రమాదం ప్రాప్యపిధర్మ మాగాన వహి
 తోభూత్వాపీత్యధః - వణాన్ద్రాక్షుణాదయః ఆశ్రమాన్ద్రాక్షుచర్యాదయః - లేమం
 రక్షణతః పరిపాలనాన్వేషేతో ప్రాయోగభూత్వా ॥ ని ॥ ప్రాయోగమున్యంతగమనవి
 త్యగురః - పురుషంనితరాంత్రేయోనిశ్చేయసం ॥ * ॥ అవతురాదినాః సూత్రేణా
 చ్యుత్యయం తోనిపాతితః - తస్మిన్సకల పురుషార్థా ధ్యేయే యోగయేత్ ప్ర

యస్తశచమేషోరాస్తనతానమపృశ్య ॥ ౫౯ ॥ ౫ ॥ త
 త్రధర్మోసిధర్మ్యాత్మ్యథః ప్రమాద్యాపివణాస్త్ర రక్షణః
 సమీచినః ప్రాయోగ పురుషంనిశ్చేయ సేనియోజయే
 త్ ॥ ౬౦ ॥ ౫ ॥ నియతంనియతబలమతిలంఘ్య గారుషమేషధీ

జతయేత్ - మోక్షాధికారిణం కుర్యాదిత్యధః - తత్పత్నీత్కారణభర్తృమాగ్ర
 మాదేనవైగుణ్యపిన్వధర్మ త్వాత్మమ్యక్ప్రజాపరిపాలనాత్కరస్యకత్తధర్మస్య - మునిజ
 నోవితాటపీపర్యటనరూపపరధర్మానుస్థానావేడుయాశ్రేయ త్వాశ్చేయస్కరత్వం
 సంభవతి - శ్రేయాన్స్వధర్మోవిగుణిపరధర్మాత్వస్యస్థితాత్ - స్వధర్మేనిధనంశ్రే
 యఃపరధర్మోభయోవహతిభగవద్వచనాదిభావః ॥ ౬౦ ॥ అథదైవబలంఘనసేనాపి
 పౌరుషస్యపురుషార్థ సమర్థనసామర్థ్యసంభవాత్తత్రధర్మనిర్వాహకః పురుషకారవి
 వసమాశ్రయశీయిత్యాహ ॥ నియతమితి ॥ పురుషస్యకర్తృపౌరుషంపురుషకారవివని ॥
 పౌరుషంపురుషసోక్తైభావేకర్తృణీతేజసీతివిశ్వః ॥ * ॥ యువాదిత్వాదహ - అవధారణా
 భోయమేవకారః - నియతంనిశ్చితంయథాతథా - నియతబలందైవబలం ॥ ని ॥ నియతిర్ని
 యమేదైవదివిశ్వః - అతిలంఘ్యతిక్రమ్య - ధీరస్యదైర్యశాలినః పుంసః - పురుషార్థార్థ
 ర్థాభావామోక్ష చతుర్విధపురుషార్థా సమర్థా - యేన్నిర్వహేత్ - స్వకత్వా
 పౌరుషనిర్వాహవైవపురుషార్థాభావతత్వస్వస్య - అతిఃపురుషకారవిజనమాయత్ర

జడవ్యతాయం వాచీత్యస్తాద్ధాతోశ్చానన్ - లక్ష్మణం రామస్సాంత్యయన్ సామ
 వాదైరుపలాంయన్ || సి || సామసాంత్యముభే సమభిత్వమరః. అవోచత్ || ౬౩ || ఆ ||
 తత్ప్రకారమేవాహ || వత్సేతి || హేవత్సలక్ష్మణత్యాగరణామంత్రణంసవిత్సవంశజా
 తానాంసూర్యవంశోద్భవానాం రాజ్ఞాంపితృనిదేశః పితృనియోగ ఏవసర్వకర్తృసుసక
 లకార్యమిదేశఃఆచార్యఃఉపదేష్టేతియన్ - సూర్యవంశోద్భవాస్సర్వేషిగుర్వా
 జ్ఞాపరిపాలనతత్పరావితేత్యథః - అతోనాన్తా కమిదంవిరుద్ధమితిభావః || ౬౪ || ఆ || సకేవ
 లమస్మాకమియంమర్యాదాకింతుపూర్వేషామస్యేషామపీత్యాహ || బహవభితి || కందు
 ర్వామమహాపిః - రేణుకాయాః అవత్యంరై కేణయోజామదగ్మనఃరామః || * ||
 స్త్రీభ్యోధక - పూరుర్యయానిసందనః ప్రభృతిగ్రహణాత్సగరపుత్రాదయః - కందు
 శ్చైరైణుకేయశ్చపూరుశ్చేతిద్వంద్వఃతేప్రభృతిరాదిర్యేషాంతేతథోక్తాః - బహవఃఅనే
 తేపూర్వమహత్వానః - పితృనిదేశేపిత్రాజ్ఞాయాం - గౌరవావాదరాశియాద్గౌహ
 త్యామపి సరుయస్య కస్య చిజ్ఞంతోర్వత్యాం || * || హసన్తేతి హంతేర్భావేక్యన్

మాచత్యైణంలక్ష్మణం రామస్సాంత్యయన్నవోచత్ || ౬౩ || గ
 వస్య సపితృవంత జాలానాం రాజ్ఞాం పితృనిదేశ ఏవదే
 శికర్ష్యర్వకర్తృమి || ౬౪ || గ || బహవః ఖలుపితృనిదేశగౌ
 రవాద్గౌహత్వా మపిమాతృవధమపి లారుణ్యం నిమయమ
 పీతంమరైణుకేయపూరుప్రభృతయః కుర్వాణానిర్వచారం

తతారశ్చాంతాదేశః స్త్రీత్వంలోకాత్ - తథామాతృవధమపినకుయస్యాః కస్యాస్మి
 త్ప్రియోవాసథం - తథాతారుణ్యస్వయావసస్య వినిమయోబుద్ధి పూర్వక పరివృత్తిః
 తమపినకుయస్యకస్యచిద్వయసోవినిమయం అత్యంతాకృత్యవినియోజకఏవపితృనిదే
 శోసంఘనీయః - ఇయత్యాంలవనవాసమాత్రవినియోజక స్తుకింక క్తవ్యమిత్యపిశబ్ద
 త్రయాధః - నిర్విచారంవిచారరహితంయథాతథాధర్మశాస్త్రనిపిద్ధంగౌహత్వాది
 మహాపాతకంకథంకారంకరుముచయ్యకంస్యాదితీశంకాహాస్యమిత్యథః - కుర్వా
 ణాఃఆచరితవంతః || కరోతే స్తాన్పీత్యేశానన్ - తేనాచరణేన ఆచారవతాంసదాచా
 రసంపన్నానాం అగ్రంసయంతిత్యగ్రణ్యాఃత్రేష్టాః || * || సత్సూద్విషేత్యాదివాక్వి
 ప || * || అగ్రగ్రామాభ్యాం సయంతేర్లోక క్తవ్య ఇతిగత్వం - ఇత్యేవంగణ్యంతేసం
 ఖ్యాయంతేప్రశస్యంతేభిర్విత్త్యథః - పితృనిదేశంగురుమాకుర్వతామిద్యగకార్యకర
 ణమేవప్రశంసాహేతురభూత్కముతవనవాసాదికార్యకరణమితిభావః || ౬౫ || ఆ ||
 క్తవ్యమథాంసాగమయతి || తస్మాదితి || యస్మాద్విత్సనియోగోవశ్యమనుష్ఠేయస్తస్మాత్,

కారణాదిత్యధాః - అవశ్యంసిద్ధితం - పితరుశ్శృణ్వకంఠ వివసకానతుమితభి
 త్యేవకారాధాః - జశంఠత ఇతియత్ప్రత్యయః - గహనమరణ్యమవగాహేప్రవిశేజ
 త్యవోవతేతిపూర్వణసంబంధః - అత్రరామాయణం || * || ఋషిజాన పితరుశ్శా
 క్యంకుర్వతావ్రతచారిణా - గౌర్త తాకండునాధర్మంజానతాపివిశ్చితా - జాను
 క్ష్యేనరామేణరేణుకాజననీస్వయం - కృతాపరశునారణ్యేపితరుశ్చవనకారణాత్ -
 అస్మాకంతుకులేపూర్వం సగరస్యాజ్ఞయాపితుః - భిన్నస్సృగైర్భూమి మహాప్రస్థ
 మహస్వధఇతి - పూరుస్తుసరామాయణేసంగృహీతః - తస్యేయంకథామహాభారతాచా
 కథితా - పూర్వంకుక్రశాపవశాదసమయ సంప్రాప్తమస్మహ జరాధార విహ్వలేనవి
 త్రాయయాతినానియ క్తఃపూరుఃస్వతారుణ్యంతైద్రత్యాతజ్జరాంస్వయంగృహీతవా
 నితి - అత్రగోపాత్యామృద్విష్టక్రమేణకం ద్వాదీనాముద్దేశాత్సృమాపరనామా - య
 థాసంఖ్యలంకారః || * || ఉద్దిష్టనాంపదాథానాంపూర్వంపశ్యాన్వయా క్రమణ
 ఉద్దేశోనుభవేన్యత్రతద్యథాసంఖ్యయవ్యత ఇతిలక్షణాత్ || ౬౬ || తత్రేతి || తత్రత

తేనాచారపతామగ్రగణ్యాభిగణ్యంతే || ౬౭ || గృహస్తాద
 నశ్యంపశ్య నివపితురగగహేగహనమితి || ౬౮ || గ || త
 త్రవిస్తృతలస్రవాన్సృల్యాకాసల్యాతేన సహగంతు మభి
 లషం తీక్రతస్రణామేన రామేణ సవి నయ మేవ మభిహీ
 లా || ౬౯ || ప || కాంతారభాజిమయికేయరాజులత్యాః
 కార్కశ్య కంఠశీత యాదళి తస్యవాచా | తాతస్య శీఠద

స్త్రీకాస సయేవిస్తృతపుత్రవాత్సల్యాసమధిక పుత్రస్తేహకాసల్యా - తేనసహపుత్రేణ
 సాకం - గంతుంపనంప్రవీతితేషః - అభిలషంతీకామయమానాసతి - కృతప్రణామేనవిహి
 తసమస్కారేణరామేణ - సవినయంసప్రశ్రయం - వివంపక్ష్యమాణరీత్యా - అభిహి
 తాఉత్రా || ౬౯ || అ || తత్ప్రకారమేవాహ || కాంతారేతి || హేమాతఃమయికాంతార
 భాజిఅరణ్యంగతేసతి - కేకయరాజపుత్ర్యాఃక్షీత్రీయతనయాయాఃకైకేయాః - అ
 తఃక్షేత్రయైకమేవ కరిష్యతీతిభావ - కార్కశ్యేనక్రూర్యేణ || ౭౦ || కర్కశంఠతి
 సంక్రూరమిత్యమరః - కంఠశీతయాఉత్పన్నయావాచాశ్చస్త్రధారాకబ్ధయేత్యధాః
 దళితస్యవిచారితస్యపీడితస్యేత్యధాః - తాతస్యాస్తృత్పితుఃసంబంధిశోకదహనగ్లపితః
 మద్విరహజనితశోకానలేనపీడితంసంతప్తమితియావత్ - శరీరంత్యయాకదాచిత్క్ష
 ణమాత్రమపీత్యధాః - సూపేక్షణీయం నాదరణీయం తురవభారణాధాః - కిం
 తుతత్తత్కల్పానితోపచారై స్సర్వదా భీరితోషణీయమిత్యధాః - వాక్సస్త్యధాః

శనమేవదుస్సహం తత్రాపికోకానం సంతాపశ్చేత్కిమువత్తవ్యం - నఖప్రణిశరి
ముసలహతప్రాయత్వాదితిభావః - మయైకేనైవవసంప్రతిగమ్యతే - పతిదేవతయాత్వ
యామతుడుచచారతాత్పర్యేణగృహ విజస్థాతవ్యమితిభావః - వసంతతిలకావృత్తం
౬౦॥ తతఇతి ॥ తతస్తవసంతకం - సాకౌసల్యా - తనయస్యరామస్యస్వస్త్వయ
తాయమాంగల్యసంపాదనాథమిత్యభావః - సమస్తదేవతాకీర్తనపురస్సరీంజంద్రా
విసకలదేవతాస్తుతిపూర్వకాం ॥ * ॥ పురోగ్రతోక్తేషుసరేరితిట ప్రత్యయేటిధా
ఇజిత్యాదినాజీవ - ఆవిషమాచుచయేతివాచ॥* ॥ యన్మంగలంసహస్రాక్షేసర్వదేవస
మస్మృతే - వృత్రనాశేసమభవత్తత్యేభవతుమంగళమిత్యాద్యాశీర్వాదంచకారేత్య
ర్థః॥౬౧॥తదన్నితి॥తదస్యశీర్వాద్యసంతరంరామస్తాంకౌసల్యామభివంధ్యవస్సృత్య
విష్కాంతఃతఃకూశ్యగృహాద్వినిగతస్సకప్రకాంతమార్గంనైవగన్యమభివేద్యత
దేహీయస్యాస్తస్యాస్తీతాయాఃప్రాసాదంసదసమాససాధవివేకః॥౬౨॥౬౩॥తతఃక్రీరామః

హసన్ముపితం శరీరం మాతస్త్వయాసకం కనామసేతుశీయ
మ్ ॥ ౬౨ ॥ గ ॥ తదస్మాన్సయస్య స్వస్త్వయనాయ సమ
స్తదేవతాసంక్తీర్తనపురస్సరీరాశీవకూచచయై ॥ ౬౩ ॥
తదనురామస్తామభివంధ్యనిష్కాంతః ప్రక్రాంత నైవభ్యా
యాస్తీ తాయాః ప్రాసాదమాసహద ॥ ౬౦ ॥ సకల్యాణ
వాదముఖతాం సహనైవకాంతాం కాంతార చారకభయా
కలుషీచకార ॥ అంభోద ముదితాం వివీనేహ యూరిం .

కిమకరోదిత్వాహ ॥ కల్యాణితి ॥ కల్యాణవాదేన రాజ్యాభిషేకమంగళకథనేనసుఖ
తాంసంజాతసుఖం ॥ * ॥ తారకాదిత్వాదితచ్ - తాంకాంతాంప్రియతమాంసి
తాంకాంతారచారకభయాంతరణ్యభయచారవాతభయా - వివీనేచరత్యఅంభోదనాదే
నజలగర్జితేన ముదితామాసందితాం మహ్యమతిశయేన రాలిమయూరితాంమంగా
రాంగనాంపుణాదరాదిత్వాత్వాదుః ॥ * ॥ జాలేర్జన్త్రీవిషయాదివీచ - భస్మధ్వని
నాభస్మప్తంకారేణ - పులింధోన్యాభ ఇవసంత్రాసయభీషయక సహసాపవ్య ఏవ
కలుషీచకారసంబోధయమాస - కైకేయీవచననియంత్రితేన రాజ్యానియుక్తో
హంవసంప్రతిగమిష్వామిత్వేవ రూపవచనేన విమనీవ కారత్యభావః - ఉపమలం
కారః - సాత్రనీచోపమాశంకా - భర్తిప్రాధాన్యకథనేనైవతథాతోవతత్రేకింత్య
త్రసంత్రాసనమాత్ర వివకవిదిత్రాంతిరన్యథాతిప్రసంగాదిభ్యం - శృతంపూర్వ

వత్ || ౭౧ || తతఃపిమతపహ || అయమితి || అయంశ్రీరేకుః అనుగంతుమనుస
తుఃముఖ ప్రాంతాంకృతాదరాం వినాసీతాంప్రతి అకథయదవోవత్ || ౭౨ ||
తదేవాహ || ప్రియతితి || ప్రితాతీతి ప్రియా || * || ఇసుప ధేతికవ ప్రత్య
యః ఆకారాంతత్వాట్టావ శాప్రియే జనకసందిని జనకరాజపుత్రి || * || కృత్య
య్యటాంబుజశ్రుతినిజులః || గ్రహణ సామధ్యాన్మంద్యాదిత్వాల్లట్యుత్పయః - త
త్వాత్ జీవా నిత్యసంబోధనద్వయం శాంతారసంచార క్లేశానమాతాద్యోతనాథాం
ప్రకృత్యానేకలాంబూతరాం || ని || చారాద్యేచవేశంభ్యత్వమరః - అతపవశిష్యమృ
ద్వింశిశిష్యపుష్పవస్త్రకలాం - అపవశిమితం భూతాంసు శూచప లో చితామిత్యథాః -
రవభసుంశరీరం - గృహితగర్భంయిభ్యుదేగణ త్రికంకురం గనికురుం బత్రిక ప్రదేశః -
పుకాహిజిప్సుక్షీతనంతోన్మితప్రదేశ మేవ ప్రభకుంగ్మణ్ణాలీలి ప్రసిద్ధిః || ని || పృష్ఠ
వతాధరేత్రివిభక్తమరః - తత్రవిసారిణ్యనిస్సరంతోన్మయః శివానాసిరానానావిభ

సంత్రాసయన్నివధనుధ్వనినాపులియః || ౭౧ || X || అ
యమేనామనుగంతుముచక్రాంతామతథయత్ || ౭౨ || గ్రాప్రి
యేజనకసందినిప్రకృతిపేత లామిద్యసీంభింగ్ల పయితుంస
పేతవశి రిష పృద్వింతసున్ || గృహీత హరిణీ గణ త్రికవి
సారి నానాసి రాక్ష తక్షరిత శోణి తారుణ్య కాన నేకాన
నే || ౭౩ || X || తదనునానాధిప్రయత్నేనాప్యనున్మను
నుజగ మిహవైధిల్యా యాం మైథిల్యాం లక్ష్యణేప అనవ
తానుగమనస్య వసాదే చాసిస్తా యనుయజ్ఞాయ భూషణ

నాద్యః || ని || నాటిరుధమనినిలేత్యమరః | తాభ్యః అక్షతమవిచ్ఛిన్నంయథాతే భా-యదా
తాసాం తుతేభ్యః ప్రత్యేభ్యః తుదితం శరిత్రుతం యవ్యోతితమస్మిన్ తేనా రుజాని
ప్రకాశామిహమృగాణాం అనసానియన్తి తన్మి త్ హింసప్రమరతయ త్వం తథ
యంకరభివృథాః || ని || కోకస్త్రీహమృగోభృకభివృథాః - కానసలటవ్యాం - గ్లబ్ధ
యిరుంశరిత్యయతుంకథంసహేతుతోవామృత్యునకథంగదపిసహభివృథాః - నివ
మకథయదివిపూర్వేణసంబంధః - పృథ్వీప్రత్తంలక్షణంయాత్తం || ౭౩ || తదన్వితః | తదనుతత
సంతరం - మైథిల్యాంజాన క్యాంనానావిధేన - హితమధ్యాఖిలవచోమయేతదభిధీయ
తే - సదాసుఖంసజానామిదుఃఖమేవసదావనమిత్వాది రాహయణోక్తప్రకారేణాపి
యత్నేనబహుప్రకారైరపుష్పాదైరిత్యథాః - అనున్మిషదనుదయత్ - అనుజగమిహవైధి
ల్యమనుగమనేచ్ఛాదృగ్భవ్యంయస్యాత్సస్యామనివృత్తానుసరణేచ్ఛాయాంసత్వామిక్య

భాః - తథాలక్షణప్రసవస్థితానుగమనవ్యవసాయే - అనిపిర్తితానుయోత్రోద్యోగ
 సుతి అనవసితేత్యత్ర || * || షంఠకర్మణీతిఘాతోఃకర్మకర్తరిక్తః అతోనభిన్నమాసః
 తేతఃవానిష్ఠాయవసిష్ఠపుత్రాయ || * || తస్యాపత్యమిత్యన్ సుజ్ఞాయసుయజ్ఞనా
 మ్మేచార్యాయ అశేషంభూషణంభూషణజాతంకనకరత్నమయకెయూరాంగదకుం
 డబాద్యశేషభూషణానీత్యభాః - శత్రూజయతీతిశత్రుంజయః||* || సంజ్ఞాయంభృ
 త్యవృజిత్యాదినాభిశ్చ్యత్యయః అరుద్విషేదిత్యాదినాముమాగమఃసఇత్యావ్యయోయ
 స్యతంశత్రుంజయనామ్నాప్రసిద్ధమిత్యభాః - మాతులేనవత్తం మత్తహస్తిసం మత్తే
 భంచనాగసహస్రేణసహ - గజసహస్రేణసాకం || ని || గృహభ్యాహిగజానాగా ఇతివై
 జయంతి || * || వితీర్యదత్వా - తథాగస్త్యకాఃకాభ్యాంకుంభసంభవవిశ్వామిత్రా
 భ్యాంచమహర్హ్యాగ్ముల్యాని || ని || మూలేష్ఠజావిధావగ్గ ఇత్యమరః - రత్నాని
 శుచికాంచనాదీనిశ్రేష్ఠవస్తునిచ || నీ || రత్నంశ్రేష్ఠమజావతీతివిశ్వః - వితీర్యతద
 నునిజారాణాం దేవద్విషందై త్యానాం వీర్యంప్రభావం సామర్థ్యం వాముష్ణతతి

మశేషంనాగసహస్రేణసహశత్రుంజయోహ్వయంమాతు
 లదత్తంమత్తహస్తిసమగస్త్య కాశికాభ్యాం చవితీర్యమహా
 గ్నాణిరత్నానిశదనునిర్జరారిపీర్యముషీసనుషీ నిరపాయత్రా
 గిర్మణీవర్మణీనిర్మర్యా దశీలీముఖ్యతామపం గౌనిపం గౌని
 ర్వర్తితవీరపాశౌకృపాశౌవసుణేన జనక సదసి మేదత్తమేత

చూరత ఇతితథాత్తే || ని || అమరానిజారాదేవాః - వీర్యంశుక్లేప్రభావేచతేజ
 స్సామర్థ్యమౌరపిత్యమరశాశ్వతా - భనుషీచనిరపాయం నిరాతంకంతాగక్ష్మర
 మగత్యత్యం యదౌ సేత్తథోత్తేవర్మణీకంచుకే || ని || తనుత్రం వర్మకంచుకమి
 త్యమరః - తథానిర్మర్యాదాలసంభ్యయంయోశీర్ముఖాచాణాఃత్రైకృతః అనుషం
 గౌనిపంభోయనూ శ్చైత్యయసాయకానిత్యభాః || నిషంగౌరూణీరాచ || ని || యా
 శాపాసంగతూణీ రనిషంగా ఇమద్విగ్ధనూ రిత్యమరః - నిర్వర్తితంనిష్పాదితంవిరపా
 జిరిరణసమాస్త్యసంతరక ర్మవ్యమధుపానంయోభ్యాంతౌశత్రుసంహారకావిత్యభాః||
 ని|| వీరపాంతుయత్వాసంప్రత్రేభావినివారణ ఇత్యమరః - కృపాశౌఖ్యచేత్యేతత్ప
 నుస్తంసపుంసకమనపుంసకేనేత్యేకశేషః - జనకసదసి జనకయజ్ఞసభాయాం వరుణే
 నమేమహ్యందత్తమాయుభజాతమస్త్రకలాపంతిదాయగృహీత్వాకూం అనుగచ్ఛతను
 సరేలిత్యగమస్యగృహీత్ అనుగృహీతవాః ఆజ్ఞాపితవానిత్యభాః - తథాశ్రీరా
 మాయోగం - యేవరాజ్ఞాదదౌదీనేవమహావీరగుస్త్వయం - జనకస్యనుహయజేభను

పీతే- ప్రదర్శయ- ఉభే వకవచేదవ్యయాచీచాక్షయసాయకా-ఆదిత్యావివతానోభా
భిద్రోహేనుపరిష్కృతౌ - సత్కృత్యనిహితంసర్వమేతదార్యస్యసద్భిని - సత్వమా
యుధమాదాయతీ ప్రమాప్రజలక్ష్మణేతి - అత్రైకేవ్యాఖ్యాతారః కించిదాశంక్యప
మాదధుః - తత్ప్రకారస్తు - నను జనకయజ్ఞే భనురాది ప్రదానస్యా శ్రవణాత్
కథమప్రసిద్ధే తదనువాదః క్రియతే - సత్యమేతత్ - భగవతో వాల్మీకేరియం
తై శీశ్రస్తు తాథా ప్రతిపాదన పార కళ్యాత్ యత్రవ క్తవ్య మథాం తత్రాను
క్త్యా ఉత్తర త్రతేనచిద్వాస్త్యేన ప్రసిద్ధ మను వదంతి - యథా బాలకాండే నా
భిహితంమణిబంధనం || * || మణిరత్నమిదందత్తంవై దేహ్యైశ్వకురేణమణిసుంరకాం
దేఅభిగతవా - అయోధ్యాకాండేవ క్తవ్యం - కాకాసురవృత్తాంతం || * || సప్తత్రావ
పరిత్యక్తోయస్సురై శ్వమహాపిభిరిత్యాదినుంజరకాండేఉక్తానివిఆత ప్రదనుసారి
ణాత త్రభవతాభోజేనా పితృభౌక్త త్యాన్నవిరోధమితి మంత్ర్యం || ౭౮ || తతఃకి
మిత్యతతః || సీతాసీతి || చార్థోపిశబ్దః నిజాభరణ బాతం రత్నకేయారాం గదర

శ్వమప్రమాయుధజాతమాదాయ నవాపనుగచ్ఛేతి సామిత్రి
మన్వ గృహీత్ || ౭౮ || X || సీతాపినిజాభరణజాతంయం
జ్ఞ సత్రై శ్వనృవాత్ తతస్సామిత్రి రపిస్వానీ నేనధ నేనగంధ
తోసల్యాశ్రిగముపాధ్యాయమతోషయత్ || ౭౯ || X ||
తస్య సకుటుంబాయత్రి జటాభి ధానా యనిర్ధ నాయ ద్విజా
తయస్య హ ప్రవీక్షీ ప్రపంచ పతిత దేశావధికం గోధంపక

శసాధిస్వకీయధూషణకలాపంసుయజ్ఞస్యసత్రై శ్వభార్యామైశ్వవాత్ దత్తవగ్ - మహా
ప్రభాః శ్రీరామస్యాచార్య సంభావనం తత్పత్నీసీతాయా సత్సర్వ సంభావనం
యంతమిత్యథః - తతః సామిత్రి ర్లక్ష్మణో సిస్వా యత్రేన || ౭౯ || అథీసూ
నిష్ఠు ఆయ త్తతిత్యమరః - భనేనరత్నకాంబనాదిరావేణదవ్యేణ - కాసల్యాశ్రితం
కాసల్యాయః ప్రత్యేకం పురోహిత మిత్యథః - కంచి త్రైదిరియాచార్యంబ్రాహ్మ
ణమతోషయత్ - స్వకీయద్రవ్యప్రదానేనసంభావయమానేత్యథః - ఏతేనసామి
త్రేర్విజననస్య పేక్షయః కాసల్యాయా మేవాత్యంతాదరస్సుచ్యతే || ౮౦ || తత్రేతి ||
తత్రతస్మిన్సమయే - రఘుపతిః సకుటుంబాయకుటుంబసహితాయశత్రుపుత్రసమే
తాయేత్యథః - త్రిజటిత్యభిధానంనామభయంయస్యతస్మై-ఉంభవ్యత్రయేకస్మైచి
ద్విజాతయస్సుహ నేనత్రిజట హ నేనవిక్షీప్తః-పరిక్షీప్తపంచేనయావత్తావదవాప్స్య
సీతి బ్రాహ్మణానాం గోగ్రహణ చాపల్య ప్రదశా నాథా ముదీరత శ్రీరామ వగన

మహాత్మ్యంతోయాదండః తస్యపతితశః - సపితాపభిర్వర్యా దాయస్యతథోక్తం
 తావ ద్దేశస్థమిర్వర్యః - గోధనం గోవ్రజంబ || ౧ || గోమలంతు గోధనం ప్యా
 న్నచాంత్రజ ఇత్వకురః - తథాకపింజలౌనామబ్రాహ్మణ ఆచిర్యే మంత్రేతథోక్త
 స్తేభ్యోద్విజాతిభ్యః - కశకలాపదండమాణపకాదిభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యశ్చవివిధానినానా
 రూపాణివిత్తాని గోరత్యాం బరయానా దీనిద్రవ్యాణి || ౧ || ద్రవ్యం చిత్తంసాన్వి
 శుచయమిత్వకురః - వితతారవిద్రాజితవాక్ || ౧ || విద్రాగసంవితరణమిత్వకురః ||
 ౭౭ || తరణి || తరణివిద్రాగనానంతరంతే - సీతారామలక్ష్మణాః - నిశ్వాసై రేవగం
 గూనిరై ప్పద్యన్తిమహాబుద్ధై శ్చగరితలరూపానిఅథరశీసలయాంసౌఖ్యే చల్లదాయా
 సాంతా స్తథోక్తాస్తాపాంపారసారీచారి వహంపిమనాంసీత - అగ్రసలిలాసారేణిఆ
 క్రజలథారాసంపాలేన || ౧ || ఆగ్రమగ్రాహికాణితమితిశ్వి-శోకపాపశోకబహ
 శేనచనిత్యాద్దీప్త్యుత్తరగ్ధాసంతాపృచ - కలూంక్య ప్రసలిలాసారేణిత్వకునాం

పింజలాదిభ్యోద్విజాతిభ్యశ్చ రఘుపతిర్విత్తానివిధానిక
 తార || ౭౭ || ౧ || తతప్రేపారసారీ తాంనిశ్వాసంరూపి
 లవిలదగ్రకనలయా గామగ్రసలిలాసారేణిశోక పాపశోక
 వవనూంపిమనాంసీతసీత్వా దిద్ధాన్వి చనిపిదపరిజనానుగ
 మనతయాప్రశాంతప్రవాససిద్ధాంతాన్ముద్ధాంతాన్వి శ్చ
 క్రముః || తత్ర || ౭౭ || ౧ || సీతాపురాగ్గన చారిభిర్య
 ద్భ్రష్టామానూది యంసకలమానవనేత్ర పాత్రమ్ | ఇత్యై

శోకపాపశేనగ్ధానైవియథా క్రమమన్వయాద్యథాసంఖ్యాలంకారః తథోద్వేలం
 విషదముత్పాద్యత్వభ్యః-నిషిద్ధపరిజనానుగమనతయావికాంతికత్వాన్విచారితభృత్యా
 నుయాత్రతయా-హేతునా - ప్రకాశతః (ప్రకటికృతః) ప్రవాససిద్ధాంతోపసవాసరా
 ధ్ధాంతోద్వైస్తేతథోక్తాస్యః - మద్ధాంతాదంతఃపురాన్నిశ్చక్రమునిర్జన్మః తత్రసి
 ర్గమనసమయే || ౭౭ || సీతేతి || సీతాపురావూర్వంగగనచారిభిఃభేదతై రపికిముతాన్వైరి
 తిభావః- అద్భుష్టానావలోకితామహారాజపరిగ్రహత్వాదితిభావః- ఇయంసీతాసకలమా
 నవనేత్రపాత్రంసమస్తజనదృగ్గోచరామాభూత్మాస్తు || * || మాణిలుజిత్యాదినాఆ
 శీరర్థేలుజ్జనమాజ్యోగఇత్వత్ప్రతిషేధఃఇత్యేవమాకలయ్యవిచార్య-కలిః కామధేనుః
 విధత్తి ఇతివిధాతాయుక్తాయుక్తసమాధానతత్పరోబ్రహ్మబాష్పదయై న అగ్రాత్వాద
 శేనశరీరభాజాంప్రాణినాంసయనానినేత్రాణిపిదధేచచ్చదితవాక్ - నియతంనిశ్చిత
 మితుఃతేఽయోం - శ్రీ రామప్రవాసమసహమానామానవాశ్శోద్వేగంబురుగురిత్యర్థః

ని॥ అపిధానతిరోధానపిధానచ్ఛాదనానిచేత్యమరః ॥ * ॥ కష్టివాగురిక్షల్లోచమవా
 ప్యోరుపసర్గదారిత్వపేరకారలూపః॥ ౭౮ ॥ తత స్తదనంతరం॥ రుద్ధేతి॥ మైథిలీసీతా-
 రుద్ధాచముప్రయత్నోననివారిరాపి- యంతంవనంప్రతిగచ్ఛంతం ॥ * ॥ యతేశ్వర్య
 ప్రత్యయః - అనుగచ్ఛత్యనుసరతీతితథావత్సీనుజిలమ్మః శాపికదారశకుణమాత్రకు
 పీత్యధః- మాంసజహతిసత్యజిహ్వోఽన్యనుగచ్ఛతీత్యధః- ఇత్యనేనప్రకారేజైరయో
 న్నీతాలమ్మః ఇయోరనుగతిమనుయోత్రాం- ప్రతిబోధ్యవిజ్ఞాప్య - దశరథాయైతిశః-
 గంతుంవనంప్రతియోతుం- రామః ఘోయః పునరపి- రాజసదనందశరభగృహంప్రవివే
 శ- సర్వత్రతదాజ్ఞాయామివప్రాధాన్యాదిభావః॥ ౭౯ ॥ తస్మిన్నిపింహన్తికాత్రీరామ
 శుమంత్రేణమంత్రివృద్ధేన - విజ్ఞాప్యరామాయంభవద్దశవాభాంసమాగత ఇతివిజ్ఞా
 పసంకృత్యా-ఇత్థంభూతవ్యవహరస్సరాజభగ్న త్యాదివిభావః- ప్రవృత్తేష్యగ్లోహరీభృతే

శలయ్యనియతంపదధేవిధాతాబాష్పే దశేనన యదానిశేరీర
 భాజామ్ ॥ ౭౮ ॥ తతః ॥ ప॥ రుద్ధాపియాంతిమనుగచ్ఛతి
 మైథిలీమాంవతస్సీ జహాతిసక దాచసలమ్మః శాపి ॥ ఇత్యే త
 యోరనుగతింప్రతిబోధ్యగంతుంభూయోమి రాజభవనంప్ర
 వివేతరామః ॥ ౭౯ ॥ గ॥ తస్మిన్నుకంత్రి బాష్పాభ్య ప్రద
 ర్శితే - భూపతిక్కు రాష్ట్రభవంప్ర రాష్ట్ర పత్య - నదారన్
 దారణితపరిదేవ మోత్రం తాన్యయః స్య తరోత్ ॥ ౮౦ ॥
 గ॥ తదానుమంత్రికై కేయీ మాబ్రవీతి ॥ ౮౦ ॥ గ॥
 దేవీవిం మరామాభి షేః సమున్మిషేరా హ్లాదాంకు రావగ్ర

సరిభూపతిః రాజా భూతావిష్టః పిశాచాక్రాంతభజ ॥ ౮౧ ॥ భూతంయై దౌఃపిశాచావౌన్యా
 యేసత్యోపమానయారితివత్సః- విష్టరాదాసనాత్ ॥ * ॥ వృద్ధాననయార్విష్టరభిని
 సాతనాద్భక్తమపాయాపాదానమిత్యపాదానత్వాత్పంచలూ - నిపత్యభోకవేగస్యసో
 భుమశక్యత్వాన్మృత్యుఽయాభువిపతత్యేత్యధః- సదా ఆవిచ్ఛిన్నక్రియావితకుణమే
 తత్- రచితపరిదేవనశక్యతవిలాపస్పృ- సదారఃకౌసల్యాసహతఃస్వయంబువినమూర్ఖం
 తాంబనవాసాత్సుక్యం- వనూత్కంతాంబుమితిపాతేవనవాసాత్సుకాంబుద్ధిమత్కరో
 త్ ॥ ౮౦ ॥ తదేతి॥ తదాత్మనికా సమయే- శుమంత్రేకై కేయీమాబ్రవీత్ ఆవోచత్ ॥
 ౮౦ ॥ అ॥ తత్ప్రకారమేవాహ॥ దేవీతి॥ హేదేవికై కేయీ-రామాభిః- కేత్రీరామరా
 జ్యాభిషేకోత్సవేన - సమృద్ధునేకేనచసమున్మిషితస్సముత్పన్నోయ ఆహ్లాదాంకురః
 త్రినందకందగ్ భువిభూపకం - తస్యాభగ్రహత్ప్రతిబంధకాత్ ఆగ్రహాదభినివేశాత్

జుగుస్సానిరామేత్యాదినాపంచమి - విరచువిరతాభవ - తాద్య గాగ్రహంపరిత్యజేత్య
భాః || * || వ్యాప్తిరిభ్యభితిపరస్యేవం || ౧౨ || అ || పున స్తవ్యాదౌక్ష్మిల్యపరిత్యా
గాగ్రహంతన్తాత్మగోచరమితిహాసమాహ || పురేతి || పురాపూర్వకాలేఖిలుశబ్దోవాక్యా
లంకారే - చరదస్యవరప్రదాతుః - కస్యచిద్యోగిసఃప్రసాదాదనుగ్రహత్ - ఆవగతః
కలప్రాచేభాషణతయోవిజ్ఞాతఃకలజంతువచనతయోహేతునా - చర్యంకపర్యంతేశ
యనసమాపే - చరిసరంతినాంప్రసర్పంతినాం - పిపీలికానాంఘావివరసంచారిసూ
క్ష్మజంతువిశేషాణాంఆలాపేభాషణేవిషయే - కృతహాసంతేమితేలజ్ఞానజంతవఃసమాల
పంతిహాసితవంతంతపవితరంకేకయం - హాసనకారణంహాసహేతుః - ప్లష్టావైకేనాపి
హేతునాయంసరిహసవీజజ్ఞానయానుయుజ్యేత్యర్థఃతద్వివరణంహాసనకారణకథ
నంపశ్యుర్భర్తుర్కణమిత్యవేత్యజ్ఞాతాపి - తద్వచనాదేవేతిభావః - ఘాయసోబహు

హదాగ్రహత్ || ౧౨ || గ || పురాఖిలుఃచరప్రసాదాదవ
గతఃకలస్రాణిభాషణతయోచర్యంతపర్యంతపరిసరత్విపి
లికాలాపేకృతహాసంతపవితరంహాసనకారణంప్లష్టావైక
న్వివరణంపశ్యుర్భర్తుర్కణకారణమిత్యవేత్యాపిఘాయసోనిర్వం
ధాశ్కుపితేనగాజ్ఞావజ్ఞాతాయాఃమాతుస్తేవిధాంమానుకు
గ్విదాభి || ౧౩ || ప || కృతాసమంజనిర్యాసంసగరంకేక
యాత్తజానిదశానత్వేనిర్దిశ్యనిరబధ్నాన్నిజంపతిమ్ || ౧౪ ||
తత్ర || ప || సిద్ధాధాకోహహామాత్యస్తత్పరిత్యాగసుబ్ర

ధాత్ || * || బహులోకసోఘాచబహురితిఘారాదేశః - బహులోకపశ్య - నిర్బంధా
త్ప్రయాసకరతాదేతోః - కుపితేనక్రుధేనరాజ్ఞాకైకయేన - అవజ్ఞాతాయాఃఅవమాని
తాయః - సైతవ - మాతుర్విధాంప్రకారం || ని || విధావిధాప్రకారేచేత్యమరఃమానుకు
ర్విధాఃమానుకుర్యేత్యర్థః - భర్తృప్రాతిహేత్యాచరణేనమాతృవద్విగహాణీయా
మాఘారివ్యర్థః || * || కరోతేవిశిధాజ్ - ఇత్యబ్రవీదిదిప్తూర్వేణసంబంధః || ౧౩ ||
అ || సుమంత్రవచనంశ్రుత్వాసాకిమకాషీదిత్యతతిహా || కృతేతి || కేకయాత్తజాతై
కేయా - కృతఃవిహితఃఅసమంజనామ్నఃపుత్రస్యనిర్యాసఃపరిత్యాగఃయేనతం - అసమం
బాఖ్యపుత్రత్యాగిసమిత్యర్థః - సగరంరాజానంనిదర్శనత్వేనప్రప్తంతత్వేనిర్దిశ్యసగర
వత్త్వమపిపుత్రంపరిత్యజేతినిరూపేత్యర్థః - నిజంపతింస్వభారాంనిరబధ్నాన్నికు
త్తరంచకాదేత్యర్థః || ౧౪ || అ || అత్రాంతరేకైకేయావచనమసహమాసఃకన్బిదమాత్య

వృద్ధః ప్రత్యహోచదిత్యాహ॥ తతేతి॥ తత్రై కేయానిర్భంధవీర్యసమయే-సిద్ధార్థకః
 సిద్ధార్థకనామామహామత్వస్సుమంత్రాదస్యోమాత్యప్రవరః॥ అమాసహభవతీత్యమా
 త్యఃశుభాశుభకార్యేషుసహాసహవర్తతఇత్యమాత్యః॥ అవ్యయః-త్వప్సరయూపా
 తితానాంసరయూనదీనిక్షీప్తానామనేకప్రజానాంబహుజనానాం - మరణమేవకారణం
 నిమిత్తం- తస్మాత్-తత్పరిత్యాగంతస్యాసమంజస్య పరిత్యాగంనిర్యాసమబ్రవీత్ - అ
 సమంజస చరిత్రత్వాదసమంజస్య త్యాగః - సమంజసః సకల సద్గుణాభి రామస్యత్ర
 రామస్యతుపరిత్యాగఃకథంసమంజస ఇతిభావః ॥ ౮౫ ॥ అ ॥ ఇత్థంబహూ హలంభ
 ప్యవార్యనిశ్చయః-మవబుద్ధ్యరాజారామమేవ మువాచేత్యాహ ॥ అథతి ॥ అథా
 మాత్యోక్త్య సంతరం - ఐశరథేన రామః సపరిచ్ఛదః సపరివారస్సన్నేషకవృక్షప్రజే
 త్యేవంనిర్దిష్టనియ క్తస్మాత్ - పరిఘాద్యతే అనేనేతి పరిచ్ఛద ఇతివిగ్రహః ॥ * ॥ పుం
 నీసంజ్ఞాయాంఘటే ప్రాయోజితఘృత్యయఃఘోరుపసకః-స్యేతిప్రాసస్యః - ఖనిత్రపి
 టకౌఖనిత్రమవదారణం - ఖననసాధనం మద్దాలాదికమిత్వ్యథాః - పటకః కండమాట

పీత్ ॥ సరయూపాతీతానేకప్రజామరణ కారణాత్ ॥ ౮౫ ॥

గృ అథఃశరథేన రామస్యపరిచ్ఛదవీవగచ్ఛేతినిర్దిష్టః - శేవ

లంభనిత్రపిటకావల్కలయగళంశ ప్రార్థనాయ ॥ ౮౬ ॥

ప ॥ సుఖోచితానాంసుప్తక్రందిత్యలఃపశ్యసంపదామ్ ॥ త్ర

యాణామపితై కేయూ వల్కలాన్య దపాపరం ॥ ౮౭ ॥

ఇహాద్యా హరణమోగ్యంకంచోలః తాతేవలం తావేవ ॥ ని ॥ ఖనిత్రమవ దారణంకం
 డోలపిటకావలిచామరః - శేవలశబ్దస్తవధారణాభావకః - తథావల్కలయగళంశ
 ల్కలవస్త్రయన్మంచ - ప్రాథమ్యతలయావత - త్యక్తసంకస్యమమపరిచ్ఛేదేనా
 ర్యంతిం - ఆపితుమనిజసాచితం వల్కలఖనిత్రపిటకమాలమేవదాతవ్యమితిప్రార్థిత
 వానిత్యథాః ॥ ౮౬ ॥ అ ॥ అత్రాంతరే శ్రీరామవివాసన దీక్షితానై కేయాపిలం
 బాసహిష్ణుతయాద్రుతతరంశల్కలాన్యజహరేత్యాహ॥ సుఖోచితానామితి॥ కై కేయా
 సుఖోచితానాం సుఖాహ్లాదాం - సుశ్యక్తంస్ఫుటంయథా తథాదివిభవందివ్యగ్రే
 ష్టం॥ తత్రభవ ఇతిభవార్థేయప్రత్యయః॥ వణ్యం శరీరసౌందర్యాది - సంపత్
 లక్ష్మీశ్చయేషాంతేతథోక్తాస్తేషాంసకలగుణసంపన్నానామిత్వథాః - త్రయాణాంపి
 తారామలక్ష్మణానామపినై క నైవసరామస్యేత్యపిశబ్దాథాః - వల్కలానిచీరాణి - ఊ
 థపాహరత్ పరిదర్శమితిప్రదాదిత్యథాః ॥ ౮౭ ॥ అథేతి ॥ అథవల్కలాహరణానం

తరణరఘుకులనాథీరఘువంశ శ్రేష్ఠ శ్రీరామః మధ్యేశవా మధ్యమా || * || మధ్యా
 వ్యతిమత్వం సాచసాఅం దాచతస్యామధ్యమాంబాయాః కై కేయ్యానియోగా దాజ్ఞా
 జశాఁ మంగళాద్ధే రాజ్యాభిషేకకల్యాణోచితే - గుణవతిమార్దవాది గుణసంపన్నతం
 తువినిర్మితేవాచరిధానే అధోంశుతే || ౧ || అంతరీయోపసంవ్యాసపరిధానాస్యధోంశుక
 ఇర్యమరః - నిరాశానిస్స ఎలహస్పక - కుచతఽతిధికుచతటం - విభక్త్యధేవ్యయీ
 భావః - తత్రవల్లంతఃస్లవంతః యేజానకీబాహ్మః సీతానేత్రాంబూనితైస్సేకాల్ కరిష
 తరకువతటపతనోత్పతనాద్వాఘ్నిబింబానాంతత్రసంక్రమణా దితిభావః - ఏలేనజాన
 త్యాభ రురత్యంతసాన్నిధ్యం వల్కలఘరణాసకూఙ్కుశ్వంచఘూర్జితే || ౧ || బాహ్మనే
 త్రాంబుధామయోరిత్యభిధానాత్ - ఆపగతఃఖరధావః కార్కశ్యంయస్యతత్ సంత్రా
 వ్రమాగ్దవంసంఘరణానుకూలమ్యథాః - వల్కలంపర్యథ త్తపరిధృతవా - అత్ర
 శేషో రాజ్యకై కేయీర్మలీయైవమహిషీ - మధ్యమాశబ్ద ప్రయోగ స్తుమధ్యమాశబ్దో
 జాత్ర ప్రసిద్ధత్వాన్నతుమధ్యేశవాత్వాత్ - అర్జునస్యకుంభశుతమధ్యమప్రయోగవదితివ
 డింతతేతగనిచారరమణీయం - ఐకబంధప్రయోగప్రయోగాత్వాత్ - కింబుద్ధప్రామాది

త || ఆధిరఘుకులనాథీమధ్య మాంబానియోగాదుగుణవతిపరి
 థానేవ లాఙ్కాహే నిరాశః | అధికుచతటవల్కలాసకీబాహ్మ
 సేతాదుసంతృప్త భగంవల్కలంపర్యథత్ర || ౧౮ || ౧ || త
 త్రచిత్రీయంతస్సర్వే నిర్వికారవడుల లక్ష్మీరమిత్యౌ కుకు
 లాధ్య తునాధ్య తుయంత స్తేషామేవశీకశంకుకీలితమాససా

కప్రకాగాణామేవతాదృశ మాధానత్వాత్ - కింతుస్వగః పాతాళయార్కభ్యేభవ
 త్వాహ్మలోకస్యయథామధ్యమలోకప్రయోగః - తథాకౌసల్యా సుమిత్రయార్కభ్యే
 భవత్వాస్తద్ధ్యమేయమితియత్తముత్పత్త్యామః - విరదభిప్రాప్యేజై వసరస్వజ్ఞోభోజోపి
 మధ్యమాంబానియోగాదితి ప్రయత్నవానిత్యలం ప్రసక్తాను ప్రసక్త్యా - మానీనీపు
 త్రం || ౧౮ || తత్రేతి || తత్రతస్మిన్కాలే శ్రీరామవల్కలఘరణసమయే - సశ్యే
 అశేషయేజనాః - చిత్రీయంతః ఆశ్చర్యం కుగ్వంతః || * || సమావరివశ్చిత్రజ్ఞఃకృ
 తీత్యత్రచిత్రజ్ఞ ఆశ్చర్య ఇతికృత్ - నిర్వికారాధీరోదాత్తత్వాద్వికారరహితాప్రస
 క్తాలక్ష్మీర్మఖశోభాయస్యతం || * || శ్రేషికఃకవప్రత్యయః - ఇత్యైకుకులాభ్యక్షంఇ
 త్యైకుమలశ్రేష్ఠం - శ్రీరామమధ్యక్షం ప్రత్యక్షంకుగ్వంతః అభ్యక్షయంతఃపశ్యంత
 ఇర్యథాః || * || అభ్యక్షశబ్దాత్తత్కరోతేర్గ్యంతాల్లటశ్శత్రాదేశః - శోకపివశంకుః
 తేనశోకశత్యే నకీలితమాససానాం విధ్వంసయానాం లేమామేవ జనానామసనేమము
 జ్ఞేమమాసనేస్వితిహితేమాసనేమహృదయేను || ౧ || త్తంకుశేతో హృదయసాన్నితం

శృంగారసంఘన ఇత్యుతః - పారం పర్యేణ అవిచ్ఛేదేన - వికారః వై భక్త్యంతః
 కల్యంబ - అస్ఫురత్ - వల్కలవసానంక్రీరామందృష్ట్వా సర్వజనావినాశవదనావికల
 మనసాశ్చబభూపురిత్యుతః - నిర్వికారదశః సేవకారోత్పత్తిః త్రమితభావః || ౮౯ ||
 అ|| తదానీంసర్వ సాధారణ్యాద్వసిష్టస్యోత్పన్నం వికారమసృజాయోజయతికింత్వతి
 రదేహాహ|| స ఇతి|| దాశరథీరామే || *|| అత ఇహో సవల్కలై - క్రమతస్త్వన్వికారజా
 సోధారిణి సతీత్యుతః - విషాదాత్ ఫేదాత్ - వసిష్ఠః కిం చి తాన్మో ద్రష్టుమశక్తతః
 ఈషన్నిమాలితనయః || *|| బహువ్రీహాస్థ క్షణ్యోస్సాన్వంగాత్సత్ అభూదితియతే త
 న్నిమాలాక్షణ్యమేవమహాదేః ఋషిశ్రేష్ఠస్యవసిష్ఠస్య - మహాషిలయదగముక్తం - తా
 డ్యన్యూధార్థ్యవిలాశితిస్యత్రీరామతి త్త్వదర్శనస్య - భావేక్షః కరణంసాధనంజా
 తం - ఆమాలితనయనానాంఋషిణాం తత్త్వావమర్శసంభవప్రసిద్ధిః - మహాషిలయము
 యోనిాలితనయసత్త్వంతారక బ్రహ్మణః త్రీరామస్యతత్త్వావబోధకత్వేనాశకారక
 మభూదిత్యుతః - తత్త్వానుసంధానసమయోసంయమిమామర్థోన్మితీతనయసత్త్వం గాగతా
 క్రౌన్దిధం - కేరలనిమిలనేనిద్రాస్యాత్ - కేవలశ్రీలనేవిచయదర్శనేన చిత్తవిదేహస్సాన్వి
 నామాన సేముపారంపర్యే శాన్యురద్వి కాః || ౮౯ || ఇతి ||

ప || సవల్కలై దాశరథౌ విషాదాదామిలి తాన్మో ద్రష్టు
 ద్వః కింః | ఉదేవజాతంకరణంమహాషేః కాకుత్స్థనియాధా
 ర్థ్యపిలోకిత్యు | ౯౦ || ప || అస్యపీతాంబరత్యాగేకింజా
 లావిక్రియాపురా | ఇతి ప్రత్యక్షృశాంక్రేష్టాపిస్తానాతివి

తితి - అత్రవిషేదకృతానిలసస్యతత్త్వానుసంధానసవరత్వేనాప్రేక్ష్యతామత్వే
 వ్యంజకాప్రణాగాద్యహ్య-పుత్రముపజాతిః || ౯౦ || అ || అవివచనశ్చభిర్యోధా చిత్యా
 హ|| అస్యేతి|| అస్యత్రీరామస్య - పీతాంబరత్యాగే కాంబనాంబరదినజః - సేసతి - పీతాం
 బరంత్యత్త్వావల్కలం దధానే సతీత్యుతః - అపురాతనాహ్వయపీతాంబరభారణసమయే
 ఆనుపలభ్యమానేత్యుతః || *|| పూర్వాన్యధాచి సోనిపాతాత్పురాతన్ద్వాన్యూహాసః - విక్రి
 యావికారః జాతా ఉత్పన్నాకింజాతై వేత్యుతః - స్వతోనిర్విక్రియాతామలంకారాన
 లంకారయోరకించిత్రరత్నాదిభావః - ఇత్యాలోచ్యేతిశేషః - ప్రత్యక్షృశామంత
 ర్ముఖానాం జ్ఞానినామిత్యుతః - శ్రేష్ఠః ప్రశస్యః || * || ప్రశస్య వ్యత్ర ఇతి క్రాదే
 శః - వసిష్ఠః నాతివివృథ - అత్యంతవ్యభాంసప్రాశ - తాకికానుప్యత్యాకించిద్వ్యభాం
 ప్రాప్తైవేత్యుతః ద్వాభావః - పీతాంబరంత్యత్త్వావల్కలంధృతవతః త్రీరామస్యహవ్య
 శ్చంతరవికారరాహిత్యేవవిమృద్ధచిత్త్వభావమనుసంధాయనకురోవేత్యుతః - ఉక్త
 వజ్ఞానవాసిష్ఠీ || యోనిత్యుతః ధ్యాత్వ మయోనిత్యుమంతర్ముఖస్సుభే - నిత్యంచిదనుభూ

భానస్ససోకేనబాధ్యతఇతి॥ ౯౦॥ సఇతి॥ సోయమరుణసారథికులగురుః అరుణో
 నూరు స్సారథిర్యస్యారుణసారథిః సూర్యః॥ ని॥ సూర సూతోరుణోనూరు రిత్యమరః-
 తస్యకులంపంశఃతస్యగురుచార్యో వసిష్ఠఃమైథిలీ వల్కలధారణకురుణత్సవార
 యత్ అస్యాస్సుకుమార్యా రాజకుమార్యా - నేపుగ్వసనధారణయోగ్య మితినివారిత
 వానిత్యథాః॥*॥ రుధగ్గజీరుభాదిభ్యఃశ్చమితిశ్చమ్నోరల్లోప ఇత్యకారలోపేసం
 యోగాంతలోపః - రహభ్యామిత్యాదినాణత్వం - అత్రలక్ష్మణవల్కలధారణాకథనేపి
 శ్రీరామస్య తద్ధారణ కథనాల్పితా యాశ్చతస్మిషేభాతోన్విధృతవానేవేత్యనుసంధ
 యం॥ ౯౧॥ తత్రేతి॥ తత్రతస్మిన్సమయే - ప్రయాణాయవసానయోత్రాథాం-
 ప్రణిపతంతీం నమస్తుకర్మాణాం - స్తుమాం శ్రీరామవధూసీతాం॥ ని॥ సమాఃస్తు
 మేజనీవధ్యైత్యమరః - ఆర్ణి య్యలింగ్య- ప్రస్తుతంసముత్పన్నపులే శ్రీరామేభవ
 వాత్సల్యం స్నేహాయస్యాన్నా తథోక్తాస్త్వమాయామపిసుతనిర్వి శేషం స్నేహవతీ

వృధే॥ ౯౦॥ గ॥ సోయంమైథిలీవల్కలధారణకురుణద
 రుణసారథికులగురుః॥ ౯౧॥ గ॥ తత్రప్రయాణాయప్రణి
 పతంతీంస్తు మామాలింగ్య- ప్రస్తుతపుత్రవాప్తుల్యాకాస
 ల్యాబాప్సగద్ధదనవదత్॥ ౯౩॥ ప॥ ఘర్తేనిగాఘకిరణ
 పృకరైఃకరోరైఃకాంతారనధ్యసవీమునఖంపచానుత్వాం
 వీత్యసంస్తులపదాంనదేతాభిర్నిందిష్య తేనియతమేని
 మేషహానిః॥ ౯౪॥ గ॥ అథమైథిలీనాథస్సలక్ష్మణః

త్యథాః- కౌసల్యాబాప్సైర్గద్ధదంతివిష్పప్తంవచనమవదత్ అవోచత్॥ ౯౩॥ అ॥ తత్స
 కారమేవవిప్రణోతి॥ ఘర్త ఇతి॥ ఘర్తేగ్రీష్మరా- నిదాఘకిరణస్యోష్ణింశోః- కరోరైః
 వీట్టైఃకరైఃకిరణైః- సఖాన్వచంతిసంతాపయంతితవఖంపచాను॥*॥ మితనభేదేతిఖ
 శిముమాగమః - కాంతారమధ్యపదవీమగమానాంతరాళమార్గేషు - సంస్తులపదాంపరి
 స్ఫులితపాదవిన్యాసాం- పదవీనామత్యంతసంతస్తత్వాత్పరిక్లిప్తసంచారామిత్యథాః-
 త్వాంవీత్యదృష్ట్యా- వసదేవతాభిర్వనాభిమానినీభిదేవతాభిరత్యథాః-నిమేషహానిః
 సవీతీయనిర్వి మేషతవం నిందిష్యతేగర్హాద్యతపిత - నిర్విమేషత్వాదస్యాభిర్యక్తుకు
 మారీపరిక్లేశాదిచ్చిన్నదశానజనితసంతాపానుభూయతే - సనిమేషత్వేతునైవంస్యా
 థి- కష్టం బ్రహ్మణాకిమేతత్కృతమిమ్య పలభిష్యత ఇత్యథాః- నియతమితుశ్చే
 యోయోంపసంతతిలకావృత్తం॥ ౯౪॥ అథైతి॥ అథానంతరం- మైథిలీనాథసీతావ

తంత్రీరామః - మైత్రీ గ్రహణంతయాచసహితస్సన్నితిఃసూచనాథంసలక్ష్యణిలక్ష్యణ
 సహితస్స - సప్రదక్షిణం ప్రదక్షిణ ప్రక్రమపూర్వకమిత్యథాః - రాజానం దశర
 థం-జనన్యపివజనఃతంచకాసల్యాదిజననీశ్చేత్యథాః - ప్రణమ్య నమస్కృత్యప్రతి
 షిద్ధప్రతిహరచక్రః నివారితద్వార్ధనివహస్పృశ అనుసరతో ద్వారపాలకాన్నివార
 యన్నిత్యథాః- నిశ్చక్రామనిజ-గామ అంతఃపురాదితిశ్చేతి || ౧|| ద్వారిద్వార్ధే ప్ర
 తిహరభివ్యవహరః || ౧౧ || అ || తతఃకిమిత్యతతః || రథభి || దశరథాజ్ఞాపరంత్రే
 గరామ ప్రయాణాథంరథమానయేతి దశరథనియు కైనేత్యథాః- సుమంత్రేగరభో
 ద్వారిద్వారప్రదేశే సమానీతః- సంప్రాపీతః || ౧|| స్త్రీద్వార్ధావరంప్రతిహర ఇత్యమ
 రః || ౧ || తదానీమాత్మకాత్మకమంసీతై వరథమారురోహేత్యాహ || ప్రారభేతి || సీతా
 ప్రారభంత్రస్య ప్రక్రాంత ప్రయాణస్యవసం ప్రతిజగమిషాంత్యథాః- రఘూద్వ
 హస్యరఘునందనస్య- అగ్రసరీసతీ-ఇదంచవాక్యాంతరథమప్యవస్యయశాకర్యాథా

సప్రదక్షిణం రాజానంజననిజనం చప్రణమ్యప్రతిషిద్ధప్రతి
 హరవక్రొనిశ్చేక్రామ || ౧౧ || ౧ || రథోపదేశరథాజ్ఞాపర
 తంత్రేణమంత్రేణద్వారిసమానీతః || ౧౨ || ప || ప్రార
 బ్ధయాత్రస్యరఘూద్వ హస్య ప్రాగేవసీతారథ మారురో
 హ | అనీలరథ్యంరథమారురుక్షోరహ్వాం ప్రభోరగ్రసరీ ప్రభే
 ప || ౧౩ || ౧ || దాశరథీవతంరథమారురుహతుః || ౧౪ || ౧ ||
 యథా యథా రాఘవరాజాధానీవిహాయసీతావిషాన్త్య

మత్రానుషంజనియం- అన్యథా || * || అన్యారాదితర ర్తఇత్యాదినాపంచదశాన్యత్
 ప్రాక్ - ప్రభమమేవ - రథమారురోహ ఆరూఢవతీ - కథమివరథంచహ- తీతరథాః ||
 * || తద్వహతిరథయగ్ర ప్రాసంగమితియత్ప్ర త్యయః - అనీలా ఈషన్నీలాహరిద్వ
 య్వాదిత్యథాః - రథారథవోధారః అన్యాయస్యతంరథం ఆరురుక్షోరారోధుమిచ్చోః ||
 * || రుహేస్సన్మం తామ ప్రత్యయః - అన్యాయ ప్రభోరహర్వతేస్సుర్యస్య అగ్రసర
 తీత్యగ్రసరీపురస్సరీ || * || పురోగ్రతోగ్రేణస రైరితిట ప్రత్యయః- టివ్యాన్ జీవప్ర
 థాదీప్రివేతి క్రాంతీపూర్ణోపమా - తయాచసీతారామయారత్యంతావినిభూతరూపం
 వస్తువ్యభ్యుతభివ్యలంకారేణవస్తుభ్యని || ఇంద్రవజ్రావృత్తం || ౧౫ || దాశరథిభి ||
 దాశరథీరామలక్ష్యణాచ - తంగథమారురుహతుః- ఆరూఢవంతే || ౧౬ || యథేతి || సీ
 తాయథాయథాయేనయేనప్రకారేణ || * || వీధ్యాన్యాయాద్విర్యాహః- రాఘవరాజా
 నీనుయోధ్యాం-విహాయత్యక్త్వా- విషి సూక్ష్మకావనవాసయాత్రిత్యంతిరాధూర-

తథాతథాతేనతేన ప్రకారేణ పూర్వవద్విధిర్భవః - రాక్షసరాజ్యలక్ష్మీః రావణసా
 ద్రూప్యశ్రీః లంకాం వినా లంకాం విహాయేత్సభః || * || పృథగ్వివేత్యాది నాపాక్షీ
 కద్విలీయా - యాతుం కామోయస్యాస్యాతు కామాగంతుకునాః || * || తుంకా
 మనుససారపీఠితుమునోమకారలోపః - అజాయతజాతా - తద్వనవాసమూలత్వా
 త్తదవసరగన్యేతిభావః || పృత్రముపజాతిః || ౯౯ || ఆచాలేతి || ఏషాపురీ - ఆయో
 థ్యా - బాలాశ్చ పృథాశ్చ బాలపృథాప్రాసగివాప్య ఆబాలచృధం - అభివిభావవ్యయీ
 భావః - రామభద్రం ప్రయంతం శ్రీరామమనుగచ్ఛతి అనుసృత్య గచ్ఛతి తత్ప్రాత్యా
 రణాదికాజగతి ఆహం నిగుణాననుసరణాద్గుణహీనా - మాస్యాంభునభవేయంకిమి
 తికాకున్యామేవేత్యభావః - భక్త్యాగౌరవేణ సంగచ్ఛేతివా - మహదను సరగస్యత
 తావ్యత్వాదిభావః - ఇతి మత్స్యేతి శేషః భరాభావః - ఆదరాత్ప్రేమవశాత్ నిజతనం స్వకీ

కాఘాత్ | తథాతథాజాయతయాతుకామాలంకాం వినా
 రాక్షసరాజ్యలక్ష్మీః || ౯౯ || ప || ఆబాలవృద్ధమనుగచ్ఛతి
 రామభద్రమేషాపురీతదిహమాంబులు నిర్గుణాస్యామ్ | ఇత్యా
 దరాదివధ రాబహు ధావిధాయధూళిచ్ఛలాన్ని జతనుంత
 మనుప్రతస్థే || ౧౦౦ || ప || నృపమఖిమముఖేన స్వేనకాంతే
 నసాకం మహితరివిధిపాకాత్కాననాయప్రజంత్వామ్ | అ
 కుతలమితి మత్వా నూనఘన్దాయధాత్రీ పతిజనముఖభాష్పం
 పాంసుభిః పర్యహర్షీత్ || ౧౦౧ || ప || రామానుసారరసని

యమూర్తి - ధూళిచ్ఛలాద్రజోవ్యాజాత్ మూఢావిధాయబహు ప్రకారం కృత్యాక
 మను శ్రీరామస్య శశ్వాదిత్యభావః || ౧౦ || శశ్వాత్వా దృశ్యయోరన్నిత్యమరః || * || అను
 ర్జక్ష ఇతి కర్తవ్యవచనీయత్వం కర్తవ్యవచనీయం క్తేద్వితీయేతిద్విలీయా - పురత ఇతి
 పాతేతస్య పురస్తాత్ ప్రతస్థేజగామేతిత్రయా - స్వరూపాత్ప్రేమైవాచ్యా - వ్యంజకస
 ద్భావో నాచధూళిచ్ఛలాదితి ఫలశబ్దేనా సత్యత్వ ప్రతిపాదనరూపాపన్నవోజ్జీవితేతిసం
 కరః || * || సమవప్రసిద్ధస్థ ఇత్యాత్మనేపదం వసంతతిలకావృతం || ౧౦౦ || స్వ
 పేతి || నృపమఖి విముఖేన రాజభాగవిరత్తేన స్వేన స్వకీయేన కాంతేన సాకం - ప్రాణ
 నాథేన శ్రీరామేణ సహ || ౧౦ || జీవితేతః ప్రాణనాథః కాంతోరమణవల్లభావిత ప్రతాప
 మూర్తుండః - మహితరిస్వ పుత్రికాయాం విధిపాకాద్దేవవిశర్వాసాత్ - కాననాయవ
 గాయ || * || త్రియాభోగపదస్థకమణిసానిన ఇతిచతుర్థి - ప్రజంత్వాం గచ్ఛం

శ్యాం శత్యాం - ధాత్రీవసుమతీ జననీచ ॥ ౧॥ ధాత్రీజనన్యామలకీ వసుమత్యుప
 హత్యప్వితమిశ్వప్రకాశః - అకుశలమమంగళమితిమత్వా - పరిజనముఖేమభ్యుత్పజ
 సదనేమయోబాష్పఃనేత్రాంబు- అన్తాయద్రాహంసుభిఃపరాగైః - పర్యహాషిణీ
 పరివృతపతీ ॥ పరిపూర్వాద్ధరతేర్లుజిసిదిబృద్ధిః - నూనమిత్సుత్యేయాయాం - మా
 రిసీప్యత్రం ॥ ౧౦౧ ॥ రామేతి ॥ రామస్వామిపరణే - యారసోరాగస్తే - నిగతఃపా
 రవగఃపురజననివహేలాయస్యాస్మా ॥ ౧॥ గుణేరాగేద్రవేరస ఇత్యమరః - అతపివ
 సంస్థానమాత్రా అవస్థితై స్తవావశిష్టః - సతుతతదనుగుణసంభ్రమజ్జ్వలితా ఇత్య
 ర్థఃతేగృహఃచత్వరాణిఅంగణానిరాజమాగాశ్చయస్యాస్మా ॥ ౧॥ అంగణంచత్వరాణి
 రఇత్యమరః - రఘుపుంగవాహంరాజధానీప్రధానగరి ॥ ౧॥ ప్రధానగరిరాజ్ఞాంరా
 జధానీలికధ్యరఇతిప్రతాపమాత్రాండః - నిర్ముక్తఃత్యక్తఃభోగః కామోయయోసాత
 భోక్తా - యాభుజగత్వక్ నిర్మోకపట్టికేవ - మణేన లక్ష్మీనిస్సారాహస్యేతియావత్ - వి
 గత పారవ గాఢసంస్థానమాత్రస్య హవత్స రరాజమా
 త్నా ॥ నిర్ముక్తభోగభుజగత్వ గివత్స కేసలస్మేవ బభూవరఘు
 పుంగవరాజధానీ ॥ ౧౦౨ ॥ ౫ ॥ అభదరరథస్సాంతఃపురజనః
 పురాన్నిగత్య గత్యంతరాభావాత్తమేవరామంసుచిరమా
 లోకయాన్మాలోకపథమతిక్రాంతేమమంత్రాంత్రాంతస్యం
 దనైరఘునందనై - స్యందమానబాష్పప్రవాహేలామోహ
 ముపగమ్యభూమ్యాంపపాత ॥ ౧౦౩ ॥ ౫ ॥ తతఃపరిజనకృ
 తాశ్చ సాల్బల సంజ్ఞాయరాజ్ఞేకా సల్యా సదనమరొవ

భూవ ॥ ౧॥ భోగస్సుఖేస్త్యదిభృతావశేషభగతాయ దూరిత్యమరః ॥ ఉపమాలంకా
 రః - వసంతలిలకావృతం ॥ ౧౦౦ ॥ అథేతి ॥ అభత్రీరామనిర్గమనానంతరం - దశరథఃసార్వ
 తఃపురజనఃసావరోధవధూకస్పృహ - పురాదయోధ్యానగరాత్ నిర్గత్య - గమ్యత ఇతిగతిః
 గంతవ్యదేశఃఅన్యగతిఃగత్యంతరంసుపునరేసమాసః - తస్యాభావాదసంభవాత్ ॥ ౧॥
 దేశోపాయగమగతిరితి జయంతి - తంరామవసుచిరంబహుకాలమాలోకయంత
 తతఃసుమంత్రేణసారథినా - అక్రాంతోధిష్టికః - స్యందమారథోయస్యతస్మిన్ ॥ ౧॥
 శతాంగస్య స్యందనోరభఇత్యమరః - రఘువందనేత్రాహావభంజకానమాగం ॥ ౧॥ అ
 లోకాదశ్య సూక్ష్మతావిత్వమరః ॥ ॥ ఋక్సూరిత్యాదినాసమాసాంతః - అతిక్రాంతేఅతి
 ర్యగతేసరి - స్యందమానబాష్పప్రవాహేలావిగతమృతాస్పృహ - మోహంమూర్ఛాము
 తగమ్య - భూమ్యాంపపాత ॥ ౧౦౩ ॥ అ ॥ తతఃకింజాతమిత్వతతఃపాతతత్కలి ॥ తతస్తదనంత

రం - శుంజనై స్సేవకజనైః కృతః విహితః య ఆత్మాసః మూర్ఖాశ్చ గమోచితోపచారః త
స్మాద్ధేతోః - లబ్ధసంజ్ఞాయవృతః ప్రాప్తచేతనాయ - రాజ్ఞేదశరథాయ || * || రువ్య
థానాంప్రియమాణఇతిచతుర్థేకౌసల్యాయః సదసంగృహం అతోచతనివాసాహార
యోజ్యమభూత్ తద్వహంప్రవివేశేత్యభః విలేన రాజ్ఞిపూర్వం కై కేయోగృహమేవ
నియతనివాసఇతిసూచ్యతే || ౧౦౪ || ఆ || తతః శ్రీరామవృత్తాంతమాహ || అథతి ||
వాశరథిః శ్రీరామోపి ఆస్యోన్యం ప్రతిశ్రేష్ఠీమామిత్యభిమానోహ మహామితా || ని ||
అహమహమితాతుసాస్యాత్పరస్పరంయో భవేదహంకార ఇత్యమరః - అహమితివిభ
క్తిప్రతిరూపకమవ్యయాన్నిపాతితం - తస్యనీఘ్రియాంద్విరుక్తిః || * || సంజ్ఞాయాం
కన్ ప్రత్యయః - తయా అహం ప్రథమిక యేత్యభః - మూర్ఖాసంమిశ్క || * ||
గోమహాజనాః ఘః బహుజనసంఘః - తేనకురవగాహత యాచుష్ప వేతతయామం
దాయమానో మందీభవన్ స్వందనవేగోయస్య సతథోక్తస్సత్ - మోహప్రమత్తవ
మోహాభవతమశ్చేత్యుపమితసమాసః - తేనమోహంభకారేణ సకలజనానామశేషజ
త || ౧౦౪ || X || అథదాశరథిరహమహమికయాసమ్మూర్ఖ
స్త్రహజనో ఘనురవగాహత యామందాయమానస్యందన
వేగస్య కలజనవి వేకకోకనదంముకుళ యంతోహతమసాత
మసాత బముపా గమచ్ఛ రమగిరి తటమపిస హస్రదీధితిః
౧౦౫ || ప || ఆవిప్రలాపమటవీంభజతోజనస్యకాకుత్స్థస్థా
దవరహాస హమానసస్య | ఆస్తీర్ణపర్ణశయ నాన్య భవన్

నానాం - వివేకఃకోకనదం రక్తోత్పలమివస ఇవచకోకనదం || ని || రక్తోత్పలంకోకనద
మిత్యమరః - ముకుళయన్ సంకోచయన్ - విశేషణమేతత్సూర్యపియోజ్యం - తమసా
నామనదీతస్యాప్రటమా పాగమత్ ప్రాప - తథాసహస్రదీధితి స్ఫూర్యోపి చరమగిరి
తటమస్తాచలకూట మగమతితి సంబంధః - ఆత్రప్రస్తుతా ప్రస్తుతయోద్దేశరథిసహ
స్రదీధితోర్భుమరయన్నిశమానభర్తౌపమ్యస్యగమ్యత్వాద్దీపకం || * || ప్రస్తుతా
ప్రస్తుతానాంచసామాన్యేకుల్యధర్తః | యేపమ్యంకమ్యతేయత్రదీపకంతస్మిగద్యత
ఇతిలక్షణాత్ - తస్మాదహమయా సంకీర్త్యతే || ౧౦౫ || ఆనిరితి || ఆవిప్రలాపమావి
భవవత్పరిణేవసంయన్తీకర్తృణితవృథాభవతథా - అటవీంభజతః ప్రవిశతః - కా
కుత్స్థస్థాదవరహాస్య శ్రీరామ చరణారవింధ వియోగస్య సహతుిత్య సహజ్ఞ || * ||
శుచాద్యభేదస్యానవంయస్యతస్య - ఆస్తీర్ణాన్యాప్రృతానియాని పణానితాన్యే
జ్వలంతానివయామేషుతాని - తమసాతటభూరుభాంభాంతమసానదీతీరుమాతర్మాతా

మూలస్థలానీమూల ప్రదేశాః - గృహాడిమందిరాద్యభవనా - తేషామీశత్ర మురిత్యభాః
యద్యపి || ౧౧ || గహాఃపుంసేదభూమ్నోవేత్యమరః - తథాపిసపుంసకత్వే కవిరేవప్ర
మాణం - అత్రమూలస్థలేమగృహత్యరూపతాద్యౌపకాలంకారః || ౧౦౭ || అథేతి||

అథానంతరం - దాశధిఃశ్రీరామః - నిశీథే అర్థ రాత్రే || ౧౧ || అర్థ రాత్రనిశీథాద్వా
నిత్యమరః - సుమంత్రేణసహసమ్మంత్ర్య నిద్రాణానిమాన్సౌరాన్వి లోభ్య గమిష్యమా
త్యాలోచ్య - పంచరజససహతిఃప్రతారితాసుగతపారవగఃస్పృహ - వినతానందన
మతిక్రాంతోతి వినతానందనః - లేనవై నతేయాధి కజవే నేత్యభాః || * || అత్యా
దయఃక్రాంతాద్యర్థేద్విలియయేతిసమాసః - స్వందనేనరథేనకరణేనవేదశ్రుతిశ్చగో
మతీచనిష్యందితాచేతిసామానియస్యత త్తథోక్తంయన్న దీత్రయంతేన - పరిష్కృ
తాంవేదశ్రుతిగోమతీనిష్యందితాఖ్యాభి న్నీపుభిర్న దీభిభూషితామిత్యర్థః || * || సంప
ర్కువేభ్యః కరోతేభూషణ ఇతిసుదాగమః - తథా ఇత్యేకవేదాజ్ఞేమమనాపిత్రావై

గృహాణీమూలస్థలానితమ సాతబభూరుహాణామ్ | ౧౦౮ | ||

అథనిశీథే రాశరభిష్పుమంత్రేణసంమంత్ర్యవంశిత జనసం

హతిరతివినతానందనేనస్యందనేనవేదశ్రుతిగోమతీనిష్యంది

కానామనదీత్రయపరిష్కృతామిత్యేవ కవేమను నాదత్తం

వసుమతీమతీత్య - వి విధవనగహ నవీరుత్త్య ఇవటలపి

హితరథకుంగఖురముత్ర యాపదవ్యా - గంగాతరంగసం

గృహతమనునార త్తావసనుమతీంభూమిం-కోసలదేశమిత్యభాః-అతీత్యాతిక్రమ్య-ఏతే
నాస్యరాజ్యలక్ష్మ్యైంత్ర్యజీకారఃసూచ్యతే-వివిధానినానాప్రకారాడిపనానిసంచార
యోగ్యానిగహనానిచుష్ప్రవేశాన్య రణ్యానితేమ - వీరుధాంతానాంతృణానాంపశ
టలేనజాలేన - పిహితా ఆ చ్యా దితా - అనుపలభ్య మానే తియావత్ - రథకు
రగఖురముద్రారథాశ్వ ఖురన్యా సోయస్యాంతయోపదవ్యా మాగేణ || * ||
తృతీయాదిధానే || * || ప్రకృత్యా దిభ్య ఉపసంఖ్యానాత్ప్రతీయోపపత్తిః - గం
గాయాభూతలవాహిన్యామందాకిన్యాఃతరంగై రూర్తిభిఃసంగతంసంశ్లిష్టంమూలంయ
స్యతంగంగాతిరహమిత్యభాః - ఏతేనాత్యంతశుభ్రతామూచ్యతే - తథాగగనగం
గయా ఆకాశగం గయా ఆలింగితమాశ్లిష్టం - శృంగమగ్రభాగోయస్య తమిత్యా న్మ
త్యాతిశయోత్తిః - శృంగివేరపురస్యగుహసగరప్యాలంకారమా భరణభూతంకోభావ
గోమిత్యభాః - త్రింగుదీపానపంతా ససత్తరుగుపాగమత్ - తస్మాదప్రదేశమతిత్రే

యదిత్యథః || ౧ || ఇదిగుడితాప సతరుతిత్యమరః || తత ప్రజనంతరం || ౧౦౭ ||
 వృష్టిమతి || నిమిదావనగోచరాజాత్యంతరా నైమిషభిపారాజాగుహః - ఆనేకజన్మర
 చితైః జన్మంతరసహస్రాచరితైరిత్యథః - శుభైః కర్మభిః క్రతనియమోపవాసాది
 సత్కృత్యైః సర్వే తుభిర్భాగ్యం సాక్షాత్కరణీయం - రామందృష్ట్యై - తథామతుః కైతే
 య్యాః పరద్వయాత్పుర్వక్రాద్వరయగ్నాథతోః - ఉపగతాం ప్రాప్తం వై భానసా
 నాంవాసప్రసానాం సంబంధినీం వై భానసీం || * || తస్యే దమిత్యే టిట్థాణశీత్యాది
 నాజీవ - వృత్తిం చ జటావల్మలభారణకందమూలాద్యశనవసవాసవ్యా పారం చేత్యే
 తః || ౧ || వై భానసో వనేవాసీవాసప్రస్థస్య తాపస ఇతియాదవః - ప్రత్యాఅత్యు
 జ్జ్వలంభితాభ్యాం అత్యుత్కటాభ్యాం హుషోకాభ్యా మానందిమదాభ్యాం జనితైః
 శ్రీరామదర్శనాల్ హుషః - వసవాసశ్రవణాబోధకఇతివివేకః - అతవివశీతాశీతగు

గతమూలం - గగనగంగాలింగిత్యే గంగయేవ రాజంతా
 రమింగుదీపాదపముపాగమత్ || తత్ || ౧౦౭ || చ || సప్తరా
 మము సక జన్మరంతైర్భూత్యంశుభైః కర్మభిః శుభాత్వామా
 తృపరద్వయాదుపగతాం పృత్తింగవై భానసీమ్ | అత్యుజ్జ్వలం
 భితహుషోకజనితైర్భూమైర్విషాదానిపశ్యతాశీతగుణా
 నితైరపరతైస్సంపుక్తవక్త్రభవత్ || ౧౦౮ || గ | సోయం
 ప్రియసుహృద్గుహస్సుమాపాద్య - శృతాంజలిరంజసారము

జాభ్యాంశీతోష్ణగుణాభ్యామనితైః సమవైతైః - హర్ష జవాన్మీతగుణాన్వితత్వంకోకజ
 త్వాదశీతగుణాన్వితత్వమితివివేకః - అపరతైస్సాంద్రైర్భూమైరక్రూభిః సంపుక్తవక్త్రైః
 చరిక్షిన్న వదనః - అభవత్ - శ్రీరామదర్శన వసవాస శ్రవణ ఇనితానందవిమదా
 భ్యాంశీతగుణాన్వి తాస్యసూత్యవర్తయదిత్యథః - అతవివయథాక్రమమస్య
 యోగ్యకూపరసామాయథాసంఖ్యాలంకారః - శార్దూలవిక్రీడితంపుత్రం || ౧౦౯ ||
 పఇతి || సోయంప్రియసుహృత్ప్రియమిత్రం || * || సుహృద్గుహస్సుమాప్రమిత్రమూ
 రితినిపాతః - గుహస్సుమాపాద్య సమీపమాగత్య-కృతాంజలివిహరచితకరసంపుటస్సక
 విసయలక్షణమేతత్ - అంజసాయాధార్థేన్యస- సత్వోపచారికతయేత్యథః || ౧ || తత్వై
 త్యథాంజసాద్యయమిత్యమరః - రఘునాథం శ్రీరామమనునాథితవాక్యాయాచితవాక్
 ప్రాధికానిత్యథః || * || నాశ్చ యాచ్ఛాయామితథాతోక్షరతు క్రతయః ||

౧౦౯ || అ || తత్ప్రమాణాకరమేవవివర్యమా దాతావత్సవీవయకూచిక్కురోఽ
దేవేతి || హేదేవస్వామి - పితృనియోగ శ్రవణంత్రజ్ఞాపకతంతమంతఃకర
ణం - యస్యతంతథోక్తమపినివార్యనిశ్చయమపీత్యథః - భవంతంత్రవిజ్ఞాపయ
తుంశక్తవ్యాధాంకథయితుం - అజ్ఞానానామవివేకినాంజానపదానాంజపదవాసి
నాంప్రాకృతానాంరీతిశ్చైతీయస్యాస్యతథోక్తా - హమరసాధారణీత్యథః - భా
రతీసరస్వతీ - మాంముఖరయతిముఖంవాగస్యాస్తీతిముఖరోనిరంతరభాషి || * || నఖ
ముఖికుంజేభ్యోరోవక్తవ్యఇతిరశ్రవ్యయః || ని || దుర్ముఖరాబద్ధముఖావిత్యమరః -
తతస్తక్మరోతీతిగ్యుత్పల్లవః - ముఖరీకరోతివ్యాహరయతీత్యథః - అతోవిజ్ఞాపయా
మీతథావః || ౧౧౦ || అ || సంప్రతియద్విజ్ఞావనీయంతదాహలస్తీతి || అనివార్యవీ
ర్యోద్భూతా అసతిక్రమణీయపరాక్రమాజ్ఞప్రంతా భూమీరయోధాయస్తీకసతథో
క్తోయోదుగ్ధావగఃగిరిదుగ్ధాదిగుప్తిపాననివహః తేనయ్యక్తంసంగతం - దుర్గేత్య

నాథమనునాథివనా || ౧౦౯ || X || దేవసిత్య నియోగశ్ర
వణాంతఃకరణమపి భవంతం పిజ్ఞాపయితుమజ్ఞానజానపద

రీతిగ్యావరణీమాంముఖరయతి || ౧౧౦ || X || అస్త్యేతదనివా

ర్యవీర్యోద్భుటభటదుగ్ధావగఃయ్యక్తమనుషక్తభోగ్యజాత
వంధరం మంధరాహృదయతోదావహమస్తదీయం గాజ్యమ్

౧౧౧ || X || తదిదమనిదంప్రథమంప్రవృత్తంపరిహృహ్యకించి

. దనుగృహ్యచపరిజనయోగ్యభాగ్యభాజనమమంజసం - ర్వ

త్రయఃఖేనగమ్యతేత్రేతివిగ్రహః || * || సుమరోరదికరణస్యేతిగమేదా - ఇత్థంభూ
తస్యైవరాజ్ఞామాత్రయణియత్వాదితిభావః || తథాహమనుః || * || ధనురుగ్రంతుహీ

దుగ్ధాదుగ్రంతుహీమేదావత || న్యదుగ్ధాదిదుగ్ధావాసమాశ్రిత్యవసేన్నృశ
ఇతి - తథాఅనుషక్తమనపాయయద్భోగ్యజాతంస్రక్పందనాదిభాగార్థమస్తువితేషస

మృద్ధి - తేనమంధరంనిర్భరంపరిపూణామిత్యథః - వివంభాత్తస్యేవోపాదేయత్వా
దితిభావః - తథామంధరాంతాయుష్షద్రాజ్యాభిషేకవిఘాతకారిత్యాఃత్రేతయోదా

హ్యఃకృదయతోదావహంమసోవ్యథాకరం - వివిద్విసుఖసేతిస్యా అసథికారాదితి
భావః - అస్త్యదీయమస్తత్సంబంధి || * || త్యదాదీనిచెతివృద్ధసంజ్ఞాయాంవృద్ధావ్యః - విత

ద్రాజ్యమయందేశ ఇత్యర్థః - అస్తీవర్తతే || ౧౧౧ || అస్తుప్రస్తుతేకింతతాహ
త్యదితి || హేరాదుభవా - ఇదంత్రథమయస్యతదిదంత్రథమం - తస్యభవత్య

నివం ప్రథమం ఆనూతనమిత్యథాః - తద్వృత్తం వ్యాపారోయస్య
తత్తథోక్తం - పూర్వం దాకదాచినపీద్యజ్జహరాజాపరిపాలితత్వాదితిథాః - ఏ
తహుర్వోక్తప్రకారమిదమేతదాశ్రయం పరిగృహ్యస్వీకృత్యతథా - అమంజసంమామి
త్యథాః - పరిజనస్యభృత్యవగః - స్యయోగ్యమర్హం యదాగ్యంథాగధయంతస్యథాజనం
పాత్రం - కించిదీషత్ పూర్ణానుగ్రహస్యానన్యత్వాదితివివక్షితైః - అనుగృహ్యభృత్య
త్వేననియత్యేత్యథాః - తథాతాతాదేశంమునివృత్త్యావసమాశ్రయేత్వేవంరూపంపి
త్యనియోగమిత్యథాః - స్వయమముంచన్నచరిత్యజన్మేవవిప్రయనీయః ఆచర్యకరో
మథావప్రసవ్యమభ్యాంయస్యతత్తాదృశంమునిబృందంయస్మిత్తస్మిత్ - గంగాతీర
త్వేవాస్యాత్యంతపుణ్యక్షేత్రత్వాన్నిరంతరమహతపోన్యనివహాధిష్ఠితఇత్యథాః - ఏ
తేనసహవాసయోగ్యసంపన్నతయోనివానార్హతాసూచ్యతే - అస్మిదేశేశజనపదే-
మందాకినీసంసర్పనేనహేతునా - మందాయమానామందిభవంబీజననీజనవిరహదుర్ద
వామాత్యవగఃవిప్లవజనితవిరహోయస్య సతథోక్తస్మత్ - లోకజననీత్వాద్గంగా

యమముచితస్నేపతాతాదేశం - దేశేస్త్విన్విప్రయనీయాను
భూవమునిబృందే - మందాకినీసంసరణేన మందాయమాన
జననీజన ఏయోగ దుదాశశ్చేకుదాశదశతథకథితాస్సమా
ప్సమాపయతుభవానితి || ౧౧౨ || ప || తస్మిన్నిత్యం ప్రాథా
నాభాజిసఖ్యాప్రత్యాచఖ్యోరామభద్రః ప్రియోత్తయ

యాఇతిథాః - తేనమాత్యోరామత్యంతపవిత్రతాసూచ్యతే - దశరథనకథితాన్నిర్దిష్ట
శ్చతుదశసంఖ్యాకాస్సమాఃపత్నరాః - సమాపయతుఆదివాహయతు - ఇత్యనునాధి
తవానితిపూర్వేనసంబంధః || * || సంపూర్ణదాపోతేః ప్రార్థనాయాంబాత్ - శే
షేప్రథమః || ని || సంపత్నరోపత్నరోద్దోహయసౌస్త్రిశరత్సమాఇత్యమరః || ౧౧౩ ||
తస్మిన్నితి || సఖ్యామిత్రే - తస్మిన్గుహ - ఇత్యమనేన ప్రకారేణ - ప్రార్థనాభాజ
ప్రార్థనాంమరవసతి - రామభద్రఃప్రియోత్తయప్రియవచనేన - అన్యథాతస్యజ
నఃక్షేత్రస్యాదితిథాః - ప్రత్యాచఖ్యాప్రత్యాఖ్యాతవాతత్పార్థసానిరాకృత
తానిత్యథాః || కిమితి || మాతుర్వాక్యారోతే కేయానియోగపదసాత్ - ఆత్రమాతృ
గ్రహణం కిమనిరదోషత్వప్రకాశనాథం - వల్మలీనావృతం మునివేషధారిత్య
థాః - మేమమ - గాత్రం శరీరం - యేప్రప్రక్రియాంక్షేత్రయోచితప్రకారం - చ
జనకమిత్యథాః - గృహీతుమితేశఃనాహాతియోగ్యంపభవతీత్యథాః || * || గృహ
తంసచుత్యజేదితిన్యా యార్ద్రహీతపరిత్యాగస్య అనుచితత్వాదితిథాః - ఇతిప్రత్యా

చోభ్యావివిభావ్యైఃసంబంధఃకాలినీకృతం॥౧౦౩॥ తతః॥ తతఃప్రత్యాఖ్యానానంత
 రం- తవసురోధేనగుహామహర్తసేన - రోధ సురోగంగానదీతటరుహస్యకస్యవిద్యుత్
 స్యేత్యర్థః-అథస్తాదధఃప్రదేశే- సుమంత్రేనియంత్రితరభ్యనియమితరథాశ్వసతి-దా
 శరభ్యోఃరామలక్ష్మణయోఃమధుపర్కఃమధుగుదాదిమధుర పదార్థమితితంత్రాజ్ఞా
 నాంచేయద్రవ్యంతేనసహసమధుపర్కం - అతిభ్యమతిసత్కారంక రుమివేతిఫలో
 త్పేయై అరవిందబృందాదబ్జకుండాత్ స్వందమానంప్రప్రవంతం - మకరందబిందుసం
 దోహంపుష్పరసశీకరనిమరుంబం వహతీతథోక్షేవాహినీతరంగమరుతి గంగాతరంగ
 మారుతే-మందమందమందప్రకారం॥*॥ ప్రకారేగుణవచనస్యేతిద్విర్భావః-కర్తృభా
 రయసద్భావాత్సుపోలుః- ఏతేనకై త్యమాంద్యసారభ్యసంఘ త్తిరుక్తా- వాతిప్రసరతి
 సతి॥*॥ వాతేశ్వరప్రత్యయఃవహతీతిపాతేవహతి ప్రవతకమానేసతి- తదాకామక్ల
 స్యశ్రీరామస్య- అత్రైకవచనగ్రహణంతస్యైకప్రాధాన్యాదిత్యవగంతవ్యం-కానన

మాతుర్వాక్యాద్వల్కులేనావృతంమేగాత్రంతౌత్రప్రశ్రీ
 యాంనాహాతీతి॥ ౧౦౩॥ X॥తత సుదనురోధేనరోధ సురోధ
 ధస్తాన్మనంత్రేనియంత్రితరభ్యదాశరభ్యోరాతిభ్యంసమ
 ధుపర్కంక రుమివమందమందమరవిందబృందస్యందమానమ
 కరందబిందుసందోహవాహినీతరంగమరుతి- వాతి- కాననగ
 మనావధ్ధాంతాకృత్తస్యప్రేక్షీతుమతుమాయామిత్యైభ్య
 తివర మేతిరోహితాయామన్వామధిదేవతాయాంసంధ్యాం

గమనావస్థామరణియంత్రాదుదశాం- ప్రేక్షీతుండ్రస్తుమత్తు మాయామసహమానా
 యామివేతుప్రేయై-అన్వామధిదేవతాయామహాపతా- చరమేత్వైభ్యతిస్తాచతే॥
 ని ॥ ఆస్త్రస్తుచరమత్వైభ్యదిత్యమరః- తిరోహితాయామంతహి-తాయాంసత్యాం-
 సూర్యేస్తంగతేనతీత్యర్థః- రామశ్చరమాంపశ్చిమాంసంధ్యాముపాస్య సాయంసం
 ధ్యావందనంకృత్యేత్యర్థః- తస్మాంపూర్వోక్తాయాంతరుమగాలభుని ఇంగుదీవృషై
 ధఃప్రదేశే- లక్ష్మణేనకల్పితంరచితంసర్వకల్పంపూర్ణమయశయాం ॥ ని ॥ తల్పరశ
 యోష్టిదారేష్విత్యమరః- అభజతప్రాపత్ - తత్రసంవివేకేత్యర్థః- అత్రసకల
 లోకవంప్రమానవరణారవిందస్యాపిభగవతః శ్రీరామస్యసంధ్యావందనాచరణంలో
 కేసంప్రదాయప్రవతకనాథామిత్యవగంతవ్యం ॥ తదత్తంభగవతాగీతాసు ॥*॥
 యద్యదాచరతిక్షేపస్తత్తదేవతరోజనఃసయత్యృహణంఘరుతేలోకస్తదనువర్తతః

తి॥ అథవా || * || అహరహస్సంధ్యాముసాసీలేత్యాదిసకలతాస్త్రాభిజ్ఞస్య సమస్తభ
 ర్తాచరణతత్పరస్య తీలావిగ్రహధారిణః శ్రీరామస్వామిరారోగ్యాదిసకల శ్రేయః
 ప్రదత్వాత్సంధ్యావందనం యా క్తమేవేతి ద్రష్టవ్యం || * || తథాచమహాభారతే || * ||
 పితామహఃపితౄణాం సృష్టేష్టామూర్తిణాం తాముత్ససగ్భహా । సాప్రాతస్సాయమాగత్యసం
 ధ్యాయానామేవతతే | పితాంసంధ్యాం యతాత్మా సాయేతుదీప్తుమాముపాసతే । దీ
 ప్తాం యో యో భ వి ష్యం తి నీరు బః పాం దు నం ద నే తి || ౧౧౮ || రా
 మభితి || రామే విదేహ సుత యావై దేహ్య సహేత్య భాః - అత్ర సహ భాః ప్ర
 యోగేపితదభాగమ్యతాయాంవృద్ధో యా నేతి సూత్రాదేవ ప్రయోగాత్సహాధానామ
 ప్రయోగేపితహయైకే ప్రధాన ఇతిసహాధే త్యతీయా - లక్ష్యణ ఏవ సావిదల్లఃకంచు
 కీహావారికోయస్యతత్ సామితికృతసంరక్షణమిత్యభాః || ని || సావిదల్లః కంచుకిన
 ఇత్యమరః - తరుమాలంపుష్పభాః ప్రదేశ ఇతిసంజ్ఞాయస్యతం - తయాచమిత్యభాః -

చరమాం రామస్సముపాస్యతస్యాఽతరుమూలభవ - లక్ష్యణ
 కల్పితంపర్ణతల్ప మభజత || ౧౧౮ || ప || రామేవిదేహసు
 తయాతరుమూలసంజ్ఞసంతఃపురంపితలక్ష్యణసావిదల్లమ్ ।
 నిధ్యాయతంబియమి తామిత బాష్ప పుష్టిర్నిద్రానిరస్య
 నిషపాదనిషాదనాథః || ౧౧౯ || గ || వ్యతీతాయాం విభావ
 ర్త్యామర్మణ్ణి - మరీచిమాలాహారిణీపూర్వోద్వీధరమూర్ధ్ని
 పిరచిత జటా బంధౌ దాశరథీ - భాగీరథీకచ్ఛ మగచ్ఛతామ్

అంతఃపురంశుద్ధాంతం - ప్రవిశతిప్రవిష్టవతిసతి - నిషాదనాథోగుహః - తంతభాభూ
 తంభూతలకాయినంశ్రీరామంనిధ్యాయదృష్ట్వా || ని || నిర్వణానంతునిధ్యానందకనా
 లాకనేక్షణ మిత్యమరః - నియమితా అంతర్నిరుద్ధా అమితబాష్ప పుష్టిరచిచ్ఛన్నా
 శ్రుసంపాతోయేనసతతో కృష్ణ - శ్రీరామబుద్ధశాదశానైనకంచితా లంకృత
 రోదనఇత్యభాః - నిద్రానిరస్యత్యైవా - నిషపాదలక్ష్యణసల్లాపతాత్పర్యణబాగ్రదే
 వతత్రోపవిష్టనానిత్యభాః - వసంతతలకావృత్తం || ౧౧౯ || శృణోతాయామితి॥ విభావ
 ర్త్యాంరజన్యాం || ని || విభావరీతమస్మిన్సౌరజనీయామినీతమిత్యమరః - వ్యతీతాయాం
 ప్రభాతాయాంసత్యా - పూర్వోద్వీధరమూర్ధ్ని ఉదయావలగిభరే || ని || ఉదయః పూర్వ
 సర్వతఇత్యమరః - అర్మణ్ణి సూర్యే - మరీచిమాలాహారిణీతేజఃపుంజధారిణీఅభుషితేసతి

సంయోధ్యాంతా - సీతయాశహభాగీరథీకచ్ఛంగంగాతీరమగీర్షతాంప్రాప్తవంతా ||
 ౧॥ జలప్రాంతమనూపంస్యాత్పుంసీకచ్ఛస్తథావిధత్వమరః || ౧౧౬ || తత్రేతి || తత్రభా
 గీరథీకచ్ఛే - రామఃప్రహృష్టచేతాః - తద్దర్శనేనాత్మంతసంతుష్టాంతఃకరణస్పృశీతా
 మాద్రచ్చావోచత్ || ౧౧౭ || అ || తదేవాహ || మేధ్యతి || మేధ్యఃపవిత్రఃయద్వా || * || ప్రజా
 పతిరశ్వమేధమస్పృజత | యోమేధాయాలభ్యతే - ఆహసానామేధపతిభ్యాం మేధని
 త్యాదిశ్రుతేదశశానాస్తేధశబ్దోయాగవచనః - యథాత్వమేవపితృమేధఇతివత్ || ౧॥
 మేధః క్రతౌమతే మేధేవిశ్వస్య - తథాచ మేధ సాధుర్మేధ్యః || * || తత్రసాధు
 రితియస్యైత్యయః - అధవామేధాగ్తోమేధ్యః || * || తదహా మితియస్యైత్యయః -
 సవాసావశస్య అశ్వమేధీయాశ్వ ఇత్యధః - తస్యహర్షపరిమార్గణేవర్త్య స్వేపణే-
 సంభవః ఉత్పత్తిర్యస్యతస్యకపిలకోపమహాబ్జరస్యకపిలమునిక్రోధరూపమహామయ
 స్య - దివ్యా షడ్భుజసాధారణో షడ్భిరూతాంత - తమష కాంతి కరిమిత్యధః - తథా
 తాతానుతర్షతేనాస్తత్పూర్వపితృసంతర్షతేన - పనేమం పరిపక్వం భాగధే

౧౧౬ || X || తత్ర రామఃప్రహృష్టచేలాన్సీతామావప్త

౧౧౭ || X || మేధ్యాత్వ మాగ్రపరిమాగ్రణసంభవస్యది

వ్యా షడ్భింకపిల కోపమహాబ్జ రస్య | తాతానుతర్షణవచేరి

మభాగధేయాం భాగీరథీంభాగవతీంశరణంభజామః || ౧౧౮ ||

X || తదనంతరం రామస్సంత్య వదనవారితసుమంత్రస్య

యంభాగ్యం యస్యాస్తాం - పరోపకారాచరణోపయోగితయైవజన్మశాఖ్య సంత
 భవాదిభావః - పచేతిమేత్యత్ర || * || కర్మకర్తరికేమద్వావ్యఇతికేమిత్యైత్యయః -
 భాగవతీంభాజ్యాం భాగీరథీంగంగాంశరణంభజామః ప్రాపున్మః - యతోస్తత్క్మ
 లమహత్తరేణ భగీరథే నేంద్రపరిముషి శాశ్వ మేధీయాశ్వా స్వేపణ సమయోకా
 పిలాసలవద్ధానాంతిత్వాణాంస్వలోక ప్రాపజాయావతారితాకార్యసిద్ధింకృతవతి
 అతోభాగీరథీనామ్నా ఇయంవ్యవస్థాయతే - తస్మాదస్తాకమపిశరణాగతానాంకా
 ర్యసిద్ధింకరిష్య తీతితద్భజనంయత్తమేవేతి భావః - స్వప్యత్ర రూపకాలంకారః - వ
 సంతలికావృత్తం || ౧౧౮ || తదితి || తదనంతరం భాగీరథీభజనానంతరం - రా
 మఃసాంత్యవదనైఃప్రియోక్తిభిరేవవారితఃత్వంపునరయోధ్యాం ప్రతియాహీతినివర్తి
 తఃసుమంత్రోయేన సతథోక్తః - అత్రసాంత్యగ్రహణంతత్సఃభవ నిరాసాధామి
 త్యవగంతవ్యం - ససామితిస్పృహ్యతాస్పృశ్యమంగలాని || * || పుత్రోదశరథస్యాం

మహారాజస్య భీమతః | నిదేశంపాలయత్వేనం గంశేత్వదభిరక్షిత ఇత్యాది శ్రీరామా
యణోక్తకల్యాణానీత్యభాః - ప్రాథమాయమానయా యాచమానయా || * || యా
చ్ఛాయామభియానేచ ప్రాథమ్యాకథ్యతేబుధై రిత్యభిధానాత్ - తయా అనుస్మతయా
మైథిల్యా సహజానశ్యాసాకం - గుహేననీ తాంభృత్య ద్వారా ప్రాపితామిత్యభాః
నావంతరీమారురోహాధిపితవాః || ని || స్త్రీయాలనా సురణి సురీత్యమరః || ౧౧౯ || స
ఇతి || యానావమారురోహాసపిషరామసినిషాదాధిపలేర్దుహస్యాపినుమంత్రానుసరణని
షాధసముచ్చయాభాకోయమపిశబ్దః - అనుగమనమునుసరణంనిషిధ్యత్వయాసమ్యగ్భ
క్తిః ప్రదర్శితాతత స్వమత్రైవవసేతినివార్య - రూఢ్యంతేప్రమేవవిలంబంతరాయ
సన్నిధితిభయాదిభావః - విత్థిరసురసరిత్పూరః విలంబితగంగావ్రవాహుస్థాన్ నిర్దేత
చపాతః | సంపూర్ణసస్యేత్రీహ్యదిసకలసస్యసమృద్ధ ఇత్యర్థః - వత్స ఇత్యభిధానమాఖ్యా
యస్యతస్మిన్ కాజనపదేదేశే || ని || నీవృజ్జనపదాదేశవిషయావిత్యమరః - కృతపదః ప్రవిష్టఇ

సౌమిత్రిర్నంగళాని ప్రాథమాయమానయాతయామైథిల్యా
సహగుహేననీతాలనావమారురోహా || ౧౧౯ || X || సపి
షనిషిధ్యనిషాదాధిపతేరనుగమనమపితూర్ణమేవవిత్థిరసుర
సరిత్పూరస్సంపూర్ణసస్యేవత్సాభిధానోజనపదే - కృత
పదశ్చలలక్ష్యవేధనచతురశ్చతురోమృగాన్ని హత్యకుశ్రచి
ద్వనస్పతిమూలేనిశామనైషీత్ || ౧౨౦ || X || అన్యేద్యు
ర్వస్యేనపథాప్రయాతాస్తేప్రయాగేప్రతాయమాన

త్యర్థః చలలక్ష్యవేధనచతురశ్చంచలశరవ్యసంప్రహరనిపుణః అతపివచతురశ్చతుస్సం
ఖ్యాకామృగాః వరాహాదీః - నిహత్యప్రహృత్య-కుశ్రధర్మత్వేనానిషిధ్యత్వాదితిభా
వః - కుశ్రచిత్కర్తృత్వేన్విద్వనస్పతిమూలేవృజ్జనః ప్రదేశే - నిశాంరాత్రిమనైషీత్ వ్యగ
మయోమత్సాభిధాన ఇతిప్రామాదికః పాతః | ఉక్తంచ శ్రీరామాయణే | తతస్సమృ
ద్ధాః కుభసస్య శాలినః క్షణేన త్వాన్ముదితానుపాగమత్ | తౌతత్రహత్యాచతురోమ
హమృగాః వరాహమృశ్యం పృషతం మహారుమిత్యాది || ౧౨౦ || అన్యేద్యు రితి ||
అన్యేద్యురన్యన్తికాదినే || * || సద్య ఇత్యాది నానిపాతరమవ్యయం || ని || అద్యా
ప్రాప్త్యభిధానైస్త్వీత్యాదౌపూర్వోక్తరావరాత్ | తథాధరాన్యా న్యతరేతరాహ్వా
న్యేద్యురాదయ ఇత్యమరః - తేనీతారామలక్ష్యభాః - వసేధవోవస్యస్తేనపథాచరణ్యవ
ర్తనా ప్రయాతాః ప్రనీతాస్సంకః - ప్రయాగేప్రయాగాభ్యుభ్యుత్తే ప్రయాగే

మనోబాధ్యులైనాః || * || త సూతేర్యకీలటశ్చానచిముమాగమః - త సూతేర్యకీలిత
 నునాసికస్యతైలిక్ష్వక ఆకారఃపూమధూమ ప్రాగ్భారోపూమ ధూమ సమూపూ
 యన్తీకౌతం - మావ్యకంధీధూమాను మేయమిత్యభాః ప్రాగ్భారశబ్ద స్పముహేరూభాః
 భరద్వాజాశ్రమంభరద్వాజాఖ్యమహాపిస్తపోవసంత్రయంతఃఆశ్రయంతస్పంతః
 అమందమాషాంనిజాగమనాదమందఃహషాఃఆనందోయస్యతం-మహాషిణంబుపిత్రే
 వ్యంతంభరద్వాజం- అభివాద్యనమస్కృత్యర- రామస్యస్వయంతారకబ్రహ్మపితృ
 యరూపేణావతీరాత్వాద్యద్యదాచరతిశ్రేష్ఠ ఇత్యాదిస్మరణార్హత్రయమర్యాదా
 శ్రవర్తితవానినిసూచితం-అనేనమహాషిణాఆదిష్టయద్వర్తచిత్రమాటమగ్రప్రేన-
 వికర్తనస్యసూర్యసౌపత్యంవైకర్తనీయమునానదీ||*|| త ప్యాపత్యమిత్యభాటిధాని
 శ్చిత్వాదినాజీవ | త ప్యాపూరః ప్రవాహవివ ఉపస్థవమాపదంబాగ్ర నిరోధకత్వాది
 తిథావః|| ని|| కాశిందీసూర్య తనయాయమునాశమనస్వ సేత్యమరః | వై ణవేనవేదా

పూమ ధూమ ప్రాగ్భారంభరద్వాజాశ్రమం - శ్ర
 యతః పశ్చాదభి వాద్యతేషమందమాషాంమహాషిణమనేనా
 దిష్టవర్తనావైకర్తనీపూరోపస్థవం - ప్లవేనవై ణవేననిస్తీర్య
 శవధన జననిని ధానశేమితశాత్రవసకలసత్వ చరిత్రవచి
 త్రం - చిత్రకూటాచలమభజన్ ౧౨౧ || X || అనుజరచిత
 పణాగారహృద్యాసుమాద్యత్పరభృతగళచందిత్పంచమై

మయేనస్థవేనోదువేన || ని || ఉదుపంతు ప్లవఃకోల ఇత్యమరః - నిస్తీర్య తీర్త్వాశమా
 వై రాగ్యాదిసానిర్వికారచిత్తత్వం సపివభసంయేషంతేశమధనామహాషాయప్రపి
 వజనాః తేషంసంనిధానేన సాన్నిధ్య సశమితశాత్రవాణి ప్రశాంతవైరాణియానిస
 కలసత్వానిగోవ్యాహృదిసమస్తజంతవఃతేషం చరిత్రేణాస్యోస్యసాహచర్యరూపేణ
 విచిత్రమాశ్చర్యకరంనిర్వృతశతత్వాన్నివాసాహమిత్యర్థః - చిత్రమాటంనామపర్య
 తమభజన్ప్రాప్తుః || ౧౨౧ || అనుజేతి || అనుజరచితపణాగారహృద్యాసుసౌమిత్రి
 నిర్మితశణాశాలామనోహరాను - తథామాద్యత్పరభృతానాంమత్తకోకిలానాంకతేషు
 కంఠమహారేషుచంచంతః ప్రసరంతోయేషంచమాస్వరవిశేషాఃప్రైపికఃకూజలిచంచ
 మమిత్యభిధానాత్ - వసప్రియఃపరభృతఃకోకిలఃపికఇత్యమరః-అంచితాసుమనోహ
 రాను - అంచేపూజాయామితితుదాగమః - చిత్రమాటస్సప్తవీప్వ కృత్రిమభూమి||*||
 జానపదే త్యాదినా అకృత్రిమాశ్లేష - రానుజనక మహర్షయోగార్హణకేసాంగ

త్యాగధోః || ౧ || యోగస్సహసాపాయధ్యాన సంకలియ త్తిష్ఠిత్వమరః - భూత
ముక్తిం సాకేతే అయోధ్యాయాం యత్సౌఖ్యమానందః తత్సద్భవం సౌఖ్యం యస్యస
తథోక్తస్సన్నిధినిధర్మనాలంకారః-చిరంబహుకాలమరకుత అక్రీడత్ || ౧ || సాకేతం స్యా
మయోధ్యాకో సలాసందినీతథేతియోగవః || ౧-౨ || అథేతి || అథ చిత్రకూటభజ
నానంతరం వనవాసేక్షేకథాయస్మివనసంపారేనై రస్యోత్ డ్యేషుపపినామ అస్త త్వహ
తాసానురాగాభావేపీత్యపితృద్ధావః - నామేతిసంభావనాయాం || ౧ || నామప్రకాశసం
భావ్యకుత్సాభ్యుగమేషుచేతివిశ్వః-రామః మాంసమావ్యయేత్ - అకారయేదిత్యేవం
భూతయాప్రత్యాశయాప్రత్యాకాండయో-పరంతంత్రిపరాధీనః తాదృగాభాబధిస్స
క్షిత్వభః - గుమంత్రః గుహసకాశగుహనికలై కానిచిదహనిద్విత్రాణిదినానీత్యర్థః
తేహ రామాయణం-తత్సన్ధియాహ్నాసమయేత్యతీయేహనిసారధిరితి-నీత్వాగమయి తాస్

రంబితాసు | జనకదుహిశ్య యోగాజ్ఞాతసాకేతసౌఖ్య బ్ధి
రమరమతరామబ్ధిత్రమాటస్థలీము || ౧౨ || గ | లభమాం
నసవాసనై రస్సన్వి దపినామరా మస్స మాహ్వ యేదితి స్త్ర
త్యా శయావరతంత్రస్సు మంత్రః కానిచిదహనిగుహసంసకా
శేనీత్వా-ని గాత స్తతః ప్రతినివృత్తానివృత్తత్వవామయోధ్యా
మాసాద్య నిగ్దాశరధిరయంసమాగత ఇతికోకాతిరే కాతుర
పారజనజనితనీనాశ్రంధమగదీభూతనేమి ఘోషాదవరుహ్య
రథాద్దశరథప్రయాణోన్ముఖ ప్రాణం ప్రాణంసీత్ || ౧౩ ||

కతస్తదసంతరం నిరాశః పృథ ప్రతిజ్ఞస్య కుతోనై రస్యంకుతః పునరాహ్వ నమిత్యా
భారహితస్సప్రతినివృత్తః ప్రత్యాపృత్తః - నివృత్తోత్సవానిరాసంధామిత్యర్థః -
అయోధ్యాం సమాసాద్య ప్రాప్య- నిర్దాశరథిః దాశరథిరహితః పునరయంసమాగత ఇ
తిహేతోః యశ్చోకాతిరేకః విషాదాదిశయస్తేనాకులైః విహ్వలైః పారజనై జనైః
ఉత్పాదితః గూడీనాక్రందః ఆర్తఘోషస్తేనమందీభూతోం తహతోనేమి ఘోషశ్చ
క్రథారాధ్వనిర్యసృతస్తాదిత్యాక్రందాతిశయోక్తిః || ౧ || చక్రథారా ప్రధిర్మేమిరిత్య
మరః- రథాదవరుహ్యప్రయాణోన్ముఖాఉత్క్రమణోద్యుక్తాః ప్రాణాః యస్యతంపు
త్రవియోగవేదనాసహిష్టుత్వే-ఆసన్నమరణమిత్యర్థః - దశరథంప్రాణంసీత్ప్రణతవాన్
సమేర్లుతోయమరమన మాతాంసక్వేతిస గాగమః - చకారాదిదా గమశ్చ ఇటఃకటితి
నేహోక్తనేటిప్రతిజ్ఞాధాన్వృద్ధ్యభావః - అథభ్యాసవ్యవాయేపీతిగత్వం || ౧౩ ||

ఏతదితి॥ ఏతద్దర్శనేన సుఖుత్రస్య కేవలస్యా లోకనేనేత్యథః - విసంజ్ఞో వివేకః
 మాభివృత్తితియోవత్ - అథకౌ సల్యా సుమిత్రాభ్యాంకై కేయో అసభిమతతయోబహు
 ర్భూతత్వాదిభావః - సమాశ్వాసితః కథం ప్రయాతం రామేణధంకథితం మైథిల్యా
 దశరథః రామేణకథంకేనప్రకారేణప్రయాతం ప్రస్థితంభావేక్షః - నతుకుఃఖే ప్రయా
 తంకిమిత్యథః - తథామైథిల్యాధంకయాచీత్యాకథితముక్తం - నతునిర్వేదేనకథిత
 కిమిత్యథః - తథాసామిత్రికింప్రత్యేకథంభూతవ్యాపారః - అనువర్తనతత్పరోవాచ
 తనవేత్యథః - ఇత్యేవంముహుర్ముహుఃపునఃపునఃవీస్సాయంద్విరుక్తిః - ఆశ్రుకుంభి
 తకంఠః బాష్పగర్భదవచసస్పృశాసుమంత్రమన్వయ్యై - అపుచ్ఛత్॥౧౧॥ ప్రశ్నోనుయో
 గింపుచ్ఛాచేత్తివరః - సనుమంత్రోపిరాజ్ఞేదశీరథాయవ్యజ్జిపత్ విజ్ఞాపితవా -
 ౧౨॥ తత్ప్రకారమేవాహ॥ దేవేతి॥ హేదేవరాజాకథంకుతోవా బ్రవీమికథయా
 మిప్రత్యుత్తరమితీత్యః - కుతఃయతః అహంకరినహృదయోనిర్దయతి త్తః - అరణ్యేరా
 మంకిహయపునరాగతత్వాత్తస్యతాదృగ్భాతాకథనవ్యాఖ్యలరసనత్వాచ్ఛేతిభావః

౫॥ ఏతద్దర్శనేనవిసంజ్ఞోదశరథఃకౌసల్యాసుమిత్రాభ్యాం
 సమాశ్వాసితః-కథంప్రయాతంరామేణధంకథితంమైథిల్యా
 కింప్రత్యస్సామిత్రిరితి-ముహున్ముహురశ్రుకుంతితంతస్సు
 మంత్రమన్వయ్యై-సోపిరాజ్ఞేవ్యజ్జిపత్॥ ౧౨॥ దేవ
 థంబ్రవీమికరినహృదయోహంకుతః॥ ౧౩॥ ప॥ సేవారవా

౧౨॥౧౪॥ ఏవమాత్మాచంకినింద్యసంప్రతిశ్రుత్తయస్యక్రమేణోత్తరమా - సే
 వేతి॥ హేదేవతవసుతాత్వత్పుత్రరామలక్ష్మణౌసేవారసేనభజనానురాగేణలగతాః
 అనుసృతాఃయేషారాఃపురవాసిసౌజనాస్తేషాంనుసారథస్యానువర్తనరూపాభిలాష
 సృతథా-రథస్యస్యందనస్యవమారేవిప్రకర్షేవర్తమానా-తమసాలీరేనిద్రాజానాంపి
 రాణాంనిస్పృహత్వాద్వనవాసతత్పరాణామస్తాకంకిమసేనరథనేతిచరిత్యక్తత్వాచ్ఛేతి
 భావః - భాగీరథితేయద్వనంతత్రవిదేహదుహితైర్విదేహ్యకవసౌవిదల్లానుతనకం
 చుకినా - ధూత్వాతత్పరిక్షణతత్పరాసంభూయేత్యర్థః - ఎతత్సోవిదల్లస్యేదం ప్రథమ
 త్వాజ్ఞోగరూకత్వద్యోతనార్థత్వాన్నవత్సంద్రప్టవ్యం - పంథాసంగచ్ఛతణిపథికోపా
 దచారిణావితయావత్॥*॥పథస్థస్థితికస్యైవత్యః-అభూతాం-అతఃపూర్వాధేమసూర
 థరథహ్నిఃకేవలప్రకృతయోదాఃరికృతత్వతుల్యధర్మేణౌపమ్యస్యగమ్యమానత్వాత్క్ర
 వలప్రకృతగోచరాతుల్యయోగితా - ఉత్తరాధేమహారథోర్వసౌవిదల్లత్వరూపజ్ఞా
 న్నౌపకాలంకారభివ్యవహారసౌభాగ్యనైరవేద్యత్సంస్పృష్టిః - వసంతలకాభ్యుత్థం॥

౧౦౬౪ కృత్యాంతరమప్యస్తీత్యాహ॥ కించేతి॥ తదేవాహ॥ తదేతి॥ హేదేవ-అరు
భవీషతస్సమిష్టః అభిషేకోత్పన్నే రాజ్యాభిషేక మహోత్సవే - తస్యత్వత్తనయస్యయు
ష్మత్పుత్రస్య రామస్యకుంతలభరంచితురనికురుంబం॥ ౧౧॥ చికురఃకుంతలౌ వాలభిత్వమ
తః స్వధేనూద్యవైః స్వస్యయాధేనుః కామధేనుః తదప్పవై స్తత్సంభూతైః అత్యంతజ్ఞా
హ్యు రిత్యర్థః - ఊరైః స్నేహమాద్యైక ద్దుం - తదానీం గోక్షీరాభిషేకస్య శాస్త్రవిహిత
త్వాదిభావః - అలంశక్తోనాభూతవై వర్ణ్యాప విభయాదిభావః॥*॥ అలమితిపర్యాప్తి
జవనేష్వలమధేమతుమృ॥ ౧౧॥ అలంభూషణపర్యాప్తి క్తివారణవాచక మిత్యమరః -
పవీషకుంతలభరః - మైథిలసు తాయాః తాయాః బాష్పదకోత్పాదకై రక్తజలౌత్పత్తి
హేతుభిః - నిషాదాహృతైః గుహపరిజనానీతైః - న్యగ్రోధక్షురితై ర్వటవృక్షౌద్యవైః॥ ౧౧॥
స్వగ్రోధోపహుపాద్యట విత్వమరః - ఊరైః జటాః రచయితుం గ్రంథయితుం - సి క్తః ఆ

మగతాపారమ మోరథస్య గూరేరథస్య చమతోతవవ ర్తమా
నా । భూత్వాపిదేహమహితుర్న వషోవిదల్లా భాగీరథీతటవ
నేపథి కానభూతామ్ ॥ ౧౦౬ ॥ కించ ॥ దేవత్వ త్తనయస్య
కుంతలభరంఊరైః స్వధేనూద్యవై స్నేక్తుం నాలమరుంధతీప
తిరభూత్తస్యాభిషేకోత్పవే । సిక్తోహంతస ఏషమైథిలసుతా
బాష్పదకోత్పాదకైర్న్యగ్రోధక్షురితై జటారచ యితుం
క్షురైర్నిషాదాహృతైః ॥ ౧౦౭ ॥ ప॥ తస్యాపిదేహమహి
తుః పదయోర్న భేమలాఘౌంపినాప్య రుణీమాసహసాబ

క్రీకృతః - హంతేతిభేదే - అత్రారుంధతీపతేః కామధేనుగోరాభిషేకశ క్తశ్చేపితవశ క్త
త్వోక్తః - సంబంధే అసంబంధరూపాతిశయోక్తిః - తయోచకుంతలభరస్య తాద్యగ్రామ
నేయకంబస్యజ్వతభిత్వలంకారేణవస్తుధ్వనిః॥ శాగ్ధులవిక్రీడితంపుత్రం॥ ౧౦౭॥ తస్యాక
తి॥ వస్యేపథి - కాంతారమాగ్నే - ప్రియతమేనథత్రాణ శ్రీరామేణసహవ్రజంత్యాః
చ్యుంత్యాస్తతస్యాపిదేహమహితుర్నైవదేహ్యః పదయోశ్చరణయోర్నభేమలాఘౌంపినాః
అలక్షకద్రవ్యాభావేవేత్యధః॥*॥ పృథగిన్ద్రేత్యాదినాద్వితీయా - అరుణిమాతాభిత్వ
వర్ణదృగ్భాదిభ్యష్యజ్యేతిచ తారాదిమనిచ్ - సహసాః ఘృం - బభూవప్రాదుర్భభూవ - పృ
వకోమలత్వాచ్చరణసభేష్యరుణ్య మ రణ్యసంచారేణావిరభూదిత్యధః - వ క్త్రేమ
భేమ - కదాపి కదాచిదపివైర్ణ్యం కాంతిహాస్యం నావిరభవత్ సప్రాదురభూత్ పూర్వ
దేవత క్త్రమగోభేత్యధః - ప్రియతమసాహచర్యాదిభావః - తద్వచనంతుకమపి
పదవినియోగం - తేవ - యోమలాఘౌంపినాపి మనిచ్ - సహసాః ఘృం - బభూవప్రాదురభూత్ పూర్వ

కథనాద్విభావనాలంకారః-తథాకాంతారసంచారరూపకారణసద్భావేపివై వణ్య-
 రూపకార్యా సుత్పత్తికథనాద్విశేషాక్షిరత్య సముః పరస్పరనైరవేద్యత్వం సృష్టిః
 స్పష్టా-వసంతతిలకావృత్తం॥౧౨౦॥ సీతేతి॥ భస్మీభసుర్ధరః॥*॥ ప్రహృదిత్యాదినిః-
 లక్ష్యణఃవనపత్తానికాంతారమాగే-నిశాసురాత్రిమ-సీతాచతేస్సీతాసమేతస్య
 శ్రీరామస్యేత్యథః-కిసలయైఃపల్లవైఃతల్పంశయ్యాం-పరికల్పనిర్మయ-సుఖశయ
 నాభామితిభావః-తథాసత్త్వదమనాయ దుష్టజంబూ-దమయిత మిత్యథః॥ సి॥
 సత్త్వమస్త్రీకుజంతుష్యేత్యమరః-దృష్టింసంచార్యదిప్రసార్య-పుణ్యలభ్యాత్పు
 జ్యైర్వ్రస్వతోపవాసాదిసుకృతవిశేషైలభ్యాత్ప్రసార్త-తపంఘ్రిభజనాత్తస్యశ్రీరా
 మస్యాంఘ్రి భజనావృణనేవాదివేతిశాతూత్ప్రేక్షే-అస్పష్నానిర్మిడ్రఃజాగరూ
 కవివేతియఃవత్-దేవశ్చేతిగమ్యతే-ఏవకారఃక్షణమాత్రనిద్రాసంబంధమపివ్యవ

భూవ॥ వన్యేపథిప్రియతమేనసహవ్రజంత్యావైష్ణవీమా
 విరభవన్నకదాపివక్త్రై ॥ ౧౨౦ ॥ ప॥సీతావతేకిసలయైః
 పరికల్పతల్పంసంచార్యసత్త్వదమనాయనిశాసుద్భస్మీన్
 భస్మీతపంఘ్రిభజనాదిపుణ్యలభ్యాదప్సప్నవవనపత్తా
 నిలక్ష్యణాభూత్ ॥ ౧౨౧ ॥ X ॥ ఏవంసుమంత్రనివేదిత
 పుత్రచరిత్రశ్చరమగిరిశిఖరజుషిసగమవపుషిజ్యోతిషిహృ
 దయలగ్నశోకశల్యాంశాసల్యాంసమాశ్వాస్యనరపతిర్భ
 మకథయత్ ॥ ౧౩౦ ॥ X ॥ పురాఖలు-సరయూరోధసి

శ్చి నై-అభూత్ జాతః-మహత్తనఃతత్రభవతః శ్రీరామస్య హిసేవాయోజేవ
 భూయప్రాపకత్వాదితిభావః-అస్వప్న ఇత్యత్ర అభిధాయః ప్రస్తుతైకగోవర
 త్యాదేవవిషయశ్లోకక్రిమూలోద్వనిః-సహోత్ప్రేక్షయేనిర్వాహకత్వాద్వాప్యసిద్ధ్యంగం॥
 ౧౨౧॥ ఏవమితిఏవముక్తౌత్వాసుమంత్రేణనివేదితంవిజ్ఞాపితం-పుత్రయోరామ
 లక్ష్యణయోఃచరిత్రంవ్యాపారోయస్య సతతోక్తః-సుమంత్రముఖాదాకబీతపుత్ర
 స్సుమపుత్రాంత ఇత్యర్థః-నరసత్త్వశరభః-నిగమవపుషిత్రయారసా-జ్యోతిషిసూ
 ర్య-చరమగిరిశిఖరజుషిఅస్తాచలపాటభాజిఅస్తంగతేసతీత్యథః-హృదయలగ్నం
 శోకవివశల్యం శంకుయిస్యాస్తాంబరంతశోకాక్రాంతాంతఃకరణమిత్యథః-దా
 సల్యాంసమాశ్వాస్యతత్కాలోచితైర్వననైఃశివలాల్య-ఇత్థంవక్ష్యమాదరిత్యాఅక
 థయదవోచత్ ॥ ౧౩౧ ॥ అ॥ తత్ప్రచారమేవాహ॥ పురేతి॥ పురాపూర్వకాలేభ

౧౦౬౫ క్రవ్యాంతరమప్యస్త్రీత్యాహ॥ కించి॥ తదేవాహ॥ తేవేతి॥ హేదేవ-అరు
భతీపతిర్వసిష్ఠః అభిషేకోత్పవే రాజ్యాభిషేక మమూత్సవే - తస్యత్వత్తనయస్యయు
క్షత్వత్తస్యరామస్యకుంతలభరంచితురనికురుంబం॥ నీ॥ చితురఃకుంతలో వాలఇత్యమ
తః- స్వధేనూద్యవైఃస్వస్యయాధేనుఃకామధేనుఃతదద్యవైస్తత్సంభూతైః అత్యంతశ్లా
ఘ్నైర్విత్యధః - క్షీరైస్తేక్తుమాద్ధీక దుం - తదానీం గోక్షీరాభిషేకస్య శాస్త్రవిహిత
త్వాదితాపః- అలంశక్తోనాభూత్వైవచ్ఛాన్యపతిత్యయాదితాపః॥*॥ అలమితిపర్యాప్తి
జవసేవ్యలమధేమకుము॥ నీ॥ అలంభూషణపర్యాప్తిక క్తివారణవాచక మిత్యమరః-
పపిషకుంతలభరః- మైథిలసుతాయాఃసీతాయాఃబాహ్మదకోత్పాదకైర్మజల్తోత్పత్తి
మేతుభిః నిమదాహ్మతైః గుహపరిజనానీతైః - న్యగ్రోధక్షురితైర్వలవృక్షోద్భవైః॥ నీ॥
న్యగ్రోధోబహుపాద్యల ఇత్యమరః- క్షీరైఃజటాఃరవయతుం గ్రంథయతుం- సీతఃఆ

నుగతాపారమ మోరథస్య దూరేరథస్య చనుతోతవపర్తనూ
నా । భూత్వాపిదేహమహితుర్న వసోవిధల్లో భాగీరథీతటవ
నేపథి కానభూతామ్ । ౧౦౬౬ ॥ కించ ॥ దేవత్వ తనయస్య
కుంతలభరంక్షీరైఃస్వధేనూద్యవైస్తేక్తుం నాలమదుంధతీప
తిరభూత్తస్యాభిషేకోత్పవే । సిక్తోహంతస ఏషమైథిలసుతా
బాహ్మదకోత్పాదకైర్న్యగ్రోధక్షురితైర్జటారవ యతుం
క్షరైర్నిమదాహ్మతైః । ౧౦౬౭ ॥ స॥ తస్యాపిదేహమహి
తుః పదయోర్న ఘోమలాఘౌఽనిసాప్య రుణిమూసహసాబ

క్తి౯కృతః- హంతేతిభేదే- అత్రారుంధతీపతేఃకామధేనుక్షీరాభిషేకక క్రత్వేపివదకక్ర
త్వోత్తేః- సంబంధేఅసంబంధరూపాతిశయోత్తేః- తయోచకుంతలభరస్యతాదృగ్రామ
నేయకంబ్యజ్యతఇత్యలంకారేణవస్తుభ్వనిః॥ శార్దూలవిక్రిడితంపుత్రం॥ ౧౦౬౭॥ తస్యాఇ
తి॥ బన్ద్యపథి- కాంతారమార్గే - ప్రియతమేనభత్రా- క్షీరామేణసహజంబ్యాఃగ
చ్ఛంత్వాస్తతస్యాఃవిదేహమహితురైవదేహ్యఃపదయాశ్చరణయోర్నఘోమలాఘౌఽనిసాపి
అలక్రకద్రవ్యాభిషేకత్యధః॥*॥ పృథగ్విసేత్యాదివాద్వితీయా- ఆరుణిమూసాభివ్యం
వద్దృశాదిభ్యవ్యజ్ఞేతివతారాదిమనివ-నహసాఃశుభ్రం-బభూవప్రాదుర్భభూవ-శల్ల
వకోమలత్వాచ్చరణసఘేహ్విరుగ్మయ రణ్యసంచారేణావిరభూదిత్యధః- వత్తేగ్రము
భేతు-కదాపికదాచిదపివైర్ల్యంకాంతిహాస్యంనావిరభవత్సప్రాదురభూత్పూర్వవ
దేవకక్రగ్రమకోభతేత్యధః- ప్రియతమసాహచర్యాదితాపః- తద్వనసగతుకిమపిస
ప్రాతమితివాక్య తేషః- అత్రలాఘౌరూపరారణంనిసాప్య రుణిమూసాహచర్యోత్పత్తి

కథనాద్విభావనాలంకారః-తథాకాంతారసంచారరూపకారణసద్భావేపినై వణ్య-
రూపకార్యా సుత్వత్రికథనాద్విశేషః క్రిత్య నఘాః పరస్పరనై రవేత్యత్వం సృష్టిః
సృష్టే- వసంతలిలాకావృత్తం॥౧౨౦॥ సీతేతి॥ ధన్వీధనుర్ధరః॥*॥ వ్రహ్మదిత్వాదినిః-
లక్ష్మణఃవసవత్తానికాంతారమాగే- నిశాసురాత్రిమ- నీతావతేస్సీతాసమేతస్య
శ్రీరామస్యేత్యథాః- కిసలయైఃపల్లవైఃతల్పంశయ్యాం-పరికల్పన్వినిర్మయ-సుఖశయ
నాథ-మితిభావః - తథాసత్త్వదమనాయ దుష్టజంయా- దమయితు మిత్యథాః॥ ని॥
సత్త్వమస్త్రీకుజంతుప్సిత్యమరః- వృష్టింసంచార్యదిమప్రసార్య- పుణ్యలభ్యాత్ పు
ణ్యైర్వైర్వతోవనాసాదిమకృతనిశేషైర్లభ్యాత్ప్యాహ్యో-తదంఘ్రిభజనాత్తస్యశ్రీరా
మస్యాంఘ్రి భజనాచ్చరణనేనాదివేతిహేతూత్ప్రేయే - అస్యస్నానిన్ని డ్రాఃజాగరూ
కవివేతియా-వత్ - దేవశ్చేతిగమ్యతే - వివకారఃక్షణమాత్రనిద్రాసంబంధమపివ్యవ

భూన | వన్యేవభిప్రయతమేనసహాప్రజంత్యావైష్ణవేమా
విరభవన్నతదాపివ క్రై ॥ ౧౨౦ ॥ ప॥ సీతావతేకిసలయైః
పరికల్పన్వితల్పంసంచార్యసత్త్వ దమనాయనిశాసుదృష్టిన్
ధన్వీతదంఘ్రి భజనాదిపుణ్య లభ్యాదస్య ప్తవవసవత్తా
నిలక్ష్మణోభూత్ ॥ ౧౨౧ ॥ X ॥ ఎవంసు మంత్రనివేదిత
పుత్రచరిత్రశ్చ రమగిరిభిఃఖర జుషిఃగమవపుషిజ్యోతిషివృ
దయలగ్న శోకశల్యాంశాసల్యాం సమాశ్వాస్యనర సతిర్భ
మకథయత్ ॥ ౧౩౦ ॥ X ॥ పురాఖలు - సరయూరోధసి

శ్చి న తి- అభూత్ జాతః - మహత్తనంత్రభవతః శ్రీరామస్య సాదినేనాయాదేవ
భూయ ప్రాపకత్వాదితిభావః - అస్యస్మ ఇత్యత్ర అభిధాయః ప్రస్తుతై కగోవర
త్వాదేవవిషయశ్చైతే త్రిమాలోద్యనిః-సహోత్ప్రేయనిర్వాహకత్వాద్వాచ్యసిద్ధ్యంగం॥
౧౨౧॥ వివమితివివము క్తరీత్యాసుమంత్రేణనివేదితంనిజ్ఞాపితం - పుత్రయోఃరామ
లక్ష్మణయోఃచరిత్రం వ్యాపారోయస్య సతథోక్తః - సుమంత్రముఖాదాకటితపుత్ర
స్నుసాచృతాంత ఇత్యర్థః-నరసతిర్దవరభః- నిగమవపుషిత్రయారణ-జ్యోతిషి-సూ
ర్యే- చరమగిరిభిఃఖరజుషిఅస్తాచలకూటాభిఅస్తంగతేసతీత్యథాః- హృదయలగ్నం
శోకవివశల్యం శంకుయస్యాస్తాంకురంతశోకా క్రాంతాంతఃకరణమిత్యథాః- డా
సల్యాంసమాశ్వాస్యతత్కాలోచితై ర్వచనైఃఉపలభ్య - ఇత్థంవత్సకూఠరిత్యాపక
థయదవోచత్ ॥ ౧౩౦ ॥ అ ॥ తత్ప్రచారమేనాహ॥ పురేతి ॥ పురాపూర్వకాలేభి

లుశబ్దోవాక్యాః (౧౫౪) - వివిధతరునివహేన నానావిధవృక్షసంఘో హేనపిహితదివ
 స్మృతౌచ్యుచితముల్లసే - సూర్యతేజసోవ్యవకాశప్రవర్జితరూపాం సాంద్రత్వాతిశ
 యంతిః - సరయూగోధనిసరయూనదీలీరే - మృగయాంస్పృహయా - ఆశాటకెచ్ఛయా -
 కమపిసమయోదన్వీర్జ్యత్కాల ఇత్యుక్తః || ౧౫ || సమయాశ్శసథాచార కాలసిద్ధాం
 తసః పిదఇత్యుక్తః || ~ || కాలాశ్చ సూరత్యంతసంయోగ ఇతిద్వితీయా - అగమమ
 గచ్ఛ || తతః కిమతః || తత్రేతి || తత్ర సరయూగోధని || ౧౬ || తోయేతి || తోయా
 దాసే సూచక గ్రహణేన - సనానంసంబృంహితం పుష్కరంశుంధాగ్రంయస్య సతథోక్తో
 యోగజస్య ఇతిభాగ్యంత్యాభిప్రాయే || ౧౭ || పుష్కరంకరిహస్తాగ్రేవాన్యథాంయ ముఖేజ
 లఇత్యుక్తః - శబ్దవేదన విదాశబ్దాను సారేణలక్ష్య సంప్రహారాభిజ్ఞే సేత్యుక్తః - మ
 యో సరయూవన ద్యాంపాళః ఉదకం || ౧౮ || కరిభముదకంపాళఇత్యుక్తః - హరణ
 పిత్రభాంకమంతులునానశబ్దంసంగృహ్యైకశ్చనతపస్వీమునిపుత్రః కరేణభిః సంప్ర

పిదధతసు నిసహపహితదివస్మృతౌచ్య గయాస్పృహయా
 ర్థమపిసమయాచగమమ్ తత్ర || ౧౬ || ప || తోయాదాసేనా
 దివస్మృతః రగః ధ్యాంత్యాభిప్రాయే మయావిధతశ్చ నశబ్దవే
 దనమనాపానస్మరయాం హరణ | తత్త్వి తో జారదంధ
 యోరపమృతంకర్తుంబితిం నిన్వతోశ్చా హేను య్యసతత్త్వ
 నానపిహితప్రేక్షాప్రణశ్యేదితి || ౧౭ || ప || అహం

జ్యుతః - తతః కిమతః - తదితి || జరంతాజరాజీష్టాతావతావంధౌచతమో || ౧౮ ||
 జరాజీష్టోచరన్న పీత్య సరః - విశేషణ యోరపి మిథో విశేషణ విశేష్య భావ విక
 యోయం || * || విశేషణం విశేష్యణబహువిధితి సమాసః - ఆత ఏవాను మృగ
 పుత్రమనుస్మృత్య మరణం కరుణం - చితిమగ్నిదీప్తత్యా సంచయం చిన్వతోః ప్రా
 భాయతోః - సచాత్రాత్సమతదోమః || * || ఆనుష్టానాసమభాస్య వాన ప్రథస్య
 బీర్యతః - భృగ్నిజ్వి బలసం పాతైమరణం ప్రక్షిణీయత ఇతిస్తరణాత్ - తస్య తప
 స్వీనఃపిత్రోమాతా పిత్రోః || * || పితామాత్రేత్యేకశేషః - శాపఃమయ్య చతత్త్వ
 పాత - అగజాతాశనిచ దితిభావః || కిమితి || భవాత్త్వ మపిసుత ప్రేక్షాపుత్ర
 స్నేహేనప్రణశ్యేత్ప్రియయాదితిశేషప్రథమితిసగమః - శాదూలవిక్రీడితంవృత్తం ||
 ౧౬ || శరవిధప్రపస్వీంజాత ఇత్యత ఆహ || ఆహమితి || అహంవైశ్యస్యవ
 నిఃసాద్రావాయాంశూద్రవాతీయాంగనాయాం || ౧౭ || శూద్రాతజ్జాతిరంగ సేత్యుక్తః ||
 ౧౮ || శూద్రాచాను హత్సూర్యా భాతి రితుత్తత్వాన్న తేన - నారః కరణః - నరావ

వై వ్యోమస్థిత్యనః - వై శ్యాత్కరణశ్చక్రాంతఃమితియాజ్ఞవల్క్యః || ౧౧ || శూ
 ద్రావిశోఽస్తుకరణ ఇత్యమరశ్చ - తస్మాత్కారణాత్ బ్రహ్మహత్యా నసంభవేత్ కుతో
 బ్రహ్మహత్యేతిభావః - ఇతిహంప్రత్యుక్తా వ - కుగఃతఃశరసంప్రహరయరసఫాత్రాం
 రఃమునిః - స్వగఃతఃస్వర్లోకంగతః || ౧౨ || స్వరవ్యయం స్వగఃసాక త్రివిధ త్రివిధా
 లయో ఇత్యమరః - తథాచ శ్రీరామాయణే || * || బ్రహ్మహత్యా కరంపాపంశ్చ
 వయోదప నీయతాం | నద్విజాతి రహంరాజ్ మాభూ త్తేమకసో బ్యథా | హద్రా
 యామస్తీ వై శ్వేనజాతోజానపదాధిపేతి || ౧౩ || తదితి | త ప్రవాన్మునిశాపకా
 రణాత్ - అశ్యంనిర్భరం - మృత్యోరంతకస్యవశ్యేనశంకత ఏవాస్తి - నారసందే
 వ ఇత్యేవకారభావః - ఇత్యుత్తైతిశేషః - స్మృతిపథకతఃస్మరణగోచరే ంవాయ
 గ్యపథభోక్తస్సన్నేహ - రామమనుజోదన్నేతేత్యభావః - విరరామనిష్ఠవమోఘాత్కం
 కంప్రాణోఽమోఘాధ్యక్షాః || * || వ్యాఖ్యిరిభ్యోబహువిధరన్యైశచం || ౧౪ || ము

వైశ్యవ్య శూద్రాయాంశాతప్తపాదసంభవేత్ | బ్రహ్మ
 హత్యేతిమాముక్త్యాస్వగఃతోమగఃతోమునిః | ౧౫ ||
 తదవశ్యంవశ్యేవ వాస్తవ్య త్యోగితిస్త్యై లిపభాతగాదవర
 విరరామ | ౧౬ || ప || మునిశాప్యతోబ్ధిర్విష్ణవర్తిర్మి త్త్యు
 తిక్రియా | తతోదశరథా యాశుటదేవశమీందశామ్ ||
 . . ౧౭ || ప || నాత్రాంతస్త్రిదివఃపైర్వైస్సు రుచసాంతాంలా

నీతి || తతోవిరామానంతరం - మునిశాపేనా త్రరాజేణకృతోత్పత్తిర్యవ్యాప్తా తథో
 క్రామునిశాపనితేత్యభావః - నిష్క్రమిత్రయాప్రతిక్రియారహితా ఉపాయంతర్భూతప
 రిహార్యేత్యభావః - విపత్తిరాచర - విశరథాయదశానాం పూరణదశమా || * || రస్య
 పూరణదశిదత్ - నాంతాదసంఖ్యాదేర్బుద్ధిదత్తోమదాకమః - తిద్ధాని భిత్వాదిహ
 జీవ - తాందశమీందశాంమరణాత్సాం - దివేతద త్రవతి - అమోఘమనిశాపానుసారే
 జైవాయంమమారేత్యభావః - మన్త భావస్థాస్వస్థాదశమత్యాదిత్యగోచరేత్యభిప్రాయః ||
 దృష్టా నస్సంగ సంకల్పా జాగరకృతతారతిః - ప్రోత్వాగోన్మరణమార్థాంతా ఇత్య
 సంకల్పవాదశేతిదశరూపతే || ౧౮ || నేతి || అత్రయద్య పిచిదుంసర్వత్రానుబధ్య
 తే - యద్యపి విచార్య మాణిషైశ్చక్రభిః - త్రివిధః స్వర్గో వాక్రాంతః - నాస్కంధి
 తః - తథాయద్యపిమమనసాండేవానాం || ౧౯ || సుమనసాఃపుష్పహంత్యోస్త్రీదివేమభ
 దోః పుమా నితిజయంతి కాంతాః నబంధీ కృతాః సూప గృహీతాః శక్రభరితః

మః || ప్రగ్రహూపగ్రహాబంధ్యా మిత్యమరః- తథాయద్యపి పురుషూతశాస నథలేః
 ఇంద్రాజ్ఞాకరైర్దూతైః - సాకేత బాహ్యం గణం ఆయోధ్యా పురబహిష్క త్వరం || ని||
 ప్యాత్సాకేత మయోధ్యాయా- మిత్యమరః - నాకీర్ణంసంసంకీర్ణం ఇంద్రాజ్ఞాయానిజా
 హ్యనాథామాగతైర్దేవదూతై ర్నసంకులమిత్యథః-తథాయద్యపి భూతలపరిత్రాణా
 యభూమండలసంరక్షణాథః - సచివామంత్రిణో నాదిష్టనాజ్ఞప్తాః రాజ్ఞోదేశాంతర
 గమనేభూభారస్యసనివేమనిషీప్య త్యాదితిథావః- తథాపితశేషః - అసౌదశరథఃశో
 కవశాత్పుత్రవిరహజనితశోకాయ తత్త్యాదేతోః || ని|| వశతియ త్రతాయాంచేత్యమ
 రః- వాహనేరథేఽసామాదరం- నవహస్తగృహ్లాస్తేరవాహనంవిషయైవేత్యథః-నా
 కంస్వగః|| ని|| ఆకాశేతిదివేనాక ఇత్యమరః - అగాత్యాప- పూర్వంతదివస్య
 శరాక్రమాదినిమిత్తసంభవేతత్రగచ్ఛతి- ఇదానీంతుతాద్విస్మిత్తాభావేప్య గాదిత్యా
 శ్చర్యమిత్యథః- అతనివవిభావనాలంకారః - పుత్రశోకాతురతయాన్మూలశరీరంవి

నబంధీకృతానాకీర్ణం పూరుషూత శాసనథలే స్సాకేత
 బాహ్యం గణమ్ | నాదిష్టాస్సవివాశ్చభూతలపరిత్రాణాయ
 యద్య ప్య సానాః శోకవశా దగార్హతర ధోనాస్థాం వహ
 న్స్వయానై || ౧౩౬ || గ || అథదశరథప్రశంసామాంసలైః
 కై కేయూనిం దాకందళితైః- రామగుణకీర్తనగుణితైరవరోధ
 వధూజనపరిదేవరవై మ్ముఖరితేషాదిహ్తుః|| ౧౩౭ || ప || అ
 భూదిరాజకం మ్మానసద్గణం గగనాంగణమ్ | అలోక్యే వత

భూయఃసూక్ష్మశరీరేణస్వర్లోకంజగామేతితాత్పర్యం - శార్దూలవిక్రీడితంవృత్తం|| ౧౩౬
 అథేతి|| అథరాజ్ఞఃస్వర్లోకగమనానంతరం- దశరథస్య ప్రశంసయోమహారాజోయం
 సత్యసంధిఃస్వర్లోకంగతఇత్యామృతప్రశంసామాంసలైఃప్రచురైస్తద్భూయిష్టైరిత్యర్థః||
 నిష్కాదిత్యాన్మత్స్వభేదాలప్యత్యయః- కై కేయూనిం దయాపాపిష్ఠయాసయారా
 మేప్రవాజితేతద్విరహశోకాతురోరాజాకాలధర్మంగత ఇత్యాదిగహాశిసకందళితైః
 సముద్యాతైః రామస్యగుణకీర్తనేనగుర్యాజ్ఞాపరతంత్రఃసత్యధర్మశరాయణోయం
 మునివ్రతచారివనంగత ఇత్యాదిగ్రుణవణానేనగుణితై రావ రితైః అవరోధవధూజన
 పరిదేవనరవైరంతః పురస్త్రీజనవిలాపాక్రందైః - దిబ్బుభేషహరిదం తరాశేషవద
 నేషువేదిగమ్యతే- ముఖరితేషువాచాలితేషుప్రతిధ్వనితేషుసన్నిత్యథః || ౧౩౭ || త
 ణఃకింజారమిత్యతః|| అభూదితి|| తదాతస్మిన్-సమయే- నవిద్యతేరాజాచంద్రోయ
 భ్యసరథోక్తః- కృష్ణచక్రరాత్రిత్యావృందరహితమిత్యర్థః || * || కై పిరికివైప్ర

త్యయః. అతపివహ్లానః తే జోహిసస్సద్గణోనక్షత్రమండలం యస్య తత్తథోక్తం గగనాం
గణం సభస్థులమబోక్యదృష్ట్వేవేత్సు తేషాం - అశేషం కృత్సం మహితలం భూమండ
లంచ - అరాజకోదశరథరహితః అతపివహ్లానస్సద్గణః సాధుజననివహూయస్య తత్తథో
క్తం సతే శాంతం స్థిమితమభూత్ || * || వాచాంతే త్యాది నానిపాతః - చంద్రరాహిత్యే
సగగనం యథా తేజోహిస నక్షత్రకంభవతి తథాదశరథ మహారాజ రాహిత్యేన భూత
లమపిభిన్న సాధుజన మభూదిత్యర్థః || ని || రాజా ప్రభాస్య పేచంద్రేక్షత్రేక్షత్ర
యశక్రయో రితివత్సః || ని || సకాసత్యే విదుషి శ్రేష్ఠీసాధౌ భవతి చక్రిమ - సత్త్వే
బహుక్షిభి నానార్థరత్నమాలాయాం - అత్రోత్పేక్ష్యే శ్లేషయోస్సాపేక్షత్యాత్సంకరః ||
౧౩౮ || తత ఇతి || తతః పరిచ్ఛేదనా సంతరం ప్రథాతే ప్రాతః కాలే - సవివామం
త్రిణః || ని || మంబ్రీధీసనివో మాత్య ఇత్య మరః - వసిష్ఠస్య వచనా భరతా గమనశ్చ
ర్యంతమేతచ్ఛరీరం రక్షంత్యి లినియూగ వచనేన - క్షీతిపతేః పరేతస్య దశరథస్య - త

దాశాంతమశేషంచమహితలమ్ || ౧౩౮ || గ || తతః ప్రథాతే

వసిష్ఠవచసానని వాస్తేల ద్రోణ్యాం నిక్షిప్య క్షిలిపతేస్తనం

క్షిప్రమేవ భరత మక ధితది శర ధవ థా ఏవాసయ తేలిదూ

తాకేయేషుస్రేషుమామాసుః || ౧౩౯ || గ || తేజిజితప

వనజవన వాసిసం కోచితపథాః తురగపతి పురేదుష్పష్పదూ

మంకశేఖరం - తైలద్రోణ్యాంతైలపూరిత కాష్ఠాంబుతా హిన్యాం - నిక్షిప్య ఉచ్చా
సత్యాది నావైరూప్యా భావాభావితిభావః || ని || ద్రోణీ కాష్ఠాంబువాహినీత్య మరః -
అకథితదశరథకథా అనివేదితదశరథవృత్తాంతాస్సంతపివ - అస్యభాకార్య విభూతా
శత్రైరితిభావః - భరతంక్షీప్రమలింబితమేవ - ఆసయితప్రాచయిత ఇత్యాదిశ్యేతిశే
షః - దూతాగ్రసందేశహరిణః - కేకయేమదేశేమ ప్రేషయామాసుః ప్రహితవంతః ||
స్యాత్సం దేశహరోదూత ఇత్యమరః || ౧౩౯ || తేజి || తేజిదూతాశ్చ జితపవనాః ప
వనాధికవేగాః - జవనా జవశీలాశ్చ || * || జాదంక్ర మేత్యా ది నాయుత్ - యేవా
జిసూక్ష్మాస్తైస్సం కోచితస్సం కోచం ప్రాపితఇవపంథా యేషాంతే తథోక్తాస్సంతః -
తాదృగశ్వ వేగవశాత్సం కుచితతయ - ప్రతీయమాన మాగ్రదైర్ఘ్యా ఇత్యర్థః - తు
రగపతేరశ్వ పతేః కేకయస్య పురేపట్టణేను స్వప్నేన స్పృశితుద్ధుర వస్థాశంని స్వప్నేన
ఘాయమానం పరితప్య మానం మాన సంయస్యతం - తాదృశంభరత మభివంద్య నను

స్మృత్య- గురోర్వసిష్ఠస్యనిరూగంశ్చుమాగంతవ్య మిత్యేవంరూపామజ్ఞాం- వ్యజ్ఞ
జ్ఞానవిజ్ఞానయామానుః || ౧౮౦ || సోయమితి|| సోయంభరతః - మాతామహేన
మాతుఃపిత్రాకేకయేన- యథాజితామారులేనచానుజ్ఞాతః- కతిపయైరేవదివనైఃతై
శ్చిదేవాహేభిః మాతులగృహానిగమనదిన మారధ్యాప్తమేదిన ఇత్యర్థః - తథారా
మాయణే- అద్యమేనప్రమిరాత్రిశ్చ్యుతస్యార్యకవేత్సనఇతి|| తైకేయి-ం ప్రతిభరత
వచనం-అనిమిత్తసంపాతేనదుర్నిమిత్తపరంపరయాపాతంకస్సభయసంభ)నుస్సృక్-
సాకేతమయోధ్యామాససాదప్రాప || ౧౮౧ || అతీతి|| పరితమాః- పరివేష్టితమాతో
భరతః - పురాణావమసతిక్రమ్యయథాపురంయథాపురం || * || యథాధేవ్యయా
భావః || * || ససపుంసకమితసపుంసకత్వం || * || క్రాస్తోనపుంసకేప్రాతిపదికస్యే
తక్రాస్త్యత్వం - తన్నభవతీత్యయథాపురంతతశ్చారశబ్దేననుపునవేతిసమాసః - అ
యథాపురఃచార ప్రచారః పరిపాటియస్య సత్యోద్భవః - పాంశాంచార ఆచారః

యమానమానసంభరత మభివంధ్య గురునిరూగంస్యజిజ్ఞాస
౧౮౦ || ౫ || సోయంచూ తామహేనయథాజితాచానుజ్ఞా
తఃకతిపయైరేవదివనైరనిమిత్తసంపాతేనసాతం కసాకేతమా
ససాద || ౧౮౧ || ప || అతివశితమితిపురైఃపవశ్యేపురమ
యథాపుర చారపార చారమ్ | న్యచితభరతఃపరితమాఃపి
త్యభవనంపితృకానసాదనూనమ్ || ౧౮౨ || ప || సపితరమన

ప్రకృతిర్యస్య తక్ష్మీనసత్యోత్తం క్షీరామవనవాసరాజవిపరీధ్యం విష్ణుజన
సంకులమిత్యర్థః - పురమయోధ్యాం - పురానికటవివ - పశ్యన్నభూకయన్ || ౧౮ ||
పాస్త్యబంధదిరాతీనికటాగామికే పురేత్యమరః - అతవివాదితమతిరత్యం
తభయసంభ్రాంతః కరణస్య - పితృకానసాత్త్వశానాదనూనమన్యూనంభూ
తాక్రొశభూయ్యత్వాత్తక్ష్మమిత్యర్థః - పితరశరభస్సభవసంగృహంస్యవిశత
ప్రవిష్టవాన్ || ౧౯ || త్తశానంసాస్తిత్వవసమిత్యురః - పుష్పితాగ్రావృత్తం - అయ
జనయమరేభతోయకారోయజివనబోజరగాశ్చ పుష్పితాగ్రేలిలమణాన్ || ౧౮౨ ||
శబ్దః || సభరతః - తత్రభవనేపితరం దశరథ మనవేష్ట్య పృష్ఠ్య - మాతుఃతైకే
య్యాస్యవనగతోగృహం ప్రవిష్టస్య - తామూతరం ప్రతిపత్యగురుజనాదకతత్పర
త్వాన్నాస్మృత్య - మమపితాదశరథఃక్వమకుత్రగతవానిత్య పృథ్వీపృష్ఠవాన్ -
అథనైపాతైకేయాభరతాయభరతం ప్రతిత్యర్థః - క్రియాగ్రహణమపికతవా

వ్యతిరేకం ప్రదానత్వా చ్యుతుభీః - పరుషతరమత్యంతకణికతోరంయథావధా
వాచమూచేతి క్తవతి - వృత్తంపూర్వవత్ ॥ ౧౮౩ ॥ ఆ తత్యక్తారమేవాహా॥ వనచర
ఇతి॥ రామభద్రః మైథిలీలక్ష్మణాభ్యాంసాకం - పితృవిధింపితృనిగాగం - అనురోధమన
వర్తితుం - వనచరోమునిరివ ప్రస్థితోగతః మునివేష ధారీనా తస్యంక్షేపితాజ్ఞాస్త
స్వేఽగ్రగణ్యంకవత్సభాః - తదనుతదనంతరమసౌతవపితాదితరభః - కాలభక్తిం
మరణం అనుయంతో నుగతః పృత తత్యభాః॥ ౧౮౪ ॥ స్యాత్పంచతాకాలదర్శన ఇత్యా
దిపర్యాయేష్యమరః అత స్తస్యంనిస్స పత్యానిస్యంబికాంధరిత్రం - యథేచ్ఛంస్వ
చ్ఛందమనుభవపరీపాలయేత్సభాః - మాలినీవృత్తం ॥ ౧౮౫ ॥ మయావీరిమితేకయాత్మ
బాధైకేయం - భారత్యాః క్షిరూపయావాచా - భరతంమయాఽదహితాః॥ ॥ బాచర

వేత్త్యవప్రమానుస్పదనగతః ప్రణిపత్య తావత్పచ్చత్ ॥ వ్య
నునుచః గతవాన్ పితేరినైవాపనుమహం భరతాయవాచ
మూచే ॥ ౧౮౬ ॥ వనపర్యవసాకం మైథిలీలక్ష్మణాభ్యాం
పితృవిధిచనురోధంప్రస్థితో గామభద్రః - తదనుతదపి తా
సౌ కాలభక్త్యానుయాయేత్వ మనుభవయథేచ్ఛంబిస్సప
ర్వాంధరిత్రమ్ ॥ ౧౮౭ ॥ మయావీరమహానాగంకేకయా
కేకయాత్మజాభారత్యాభరతంచక్రేపరిత్యుభితమానసమ్
౧౮౮ ॥ గ ॥ తదనుభరతశ్చిరతరంబిలప్యంబిలప్య మానవివే
కైకైకేయమకథయత్ ॥ ౧౮౯ ॥ పరిణతిపరుషాణాం

స్త్రీవిషయాదగౌపకాదివీధి - కేకయాస్యవాణ్యా॥ ౧౯౦ ॥ కేకావాణీమయావీరస్యే
త్యమరః - మహానాగంమహాభుజంగమచ - పరిపినితమానసంక్షుద్ధ హృదియంచక్రే॥
మయావీరిమహానాగంబహు నిలకంఠోభుజంగ భుగిత్యభిధానాన్మయాత్యాస్తద్విరోధి
త్వాదివిధానః - పూర్ణోపమాలంకారః ॥ ౧౯౧ ॥ తదితి॥ తదనుకైకేయంచనానం
తరంభరతశ్చిరతరంబిలప్యకాలంబిలప్యపితృభ్యామ్రద్దేశేనపరిదేవనం కృత్యేత్యభాః
విలుప్యమానూలోపం ప్రాపున్నవదావినోయస్య సతతోక్తః - పితృమరణభ్యాప్రప్ర
ప్రజనక్రవణిని ప్రబుద్ధిస్సురగతయంతకతవాన్కర్తవ్యవిచారసింధుర ఇత్యభాః॥
కేకేయమకథయచవత్ ॥ ౧౯౨ ॥ తదేనవివృణోతి॥ పరిణతిత్యాదిసా॥ పేతైకే
య పరిణతిపరుషాణాంపర్యం తదన్తమాను సంధాయకానాంపాత్రనామేవంవిధమా

పానాం || ని || అస్త్రీపంకం పుమాన్వత్ప్రేత్యమరః- సంనీపాతా త్వంఘాతాద్ధేతోస్సా
త భాభూతాత్సంచతుర్థాంశీరామాదీనామస్తాకం - అంబామాతానభవనీహినజాయ
నేఖలు ఈదృక్పాపిష్టాత్వమస్తాకమంతా భవతుంశార్హనీత్యథః- తతస్తాత్కార
కాల్ ఇహ అస్మిక్ లోకేతనయవత్యఃపుత్రవత్యః (స్త్రీ)యఃత భాభూతావామేవపరిష్టా
న సంభవాదితిభావః- త్వాంశ్రుతిపుటయోశ్చోక్తగోళకయోరచితావిహితా ఆతిః
పేదాయయ- సాతథోక్తాతస్యాశ్చోత్తానామత్యంతభేదకారిణ్యాభ్యత్యథః- అక్తిరే
బ్ధష్ట్రేస్త్రేస్సవిశ్రీమంబాం- కామమత్యంతంస్లపిష్యంతిపాపాచారేయం కిమేతదక్య
త్యమకరోయతోమర్మినారాచక్తిర్మూలమభూదిత్యన్యోస్య సంభాషణంకరిష్యంతీ
త్యథః|| ని|| సల్లాపోభాషణంమిత్యభ్యత్యమరః - సంభావితస్యచాక్తిర్మరణాదతిరచ్యత
ఇతిభగవద్వచనాదితిభావః - అత్రకైకేయ్యానిజమాతృత్వమపస్తుత్య అక్తిర్మాతృత్వ
స్యారోపాద సన్తవభేదః - ఏతదాదిశ్లోకపట్టప్రయంచాలిన్వత్ప్ర|| ౧౮౭ || తదితితద
మతదనంతరంతస్తు భాత్కైకేయీవదినాదాకృష్టాఅపసారితాదృష్టిర్యస్యసంభోక్తః-

పాస్తనాంసన్ని పాతాన్న హిభవసి చతుర్థాంసాత్వ మ
స్తాకమంబా | తదిహితనయవత్యస్పల్లకివ్యంతికామంశ్రు

తిపుటరచితా రేస్తాన్వంసవిశ్రీమంబే : || ౧౮౭ || గ || తదను

తస్తుభూదాకృష్టస్థస్థి రనుజమిదమనాదీత్ || ౧౮౮ || ప ||

అవిరళమిసవంశంధగుమాశ్రిత్య తాపంజనమనసికిరంత్యాం

ఈదృగపకారకారిణ్యముఖంకిమవలోకనీయ మితిబాగుళ్ళ యాతదపనీతచక్షుస్సన్ని
త్యథః- అనుజంశత్రుష్టుం ప్రవీడం వచన మవాదీద వోచత్ || ౧౮౮ || తదేవ
ఽవృణోతి|| అవిరళమితి|| భాతీతిభవత్యాంపూజ్యాయాం ||*|| భాతేర్దవమరిత్యేణాది
కోడవతుప్రత్యయః|| ౬౩ || తేజీవ - సత్యాం - సాధ్వాన్య మస్యాంకై కేయ్యామితి
స్లో|| రనూ క్తి || ని || సతీసాధ్వీ పతిప్రతేత్య మరః- అవిరళంసాంద్రం ప్రవృద్ధ మి
తియాచత్ - అవికలమితిపాతేనై కల్యరహితమక్షరమిత్యథః- ఇనవంశంసూర్యవం
శంవేణువనంచగమ్యతే- ద్ధగ్ధంసాశయితుంభస్త్రిక ర్తుంచ- అత్రిత్యాధిష్టాయ-జనానాం
మనసిహృదయే- తాపంసంతాపమాన్లయంచ- కిరంత్యాంవిషీపంత్యాం ప్రవర్తయం
త్యాంసత్యామిత్యర్థః- వంశవివాశకారిణ్యాస్తస్యాస్పృజ్జనమనస్సంతాప కేతుత్వాది
తిభావః- సవనేష్యసవనంప్రాతరాదిపవనత్రయేపీత్యర్థః- విభక్త్యర్థేవ్యయీభావః-
అపాస్తస్సుకృతిభిర్వజమానైః- పూజ్యమానాదేవతాపాపకభిత్త్యర్థః- ఇదానీమన్వీన్నవసర

ఆశ్రయంకామ్య గుల్మ దికమశ్చ తీత్యా శ్రయాశఃస ఇత్యభిధానంగామ ధేయంక
 భంవహతి ప్రాప్తోతిసవోధవ్య మిత్యభః - సతిప్రతిపక్షేస్వ ప్రతిష్ఠాయా అనిర్వా
 హత్వాదిభావః॥ ౧౧ ॥ ఆశ్రయాశోబృహద్భానుఃకృశానుఃపావకోసలఇత్యమరః-హం
 తఅప్రచ్యుతస్యాస్తద్వంశస్వేయంప్రచ్యుతంసంపాదితవలీలిఖేదఇత్యభః- ఆత్రోప
 మేయస్యా ధిక్య కథనాపేక్ష యోషమానస్య పావకస్యా శ్రయాశాభిధాన వహనా
 త్మేపాత్ప్య తీపాలంకారః - యత్రోప మానస్యా త్మేచఃకై మథకాశ్యే నకథ్యతే - య
 ద్వాపమేయభావోత్ర ప్రతీపఃస్యా దలంకృతిరితి లక్షణాత్ ॥ ౧౦౯ ॥ ఆ ॥ పుత్ర
 పీడనమతి దుస్సహ దుఃఖకారణమితి దర్శ యితుమితి హాసమాన ॥ అవిరతేతి ॥ ఆ
 విరతా అవిచ్ఛిన్నా మధ్యాహ్న పర్యంత మితి యావత్ - తయా కృష్య కషణజేస
 తాంతంక్లానంనిఖిన్నవత్సం తనయా బలీవదా-విత్యభః - జాతావేక వచనంస్వ
 వంశ్యత్వాద్వత్సత్వేననిదేశః॥ ౧౧ ॥ వత్సోనామటజేవ-పితరణ-కేతనయాదికఇతి
 వై జయంతి - ఆలోక్యపుష్టాన్సమంతల్యంబాయంతఇతిసమజాఃపుత్రాఃకేహంశతా

హంతసత్యాంభవత్యామ్| అనుసవనమపాపై ద్వేషతాపూజ్య

మానా హహతికథమిదానీమాశ్రయాశాభిధానమ్|౧౦౯|ప||

అవిరతకృషితాం తందత్సమాలోక్య ధేనోరపేషమజతేతానాం

మాతురస్రంబభూవ తదిహాహనయశోకంసంతరేదేకపుత్రా

నాం- మాతుఃఅనేకపుత్రజనస్యఅపీత్యభః - ధేనోఃకామధేనోః౫౫స స్థాయాఇతి
 శేషః అస్రమక్ర - బభూవతనయ క్లేశజనితశోక వశాక్రదిత వలీత్యభః॥ ౧౧ ॥ రా
 దనంచాస్రమ క్రుచేత్య మరః - తత్తస్మాత్కారణా దేకః శ్రీరామః పుత్రో యస్యా
 స్సౌతథోక్తా ఏకపుత్రాకోసఃతంద్రస్య పుత్రీకౌసల్యా - ఇహస్మిన్లోకేఇదానీంతన
 యశోకంపుత్రవిరహజనితశోకంఅతిదుస్సరమితిభావః - కథంకేనోపాయేనసంతరేత్
 తరితుంశక్నుయాత్ నకేనాపి సంతరేదేవేత్యభః - కథంబ్రూహీతి విచారాభినయ
 వచనం - బహుపుత్రసంపన్నాపిస్వర్లోకనివాసిన్యపికామధేనురపి సాదైదనాత్సజస్యా
 పితృస్యక్లేశమసహమానాశోచితవలీ ఏవంభూతాకౌసల్యాశోచిష్యతీతిమువ క్తవ్య
 మిత్యభః - తథాశ్రీరామాయణం - యస్యాః పుత్రసహస్రాదీపాపి శోచతి కామధు
 క - కింపునర్యావిహారామంకౌసల్యావర్త ఇష్యతి- ఏకపుత్రాచసాధ్యేవవివత్సేయం-
 త్వయాకృతేతి॥ అత్రకామధేన్వపేక్షయాఅసారాయఃకౌసల్యాయఃశోకసంతాప

జాత కర్తవ్యస్యై ముత్యన్యాయేనకథితత్వాదథావత్తిరలంకారః-ఏకస్యవస్తునోభా
 వాద్యత్రవస్తువ్యభావతేత్ - కై ముత్యన్యాయతస్సస్య వథావత్తిరలంకరియేతి
 లక్షణాత్ || ౧౪౦ || అపిబదితి || ఇయంకైకేయ్యాభుజగీచ ప్రతీయతేనరేంద్రరా
 జ్జడశరభేవిషవైద్యచ || ని || సరేంద్రో వార్తికేరాజ్జ విషవైద్యచకథ్యత ఇతివిశ్వః-
 కాలయోగాత్కాలవశాత్ సవిద్యతేమంత్ర ఉపాయచింతనం భుజగస్తంభన కరమం
 త్రశ్చయస్య తస్మిన్ అమంత్రై - పూర్వం మం త్రసంపన్న త్వేపికాలవశాత్తద్విహీనే
 సతీత్యభాః - వరయుగమేవరసనేతాభ్యాం - తదీయంసరేంద్రసంబంధినం || * || త్య
 వాదీనిచెప్పవద్ద సజ్జాయాం వృద్ధాచ్చ ఇతిభ ప్రత్యయః - ప్రాణ వాయుమపి బత్పీ
 తవతీవరయుగావదేశేనరేంద్రంనిహతవతీత్యభాః - పాశ్చాత్యైత్యాదివాపి వాదేః
 అదఃఅమహ్యైకైకేయ్యైః - సగరాదవస్సత్యఅపనగరం ఆమోఘానగరంవజ్జయ

కథయకథమిదానీంకోసలేంద్రస్యపుత్రీ || ౧౪౦ || ప || అపిబది
 యమమంత్రైకాలయోగాన్నరేంద్రేవరయుగరపనాభ్యాం
 ప్రాణ వాయుంతదీయమ్ | అపనగరమముహ్య వతానంయు
 క్రూపంపితృవనవసుమత్యాంక్వా పివల్లీ కవత్యామ్ | ౧౪౧ ||
 ప | ఏషానికృష్టమతిరాత్మగుణోచితేమవంశేమసత్పుటము
 ధాపిశితాశనా నామ్ | మాకంద శాలిని వనే విషవల్లరీవహః

త్వేత్యభాః || * || అపపరి బహిరంచవః పంచమ్య ఇత్యవ్య యీభావ సమాసః
 అవ్యయీభావశ్చేతినపుంసకత్వం - వల్లీ కవత్యాంభుజగీనివాసోచితవామలూరుప్ర
 మురాయాం || ని || వామలూరుశ్చ నామశ్చవల్లీ కంపున్నపుంసకమిత్యురః - త్వాపి
 కస్యాంచితపితృవనవసుమత్యాంక్వాశానభువివతాన మవస్థానంయు క్రూపంచప్రాశ
 త్వేనయు క్తం - ప్రశంసాయాంరూపమధ్యహ్నరసమాచారేయంసగరాన్నిర్వా
 సనీయేత్యభాః - అత్రవరయుగేరసనాత్వరూపజ్జైకేయ్యాభుజగీత్వ ప్రతీతేఃశ్లే
 షసంకీర్ణకదేశవర్ణ సావయవరూపకం యథాపూర్వ వాక్యాభాసోన్మితరవాక్యా
 ర్థంప్రతిహేతుత్వాద్వాక్యాభాసానుకంకావ్యతింగమిత్యనయోరంగాంగీభావేనసం
 కరణి || ౧౪౧ || ఏషేతి || నికృష్టమతిర్విచబుద్ధిరేషాకైకేయ్యా - అత్త గుణోచితేమనిజ
 మర్థజానుగుణేణ - ఏకతాశనానాం రాక్షసానాం వంశేణ నిమలధానిమల ప్రకారేణ

సృష్టృ విద్య మానేమనత్సు - మాకందై శ్చుతవృత్తైశ్చాలతే భీష్మమితి మాకంద శాలిని॥
 *॥ బహుశమాభీష్ట్యఇతిశినిః - తస్మిన్ మానేఉద్వానేవిషవల్లరివిషమం జరిత ॥ ౧౧॥ వల్ల
 రీమంజరిసమే ఇత్య మరః - కేక యస్య రాజ్ఞికులే సకల లోక శ్లాఘ్య మహారాజ
 వంశ ఇత్యథః - కథంకుతః ఆవిరాసీత్ - ఉదితాభూత్ తాదృశ్చ హారాజకులేత
 ప్త్యాఉత్పత్తిరనుచితేత్యథః - ఉపమాలంకారః - వసంతతిలకావృత్తం ॥ ౧౫౨ ॥ జ
 ననీతి॥ వీరఃదేయదానాదిమవీరృశాలి-భర్తృవిధర్తృజ్ఞః - సఃభరతఃమేమమజననీమాతా
 జనానానీత్యామర్యాదయా విహీనేత్యుత్తేవితేషః - సానుజస్య శత్రుఘ్నస్సృక్ నిర
 యోత్ రలగూరభేదాన్నిలయోత్తై కేయాగృహో నిరయాన్నరకాదితః॥ ౧౧॥ ప్త్యా
 న్నారక పునరకోనిరగూరుర్గతిః స్త్రీయముత్య మరః - నిరయోత్ నిరగాత్ ॥ * ॥
 నీర్ పూర్యాదయగతావిధితోర్లభః - ఉపమానుప్రాసగూఢ్యంసృష్టిః ॥ ౧౫౩ ॥ త
 త్రేతి॥ తత్రతస్మిన్ సమయే భరతస్సామాత్యస్సమంతవర్గస్సృక్ సముపేత్యసగింపమా

హంతకేకయమలేతథమావిరాసీత్ ॥ ౧౫౨ ॥ ప | జననీతి
 విహీనామేజననీతిసధమఃవిత్ ॥ నిరయాన్ని రయాద్విరో

విరయాదివసానుజః ॥ ౧౫౩ ॥ తత్ర సామాత్యస్సముపేత్యప
 త్యుశ్చితాధిరోహణమభిలషంతీంకాసల్యాంభరతత్వపథతై
 ని వార్య వసిష్ఠాదిప్రైసపదాదితరథాయస దాయాగశీలా
 య- యాయజూకాభిప్రేతంప్రేతకృత్యమకరోత్ ॥ ౧౫౪

గత్యకాసల్యాయాఇతిశేషః - పత్యుఃభ ద్భర్తృరభస్య - చితాధిరోహణమచమనమభి
 లషంతీంకామయమానాం॥ శ్లో॥ ఆరూర్తముదితేవృషాప్రాపితేమలిసాకృతా మృతేమై
 ర్మేతయానారీసాస్త్రీజ్ఞేయాపరివ్రతేతిశ్చృత్యాతస్యపరివ్రతాధర్త త్యాదితిభావః -
 కాసల్యాంశపథతైః * కృతృశాస్త్రానుగాబుధిర్నాభూత్తస్యకదావసత్య సంభస్య
 తాంక్రేష్ఠాయస్యార్యోనుమతేకత ఇత్యాదిశ్రీరామాయణోక్తానేకశపత్నీరిత్యథః - ని
 వార్యచితాధిరోహణానివేశాన్నిర్వర్త్య వసిష్ఠేననిజకులచార్యే గమహ్నితాదిష్టే
 సవభాతింకైష్ఠిమార్గేణ - సదాయాగశీలాయ - దశరథాయ - యాయజూకఃఅశ్వమే
 థాదివసుయజ్ఞకర్త॥ ౧॥ ఇత్యాశీలోయాయజూక ఇత్యమరః - యజజపదశాంయజ్ఞఇతి
 యజితర్యజంతాదాకరత్యయః - తస్మాభిప్రేతమభిమతం - ప్రేతకృత్యందహన్యాదిమృ
 తసంస్కారమకరోత్ ॥ ౧॥ మృతఃప్రేతఃపరాసుశ్చేతివైజయంతీ ॥ ౧౫౪ ॥ తతః

కింజాతమిత్యకటహ॥ తాత ఇతి॥ కృతమనేనకృతీకుశలఃకృతకృత్య ఇత్యధః॥ *॥
 ఇష్టాదిభ్యశ్చేతిభస్పృత్యయఃఃఖరతఃతా తెపితరిదశరథేపితృవనంతృశానయా తెఁతెస
 తిషరలోకగామినిసతీత్యధః- తథాతేన ప్రకారేణస్వయంభ్రాతృవనంక్షీరామూధి
 ప్థితందండకావనమిత్యధః- యాతుంగతుంప్రాంజలిఃకృతాంజలిస్సత్ ॥ * ॥ మ
 గతిప్రదయ ఇతిసమాసః ప్రకృతీ రమాత్యాత్ ॥ ని ॥ ప్రకృతి స్సుహజేయో నావమా
 త్యేషరమాత్తనీలివిశ్వః - ప్రార్థయా మాస యాచితవాత్ ॥ ౧౫౫ ॥ తదనంతరం
 త్రాంతమాహ॥ అథేతి॥ భరతఃఅనునీతఃవసిష్ఠసుమంత్రాదిభిఃప్రాధికతస్పృతాభ్యాం
 మాతృత్యేనప్రసిద్ధాభ్యాంకౌసల్యాసుమిత్రాభ్యాంకై కేయాలనాదరాధిభూతత్వాది
 విభావః - తథాంతఃపురజనేన అన్వేనరాజావరోధవధూజనేనచసాకంభవనంగృహం
 అభజతప్రవినేశ॥ ౧౫౬ ॥ అథేతి॥ అభగృహప్రవేశానంతరంవిదిమనతిక్రమ్యయథాచి
 థింజుథాశాస్త్రం॥ *॥ యథాసాదృశ్యఇత్యవ్యయీభావః - ఊర్ధ్వదేహూర్ధ్వవమా

స ॥ తాతేపితృవనంయాతేయాతుం భ్రాతృవనంతథా । భ

రరతఃప్రాథమ్యామాసప్రాంజలిః ప్రకృతీఃకృతీ ॥ ౧౫౫ ॥

X । అథతాభ్యాంకౌసల్యాసుమిత్రాభ్యా మంతఃపురజనే

నవసాకమనునీతోభరతోభవన మభజత ॥ ౧౫౬ ॥ X ॥ అథ

యథాచిధివిహితార్థ వై హికంగమితవతుదేశదివసందివస

కరకులహితేనపురోహితేన సగర్వ ధైశ్చ సాధం .

త్వదై హికంపరలోకక్రియాం ॥ ని ॥ కృతాథాంతదహర్దానంత్రిమస్యాదృగ్ వై
 హికమిత్యమరః ॥ * ॥ ఊర్ధ్వదేహశ్చేతివక్తవాన్తక్- అనుశతికాదేరాకృతిగత్యా
 మభయపక్షవృద్ధిః- విహితమాచరితమార్థ వై హికంయేనతంతథోక్తం - గమితానీతా
 త్మకుదేశసంభూతాదివసాయేనతంతథరతం - అమాసహవసంతీత్యమాత్యాఃమంత్ర
 ణః- అవ్యయాత్వవదివసకరకులహితేన- పురోహితేనవసిష్ఠినతథానగరేపట్టజేయే
 వృద్ధాక్షానవిద్యావయావృద్ధాఃతైశ్చసాధంసముపేత్యసమీపమాగత్య మకుటస్పరా
 జవిహస్సృకోటిరస్యథరణాయప్రాధాయామామియాచితవంతః- మూర్ధాభిషిక్తో
 భూత్వాభువంచరిపాలయేత్యనునీతవంత ఇత్యధః- సనుక్షత్రయస్పృహదశాహనీలిజ
 షణ్ణాహవాసపద్మావాలకభంజకుదేశదివసమిత్వచ్యతఇతిచేత్యంతం॥ * ॥ క్షత్రయస్తు
 ధృవాహస్సస్థకర్తృనిరతశ్శుచింత్యాదిదిశేషకాస్త్రానసాధేగధృవాహనాశావనివృత్తా

ద్వాదశేహ నిత్రాద్ధంకృతవానినిమం తవ్యం - చతుదశ దివసమితితువా ప్రప త్వా
 దవి రో ధః త థా చ రామా య ఇం || * || తతో దశా హేషి గతే కృతా శావోష్ణ
 పాత్ర జః - ద్వాదశేహనిసం ప్రా ప్రేత్రాద్ధకర్తాణ్యకారయత్ || తథా|| తతః ప్రభాత
 సమయేదివ సేథచతుదశే | సమేత్యరాజ్యకర్తారోధరతంవాక్య మబ్రువన్మితి || ౧౪
 తతః ప్రభాతసమయే దివసేథత్రయోదశే | విలలాప మహా బాహు భాకరత శ్శోకమా
 భి-తఇతి- త్రయోదశేహ్నిభరతస్య శోకవిహ్వ లత్వేన ప్రసాదయితుమయి త్తత్వా
 ద్విపసేథచతుదశ ఇతిశ్రీరామాయణే ఉ క్తం - అత్రతుగమితచతుదశ దివసమిత్య
 నేనచతుదశస్యాప్యహ్నిగమితత్వాత్సంచదశేహ్నిత్యాంతం-తథాచశ్రీరామా
 యణవిరోధఇతిచేత్ - తస్మి యద్యపివిరోధోదుర్వారః- తథాపియథాకథంబిజపాంత్య
 న్యామేనచతుదశదివసవినపరిణమయితవ్యం- యద్వాగమితఇత్యత్రవ ర్తమానార్థే
 క్తప్రత్యయేక్రియమాణేగమితోగమ్యమాసఃనీయమానఇతియావత్ - చతుదశదివసో

స ము పే త్య మ కు ట స్య భ ర తా య ప్రా థా యా
 మా నుః || ౧౫౭ || ౫ || త త ప్రా ని ర్మ ధ తో
 భ ర తః ప్ర త్య వా దీ త్ || ౧౫౮ || ప || బహుభిరిహకిము
 కై స్త్య క్తసౌమి త్రిన్మ త్తిర్మ కుటమపివ హేయంయచ్చదా
 జ్ఞాహిపూజ్యా | మమపర మవకాశః పణశాలాను కూలః
 క్వచిదపివిపులాయాంనాస్తిచేద్దండకాయామ్ || ౧౫౯ || ౫ ||

యేనతమితిచతుర్దశదివస వివపర్యవస్యతిత దానకోపి విరోధ ఇత్యలమలప్రసంగేనః
 ౧౫౭ || తతఃప్రాథనానంతరం- నిర్బద్ధతఃమకుటభరణార్థంనిచ్ఛంధంకుర్వతఃతానమా
 త్యాక్ ప్రత్యవాదీత్ ఉవాచ || ౧౫౮ || తదేవాహ || బహుభిరితి|| ఇహేదానీం-బహుభిర
 నేతై ర్ము కైఃఉ క్తిభిర్భావే క్తః- కింకరించదపీత్యధః- పృథాకాలక్షేపావహత్వాదితిశా
 వః- కింతుత్యక్తావి సృష్టాసౌమిత్రేర్లక్ష్యణస్య పృ త్తిర్వ ర్తనం శ్రీరామకైంకర్య రూ
 పంయేనసతథో క్తస్యకమకుటమపి వహేయంధారయేయం రాజ్యాధిపత్యమంగీకు
 ర్వామిత్యర్థః- అపిశబ్దస్సంభావనాయాం - కుతఃయిచ్చ కమాప్తానాంభవతామాజ్ఞాని
 యోగఃపూజ్యాహిమాసనీయాఖిలలవశ్యక ర్తవ్యేత్యర్థఃకథంచేదీవిపులాయాంవి స్తృ
 తాయాందండ కాయాంక్వచిత్కుత్రచిదపి-మమపణశాలానుకూలః శర్ణభాలనిర్వాణా
 మగుణఃతావన్నాత్రకఇత్యర్థః- అవకాశోంతరంపరమత్యంతం- నా స్తిచేత్ తథావ
 హేయమితి సంబంధఃఅతోలక్ష్యణవత్ శ్రీరామకైంకర్యతత్ప రేజైవమయాభూయతేన
 భుజుకుటభరణాదభేదేతాత్పర్యం || ౧౫౯ || ఇతి|| ఇత్యనేనప్రకారేణాత్వాన్తిచామ

శోవోత్సుకంశ్రీరామకైంకర్యోత్కంఠితంమనఃచి త్తంయస్యపతభోక్తస్సానిశ్చక్రామ
 నైజాగామ- గృహదితిశేషః॥ తత్రేతి॥తత్రతస్మిన్ భరతనిగ్రహససమయే॥౧౬౦॥అను
 శబ్దేతి॥ అనుపథిలకపటంఅనుభమియించువల్ - త్రియోవిశేషణమేతల్॥ని॥ కపటో
 ప్రేన్యాజదంభోపభయ్యభివ్యమరః - సత్పథేశ్రీరామాభిషేకాచరణరూపసాధుమార్గై-
 అస్యత్రసతాంసక్షత్రాణాంపంథాస్తస్మిన్నాకాశే ॥*॥ ఋక్సూరిత్యాదిసాసమాం
 తః- పాంసవోదోపాలస్యాస్సంఘితిపాంసులా ॥ని॥ సై వ్విరిణీపాంసులాచస్యాదిత్యమ
 తః॥*॥ నిష్ఠాదిత్యాల్లభ్యత్యయః- తస్యాభావస్తత్త్వంతద్విహితకరణరూపదోషకారి
 త్వమిత్యభాః ॥ * ॥ త్వతలగుణవచనస్యేతిపుంబద్ధావోవక్తవ్యః - అస్యత్రపాం
 శుశవరగాఃఅస్యసంఘితిపాంసులత్వంరచయిత్వాప్రకటయిత్వా ఆసాద్యచ- అత
 రిశమజననయనసౌఖ్యప్రాతికూల్యంపజ్జననేత్రోత్సవవిమతం అస్యత్రశుశుజనానాం
 పయనసౌఖ్యస్యనేత్రసుఖశీతేః ప్రాతికూల్యంవిరోధంచకృత్వా ఉష్ణాగ్లమానాపరిభృ

భిత్వక్తావశ్రీరామసేవోత్సుకమనానిశ్చక్రామ॥ తత్ర॥
 ౧౬౦॥ ప ॥ అనుపథిరచయిత్వాసత్పథేపాంసులత్వంసుజన
 నయనసౌఖ్య ప్రాతికూల్యంచకృత్వా॥ నరపతిగృహ
 మధ్యాత్మూణముష్టుణామానాపటిలగతి రుదప్థాస్తంధ
 రానామవాత్సా ॥ ౧౬౧ ॥ ప ॥ కేశహస్తంస్వహస్తైనగృ

మహాదాపికత్రోన్మత్తత్వాదన్యత్రస్యాభావాచ్చేతిభావః- కుటిలగతిర్వక్రగతిః-చిక్ర
 మజ్జితాదన్యత్రతాదృక్పక్రచంద్రమణశీలత్వాచ్చేతిభావః మంధరానామ మంధరేతి
 ప్రసిద్ధావాత్యావారశంపూతిః॥ * ॥ పాదాదిభ్యోయితియిత్ ప్రత్యయఃనరపతిగృహ
 మధ్యాత్ - రాజభవనాం తరాల రూపం ధీప్రముదస్థాదుతిత వతీనిగ్రత వతిత్య
 భాః - ఉదోనూర్ధ్వకర్తవీత్యేతస్య ప్రత్యుదాహరణమేతల్ అత్రప్రకృతాప్ర
 కృతగతః క్లేషాలంకారః ॥ * ॥ ప్రకృతాప్రకృతోభయగతముక్తంచేచ్ఛబ్ధమాత్ర
 పాదర్థ్యం - క్లేషాయంశ్చిత్త్యంపత్వత్రాద్యబ్దయేనావత్యఇతిలక్షణాల్ ॥ ౧౬౧॥
 కేశహస్తైతి॥ తత్రప్రథమంతరం - క్రుద్ధంతద్దేశానాతోపోద్రిక్తం అతవిపస్వహ
 స్తేననిజకరణకేశహస్తంమంధరాకేశకలాపం॥ ని॥ పాశోపక్షశ్చూస్తశ్చకలాపార్థాః
 కచార్చరభిర్యమరః- గృహీత్వారస్యామంధరాంశాః పథఉద్ధృతముద్యత్తంశుద్ధ

కృపిస్తాయావధనస్త్రిహత్యాదోషః సప్రజ్యేతేతత్త్వద్వంద్వం సనేహీతాగ్రహమి
త్యథః - రామానుజానుజాతస్యభరతస్యలక్ష్మణస్యచ - అనుజంశత్రుఘ్నంకౌసల్యావారయా
మాసతిమనేనయుద్రదాసీని గ్రహేజేతి - తన్నిష్ఠంధాభినివేశాన్నివారితవతీత్యథః - ౨
తేనాస్యాస్సద్వీజనోచితదయాసాశీల్యాదిగుణసంపత్తిస్సుచితేతిమంతవ్యం॥౧౬౮
తత్రేతి॥ తత్రతస్త్రికౌసమయే - భరతస్సాంతఃపుర వివకౌసల్యాద్యంతఃపురస్త్రిసహ
తస్సన్నేర - శిల్పవగ్గేవాభినకవధాకీప్యత్తత్తుకద్రముఖశిల్పినివహేన - సమాకృతా
గతఃపామణగుల్ఫాదినిరసనేన ఋజుకృతాసరణిర్హర్షోయస్యసతథోత్తస్త్రిపుర
తఃపురస్తాత్ ప్రసృతానాం ప్రవృత్తానాంనరాజాంగజానాం రథానాంతురగాజాం
చ - చరణైఃపాదైఃపిష్టాదుమవదారితంయతోజీతలంతస్తాత్సముత్క్లిష్టేన సముత్థితేనశే
ణునికురుంబేణపాంసుభరేణ అంబరగంగామాకాశగంగాంజంబాలయన్ - జంబాల

హీత్యాతద్వధోద్యతమ్ | కౌసల్యావారయామాసక్రుద్ధం
రామానుజానుజమ్ | ౧౬౮ | X || తత్రసాంతఃపురపవపు
రాన్నిగత్యశిల్పివగ్గేసమీకృతసరణిర్భరతః - ప్రసృతన
రగజరథ తురగపరణ యుక్త్యోజీతలస ముత్క్లిష్టేన సరే
ణునికురుంబేణ-జంబాలయన్నంబరగంగాంజంబాలయముం
.త్రఫణిత గుణనివహగుహానుమత్యా-నిస్తీర్యదూరాదేవాశ్ర
మద్వా రేనివేళిత బలభారోభరద్వాజాభివందనమకరోత్ |

జలీంకుర్వశంకిలయన్నిత్యసంబంధసంబంధరూపాతిశయోక్తిః॥ ని॥ నిషద్వరస్తుజం
బాలఃపంకోస్త్రీశాదకదఃమావిత్యమరః - జంబాల శబ్దాత్తత్కరోత్తితిన్యం తాల్లట్య
త్రాదేశః - తథాను మంత్రేణభణితోవణితః గుణనివహస్వాశీల్యసాహర్దాదిసక్తా
సంపత్తిర్యస్యతథోత్తస్యగుహస్యనిషాదనాథస్యానుమత్యాగ్రికారేణ - గంగాంభూత
లవాహిసీంచ - నిస్తీర్యతీర్వా అత్రాస్తాభిఃక్రియమాణమభినిసత్కారం పరిగృహ్యత
నగ్గంతవ్యమితిప్రారణాయమానంగుహంసాంతవచనైః ప్రసాద్య తదనుమత్యాతేన
సమ్రావగంగాంసంతీర్యేత్యర్థః దూరాద్దూరత వివదిద్రక్పద్మదేశవివ-మహురేరమర్షద
యభయాదితిభావః॥దూరాంతికార్థేభ్యోద్వితీయాచేతిచకారాత్సంచమిత్రమత్యా
దితపోవసప్రతిహర ప్రదేశః నివేళితబలభారస్సంస్థాపితవేనానివహస్వకమహర్వా

ప్రమదాభయోక్తౌ కాదేవవిసృష్టనై న్యభివ్యభాః- తథాశ్రీరామాయణం॥శ్లో॥
 భరద్వాజాశ్రమందృష్టావ్త్రోకాదేవనరర్థభః | బలంసహమకథాపత్య జగముసపురో
 హితభితి- అభభరద్వాజస్య మునేరభివాదనంపాదబందనమకరోత్ ॥ ౧౬౩ ॥ సజ్జ
 తి॥ సోయంమునిర్భగనశీలః- భరద్వాజఃప్రీతమనాస్తథాగమనాత్సంతుష్టాంతఃకరణ
 ప్న- భరతంజననీజనమపి కౌసల్యాదిభరతమత్యజనంచ ప్రత్యేకంవివిక్తమాలోక్య
 వయాపుష్ట్యనుగృహ్యేత్యభాః- నేనాంభరతచమామహ్య హూయ ఆసీయతామిత
 స్సేనేతిభరతమజ్ఞాప్య-తదృగ్భవత్యముఖేనాకారయిత్యేత్యభాఃయథోచితంయథాహ్
 మాతిభ్యమతిసత్కారంఅమరుతకృతవా॥౧౬౪॥ తత్సృకారమేవవణంయతి॥త
 థేతి॥భృగుట్యాభృగృథంగమాత్రేణైవహేతునా- ఈషదసమాప్తభటాభటకల్పాఃకింక
 రప్రాయాఇతియావత్ ॥ * ॥ ఈషదసమాప్తకల్పబైదేశీయరావతికల్పప్రత్యయః-

౧౬౩|X |సోయం ప్రీతమనామునిర్భరద్వాజోభరతంజననీ
 జనమపిప్రత్యేకమాలోక్య సేనామహ్య హూయయథోచి
 తమాతిభ్యమమరుత॥౧౬౪॥ తథాతిభ్యంచక్రేభరతబలభా
 జాంతనుభృతాంభరద్వాజసోయంభృగుటిభటకల్పాభిలను
 రః॥తపస్తప్తావ్ఘోరందివి సుమనసస్తత్సలభుజోయథా

తేఅభిలనురాఅభిలదేవాయస్యసతతోక్తః-లోకత్రయేస్యస్యాసాధ్యంసంకించితైతి
 భావః- అతఏవసోయంభరద్వాజఃభరతస్య బలభాజాంచమాచరాణాం ॥ * ॥ భజో
 చ్ఛిః- తనుభృతాంశరీరిణాం- తథాతేనప్రకారేణ ఆతిభ్యంఅభ్యంగస్మాసవాసోగం
 భమాల్పాలంకారమృష్టాన్నపానాద్యతిసత్కారంచక్రేవకార ॥ * ॥ అతిధన్యైభి
 తాదర్భేన్యప్రత్యయః- కథంచకారేత్యతఆహ॥ ఘోరందుష్కరంతపః ప్రతోష
 'వాసాదిరూపంతప్తావ్తృత్వా- సుమనసోదేవాస్సంతః అతఏవవివిక్త్యగ్రేతత్సలభుజస్త
 ప్యతపసఃఫలభుజఃరంభాసంభోగాదిఫలభోక్తారఃపురుషాఃమునికృతంభరద్వాజేనవి
 హితంతేషాం భరతచమాచరాణాంతోష మానందంక్షణం క్షణమాత్రంయథాభిలషే
 యుఃక్షణ మాత్రమపీదృక్పరితోషస్తాకం సంభవేద్యదితర్హితృత్వా ధవేమేతియథా
 కాంక్షేయస్తథాచకారేత్యభాః- సర్వేపిచమాచరామునీకృతాతిభ్యవశాత్సర్వగ్ర
 సుభాదవ్యధికం సుఖమను బభూవురిత్యభాః- ఆత్రస్వర్గిణాంతత్పరితోషజాభిలష

జానంబంధేపి తత్సం బంధోక్షరలిశయా క్షిప్తః || శిఖరిణీవృత్తం || రనైరుదైశ్చ
 న్నాయమన సభలగాశిఖరిణీతి లక్షణాత్ || ౧౬౫ || ఇతి || ఇత్యనేన ప్రకారేణ
 తద్దినంమునిరశానదివసందినశతకల్పం శ్రీరామహతానౌత్సుక్యా ద్దమదిగతుల్యమి
 త్యథః - తత్రభరద్వాజా శ్రమేనీత్వా గమయిత్వా అభమునేః నిదేశేనభరద్వా
 జాజ్ఞయాసర్వేభరతాదయశ్చిత్రమాటస్య పర్వతస్య - వనోద్దేశంవన ప్రదేశమవి
 శతప్రవిష్టపంతః || ౧౬౬ || తత్రేతి || భరతఃతత్రవనోద్దేశవివసస్యస్తనైస్యస్తనైకై
 సేకస్సౌ శ్రీరామకునస్యస్యథా ప్రతీత్య సుదయాభామితిభావః - తథాగుహేనస
 హాగుహమాగచ్ఛేదేదానిషాదాధిపేనసాకం - తతఇతః ప్రదేశేరామ మన్విష్యన్నగ
 యన్ హయత ఇతిహవ్యమాజ్యాదితద్దంధోస్యాస్తీతిథోక్షేనహవ్య గంధినాగంధవ
 హేనవాయునాథూమగంధేనహూమధూమసౌరభ్యేణచదూరాద్విప్రకృప్తదేశ వివది

తేషాంతోషంతుణమభిలషేయగ్నుచిక్యతం || ౧౬౭ || ౫ || ఇ
 తిబద్ధి నందినశతకల్పంతత్రసీత్వా - మునెర్విదేశేనసర్వేవి
 ప్రమాటవనోద్దేశమపిశత || ౧౬౮ || ౫ || తత్రసస్యస్తనైస్య
 స్తత ఇతిగుహేనసహరామమన్విష్య హవ్య గంధినాగం
 ధవహేనగూమగంధేన చదూరాదేవవి భావ్య మానమచల
 . మృగ/ణం - అదృశ్యరూపాభిర్వనదేవతాభిరవకీర్య మాణబ

భావ్యమానమనుమీయమానం. అచలానిర్భయదేశ త్వాపశలాయమానామృగగణాహ
 రిణాదిమృగయాథావియన్తీతం - అదృశ్యరూపాభిరంతర్నితాకారాభిర్వనదేవతాభి
 ర్వనాభిమానీనీభిర్దేవతాభిః - అబదికీర్యమాణానివిక్షేప్యమాణానిబలికుసుమానిపూజాప
 హరపుష్పాణియన్తీతంవనదేవతానామప్యర్చనీయమిత్యర్థః || ౫ || కరోషహరయోః
 పుంసిబలిరిత్యమరః. అశేషాస్సమస్తాయేపిశితాశనాః క్రవాదాస్తవివపితాచాభూతగ్ర
 హవిశేషాస్తేషాముచ్చాటనమంత్రవదాచరన్ముచ్చాటన మంత్రాయమాణోదాలక్ష్యణ
 చాపఘోషః సౌమిత్రిధన్వంతకారఃతథ్రవణస్య తదాకణానస్య సముచితోయోగ్య
 స్సానిగాప్యప్రదేశః - ప్రాంతభూమిర్యస్యతంనిరంతరలక్ష్యణచాపఘోషః సముచితమా
 యమానసమీపదేశమిత్యథః - సూతనపరికల్పితాః శ్రీరామసహవాసైకృతాభావస్య
 సంపాదనాభాం ప్రత్యగ్రంనిర్మితాస్తాసుపణాశాలా సువసంతీతివాస్తవ్యాపనం

తః || * || వసే స్రవ్యత్కరరిజిచ్చేతిక రరితవ్య ప్రత్య యావద్ధిశ్చ - వై భానసా
 స్రవోవిశేషలబ్ధ సంజ్ఞాస్తాపసవిశేషాః - యద్వా బ్రహ్మణోనఖజాతావై భానసాః||*||
 యేనభానేనై భానసా ఇతిక్రుతేః - యద్వావిఖన సమునినా ప్రోక్షంసూత్రమధిక్య
 త్యతన్తా గాఽనుసారిణోవై భానసాః సూతనపరికల్పితపణశాలావా స్రవ్యాశ్చతేనై
 భానస మటుంబిమోవాన ప్రథమాం సారికాశ్చతైర్నిబిరీసః నిబిడో భూభాగో భూప్ర
 ఛేతోయస్యతం || ని || నిబిడంనిబిరీసంచవృథంగాథం ప్రచక్షత ఇతివై జయంతీ || * ||
 నేర్పిడవిరీసచావినిశ్చబ్దాద్విరీసచ్ఛ్రవ్యయః - నిబిడితేతిసాతేషుష్టాణాః - అనూక
 హానాంబృహ్మణాంశాఖానులంబమానానిస్రంసమానసంస్థానకానివల్కలానిచీరవసనా
 న్యజినానికృష్ణజినానివయస్మిన్ తతః - తథా అమరతరుశాఖాభ్యః కల్పవృక్షశాఖాభ్యః
 అపచితైర్విలాసైః - అభినవపల్లవభంగశబలైః బాల | పవారశకలమిత్రణకర్బురవర్ణైః

లికుసుమమ శేషపిఠి తాశనపి శాచోచ్ఛాటన మంత్రవదా
 చరణలక్ష్మణచాపఘోషావత్రవణసముచితసామీప్య ప్రదేశం
 నూతనపరికల్పితపణశాలావా స్రవ్యవై భానసమటుంబినివి
 రీసభూభాగం. అనూకహాశాఖావలంబమానవల్కలాజినమ
 మరతరుశాఖాపచితైరంబరచరపతిప్పుతనాగణకరకీసలయవి
 ముక్తైః అభినవపల్లవభంగశబలైరవిరళైఃకుసుమనికరైరభ్య
 ర్చ్యమానజానకీనివాసతరుమూలవేదిక మాలక్య మాణభి

ని|| చిత్రకిమ్మారకల్పాపకబలైతాశ్చకర్బుఇత్యమరః - అంబరచరపతేఃసిద్ధగంధర్వా
 దిభేదచాధిశ్వరస్యేంద్రస్యయఃపుతనాగణానై స్యనివహితస్య కరకీసలయవిముక్తైః
 పాడిపల్లవవిక్రేణైఃఅమరతైస్సాంద్రైః - కుసుమనికరైఃపుష్పనికురుంబైఃఅభ్యర్చ్యమా
 నాసంఘాజ్యమానాజానకీనివాసతరుమూలవేదికానీతాని కేతనప్రుష్టాః ప్రదేశవిత్తర్ది
 కాయస్మిన్ తం||ని|| స్యాద్విత్తర్దిస్తువేదికేత్యమరః - ఆలక్యమాణంపరిదృశ్యమానంఖ
 ద్గకార్బుకనిషంగంయస్మిన్ తం - అతిథిజనానాంసపర్యాయాంపర్యుత్పన్నేన ప్రోత్సా
 హేనసౌమిత్రినా - సమాహృతైరానీతైఃకందమూలవలైఃకల్పితస్స మృద్ధః ఏకదేశోయ
 స్యతం - కందాచరతులమూలపిండాః - మూలానిదీర్ఘకారాణిచివేకః - అనినాభా
 తాః - నిరంతరానుప్రతాఃజనకమహితృచరణ సశినవిన్యాపాదానకీపాదపద్మముద్రాః

యస్మిన్ తతః అపహసితం పరిహసితం ధిక్క్రమితమియావత్ - తత్సాక్షేతరామణీయక
మయోధ్యాపురస్థాభాగ్యం యేన తం || * || యోషథాద్ధరూపా త్తమాద్వయో - రామా
శ్రమం శ్రీరామనివాసస్థానం సంభ్రమేణ సంతోషజనితవేగేన సహితం యస్మిన్ కమలా
జితద్యుతాభవతి తథా ససంభ్రమం - అభజత ప్రాప - అత్ర సాక్షేతరామణీయకస్యా
పహసితత్వా సంబంధే పితృంబంధోక్తే రతిశయోక్తిభేదః || ౧౬౭ || అథేతి || ఆ
థాశ్రమభజనానంతరం - శాంతేరావాసం శమైకనికేతనం అకృతసుకృతానామనాద
రిత పుణ్యకర్మజాంజనానామనుభవంబుద్ధ్యుపం - నవాంభోదత్యామంసీలమేఘకోమ
లాంగం - నశిననయనంపుండరీకాక్షం వల్మలధరం వల్మలవస్త్రం ధారిణం జటాజూ
టపివాపీడః శేఖరోఽయస్య తం || ౧౭ || శిఖాస్వాపీడశేఖరా విత్య మరః - భుజగపతేరా
దిశేషస్య భోగః కాయస్థపివ ఉపమానామ్యుంయయోస్తాతాపుశాభయోఽయస్య తం వృ

ద్ధ కాన్తుకనిపంగమతిథి జననపర్యా పర్యుత్సవసౌమిత్రిస

మాహ్యతకందమూలఫలకల్పితైకదేశ మవివాహుతజనక దు

హిత్యచరణనశినవిన్యా సమపహసితసాక్షేత రామణీయకం

రామా శ్రమంభరతస్స సంభ్రమచుభజత || ౧౬౭ || ప ||

అథావాసంశాంతేరకృతసుకృతానామనుభవం నవాంభోద

త్యామంసీలనయనంవల్మలధరమ్ || జటాజూటాపీడంభుజ

గపతిభోగోపమభుజందదశశ్రీమంతం విపి నభుపీసి తాస

మావరమ్ || ౧౬౮ || ప || తతస్తస్యో పాం లేజనక యజనాధీ

త్రాయతపీవరవాముమిత్యుభయః - శ్రీమంతం సహజశోభాసంపన్నం నిత్యయోగే మతుష్ట
సీతాసహచరం జానకీసమేతం శ్రీరామం - వివినభువి కాంతారసీమ్ని దదశః || ఏతదాది
శిఖరిణీవృత్తం || ౧౬౮ || తతః ఇతి || తతః శ్రీరామదర్శనానంతరం - తస్య శ్రీరామస్యా
పాం తెకార్క స్వదేశే - నవాంసూతనాం రజనికరచేఖాం చంద్రకళామిశ్రితాబిమిత్వప్రే
క్షా - భూలోకగతాయాశ్చంద్రకళాయా అప్రసిద్ధత్యా న్నోపమా - జనకస్య రాజ్ఞోయజ
నాధీనం యజ్ఞాయ త్తం - జననం జన్మయస్యాస్తాం - హలముఖకృష్టజనకయజ్ఞే త్ర సము
త్పన్నామిత్యుభయః || ౧౭ || అధీ నోనిఘ్న ఆయ త్తజిత్యుమరః - తథా పుణ్యా త్పవిత్రాన్
పదకమలముద్రాపరివయోన్ నిజపాదపద్మ విన్యాససంస్థానాద్ధేతోః అరణ్యానాం వివి
దానాం || ౧౮ || అటవ్యరణ్యం వివినమిత్యుమరః - అవికలం దుఃఖం ధారణా

ధ్యాసక్రీచీమయోధ్యాసహచరీ- తత్సద్భవీమిత్యథాః - అతవివోపమాలంకారః - అ
వస్థాంపశాంబిదధతీం సంపాదయంతీమిత్యథః - యత్రనీజసంచారస్తనై యథాధ్యా
పురసబ్రహ్మచారిత్వాదిభావః || * || దధాతేశ్వతర్యుగితశ్చేతిజీవ- నాభ్యస్తాచ్యతురితి
సుమథావః - వైదేహీంజానకిం - వవందేనమశ్చకార శ్రీరామస్యదర్శనంసీతాయాశ్చ
జందనంచేతివైతచ్యోద్యముద్భావనీయంత్రీరామావేక్షయాపితత్వత్వాత్ సరమపతి
వ్రతాయాంతస్యామేవాత్యంతాదరసంభవాదిభావః - సక్రీచీత్యత్రసహంచలీతస
క్రీచీ* ఋత్విగత్యాదిసాక్ష్యాప్రత్యయః- సహస్యసక్రీరితసహశ్చస్యసభ్యాదేశః ||

* || అనిదితామిత్యాదినానకారలోపః అచఇత్యకారలోపేచావితీధిః || * || అం
చతేరుగితశ్చేతిజీవ - ఉక్తాలంకారయోఃపరస్పరవైరవేక్ష్యత్సంస్పృష్టిః || ౧౬౯ ||
స్వతస్సిద్ధమితి ఇతరదురవాచంభాగ్రతంతరదుష్పృశంభిన్నోదరదుర్లభమిత్యథాః -
రామానుజ ఇతిపదం శబ్దః యస్మిన్లక్ష్యేసుమిత్రాపుత్రత్వాత్సాపత్నీయకార్యజన

నజన నాంచ వందేవై దేహీంరజని కరరేఖామిషనన్దామ్ | అ
రణ్యానాం పుణ్యాత్ప దక మలము ద్రాపరిద యాదయో
ధ్యా సక్రీచీ మవి కల మవ స్థాంవి దధతీమ్ || ౧౬౯ || స ||
స్వతస్సిద్ధంయస్మిన్నితరదురవాచంవిజయతేసుమిత్రాపుత్ర
త్వాదపిజగతి రామానుజపదమ్ | యదీయాక్షిద్వంద్వ ప్రతి
నిధిభవేదంబుజయుగంనిశీధేనిర్ని ద్రంయదితమపిపాతూద

త్వేనభిన్నోదరత్వాదపీత్యథాః - కౌసల్యాగర్భసంభూతత్వాభావేపీత్యపిశబ్దార్థః - త
థాత్వేరామానుజపదంస్వతస్సిద్ధత్వప్ర్యావీచాదపివేతిభావః - యద్వాసుమిత్రాయాఆపు
త్రత్వాదీషత్పుత్రత్వాత్ అస్యసుమిత్రాగర్భసంభూతత్వమాత్రమేవ - పుత్రలాభఫల
స్యతుకౌసల్యాగామిత్యాదిభావః - అత్రాపిరవధారణార్థాకః - అభవాసుమిత్రపు
త్రుత్రిమసుప్యౌ ఆపుత్రకుషత్పుత్రఃపుత్రకల్ప ఇత్యథాః - పితృసమోజ్యేష్ఠ ఇతిన్వా
యస్యాతై గ్రహప్రసిద్ధత్వా దిభావః - సుమిత్రశ్చ సావాపుత్రశ్చేతివిశేషణసమా
సూతసక్రీచీవస్తత్వాత్ - అస్యనై యతాదృశత్వాభావాదపిశబ్దార్థః - యద్వాసుమిత్రా
పుత్రత్వాత్ సుమిత్రాపుత్రత్వంవిహయేత్సథాః || * || ల్యబ్దోపేకర్తృణ్యపిచంచరూ
జిత్రాపిరవకారాథాకః స్వతస్సిద్ధంనిగదానిద్ధంసతజగతిలోకే - విజయతేసర్వోత్క
ర్షణతరతే- పుడై యర్యకోంభ్యతబ్బిలిన్యాయాభావః-విషదాభ్యాంజేరిత్యాత్మనేషదం

తథాఅంబుజయుగంలరవింశయగ్ం- కర్తృనిశేధఅథాతాత్రే || ౧|| అథాతాత్రసి
శీథాద్వావిత్యమరః-నిర్మిద్రంయదిత్రపుల్లంచేత్-యస్యలక్ష్మణస్యసంబంధియదీయం
తచ్చతత్ అక్షిద్వంద్వంనేత్రయగగంచతస్య ప్రతినిధి ఉపమాసంభవేత్ - స్యాత్
సాప్యోపమాసంకించిత్పశ్యామఇతిభావః- చితేనలక్ష్మణస్యసర్వత్రనిద్రారాహిత్యం
చ్యుతే-తలలక్ష్మణమపిసః భరతఃసాయేదకృతప్రత్యక్షీచకారఅపశ్యదిత్యథః-కరోజే
న్లుజినీచకిత్యాన్మగుణః- ప్రాప్త్యాదంగాదిలిసలోపః- అత్రాంబుజయుగస్యనిర్మిద్రని
శీథత్యాసంబంధేపితత్సంభావనయాసంబంధకథనావతిశయోక్తితదేతత్పృష్ఠప్రవా
ళోపహితంయదిస్యాదిత్యాన్మదాహృత్యాలంకారసర్వస్వకారఃస్పష్టిచకార|| ౧౭౦
తదనంతరమితి|| అత్రరామంభరతఇతిచపదద్వయమధ్యాహరవ్యంతరంపదసంతరంత్రీరా
మసేతాలక్ష్మణదశానాసంతరం పృథుతరోత్యంతబహుళః గ్రీష్మష్టాగ్రీష్మర్తుజనితసం
హాపోయస్మి తస్మిన్దశస్సహసంతాపకారిణీత్యథః- మరుపథే పాపరస్థలవత్కానినీ
బలదేశభిరియో వత్ || ౧ || ఋహ్మరిత్యాదిసాసమాసాంతః- దైవాద్భాగ్య వశాత్ ||

కృతసః || ౧౭౦ || ౫ || తదనంతరం మరుపథేపు భుజరగ్రి
ష్టాష్టాగ్రీష్మ వాత్స- ౧ తోపలంభమంభూయహత టాకం సు
ధాసారపూరితాపంభూరితాపస్సతృప్త ఇవతృప్తసారస్సరభా
వంసముపేత్యపాదయోర్ని పత్య చిరంరుదేశోదపరథకథాం
తథయిత్వా | మైథిలీసహితా యశలక్ష్మణాయ రామాయ
శోక మూర్ఛాంప్రాప్తయచ్ఛత్ || ౧౭౧ || ౫ || రామజన

ని || వైవందిప్తం భాగధేయం భాగ్య మిత్య మరః - కృతోపలంభముపలభిం ప్రాప్తమి
త్యథః-సుధాయా అమృతస్యసారఇవసారఉత్కృష్టప్రాంతోయాసాంతాఃపూరితాః
పరిపూర్ణాశ్చ కర్తరిక్తఃఆపోయస్మిన్తం - అమృతప్రాయపయఃపరిపూర్ణమిత్యర్థః-
ఋహ్మరిత్యా దినాసమాసాంతః - అంభోరుహత టాకం పద్మసరో విశేషం - భూరి
తాపబహుళసంతాపః - అతేపిసతృప్తఃపిపాసాతురఃకృష్ణసారోహరిణివిశేష ఇవే
త్సుపమా- భరతఃసరభసంసవేగంయథాతథా|| ౧|| రభసోవేగహషణయోరిత్యమరః
రామంసముపేత్య ప్రాప్య పాదయోర్ని పత్య చిరంరుదేశోదపరంకుర్వత్ - విశరథ
స్యకథాంపరలోకయాత్రారూపాంవారాంకథయిత్వా - మైథిలీసహితాయశలక్ష్మ
ణాయరామాయ శోకేనయామూర్ఛాతాప్రాప్తయచ్ఛత్ తత్తవాక్ భరతముఖాత్ గతే

భవరలోకయాత్రాం శ్రుత్వాసీతారామలక్ష్మణాశోకవశాన్పుర్యాంప్రాపురిత్యథః

॥ పాశుధృత్యాదినాదానోయచ్ఛదేశః ॥ ౧౭౧ ॥ తతఃఃమిత్యత ఆహ ॥ వేతే

॥ ఏతేషాం శ్రీరామాదీనాంసంబంధిని ఏతస్మిన్ పూర్వోక్తేశోక ఉదన్వా నివేత్సుప

మితిశమానః - అగస్త్యయితమిత్సుపమాలింగాత్ తస్మిన్ శోకోదన్వతి మఃఖసాగరే ॥

॥ ఉదన్వానుదధాచేతినిపాతనాత్పాదుః - వేలోల్లంఘనం మూలాతివర్తనం మర్యాదా

పిత్రమణంశని ॥ అభ్యుంబుదికృతౌవేలాకాలమర్యాదయోరపీత్యమరః- తన్వతిమర్వ

తిఉద్వేలేసతిత్యథః-ఆత్మవేదినాఆత్మతత్త్వజ్ఞేసశోకాపనయకోవిదేనేత్యథః- వ

దీప్తీనమహాపిణా అగస్త్యేనేవాచరితమగస్త్యయితంకుంభసంభవోం ఘోధిమివవనీ

హస్తదీయశోకసంరంభం స్తంభితవానిత్యథః ॥*॥ కర్తుఃకృత్యలోపశ్చేతికర్త ॥*॥అ

శ్చౌత్సార్వభౌతుకయోగ్ధీఘోషాదిదీప్తః - తతోభావే క్తః- ఉపమాలంకారః ॥ ౧౭౨ ॥ త

వీజనోపితప్రనివత్యసుచిరమరోదీత్ ॥ ౧౭౧ ॥ వేలోల్లంఘన

మేతేషాంశోకోదన్వతితన్వతి ॥ అగస్త్యయితమేతస్మిన్వసిన్మై

నాత్మవేదినా ॥ ౧౭౨ ॥ X ॥ తతఃప్రతిపద్య సంజ్ఞా మనుజ్ఞ

యాగురోరమరసరితిపిరచితసముచితని వాచ్యత్యంప్రణిప

త్య రామంప్రతినితయితుంభరతః ప్రావతత ॥ ౧౭౩ ॥

X ॥ వికతానకులస్య యదనుమూలంగుణాణ్యస్యయదనుగుణం

తత్త్వతి ॥ తతస్తదనంతరంసంజ్ఞాంచేతనాంప్రతిపద్య ప్రాప్య ప్రతిబుధ్యే త్యథః ॥ ని ॥

సంజ్ఞానామనిగాయత్ర్యాంచేతనాయాంరవిస్త్రీయామితివిశ్వః - గురోరనుజ్ఞయావ

దేవ్యనిదేశేన- అమరసరితిగంగాయాం- విరచితమారచితంసముచితం న్యాయ్యంత

త్కాలోచితంవా- నివాచకృత్యంపితృతర్పణకర్తయేనతం ॥*॥ ఇదలిభంక్ష్యమహారాజ

ప్రీతోయదశనావయం- యదన్మఃపురుషోభుక్షేతదన్నాస్తస్యదేవతా ఇతి- శ్రీరామా

యానోక్తరీత్యా- తదానీంసంభవద్భిఃపవాధైఃకర్మిర్వర్తిపితృయజ్ఞమిత్యర్థః-రామం

ప్రతిపత్యనమస్కృత్యథరతఃప్రతినివర్తయితుంవసనవాసాత్పూర్వావర్తయితుంప్రా

వతత- ప్రవృత్తోభూత్ శ్రీరామ ప్రతినివర్తనాథంవిజ్ఞాపయితుముపాక్రమతేత్య

థః ॥ ౧౭౩ ॥ తత్ప్రకారమేవవివృణోతి ॥ వికర్తతనే ॥ తత్రానుమూదిశబ్దానాం

ప్రాంత్యస్తావదేకాథాకత్వం - తథాపిచిద్వాన్యభ్యాయతే- వికర్తనకులస్యాక్ర-
వంశస్య || ని || వికర్తనార్కమాతాండ ఇత్యమరః - యత్యాద్యగితిసర్వత్రయ
చ్యుత్తాథాఃఅనుమలంసమృతంగుణగణస్యవిద్యావినయాదిసంపత్తేః యదనుగుణమన
వృత్తంయశోరూపస్యప్రశస్తయశఃసః || * || ప్రశంసాయాంరూపప్రశంసావచనై
శ్చేతిసమాసః-యదనురూపమగ్నం-సమాచారస్యసమ్యగాచారస్యయత్నముచితంన్యా
య్యం-ప్రాచీనభాగ్యస్యపురాతనపుణ్యస్యయత్ యోగ్యంయత్ కం- లోకగర్వణాయభా
కాపవాదాయయదనగ్నమయోగ్యంలోకనిందానివర్తకంయోద్యగిత్వర్థః- శ్రుతస్య
శాస్త్రస్యయత్సద్భవంసమానమవిరుద్ధమిత్వర్థః||ని|| శ్రుతంశాస్త్రృతభృతయోరిత్య
మరఃతాదృశం-తాదృశ్యకారమేవవిధేయప్రాధాన్యాత్పల్లింగనిర్దేశఃఅశయమభిప్రా
యం||ని|| ఆశయఃస్యాదభిప్రాయేమానసాధారయోరపీతివత్త్వః- ప్రకాశయంతీప్రకట
యంతీవిజ్ఞాపనాప్రాధానా- భరతస్యఉపజ్ఞాయతఇత్యుపజ్ఞాభరతేనైవాదౌజ్ఞాతేత్య-

యశోరూపస్య యదనురూపం సమాచారస్య యత్నముచితం

ప్రాచీనభాగ్యస్య యద్యోగ్యంలోకగహాణాయయదన

హం - శ్రుతస్య యత్న దృశంతాదృశమాశయంప్రకా

శయంతీభరతోపజ్ఞావిజ్ఞాపనా || ౧౭౪ || గ || తత్త్వ

ణంక్షణప్రభాభంగురలక్ష్మీ సమావేశలక్ష్మణియోజితక

థాః || * || ఆతశ్చపసగేతికర్తృణ్యక్రత్యయః- కఠారిషస్త్వాసమానేఉపజ్ఞోప
క్రమమిత్యాదినాసమంసకత్వేపివిధేయప్రాధాన్యాత్ స్త్రీలింగతా || ని || ఉపజ్ఞోప
క్రమాతాంశ్యతదాదిత్వప్రకాశన ఇత్యమరః - మహాకులీనత్వాదిగుణసంపన్నత్వ
స్యయథాయత్కంస్యాత్తథాభరతోవిజ్ఞాపితవానితిభలితాథాః- శ్రీరామప్రతినివర్త
నాథాం అనన్యసాధారణీంవిజ్ఞాపనాం కృతవానితి తాత్పర్యం || ౧౭౪ || తత్త్వం
జాతమిత్యత ఆహ || తత్త్వమితి || తస్మిన్సైవక్షణేతత్త్వం || * || అత్యంతసంజా
గేద్వితీయా - క్షణం ప్రభావ్యతిర్యస్యాస్యాక్షణ ప్రభావివ్యుత్తద్వద్భంగురాభంగ
లాఅతివంపలేత్యర్థః|| * || భంజభాసవిదోమచర్చన్- తస్యైవత్త్వైస్సారాజ్యశ్రీయః-
గుమావేశస్యసంప్రాప్తేలక్ష్మణిన్వైతథావోజితకతైరనేకక్షణేజితభిః కృతంచ
తమర్పితంత్యక్తంచేతిస్సాతానుతి ప్రబర్హుర్వకాలసమాసః- తస్మిన్ వికేషణద్వయే
నాపిహేయత్వం సూచ్యతే మకుటేకోటిరవిఘ్నతా శంభ్యక్తస్స హం భరతపో

త్తమాంగంశికః॥ ౧॥ ఉత్తమాంగంశికశ్శిష్యామిత్యమరః - అతపిసాదరంసగౌరవం
 ప్రశిషత్వసమస్కృత్యయవాంపాదుకాభ్యాం భవదీయోభ్యాం పరిష్కృతుతమా
 మలంకురుతం - సహిమేతద్వ్యతిరేకేణమకుటమలంకార ఇతిభావః ॥ * ॥ సంపర్కు
 పేభ్యఃకరోతౌ భూషణ ఇతిసుప్ - కరోతే ర్లోడ్వభ్యమపురుషద్వి వచనం- ఇత్యేవం
 రఘువరచరణౌరఘునాయకపాదౌ- స్వయమేవోత్తమాంగమేవప్రార్థ్య యోచయి
 త్వా- ప్రతిశ్రయితుంనిజ ప్రాథనానుంగీకర్తుం ॥ ౧॥ అంగీకారోభ్య పగమప్ర
 తిశ్రవసమాభయ ఇత్యమరః- స్థండిలేభూతలేశేతే ప్రతపశాదిత స్థండిలశాయీ॥ ౧॥
 యస్థస్థండిలేప్రతపశాచ్ఛేతేస్థండిలశాయినామిత్యమరః ॥ * ॥ స్థండిలశాయీప్రతఇ
 తిశ్చినిః- తస్యయవ్పరితమాచరణంస్థండిలశాయిత్యరూపంతస్సభారేవేత్సుత్ప్రేక్ష్య-య
 తాకన్పిద్రవతీస్సేష్టదేవతాయాయా వదనుగ్రహమధశ్శయనే ప్రతనియమాదితాత్మర్యే
 జావత్ప్రతే - తథాభరతస్యోత్తమాంగమపి శ్రీరామచరణినికలై పాదుకాదాసరూపా
 నుగ్రహపర్యంతంనిపత్యా తిష్ఠతిత్సుత్ప్రేక్ష్యభాః ॥ ౧౭౫ ॥ తతశ్శ్రీరామఃకిమక

తద్ధ తోర్న్ము తేహసు సైవిఘటితాశంసాదరంప్రణిపత్య మాం
 పాదు కాభ్యాంపరిష్కృ రుతంమువామీతిరఘువరచరణౌ
 స్వయమేవప్రార్థ్య-ప్రతిశ్రయితుంస్థండిలశాయ చరిత
 మివబభారభరతస్యోత్తమాంగమ్ ॥ ౧౭౫ ॥ స॥ త్వయామ
 యా వకతాన్యస్సత్వ వాచఃపితుర్విధిః ఇతిప్ర
 త్యాదితదా మోభారతీమపిభారతీమ్ ॥ ౧౭౬ ॥ ౫ ॥

రోద్ధిత్యతప్తా॥ త్వయేతి॥ సత్యవాచసత్యవచనస్యపితుడశరభస్య విధిఃచతుడ
 శవత్సరావధికభూషంపాతనవసనవాసనియోగ ఇత్యర్థఃత్వయాయువాచపుత్రాభ్యామా
 మాభ్యామిత్యభాః- కతవాన్యః అవశ్యం విధేయః అన్యథాదోషస్తరణాదితిభావః- ఇ
 త్యుత్తేష్ఠితేషాః- భారతీంభరతసంబంధినీమపి- భారతీంప్రాథనానాచంప్రత్యాదిత
 త్ప్రత్యాఖ్యాతవాత్ - పుత్రస్యపిత్రాజ్ఞోల్లంఘనమనుచితమతోవశ్యంమయానియత
 జాలంబనేవస్తవ్యంత్యయోచ ప్రజాపరిపాలనతత్పరేణభవితవ్య మితినిరాకృతవాని
 త్యభాః - తాదృగ్విసయాదిసద్గుణస్థంపన్నస్యభరతనై వ్యవప్రాథనాం ప్రత్యాఖ్యా
 తవాత్ కిమతాన్యస్యేస్థికింపక్షవ్యం- అన్యసత్యప్రతిజ్ఞాపరిపాలకత్వమపీత్యపితృ
 భాః ॥ ౧౭౬ ॥ అథ కింత త్రాహ ॥ తత్రేతి॥ తత్రతస్మిన్సమయే ॥ జానాతీతి ॥ అ
 త్రైరామాయణం - ఆశ్వాసయంతంభరతంజానాతిర్భాగ్యతోత్తమః- ఉవాచరా

మంధర్తజ్ఞంధర్తావేతమిదంవచః- సాధురాఘవమాభూత్రేబుద్ధిరేవంనీరథవాకా- ప్రా
 కృతస్యసరస్వేవవ్యర్థబుద్ధే ప్రపన్వినః - కఃకస్యపురుషబంధుఃకిమాప్రంకస్య కేసవి
 త్- యదేకోజాయతేజేమరేక వివచితశృతి- తస్మాన్మాతాపితాచేతిరామసజ్యేతయో
 నరః- ఉన్నతఇతివిజ్ఞేయోనానీకశ్చిద్ధికస్యచిదిత్యేవంభూతాయాంజాబాలేర్నచూర్నేః
 ప్రార్థనాయాంయాచ్ఛ్చాయామపివ్యర్థాయామనంగీకృతాయాంసత్యాంజాబాలివచ
 నేసినిరాకృతేసతీత్యథః- మహాఘోరపివచనంనాంగీకృతంకిమతాస్యస్యేత్సపితృద్వా
 థః- భరతప్రాథనానంగీకారసముచ్చయార్థఃవా || ౧౭౭ || భరతఇతి తదను
 జాబాలి ప్రాథనానంతరం - లాభవిదామధికఫల ప్రాప్తవ్యవహరపరిజ్ఞాత్వాణాం
 *|| విదేక్షానాథాత్వంపదాదిత్వాత్క్వపవరః శ్రేష్ఠః || ౧౮ || దైవాద్యప్రతేవరః
 శ్రేష్ఠఇత్యువరః- భరతఃప్రాథనా || * || అధిరోహర్యపాదాభ్యాంపాదుకేహేమభూ
 షితే | ఏతేహిసర్వలోకస్యయోగక్షేమంవిధాస్యత ఇతిరామాయణోక్తరీత్యాం

౧౭౭|| X||తత్రజాబాలి ప్రార్థనాయామపివ్యర్థాయా
 మ్|| ౧౭౮||ప||భరతప్రదను ప్రార్థ్యలేభేలాభవిదాంవరః|కా
 మత్స్థపాదుకాకారంమహాఘోరముకుటద్వయమ్

చయిత్వాకామత్స్థస్యశ్రీరామస్యపాదుకాకారంమహర్థముమూల్యం || ౧౮ || మూల్యే
 పూజావిధావర్గఇత్యర్థః- ముకుటద్వయంకోటిరయగళంలేభేప్రాప- కిమేతేనావకర్నా
 వహేనరాజలక్షణకోటిరేజేతిపరిపూతోత్కర్ణావహంనుస్తకాలంకారోత్తమపాదు
 కాద్వయంస్వీకృతవానిత్యర్థః- ధర్మిష్ఠంజ్యేష్ఠంప్రతిత్యజ్యరాజ్యపరిపాలనమపూజ్యమితి
 మత్వాతదీయపాదుకాద్వయపురస్కారేణరాజ్యంకర్తుంతద్ద్వయంసంగృహీతవానితి
 భావః-అత్తలాభవిద్వరసదార్థస్యవిశేషణగత్యాముకుటద్వయప్రాప్తిపదార్థహేతుత్వా
 త్పదార్థహేతుకంకావ్యలింగమలంకారః- హేతోర్వాక్యపదార్థత్వేకావ్యలింగము
 దావృతమితిలక్షణాత్|| ౧౭౮ || అనంతరవృత్తాంతమాచా|| సఇతి|| సవిషభరతస్మాను
 జస్యశత్రుఘ్నస్య-భృశృశాసనాచ్ఛీరామనియోగాత్అయోధ్యాంప్రాయత్వా
 పత్-తథారామస్యలక్ష్యణస్యపితృనియోగాచ్ఛీశృశాసనాత్అటవీందండకారణ్యం
 యయాంయథాశ్రీరామస్యపిత్రాజ్ఞాపరిపాలనీయత్వేనగరిష్ఠ-తథాభరతస్యభృతా

శ్లేశ్యర్థః-ఏతేనభరతస్యపిత్రాజ్ఞానేక్షయాపిత్యాత్రాజ్ఞేవగరియసీతిసూచ్యతే॥౧౭౯॥
 విలంఘ్యుతి॥ భరతఃధృతవల్క్లలస్స౯జ్యేష్ఠేధర్మిష్ఠేవల్క్లలధారిణిసతిమమసమీచిన
 వస్త్రధారణమయుక్తమితిపరిధృతవల్క్లలవసన ఇత్యర్థః-వివిధాన్నానావిధాన్దే
 శాన్భరద్వాజాశ్రమదిప్రదేశాన్జనపదాన్వా-విలంఘ్యుతిక్రమ్యతతఃస్వంస్వకీయం
 విషయంకోసలదేశముపాత్రిత్యవిషయేరాజాన్దేభోగే- విముఖానిరాస్థోభవత్థ్యాత్మ
 వత్కంఠమూలఫలాహరేణశరీర మాత్రాతత్పరోభూదిత్యభాః - అత్రాయం ధ్వనిః-
 భరతోనామకశ్చనమునిః వివిధాన్భిర్యజ్ఞసుష్మాది రూపేణబహు ప్రకారాన్దిత్యం
 త ఇతిదేశాన్శరీరాణివిలంఘ్యతత్తత్కర్మానుసారేణతత్తద్భరీరోపాధ్యవచ్ఛిన్నతయా
 ణావత్కర్మానుభవంస్థిత్యాతత్తత్కర్మక్షయేతానిసర్వాణ్యితిక్రమ్య త్యభాః- ధృ
 తేవల్క్లలఃచరమశరీరావచ్ఛిన్నదశాయాంవైరాగ్యావస్థల్కలధారీస౯స్వంస్వమృ
 దయా కాశాంతధృవిషయంజ్ఞేయతయా నిర్దిష్టంచదానందాత్తకంబ్రహ్మపాత్రి

౧౭౯॥ప॥సవిషపానుజఃప్రా యాదయోధ్యాంభ్రా తృశా

సనాత్॥అటవీంపితృసందేశాద్యయారామస్సలక్షణః॥౧౮౦॥

ప॥విలంఘ్యువివిధాన్దేశాన్భరతోధృతవల్క్లలః । విషయం

త్యమతశ్చిద్భాగ్యోపయాధ్యానగోచరంకృత్యావిషయేతుచ్ఛేసాంసారికసుఖేవిముఖః
 విరక్తోభవత్ - అత్రాభిధాయాః ప్రకృతాభా నియంత్రణాద ప్రకృతమునిగోచర
 శబ్దమూలాయంధ్వనిరితినంటేపః॥౧౮౦॥తత ఇతి॥తత్త్వదనంతరమయంభరతః-యా
 వద్వావత్సర్వంతంతరిత్యస్య శ్రీరామస్యప్రత్యాగమనం ప్రత్యాకృతిఃతావత్తావత్స
 ర్వంతంతరియాధ్యాంసగరిం- అధిశీఢ్స్థానాంకర్తేతికర్తృత్వం- నాధ్యాన్యేనాధిస్థాని
 సతివనవాసీవిశ్వేష్ఠేతత్రరాజ్యంకర్తృమనహాత్వాదితిభావః- తథాతస్మిన్ శ్రీరామే
 అవధించతుడశవత్సరాత్తకమర్యాదా మిత్రమోష్ణలంఘ్య చిరాయతియది శీఘ్రం
 నాయాతిచేదిత్యభాః-సద్యః అవిలంబేనైవఆశ్రయమక్నాతీత్యాశ్రయాశమనలంఘ్య
 త్యాపిప్రాణాన్సందయమ్యమిసంతోషయిమ్యమితదనంతర విరహస్యాగ్ని ప్రవేశా
 దిస్సర్వంతమస్సహత్వాదితిభావః ప్రాణపరితోష కోపాయంతరాత్సంతాభావమూన

కోయమపిశబ్దఃఇతి ప్రతిజ్ఞయేతిశేషః - నందిగ్రామ ఇతిసంజ్ఞానామధయంయస్యతం
 ఆశ్రయం- నివాసం అశిశ్రయత్ ఆశ్రితవాత్తత్రార్యపాదుకయాఃరాజ్యాభిషేకం
 కృత్వా- తత్పరతంత్రతయా-రాజ్యంపరిపాలయత్అతిష్ఠదిత్యధః||శ్రయతేద్దుజేతి
 శ్రీదుష్టుభ్యుక్తరరిచగీతచక్ష- చగిచేతిద్విత్వంసను-అనూర్యానామతేహాకాంతం
 సతమసావృతాః- తాత్ లోకాత్ ప్రేత్య గచ్ఛంతియేచాత్మహననాజనా ఇతిశ్రుతే
 రాత్మహంత్యాణామహానథ- శ్రవణాద్ధర్మశాస్త్రురహస్యాభిజ్ఞోయంభరతఃకథమా
 శ్రయశాశ్రయణరూప ప్రతిజ్ఞాంకృతవానితేత్సత్వం - వివంకథయతిభగవతీశ్రు
 తిః- తథాప్యాతురస్యభరతస్యాత్వంతసాభ్యాత్ర ప్రదక్షణాధికత్వాదిత్యం ప్రతిజ్ఞే
 తివేదితవ్యం || ౧౮౧ || దాశరథిరితి|| దాశరథిః శ్రీరామోపిశబ్దమధనజన్మైర్మహాపి

స్వముపాశ్రిత్యపిపయేముఖోభవత్ || ౧౮౦ ||X||తతస్ప
 యంయావ దార్యస్యప్రత్యాగమనం తావదయోధ్యాంనా
 ధ్యాన్యైతస్మిన్నవధిమతిక్రమ్యచిరాయతియదిసద్యః ఆ
 శ్రయాశమాశ్రిత్యాపిప్రాణాన్మందయిష్యామీతినందిగ్రా
 మసంజ్ఞమాశ్రమమశిశ్రయత్ || ౧౮౧ ||X|| దాశరథిరపి
 శమధనజనకథితనిశిచరగణకదనపరిహరణాయగమా

భిఃకథితంనివేదితంనిశిచరగణకచితంరాక్షసనిహకృతంయత్కదనమాశ్రమోపష్టక
 రూపంతస్య పరిహరణాయనిరసనాథంమహూపద్రవకారిరాక్షససంహరణేనడు
 మాపిశాస్త్వస్థాకాకర్తృమిత్యధః- గహనజతరంకాంతారాంతరాశంఅవజగాహే
 ప్రవివేశ || ౧౮౨ || విస్తీర్ణితి || రామఃవీతోపగతోభీతిప్రరోహాభయవిభా
 వోయేషంతైః ప్రసన్నత్వాదిగుణదక్షణజనిత విప్రంభాదనుత్పన్నభయైతిత్యధః-
 అతనివవిస్తీర్ణాన్యోత్సుక్త్యాద్విస్తారితాన్యక్షీణియేషంతైః || * || బహువ్రీహాస
 ఛ్యక్ష్యోఃస్వాంతాత్ - తథాదర్శాణాం గ్రాసేకబళపి అకృతరుచిభిరవిహితాదర్శైః
 శ్రీరామదివ్యమాతిదర్శనస్యాసంగాన్నిజదేహయాత్రాయామన్యాసత్తిరహజేరి

త్యభాః - విపినహరిణైః అరణ్యమృగవిశేషైః సస్పృహంసాభిలాషంయథాతథావీ
 డుమాణిః అవలోక్య మానస్సకశ్రుతిభవ పద్మభవప్రముఖానామత్యగోచరోభగవాన్
 సీతాలక్ష్మణోవేతస్యై రామః పంగూ పరిగంగా ప్రవాహవదస్త్వాకంఠరతః ప్రాచ
 రాసీదితిసకలజగన్తోహనదివ్య మంగళ విగ్రహదశశానానందవిశ్లేష భయేననిమేషర
 హితైర్మైత్రైర్విశిష్టమృగాదిభిరపి సవిస్తయంపరిదృశ్యమానఇత్యభాః - తిరణ్మమే
 వాయంవిలోకనీయః కిముతాన్యేషామితిభావః - ప్రకృత్యా స్వభావేనై వమహితంపూ
 జ్యంఅత్రేత్రత్రినామ్నామహద్దేః ఋషిశ్రేష్ఠస్య- స్థానమాశ్రమంప్రాప్యప్రముదితధియః
 నిజాగమనాత్పంతుష్టాంతఃకరణస్య అస్యా త్రిమహర్షేస్సంబంధినీంప్రేమవర్యాం ప్రీతి
 పూర్వీకాంపపర్యామతిభిపూజాంజగ్రాహస్వీకృతవాక్యథార్థా తిభిసత్కారాచర

నజర రమవ జగాహే || ౧౦౨ || ప || విస్తీర్ణాత్పూర్వపినహ
 రితైర్వీ తభీతి ప్రరోహైదభాగ్రా నెవ్య కృ తరువిభిస్స
 ప్పుహంవీక్షమాణః | గామః ప్రాప్య ప్రకృతమహితంస్థా
 నమత్రై మహామేఘజాగ్రా హాస్యప్రముదితధియః ప్రేమ
 వర్యాంసప ర్యామ్ || ౧౦౩ || గ || అనసూయాభి ధానాసీతా

ఇతత్పరేణమహాపిశాచాయావమత్సాహంసంభావి తాంపూజాంఽప్యహీతవానిత్యభాః ||
 ౧౦|| పూజానమస్యా పరివిస్స పర్యాచార్హణాస్సమా ఇత్యమరః - సకలలోకపూజ్య
 స్వాస్యభగవతోరఘునందనస్యమహాపిశాచపూజ్యత్వంయత్తమేవేతిభావః || ౧౦౩ || తతః
 తిమతఃకా|| అనసూయేతి|| అనసూయేత్యభిధానమాఖ్యాతస్యాస్సా తథోక్తాతస్యమ
 హర్షేరత్రేపత్నీ భార్యా - సీతాం క్షీరామధర్మపత్నీమపిస్వ భూషణైః స్వకీయాంలం
 కారైః ఆతోషయదమోదయత్ వస్త్రమూల్యాదిదానేనసంభావయ - మానేత్యభాః -
 సాధ్వీ మణిః కీన్వా మణితోషణంయత్ కమితిభావః - తథారామాయణం || * || ఇ
 ఙదివ్యం వరంమూల్యం వస్త్రమభరణానిచ | అంగరాగంచవైదేహిమహాహం
 చవిలే పనం - మయా దత్తమిదంసీతేతవ గాత్రాణి శోభయై ఇతి || ౧౦౪ || ఖండ

శాయేతి || రాఘవః రఘువంశోద్భవః - శ్రీరామఃవసుధై వవధూఃభార్యా తత్వత స్త
 స్యశ్రీమహావిష్ణుత్వేన భూపతిత్వా దితిభావః - తస్య మనవినపుండరీకంసీతాంభోజం
 ని || పుండరీకం సీతాంభోజమిత్య మరః - తస్య తుహినత్విషాంకూమకరాణాంచంద్రా
 జామిలియావత్ చంద్రవ త్తదల్లాసనిర సనహేతు భూతానామిత్యభావః - అథర్వాచ
 రణతత్పరత్వే నమసస్సంతాపకారిత్యా దితిభావః - నచానేక చంద్ర గ్రహణంబోష
 యవిశేష్యవామాశ్యేనూచచరితత్వా దిత్యుక్తమిద్యానాథన || * || ప్రోద్యన్నై
 ఘతారాద్రకరపరిపుతస్వర్వ భూవక్త్రచంద్రేతి - ద్విషాంరాక్షసానాంఖండనాయ
 సంహరణార్థంవ స్తుతఃస్వయంబుష్ట రాక్షసశిక్షణార్థ మవతీర్ణత్యా త్తేషాంచావ
 శ్యముపలాసనీయాయావసు ధారూపనిజభార్యాయామానసోల్లాసనిరాసనకృత్యతా
 రిత్యాచ్యేతిభావః - చండభానుస్ఫురోమేఘమండలమభ్యబృంధమివ దండ కావనమ

మశ్యస్యమహామేఘః పత్నీ స్వభూషణైరతోపయత్ || ౧౮౫ ||

ప|| ఖండనాయవనుధావధూమనః పుండరీకతుహినత్విషాంబ్జ

షామ్- దండ కావనమవాపరాఘవశ్చండభానురిపమేఘమం

వాపతత్పమిషంజగామేత్యభావః - రూపకోప మయోస్సంస్పృష్టిఃస్పృష్టశబ్ద స్తస్వనుప్రా
 సఃపమత్కారకారితయా సంప్రదాయశుద్ధిద్యోతకతయోచశ్రీరామాయణాయోధ్యా
 కాండాంతిమశ్లోకతురీయపాదాంతిమోపమాకు త్రాప్యంతే ప్రయుక్తవానిత్య సుసం
 భేయం - తథాచశ్రీరామాయణం-ఇతివత్తైఃప్రాంబలిభిస్తవస్త్విభిర్ద్విజైఃకృతస్వస్త్వ
 యనఃపరంతపః- వనంసభార్యఃప్రవివేశరాఘవఃసలక్ష్మణస్సూర్య ఇవాభ్యమండల
 మితి-రథోద్ధతావృత్తం || రాన్నరావిహ రథోద్ధతాలగావితిలక్షణాత్ || * || ఇతిశ్రీమ
 త్వరమయోగీంద్ర బృందమానసేందిరిర సంహోహమందానందలాభాభి నందితరఘుసం
 దననరణారవింద మకరందా స్వాదనకంబళిత సారస్వతేనా ఖండతపః ప్రచండము

గ్రంథము

సవ్యాఖ్యానే-చమ్పూరామాయణే.

నిశ్చకాండమండతేశ్వరకాండల్యమహమునిగోత్రావతంసస్య- వంచనాస్వయంసుఖా
 తారావారపారిజాతస్యధన్వంతర్యవతారాంతరస్థాయుర్వేదప్రముఖనిఖిలవిద్యాసా
 రసర్వజ్ఞసార్వభౌమస్యకొంఠోపండితవర్యస్యతనూజైసకంగాంబికాగర్భరత్నాకర

డలమ్|౧౮౬|భ్రతిశ్రీవిదర్భరాజశిరశితే-శ్రీమతిచంపూరా

మాయణే-అయోధ్యాకాండస్సమాప్తః. ❀❀❀❀❀❀

శ్రీభాకరేణ- రామచంద్రబుధేంద్రేణవిరచితాయాం - చంపూరామాయణవ్యాఖ్యా
 యాం - సాహిత్యకుంజూషికాశమాఖ్యానాయాం-అయోధ్యాకాండస్సమాప్తః :-.....

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు-

శ్రీరస్తు.

సవ్యాఖ్యానేవంపూరామాయణే- ఆరణ్యకాండ:-

అథశ్రీమదరణ్యకాండోవ్యాఖ్యాంతేప్రవిశ్యతి॥ తదనుదండకావనసమీపప్రాప్త్య
నంతరంమహాబలసమన్వితఃఅప్రమేయశరాక్రమశాలీత్యర్థః ఏతేన అవిసంవాదితయా
సకలరాక్షసశిక్షణదక్షత్వంపూర్వతే-అన్యత్రమహాబలోవాంఃతేనసమన్వితఃతత్ప్రే
రితఇత్యర్థః-చలితస్యసంచలతోనీలకైలస్యఇంద్రనీలాచలస్యచ్చవిరివచ్చవిర్యస్యసత
థోక్తః-సమానమేతర్-ఏతేనాత్వంతాశ్చర్యకరత్వంమహాస్మత్వంచసూచ్యతే-మౌఖి
లీవల్లభఃసీతాశుభిఃశ్రీరామః-మహద్విపులంబిసందండకారణ్యం ప్రవిశ్యకరైర్వాజై
ర్మిరైశ్చ॥నిశారోదధ్యాద్యగ్రసారేవాణేకాండేత్యేకాంతరేశరంతుసీరజ్జితినానార్థకర్తవ్య

శ్రీరామాయనమః

ఆరణ్యకాండప్రారంభః

ప్రవిశ్య విపి నంమహా తదనుమైథిలీ వల్ల భోమహాబలస
మన్వితశ్చలితనీలకైలచ్చవిః॥ నిశాచరద వానలప్రశమంచి
ధాతుంకరైశ్చ చారసశ రాసనస్సు రవ థేతటిత్వా నివ ॥

మూలా - నిశాచరా రాక్షసాః దవానలా వనవన్దయ ఇవేత్యుపమిత సమాసః - తటిత్వా
నివేతిస్సుప్తౌప మాలింగాత్ - లేమం ప్రశమనం వినాశక ముపశ మనంచ విధాతుంక
ర్తుంసశరాసమోధనుధారస్యకా అన్యత్రనేంద్రచాపఃసురశశేతాకాశే ॥ * ॥ బు
హ్వరిత్యాదినాసమాసాంతః- తటితోస్యసంలీలతటిత్వా-మేఘఇవ- తసామత్వరీయ
ఇతిభసంజ్ఞాయాం- పదకార్యంసభవతి - కింతుర్ముయోమతుపోమకారస్య వకారః -
తసామత్వ ర్థ ఇతిభసంజ్ఞాయా-మేక సంజ్ఞాధికారేణాపదత్వా స్మ జిప్రస్త్వంచచా
రవిజహారేత్యర్థః- అ త్రో త్రరాధేక్షేమనుప్రాణితోయముపమాలంకారః- స్పష్టః-చ
లితనీలకై లేత్య త్రనీలకైలస్యచలనాసంభవార్ - ఇయమభూతోపమేత్యాచార్యదం
దీప్రకృతయోబభువః అత ఏ వాప నీదసోఽపమానత్వా యోగాదుత్పే యేత్యాదు

నికాలంకారికాఃసర్వేవణాయంతి-శక్త్యేదాహ్నుర్వంయదివివృతదైవోపమేత్య
లం-పుణివృత్తంలక్షణంతుక్తం - ఆత్రశ్రీరామాయణారణ్య కాండాద్యశబ్దాద్య
చదంప్రయుక్తమిత్యవగంతవ్యం- తచ్చప్రవిశ్యతుమహారణ్యమితి ॥౧॥ తదన్వీతి॥ కం
దూర్వాకునఖాద్యైఖనాశనేయస్తవగ్రోగవిశేషఃపా ఏషామస్తీతికంఢూలాః ॥*॥
సిద్ధాద్వాల్లవ - శుండాస్తుండా ఏషాంసంతీతిశుండాలాః ॥ * ॥ ప్రాణీస్థాదాతో
అజ్ఞుక్తవ్యతిమత్యర్థియాలచ్చ్రత్యయః- రేఫాంతపడేశమిమతిశుండాదిభ్యోరతిర
ద్రత్యయః- కంఢూలాఃయేవరశుండాలకపోలాఃకు త్రేభగండ్వలనితేషాంకషణేనసం
ఘమణేశమిమతాఃవిశకలీకృతాః అమితాలసంఖ్యాతాశ్చవిటపాశ్చాఖాయస్యసత
తోక్తిః॥ని॥ విటపఃపల్లవేషదేవిస్తారే స్రంబశాఖయోరివిశ్వః- తాదృశోయస్సాలపండ
స్పర్జకతరునిచహః తస్మాన్నిర్యాతఃనిగతః నిర్యా సగంధో మజ్జావిశేషా మోదోయే
షాంతేతథోక్తానపిత్రక్షంధాఽపునఃస్వీకృతాసౌరాదా అభిభూతామోదా నితచగ

౧. ॥ X ॥ తదనుకంఢూల వరశుండాలక పోలక మణివి మమితా
మితవిటపసాలపండని ర్యా తని ర్యాసగంధానప్యాత్తగంధా
న్వి దధానై రాహుతిగంధైరనుమీ యమానానవినాభూతజ
లాశయానాశ్రమభాగానభితశ్చరతోరాతిభ్యప్రశమితమా

మ్యతే - విదధానైనిర్యా సగంధవిధురత్వేపిపునఃస్వాభివ్యాప్త్యాబిముళ తరగంధసం
శున్నాకమర్వాజైరిత్యథః॥ ని ॥ సాలేతుసజాకార్పా శ్వకణకాస్సస్యసంవరః-
ఆత్తగంధోభిభూతస్సావ్యదిచిచామరః- ఆహుతిగంధైర్హూయసూనహవిరాద్యామోదై
ర్దైతుభిః ॥ ని ॥ గంధోగంధక ఆమోదేలేశసంబంధగర్వయోరివిశ్వః - అనుమీయ
మానానభూహ్యమానాదూరాదేవేతిశేషః - ఇమేముప్యై శ్రమాభవితుమహాంత
ఆహుతిగంధవత్త్వత్వంప్రతిపన్నాశ్రమవర్ ఇత్యనుమిమిషయ్యైతియమానానిత్య
భః- అవివాభూతాఃసర్వతః ప్రతిపన్నాజలాశయా ప్రాదాయేమతాశ్రమహరిణ
ఇత్యథః- ఆశ్రమభాగానభిః తపో వనానాం సమంతాత్ ॥ * ॥ అభిః చరితఇ
త్యాదిసాద్వీతియ- చరతోస్సంచారతత్పరయఃఆతిభ్యేనమునివిరచితాతిభిసత్కా
రేణ ॥*॥ ఆతిభ్యై ఇతిస్య ప్రత్యయః- శమితఃశాంతిగమితఃమాగ- శ్రమోభ్యగమ
సప్రయుక్తభేదోయయోస్తయోః శ్రమఃభేదో భ్యరత్యా దేరితిలక్షణం - రామలక్ష్మణ
యోదాశరభ్యోఽపిధావనమార్గంవిరాధ ఇత్యభిధానంసామయస్య సతభోక్తాయాతు
థాసౌరాదాశుంధునిరుద్ధవా ॥ ని ॥ యాతుధానఃపుణ్యసౌనై ఋతోయా

మరతనీత్యమరః || ౨ || సజ్జతి || రోషేణ సహజామన్దేణ భీషణో భయంకరః వేషోయస్య
సతథోక్తః - సంధ్యాదిత్యాల్లున్యట్ - త్రిభిభిభయాత్రిశులాగ్రేణ అవతంసితానిప్రో
తానివివిధమృగశవశతహృదయానిశతసంఖ్యా కనింహదివానావిధమృగమృతశరీరవ
క్షః ప్రదేశాయస్య సతథోక్తః భక్షణాథం శూలాగ్రప్రోతసింహద్యనేక మృగనివహ
ఇత్యర్థః - తథా రామాయణం - త్రికానింహకావతురోవ్యాహృక్ ద్వౌవృకౌపుషతాం
దశ సవిషాణం వసాదిగ్ధం గజస్య చ శిరోమహత్ | అవసజ్జాయనే సూతే నిసదంతం మహా
స్వనమితతప్రాదాయాస్తనయః సవిషః సోయం విరాధః - సీతామపజహర అపవృత
వాదాశరథీ రామలక్ష్మణౌ ప్రతివ్యాజహరోవాచ చ || ౩ || వ్యాహరణ్ త్రిగ్లపితమిత్యమ
రః || ౩ || వ్యాహరప్రకారమేవాహకా వితి || యువానౌ తరుణౌ యువాంభవంతౌ - కౌక
న్ద్వివంతే జాతా విత్యర్థః కుతః కన్యాదేశాదాగతౌ కుతస్తౌ - అవ్యయాత్త్వపానం

ర్గశ్రమయోరామలక్ష్మణయోరధ్వానం సహసారురోధవిరా
ధాభిధామో యాతుధానః || ౨ || గ|| సంహరోషభీషణవేషస్త్రి
శిభిభిభావతంసితవివిధమృగశ వశతహృదయశ్చతప్త్రాదాతన
యస్త్రీ తామపజహరవ్యాజహర దాశరథీవ || ౩ || గ|| కాయ
వాంయువానౌ కుతస్తౌ వామాచారవత్ప్రతిభాతి వామాచా
రః చీరం వపుషి జటాశ్శీరసికరేచండకోదండః - క్వా యమాక
ల్పకః క్వవనకల్పల తాకల్పేయమనల్పభరణాతరుణీతి || ౪ ||

యువహూః యుష్మదస్య దోషస్థితతుర్ద్వితీయో సయోర్వాక్కువామితి వామాదేశః - ఆ
చారః ప్రవృత్తిః వామాచారవద్వక్తాచారవదతిరమ్యాచారవదితి పరమాధానః || ౩ || వా
మస్తువక్తేరమ్యేస్యాత్ సవ్యేవామస్థితేపితేతి శబ్దాణామే - తేనతుల్యం క్రియాచేద్యతిరివి
తిప్రత్యయః ప్రతిభాతి పరిస్ఫురతి - కుతః క్వపుషిదేహాచీరం వల్కలం - శిరసిజటాః కరే
చచండః ప్రకాశమానః కోదంధో భనుయః స్వసతథోక్తః - అయం చరిదృశ్యమానః ఆ
కల్పః జటా వల్కలశరచాపానిధారణరూపోవేషః - ఆకల్పవేషానైశ్చస్య మిత్యభిధానా
త్ - క్వకల్పలతాకల్పకల్పవల్లీసదృశీ సకలమమారభపూరణీత్యర్థః - ఈషదసమాప్తాక
ల్పబ్రేశ్యదేశీయరఇతి కల్పప్రత్యయః ఆనల్పభరణాసకలాభరణభూషితా ఇయమేషుత
రుణీసుందరీ - క్వవనమునివేషధారణ (స్త్రీ) సాహచర్యయోరత్యంతవిరుద్ధత్వాదిభావః
ఇతి వ్యాజహరేతి సంబంధః || ౪ || దాశరథీతి || దాశరథీః శ్రీరామోపి కథితః ఉక్తః నిజా

గమ్యగతినిరోధాపరాధపరిహారాయనిజాగమనప్రతిబంధనిరాకరణార్థం రామలక్ష్మణౌస్కంధంసహౌరిత్యథానిధాయారోషహిమకరాహిమకరావంద్రసూర్యాప్రస్థేనానౌః|| సుఃప్రస్థస్స సురస్త్రియామిత్యమరః-వహాధారయమాణోవింధ్యోవిధ్యాచలభివప్రతస్థేవచార || * || సమవప్రవిభ్యస్థ ఇత్యాత్మనేపదం- అత్ర వింధ్యస్యమేరుశ్చకంఠాయాచంద్రసూర్యగతినిరోధకౌన్తత్యసంభవేపి ప్రస్థానాసంభవాత్ ఉత్పేయ|| ౧|| తత్రతస్త్రికాసమయేరామఃవిరాధస్యనధేహింసాయాముద్యుక్తంసన్నద్ధంసౌమిత్రిమభిదధేవాచ|| ౯|| తదేవాహ|| యేతి|| హేలక్ష్మణయాతుయోః- తుశ్చస్తవ్యవధారణార్థకఃసౌప్తాకంసంబంధినీపదవీమాగఃయస్మాజ్జిగమిషితాపదవీత్యథాః- సైమైవఅస్యయాతుసౌరక్షసశ్చపదవీ-సైర్బయితోయాతురసీత్యమరః-అస్తేవతింతత్రాహ - ఇదంరక్షః తయాపదవైవ్యవయాతుంకామాయస్యతత్రయాతుకామంగంతుకామం||*|| తుంకామమనసోరపీతితుముసౌమకారలో

రోధాపరాధపరిహారాయహిమకరాహిమకరౌప్రస్థేపహ

న్వింధ్య ఇవిప్రతస్థే|| ౧|| గ|| రామస్తత్రసౌమిత్రింవిరాధప

థోద్యుక్తమభిదధే|| ౯|| ప|| యాతునః పదవీసైషాయాతున

శ్చాప్యలక్ష్మణ! యాతుకామంతయోవేదంయాతుకామంన

హన్యతామ్ || ౧౦ || ప || అయికబళయమామముని

పః- అతఃకామంయథేచ్ఛంయాతుగచ్ఛతు||*|| యాతేగ్లోః- సహస్యతాంసవధ్యతాం మగఃకులస్త్రికాకాంతారమాగే-అస్తద్వహనతాత్పర్యేణోపకారకత్వాత్ అయం సహంతవ్యభిత్వథాః- సహ్యస్మాభిఃఅస్మాత్ ఘోరరక్షఃతీతికాత్థేత్రవ్యంకంతుకతిపదౌద్వహనేన సుఖంకత్వా అసంతర మముం నిహన్యామః - అతోయథేచ్ఛంకచ్ఛత్వితిభావః-ఏతేనాస్యఅత్యంతధైర్యసంపత్తిస్సువ్యతే-మనసోనీర్వికారిత్వంధైర్యం సత్స్వపిహేతుష్వితిరసికాః - అత్రశ్రీరామస్యకాంతార సుఖసంచారేకాకతాళియన్తాయేనాన్యస్యాథా-స్యరక్షోపహనస్యకారణత్వకథనాత్పమాధిరలంకారః- కారణాంతరదాగాత్కార్యస్యసుకరత్వంసమాధిరితిసూత్రం || ౧౦ || అయీతి|| అయిహేరాక్షస- మాంకబళయభక్షయ - అమూరామలక్ష్మణౌవిముంచత్యజ || * || శేముచాదినామినుమ్-ఇత్సుక్తేవ్విశేషః-సాప్తేక్షయాపితరూరత్యంతప్రేమాభివ్యవస్యసంభవాదిభావః - అతికరుణమతిదీనం రుదతీంరోదనం కూర్వాణాంసీతామనేక్ష్య

వృష్ట్యాఽపి భారామలక్ష్మణౌ అరంక్షీత్రం॥ ని॥ లఘుక్షీ త్రమరం ద్రుతమిత్యమరః - అ
సిన్ధ్యాంఖడ్గాభ్యా మేనంపిశితభుజంక్రవ్యాదంవిరాధం భుజావేవభారః తేనహీనంరహి
తంఅరచయతా మకురుతాం - లక్ష్మణస్సవ్య బాహుం రామోదక్షిణం చవిచ్ఛే దేత్య
భః - తథాశ్రీరామాయణం ॥ * ॥ తస్యరాద్రస్య సౌమిత్రిస్సవ్యం బాహుంబభంజ
హ - రామోపిదక్షిణంబాహుంతరసాతస్యరక్షసభితి - పుష్పితాగ్రావృత్తం ॥ ఆయు
జినయగలేఫతోయకారోయజిచనజౌజరగాశ్చ పుష్పితాగ్రేతిలక్షణాత్ ॥ ౧౦॥ త
తభితి ॥ తతోభుజచ్ఛేదానంతరంలక్ష్మణర ప్రహరణేనగాధతర ప్రహరణ గవాక్షవ
త్క్రృతంగవాక్షీతంభుద్రితం ॥ * ॥ తత్కరోతీతిన్యం తాత్కర్తృభిక్తః - తద్వక్షఃఽ
రఃస్థలంయస్య తేనతథోక్తేన ॥ * ॥ శైషికస్య కపోవైభాషికత్వాన్న కపోతేనరక్ష
సావిరాధేనప్రాణేషునపరిత్యక్తైషుసత్సుతస్మిన్న మృతేనత్యభః ॥ * ॥ సజ్జభాస్య

ముంచేత్యతికరుణంరుదతీమవేత్సుసీతామ్ | అరమరచయతా

ముభావసిన్ధ్యాంపిశితభుజంభుజభారహీనమేనమ్ ॥ ౧౦॥ X

తతస్తేన తీక్ష్ణతరప్రహరణ గవాక్షీత పక్షసాపి రక్షసాన పరి

త్యక్తేషుప్రాణేషు పరాక్రమావిషయపరాక్రమాయాం

ప్రాక్రమేతామేతౌతదంగళితరుధిర ధారాసేకేనస

సశబ్దస్యనుపు వేతిసమాసః ఏతౌరామలక్ష్మణౌపరాక్రమస్య భుజబలస్యావీషయః
అగోచరఃపరాక్రమఃకాలిన్యంయస్యాస్మా - తస్మాంతశక్త్యాయామిత్యభః - తథా

తస్యవిరాధస్యాం గేభ్యోవయవేభ్యోగళితయా పరివ్రవంత్యా రుధిరధారయా ర క్త
ప్రవాహేణయస్సేకఅప్లవస్తేన - ఖననక్షమాయాంఅవదారణయోగ్యాయాంకానన
క్షమాయాంకాంతారక్షీత్యాం॥ ని॥ షీతియోంత్యోక్షమాయ క్తేషుమంశ తైహితేత్రిష్య
త్యమరః - రాక్షసశవస్యరాక్షసకుణపస్య ఉచితమనురూపం యాదృశాంతాదృశీగతి

రితివచనాదిభావః - రాక్షసానాం ప్రేతానాంగ రుద్రప్రయోగస్య ధర్మత్వాదిభావః -
తేనైవోక్తంశ్రీరామాయణే - శ్రీరామం ప్రతి ॥ * ॥ రక్షసాంగతసత్త్వానామేషధమ
స్సనాతనః - అవతేయేని ధీయంతేతేషాం లోకాస్య నాతనా భితి - అతివిశంకటకు

త్వంతవిశాలం॥ ని॥ విశంకటంపృథుబృహద్విశాలంపృథులం మహదిత్యమరః - అవటంగ
త్తం ॥ ని॥ గర్జావతౌభువిశ్వభృ ఇత్యమరః - ఉత్పాదయతుంరపయతుంప్రాక్రమే

తాం ఉపక్రాంతవంతౌ || ౧౨ || తత్క్షణమేవేతి || తత్క్షణమేవతస్మిన్నేవక్షణకాల
 రచనాసమయవివేక్యభావః - అత్యంతసంయోగద్వితీయా - క్షణదావరణవిధానోపి-
 సంజాతాస్త్యుత్పారాధా ప్రత్యభిజ్ఞాపూర్వానుభూతస్వ వృత్తాంతపరామర్శేణయ
 స్యతథోక్తస్యై - రామాయవ్య జిజ్ఞీషత్ విజ్ఞాపయామాస - నిజవృత్తాంతమితేషః-
 క్రియాగ్రహణమపితత్వావ్యమిలిసంప్రదానత్వాచ్చతుర్థీ || ౧౩ || తత్ప్రకారమేవవి
 బృణోతి ఆత్మనభి || ఆత్మనఃస్వస్యేలిసర్వత్రసంబధ్యతే - గంధర్వాణాందేవయోనివి
 శేషాణాందేవగాయకానాంకులవంశే సంభవముత్పత్తిం - తథారంభాయాఃవై శ్రవణ
 స్నుషాయాఃపరిరంభణారంభసంరంభం ఆలింగనోద్యోగసంభ్రమం - తథాతవ్య
 వశేనరంభాపరిరంభణారంభసంరంభాకర్ణనేనకుపితఃప్రథోవై శ్రవణఃకులవేరఃతేనైవద
 త్తామలిస్పృష్టం - విశ్రవసోపత్యం వై శ్రవణ ఇతివిగ్రహః || * || తస్మాదత్యమిత్యుచ్యతే

శివసత్కమాయాం కానసత్కమాయాం రాక్షసశవోచితమవ
 టమతివిశంక ముత్పాదయతుమ్ || ౧౨ || X || తత్క్షణమేవ
 క్షణదావరోపసంజాతప్రత్యభిజ్ఞోరామాయవ్య జిజ్ఞీషత్
 ౧౩ || X || ఆత్మనోగంధర్వకులసంభవంరంభాపరిరంభణారం
 భసంరంభంతచ్చవణకుపితవై శ్రవణదత్తారయోదా
 పిణీంశాపవ్యాపదంతస్యాస్తథావిధమవసానం || ౧౪ || ప||

విశ్రవసోవిశ్రవణరవణాది ప్రకృత్యైశ్రవణాదేశః || ౧౨ || కిన్నరేశోవై శ్రవణఇత్య
 మరః - రక్షోరూపిణీంరాక్షసరూపదాయినీ మిత్యభావః - శాపవ్యాపదంశాపరూపమ
 హవిష్త్రించ - తస్మాత్శాపవ్యాపదస్తథావిధం తాదృశ్య కారం వనవాససంచార
 తత్సరేణ క్షీరామేణశ్శయ్య ప్రయేషణయాపమిత్యభావః అవసానమంతం చవ్యజ్జ్వలి
 తిసంబంధః - అత్రేదంరామాయణవచనం || * || అభిశాపదహంఘోరాం ప్రవిష్టో
 రాక్షసీంతుసుం - తుంబురుర్నామగంధర్వఃశస్త్రేనైశ్రవణేనహ || * || ప్రసాద్యమా
 నశ్చమయాసోబ్రవీత్తామహాయశాః - యదాదాశరథీరామస్త్యంబధిపత్యలిసంయ
 గే || * || తదా ప్రకృతిమాపన్నోభవాన్ స్వగం గమిష్యతి - ఇతివై శ్రవణోరా
 జారంభాసక్తముచారహేతి || ౧౪ || రక్ష ఇతి || రక్షోవధిఃరాక్షససంహరః ప్రకృ
 తఃప్రక్రాంతః - రాక్షసేతితేషః - ఇత్యేతద్వచనమిత్యభావః - గాయకపదగంధ

రవ్యస్థానంగమితః ప్రాపితః అయం విరాధ ఏవస్వగాఁయస్వగాఁలోకవాసిభ్య ఇత్య
 థః - శంసేత్ - స్వర్లోకగతమముం దృష్ట్వాదేవాః ప్రక్రాంతో రాక్షసవధ ఇతిజా
 నీయమిత్యథః - తథాస్య విరాధస్య వపుష్పౌతశరీరంకర్తృ - నాగాలయాం
 పాతాళలోకవాసిభ్య ఇత్యథః || ౧౧ || అథోభవసపాతాళవిలిసద్వరసాతలం - నా
 గలోక ఇత్యమరః - రక్షోవధః ప్రవృత్త ఇతివదేత్ కథయేత్ - భూలోకేతు ప్రసిద్ధ
 మేవేతిథావః - ఇతిమత్స్వేతికేచః - సరామః - ఇమభిర్భాదైః ప్రహతం ప్రకషేణహ
 తంతద్విరాధవపుః - శ్వభేగ్రరే - అక్షిపత్క్షిప్తవానివేత్సుప్తేగ్రై - పాతాళప
 ర్యంతగంభీరేకతేఽతద్వపునిపాతితవానిత్యథః || ౧౨ || తదన్వీతి || తదను విరా
 థవధానంతరం - రఘుపతిః శ్రీరామః - నాకలోకభజనాయస్వర్లోక నివాసాధఁ -
 పురుషూతేనేంద్రేణ - సమామూతస్య తావకంతపఃఫలితం అతఃస్వర్లోకంభజేత్వా

రక్షోవధః ప్రకృత ఇత్య యమేవశంసేత్స్వగ్గాయ గాయక
 పదంగమితో విరాధః | నాగాలయా యవపురస్య వదేదితీవ
 శ్వభ్రేతదక్షిపదిమప్రహతంస రామః || ౧౩ || గృతదమనా
 కలోకభజనాయపురుషూతేన సమామూతస్య భగవతశ్చ
 రథంగస్యా శ్రమపదతఃఫలపతి రభజత || ౧౪ || తత్ర || దత్త
 శతనయ నేపీవీత్సు మాణెదశరథ పుత్రసిషేవిమైవజాతా |
 మనసిజశరథంగ కారివృత్రైమణససిము నేశ్వ రథంగనామభా.

కారితస్యే త్యథః - సమస్తమనిజన సమభిలక్షణీయ సాన్నిధ్య నేంద్రేణస్వయంస
 మామూతత్వాత్కం తస్యమాహత్వ్యం కథనీయమితిథావః - భగవతఃపూజ్యస్యశర
 థంగస్య శరథంగనామ్నా మునేరాశ్రమపదంతపోవస స్థానమభజత ప్రాప || తత్ర ||
 తస్మిన్ || ౧౫ || దశేతి || దశశతానినయనానియస్యతస్మిన్ సహస్రాక్షే - వీక్ష్యమా
 నేదృశ్య మానేసత్యపి - అలభ్యదశనేదేవేంద్రేదృష్టేసత్య పీత్యపిశబ్దాథః - మనసి
 జశరాణాంమన్తభజానాం భంగంకరోతీతి తద్భంగకారిణీవృత్తిర్యతఃసంయస్యత
 థోక్తస్య - జితేంద్రియస్యేత్యథః - భంగకారిత్యత్ర ||*|| స్త్రియాఃపుంపదిత్యాది
 నాపుంపద్భావః - శరథంగ ఇతినామభజతీతితథోక్తస్యమునే || * || నివృత్తస్సర్వ
 తత్త్వజ్ఞఃకామక్రోధాదివజ్జీతః - ధ్యానస్థానిష్క్రియారాంతఃకుల్య మృత్యాం
 చసామునిరిత్యుక్తలక్షణస్య శరథంగమునేమణససి - దశరథపుత్రసిషేవిమైవ శ్రీరా
 మభజనేచ్చైవ || * || నేవతేస్సన్యంతార్ స్త్రియామప్రత్యయేభావః - జాతాస

ముత్పన్నా నిరతిశయనిమగ్నానిత్యా నందస్వరూపస్య భక్తజనపారిజాతస్య భగవత్
శ్శ్రీరామస్య భజనానందం విహాయస్వర్లోకేనకిమపిభోక్తవ్యమస్తి అత స్తత్యేవాంక్య
త్వాస్యలోకకమాగమిష్యేమితి ఇంద్రం ప్రేషితవానిత్యథాః - అతఏవ ఇంద్రవా
క్యముల్లంఘ్యాపి శ్రీరామభజనమస్యయత్తమితిభావః - పుష్పితాగ్రావృత్తం || ౧౭ ||
స ఇతి || సమునిశ్శరభంకః - ఆశ్రమేతిపతీత్యా శ్రమస్థానిజభాగ్య వశాదా శ్రమం
ప్రత్యాగతమిత్యథాః || * || సుపిస్థతికవప్రత్యయః - కామత్ స్థంకకుత్సాన్వయేవతి
బాంశ్రీరామమాతిభ్యే నాతిథిసత్కారేణ సమారాధ్యసమ్యక్ హుజయత్వా - తస్య
శ్రీరామస్య సాన్నిధ్యేనసన్నిధానేనశుద్ధాంపవి త్రామాత్మతస్సంనిజశరీరం - మంత్రే
ణముగ్య జుస్సామదిసామంత్ర వాదేన పూరాం పవిత్రామాముతి మాజ్యోముతిమివే
త్వృషమా - అతసుఃఅమందఃఊష్మయస్యతస్మిన్ జాజ్వల్యమానఇత్యథాః - తనూనపా

జః || గ || ౧౭ || సమునిరాశ్రమస్థంకామత్ స్థమాతిభ్యేనసమా
రాధ్యత త్సాన్నిధ్య శుద్ధాంమంత్ర పూత్రామాముతిమివా
త్తతమతనూష్మణి తనూన పాతిపాతయత్వాశాశ్వ తంప
దమాశ్రితవాన్ || ౧౮ || తత స్తీక్ష్ణతపసస్సతీక్ష్ణస్యనిదేశేన
దేశా త్తప్తాదుచ్ఛలితస్సలిలనిధిపానసంభావితజీవనా భావ
శంకయా శరణాశ్రయణాలంబమాననీలాం బుదకుటుం
బసందే హేవహేన నానానోక హనివహేనపి హితాభోగమ

విజాతవేదసి || ని || జాతవేదా స్తనూనపాదిత్యమరః - పాతయిత్వా నిషీప్య - శాశ్వ
తంపదంబ్రచ్ఛస్థానమా శ్రితవాన్ - ముకోభూదిత్యథాః - ఆత్మవారే ద్రష్టవ్యో
మంతవ్యశ్శ్రీతవ్యోనిధిభ్యాసితవ్య ఇత్యాదిశ్రత్యాపరమాత్మరూప శ్రీరామదశాన
స్యమాక్షహేతుత్వాత్ ముక్తియైవైవేతిభావః || * || పుద్గత్యవక్రియాలుప్రఃప్రత్యా
భ్యాతభిష్క్రియః - ఆత్మాసంఘాతయేద్య మృత్యుగ్వగ్న వ్యవసాంబుధిరివచనాత్
శరభంకస్యన్యాయవివాగ్ని ప్రవేశఇతిమంతవ్యం || ౧౮ || తత ఇతి || తతశ్శరభం
గమాయేనంతరం - రామః - తీక్ష్ణంనిశితంతపః ప్రతోపవాసాదిరూపంయస్యతథోక్త
స్యసుతీక్ష్ణస్యమునేర్నిదేశేనాజ్ఞయా - ఏతేనసుతీక్ష్ణసందర్శనమపి కృతమితిసూచితం
తస్మాద్దేశాత్ సుతీక్ష్ణశ్రమప్రదేశాత్ || * || పంచమినిభక్తఇతిపంచమి - ఉచ్ఛలితః
ప్రస్థితస్సత్ - సలిలనిధి పానేన సముద్రాచమనేన సంభావితా సంప్రతి పన్నాయా

జీవనాభావశంకాజీవనస్యోదకస్య జీవికాయాత్మేతిగమ్యతే - అభావశంకా అభావో
 త్యేషైతయో హేతునా - శరణాశ్రయణాయ శరణంగంతు మిత్య భావః - లంబమా
 నం స్రంసమానం యస్మిన్ బుద్ధకుటుంబం నీలమేఘ నికురుంబం తదితి సందేహావహే
 నసంశయ ప్రదేన - నానాసౌక మానివహేన నానావిధ వృక్షపండ్లన - పితౄతాభోగ
 మాచ్ఛాదితదేశవిస్తారం || * || వష్టివాగురి రల్లోప మవాప్యో రుషసగ్ధ యోరిత్య
 పేరకార లోపః || ని || అపిధానతిరోధాన పిధానచ్ఛాదనానిచేత్యకురః - అగస్త్య
 మునేరాశ్రమంసంసంభ్రమమాససాదప్రాప - అకథయదితి - మైథిలీం ప్రత్యకథయ
 దుక్తవాంశ్చ - మనోవిమోదాధామాఖ్యాయ కాకథయతుమా రబ్ధవానితిభావః - ఆ
 త్రాసౌకమానివహవిశిష్టనీలంబుద సందేహావత్వో త్యేగ్మణాం సందేహాజీవినిగు
 ణనిమిత్తాజాతిస్వరూపాత్మేషైతిసంకరః - సందేహశబ్దస్య భ్రాంతిపరత్వేనభ్రాంతి

గస్త్యశ్రమంరామస్ససంభ్రమమాససాద - అకథయచ్ఛమై
 థిలీం || ప || ౧౯ || తస్యే దమాశ్రమపదం సరసీ రుహాక్షి
 సంఖ్యావిహీనమహిమై కనికతనస్య | భర్తాసమ స్తసరితాం
 కుపితస్య యస్యహస్తారవిందమకరందదశామవాప || ౨౦ || ప ||
 ఇహసమదగజేంద్రస్య స్తహస్తాతిభారాత్పథివియమితశా
 ఖస్సప్లకీవృక్షపషః | అభినయతి నికామంసంగతో చ్ఛాయ
 హానిర్దునివరకర పా తాద్భుగ్న వింధ్య త్రిముద్రామ్ |

మదలంకార ఇతివివేకః || ౧౯ || కథన ప్రకారమేవాహ || తస్యే త్యాదివత్సర్గః ||
 హేసరసీరుహాక్షిపద్మలోచనైస్సైథిలి - ఇదమేతత్పరిదృశ్య మానం - సంఖ్యావిహీనమ
 హిమై కనికేతస్య అగజేంద్రమహత్త్వ ముఖ్యనిలయస్యమునేరాశ్రమపదం ఆశ్రమస్థా
 నం - య త్తదోనిత్యసంబంధాత్తచ్ఛబ్దస్యయచ్ఛబ్దా కాంక్షాయామాహ - సమ స్తసరి
 తాంభారాసముద్రః - కుపితస్య క్రుద్ధస్య యస్యమునేరగస్త్యస్యహస్తావివ అరవిం
 దంతత్రమకరందదశాంపుష్పరసావధామవాప - ఈదృశ్యాహత్త్వ స్వసంపన్నాయము
 నిరితిభావః - రూపకాలం కారః - తథాపరి చ్ఛిన్నేమునిహస్తే అపరిచ్ఛిన్న సముద్ర
 హ్యధేయత్వ కథనాత్ అధిక ప్రభేదోలంకారః || * || ఆధారాధేయయోరానురూ
 ప్యాభావోధికోమతఇతిలక్షణాత్ || వసంతతిలకావృత్తం || ౨౦ || ఇహేతి || ఇహస్త్రిన్
 పథి ఆశ్రమమాగేహ - సమదగజేంద్రేణమత్తమహా మతంగజేనస్యస్తోవిశ్రమాధా

పల్లవభేదతాదానాగ్నిః ప్రియోహస్తోనిజతుండః సవివాతీభారోభారాతికయన్తస్మా
ద్ధేతోః-నియమితశాఖాభుగ్మశాఖః - అత ఏవనిశామమత్యంతంసంకతాప్రాప్తా
డిప్రాప్తాయహనిరాన్నత్యభింగోయశ్చసతథోః-ఉత్పన్నశ్రయఃఉచ్చాయభి
తి || శ్లో || ఘృభృతేనోపసగ-స్యసమానోపసృష్టాభ్యోప్రత్యయః - శ్రేణీభువో
నుపసగ ఇతినియమాత్విమయంతరీదృశ్యమానః-సల్లకీచాహువృక్షశ్చేతివిశేషా
సమాసః-గజభయ్యేభ్యవృక్షవిశేషక - అశ్రవృక్షశబ్దస్యసామాన్యవాచకత్వావత్త
పానరుక్త్యంతూప్యవృక్షఇత్యాదివిత్ || ౧ || గంధినీగజభయ్యే త్సుమమహసురభీరపా
మహేరణతుండరుకీసల్లకీప్రదీపితవేత్యమరః-సల్లకీచాన్యజప్రయేతిహలాయుధశ్చ
మునివరస్యాగత్యస్య మహాయువేకరపాతాత్ హప్రేననియమనాధేతోః భుగ్మస్యా
వసతస్యవింధ్యాద్రే ముక్తాంతంపరిపాటిమభినయతినాటయత్యనుకరోతప్రకటయతి
త్యభః-ఎతన్ననియమితంధ్యాదిముక్తానుకరోమేతన్నస్యాశ్రమస్థవృక్షస్య
యైత్తమితిభావః-పురానిమేరుస్పదాయాప్రవర్థమానంసూర్యమగ్రానిరోధినం

౨౧||ప||తస్మిన్నహపథనియావదనంవిగామ్యార్థతుమతుమ
తయాజతరేలుతద్భిః | వన్యైర్వజైరజగరాఃపిశితాశనేభ్యః

వింధ్యావలంత్రివిశాభ్యుత్పితోగస్త్యఃస్వహస్తేననియమితవానితిపారాదీకీకథా-ఆ
ప్రాధినయేతిస్వాద్విష్ణుపర్యపసానాదుపమా-తథాముక్తామిత్యత్రతత్త్వసీంము
క్తామితిపాద్యశ్యస్యాపేహత్ అసంభవద్వస్తుసంబంధరూపానిదిశానాలంకారఇ
త్యశయోశ్చేం శృష్టిః-చాలినవృత్తం || ౨౧ || తస్మిన్నైతిత్వస్మాత్ప్రమేలజగ
రాస్థిలిస్థావరనామానఃమహాగాస్సర్వవిశేషాకతాశరః-తిలీపుస్యాదజగ
ఇత్యమరః-మహాపథధిగామహమాగ ఇతిప్రాంత్యాః-అత ఏవప్రాంతిమదంకా
రః-హానంవిజృత్తృప్రహరావిగామ్యప్రశస్య వికారతుంధ్రనరాగంతుమక్షమ
తయాప్రవర్థతయాసంకటజ్వాదితిభావః-జతరేమక్షిగోళరేలుతద్భి వశతమా
వైవానేనవైవాన్వైగ్మజైః-వశతాశనేభ్యః-ప్రత్యానేభ్యఃవాతాపిదానవదశాం
వాతాపినామకదానవాసాం-ఉపదేశయంతుస్వవేశంకారయతి-ఉపమా || శ్లో ||
ఉపపూర్వాదిశతేణ్యంతాల్లట్-పూర్వముముపయమాత్తనోగస్త్యస్యదిదరేవాతా
పిశామూదానవైవశవేనవిలుతకజీకా-ధూదలాయప్రృథితవచరజ్జేనభ
వితస్యమిలితోధయంతిత్యభః-అత్రోక్తాథాగ్రంబంధేపితత్సంబంధకథనాదతిశ

యోగభేదః సచక్షుర్విక్రమాగ్నిమతాసాపేక్షితత్వాత్సంకీర్త్యతే - అత్రక్రియా
 మాయావచనం || ఖగ్గోష్ఠ్యపితథాదైవైప్రాధీతోయంమహాపీఠాః || అమథా
 యశీలప్రాధేభ్యశీతస్సమహుః ఇతి-వశంతలికావృత్తం || అశ్వర్యాంతరమపివి
 ద్యత ఇత్యాహ || ౩౨ || ౨౨ || తదేవాహ || చుశుశే || యేషునామేషాః-చుశు
 తేగతగముద్రస్సదక్షిణం రతిలగ్ధ సాగరస్య అస్వా ఏనేవానసమయభిశ్యథాః-మక్షి
 తోత్సారరీత్యామక్షి కానిరాకరణశ్రుక్రియయా-కుంభయానేకశ్చైస్య || ౩౩ || అగ
 వ్ర్యోకుంభసంభవభిశ్యమరః-భిశ్యరకరణిభిశ్యహ సైసనిరస్థానిరాకృతాః జాతా
 ఇతిశేషః-తేషువాఃగగనగతిహీనాఃనిరాకరణజనితాఃకల్యాణోన్మేషాగ్రాసం
 చారసామిభ్యోరహితాస్సంతఃపల్వలాంతే అల్ప సరోమధ్యే || ౩౪ || వేతంతఃపల్వలం
 చాల్పచరభిశ్యమరః-విపినమహిషవేషైః ఆరణ్యలులాయథామిథాః-కేవలమత్యంత

వాతాపిదానవరశాముపదేశయంతి || ౩౫ || ౨౨ || ప || చుశు

కగతసముద్రాస్సాదనేసంభయోనేరితరకరనిరస్తామక్షి
 తోత్సారరీత్యా || గగనగతిహీనా యేషునాః పల్వలాంతే
 విపినమహిషవేషైః కేవలం తేవలం తే || ౩౬ || గ || ఏవంవి

పినవిలోకనవిస్తితమగిస్తదుటజనికటమాసార్థరామశ్చిష్ట్యైః
 ప్రవేతస్సకలలోకవంద్యమానవరణారవిందగరవిందగం
 భవమివ బృందారకైమునిబృందారకైశ్చ పరివృతంకంప

తం-వలం తేసంచలంతే వన్య మహిష్యా జెనవలికంకీర్త్యథాః - అత్రవేషశ
 ద్వేనమహిషత్వమహుత్వవిశ్లేషసత్వశ్రుతిపాదనాత్సావనావోత్పేక్షావ్యంజ
 యాగాద్విష్యా - మాచినీవృత్తం || ౩౭ || ఏవమితి || ఏవముక్తశ్రుతారేణ-విపినకా
 విలోకనేనతస్యోవనదశానేనవిష్టితావిష్టయంత్రాప్రామతిర్యస్యసతథాక్రః-రాక్షసై
 స్యాగవ్ర్యస్యమునెదుటజనికటపణకాలాభ్యణా || ౩౮ || పణకాలాటజోస్తిభి
 యామిత్యమరః-ఆసాద్యప్రాప్య-శిష్ట్యముశ్యంతేవాసీభిఃశ్రీరామాయంముని
 శృంఖలానాకాంక్షితయాసమాగతిస్తస్యేవివేదయంత్యితిత్వణవాక్యేనమనయేన
 వేద్యతదయత్యావునరాగతైరీకృతాః-శ్రువేతోమునిః-మహిషం ప్రాపితస్సక
 లకలలోకైనఅశేషభువనవజనేనవంద్యమానమస్త్రీయమాణేవరణారవిందేపాదతి
 ద్దేయస్యకం || ౩౯ || తస్యభువనేజనభిశ్యమరః-బృందారకైదేవతైరథామునిబృం

అరణ్య కాండము

హస్తైశ్చ ముఖాని ముఖైశ్చ పరివృతంశురివేష్టితంశురమునివేష్యమిత్త్యథాః ||
 నిబృంహారకాదైవతానిపుంసితాదేవతాః స్త్రిణాంబృంహారకౌరూపి ముఖ్యా ఇ
 త్యుభయత్రాప్యమరః - అతః పవారః పంధవంబ్రహ్మణమవస్థితమిత్తు కమాత
 థాగోవమంతారేణనిజరోషజనితమంతారేణగర్భతః ఆహంతారోయశ్శతస్త్వే-గు
 జంగభావేనశశీవిటభావేనదూషితాయావలిత్రాథం - నమమాయయయావిజనతాయ
 రాజే-దత్తభుజంగభావః శుర్పత్వంచేనతస్త్వే || * || భుజంగోవిటశర్పదారిత్యుభయ
 త్రాప్యభిభావాత్ - పురానివమమరాజామతశ్చిత్తుత్తువశాత్ శరీరస్త్వంగప్రా
 శ్యతత్రేంద్రస్సశశీజారజాభాం-యనమధిరుహ్యగచ్ఛ కౌసాహంతారశ్శుపా
 శుపేతిభిగవంతమామీవ్యకోవమంతారకారిజాతేనసర్పిః తవేతితస్త ఇతిపారాణి
 తాఃకథాఃకథయంతి- ఖగచ్ఛంతిభిగాఃవమీణఃతేషామవిగతినిరోధగమనప్రతిబంధ
 కల్పంశుమథాంచైపుల్యంవిశాలత్వంచయదాస్తయోద్ధరవగాహండుష్పవేశంమహావ

మంతారనిరవంతారాయనమమాయభుజంగభావదూషి
 తాయదత్తభుజంగభావంభిగగతినిరోధకల్పవైపుల్యయో
 దురవగాహమహావనయోర్పింధ్యతైలసింధురాజయో
 గాగధతాగాధతాతస్మరకరోదరముదరజాత జాతవేదో
 విదిరతవాతాపిదానవావలేపలోపం లోపాముక్తాన్య

శంకువృక్షానసంలంగాధజలించయదాస్తయోః || నివనేశలిలకాననైశ్చిత్తుభయత్రా
 ప్యమరః-వింధ్యతైలసింధురాజయోవింధ్యాచలశముద్రయాస్సంబంధిన్యాయేగాధ
 తాగాధతేజోన్మత్సగాంభీర్యేతయోనస్మరమవలోపకంకరోదరంకరోహస్తోద
 రంకుమీశ్వయశ్య తంతథోక్తం - కరకలనియమితవింధ్య త్వాత్ - కుమీనిమీప్రశము
 ద్రతాప్యేతిభావః-అపాధారణపామధ్యేకనికేతనమిత్త్యథాః-అత్రవింధ్యశ్యగా
 ధితానముద్రశ్యతగాధతేతివయథాక్రమమన్వయాత్ - వనేశ్య త్రజ్జేషసంస్మృప్త
 యథాసంఖ్యా లంతారః-తథా ఉదరజాతవేదపాజాతరాన్ని నావిరవితోవిహితః
 వాతాపిదానవావలేపలోపోవాతాపినామకదానవగర్భనిజావణియేనతంతథో
 క్తం || ని || అవలేపిన్దుగవశ్శ్చల్లవనేదూషణేవివేతిత్వః-లోపాముక్తాయాఃవ
 ల్లిభంబయితుం || ని || ప్రావరుణీకస్యేవలోపాముక్తానధమిణీత్వమరః || ని ||
 వ్యుభోదయతేద్యమితివిత్వః-శరీరనామకేషాంసరితాంనదీనాంవంజః-కుతి

భూవశార్యసంపన్నః ప్రసన్నః నిమగ్నః కరణభివ-విశేషణద్వయేన బద్ధః సగ-
హాశిష్టాసుగ్రహసామర్థ్యోక్తిరామః శ్వసామశుంకీర్త్యననామః శ్రీరామశమాహ,
భోఽభివాదయతి నిజసామోచ్యురణపూర్వకం సమశ్చ తారేత్యథాః జ్యాయసాంసం-
స్తారతథాశాస్త్రోచారాదిభావః || * || అభివాదపరం విప్రం జ్యాయాం సమభివాదయేత్
అసానామామామస్తీతి శ్వసామచరికీర్తయేద్దిమమన్తరణాత్ - అత్ర శ్లోకసంఖ్యా-
శుభా-శృతముపజాతిః || ౨౫ || తతః తతః తతః తతః తతః తతః తతః తతః తతః తతః
రః-పరమహాషేణానామోత్పర బ్రహ్మరూపోయం శ్రీరామః మద్భక్తానాపదేశసాగత్య
స్వయం ప్రత్యక్షో భూత్కృత సమస్తాఽభూదిత్యుత్పన్నమరిదానం దిలంతః క-
రణైతత్యథాః-మహాషేణాగ్రస్త్యేన-ప్రతీతాభిః స్వయంతమహాషేణత్వారతన్యదవ్య-
తీత్యా రాజపుత్రత్వాచుచిరచితాభిరాశీభిశ్చహ ఆశీర్వాదైస్సాకం-మురసాశసక

ననామరామః || ౨౫ || X || తతస్స పరమహాషేణామహాషేణా

ప్రతీతాభిరాశీర్భిస్సహమురశాననకరాననం సరసిజాన

నాస్త్రింసోత్తామణంతూణీరయ్యుక్తం శక్త మయకోశంజ

ద్ధంబప్రగృహ్యతదాజ్ఞయాగోదావగ్యాస్తటనికటప్రకటి

తాః పంచవటీమసేవత || ౨౬ || X || తత్ర విస్తృతపక్షద్వం

ద్వమప్రతిద్వం ద్వమతశౌర్యావస్థాప్రప్యం యతాపతో

రాననగైష్ణవచాపం-శురసిజాననాస్త్రింసోత్తామణిద్వం సుతాగ్రస్థాదంతామణం
ఖం గ్రంథరూణీరయ్యుక్తం అత్యుసాంతతూణియగళం-తథా రుక్త మయకోశం హిరణ్మ-
యపిధానం ఖద్గం చ-ప్రతిగృహ్యస్తీకృత్య || * || కోశోస్త్రీగుట్టతేభిః శ్రీధాతేభాః సుది-
వ్యభాచిత్యభరః-తిదాజ్ఞయాతస్మాగ్రస్త్యస్యనిదేశన- గోదావర్యాః తటనికటేరోధ-
స్సమిప-ప్రకటితాం ప్రసిద్ధాం పంచానాం పటానాం సమాహరః పంచవటీతాం- త-
దుపలవీతిత్వాత్తదాభ్యయా ప్రభావంకం చిదాశ్రమమిత్యథాః- ఆశ్లేవశ్చ నివాహ్న-
మథజత-ప దవటీకృత-తద్ధితాథేత్యాది నాసమానః || * || సంత్యాపూర్వోద్విగురితి
ద్విగుశంజ్ఞ-అకారంతో తనశబ్దోద్విగుః స్త్రీయంభావ్యతవతిస్త్రీగ్యం || శ్లో||ద్వి-
గోరితిశీర్షా|| ౨౬ || తత్రేతి || త్రపంభవత్యాం-శ్రీరామః విష్ణుతంబికాలంపక్షద్వం,
ద్వం గరున్మగ్నం యశ్యత || ౨౭ || పక్షః పార్శ్వగరుత్సార్వసహయబలి విష్ణుతియాదవః

అప్రతిష్టంబును విధిమాన ప్రతిభ టంజగదేవీరమిత్యభావః అతశ్చార్యవస్థాయః ము
 హాశార్యమర్యాదాయః ప్రత్యయమధీనం-అంతోత్తరశార్యసీమానమిత్యభావః॥ ౧ ॥ ప్ర
 త్యయోధీనశశభజ్జానవిశ్వాసహతుష్టిత్యమరః-అప్రతిష్టంబుశ్చార్యవస్థాప్రత్యయ
 మితిహితే-ప్రతిష్టంబువాదానిరుపమానాశ్చార్యవస్థాయః ప్రత్యయం-కృతిమచర
 మం-అచరఃక్షితామేనతం-ప్రత్యక్షతావ్యయంగరుడమితిమిత్యుపమా॥ ౨ ॥ గరు
 త్వాంగరుడప్రత్యక్షత్యమర-మహింభరవీతిమహింధ్రః॥*॥ మూలవిభజిదిత్వా
 త్వాప్రత్యయః-యథాహవామనః-మహిప్రాసరణామూలవిభజిదౌతథాదశనాది
 తి-మహమహిధ్రక్త్యంమహవర్తననిధి-ఈషదశమాప్రకల్పస్యత్యయః॥ గృహ
 శాంరాజానంగృహరాజంజటాయమం॥*॥ రాజాహస్యభిభ్యష్యజితివ-అత్రా
 షీదశశ్చరః॥*॥ కేర్లుజీసివివృద్ధిః॥ ౨౭ ॥ పానేనతివిషయమైనాః పర్వతః-సిద్ధ
 వత్కృతనిదో-త్రతథావ్రతీయమానత్వాదిత్యవగంతవ్యంపానేనమునికర్తృకపా

తుమివ తాక్షాం మహామహీధ్రక్త్యం గృహరాజమత్రా

క్షీత్ ॥ ౨౭ ॥ ప ॥ పానేనహీనజలమభిమపాస్యమానం

మైనాకవిషము మాశ్రయతీతిజానామ్ శంకామిమాంసఘ్న

పతేః శధిశత్త్యం స్వత్తాతమిత్రమహమిత్యహరజటా

నక్రియయా-కేతునా-హీనజలంజలరహితం-ప్రాంతమిత్యభావః-అభిసముద్రమ
 పాస్యత్యత్వా-పూర్వంపక్షప్యేకోవ్యతపుకంధరభయాన్తత్రోపీయమానత్వాదితిభా
 వః-యథాహకారిదానః-మైనాః-మ-భోసధిబద్ధిపాభ్యమిలి-మునిమగస్త్యమాశ్రయత్య
 మసరిస్వాశ్రయభంగకారిణఃస్వస్వాశ్రయణీయత్వాదితిభావః-మాంసఘ్నత్వే
 యామిత్యేవంప్రకారే-జటామున్నమిమాంసఘ్నపతేః శ్రీరామస్యశంకాంతిత్య
 ర్థం॥ ౩ ॥ శంకాంతిగర్భయమురిశిశాశ్వతః-జటాయః శిథిలాత్వవంశవిసతాయాం
 శశ్వసాజ్జాతస్థాయీగస్యగుడాగ్రజస్యతనయోహంశ్యేనీగర్భసంభవఃపాతేరస
 విద్యాద్యుపవర్జితనిజాశ్వయవృద్ధాంతస్య-మాంసత్వత్తాతస్యదశరథస్యమిత్రం
 మహుర్॥ ౪ ॥ మిత్రంసుహృదిమిత్రోర్గృహితిశ్చ-ఇత్యుత్తేతిశేషః-అహరత్పరిహృ
 తవా-శ్రీరామముత్తనందెహరహితమకాషీదాదిత్యభావః॥*॥ తథా రామాయణం॥*

మీరాణామవశ్యంకరణావ్యంమధుపానంకేమంతథాచారాదిభావః॥౧॥ వీరపాణంః
యత్పానంవృత్తేభావినివారణభిత్వమరఃతేనశుల్కంకద్వలిరిరదితగతాధీ-ఉపమాఞ్ఞ
తేనశుల్కం క్రియాచేద్వలిరివతిత్రత్యయః॥౨॥ తదిత్యానర్పవిభక్తిరిత్యవ్యయసం
జ్ఞా-పత్రపుటానితరుపలాశసంపుటానిజాన్యేవపాత్రాణివషణా ఇతిరూపసంతేషు
దృశ్యసంలక్ష్యమాణఃఆవశ్యాయాదింశుశంబోహః సీహరశీతిరనికురుంబంబున్తికాశు
కథోత్త॥౩॥ అవశ్యాయస్తునీహరస్తుమారసుహిసంహిమమిత్యమరః-తథాచంద్రాతపే
చంద్రికాయాంనిరానందతాంప్రీతిరాహిత్యం-చందనామలేపేఉటీరచర్పయాంని
రాలుపలాంనిరేషేషతాం-చంద్రశాలాయాంశిరోగృహే॥౪॥ చంద్రికాలశిరోగృహ
మిత్తిమరఃనిరాశతామభిపాషుంహిత్వం-చంద్రోఉలస్థలచంద్రికాంతిమణిమట్టి
మే॥౫॥ ఉపలఃప్రస్తరమణావినిశ్చఃనిరానందతామస్త్రీగోహితత్వంభాతాయనసేవనగ

తాం-చంద్రశాలాయాంనిరాశతాం-చంద్రోఉలస్థలస్థి

రాసతం-వాతాయనసేవనోరుత్సుకతాం-వాపీహ

పోషకంత్సరుత్సంరతాం-వాసరావసానెనిరాదిరతాం

వారివిహారేనిరాకాంక్షతామత్యమామాలాయామపేక్ష

తామపవనభజనేల్పద్విగ్నతాంవజనానాంజనియా

గంభీరాభోగగభాగృహస్యచఘనేవకాచితభిత్తైరన్యత్సత్తి

రస్మరణీపటస్యచశశోదరలోమమ్మదుకంబశస్యచకా

జాక్షమాగాఢసువతసే॥౧॥వాతాయనంగవాక్షస్పృదిత్యమరః-నిరుత్సుకతామపరి
తోషతాంవాపీనాందీర్ణికాణాంహవానాంఉదపానానాంబోహఃకేతికనంచాశేచ
దుత్తంకతాంనిరుల్లాసతాంచానరావసానేసాయితాలేతినాంతామత్యేకహం-వా
రివిహారేజలక్రీడాయాంనిరాకాంక్షతాంనిస్పృహత్వం-ఉత్పంమాలాయాంపువలయ
బామ్మిఉపేక్షతామదాసేనతాంఉపవనభజనేఉద్ధావనవసేవనేల్పద్విగ్నతాంనిరు
త్సావాతాంజనానాంజనియాఉద్ధావయకాలాంతరోపయోగీనాంచంద్రాతపా
శీతలోపచారాణాంతదానికుసుమయ్యుక్త్యేనఅనపేక్షత్యాత్రేమనిరానందత్వాదిజన-ఇ
త్యగః-అత్రచంద్రాతపనిరానందత్వాదీనాంకేవలప్రకృతానామేవోత్పాదితక్రియా
రూపభిర్నంబంధనావమ్యన్యగమ్యమానత్వాత్-కేవలప్రకృతగోచరాశుల్కయోగీ
జా-రదుత్తం॥౨॥ప్రసుతానాంతథాన్యేషాంకేవలంశుల్కభమకః-దేవమ్యంగమ్య

[illegible]

లాగరుధామస్య చ కాశ్చి రాంగరాగస్య చ నిభూతా ముగూ
రభి రితిహ సంకాయంత్రస్య చ సుభిగ్లకరః పౌండ్రః శాయ
మానతుషారధూళిధూంబవాసరస్స రసేరుమాదామహవ
స్తహిన ప్రణతలసి శాధరడళమారభూతి నింకృత్తిః ప్ర

స్వాగతమును స్వచ్ఛందముగా శ్రీ రాంగ రాగ స్వరంతుమవిలేనన్నాశ్చర్యమెవ్వరను
 లేదానా మమకారమును పాలిది మెనులెట్లు దోషమునెంతయు నుదాసీనుమయ్యె
 త్పాదితానెఃః సుంకుమలము నృణంపుణ్యం ప్రోక్షలలోహితచందనం కాశ్చరణన్నవి
 ద్విద్భిః కాలేయజాంగలంస్త్వ లమితవాలయధఃస్థిభాకమలగాత్రైః ఘామరిహ
 తాంగాత్రైః భరితం ప్రాణం యద్ధి సుతికాయం త్రంబలగారిశిరీషరూపయంత్రం
 తన్వచిశ్చత్రంగం భావికాంగారశిరీషశానలత్వపీత్య మరసిస్థిభామగ్రహణం
 శ్రీమయారసుద్వేషత త్వాథకమత్యునిగతవ్యం మభిగంతుర్వత్వ నేన మభిరంభభాగ్య
 కరంగభాకాగాపదసంజ్ఞైత్యైశ్చశనవతాక త్సేనోమయాగిత్యా త్తజ్జన్మనా ప్రాసాప
 ల్యసంపాదితత్వథాః శ్రీభక్తచక్రముభిగంగాత్రంబలగారిశిరీషశానలత్వపీత్య మరసిస్థిభామగ్రహణం
 కృత్యాకిరణేభ్యస్త్రీభిశ్చన్వర్యయ్యైః శ్రీభక్తచక్రముభిగంగాత్రంబలగారిశిరీషశానలత్వపీత్య మరసిస్థిభామగ్రహణం
 పూర్వవస్థభాగ్యవదనం సుక్త తానామనసాభాగ్య లాభిరూపధమనానలత్వపీత్య మరసిస్థిభామగ్రహణం
 నావన్మస్యగమ్యమానత్వాత్ కేవలశ్రుతగోచరామ్యయగిత్యా త్తజ్జన్మనా ప్రాసాప

యమనారేణుకణవదాచరంతఃఅలిసూక్ష్మైశ్చారాభివ్యభాః - ఆచారకృజంతాల్లః
 శాసజాదేశః - తాదృశాఃమేతుమేరానిహరాస్తవధూయఃపరాగాభిరూపకంతా
 భిరూశసరాధూమ్రాఃతాశరాదివసాఃశుశ్రుశతభోక్తః||౩||క్షీబెదివసవానరావిత్య
 మరః-శరసీరుహణాంతావచావకోదవాగ్నితుమేరతుమేనలేనతద్ధ్వంసకరత్వాది
 తిభావః||౩||వనేదవనపన్నాచనిహావశ్చభివ్యతభిభావ్యతః-శుహితేకప్రతితాని
 వ్రణవత్ప్రతానిస్ఫుటితానీత్యభాః||సూ||వ్రణశద్వత్కరోతేన్యోంతాత్కరూ
 జిక్తః-తాదృశానియోనిలాసికానాంపన్యస్త్రీణామధర్మభావ్యధిరోష్ఠశల్లచాసితేహం
 దూరీభూతంయారతోపాస్తంశక్యత్యంజంతక్షతక్రియాశ్చక్షిణానభోక్తః-శ్వతః
 స్ఫుటితానాంజంశక్యత్యాసహత్వాదిభావః-వంశకృత్యభిపాదేదూరీభూతంయార
 తఃపరీహృతంవంశకృత్యంజేమనాదక్రియాయస్తిక-స్ఫుటితానామధరాణాంజేమ
 పూరణాసమధికత్వాదిభావః-కులవధూజనాధిరపుటానాంజంశక్యత్యాసాదిత్యా

క్షీం తారుణ్య పశ్యాంగ నాంగవత్ప్రయాతసౌభాగ్య
 ప్రపాసన్నివేశేస్తాలవృంజవిప్రప్రకాలఃకామినీస్తనభ
 రిగిరిమగఃసేమ్మినిష్ఠయనిలీనిదాఘభావోదివాభితవా
 తస్మాప్యనతిభయంకరనివాకరశ్చకోరఃకరస్మాప్యనతియే
 మంకరసుధాకరఃకాదంబకదంబస్యాప్యనప్రియంకంకమలా

లాసికాగ్రహణంప్రప్తవ్యం||౩||సతకీలాశకీసమేత్యమరః - ప్రక్షీణతారుణ్యశ
 క్యాంగనాంగవత్ప్రభవేశ్యాఃయవదిత్యుపమాప్రయాతసౌభాగ్యోశకరతామణీయ
 కఃప్రపాసనివేశంపానీయభావికాసంస్థానయస్తికాసతభోక్తః-టానాంపాంభా
 నాంచానపేక్షితత్వాత్ప్రపాథనాభావేనవృద్ధపశ్యాంగనాగనాంప్రపాసనివేశా
 నాంచలశుగతరామణీయకత్యంప్రప్తవ్యం||౩||ప్రపాపానీయభావికెత్యమరః-ఘృణే
 కవిధానం-తాలవృంతానాంవృజనానా-విప్రప్రకాలోనిక్రమశుభావః-గ్రమ్మ
 తావతస్తతోవ్యాధూననజనితానందసంభవాదిభావః||ని||వృజనంతాళవృంతక
 మిత్యమరః-కామినీనాంతరుణీనాంప్రసభరఃకుచభారవేగిరిమగఃసేమాగిరిమగఃస్థా
 వంతప్రనిభావంనిరాతంకంయథాతథానిలీనోఃసుభతయాప్రవతకామనోనితా
 ఘృభావఃపాశ్చత్వయస్తికాసతభోక్తః-తదానీంతామసీకుచభారమలత్యంతైష్ట్యస్య
 విద్యమానత్వాగ్-ఇయముత్సేయైగమ్యా రూపకసంకీర్ణా - వితేనకామంతనిదాఘ
 యాఃజేతృజేతృభావవృజ్యతే||౩||దాఘాగ్రిష్టకాలేస్యామృత్యుస్సేదాంబునోరవి

భవస్సత్తాస్సభావాఃప్రాణవైష్ణవజన్మస్తివిశ్వప్రకాశాశుభా-దివాభీతత్రాత
 శ్వదివాహనిభయశీలస్యఘోకనికరస్యాపినిదివాంధఃకౌశికోఘోకఇత్యమరః-అ
 సతిభయంకరఃమందప్రకాశత్వాదీషద్భయంకరఃపూర్వఃస్త్రికాః||౪౪||మృతా
 భియేష్యత్ప్రజ్వలిఖిలలరుద్ధ్వమదిత్వాదిసాముమాగమః-చకోరనికరస్యాపిచంద్ర
 కాపాయపక్షివిశేషవిజహస్యాపినిచకోరశ్చంద్రకాపాయాత్స్యభిథానాత్-అసతి
 డైమంకరఃనీహరావరణైసమందరస్తిత్వాదీషత్ప్రతికరఃసుధాకరశ్చంద్రఃస్త్రికా
 శః-డైమప్రియమంద్రేత్స్వలిఖిలలిఖిదిముమాగమః-కాదంబనంబస్యాపికలహంఘ
 నికురుంబస్యాపిని||కాదంబఃకలహంసస్యాదిత్యమరః-అసతిప్రియంకరాఃపద్మోల్లా
 సప్రేన్యాదీషద్భియజనకాకమలాకరాస్సరాసనియస్త్రికాః||౪౫||ప్రియంకరేత్స్వత్రపూ
 ర్వవత్తచ్చ్యుత్సయమమాగమా-తథాకరయుగశస్యహస్తయుగస్యస్యస్తికంస్వస్తి

కరఃకృతకరయుగశస్వస్తికంఘతయాఃనీహారాతంక శంక
 యాహృగయకమలమివ గోపాయంతమశ్శాంతదంతవీణా
 వ్యాపారేణవేపమానాధరపుటతయానీతికాపితాచితానిర్హ
 రణాయనిపుణమంత్రజపమవకుర్వంతమవింశపులకపాలీ
 కబళితకలేబరతయాసకరుణవిభిన్నరదోమకంబళకృతా
 గంతుమివభిక్షామటంతంధుర్గతవర్ణంఘృణాకదాచివపిక

కాకాశస్సన్నివేశవిశేషః-వ్యత్యాసస్థాపకంవ్యస్తీకశ్వాభాః-తదూఃప్రోయాబలి
 భః-ఉత్పత్తిః-శీతదాధానవతకవనకంబరాద్యాచ్చాదనాభావాదురసీవీరచితోయేన
 సుతతోకః-శీతబాధయావ్యత్యస్తహస్తాచ్చాదితోగనలఇత్యభాః-తస్యభావస్త్రాత
 యాపాశునా-నీహారాతం-చాతురీనోపద్రుకాయశంకాభీతితయాని||౪౬||శంకావిత
 త్కభయఋరిలియాదవః-హృదయకమలః-హృత్పద్మగోపాయంతంకమేతమవేష్య
 త్రేయై-గుహాధూపవిభీమజీవనీభ్యుతయఇత్యాంప్రత్యయః-దంతాచివవీణావల్లకి
 కాద్యవిశేషః-తైత్వజనితసామకంపవశేనధ్వననశీలత్వాత్-అగ్రాంతంకరంతరయో
 మంతవీణాత్వాపారః-చలనరూపక్రియావిశేషః-తేనవేపమానాధరపుటతయాకంవహత
 నభరౌష్ఠతయా-పేతోనాశీలికాయాః-తైత్వబాధాయాః-పితాచ్చాశ్చనిర్హరణాయతా
 నిరాశర్దుముచ్చాటయితుంచేత్సగః-నిపుణంశమరంకుంత్రజపంకుంతోఽప్రాప్తగంభ్యః

ర్వంశమివేత్యున్నేయైచవికళపులకపాశ్యాపాం ద్రరోమాంచ ప్రపంచేనకబలితంగ్ర
 న్నై అచ్యుదితమియావత్ - ౩ తేదీరంశరీరంయస్యత త్రయా హేతునాసకరుజేనకయా
 పునాదినిబ్రహ్మణావీణకాంతంబ్రా మకంబులంపెనురుహయాశుకంబళంతే
 నకృతాంగరక్షంపిరనితాంగ సంగో కనమివస్థి తమిత్వ్యేయైణాంతిసహాణాంసం
 వృష్టిః శివోనుట తదాభ్యైచనణతత్వ రంమగతవగంబరిగ్ర సమూహః || ౧ || పరి
 బ్రాం శ్రీకృష్ణాపిశ్చత్య మరణోన్యైదానిమృదుకాని || ని || కారుణ్యంకరుణాశ్శుచేత్యరుక
 ః మలాసీలాశ్చ ౦౨ ప్యాఅస్తీలిక మలామస్తీః || శ్లో || అశశాద్యత్పర్యాయః || ని || అస్తీః
 ఉద్యాలుయాపద్యానమలాశ్చి కాశారీప్రీయేత్యమరణః సాలాశ్చరవతినద్య మ్మవతీకరుణాక
 టామపియతేతన్యైకస్యతానాపాదితవత్సృకభి || శ్లో || నభిభాస్యనశబ్దస్యమభ్యుపేతి
 శుభానాచధవాఅలోకితవతినభవతీత్యభా || శ్లో || అస్తీశవంశదరో వ్రయుద్యునో

మలానాలోకితవతినతన్వైస్యసానూయత్తవతీయావాసతామ
 రసశివత్ర కోశంవివాదయాకా గగనమగంగజకరపుష్కరోద్ధిత
 తశిశంకిక కాశారైరక్షతకమన్య రశరత ప ప్రత పగగనాంగ
 నాంగప్రవత్సే దనదృ త్తై రక్షీణమహాహిమ ప్ర కరైరధ్వ
 గాంత కరణానిసీమంతయకా హేమంతనమయస్సమృద్ధం

శ్చస్తీలికావ్యకారవచశాభవంతిలటపూర్వాచార్యాణాంనంజ్ఞా. ఇతిమత్సేలికే
 మః తన్వైస్యకేమలాస్తాతస్యాంకమలాయామిన్యధః || శ్లో || ప్రుథ గ్రహేహ్యైక
 మాయాధానాంయో ప్రతికోపఇలిచమధీకాసామూయస్సేమ్యకన్యైవేత్పుత్సే
 యోపశత్ర కోశంసనగంకుట్టలంపవాహనాధోఘంప || || పత్రింవాహనవగ
 గలాః కోశోస్తీగకుట్టలైభ్య పిథావేధోఘదివ్యమూరిలిఖిష్యామరౌతస్యా ఇదంత
 ద్వియంకమలశుంబంధింతవాసతామరసనివాసశుంకెరుహం || ని || శివంకెరు
 హంతామరసమిత్వమరణః తద్వివాశింకెస్యభృతి సయకార త్రిధౌంకాంకమలాయా
 ప్రతికారస్యయమృతత్వేనదీయావాసజాకురవ ప్రతికారకనాత్ ప్రత్యసీకా
 లంకారః || పదు || శ్లో || పరిణః ప్రతపక్షస్య ప్రతీకారేమదుష్కరే యనదీయా
 త్పర్యాకరః ప్రత్యసీకంతరుచ్యతామిశవోక్త్యైవేత్తేతిత ఇతిసంకరః - కాశత్ర
 కోశంబ్రహ్మణామిశేయః తథాగగ నమవమతంగజకుంబరః || ని || మతంగబోగబో
 నాగంకుంబరౌవాతణిక్రరీత్యమరణోన్యైకరతుమ్క రేణహస్తాగ్రేణాభిరతః శ్లో || పదు

అస్మిన్ కరకసిరోజలవిః కుశలః తపోతపాతానైస్త్రాతైః తిరూపకసంకీర్ణతా మ్రా
 ప్యోత్సేయైః మా||ని|| శ్రుతం కరిహస్తాగ్రేవాద్యభాండముభేజలత్వమరః-అశ్రు
 మ్మరశద్వేదైకరప్రసీతే పునఃకర్మహంకరం లభకర్ణాచరం సాదివద్భిష్టవ్యం -అ
 తఃకుక్షన్తరశరతాపేనత్యంతకఠోరమన్తబాణకృతశుంభ్యరేణుకృతవృంతప్రం
 యదగ్రసమేతఅంగసాతస్యాః అంగః శరీరంతస్సత్వృవత్ శంశ్రువమాణః స్పేదః కు
 మాంబుకగగణః కర్మజ్యేతత్సద్వైత్వైశ్చ స్పేయైః భూతోశమా-గగనస్యాగస్వే
 రయోగప్రసిద్ధత్వాదిత్యుత్తం||ప్రాకృద్వేదైః శాస్త్రాదికృతశః-అమూలః స్వగగన
 సైవవస్తరశరశంకృత్యుత్తం|| తాస్యస్వేత్వాత్ప్రగృహితభావః-అక్షిణాదుప్రకరైః
 అదిచ్ఛిన్నమపరాసారైః అభ్యగారతః శరణాసాంకృత్యవయానినీమంతయన్విదార
 యః హమంతసమయః హమంతకాలః సముజ్జృంభతదిబ్బృభిరోభావ||30||య
 త్రే||యత్రయస్మిన్ హమంతేవిరహవల్లనాప్రియపితౄగాన్మనాన్-అంతఃపీడి

భట||30|| యత్ర కాంత సహశ్యంశ్చిత్రా తావరహః ని నాని

తావసే న వేళాంచవేలాంచవ్యసనాంబుధే||30||గ|| త్రవ

ర్ణవాటామవ్యమధ్యాసేనంబత్వణగ్రజముపససాదమూర్ఖ

తాః కాంతాః స్త్రియః-నివాససానవేళాంచనిని రామకాలం-వ్యసనాంబుధే! కు! భసా
 గరశ్యవేలాంచూలంచ-నశశ్యంతి మన్మహావిరహవేదినావశాత్ కఠోరతాపభావభి
 కత్వేనప్రసీయమానత్వాదిభావః||ని|| అభ్యంతరవికృతావేలాకాలమర్యాదయోగపీ
 త్యమకృతప్రవేలయోగుభయోరపి ప్రకృతయోరేవాదశాస్త్రయోరూపధర్మసామ్యే
 నౌపమ్యస్యగమ్యమానత్వాత్-కేవలప్రకృతగోచరామల్యంగా||తా||30||గ||ప్రే||
 కత్రహేమంతే-హర్షంతోదీతభావః-నిఖిలదూషణదిభాతోః-హర్షేణోదీతభావ
 సేనయన్ష్ఠాదివత్క్రియాః సేభ్యంతిహేమయంతిహేమకాలా యద్యా తూహకారా
 విరభానియస్యాస్యాశూలకాలానామరాతుసీరావణస్వసా||ని|| హర్షం దాత్సజ్ఞా
 యామగతినిత్యం||సఖముఖాత్సజ్ఞాయామిదనశీల-వణకాలాచరం||వ్యర్థ
 త్యధః-అధిగోచసాసాంకమేలికమీర్షం-అధ్యాసేః మునిష్ఠి||సఖంబుదాసగతి
 కారః-లక్ష్మణగ్రజంబామముపససాదప్రసాదః-కామాతుగత్యంతిభావః-తానికాగ్య

కరణపక్షత్వైర్జగత్సహజన్తప్తవ్యం || ౩౨ || తస్మిన్పితృప్రలయాదాకతంప్రాతే
 యం || * || తతలగతభక్త్యణ్ || ఘ్ || కేకయమిత్రయప్రలయానాయాదేరియ ఇతియశది
 స్యుతియాదేశః-ప్రాతయధారాభిరీహరాసావైఃకవచితఃలపేష్టితఃXXనాభోగోXXవ
 విస్తారఃదిక్పక్రవాళంజ్జడలంచయేనతస్మిన్ తథోత్తే || ౩౩ || చక్రవాళంతుమండల
 మిత్యమరః-ల విహోజ్యుంభితోహృన్ప్రప్యథోక్త్యన్తనతటంకుచమండలంయాసాంతా
 భిర్యాయితాభిర్యథూభిఃహిసావిహిసావియుక్తావిరహిణభిర్యథూభిః-తేమంసంహరకా
 లేప్రయకాలే-అథవా-తేమంసంహరే సంహరణక్రియాయంతాలేకృతాంతరూ
 పే || ౩౪ || తాంతాసహసోఃకాలిత్యమరః-హనంతీరహనంతీంచహసంతీంచామలో
 చనాప్-హేమంతేయేన సేవంతేతేనరాదైవవంతితాఇతివచనాత్-పిరహిజనమరక
 ఇత్యథాః-తస్మిన్ కాలేహేమంతసమయే-కామేసాంధావివేకదృష్టిశూన్యేత్యథాః ||
 సామూర్వోక్తా రాక్షసీశూనకాణభా || ఘ్ || జాతైరస్త్రీవిషయాదయోపధావితిజీవ-ల

కాభా || ౩౫ || చ || తస్మిన్నుజ్జుంభితోష్ణస్తనతటదయితాహీన
 సంహరకాలేకాలేప్రాతేయధారాకవచితXXనాభోగదిక్ప
 క్రవాళే | కామాంధారాత్ససీసాపతిమతిమతనో నైథి
 హేమనాథేలక్ష్మీనీలారవిండేనవపిశితధియంతన్వతీశ్యేన కేవ

త్యైఃనీలారవిండేః హరవత్తే-లీలయాకరదృతకమలేవానవపిశితధియంతాతనమాం
 సబుద్ధింతనఃచికుర్వంతీ-తాద్భగ్వాగంతి | సాప్తువతీత్యథాః || ౩౬ || పిశితంతరనంచూం
 సమిత్యమరః-సవక్రహణంజిఘ్రిష్టాననాథామిత్యవగంతవ్యం-శ్యేనికేవశ్యేనాం
 గనవ-వతకమానాంతీంశేషః-శ్యేనోగృహ్లాతీయః కపింజలాదిషుద్రఖగ్రాహీ
 ఉక్షిచితేషః || * || జాతేరస్త్రీత్యాదివాచితఃసావైభోకః || ఘ్ || కేకతిప్రావ్యఃసై
 త్తీవీప్రానాథేసీతావల్లభశ్రీరామే-వితేనాన్యసంభాగాథకాంస్త్రాంతరావ్యంతాథా
 వఃసూద్యతే-ఉతిమంతంపిరయంసేభూమదితిబుద్ధిమంతో-అతరో-వ-ఉతిత్వేనావృ
 ణోదిత్యథాః-శ్యేనికా-లీలారవిండేమాంసబుద్ధిమివసూర్వణభాపిశ్రీ-రామేప్రియత
 మబుద్ధింతకాలేత్యథాః-అథవా-రాక్షసీ-శ్యేని-కాక్ష్యీ-లీలారవిండేన-పిశితధియమి
 వ-మైథివీప్రానాథేపతిమతంతన్వతీనిదధానాసతి-అతనోద్వరణమితీశేషః-త్వంమే
 ఉతిభావేతిశ్రీరామకృణోదిత్యథాః-ఉ-ఉమ-లంతారః-సచాకవిండేశ్యేనికాయాః

పిరిత్రాంత్యవయకథనాద్భాగంమితాంగేనసంకీర్త్యతే-ప్రగృహ్యత్రం-లక్షణంఋ
 త్||౩||తతః||తతఃపతిత్వేనవరణానంతరం - ఇమమేనంజనంమామిత్యథాః-త
 ప్యాఖండితమహిమాతి శయద్యోతనాథామిదంశబ్దేననిదేశః - జానకీజనకమహా
 రాజపుత్రీజాయాయస్యజానకీజానకీతావతిః||*||జాయాయానిజితినీజాదేశః - ఈ
 దృక్సంభాగ్యశాలినీమహామలప్రసూతేయంసన్నిహితామమభార్యానిసగతోహంవైక
 వత్సీవతశీలతస్సాన్తమత్వద్వరణయక్రమితిభావః-ఇతిజానకీజానకీతావతిమమభ్య
 ప్నేతిప్రాతీతిర్థాః-వరమాధాస్తుదశరథనందనరూపేణజననాజ్ఞనంప్రహ్లాదగ్రహా
 వ్యసరిపాలనాథాంరాజపుత్రత్వేనావతీణామిత్యథాః-ఇమంమాంజానకీతావతి
 త్యాలయ్యోఃపతిఃశ్రీమహానిష్ఠః - తథాచరాక్షససంహతుర్నిష్ఠఃసేనరాక్షసీవరణం
 యక్రమితిభావః-ఇతిజానకీతావతిః||*||గురుణాపిసమంపాన్యంత
 తావ్యంకుటిలంవిసేత్యాదిన్యాయేనప్రాప్యవిషయమపిపరిహాసంప్రయోజయకారా

తి||౪|| తతఃస్తేనజానకీజానిరితిజానకీహీజనమిమంమహా

నుజమహానుజధంజబలమబాలమబలానియుక్తంయుక్తమూ

శ్రయితుంతవేతిప్రత్యాఖ్యాతారామేణసాసామిత్రిము

మాలత్యునిషయత్వేనప్రవృత్త్యాభాసప్రత్యాయకైప్రాప్త్యేణనివృత్తిప్రతిపాదకై
 శ్చిష్టతేప్రేక్షణాభానాథాముత్తరమనుభాషతేమమేత్యాదిసామమానుజంసోదరం-న
 తుయదీకంచనసాశీల్యసౌందర్యాదిభిమత్ప్రబుత్వమిత్యథాః-మనుజానతిప్రాంతమతిమ
 నుజః||*||అత్యాదయఃప్రాంతాద్భర్తేద్వీతియేతిసమాసః-తద్భుజబలంయస్యశం
 మానుషదాహుపరాక్రమశాలినమిత్యథాః-అచాలంతరుణంరలిక్తమనితయావత్ - ఆ
 బలావియుక్తమనూభభార్యమనన్నిహితభార్యంచాలతోభార్యావేషేణమిత్యథాః-సావ
 త్వమేవపరిష్యసీతిభావః- ఈదృశంలక్షణమాశ్రయితుంభార్యాస్తేనానువతితమంత
 వయుక్తమనురూపమితిపరిహాసానుమాలఃప్రాసేతికాథాః - అంతరాశయస్తుమమాను
 జంధమశీలత్వాదినామత్సమబ్రహ్మచారిణమిత్యథాః- అతిమనుజఃపురుషాత్తమో
 విష్ణురీతియావత్-తవ్యేనభుజబలంయస్యశంవిష్ణుతుల్యవరాక్రమమిత్యథాః-చాలఃఅలి
 వేకేశనభవతిత్యచాలఃతంవివేకినమిత్యథాః - అబలాఃయుక్తం-పరదాశపరిగ్రహాది
 సూన్యంఎకవత్సీవత్రమిత్యథాః-అశ్రయితుంయుక్తమితికావోః-నయుక్తమిత్యర్థః

ఇత్యనేక ప్రకారేణ రామేణ త్రత్యాఖ్యాతా శ్రుత్యుత్థాని రాత్యతావాసాశూపాణభూ
సామిత్రిముపేత్య తాత్పర్యానభిజ్ఞతయై శ్రీరామవచనంపావనుహమేవమన్వానామం
బబుద్ధిగియంలక్ష్య సమీపంగత్యేత్యథాః-మనీషితమనతిక్రమ్యుథామనీషితంయా
వదభిలాషమిత్యథాః-ఆభాషతమాంపరిశ్రుహజేత్సవోవత || ౩౧ || యథాసాద్విశ్వవిత్వ
వ్యయాభావః-యథాసాద్విశ్వవీఘ్నభకాపదాధాకానతివృత్తిస్త్విత్తభిధానాత్ || ౩౨ ||
తతఃకింజాతమిత్యతలహ || తేనతి || పత్ర హేతవ్యాణి ఆర్యశ్శ్రేష్ఠస్థితస్థశ్రీరామ
స్థయైశ్వర్యాద్రభమవృత్తిస్వేత్యథాః-అహంబాసోద్భవ్యః-అఃఃమఃజాతాయాప్స
త్కులవృషాతాయః || ఆర్యాయాఇలియావత్ నార్యావధ్యా || ౩౩ || నారీసీమంలిసీవధూ
రిత్యమః-దాశభార్యావదంశ్యత్యభార్యాస్థానంతథాభూతత్వమిత్యథాః || ౩౪ || అదం
వ్యవసిత త్రాణస్థానలత్తైప్రేవస్తుస్త్విత్తమరః-అసార్యంనమలయుక్తభలుదాన

పేత్యయథామనీషితమభాషత || ౩౪ || X || తేనాపిభిశ్రే
తస్యార్యస్య దాసోహందాసభార్యావదమనార్యంనను
నార్యాఃకులజాతాయాస్తస్మాత్తమేవభిజేతాః || ౩౫ || X ||
అక్రూరసత్త్వంభయానకకాననసంచారాచక్షరాంవిదే
వారాజపుత్రీంవిమోయత త్రభవతీమేవానాపరిగృహీష్య

భార్యాభూత్వారాసీభావంగంతుమసాంప్రతమిత్యథాః-తస్మాత్కారణాత్తమాగ్యం
శ్రీరామమేవభిజేతాఃపార్శ్వయః-ఆర్యాయాలర్యభజనంయుక్తమిత్యపిరాథాః
వాస్తవాధానుమిదలక్షణయాలపహ్నువేవహేతుంగతే-కులజానరేకమంగతేమం
గభశబ్దప్రయోగవోలభత్రజాతేసర్వశద్రుదాతమిత్యాదిత్యయోగబద్ధ్యత్వం
ఆర్యశ్శ్రేష్ఠస్థశ్రీరామస్థభార్యాత్వమేవభిజేత్యసీలిభావః-అదృశ్యలక్ష్యమా
శ్రయమింభార్యాత్వేనామవతికారులవయుక్తమమరూపమిలవలిపానామకూలసాగ్రతి
తికోథాః సర్వమపర్వసార్వభౌమస్యతస్యప్రసిద్ధస్యశ్రీమహావిష్ణురూపిణోహందానః
భక్త - శ్రీవిష్ణురూపశ్రీరామభక్తత్వేనఆత్మీయం పావనభిర్వర్ధితః-కులజాతాయఃనా
ర్యాఃభవత్యాదాసస్యశ్రీవిష్ణుభక్తస్యభార్యాయః-మర్త్యదంలద్వరేణమయుక్తంనాన్యః
అదోభికారోహణవాంఛితవదిత్యథాః-తస్మాత్తంవిష్ణురూపంరామమేవభిజేతాఃశర
ణంగత్యే-యః-చ్యుగవకారిజీత్వంయః-తాభవిష్యసీత్యర్థః || ౩౬ || త్రాతతి || అథ

గురుశాపి సమంహస్య మిత్యాదిన్యామేనలక్ష్మణః శ్రీరామేనీతాయా మపి పరిహాసం
ప్రయ్యజ్జే - కింతుఅహారసత్వామదృఢచిత్తాం అతఏవభయానకేభయంకరేకాన
నేసంచారా చతురాం సంపరణాశక్తాం - యద్వాసంచారేణా చతురాంవివ్వలాం
వనవాస ప్రతిబంధ భూతామిత్యభావః - విదేహరాజ పుత్రీంసతుసదేహ రాజపుత్రీంత
తపివక్తృశాంగీమిత్యభావః - అనుదరాకన్యాఅలవణాయవా నూరిత్యాదిభాష్యకారవచ
నాదీషదభవాచినభాభావకోయం విశబ్దఃనిహితనావ్యయా నామనేకాభావాత్వా ద్విదే
హశబ్దోయంరాజవిశేషణం రాజపుత్రీవిశేషణంచ - త్వంతునౌక్తత్రయ విశేషణవిశి
ష్టేతిభావః - ఈదృశింసీతామహాయత్యత్వా - తత్రభవతీంపూజ్యాంత్యా మేవేత్య
భావః || * || ఇతరేభ్యోపిదృశ్యత ఇతిప్రాగ్గీయస్త్రుప్రత్యయః - సుపుసేతిసమా
సః || * || ఉగితశ్చేతిజీవ - త్రిమతత్ర భవా న్నుజ్య స్తదై వాత్రభవానపీతి యంచ
వః - అసా శ్రీరామః - పరిగృహీష్యతిస్త్వీ కరిష్యతితి ప్రాతివికోభావః - వస్తువస్తుఅ
హారసత్వా వం ప్రసన్నహృదయాంవిశిష్టకానసంచారేణాచతురాం పీడితాంసుకు

తీతిలక్ష్మణే నాభి హితావీత మతిస్సా తదీయం వచన మనుచు

తనుమనుత || ౩౬ || ప || దశరథాత్మజయ్యగ్న నిరీక్షణక్షణస

మాకులబుద్ధి రియందహౌ | ఉభయకూలసమన్ధితశౌద్వలభృ

మరీమిత్యభావః - యద్వాసత్వం చారభీరుమిత్యభావఃభీరుత్వనై వీవకులస్త్రీధర్మవా
త్వాదిభావః - విదేహరాజపు త్రీం జకమహారాజ కన్యకాం మహాకుల ప్రసూలాం
విశిష్టదేహరాజపుత్రీంచ - అతఏవతత్రభవతీంచదుమానసీయాం సీతామేతాదృక్స
కలగుణసంపన్నత్వే నాపరిత్యా గార్హామిత్య భావః - విహయ - కఠోరహృదయాంకు
లవధూధమహాపరిత్యాగేన ఆతతాయితయాకానననై వీరసంచారత్వంరామసి
త్వేనాకులజాతాం వికృతాకారాంచ అతఏవతత్రభవతీం విరుద్ధలక్షణ తయా అపూ
జ్యాంపరిత్యాగార్హాంత్యాంపరిగృహీష్యత్వేవేతికామః - నపరిగృహీష్యత్వేవేత్యభావః
ఇత్యేవంప్రకారేణతేనలక్ష్మణేనాభిహితా ప్రత్యుక్తాసతీ - వీతమతిఃపరిహాసాశయాన
భిజ్ఞతయానష్టబుద్ధిస్సామూహణభా తదీయంలక్ష్మణోక్తంవచనం అనుమతమనుమాలం
అనుమతఆబుధ్యత - తత్రవీతమతిపదార్థాస్యవిశేషణగత్యామనసశబ్దార్థాంప్రతిహే
తుత్వాత్పదార్థాహేతుకంకావ్య లింగమలంకారః || ౩౬ || తతస్సాకిమకరోదిత్య
తత్రహ || దశరథేతి || దశరథాత్మజయ్యగ్న స్యరామలక్ష్మణయోర్నిరీక్షణక్షణేనవచనా

సూత్యవేససమాకులాస సంభ్రమాబుద్ధిర్యస్యాస్మా అనయోఃకతరంభ జామిఃకోలా
 యమానమాననేత్యభః॥ ౧౧॥ నిర్వాప్యపారస్థితౌకాలవిశేషోత్పవయోఃక్షణ ఇత్యమరః-
 ఇయంశూపణఖా - ఉభేచతేహాలేచ ఉభయహాలే - అత్రోభాదుదాత్తోనిత్యమితి
 పృథక్కుత్రగ్రహణాదేవనిత్యత్వేసిద్ధేపునర్నిత్యత్వ గ్రహణసామభ్యావత్సృతివిషయే
 ఉభశబ్దసానేఉభయశబ్ద ప్రయోగవివసాధురిత్యనుసంధేయం - యథాహతైయ్యటః-
 అత్రోభాదుదాత్తోనిత్యమినిత్యగ్రహణనేయదం ప్రయోజనంవృత్తివిషయే ఉభశబ్దప్ర
 యోగోమాభూత్ - ఉభయశబ్దవై వ్యవయథాస్యాదిత్యుభయపుత్ర ఇత్యాది భవత్యేత
 ద్వాప్యభ్యా తంకుదీయ శృంగార నాటకే- తయోఃపూర్వోత్తర సదీతీరయో స్వమంరు
 ల్యంయథాతథాస్థితౌశాద్వరాశప్యభ్యామదేశాశాదాశ్చప్యాభ్యా నయోదేశశయోస్సంతే
 తిశాద్వలావితివిగ్రహః॥ ౧౨॥ శాద్వలశ్చాదహరిత ఇత్యమరః॥ ౧౩॥ శాదఃకదళమశప్యయో
 తివిశ్యత్వ ॥ * ॥ నదశాదాద్వలజితి వలప్యత్యయః - తయోర్యోత్ర ముక్తుత్రవాగ
 చ్చామితితి త్రసం భ్ర మః - తేనహేరునాగతాగతాభ్యాంయతాయతాభ్యాం భిన్నా
 భేదం ప్రాప్తాయాగవీగోఃభయః ॥ * గోరతద్ధితలుకీతి సమాసాం తప్తవటిత్వాత్ గీద

మగతాగతభిన్న గవీక్షశామ్ ॥ ౩౭ ॥ ప ॥ పృషస్యంతీ పృష

స్కంధం రాఘవం రావణానుజా । భూయశ్శూర్పణఖాభేజే

తస్యాదశామవస్థాంబధౌత్యతవతి ॥ ౧౧ ॥ దశావతావ వస్థాయా మితి విశ్వః - రామల
 క్ష్యణయోరన్యతరప్రాప్త్యాశాంధోశనేనపరమభిద్యతేత్యభః - అత్రాన్యధమన్వా
 న్యత్రాసంభవాత్తత్యదృశీంబశామితిసాదృశ్యా తేచాదసంభవద్వస్తుసంబంధ రూపోని
 దశనాలంకారః - తకు కం॥ * ॥ ఆసంభవద్వస్తుయోగాదుపమాసూపమేయయోః-
 ప్రతిబింబ క్రియోగమ్యా యత్రసాస్యాన్నిదశశనేతిలక్షణాత్ ॥ ౩౭ ॥ పృషస్యంతీ
 ౧॥ పృషఃపుమా ॥ ౧౨ ॥ పృషస్యా వ్యాసవేధమేసారభేయేచశ్లజే - పుంరాశిభే
 దయోశ్చృంగ్యాంమూషక శ్రేష్ఠయోరపీతివిశ్వః - పృషంపురుషమాత్మనః ఇచ్ఛ తితి
 పృషస్యంతీకాముకీ ॥ ౧౩ ॥ పృషస్యంతీకుకాముకీత్యమరః ॥ * ॥ సుప ఆత్మనఃకృజి
 తిక్యత్ - అశ్వక్షీరప్యపలవణానామాత్మనఃప్రీతౌకృతీత్యనుగాగమః - ఆశ్వప్యయో
 దైఘసేచ్ఛాయామితివక్తవ్యమిత్యభఃనియమః - తతఃశత్రు ప్రత్యయః ॥ * ॥ ఉగత
 శ్చేతిదీప్ - రావణానుజారా వలస్వసా శూపణఖా - శూపణ కశ్యంబరా పరనామా
 కశ్చిదనురః - తస్యారాతిస్తేనబాధితావీడితాసతి - జగన్మాహనదివ్యసుంకగవిగ్రహ

త్రీరామదశానజనిత మదసాతురా సవీర్యభాః - పుషస్య వృషభస్య స్కంధా వివ
స్కంధౌభుజశీషేయస్యతం - స్కంధౌన్నత్యస్య మహాపురుషలక్షణత్వా దితిభావః -
రాఘవంశ్రీరామం - భూయఃపునరపి - భజేప్రాప ॥ ౩౮ ॥ తదస్మితి ॥ తదనుభవనానం
తరమియంశూర్పణఖా - జనకదుహితుర్జానక్యాస్సంబంధి అనితరయమవతీయోగ్యంఅన
స్యవభూసాధారణంభాగ్యం శ్రీరామపత్నీత్వ రూపంభాగధేయం తథారామస్యరూప
రామణీయకం ఆకారసౌందర్యంవ ॥ని॥ రూపంస్వభావేసౌందర్యే ఆకారశ్లోకయో
రపీతివిశ్వః ॥ * ॥ యౌపధాన్యరూపౌత్తమాద్వ్యభో - యద్వామండలముక్తాహరనూపు
రాంగదాదిచతుర్విధభూషణాభావేషిభూషిత వదవభాసమాన ఆకారవిశేషారూపం
తదుచ్యత - భావప్రకాశే ॥ * ॥ ఆవేధ్యారోస్యనిషీప్యభూషణీయైరభూషితం - య
ద్భూషితమివాభాతత గ్రూపమితికథ్యత ఇతి - అంగాస్యభూషితాన్యేవ ప్రవేశ్యేయై
ర్విభూషణైః - యేనభూషితవద్భాతి వితద్రూపమితికథ్యత ఇతి - తస్య రామణీయకం
రమణీయత్వంచ - నిరూప్యనిర్దిశ్య - పునశ్శబ్దోవాక్యాలంకారే - ఏవంవక్ష్యమా

శూర్ప కారాతిబాధితా ॥ ౩౮ ॥ గ ॥ తదనుజనక దుహితర

నితరయవతీయోగ్య భాగ్యం రామస్య రూప రామణీయకం

ననిరూప్య పునరియమేవమచింతయత్ ॥ ప ॥ ౩౯ ॥ లావ

ణ్యంబునిధేరముప్య దయితామేనామివై సంజనంతస్తాన్నా

గద్రకారేణాచింతయోచింతితవత్ ॥ ౩౯ ॥ తత్ప్రకారమేవాహ ॥ లావణ్యమితి ॥ ఆ
స్మదన్వయగురోరస్తత్కులశ్రేష్ఠస్య అస్తత్కులహుటస్థస్యపులస్త్యస్యేత్యభావః ॥ని॥
గురుస్తుగీష్వతాశ్రేష్ఠఇతివిశ్వః - ఉత్పత్తిభూజన్మస్థానంసాక్షిజనక ఇతియావత్ - త
థాచాస్తప్నీతామహత్వేవాస్తాకంహితాచరణతత్పరేణభవితవ్య మితిభావః - చద్వభూ
ర్భృష్కలవై కలావణ్యంకాంతివిశేషః ॥ * ॥ చాతుర్వర్ణ్యాదిత్వాత్పాన్వితేష్య
జ్యౌత్స్వయః ॥ని॥ లవణోరసరక్షోభి భేదేమలవణాదిష్యితి విశ్వః - యద్వా ముక్తాభ
లేమథాయాయా ప్రరళత్వమివాంతరా - ప్రతిభాతియదంగేశుతల్లావణ్య మిహూవ్యత
ఇతిభూషాః - తదంబునిధేఃఅపరిచ్ఛిన్నలావణ్యసంపన్నస్యేత్యభావః - అముష్యత్రీరా
మస్యదయితాంభార్యామేనాంసీతామివఏనంజనంమామిత్యభావః - కస్తాధేతోనాస్య
జిత్ సస్రుప్తవాప్రపితామహత్వసంబంధాదిశ్రమేకప్రప్తవ్యా - తథామామకాంగం
సస్రుప్తవాన్మూచుకోవిధాతేత్యభావః - ఏవంవేదీయమివామమప్యస్య లావణ్యాంభో
ధోభార్యాభూత్వాభస్యతాం ప్రాపుయమితిభావః - కిమనయా అకాండచింతయేతి

స్వమనసిస్త్వయమేవ నీషేధతి || ఆస్తామితి || ఏతత్సృజనవిషయక చింతన మాస్తాం
 తిష్ఠతుగతజలసేతుబంధన ప్రాయశాన్తేనకమిత్యథః - కింత్యరణ్య వాసరసికేవనవా
 సతత్పరేరాజ్యస్త్రీసంభోగాదినిష్ప్రహ ఇత్యథః || * || అత ఇనిరనావితిరసశబ్దా
 స్త్వస్థితీయప్తస్య త్యయఃకుకంబిత్తమేనిమిమేత్యేతద్విధక్షిప్రతిరూపకమవ్యయం
 మమత్వాదాస్థింతాద్రహిలోనిమమమతస్మిన్నై వరాగ్యసంపన్న ఇత్యథః - అస్తి ఛా
 శ్రీరామే - కాననచంద్రికాసమదశామరణ్య చంద్రికా ప్రాయశాముషభోగానుషభోగి
 తయానిష్ఠలామిత్యథః - ఇమామేతాదృశాంకాంతిలావణ్యసంపత్తింకింకిమథః -
 నిమిమేనిమితవా - అరణ్యచంద్రికావన్నిరథకతాస్వదీప్తక్రాంతినిమాణమ
 యుక్తమిత్యథః - ప్రాయశ ఏతాదృశానుషయ క్తనిమాణై వాయంవిధాతేతిభావః
 హాతిభేదే - కష్టంబ్రహ్మణః ఏతాదృశ కాంతినిమాణ ప్రయాసవై ఫల్యాత్కలచ్ఛ
 మిత్యథః - అథ ఈదృక్పురుషలాభాత్స్వస్యాఃకష్టమిత్యథః - ఏవమచింతయదితినం

సజడస్తదన్వ యగురోరుత్పత్తిభూఃపద్మభూః | ఆస్తామేత
 దరణ్య వాసరసికేహాకప్త మస్మిన్ని మాంకాంతిం కాననచం
 ద్రికాసమదశాంకింనిర్మిమేవిర్తమే || ప || రం || సీతామా
 చాన్త్రకామామనులభపిషయప్రాథనోద్ధృగకామాంసౌ
 మిత్రిశ్య స్త్రుపాణిర్దేముఖభగినీం తామనార్యాంనివార్య|

బంధః || రం || తతఃకింజాతంతత్రాహ - సీతామితి || సీతామాచామకామోయ
 స్యాస్తాం రామలక్ష్మణకృతావమానజనిత క్రోధాత్పితా గ్రహణేచ్ఛయాభ్యుద్భవ్యం
 మిత్యథః || * || తుంకామమనసోరపీతితుమునామకారలోపః - అనులభోచల
 భోదోవిషయః శ్రీరామసంభోగరూపాథః - 1 తస్యప్రాథనాయాంతత్వాప్తియా
 చ్ఛాయాముద్ధామోబహుళః - కామోభిలాషాయస్యాస్తాంముఖతయాత్వం తాల
 భ్యలాభాకాంక్షావీ మిత్యథః || ని || కామోభిలాష ప్రపాశ్యేత్య మరః - అతఏవా
 నార్యాందుర్బుధి మతీంతాం పూర్వోక్తాంధశముఖ భగినీంరావణానుజాం - సౌమిత్రి
 లక్ష్మణః - శస్త్రుపాణియస్యసంశస్త్రుపాణిఖడ్గహస్తస్య - సప్తముపమానే
 త్యాదిబాబహువీహః - ప్రహరణార్థేభ్యఃపరేనిష్ఠాసప్తమ్యభవత ఇతివక్తవ్యాత్వా
 దైశబ్దస్యోత్తరనిహితః - నివార్యనిరుధ్య - అభ్యవస్తువాంఘా విశేషః కామః - రథ

భావాత్మనఃప్రజ్వలనంక్రోధః - తథాత్మకానాంతస్త్వయఃసాం - అహమధికోమధు
కఇత్యన్యోన్యం ప్రతియోభిమానోసావహమహమికా || ౧౧ || అహమహమికాతుసా
స్యాత్పరస్పరంయోభవత్యహంకార ఇత్యమరః - అహమివిభక్తి ప్రతిరూపకమవ్య
యం - నిపాతితం - తస్యవీస్సాయాంద్విరుక్తిః - సంజ్ఞాయాంకస్యత్యయః - పుష్ప
దరాదిత్వాదితీసుభూతిచంద్రః - తయా అహమహమికయాహేతునా ప్రేఖతాంపరి
లుతతాం - నాసావివరయోస్సంకుచితత్వేనసంకటత్వాదితిభావః - ఆయతానాంబీ
ఘాతాం - తస్యాఃసూషణభూయఃత్వాసానిలాసాంనిశ్శ్వాసమూరుతానాం - తరసా
చలేనరంహసావా || ౧౧ || తరసీబలరంహసోరిత్యభిధానాత్ - ముగ్ధాస్యవిస్తారకృత్యం
విస్తారక్రియాం - అకురుతకృతవాక్ - సంకుచితమగేతదిష్టస్తారకృత్యస్యయ్యతత్వా
దితిభావః - శ్రీరామాజ్ఞయాభిధేనతన్నాసికాంచిచ్ఛేదేత్యర్థః - తస్యాస్త్రభేదప్రా
యశ్చిత్తత్వాదితిభావః - విలేనకణఃచ్ఛేదోపిలక్ష్మతే - తథాచ శ్రీరామాయణం || * ||
ఇత్యుక్తావ్విలక్ష్మణస్తస్యాః - క్రుద్ధోరామస్యపశ్యతః - ఉద్భృత్య ఖడ్గంచిచ్ఛేదకణః

కామక్రోధాత్మకానామహంహమికయాప్రేంభితామా
యతానాం తస్యాశ్శ్వాసానిలానామకురుతతరసామాగ్ధా
విస్తారకృత్యమ్ || ౧౧ || తతస్తస్యానికృత్తకర్ణనాసికా
యాఃకనీయస్యాః పరిభవంపదనేపచనేచదృష్టావశ్రుత్వాచ

కాసంకుహబల ఇతి - అత్రనాసికాచ్ఛేదనరూపకారణ ప్రస్తుతేన ముగ్ధావిస్తార
రూపస్వకార్యేణగమ్యత ఇతిపర్యాయోక్తిరలంకారః || * || కారణంగమ్యతేయత్ర
ప్రస్తుతాత్కార్యకణనాత్ - ప్రస్తుతత్వేనసంబంధంతత్పర్యా యోక్తిరిష్టత ఇతి
లక్షణాత్ || ౧౧ || తతఇతి || తతస్తదనంతరంజనస్థానంనామపంచకారణ్యమధ్యభూ
ప్రదేశః - తత్రవతితతుం శీలమస్యాస్తీతిజనస్థాన వర్తన - తదధిప ఇత్యర్థః || * ||
తాచ్ఛీల్వేణిని ప్రత్యయః - సమరముఖేరణాగ్రేముఖరఃసింహనాదాదంబరతత్పరః - ర
ణహర ఇత్యర్థః - ఖరోనామరాక్షసాధిపతిః - నికృత్తంశ్చిన్నకణనాసికంయస్యా
స్తస్యాఃతథాభూతాయః - కనీయస్యాః - అనుజాయాస్తస్యాశ్శ్వాసభూయః - ప
రిభవంకణనాసికాచ్ఛేదనరూపంభంగం - పదనేపచనేచదృష్టావశ్రుత్వాచ - పదనేచ
ష్టావచనే శ్రుత్వా ఇతియథా క్రమమన్వయాద్యథాసంఖ్యా లంకారః - తదనంత
రమేవశూషణ ఇతియో తత్సఖాపంగత్వా ప్రత్యక్షంస్వభూభంగం - ప్రదర్శ్యత్రీ

రామలక్ష్మణకథాయోఃకథితత్వాదితిభావః - వచన ఇత్యుత్ర || * || అపాదానేవక్త
 వ్యేష్యధికరణవివక్షాయాంసప్రసా - రామలక్ష్మణౌజిన్ముఖుఃసృహీతుమిచ్ఛన్ ||*||
 గృహేస్సన్నంతాదు ప్రత్యయః - చతుదశ సంఖ్యాకాశాఖాఃపూహఃయస్య తత్ర
 ఖోత్తం- స్వయంచతుదశసహస్రసంఖ్యాకరాక్షసాధిపతిత్వా దేతైకసహస్రకన్వి
 తైతైకపూహమిత్యభావః - అతఏవచతుదశాధ్యక్షైఃచతుదశసంఖ్యా కనేనా
 నాయతైఃరక్షితంపరిపాలితం - ఏతైకపూహేనైవైతైకనాయకేనభావ్యత్వాదితిభా
 వఃరక్ష్యంబలం రాక్షససైన్యం - ప్రేమయామాస - ప్రహితవాత్ || ౪౨ || అథే
 తి|| అథానంతరందాశరథిః శ్రీరామః అపసపఃభూతయాచార సమయావసానం
 ప్రాప్తయేత్త్యభావః || ౫ || అపసర్వశ్చరఃస్వశః- యుక్తేష్వేదావృతేభూతంప్రాణ్యతే
 సమేత్రిష్వితిచామరః - సూచకణ్ఠయా - దశితానివేదితాసరణిమాగోయస్య

జన్ఘానసర్వీసమరముఖముఖిరః ఖరశ్చ తుర్దశ సహస్రసం
 ఖ్యా కశాఖంచతుర్దశాధ్యక్షురక్షితంరక్ష్యంబలం రామలక్ష్మ
 ణౌజిన్ముఖుఃప్రేమయామాస|| ౪౨|| ౫|| అథదాశరథిని
 రీక్ష్మరక్ష్యగణముపసర్పంతమపసర్ప భూతయామార్ప గభ
 యాదర్శిత సరణిమరణిసమథనాత్పూర్వమనావిష్కృతతే
 జఃప్రసరస్మి లాంక్షణేలక్ష్మణమాదిశ్య యాతుధానవధంత
 థాపథ మకరోత్ || ౪౩ || ౫ || యథా తపో ధనని ధనక
 రంసరనిమిదం బమిదంపమ భాషణస్పృహయాభుతాయి

తం- అతఏవచతుసర్పంతంసమీపంప్రత్యాగచ్ఛంతంరక్ష్యగణంరాక్షససైన్యంనిరీక్ష్మ
 మథనాత్పూర్వ మరణిర్నిమిదంధనదార్పిత || ౫ || యూషాగ్రంతమణిమణంధ్య
 దారుశిత్వరణిర్వైషయారిత్యమరః - అనావిష్కృతతే అప్రకటితః తేజఃప్రసరః - ప్ర
 భావసూచకారసం ప్రకాశశ్చ యస్యసః నిమణంధన దారుణ్యగ్ని వన్నిగూఢ ప్ర
 తాప ఇత్యభావః - క్లేషసంకీర్ణేయముపమా || ౫ || తేజోనలే ప్రభావేహ్ని జ్యోతిష్య
 ర్నిషిరేతసీతివై జయంతి-లక్ష్మణంసీతాక్షణేతిత్యాజ్ఞాప్యస్వయమసహాయసూత్యా
 త్తాదృశ్యంకటేవధూరాంరక్ష్యసీయత్వాచ్చేతిభావః- తథావిధంతాదృక్ప్రకారం-యా
 తుధానవధంతరాక్షససంహారంఅకరోత్ || ౫ || యాతుధానఃపుణ్యజన ఇత్యమరః|| ౪౩ ||
 కీర్పన్నిధంరాక్షసవధమకరోదిత్యుత్రతిహ || యథేతి|| యథాయేన ప్రకారేణ- ఇనమే

తపోధననిధనంముని హింసాంకరోతీతి తథో త్తంకరనిమరుంబంహ సత్తదంబకం॥
 ని॥ నిమరుంబంకదంబకః మిత్యమరః - ఇదంపరుషభాషణాయ కరోగవచనాయస్మ
 హయాశుస్మహవరో స్మహయతేరదంతామృరాదివిస్మహిగృహీత్యాదినాహ
 శుచప్రత్యయః ఆతోలోపస్యస్థానివత్వాన్నలఘూపభాగుణః - తాలుజాతంకామ
 దనివహః॥ ని॥ తాలుతుకామదమిత్యమరః - ఇదంపరదారాణాం పరస్త్రిణాంనీర్మ
 తేసస్మహవలోకనేనిరపత్రపంనిర్లజ్జం॥ ని॥ లజ్జాసాపత్రసాన్యతఇత్యమరః - నేత్ర
 బృందంసయససమాహః - ఇదంతాపసావసభమతపస్సినివాసేమచారణే సంచారేవ
 తురంసిపుణంచరణ యుగళమిత్యేవం ప్రకారేణనిశితతరై రతిష్ఠిష్ఠిజశరీరై స్వక్తి
 యబాజైశ్శకలీ కృతానిఖండితానియాని నిశిచర శరీరాణి రాక్షసశబరాణి తేమమ
 వయవాః పూర్వోత్తకర ప్రభృత్యంగాన్యా హృత్య - ప్రతుటజం ప్రతిపణశా
 లంబవ్యయం ॥ * ॥ విభక్తీత్యాదినావీఘ్న యమవ్యయిభావః ॥ ని॥ పణశాలో

జాత మిదంపర దారణి రీక్షణనిరపత్రపంనేత్ర బృంద మిదం
 తాపసావసభచారణవతురంపరణయుగళ మిదమితి నిశితత
 రనిజశరళ కలీ కృతనిశిచరశరీ రాక్షయవానాహృత్యప్రతుట
 బజంప్రదర్శయద్భిప్రసోధనాధ్వశుద్ధింవిదధ్వ మితిగృగ్రరా
 బినిదేశాదినదేశాంత్యరాదాపతద్భిఃకంకకాక ప్రాచీక ప్రా

టజోస్త్రియామిత్యమరః - ప్రపణశాయద్భిః ప్రత్యక్షీమర్షద్భిః - లేమమానందా
 ణశామితిభావః - వ్యంజకాభావాన్తయ్యా ద్యేషైలపోధనాధ్వశుద్ధిం ఆశ్రమమాగణో
 ధనంధిధధ్వం రాక్షసశవభ మ్మదసమరుధ్వ మిత్యేవంభూతాల్ గృధ్రరాజస్య జటా
 యమనిదేశాదజ్ఞావచనాదివేతిహమాత్మేషై - అస్యాదేశో దేశాంతరంతస్సత్త
 ద్విషయేభ్యఇత్యర్థః ॥ * ॥ సుపువేతిసమాసః॥ ని॥ నీపుజ్జనపదోదేశవిషయా
 మిత్యమరః - ఆపతద్భిరాగచ్ఛద్భిః - కంకకాక ప్రాచీక ప్రాప్తైఃకంకాఃలోహపుష్పా
 పరవామకాః పక్షివిశేషః॥ ని॥ లోహపుష్టస్తుకంకస్సవ్య దివ్యమరః॥ ని॥ కంకో
 ధ్రోలోహపుష్టఇతివై జయంతీచ - కాకాఃధ్వాయైః ప్రాచీకాః - మాంసభజప
 షివిశేషాఃతత్ప్రాప్తైఃతద్భయిష్టైస్తద్రూపైర్వా ॥ ని॥ ప్రాయోభూయోమృత్యుతు
 ప్తభామృత్యానశనేమసేత్యేకాక్షరః - ప్రాచీకశబ్దఃపక్షివాచకోసిఘటప్టురితలేమమృ

గ్రంథః యద్వా || ని || ప్రాచీన్లక్ష్మిపీఠికేతి స్త్రీలింగ విశేషస్య మరః - తత్రమధు
 మక్షికాః ప్రాచీనా ఇతితద్వ్యాఖ్యాతారః - తథాకంకకాకాః ప్రాచీనా ఇవనీరం
 భ్రతస్సామ్యతత్ప్రయోగస్తత్ప్రయోగైఃపతద్భిరండజైః || ని || పతత్రపత్రపత్రపత్ర
 త్పత్రరథాండజాత్యురః - ఆకాశమంతరిక్షం అనవకాశమవకాశరహితంనీరం
 భ్రమితియావత్ - ఆభూత్తథావిధంయాతుధాన వధమకరోదితినంబంధః || సర ||
 తతఇతి || తతఃరాక్షస బలవధానంతరం - త్రిశిరసి త్రిశిరోనామ రాక్షస సేనానాయ
 కే - నికృతంరామబాణచ్ఛిన్నశిరోయస్య తస్మిన్తథోక్తేనత - తథాదుషణేమాషణా
 ఖ్యసేనాధిపపితౄ ప్రేత్యమృత్యాపిజీవన దృశాయాంకింప క్రవ్యమితిభావః - విద్రగం
 ధోస్యాస్తీతివిద్రగంధినా ఆమగంధినా || ని || విద్రంస్యాదామగంధియదిత్యురః || * ||
 ఆతఇనిరనామిమత్వధీయఇనిప్రత్యయః - అథవావిద్రమామగంధివస్తుతస్యేవగంధ
 ధోయస్యత తథోక్తేనేమ్యపమాసఫూర్వసదోబహుప్రీహః || * || ఉపమానాచ్చేతిగంధ
 స్యేకారంతాదేశః - శరీరాత్ శర విదళిత నిజగా త్రాత్ స్రుతేనప్రవతావసాప్రో
 తసా - హృద్యేదప్రవాహేన || ని || హృద్యేదస్తువపావనేత్యురః - క్రియమాణమా

యేఃపతద్భిరనవకాశమభూదా కాశమ్ || గ || రర || తతోని
 తృత్తిరసిత్రిశిరసివిద్రగంధినాశరీరస్మతపసాప్రోతసాప్రో
 త్యాపిక్రియమాణాశ్రమదూషణేమాషణేవరోపభీషణవీక్ష
 ణవిరః ఖిరోరాఘవమూహవాయాహ్వయత్ || గ || ర || తత్రవి

త్రమదూషణం తపో వనభీభత్సంయేన తస్మిన్తథోక్తే - తస్మిన్నపిని హతే సవీత్య
 భాః - రోషభీషణభ్యాంక్రోధావేశభయం కరాభ్యాం వీక్షణభ్యాం నేత్రాభ్యాంఖర
 స్త్రీక్షణేరుదాశా ఇత్యభాః || ని || తిగ్నంతీక్షణం ఖరంతద్వితీత్యురః - ఖిరోరాక్షసః -
 ఆహవాయఆహవాభాః - యోధమిత్యభాఃరాఘవం - శ్రీరామమహర్షయతస్పదా
 యోహూతవానిహతై రేభీరాక్షసైఃకాశ్లాఘామాంజిత్వాఖలుతవకృతకృత్యతేత్యా
 త్తనూసహాయసూరత్వగర్వాదాకారితవానిత్యభాః || * || హ్వయతేర్లుజిస్పదాయా
 మాషణిత్యాత్మనేపదం - లిపినివిహ్వ దెశ్యాత్మనేపదేష్యస్య తరస్యా మితిక్షేరజాదేశః
 తత్రాయంపరమాభాఃస్ఫురతి - తత్ప్రకారమేవాహ - శ్రీరామాయంసాక్షేద్విష్ణు
 వతారః - తదేతేననిహతానాంనిశ్చితాననుపరమపద ప్రాప్తిఃవివంచనత్యేతావతోరా
 మసాన్నిహత్యహతకేషమేకముంకింహనిహ్వమితియద్య పేక్షేతతహితదేవస్తమా
 నిష్టంస్యాత్ - తస్మాత్ || * || ఆమూతోననివలేతద్యుతాదపిరణావపీఠ - క్షత్రియధర్మ

తస్యైవ గ్రహీష్య మాతాత్వా దితిభావః || * || గ్రహీణ్యంతా త్తుముక్తతః పుం
తామమనసోరపీతితుము సూమ తారలోపః - రామహస్తాత్స కాశాత్పాత్రసంపురా

తసంపుర్య భృతమిత్యథః - సాయంచరమిత్యాదినాట్యు ప్రత్యయస్తుడాగమశ్చచా
పంశరైరపజహర అపశృతవాన్నిదహస్తలాఘవం ప్రదశ్నయన్ శ్రీరామచాపం
ముష్టిప్రదేశే అభండయదిత్యథః - తథాచ శ్రీరామాయణే || * || తతోస్య సశ
రంచాపంముష్టిదేశేమహత్తనః - ఖరశ్చిచ్ఛేరరామస్య దశ్శయన్ హస్తలాఘవమితి ||

౪౭ || సఇతి || సఃశ్రీరామోఽపిరోప పాపకేన చాపభండన వినిత కోపాన్ని నాయావ
తవత్కృతం యోవతి తంశోవేకృతమిత్యథః || * || తత్కరోపితిన్యం తాత్కమ
ణిక్తః - తదాననంయస్య సతథో క్తస్య కుంభ సంభవదత్తమగస్త్య మునిదత్తం భను
వై విష్ణవంచాపం ఆదక్ష్యహితవాన్ || ని || అగస్త్య కుంభ సంభవ ఇత్యమరః || ౪౮ ||
ఖరేతి || ఖరకిరణాన్వయశేఖరేణ సూర్యవంశావతంసేనయద్వా ఖరకిరణాన్వయానాం
సూర్యవంశజరాజన్యానాం శేఖరేణ శిఖామణినా || ని || శిఖాన్వాపీదశేఖరావిత్యమ

దంతరైరపజహర || ౪౭ || గ|| సోఽపిరోప పాపకేనయావతిరా

ససంకుః , సంభవదత్తం భను తాదత్త || ౪౮ || ప || ఖరకిర

షిరరాసన్యోహితేకిరణాన్వయశేఖరేణ తేన | ఖరరఘు

రః - తేనశ్రీరామేణ ఖరాణినిబిడానిపరూంషిపర్వాణియస్య తస్మిన్మహద్భ్యధర్మాణ
ఇత్యథః || ని || గ్రంథిర్నాచర్య చరుషీత్యమరః - శరాసనేత్వైవ భనుషి గృహీతే
స్వీకృతే సతి - ఖరరఘువరయోః ఖరాసుర శ్రీరామయోః - ఖరసఖరా యుధయోః రా
సభానిహయోరివ || ని || రాసభాగదాభాః ఖరా ఇత్యమరః - దురైనాల్ప కాలేన - ర
ణం సమరం || ని || అస్త్రీయం సమరానీకరణ ఇత్యమరః - సమాస్తమ భూదితి శే
షః - గదాభానిహయోర్యా దదంతరంతావత్ ఖరరాఘవయోర పీఠ్యుప మాథః -
శ్రీరామేణ వైష్ణవ భనుగృహీత్వా తత్రేంద్రదత్తమహస్త్రం సంధానేన యీ ప్రమేవ ఖ
రవభోపిక్రూత ఇత్యథః - సచ ప్రకృతః ప్రకృరేనైవస్య కాచ్యేణ గమ్యత ఇతి పర్వా
యోక్తముక్తోప మయాసం సృజ్యతే - ఇంద్రశరేణ ఖరవధే - రామాయణ వచనం ||
* || భనుదాత్తం మఘవతా సుర జ్యేష్ఠేన ధీమతా - సందధేవ సభ మా కా త్వాము
మోచచఖరం ప్రతి || సప్రకృత ఇవవజ్రేణ శాసేనసముచిర్యథా - దురోపేంద్రాశని

హతానిపపాత హతశ్శర ఇతి - పేద స్తుభరసఖరాయుధయో రివేత్సత్ర॥ ని॥ మక్కుటశ్చరణాయుధ ఇత్యుభి ధానాత్ - తిష్ఠమక్కుట యోరివేతి కథయంతి - తదత్సంతామనీయం - శ్రీరామేహీనోపమాదిదోష ప్రసంగాదిత్యం ॥ ౪౯ ॥ ఖరేతి॥ బంధకారణ్య భాగేందకావన ప్రదేశే - ఖరబధసఖరా సురసహితేన సమిక్ష్కశరీపుతే - నిర్భాధసతీత్యుభావః - ఆతపివమునిభి స్తద్విషయ వానిభిః తావత్సైరభిహతానానిర్భాధశిలభాజనితానందాతిరేకాః క్రానాం - తావ్రశీనాం తథావిధానామయోధనా మిర్యుభావః - ఆరిషాంస్వస్తీవదనాం ॥ ని॥ స్వస్త్వాశః యేషు పుణ్యాదాదిత్యుభావః - మంధరాకైర్యోదానీ - సైవీస్సవీర్యైగుణైఃకైర్యో బుభుక్షురౌచన శ్రీరామరాజ్యాభిషేకవిభాగు కర్తవ్యవసాస ప్రసంగం త్వాదిభిఃస్వయం చరమహితమాద్యభాజనమభూత్ - దైవానుమలేకింసామనశివాయ ప్రవతకరజ్జిన్యామే

నరమోగబడుచున్న ఖరనఖ రాయభయాలినతు జెనెనర
ప || ఖరవ భవతిశుద్ధే దండు తారణ్య భాగేమునిభిరభిహితా

నామాశిషాంతాద్యశినామ్ । స్వయమవరమపాత్రంపైస్వ
 గుణైఃకథారాధూత్తదమనుమతేనుస్సానుజ్యోర్యరా
 శిః । తథాహి । ౫౦ ॥ ప ॥ ప్రాజ్ఞంధరేతిమహీషీతిః
 ద్వయూతిథమన్యయన్యధితభూతిభారతీ । కాకుత్

సత్యవానుకూలే అగు నమపి నగు నంధకర - యతో విచక్షా వరణరత్నరావిమంధరాము
న్యాశిర్వాదానామ హేత్రం నా భూత్ - కింతు ప్రథమ హేత్ర నిత్యేత మ్మిత్ర మిత్య
భాః - తస్యా ఏవోక్త రిత్వామునివిరోధి రాక్షసనా శనిదాసత్వా దితిభావః ॥ ని ॥ యా
గ్యభావనయోహేత్రమిత్యమరః - తదనుతదనంతరం శార్యరాశిరతిశార్య శాలీత్యభాః
సానుజస్ఫులక్ష్యణః - మను కులేంద్రై వ్యవస్థ తమను సంతానాభ్యుదయకరః శ్రీరామః
నై వ్యగూఢైశ్చార్యదార్య మునిభిష్యే కుంభకత్వాదివిశ్వరమహాత్రమ భూదిలసంబం
ధః - మంధరామూలే నాయం సమాగత్యాస్తా కంఠిరుచిత్రవందకారేతి సానందంక్షు
నయః శ్రీరామస్యాశిషం ప్రయంజితేన్ద్రే త్యభాః - అత్ర శార్యరాశిరతిశార్యతద్వతో
రణేనో క్తేర్భేదే లభ్యరూపాతిశయాః - రథామంధరాయా అవరమహేత్రత్వాసం
బంధపితత్వంబంధో క్తేరసంబంధే సంబంధ రూపాతిశయాః త్రిత్య నయోస్తుం సప్రస్థిః ॥
౫౦ ॥ ననుసాయే ద్రాక్ష సహంతారంసకల సమృద్ధాభిరామం శ్రీరామంవిహాయఅమా
న్యాయాః మంధరాయా - కథంమునిజాశిర్వాదావరమహేత్రత్వ మితికవిరాశంక్య
వైతావద్రాక్షససంహరి ఏవేయంమూలంకింతు త్రిలోకకంటకరావణాది పరిహరణే

జేతిమనసికృత్వాత్ కాయ క్రమేవేత్యాహ || తథాహితి || తదేవవిప్రణాతి || ప్రాగితి ||

ప్రాక్రమంమంధరేతి - తతఃమహిషీకైకేయాది- తదనువరద్వయీపూర్వవత్తవ
రద్వయమితి - అనంతరంధమణ్యయవ్యధితస్య ధమఃచ్యుతినిషేధితస్యభూషణేదణ
శరభస్య భారతీరామవనవాస ప్రేరక వాక్యమితి - కామత్థనకాననకథా శ్రీరామ
వనవాసవారేణిచ - వివంపూర్వపూర్వస్యాత్తరో త్తరప్రేరకత్వేన ప్రసిద్ధామంధరా
దయభిత్వధాని - పాలస్త్యేనలోకకంటకేనరావణేనహీనం రహితంయజ్ఞ వసత్రయం
తైగ్రలోక్యంతస్యభాగ్య పక్ష్యేనిర్బాధస్థితిపాతుభూతభాగధయ త్రేణ్యాః - సంజ్ఞా
నామధేయానివతంతే - అతోమంధరాయా - అచరమపాత్రత్వం యుక్తమితిభావః
వసంతతిలకావృత్తం || ౫౦ || అథశూర్పణఖాయాలంకాగమనప్రత్యంతమాహ || అ
థేతి - అథఖర ప్రముఖరాక్షససంహారానంతరం - హుణ్ణఖా - లంకాపురంరావ
ణరాజధానీమపి - జనస్థానంఖరాసురదేశ మివవిజనంజనరహితంస్థానం యస్య తత్త

స్థకాననకథేతిచసంతిసంజ్ఞాఃపాలస్త్యహీనభవనప్రయభా
గ్యవక్ష్యేః || ౫౦ || ౫ || అథశూర్పణఖాలంకాపురముపిజన
స్థా నమివవి జనస్థానం కామత్థనేనకారయతుందశ కంతోప
కంతే కృత్యేవవిపత్య రామలక్ష్మణయోర్యా భాతభ్యంవైదే
హ్యదేహసాందర్యంఖరప్రముఖైస్సాక మనీకస్యచతుర్దశ
సహస్రసంఖ్యా కస్యపంచతాకరణ కారణభూతామాత్మాప్ర

ధోక్తం- శూన్య మిత్యధాః - కామత్థేన శ్రీరామేణకారయతుంవిధ్వం సయతుమి
వేత్యధాః - అతఏవఫలోప్రేక్షగమ్యా పమయాంగేన సంకీర్ణా - సీతా హరణః
పదేశాదినాతథాభవిష్య మాణత్వా దితిభావః || * || కరోతేర్ణ స్తంతామము || * ||
హృక్రోరస్యతరస్యా మిత్యణికతుః కమఃత్వవి కల్పత్కర్తృకరణ దౌస్తృతీయే
విత్పతీయా - దశకంతోపకంతే రావణ సమాసే - కృత్యేవమరణాధి దేవతేవ || ౫ || కృ
త్వాక్రియాదేవతయా (స్త్రి) మథేద్యేధనాదిభిత్వమరః || * || కృచ్ఛదేతిచకారాత్
త్వత్ - నిపత్యభువిపతిత్వా- రామలక్ష్మణయోర్యా భాతభ్యం యథాతథాభావమసతి
క్రమ్యయథాతథం - యథారూపమితియావత్ || ౫ || యథాభావంతు యథాతథమిత్య
మరః - యథాభేదవ్యయాభావః || * - సనపుంసకమితిసపుంసకత్వం || * || హ్రస్వో
సపుంసకప్రాతిపదికస్యేతి హ్రస్వత్వం తస్యభావాయాథా తథ్యం ప్రాప్తృకాదిత్వా
త్థానావ్యక్త ప్రత్యయః - జిత్యా దాది వృద్ధిః || * || దిఘా బాహు ర్విభా లాడుః

చీరకృష్ణాజినాంబరః - కంఠపఞ్చ సమరూపశ్చ రామో దశరథాత్మజ ఇత్యాది శ్రీరామలక్ష్మణతత్త్వ స్వరూపమిత్యభావః - తథావై దేహ్య దేహసౌందర్య మన్యూనానతిక్రావయవసన్నివేశప్రయుక్తజగత్సాహసదివ్యమంగళవిగ్రహారామణీయకమిత్యభావః తదుక్తం || శ్లో || అంగప్రత్యంగకానాం యస్సన్ని వేశోఽయథోచితం - సంక్లిష్టసంధిబంధంయత్సౌందర్యమితిచోద్యతఇతి- తథాఖర స్రవణమై స్సాకంఖరదూడః త్రివిధః ప్రశృతిభిస్సహ || ని || సాతంసత్రా సమం సహేత్య మరః - చరురధికాఃదశచతురదశసహస్రసాచియస్యాం సాతథోక్తాసంఖ్యా యస్య తత్తథోక్తస్య - అనీకస్య రాక్షససైన్యస్య || ని || అనీకంతురజ్జనైన్య ఇతివిశ్వః - పంచతాకరజెమరణకమణీకారణభూతాంకారణత్వేనపర్యవసితాం || ని || న్యాత్పంచతాకాల ధమోదిప్తింతఃప్రళయోత్పయః - అంతోనాశోద్వయోద్భవమౌరణః నిధిసౌస్త్రియోమిత్యమరః- ఆత్మావజ్ఞాంకణా నాసికాచ్ఛేదనరూపనిజావ మాననాంచ - విజ్ఞాపయోమాస విజ్ఞాపితవతి - సీతారామకథా కథనేన రావణస్య కామక్రోధా ప్రభృషయా మానేత్య

జ్ఞాంచవిజ్ఞాపయామాస || ౧౫౨ || ప || పదండకాయాంకృతదం

డకాయాంస్వసారమేనాంప్రథితస్వసారః || ౧౫౩ || రామస్య

భావః || ని || రీధావమాననావజ్ఞేత్యమరః || ౧౫౨ || రతో రావణఃకింకృతవానిత్యరతః || సఇతి" పథితఃసకలలోకప్రఖ్యాతఃస్వసారఃస్వకీయభుజిబలంయస్య సతథోక్తః || ని || సారోబలేన్ధీరాంశేచేత్య మరః - రాక్షస చక్రవర్తి రాక్షససార్వ భౌమస్య రావణః- పదండకాయాంపదంక కారణ్యేకృతోలక్ష్మణేనవిరచితో పదండకణానాసికాచ్ఛేదనరూపశాసనం యస్య సతథోక్తః - కాయోదేహో యస్యా స్తామిలిబహువ్రీహిగర్భ కబహువ్రీహిః || ని || పదంధోస్త్రిశాసనే రాజ్ఞాంహింసాయాంలగుదేహిచ - మర్యాదాయాం సైన్య భేదఇతివై జయంతీ || ని || కాయోదేహఃక్లిబ్బంసారిత్యమరః- ఏనాంస్వసారం భగినింహుపణఖాంనిశామ్యర్పస్తే - శమోదశాన ఇత్య త్రశమోదశానార్థే అమిత్యాప్త స్యా దేశాభావః - తథారామస్యప్రత్యంభారోక్తరూపచరితంనిశమ్యక్రూత్యా- తస్మత్పూదేవేతిశేషః - నిశమ్య తీతిశ్రవణేతథా నిశమయ్యేత్యపీతిభట్టమల్లః- ఆత్రనిశామ్యతేరిదంబూపమన్యథానిశమయ్యేతిస్మార్ - అత ఏవాహవామనః - నిశమ్య నిశమయ్య శబ్దా ప్రకృతి భేదావితి- రుషం ప్రత్రేమత్పరాక్ర మానభిజ్ఞతయా వనగోచ

రోయం రామకియత్కార్యం కృతవానిలిచుకోవేత్వథః - సృత్తముపజాతిః ఉపేం
 ద్రవద్రా || ౫౩ || తతః || తతఃరోషానంతరం - జనస్థానేభిరాలయే - అష్టరాక్షసాన్సృ
 స్థాప్యతత్పరిపాలనాగ్రాంతవేషయితావ - నష్టనీలిహతసయః - అమాగ్రవరీహత్య
 థః - అయం రావణః - తాటకాయః అపత్యంతాటకేయోమారీచః || * || (స్త్రీ)
 భ్యోధక్ - భక్త్యయాచేశః - తద్రూపోహటకమృగః మయాకల్పిత హిరణ్మయ హరిణః ||
 ని || హిరణ్యం హేమహటకమిత్యమరః - హటకస్యహటకమయోవామృగోహటక మృగ
 ఇతివిగ్రహః - షష్ఠ్యావివక్షీతాథలాభే సతిమయదాదిగ్రహణాభావేష్య దోషః - రం
 పురస్కృత్య పురోగ్రాయ - సీతాహన్వం సీతాభిధానాంహరిణీంమృగీంగృహీతుం - వి
 చార్యేతిశేషః - యథాలోకేబుద్ధికంఠచనమృగంపురస్కృత్య వనంగత్వాతద్విప్ర
 లబ్ధమృగాంతరంగృహీతుమిచ్ఛతితద్వదిత్యథః - తస్యహరిణస్యావసగంస్థానంస
 సాద ఆవివేశ || ని || స్థానావసగవాస్తుచేత్యమరః - అత్తైశంజనస్థానం ప్రతిరాక్ష
 సుషేరణంసీతాప హరణాహ్నార్వముక్తం - శ్రీరామాయణే - తవనంతరమిత్వేవం

నిశఃసృష్టంతంప్రకృత్యం రాక్షసదత్తవర్తిగృహితితఃప్ర
 స్థాప్య జనస్థానైరాక్షసాగచ్ఛనష్టనీలిరయంతాటకేయ హటక
 మృగంపురస్కృత్యసీతాహన్వంహరిణీంగృహీతుంతస్యావసగ
 మానసాహ్నగర్గగ్రహారీహోప్యార్కర్ణిత రావణమతఃప్రయత్నత
 తైరప్యనివార్యమాణేతన్మీకానుబాహుమేవబహుమన్యమానో

పౌర్వాపర్యవిపర్యయనింఘసోనిరోధః - పురాణాంతరాత్పర్యుధయః - తాటకేయ
 హటకమృగమిత్యత్రరూపక శంకాసకార్యా - తస్యా రూపహేతుత్వాత్ హరిణేతు
 హటకమృగత్వస్యాగమనిధైరసారోప్యమాణత్వాదితి || ౫౪ || మారీచఇతి || మారీచో
 ప్యాకణికేతం క్రుతంరావణస్య మతంసీతాపహరణరూపం వికీర్ణితంయేన సతథో
 క్తస్సక్ - తస్మిన్రావణే ప్రయత్నశ్చైతరపి || * || అపిరామోన సంప్రదః కుర్యా
 ణ్లోకానరాక్షసాన్ - ఆపిరేణీవితాంతాయనోచ్చన్నాజనకార్తవ్య - ఇత్యాదిశ్రీరా
 మాయణోక్తబహుప్రయతైర్నిత్యథః - అనివార్యమాననివారయితుమశక్యేసతే -
 తద్వివాశకాలస్య ప్రత్యాసన్నత్వాదిభిభావః - సుబాహుం సుబాహునా మానంస్వ
 భ్రాతరమేవయోహివిష్వామిత్రాన్సరే శ్రీరామేణనిహత ఇవిభావః - బలబలహయ్యం
 మన్యమానఃసుబాహుకర్పూర్వమేవ అత్త సోమకరణి ఇదానీమేతాదృశ నిబంధోన

స్వాత్ - అతఃసవివరస్య ఇత్యవయధ్య మాన స్సన్నిత్యథాః - గత్యంతరాభావా తద్వి
 పరీతబుద్ధినివర్తనే ఆత్మవిమోచనైవాడిపాయంతరాభావాత్ || * || దేశోపాయగమ
 గతిరిభివై జయంతీ - అభ్యుదయనామంగీకృత్యతతఃజాతరూపమయః కాంచనవికారః -
 వికారాధేయయతి - యోగ్యకస్త్రాపరాధా కారంగ్యకాత్వాస్తీ కృత్య - రాక్ష
 సానాంకామరూపత్వాస్త్రాయాంకన కమ్యగభూమికాంధ్యవేద్యత్యథాః || ని || చామి
 కరంజాతరూపమవశర జతకాంచన ఇత్య మరః - నీతాలిపంచయతుంప్రలోభయ
 తుంపంచవటీమవగాహత అనేపతప్రవివేకేత్యథాః - పంచవటీవ్యాఖ్యాతా||గ||
 నిశముఖిభి || దశముఖో రావణః జలధరజాంమేఘనాంపంథాః జలధరపథఃఅంత
 రిక్షం || * || ఋష్యు రిత్యాదిసాసమాసాంతాకారశత్యయః || ని || తారాపథోం
 తరిక్షంచమేఘద్వారంచహరిబిమిత్యమరః - తత్రస్థాపితోనియీ ప్రారథో యేసతథో
 క్తః - నిజక పటా స్రుతా శాధా మిలి భావః - దాశ రథి విఘటనే రామ లక్ష్మణవి

గత్యంతరాభావా తద్భవ్యర్థ నామంగీకృత్య జాతరూపమయ
 మృగరూపంగృ హీత్వా నీతాంచన యతుం పంచవటీమవగా
 హత || గ || ౧౫ || దశముఖోపజలధరపథస్థాపిత రథః దాశ
 రథివిఘటనేకృ తాస్థస్తస్థా|| ౧౬ || ప || విపినమవజగాహే
 రాక్షసానాంకరోటిర సక్తుద సక్తు దావిర్భాష్టమాలోక్యతో

యోజనేకృతాస్థో విహితాదరః తదేకాగ్రచిత్తస్సన్నిత్యథాః - తస్థాస్థితవా || ౧౬ ||
 విపినమితి || అథానంతరమేషన్యాయః కనక మృగరూపామరీచః || ని || న్యం మగు
 రుమలస్థాయాంశిష్యగోసేమునౌమృగభిలినాసాధకారత్వమాలా || ని || కృష్ణసారరు
 న్యంకురిత్యమరశ్చ - రాక్షసానాంభరగీనాంకరోటిః ఇరోస్థీని - కపాలానీతియావత్
 ని || ఇరోస్థీనికరోటిస్త్రీ కపాలికపకారస్సమావిత్యమరవై జయంత్యా - అసక్తుదసక్తు
 ర్ ప్రసక్తిప్రసక్తిబహువారమిత్యథాః - నీపాయాంధ్యభావాః - ఆవిభావాప్పంప్రపాదభా
 వపశ్రుజలం యథాతథా || ని || దాష్ట్య శ్రుణ్వం బుధూమదూరితివై జయంతీ - ఆలో
 క్యర్చస్త్రా - శోదకహకప్యంజనస్థానవాసినారామేఖలునితా స్సర్వేపిదంధవా
 ప్రదేహమిహః - కరోట్కంపరిలుతంతోర్వ ర్చశ్యంతేస్థాత్మమేపి ఆన్తిందేశే మరణంని
 శ్చిత్తమిమనసివిషించస్సన్నిత్యథాః - తథాపత్రానివిపినమగే - అంకుశానాంనై
 శిత్యనామ్యత్త్రాణప్రాయాణం || ని || అంకుశోస్త్రస్సచిద్ద మ్మోరిత్యమరః - మ

శానాంధర్వాణాంసంబంధీని॥ ని॥ అస్త్రీకుశంకుభోదభా ఇత్యమర్కః - ఆతపివస
ధికానాంపాంధానాంచరణాన్వాదతలానిలనాతీతి పథికచరణలావీని॥ *॥ కమ
ణ్యణ్ - అంకురే అంకురేష్విత్యధాః - కృతరుచిఃకృతాభిలాష ఇవపశ్యతాంస్వక
పట ప్రకాశనాథాంమృగజాతిభమనామనువతామన ఇవేత్యధాః - వస్తుతస్తు
సతభేతిథావః - విపినంపంచవటీనికటారణ్యం - అవజగాహప్రవివేశ - వైదేహ్యః
లోచనగోచరీభవితమిలిథావః - మాలినీవృత్తం॥ ౫౭॥ తదన్నితి॥ తదనుమృగప్రవే
శాసంతరం - రామః జనక పుత్రత్యాజానక్యాః యాన్వయా॥ *॥ ఆర్య పుత్రా
భిరామోషా మృగోహరతి మేమనః - ఆనయైసం మహాబాహూ ప్రదాధాంసూభవి
వ్యతీత్యాది-ప్రాధానయాహేతునాతంహరిణంమాయాకనక మృగం - జిఘ్రాక్షుఃగృహీ
తుమిచ్ఛుస్సక్॥ *॥ గ్రహస్సన్నంతాదుప్రత్యయః - సలోకావ్యయేత్యాదిసా
వ్యస్తీప్రతిషేధఃచాపమాదాయానుజగాహేఅనుసృత్యజగామ - తథామృదురంతర

చక॥ కృతరుచిరివవత్తాన్యంకుశానాం కుశానాం పథికచ
రణలావీన్యంకురేన్యంకురేడు॥ ౫౭॥ ప॥ తదనుజనకపుత్రీ
యాన్వయాతం జిఘ్రాక్షుహారిణమనుజగాహేచాపమా
దాయ రామః॥ సమయ ఇతిచభేదేవక్రమాత్య మృదుః
కుశికనుతమఖాజౌభ్రష్టమేనంజిభాంసు॥౫౮॥ ప॥ ఆకృద్య
మారముటజాదధదశితాశఃక్రవ్యాశ ఏషరఘు నాథతరేణ

శ్చ- సమయఃఅయమేవకవరనావసరఇతిమత్వేతిశేషః - వక్త్రమాతత్యవ్యాదాయ-
కుశికనుతమఖాజౌ విశ్వామిత్రాధ్వరసమయ ప్రవృత్తయథే॥ ని॥ సమత్యా జిసమి
ద్యుభ ఇత్యమర్కః - శ్రీష్టంగరితం - శ్రీరామకాశససముద్రమధ్య జీవత వివతస్యప్ర
వేశితత్వాదిలిథావః - వినయూరీవంమాయామృగంజిఘ్రాక్షుఃహంతుమిచ్ఛుస్సక్॥*॥
హంతేస్సన్నంతాదు ప్రత్యయః - పూర్వవత్వస్తీప్రతిషేధఃభజేతదంతికం ప్రావేత్య
ధాఃశ్రీరామజిఘ్రాక్షితస్యతస్యావశ్యంభావిమరణకత్వాదిలిథావఃఅత్రపూర్వవాక్యా
ధాసోత్తరవాక్యాధాహేతుకత్వాత్కవ్యలింగభదః-వృత్తంపూర్వవత్॥౫౮॥ఆ
కృద్యతి॥ అథాసంతర మేషః పూర్వోక్తః - క్రవ్యం మాంసమన్నా తీతి క్రవ్యాశః
మాయామృగరూపోమారీచః॥ *॥ కమణ్యణ్॥ ని॥ పలలం క్రవ్య మామిషమిత్య
మర్కః - దశాతా ఉత్పాదితా అశాగ్రహణకాంతాయేనసతథోక్తస్సక్ - హస్తలభ్య

జన్మనఃపునరూయాయాసన్ని హతత్వాదితిభావః - శ్రీరామకుటు జాత్వణశాలా
యోగ్యకాశాత్ దూరవిప్రకృష్టం ఆకృష్టతరే తరాశోత్పాదనేనదూరంసీత్యేత్య
భావః || * || ప్రలోభయిత్యా వై దేహీంయథేష్టం గంతుమహాసీతి - రావణస్య కృ
తసంకేతస్యతథా భూతత్వాదితిభావః - అథరఘునాథస్య శ్రీరామస్యశరణజాడేనవి
ధిఃప్రలోభనేన దూరాకషణజనితకోపాతసంప్రకృతస్సృక్ - హతోస్త్రి మృతోభవా
మిత్యేవంరూపేణరామవచసాసద్వశేన రామవచోనిభేన - నిత్య సమాసత్వా దస్య
పదవిగ్రహః - అతఏవ || ౧ || స్వరు తరపదేత్వమి - నిధానంకాశనీకాశప్రతికాశో
పమాదయఇత్య మరః - ఆతఃస్వరేణసహహాసీతేహలక్ష్మణేతిదీనాక్రందనేనసాకం- ఏ
వంచేత్తీతారామంప్రతిలక్ష్మణంప్రేషయేత్తచ్చూన్యే పణశాలాభ్యంతరేసీతాంరా
వణోపహరేదితికపటో పాయాదితిభావః - కాతఃస్వరమయూహారజ్జయీవిగత
సుర్మగళశరీరంయస్యకాతఃస్వరై గతసుప్తస్యభావస్తత్తాతాంవిజహాతత్వాజ్|| ౧ ||

విధిః | కాతఃస్వరై గతసు తాంవిజహాహతోస్త్రిత్యా తః

స్వరేణసహరామవచోనిభేన || ౫౯ || ౫ || ఎతదాకర్ణ్య

విదీర్ణ హృదయాహృదయదుయితప్రేష్టూతతవాక్యకతఃస్వ

మజానానాజానకీ జానీహి భ్రాతరమితిసామిత్రిగూడిదేశ

హరిణ్యంహేమహటకం - రుక్తంకాతఃస్వరంజాంబూనదమపాపహో స్త్రియమి
త్యమరః - దీనాక్రందన పూర్వకంకృత్రిమమృగశరీరంపరిత్యజ్యపూర్వ రూపంభృత
వానిత్యభావః - తథాచరామాయణం || * || మ్రియమాణఃస్తుమరీచోజహాతాంప్రతి
మాంతసూం - శృత్వామచ్చమతిరక్షోదధ్యాయేనతులత్క్షణం- ఇహప్రంస్థాపయేత్తీతా
శూన్యేతాంరావణిహరేత్ - సంప్రాప్తకాలమాజ్ఞాయచకారచతతస్సన్వరం - సద్వ
శంరాఘవనై యహాసీతేలక్ష్మణేతిచ - మృగరూపంతుతత్త్వక్తావరాక్షసంరూపమాత్మ
నః - చత్రేససుమహాకాయోమరీచోజీవితంత్యజన్నితి అత్రాతః స్వరేణసహదేహ
త్వాగతధనాత్మమోక్షరలంకారః- తదుక్తంకావ్యప్రకాశే - సమాక్షిస్తుసహర్థ
స్యబలాదేతార్థవాచకఇతి || ౫౯ || ఏతదితి|| ఏతచ్ఛ్రీ రామచరణసద్వశమాతఃవచనం
జానక్యాకర్ణ్య గ్రహత్వాశృదయదయితేమనోవల్లభేప్రాశస్త్యరఇతియావత్ - శ్రీరామే
ప్రేష్టాస్మే హేనహేతునా || ౧ || ప్రేమానాప్రియతాపహంప్రేమస్మే హఇత్య మరః
విదీర్ణహృదయావిదలితాంతరంగా - అతఏవకతవాక్యకతఃస్వరవిధియావిధయం

కృత్యమజానానానసపబుధ్యమానా - ఇతికథావ్యతాహన్యాసతీత్యథః || * || జ్ఞా
అవబోధనే ఇత్యస్తా చ్యాసన్ - జ్ఞానసూత్రేణిజాదేః - భ్రాతరంత్రీరామంజానీయా
సరామ్యతేత్యకంప్రకారేణ సామితిమాదిదేశ - రాక్షసేభ్యో రామస్య విపత్తిమాశం
త్యేత్థ మాజ్ఞాపయమానేత్యథా - తథారామాయణం || * || అతఃస్వరంతరంభ
తుర్విజ్ఞాయనప్రశంవనే - ఉవాచ వచనంసీతాగచ్ఛ జానీయారామపమిత్యాది || ౬౦ ||
తత ఇతి || తతశ్చనిదేశానంతరంచ - వాత్ర్యేషాశ్చేదానకి - ఇదమాదిప్త మయమా
దేశః - భావేక్షః - సకార్యంసకతఃవ్యం - భ్రాతరంజానీయాత్యేకమాజ్ఞా పునరముప్ర
మిత్యథః - కుతఃవిప్ర దోషిత్యా - విచర్యా సాత్ || ౬౧ || కాలోదిప్తస్య సేవేష
త్యకురః - ఆధవాదిప్తదోషాద్వైప్రపాతికూల్యాత్ || ౬౨ || దైవదిప్తంభాగధేయమిత్య
మరః - మిథ్యాప్రతీతిర్విపర్యయజ్ఞానం - ఆరామసంబంధిన్యాతఃస్వరంత్యంబంధి
త్వేన భ్రాంతి రిత్యథః - భవరీంత్యాం సరమధికంపరిభవతిరస్మరేతి - లోకేవా

౬౦ || ౧ || తతశ్చ ర్యే సకార్య మిదమాదిప్తందిప్తకోషార్థి
ధ్యాప్రతీతిః పరంపరి భవతి భవేత్ || ౬౧ || ౧ || త్రిభువనైతథ
సుధారస్య తౌర్య రాశే రార్యస్యకశ్య గ్రద్ధితకోణసముఖం
త్రాంవి పత్తిమితి ప్రణీపత్య ప్రత్యా చక్షాణంబిక్ష్వ బంహృద

కచక్యదోషాచ్చ తౌరబతప్రతిపత్తివ త్రవాపి అతస్త్రింస్త్య గ్రాణంకార్యన్న వ భూవ
తఃపరంభా గ్రంతాసీత్యథః || ౬౦ || ససుత్వయాప్యయమాతఃస్వరః ప్రత్యక్ష మనుభూ
తః - సవరామస్య విపత్తిమంతరాసాపచద్యతే అతఃకథంమమథా గ్రంతత్య మిత్యాశం
క్యనైతద్విశ్వనీతుంయోగ్య మిత్యా మా - త్రిభువనేతి - త్రయంజాం భువనానాంసమా
హరః స్త్రీభువనం - తద్ధితాథేర్యాదిసాసమాహర సమాసః - పాత్రాదిభ్యఃప్రతిషేధో
వక్షస్య ఇతి (స్త్రీ)లింగతాప్రతిషేధః || ౬౧ || పాత్రాద్యదంతై రేకాథోద్విగుణాయ్
సుపారతఇత్యమరః - తతై గ్రకథసుధారస్యజగదేకథానుప్రసేత్య ప్రబులసంపన్న
తోత్తిశార్యరాశేర్మసుశార్యసంపన్న స్యేతిశారీరబలసంపన్నత్వోక్తిః - వివంవిధ .
స్యార్యస్యమహత్తనశ్చీ గ్రరామస్య-కోణపారాక్షసాసేఘుణిఃకీటవిశేషఇతనిమిత్తాం
తన్నూలాం-యద్యామ్యగభూమికయాప్రచ్ఛన్న మప్యముంసిజబుద్ధ్యా రాక్షసంసీత్యా
మా-కోణపారాక్షసాసేమాదీవఃసఃఘుణ ఇతత్త్వనిత్తాంతస్తు ౬౦ || ౬౧ || రాక్షసఃకోణపః

క్రవాన్తి దిత్వ మరః - విపత్తిప్రాణ సంకటంకః వివేకి శ్రద్ధధీరవిశ్వసే - సక్రద్ధనీ
తైవేత్సభాః || ౧౧ || పన్న గాసురగంధర్వదేవదానవరాక్షసైః - అశక్య స్తువైదేహీ
భాతాభైతుంస సంశయ ఇతి - శ్రీరామాయణే పుస్తకత్వాదిభావః || * || శ్రవంత
రోరుషసగజవద్వృత్తిర్యాచ్యేతశ్చద్వస్త్వే పూర్వనిహితః - ఇత్యే వంప్రకారేణప్ర
చిపత్వ సమస్కృత్య ప్రత్యాచ్యేతేషాంప్రత్యావసంతంబిత్త్యం - హృదయతోదకా
రిత్యా మసూహ్యథోత్పాదిక యావాన్యావాహా || * || అసార్యా కరుణారంభస్యశం
సమలహంసస- అహంతవప్రియంమన్యే గామస్యస్యసంకుహదిత్యాద్యారభ్య - వత్స
హంరాఘవావస్యంపదాపిపురుషంస్పృశతిత్వంతేనశ్రీరామాయణోక్తప్రకారమేత
ర్థః - మోహవప్రియసింహ్వాశంకానిత చిత్తవైకల్యేనవిహ్వలావిక్లవాసలీ- సాజా
సలీ - బహుభూయిష్టం - అతజ్జయదభివ్యసయత్ - అనిందయదితియావత్ - తజ్జ
యతేవరస్త్వేనపంకవిప్రయోగాత్పిదం - తణయితేరనుదాత్తత్వే పితృస్యనదాత్తర

యతోదకారిత్యా నాన్యా మోహాహ్వా లాసాబహ్వా తర్జ
యత్ || ౬౨ || గ || భూయోపిలక్ష్మణః ప్రజావళీంపరుషభా
పిణీమేషు భావత || స || ౬౩ || సముఖ సముఖమిత్రా
సత్వంబాంబాదాసే ప్రసిద్ధజనమీర్కంమూల్యసంపర్కసా
త్త్వమ్ | సకరిః సింహాకాద్యాన్విహంసోమచక్రింస్వససిసిసి

శ్వశీషోజిత్కరః - అనుదాత్తనిమిత్తస్యాత్మనేచస్యానిత్యత్వజ్ఞానసాత్పరస్త్వేవ
మితి - అతపివతర్జయతిభర్త్యయతిచేత్వ పిబ్యత్వ తదితిభట్టమల్లి || ౬౨ || అ||తా
మేతాంసీతావాచీమసహమాసూలక్ష్మణః పురుషాచేత్వా హ || భూయిషి || భూయః
పునరపి - లక్ష్మణః - పరుషభాషిణీంకణాకతో రాలాపిసిం - ప్రజావలీంభాత్పభార్యాం
సీతామేవంబయమాణిత్వా ఆధావత అవోచర || ని || ప్రజావలీభాత్ప్రజాయేత్వమ
రః || ౬౩ || లక్ష్మణవాక్య మేవవివృణోతి || సముఖీతి || హాసుముఖిమధురభాషిణీ
జాసలీ - స్వాం గాదిత్యాదిసాటివ - యప్యస్తాత్కారణాత్త్వంమనత్వంయథాభాం
అకపటమితియావత్ - సుమిత్రాసుమిత్రాహపిణ్యంబామాతా అనీః అభూః-సువచ
సూపలంబాదినిజననీజాతానీతిభ్యభాః - తత్తస్మాత్కారణాదవితర్కంనిశ్చంకం
మాత్వసంపక్తేణమాత్మసాన్నిధ్యేనయత్సోగ్ధ మాసంగ ద్దభబం ప్రాప్నువం - అ
న్వభూవమిత్యభాః - వితావత్పర్యంతమితి శేషః - మాత్మత్వే తవతత్వ మావాససా
ఖ్యానుభవస్వయంక్రత్వాదిభావః - సవనీదానింసు విధిమాకాద్యైక ప్రాతిహిక్యా

జ్యోతిః॥ ౧॥ విధిర్విధానేదై వేపీత్యమరః - విపినమధ్యే అరణ్యమధ్యే - త్వండురుక్తిం
 కణకకోరవచనం వ్యాహరంతీ ఆలపంతీసతి॥ ౧ ॥ వ్యాహరణక్షిగ్లపితమిత్యమరః -
 మధ్యమాంబాకై కేయ్యపిజాతాని - సకేవలం సువచనేన సుమిత్రైవ - కింతుదుర్వచ
 నేనకై కేయ్యపిజాతేతిశ్చ త్వా ఉభయభాషితత్వం మమాంబై వభవసి - అతః పుత్రేమయి
 కాస్యశంకాకార్యేభావః - మధ్యమాంబావ్యాఖ్యాతా - మాలినీభ్యత్రం ॥ ౬౮ ॥ ఇ
 తీతి॥ ఇత్యేవముక్తావలక్ష్యణేభ్యాశ్చ సమీపంత్రీరామనికటం ప్రతిగచ్ఛతీతితద్దామినిస
 తి- తత్త్వణమేవతస్మిన్నేవక్షణే- విలంబేకార్యవిఘాతాదిభావః ॥ * ॥ అత్యంతసం
 దౌగ్ధేద్విశీయం- రంధ్రమపహరణోచితసమయమన్విష- త్యాశాంక్షతఇతిరంధ్రా
 న్నేషీదశకంధరోరావణః - స్వందనంశతాంగం॥ ౧॥ శతాంగస్స స్వందనౌరథ ఇత్య
 మరః - విహయత్యక్తాప్త- విహయయస్స వ్వాప్తాశశమండలాదవతీర్యఅవరుహ్య॥ ౧॥
 పుంస్యాకాశవిహయసీత్యమరః - నిజాంతఃకరణనిజమానసేష్య మాంతం ఆత్మత్కట

నమధ్యే మధ్యమాంబాపిజాతా ౬౮౫ ఇత్వక్త్యాభ్రాతృ
 సమీపగామినిలక్ష్యణేతత్త్వణమేవరంధ్రాన్వేషీదశకంధర
 స్వందనంవిహయవిహయస్థలాదవతీర్య నిజాంతఃకరణేష్య
 మాంతంరాగంబహిఃప్రకటయన్తి వకటసన్యాసికేవలం
 శాలాభ్యర్థమానదత్ప్ర ౬౯ ॥ రామాశ్రమాద్విగతలక్ష్య
 ణసన్నిధానాత్ప్రీతాంబహారదపలః పితౄతాశనేంద్రః | నూ

త్వాన్నిగచ్ఛంతమిత్యభావః - రాగమను రాగం తాహిత్యంబ ॥ ౧ ॥ రాగోనురక్తౌ
 మాత్సర్యేశాదౌలోహితాద్విత్తిశ్వఃపహిర్బాహ్యేపి ప్రకటయన్ ప్రకాశయన్తి
 వక్తృత ఇత్వత్ప్రేక్ష్య - సాచ రాగమూర్తేషుభిత్తికాభేదాభ్యవసాయ మూలా తిశయో
 క్త్యనుప్రావీతత్వాత్సంకరః - కటటసన్యాసివేషఃచూయాభిషువేషధారీసన్ - స
 ద్యవవతస్యా అనుద్వేగాభ్యమితిభావః - చణశాలాభ్యణం సీతానివాస చణశా
 లోపకంకం- ఆనదత్ప్రాచ ॥ * ॥ సదేలుణజప్రపాదిత్వాచ్చేరజాదేశః॥ ౧॥ ఉప
 కంఠాంతికాభ్యణాభ్యగ్రా ఆప్యభితోవ్యయమిత్యమరః ॥ ౬౯ ॥ రామేతి॥ చ
 కటత్సంచలః అనియతచిత్త ఇత్యభావః- పితౄతాశనేంద్రఃరాక్షసచక్రవర్తిరావణః-
 విగతలక్ష్యణస్య సన్నిధానంసాన్నిధ్యం యస్యతస్మాత్ - లక్ష్యణరహితాదిత్యభావః-
 రామాశ్రమాత్ శ్రీరామనివాసాత్ ॥ * ॥ భుజమపాయోపాదానమిత్యుపాదానత్వా

ర్పంచమీ - సీతాంజహరాపహృతవాత్ - సాధారణవధూభాగ్రంత్యే తిభావః - కథమి
వ - నిరస్తజనాత్ ఆర్యకాదిజనశాస్త్రోదేవాలయోదేవతాయతనాత్ - పూర్వవ
త్పంచమీ - సహోత్పలమయిం సూత నెందీవర వికారాం - తద్వృద్ధితా మిత్య కథాః -
సవగ్రహణమక్షాసతాద్యోతనాథం - వికారాథేమయటిజీవ - మా లాం ప్రజంప
లలభ్యమేణసకాలఖండంత్రాంత్యా అస్యభాషలలభ్యస్య కేవలమాంస పరత్వే
తస్యరక్తవణత్వేనసీలోత్పలమాంసాయాంతద్భాగ్రంత్యనుదయోదేవ - అలకాఃసాప
స్తారకునకకణివేత్తుపమా - అలక్కస్యమాలాపహరణేయాలాభస్య ఏవసీతాపమా ర్తుః
రావణస్యాపీత్తుపమాథః॥ ౧॥ కునకోభషకశ్చా వస్యాదలర్కస్తుసయోగిత ఇత్యమ
రః అత్రకశ్చ ద్రవస్యో పదేశకథితః - శ్రీరామాయణవ్యాఖ్యా తృణిః - యద్యపిల
క్షీరూపాసీతావిష్టురూపరామస్య మృగాన్వేషణసమయేరామ ఏవతరోహితాతథాపి
తస్మిన్నమయేదేవైఃస్వకార్యాథం శ్రీరామానుమత్యామాయయాసిమిహతాసీతాత

లాంస పోత్వ లమయాంసలలభ్ర మేణదేవాలయాదివనిర

ప్రజనాదలర్కః ॥ ప॥ ౬౬ ॥ హానాథక్వ చిరాయ సీతిబ

మకుశోవ్యా క్రుశ్య బాష్ప విలంబితుర్ది యుఃముంవతీంవ

శరభస్యా ద్యా మువేత్తుస్సుసామ్ | ఇ రే రాక్షసమావధూం

త్రస్థితా - తాంరావణో బహరేతి - అస్యభారామస్య వియోగాంగీకారేణ త్షణమా
త్రమపివిశ్లేషాభావ ప్రతిపాదకంవిష్ణురేచనపాయసీతివాక్యమ ప్రమాణంస్యాత్ - సను
క్షణమాత్రవిశ్లేషస్యాసంగీకారేవివాహమూ ర్వంసంబంధాభావః కథమితిచేన్మ - స
ర్వదాస్వస్తికవిద్యమానాయా ఏవసీతాయాఃలోకవ్యవహారమనుసరణ జనకస్యగృ
హేతివిర్భావంపరికల్ప్య వివాహాదిలీలాకరణాత్ - అన్వేషణవిలపసాద్యను కరణమా
త్రం - తచ్చ(స్త్రీ)సంగినామియమవస్థేతిప్రఖ్యాపనాథం - అరవివోక్తం - శ్రీభాగవతే -
(స్త్రీ)సంగినామితిగతంప్రథయంశ్చ వారేతి - రావణగుంభకణణయోఃపూర్వంవర ప్రదా
నాదేవస్వవధ్యత్వేనీధేయద్యపి ప్రకారాంతరేణాపితయోర్వధస్య భవతిలథాపిమా
యారూపసీతాంకల్పయిత్వా తదవహరణాపరాధేనరావణసనాదికథా ప్రవతణ
నేనలోకం పవిత్రీకరుం పరదారాప హతురేవం వినాశ ఇతిజ్ఞాపనాథం చేత్య
లమృతకథయా - వసంతతిలకాభ్యుత్తం ౬౬ ॥ తదేవబాహుమిత్యతతిహ - హేతిధేద

నాథ ప్రాణేశ్వర శ్రీరామ - కృసు త్రనిరాయసి విలంబనే - యేనై తాదృశ్య వస్థాసం
ప్రాప్తేతిభావః - ఇత్యనేన ప్రకారేణబహుళః బహువారం || * || బహుల్పభావా
చృష్కారకాదనయ తరస్యా మితశస్పృశ్యయః - వ్యాక్రుశ్య ఉపై చరాక్రంద్య-
బాష్పా విలకు క్షుకలుచంద్రః దిశుదిగంతరేషు విముంచతీం ప్రసారయంతీం - శ్రీ
రామాగమనాశ యేతిభావః - దశరథస్యాద్యం, స్మృతాంజ్యేష్ఠపుత్రకళత్రత్యాత్ జ్యే
ష్ఠస్మృతాంః ఆవేద్య దృష్టావ - రేరే ఇతి ప్రకృతేభాక్త్యా నేచావలాద్ధి వ్యుక్తీయంశ
బ్దోహీనసంజో, ధనవాన్ || ని || హీనసంజోధనే తుర ఇత్యమరః || * || చావలద్యే
భవత ఇతిద్విరుక్తిః - సంభృ మేణ ప్రభృత్తిశ్చా చలమితకాశికోప దేశావ్చ సంభృ
మః - అతస్వరితమామేడితమిత్యాదినా ప్రాప్తస్య పుతస్య స్వరః పుతః సాహసమని
చృతావిభావవక్తవ్య ఇతిపాక్షికః ప్రతిషేధః - శాస్త్రత్యా గన్వా హసమితిహరణ
త్రః - రాక్షసేతితస్య నామాప్యవ్యరితుమనుచితమిత్యా మంత్రితమితిమంతవ్యం - సీ

ప్రగు దతీం ముంచేతి గృధ్రాధిపోరు ధ్వ ధ్వ
న మ న ల్ప కోప మ క రోద గ్రేవణం రావణమ్
ప || ౬౭ || సమ భూత్వ మయేతస్మిన్ సమరం సమరంహసోః
మిథోవధనసంక్రన్తృభృతృ రాక్షసరాజయోః || ప || ౬౮ ||

భావహరణసాహసంమాకుర్విత్యభావః - ప్రగుదతీం ప్రక-షేణ క్రోశంతీంవధూంస్మృ
తాంముంచత్యజమా ప్రతిరుధ ఇతివాచకః - తత్ప్రయోగోధం మాకుర్విత్యభావః || ని ||
సమాస్మృతాజనీకధ్వ ఇత్యమరః - అత్రదశరథస్యాత్మప్రియసుహృద్భావేనభృ
తృత్యాత్మత్వ స్మయంతాపివస్వస్మృతాద్వధూ గ్రహణంద్రష్టవ్యం - ఇత్యుక్తేష్వ
తిశేషః - గృధ్రాధిపాజటాయుః - అగ్రేవణంవన పురోభాగ ఇత్యభావః || * || వ
సంపురగామిశ్రకాసిద్ధికాశాంకాకోటరాగ్రేభ్య ఇతివననకారస్యణత్వం - అథ్వా
సంమాగంరుధ్వానిరుధ్య - రావణంప్రత్యనల్పకోపమధిక క్రోధమకరోత్ - అనుచి
తకారిణం రావణమిజిత్య సీతాంమోచయితు ముద్యుక్తవాసిత్వభావః - శారూపవి
క్రీడితంవృత్తం || ౬౭ || సమభూదితి - తస్మిన్ సమయే సీతావహరణ కాలే - సమరం
హసోస్తుల్యవేగయోః - అతపితమిథోవధనేనపర స్పర ప్రహారేణసం క్రుద్ధౌ సమ్యక్కు
పితాయాగ్రధృ రాక్షస రాజౌభటాయూరావణౌతయోస్సమరంయద్ధం సమభూతో స

మృక్ష్యుః ప్రత్యక్షభావః || ౬౦ || తతః కింతత్రాహ - దశముఖేతి సకమంతః పక్షిజటా
యః || ని || శకుంతపక్షిః కునిశకుంత ఇత్యురురశః క్తంబః ఆయుధవిశేషః ప్రాప్యంత ఇ
తి ప్రాసాః కుంతాపరపర్యాయాః యైవనియం ఆయుధవిశేషః - తమ క్తం - వృత్తికా
రేణ - కతారిచకారకే సుజ్ఞాయామిత్యత్ర ప్రాప్యంత ఇతి ప్రాసా ఇతి - బాణాఇయ
హః ఆస్యంతే అనేనేతి బాణాసః కామూకం || * || కమూకాన్ || ని || ధనుశ్చాపా
భస్వతరాసనోదండకామూకం - ఇష్టాస ఇత్యురురః - ఖడ్గశ్చంద్రహాసః || ని || ఖ
డ్గేతునిస్త్రింశచంద్రహాసానిరిష్టయ ఇత్యురురః - త్రిశిఖం త్రిశూలం విశిఖాబాణాః || ని ||
పుషత్క బాణవిశిఖా ఇత్యురురః - చూఢ్యా లూచీరా || ని || చూఢాపాసంగలూచీర
నిషంగా ఇమధిర్దన్వీహిః - చూఢ్యామిత్యురురః - పాశాః రణ్వపరపర్యాయాః ఇకషణ
ణపాభవాయుధవిశేషాః కుంతాః ప్రాసాః ప్రసిద్ధాః || ని || ప్రాస స్తుకుంత ఇత్యురురః - ఏ
తే రావణ ప్రయుక్తా ఆయుధవిశేషాః - గరుద్ధాన్వం పక్ష్యామభిహతాః పరాహ తా

దశముఖరథ మూశుధ్వస్తరక్యం విసూతం శిథిలతరవనాధంశ
ర్థగత్రం సదక్రేగ్గదభిపంతకై ప్రాస బాణాసఖడ్గత్రి
శిఖపిశిఖతూనీ పాశకుంతశ్చ కంతః || ప || ౬౧ || రాక్షసాని
క్షుతః క్షిప్రం సపాతపతతాంవరః | మైథిలీపక్షుపా లేనపక్షుపా

యస్య సతకోక్తస్మత్ || ని || గరుత్మక్షుచ్ఛదాః పత్రమిత్యురురః - దశముఖ రథం రా
వణస్యం దశం - ఆశుక్షిప్రం - ధ్వస్తావినాశితారథ్యా రథహోధారోశ్వాన్వస్యతం || ని ||
రథోవోధారథస్య ఇత్యురురః || * || తవ్వహతిరథయః గప్రాసంగమియత్యుర్య
యః - విగతస్సుతస్సారథిర్యస్య విసూతం || ని || సూతః క్షతాచసారథిర్యురురః - శి
థిలతరోత్యంతవిష్ణిష్టపరూఢోరథగుప్తిర్యస్యతం || ని || రథగుప్తిర్యరూఢోనేత్యురురః -
శిథిలవిష్ణిష్టచక్రేరథాంగేయస్యతంతథోక్తం - చక్రేశ్వతవాణ - నీతావిమోచనాభి
నివేశతయాయావచ్ఛత్యభివృత్తంచకారేత్యభావః || మాత్రినివృత్తం || ౬౧ || తతః కింత
త్రాహ రాక్షసేతి || సః పతతాంవరః అండజమండలేశ్వరోజటాయః - మైథిల్యాం పక్షు
పా లేనప్రక్షి విశేషః హేతునా - రాక్షసానీక్షుతః రాజణచంద్రహాసవిలతస్మత్ - పక్షు
పాతంగరుద్ధంగమవాస్య క్షిప్రం పపాత - పక్షుపాతతత్పరాణాం పక్షుపాతప్రాప్తిర్యుక్తే
నేతి భావః - అసినిర్విగ్నతక్షోభునిస్యపతతిత్యభావః || ని || పక్షుపార్శ్వగరుత్సాధ్యసహ

యజలభి త్తిష్ఠితివై జయంతి- తథారామాయణమ్ || * || సద్భిన్నపక్షస్సహసారక్షసా
 రాద్రకమణా - నిపపాతహతోగృహ్ ౧ భరణ్యా మల్బజీవిత ఇతి || ౨౦ || తత్త్వణమి
 తి || తత్త్వణంతస్మి న్నేవక్షుణ్ణజటాయునిపాతానంతరక్షణ ఇత్యథాః - అన్యరథాధిరూ
 దేనరథాంతరాధిష్ఠితేన - పూర్వరథస్య జటాయుషవిధ్వస్తత్వాదితిభావః - రావణేన
 భూయః పునరపి - నీయమానా అపహ్రిమాణా జానకీ - శృంగసంగతం శిఖరోపవిష్టం
 ప్లవంగానాం సుగ్రీవాదికపీనాం పంచకం యస్య తస్మిన్ కథోక్తే || ని || కపిప్లవంగప్లవ
 గకాఖ్యామృగవలీముఖా ఇత్యమరః - అతఏవ పంచమాదాః శిఖాః యస్య తస్మిన్ || ని ||
 శిఖామూడాకేశపాత ఇత్యమరః - యై ధరమమరః రాజకుమార ఇవస్థిత ఇత్యుత్పేయై
 రాజకుమరస్య పంచమాదత్వా సంభవార్ - యజ్య పనయన కాలీనత్వ వివక్షా -
 తదాదశమైవేతి వివేకః - కస్మిన్ కాలేత్ యై ధరే పర్వతే - ఋశ్యమాక ఇత్యథాః - సు

తతునాప్యసః || ౫ || ౨౦ || తత్త్వణమన్యరథాధిరూధేన రా
 వణేన భూయోపి నీయమానా జానకీ శృంగసంగతప్లవంగపం
 చకేసంచమాద ఇవత్తై ధరమమర కేకస్మిన్ కాలేత్ యై ధరే
 సుగ్రీవసాత్కృతదశగ్రీవప్రతాపానలసదృశేనావినాశ
 పిశునమహూల్కాపాతప్రతిమంగామపాహాయ్య కప్రో
 త్సహనాయపుత్రమభిపతత్వ తంగబింబితం కావహాంకనకపి

గ్రీవసాత్కృతః బ్రహ్మణా సుగ్రీవాధీనః కృతః || * || దేయేత్రాణేత్యత్రచకారా
 త్వాదిప్రత్యయః - తథాభూతోయో దశగ్రీవ ప్రతాపానలః రావణప్రతాపాన్ని ప్రత్య
 పృశంత ప్రుల్యంబత్రరావణ ప్రతాపానలస్య సుగ్రీవసాత్కృతత్వేన స్వతస్సిద్ధత్వసం
 దేహుడుపమోత్పేక్షయోస్సందేహస్సంకరః - వాలివినాశస్య పిశునస్సుచకోయో
 మహూల్కాపాతః - తత్ప్రతిమంతత్వదృశమిత్వానితూర్వ వత్సం దేహస్సంకరః -
 ఉత్తరత్రవితత్వైత్యతీకరణతత్పరసుగ్రీవప్రత్యానితేన త్రీరామేణ తథాకరిష్యమా
 నత్వాదితి భావః || ని || కణేజప స్సుచకస్సాన్యత్పిశున ఇత్యమరః - రామస్యయత్నా
 హాయ్యకం సహాయకమణ - యోపధాన్యరూపోత్తమోద్భుత్ - తత్ర ప్రోత్సాహనాయ
 ప్రేరణాభాంపుత్రం సుగ్రీవం ప్రత్యభిషతతః అభ్యాగచ్ఛతః పతంగస్య యద్వింబం మం
 దలం || ని || పతం గౌపక్షీ సూర్యా చేత్యమరః - తచ్ఛంకావహంతత్సందేహ జనకం

తత్త్వా ౧౦ నిజనకంబాత త ప్రావేశాంకారా - తథాశూనాంకరింజన్య తతనాసంభ
 హాల్లభానోపహాప్యే యేవామతథాదాదిన్య క్తంతతకన్జీవితము క్తాంకారన్య
 యునిస కనః - కనకేనకనకన్యా పిశంకంకపిశంయతా - శేయం॥౧౧॥ శేయం
 క్షమికోత్థమిత్త మరః - సన్యంకం ప్రాపంయన్ తరీయంకంబా నంకేనా తరితం
 నిబద్ధం ॥ ౧౧॥ సంన్యా నము తరీయ చేత్వ మరః - ఆ భరణజాలంకారమాత్రాన్యా
 భరణకలాపంక సాతయల్ - రావణేననీయమానా మునిమేవానరాః శ్రీరామాయక
 భమేయమిమత్యాపాతయామానేన్యథః ॥ ౧౨ ॥ సదితత్వతనమపితప్యా భరణ
 జాలస్య పతనమపిస్య లేజ పతనమపిస్య ప్రాపంకమిమతయనాలక్షణా వచరన్
 యోనకలయత్ని తపాతప్య యమేవాథః - కామూభత్వా దిభాంకః ॥ ౧౩ ॥ కభా
 థాస్య నశబ్దస్య సుప్రత్యేకీస మా సః - కయాభిజ్ఞో నీ తినిపుః ॥ ౧౪ ॥ పనీక
 పుణ్యావిజ్ఞానాత్మకీ వాఇత్తమరః - సనభవనీన నయావిజ్ఞానాత్మకీ వాఇత్తమరః -
 తాయజ్ఞా తపాత - నయంకానాతీతయజ్ఞః - సనభవనీన్య నయజ్ఞః - ఆ త్రానోన

శంకకాశేయో తరీయంకరినమాభగన జాలమపా నయత్
 ౧ ౧ ॥ ౧ ॥ తత్త్వననమపిస్య లేజఃపనన మివాలక్షణంక
 లంకారన్యాతానోక వనికాం మై తిరీమన యదనయా భిజ్ఞోద

చసగోకతికప్రత్యయః - నన్య గుసథత్వాదినాకప్రత్యయః - అతపివాకభగవా
 నాత్తాయనః - ఆ కారాదవపసగాత్కర్త్యో పచదోభవతి ప్రతిపదనేనివా
 తికత్వాన్యానేభాన్యకారేణాన్యజ్ఞబద్ధము నామత్వాన్యకాస్య సమభానా తనోన
 జ్ఞ మసః - అనయజ్ఞఃపిశాన్ ప్రాచారశూన్యజ్ఞాథః - దశగ్రీవారావణః - మైతి
 గీంసీతాం - లంకాయాః ఆ లంకార భూతాం - లంకా లంకార భూతాం - అలం
 కారోపమితాం - తత్త్వా ౧ యానిత్వ థః॥౧౨॥ భూతంత్వై దాపివాదాన్యాన్యోప
 త్యోపమానయోరివిత్వః - ఆ శోకవనికాంకరినమాభగనోత్తా నవనికాంకరినయ
 తంక గ్రహిత్వ ప్రవాదిత్వ థః - దుహతిత్వా న్మయతేద్వికకమకన్యం ఆ తరా
 మాయం ॥ ౧౩ ॥ ప్రాయమానామై దేహికందిన్నా తమ పశ్య గీ - దదత్కగిశ్యం
 గస్తాక పంచవాసరన్యాభవా - తేమాంమధ్యనికాలక్షీకాశేయంకనక ప్రభం - తి
 తరీయం వరాలోపకమాన్యా భగణానిచ - ముతాదయ దివామాయశం నేయునికా
 మి - వ ప్రమాత్సృజ్యతన్న భృవిన్యీ ప్రంసుభూషణం - సంక్రాంతి సుతక గ్రీకప్ర

అగ్రా - జననబుద్ధవానిత్వాది | 22 || అశోకేతి || అశోకవనికాక త్రి - కామ
 సీధినిగూఢనసంగోపనాథంరావణనియుక్తరాక్షసస్త్రీ 9 ధిపరివేష్టితాంపరివృతాం
 సీతాం - మారుతస్యా సత్యం పుమాకామారుతిఃహనూమాకా || * || అ త ఇ ధివిష్ణోత
 స్యవా లేలాంగూలేయోగ్నిస్సుందరకాండేపత్యమూఢరూపఃతస్యస్త్రా భనేనితోధనేల
 హంయోగ్యంశక్తామిద్యథాః - పిషచిలతావిశేషమిహ - లేభా ప్రాపేవేత్సు తే 9
 య - సీతాన్వేషణసమయేలంకాం ప్రవిష్టుహనూమాకాసీతామాలోక్య నిజాగమకణ్ణా
 పనాథః మశోకవనికాం భద్రాన్వ పితృ నియుక్తేనేం ప్రజితానిబధ్వా నీతఃనాలేప
 నై 9 సుంవేహ్యగ్నినాప్రజ్జ్వలితోవై దేహీసీవాసతయై కామశోకవనికామంతరేణ
 కృత్వాన్యలంకాందదాహేతిసుందరకాండేపత్యతి | 23 || అనంతరబృతాంతమా
 హా || కాకుత్స్థతి || కాకుత్స్థోన్మరఘనాయలోపితక్షసామధిపతేఃరావణస్య నాప్తే 9 ర
 ణవచనం పైవవాగురామృ గజధనీరజ్జనిమితజాలవిశేష ఇ యాతతతయాఅవే
 ప్తికేలవృతేనియమితత్వథః || 24 || వాగురామ గజంధినీత్యమరః - హటకస్యవికారో

శగ్రీవః || 25 || ప || అ శోకవనికాలేభేరాక్షసీపరివేష్టితా

మ్ | సీతాంమారుతివాలాగ్నిస్తంభనాహం మిమోపగ్రమ్ |

23 || ప || కాకుత్స్థోన్మరఘనసామధిపతేర్వాగాగురావే

ప్తికేకృత్వా హటకతాటకేయహానేశాదూలవిక్రీడితమ్ |

హటకమయోగ్యస్తాటకేయోగ్యతా సస్తిన్నే వహరితమృగే - కాదూలవిక్రీడితం
 కాదూలలోవ్యాఘ్రః || ని || కాదూలదీప్తిపినోవ్యాఘ్రః ఇ త్య మరః - తస్యవిక్రీడి
 తవద్విక్రీడితంకృత్వా - శాదూలవత్తంనిహత్యే త్యథః - అథానంతరమాగచ్ఛకా
 తప్రాగమనసమయే - అ మజేనలక్ష్మణేనగదితాముక్తాం - వాతాంధీనాక్రంభ్య
 వణివిదల్లసీతానిష్ఠురవచన ప్రేరితోహమాగతోస్త్రీత్యే వరరూపవృతాంతమిత్యథః
 ని || వాతాప్రవృత్తిర్వృతాంతమిత్యమరః - అకణ్వశ్రుత్వా - తతస్తదనంతరం - సీ
 తాయాస్సం గమేసమాగమేలాలసోత్సం తాభిలాషస్య - విజనేవనేలద్విపత్రేరవ
 శ్యంభావిత్యాదితికాహః - తదబజంతస్యాస్త్రీతాయఃఃటటజ పణశాలాం ప్రతి - త
 విధివాచ్యేదః - రామోద్రుతంశీఘ్రం - స్రుతస్థేచచాల - అ త్ర శిన్నవాక్యస్థ
 త్వాకాకటత్సరూపశబ్దయోర్నాపానరుక్త్యం - యద్వా కామత్సేనికమత్సంజోద్ధ
 వతితివిశేషాత్సేనహయోజనా - అ త్రవాత్కాటకేయయోర్వాగురావారిరూపజ
 నకాకుత్స్థేన్మరఘనత్వప్రతితేనికదేశవర్తిరూపకం - తస్య కాదూలవిక్రీడితమి

త్యక్తతత్వస్యశంఖిక్రీ - నివిసావృత్త్యా యేనాదసంభవద్వస్తుసంబంధతాపరిణామ
యాసాపేక్షితత్వాత్సంక్లిగ్యతే - శాదాశాలిక్రీడితమిత్వత్రాస్యాపివృత్తస్యశాదాశా
లలిక్రీడితత్వాత్ - కవేశ్వరుగ్యమనుసంధేయం ||*|| సూర్యాత్వైవిమలసదా స్రవ్యాస
గురభశ్చామా - లలిక్రీడితమితితత్వాత్ ||*|| నివిసావృత్త్యా యేనాదసంభవద్వస్తుసంబంధతాపరి
లిర || అయమితి || అయంక్రీరామఃకథంకథంభూతస్స స్థితభవేత్ప్రియతమారహి
తపర్వశాలాంధృప్యేణశేషః - ఇతిమత్యేత్య భావః - దాన్యాగ్ని స్రావ్యగర్భేయస్త్రిక
ర్వణితప్యభాభవతితథా - వనదేవతాభిరాలోక్య మానోద్భిన్నమానశ్చక్షు - తాసా
మసిశివసీయభితిభావః - రామఃశేవలాంసీతారాహిత్యేనశూన్యాంపర్వశాలాముఖజం
విలోకయన్ - ఆతవివక్షిన్వచేతాఃశగ్నోత్సాహస్సక్ష - విలలాపపరిదేవయామాస
ని || విలలాపఃపరిదేవకమిత్యుక్తురన్ ||*|| మహాత్మగురుదేవానామ శ్రుపాపఃక్షేత్రేయది
తేశశ్రాంశోమహద్గుఃఖంమరణచభవేద్భృ) ననితి - క్షేత్రేదేవతా శ్రుపాతసపేదధర్మ
నాత్ శ్రీరామస్యప్రశంసకమహద్భిఃఖప్రాప్తిసూరపాతంశాప్సగర్భమిత్వక్రంభ

ఆగచ్ఛన్న నుజేనత త్రగదితామాకణ్యవాతాంతతస్మి
తాసంగమలాలస స్రుమటజురామఃప్రతస్థేమ్రుతం || ౭౪ ||
ప|| అయంకథంస్యాదితిబాష్పగర్భ మాలోక్య మా నో వన
దేవతాభిః | విలోకయన్ ౬- వలపణఃశాలాంపినష్టచేత్రావి
లలాపరామః || ౭౫ || ప|| హాస్యమిత్రనహిసాకిమిదప్ర

త్రముపజాతిః || ౭౫ || విలలాపప్రకారమేవానాచందభిః || హాస్యమితి || హేతిభదే - కష్ట
కృచ్ఛ ౧౦ప్రాప్తమితిశేషః - కుఠః - ఆత్రాస్యాంపర్వశాలాయాంసాసీతానహినాస్తి
ఖలు ||*|| అస్తిభావతిచరోప్రయిజ్యమానాప్యస్తికావ్యకారవచనాత్ భవతితిల
టఃపూర్వాపార్యాజాంసంజ్ఞా - ఇదమేకస్మిత్తాభావరూపంకార్యంకింప్రవృత్తంతేక
కారణే సంజాతమిత్వభావః - తథావహస్త్రికప్రదేశచటులాంపాదము త్రాంవికతి
తాజాపాదవిన్యాసానిత్యభావః ఆలోకయామిపశ్యా మితిమేదదిత్యభావః - ఇత్యేవము
క్త్యాస్వయంకథంభిన్నాభోత్పేక్షితే || మామితి || ఆగృహీతశ్చగమనాశ్చుతహితర్జుయ
జారిణ మాంవిత్వసీతారోపవతికుపితేవ-వస్తుతస్తునతథాపరమప్రేమాస్యదేవయ
తోమాభావాదిభావః-తరుమవృత్తేచముమూర్త. క్షణమాత్రంఘటికాద్వితయంశా
ని|| ముమూర్తమల్పకాలేస్యాస్థి కాద్వితయపితేతిత్వః - లంతహితాలంతర్ధానంగ
తా - నూనమిత్వత్పేక్షితా-భోతేహి-కాంతాః-కాంతేస్యాభిమతార్థాసంగ-హితరి-చ

నిరోధవిదగ్ధనయాకుర విన్నిగూఢతయాకంచిత్కా-లంకచక్రంతివత్సవిశ్వభావః
 లంకాతిలకావృత్త ॥ ౭౬ ॥ ఏవ సామాన్యా కారణవివృతసంప్రతిసీతామామంత్య
 తిల ॥ ౭౭ ॥ సీతాసరశబ్దజ్ఞు జుబుద్ధేసుముఖిసుందరానసేజానకీతసంబోధనద్వ
 యేనైవ సంవిద్రులక స్వయాకతుకముచితఇనిసూర్యతేత్వంభిలపితపూర్వాతవలభి
 లపితంలరశ్మీసుహస్రచారకావహనోరథాచిత్రక్తుగాహరణరూప మనోరథోనాక
 య్మూర్త్యా - పూరణసేతా తువాగంచితఃవిద్రులభి - పూరితః వ్యామోహతఇతి
 యావత్తల హంమహాభావాస్త్రై కానాదిత్య భావః - ప్రజానాం జనానాం ॥ ౭౮ ॥
 ప్రవాసాత్సంతతాజనభిత్తుమరః - చరమోతిమనశశతీత్యచరమః ఆద్యులగ్రేస
 రస్సద్విత్త భావః - ప. చవట్యా మచరంసంచరితవానస్తి-ఏతావత్పి ర్యంతీత్య
 జ్ఞానాదత్యాత్వద్వవారకభరిపూకణతత్పరతయావ్యవహృతవానస్తిత్వధః-లత్తస్మా
 త్కారణవిహామహారశ్మ్య రోషస్త్రైకకాలో నరోషంకతుక మయంసమదానభవతీత్య

వృత్తమాణిక యామిచ టులా మిహ పాదము ద్రాం |
 మాంబీక్ష్వ నూనమగ్న హీరమ్మ గంముహూనామంతహీన
 తాతరుసురోషవతీవసీతా ॥ ౭౯ ॥ ప ॥ త్వద్భిలపితపూర్వా
 వంచితః పంచవట్యా మచరమచరిమోహం మోహభాజాం
 ప్రజానాం | తదిహ సరశబుద్ధేనైవరోక్షస్య కాలస్సుముఖి
 మమముఖంకింసోధసీతావియోగం ॥ ౮౦ ॥ ప ॥ యిద్వస్త

భావః సత్య నిరోధకేతావీద్యగ్ధ నవాససంక పేక్షనస్స చాభావానహత్యేనేవ
 వర్తించిత్యత్వా వితిభావః - అస్తువాంః రోషః లః - మమవిరహోసహిత్యాద్వా
 త్వజ్ఞైవలకతుకావాయుక్తమిత్యాహ-హేసుముఖిమముఖంబంధుత్వైత్తేవ వాసేనై
 వసోల్లాసమితిభావః-సాధః-మ తఃసీత యా సైవ-యోగః విరచయేనతస్తిసోత్త
 కింసీతావిరహసహజ్జుభవతింప కనత్యేవేత్య భావః అతస్మి ర్వభారోమలమల్యజ్ఞ
 సన్నిభయమితిభావః-అత్రసీతేత్యత్వా పదేక్ష హణముఖి డితి ప్రేమాస్పృహత్వహ్య
 తనాథాంతారినివృత్తం ॥ ౮౧ ॥ తిభావ్య పూర్వక్తు గాహరణేయదిపవాళిలామ
 స్తవా నేనతిచ్యేన మాయామృగేణమితివ్యత్యంతంజ్ఞాన్యమానేహ్యమిత్యాహ-యదీ
 ద్వికామ్యగాపీతుంకనయవేషానక-అపూర్వమృగేఅనాథాన-మృగేకౌతుకంకుతూ
 శలంలభిలాషఇతియావత్ ॥ ౮౨ ॥ కౌతుకంలంకౌతుకంలచమతుకంలచమిటూపాలమిత్త
 తుకః - అస్తియభివర్తితేషే - తివేతి కేషః - తిహ-చంద్రస్యా యంచ-ప్రకం

మహానాదావరీకభిత్వభావః - గౌరాదావరాజివిషయ్యంతపా తేతస్యాఃపురినేమన్తే
కతేమదిహృదింవిహరం || ౧ || తోయాభిత్తంః స్వలిక సై కతానికతాదు యమి త్యమ
తః - రామణప్రియతమేనమయూ ధూన్యాపరహితా సుతమ ర్యాత్తనవిది ధ్యాత్ -
యత్తం - ప్రియత మేవిర హితవి హరస్యప తివ్రతా నామ భమూ త్యాది తిభా వః -
కింతుసాజానకీసహజాసత్వప్రకారేణ || * || ప్రకారవతసేధాల్ - నత్తంవరక
బజహత్రాక్ష సకత్యకళక్షణాదేతః - సుస్థిం నమ్య - యుక్తమేతద్విచారణంసం
గతమిత్వభావః || ౧ || సుస్థితే వ్యవసాయా నాశభివిశ్వః-అత్రై వంబయ ధాసంతి
హృదిశ్చయవర్యవసానక ధనాన్ని శ్చయం తస్మిన్ పోలం కారముదాకాంత్రా
రంభిలోకాంతరేతి || సాజానకీ - సాకాంతరప్రణయినంస్వగళ స్థంశ్చమరంపత్యుపి
తతలదశరథం ప్రణంతుంసమస్తమంతుపసగావసమా సేవీషాపతేక స్త్యేతిభిత్వం
అజ్ఞప్రకృతిమితి వత్సరాత్తికతయనియుక్తియః కాల సమలిలం ధ్యాయస్య - తా
వంతంకాంబయూపయత్త్వివేర్యభావః-తదానంసాగ్రైకవల్లిరస్యోవ్యవహారికా

విహృతింరామఃసూన్యా సమర్థామ్యక్తంసక్తంచరకి బజసా
త్సర్వధానంస్థితాస్సారంభః || ౧ || కాంతర ప్రణయినంస్వ
రం ప్రణంతుమాజ్ఞప్తకాలమతిలంఘ్య యని ప్రయాసి || ౨ || జ్ఞా
పృమామపిసమాహ్నయసాధ్వి తస్మిన్మిత్రేవభరతేనద
ధాతురాజ్యం || ౧౦ || ప || భృశ-విలప్య పిపినేదయితాంవిది

వఃతిలంఘ్యుతికాక స్పష్టభావః - ప్రయాసియదిగచ్ఛన్వేక-యన్మిత్రం మచలిప్ర
తాయా సమమంపతిమత్ప్రకృతిపురస్తాగ్గమనమనితంత ధావీశ్చమరప్రణామిన్
కేవలగచ్ఛసిచేదిత్వభావః-తహి - హేస్యాస్థిపతివ్రత-అతః మద్విరహంసహిష్యసీతి
భావః || ౧ || సతీసాక్షీపతిప్రతేయమరః - తస్మైవ్యసారాయ - జ్ఞాప్తప్రియ వియుక్తా
శాన్తిశామనశక్తిమీతినివేద్య-మామపి సమాహ్నయితకార యప్రవేశయేర్యభావః ||
౧ || చరాదిరాకారజాహ్ననవిద్యమరః-అర్విహాశత్యాదాత్మనోపవినః-కస్య ఇతిభా
వః-తహిరాజ్యస్యకాగతిరత్యాపాపామిప్రతిక్షణమిభరతేరాజ్యంనింధాతుసక్షే
పతిస్యతో-కయాత్రాతత్పరేణశ్రీరామేజాహంతతవ వ్యతాయాంవియుక్తవిభరతం
మదాజ్ఞాపరికాంసతత్వరంసాజ్ఞాక్షేత్రభిషేక్ష్యతీతిభావః - వసంతలి లకావృత్తిం ||
౧ || కవేవాక్యంఇత్యుతి || ౧ || అక్షమనేనప్రకారేణవిలప్తపరితే వనంకృత్యా-రా
మస్త్రాన్నివివిసేతరజ్ఞేయితా - చేయసీంసతాం విచిన్వత్ప్రగయకృతిమా కా
త్తేర్యవానాథూత - కింతుసి త్రానిరసావేదనయావి వణ్ణహృదయాభూదిత్వభావః

తథాలక్ష్యతశ్చ భిక్షాన్నహినాభూదేవేత్యథాః తద్భుజిశ్చైతదుభిత్వాదిభావః - ౩౬
 తుదాప్యశీవిభాస్ర రోయన్యో ప్రాంజిర్భమివ తుగ్రోమం వాలశక్త్యా మిత్యథాః త
 థాభూతా మపికథాన్త్రీరామ విలాపస్ర కార వాక్య సబంధం స్వనాచాని జక తా
 త్త్యైకథయకాపునఃపునవకాణాయక కవోరచే తాఃకరినమృదయంని దకాయజితయా
 త్తవన్తీ కాజన్తయస్య సతతోత్తస్య కాశామునిశ్చ సవివవాన్తీకిరేవభృతమానభూత్ - స
 కలోతానందికరసమస్తసద్గుణాభిరామస్యతత్రభవతిః శ్రీ రామస్యతాద్యగ్నిమాదృశే
 క్షణ్యాభివ్యంజకవిలాపకథాకథనానివిజ్ఞానిర్నితయా సవివాత్తే ర్మ సంతన్నోక్షాది
 త్యథాః - పేలవతి త్రానా మస్తాకంకధంధృజిమత్త్వమితిభావః - వృత్త పూర్వకవత్
 ౮౨ || చిత్రానితత ప్రదనంత రంప్రారభ్య మాణముపక్రమ్యమాణంప్ర యాణంతత
 లంకాచియాత్రామైస్తామర్కగ్రమణీలానిత్యథాః - ప్రాణాక జటాయురవప్త్యశ్చసం
 ప్రశ్ననిరుధేత్యథాః - శ్రీ రామామవాతాకథనాథకమితిభావః - తతఃతతప్రదేశేను

న్వేగామోనాన్త్రన్యలిమాన్మహిలక్ష్యణశ్చ | తాదృగ్నిధా
 వాచకః ; ౦కిథయిన్యో వాచావన్తీకిరన్యమునిరేవకవోరచే
 తాః || ౮౨ || X || తతిః ప్రారభ్య మాణప్రయాణాప్రాణా
 సేవప్రభ్య జటాయు ప్రతభ తిక్రియమాణసీ తాన్వే పణంరా
 మంకత్త ఇమాలక్షయన్నమోచచ్ఛి || ౮౩ || ఆయుష్ష స్థాంభ
 స్తపక్షునిపక్షుతింక్షితితలేనిక్షిప్య త్తి ప్రమాదజహంజానకీం రా
 వణత్వం || ౮౪ || ప||స్వయమపిరేరభంXస్వీకృతాంభంగిహీనాం
 సపటగితిమవాప్తస్సంహృతాయుదకటాయుః | నయననలిల

క్రియమాణసీతాన్వే పణంసీతా మస్తపృష్ఠం తమిత్యర్థః - సలక్షణంసామి త్రిసహితం ||
 రామమాలక్షణకపత్యస్తేవను మోచతతత్తనాక || * || బా భో వచేర్వాలుజిత
 కణ్ఠా త్యుక్తాకమేగుణః || ౮౩ || కిమిత్యోవ తేత్యతలహ || ఆయుష్ష స్నిత || తా
 ఆయుష్షకప్రశంసాయామతుపసకలలోకహితాచరణతత్పరతయా సఫలజితనేగన్
 థాః - భద్రనితతపక్షుతింశం ద్రహసవిదితపక్షుమాలం || ని || స్తీ పక్షుతిఃపక్షుమాలమి
 త్యమరః - మాంక్షితితలేనిక్షిప్యపరిశ్రాంతమాం పక్షునిదృఢపూర్వకంభూతాసాత
 లాత్వేత్యర్థః - రాజగితి పు నుతలజానకీ , పై ధిలిమపజహరావమృతవానిత్యతా
 కతేతిప్రాప్తేగసంబంధః - తథాచరామాయణం || * || పరి శాంతస్యమేవక్షా భిత్వాభి
 జ్ఞేనరాజః - సీతామాదాయవే దేహీ ముస్సేపాత విహాయసమితి || త్తత్తత్తత్తత్తత్తత్త
 తర || తతఃకింజాతంతప్రామా - స్వయమితి || జటాయుఃసప విసత్పక్షివ - శ్రీరా

మస్యసీతాశరణాభావః కథ న సమయవివేచ్యతః - సంతాపాయ స్వకర్తవీ
తస్య - స్వయమపిశరభంగేణమునిసాక్షిక్యతాంప్రాప్తం - శంఖహీనామక్షత్రం
భావ్యతీయభావః - గతింబై కుంతస్థా నమహా ప్రాప్తస్య - నిజభాగ్యోదయేన
శరబ్రహ్మసూత్రస. శ్రీరామస్యదివ్యకుంఠశిఖిగ్రహసాక్షేతాగ్రహాశరభంగవస్తు
కస్యస్మిత్యథ - నయనసలిలమిత్రలహరీద్వదక మిక్రితంపితృసభితేన తస్యపి
త్వత్రాక్షానాహాత్వాదివిభావః - రామహస్తేనదత్తం - దశరథస్యకురవాపం
మల. భం - అసాన్నిభ్యాదితభావః - నైవాపంపిత్వితచణసంబంధి || సి || పితౄణా
పంసితాశస్యాదిత్యురక-అంభఃప్రాప-పితృనిపిః శమ తస్మాద్భూతై హికంరా
మశ్చకార్యభావః - ఉక్తంచరామాయణే || * || అతాగో దావ రీ. గ త్యానితీం నర
తతాత్వజ్ఞ-ఉంకంశక్రతు సస్మైగృహ్రరాజాయత్రాపుభావిత - నమత రశ్చంకమా
వధికారాదగ్నిస సాగ్రానవాతావృచ్ఛితమలూకా భావేనిశిధ మస్యముక్తియం
క్తత్యమితేన్న || * || మయాత్సంసమమజ్ఞాతశ్శాశ్వతీంము క్తికాపుష్పిపీతశ్రీరామాయ
ణోక్తత్వాదిత్యేవాస్యముక్తిః - తదుక్తంసృసింహ పురాణే || * || మ త్కాలే మర

మిత్రంరామహస్తేనదశరథకురవాపంప్రాపనైవాత
మంభః || ౧౫ || గ || అథదక్షిణాగణ్యానీప్రతిప్రసృతేకాకుత్ సే
రాక్షసీ చిదయోము ఖినామసౌమి ప్రమభిభూయతదీధి

అంబాస్తాత్త్వయా ప్రాప్తంద్విజోత్తమ - తస్మాత్తమ శసాదేవవిష్ణులోకమహా
త్యసీతి-స గీహామమాశ్చక్షీగజాగృభ్యోవణిక్వ భజి తిముక్తిమధ్య పరిగణనాన్య
జటాయామముక్తిప్రాప్తిః సిద్ధిత్యవగమ్యతఇత్యు పరమ్య తే-మాలినివృత్తః || ౧౬ ||
అభిధి|| అభిధి యముక్త్యనంతరం - కాకుత్స్థే శ్రీరామ-మహాదిరణ్య మారణ్యా
నీ || సి || మహారణ్య మరణ్యా నీత్య మరం || * || ఇం ద్రపరుణేత్యా దివాజీవ - ఆను
గాగమ్య-ఉక్తి తాదేవి దిగవస్థితాసావసాలరణ్యా నీవ || సి || ప్రతి ప్రస్థితేచలితేన
తి-జటాయుపాతద్దిగవస్థితేన వావణేన సీతాశరణాభ్యాస కతాః దివిభావ - అజటాయు
ఖీనామత్రయోముఖీ తినామ్నా ప్రసిద్ధాకాచిద్రాక్షసీ-సౌమిప్రింత్కణంఅభిభూయ
విహరం స్యావ హేమ్యత్వానసమా లంబ తలక్ష్మణమి త్యాద్యుక్త చకారేణాక్షిప్య
వదీమేన సౌమిప్రి సంబంధితా - శస్త్రేణఖణ్డేన - మాపణమాయారావణగిన్యాః
యాపిధిః ముఖిభంగరూపనిష్పత్తిః తత్సవ్య శీంసిదిమినిదశానా - అంభతప్రాప
మార్గభవంత్సంభవ్యత్వతకణానాసి కామఖివేత్త్యర్థః - ఉపలక్ష్య గమితవీక

తప్తసాద బభూవ - తథాచోతం - శ్రీరామాయణే || * || ఏవము క్తస్తుకుపితః ఖడ్గ
ముద్యమ్యులక్ష్మణః - కణానానై ప్రసౌతస్యాః విచకతాః రిసూదనఇతి || ౮౬ || తత
ఇతి॥ తలిః అయోముఖీకణానానికా ప్రసచ్ఛేదనా సంతరం క్రౌంచారణ్యస్యసరణ్యా
మాగేణ॥ ని॥ అయినంవత్కామాగాఢ్యపంధాసఃపదవీస్యనిసంపిరిత్యమరః- అ
త్రత్యలీయాప వ్రిర్యాన్యభ్యాతా-ప్రయంతో ప్రస్థితో వితరామలక్ష్మణౌ- ఖడ్గ - స్థూ
లశిరస్సన్నామ్నో మహాపీఠః ఋషిశ్రేష్ఠస్య శాపాత్క్రొణపతాంతామ్సత్యం ప్ర
పన్నః ప్రాప్తః - యథాథానామా అస్వభాః శిధానః కబంధః రాక్షసః - పన్నగప
తేఃమండలీశ్వరస్యభగఃకాయా ప్రస్థితీషణాభ్యాం భయంక రాభ్యాంపహృభ్యాం - బ
బంధరురోధత్యథాః - వస్తుతస్తుప్ర రామస్యసాయేద్విప్లవః శేషః శాయినాల్లక్ష్మణ
స్యశేషవతారత్వాచ్చైర్యోర్యుయం బంధోనదు ఖపేతుశ్చైతద్భావయితుం పన్నగ
పతిభగభీషణాభ్యామిభుబిషితే అయో కమిర్పయసంధేయం బంధితం తదిరుల్లం
బయోకస్యశిరసోబంధోత్రా స్థింకబంధభ్రంవగ్రహః - చమూ - తేజః కృష్ణః

శ ప్రేక్షాశూర్పణఖానిద్ధిమంభత || ౮౬ || తతః క్రౌంచార
ణ్యసరణ్యాప్ర యంతాః తామహేః స్థూల శిరసశ్చ పా
త్క్రొణపతాం ప్రపన్నః పన్నగపతిభోగభీషణాభ్యాం భుజా
జ్వంబబంధముథాథానామాకబంధః || ౮౭ || గ || తదంత
రమన శ్రు పాతేషు నాత్మసీనే శ్రేష్ఠసహోత్పాదితతరవారి

కబంధం సులితప్రాక్త మప మూ ధా కశే బరం - కబంధోస్త్రీ క్రియా యుక్తమప
మూర్ధాకశేబరమితివిశ్వామరా - ప్రకృతేపీండ్ర వజ్రాధిపాతాద్వ ట్వివిభుగ్న శిస్క
తయా కబంధత్వాద్యథాథానామత్వమస్యేతిభావః - కథావ రామాయణే || * || ల
క్ష్మణంప్రతికబంధవాక్యం || * || పురామఖ మహాబాహూ మహాబలపరాక్రమ - రూ
పమానీప్త హరింత్యం త్రిమలీకేమచిత్రతం - తలిఃస్థూల శిరానామ మహాపీఠఃమపి
తోమయా - విచిన్వంవివిధంవన్యంరూపేణానేనధర్మితః - తేనాశముక్తపేక్ష్య
వంఘోరశాపాశిధాయనా - ఏతదేవన్యశంసంతేరూపమస్త్యితిగూఢతం || ఇంద్ర
కోపాదిదంరూపం ప్రాప్తమేవరణాజిరఇతి || ౮౭ || తదనంతరమితి॥ తదనంతరంని
రోధానంతరం - ఆనశ్రుపాత్రేష్వబాప్యసూక్ష్మేషునిజభర్తృమహిమా కదాపికోకా
ద్యుపహత్యభావాదనాస్యాతా శ్రుగంధేష్విత్యథాః || ని || యోగ్య భాజనయఃపాత్ర
భిత్వమరః - రాక్షసీనేత్రేషురాక్షసాం గనానయనేషు సదాసర్వదా ఉత్పాదితతరా

గృధికయేనాత్మాది తాని || * || ద్విరచన విభజ్యేత్వాదిహ తరస్కృత్యయః - తా
 నివారణేనాత్మాది తాని యాత్వాంతా తాభ్యాం రాక్షసభండనేనశోకో త్వాద క త్యాన్ని
 చంతర రాక్షసీనేత్రబలాత్పాద కాభ్యా మిత్యర్థః - రామలక్ష్మణయో స్తరవారిభ్యాంభ
 యాభ్యాం || ని || తరవారిర్తందలాద్రఃఖద్గతాయేయ కౌసమవిత్సమరః - కబంధబాహు
 యుగళం - కవళిమివలూత్వాకవళి లావమలూయత అచ్ఛిద్యత - కవళికాండ మివానా
 యః సేవాఖండ్యతేత్యర్థః - కవళిలావవదిత్యపసారః || * || ఉపమానేకర్తృణిచేతిగము
 ల్ ప్రత్యయః - కపాదిమయథావిధ్యనుప్రయోగఇతిలా ఇతినుప్రయోగః - నిష్పరిగకు
 పితశ్రీరామలక్ష్మణౌనిజాసిక్యాంకబంధస్య దక్షిణసవ్యభామూ చిచ్ఛిదతులిత్యర్థః అ
 త్రతరగయోరపితరవార్యోకర్తృత్వవ్యపదేశ ప్రయోరఖండితవ్యవ్యతిసాధకం || * ||
 తథాచ రామా యగమ్ || * || దక్షిణోదక్షిణం బాహుమనః ప్రవసినా తతః | చిచ్ఛేద
 రామావేగేనసవ్యంవీర స్తులక్ష్మణఇతి || ౮౮ || తదస్వలిఖితంబాహుచ్ఛేదానంత
 రం - దనువంశోద్భవత్వాద్దనుఃసవాసా కబంధశ్చేది విశేషణసమాసః - యద్వాదను

భ్యాం రామలక్ష్మణయో స్తరవారిభ్యాంకబంధబాహుయుగ
 శంకదళిలావమలూయత || ౮౮ || స || తదనుదనుకబంధేనాద రా
 దర్శితౌతాగిరితటభువిదేహం దేహాన్ ప్రస్ఫుభీషమ్ | అర్థయ
 దధశాపాపాయ తుప్తస్స రామాంతపన తగయమై త్రాప్యమై

తిత్వస్య పూర్వనాకుతథా - శ్రీరామాయణే ఆరణ్యకాండే || * || ఏకము క్తస్తురామో
 నానాకృం దనురను త్రమమితి - దసూస్యకాశా త్ర త్రేవన ప్రభావంతే మహత్తన ఇతిశ
 బరీం ప్రతివాక్యంచ - తథాదనుర్నా మస్త్రీయః పుత్రశ్శాపారాక్ష సతాంగతఇతి -
 తస్మిం ధాకాండేవో క్తత్వాస్తథాచ - దనునామాచాసాక బంధశ్చ దనుకబంధ ఇతి
 శాకపాథివా దిత్వాస్తవ్యమపదలోప సమాసః - శాకపాథివా దిరాకృతిగణః - తే
 నదనుకబంధ సాదరాద్ధౌ రవాల్ అథిక్తా || * || మిత్రంచైవోపదేయైమియనా
 భ్యాం సంస్కృతోన్నీనేతి యాచితౌ - తౌ రామలక్ష్మణౌ - గిరితటభువి
 గిరి ప్రదరసీమ్ని || * || గిరి ప్రదరమాసాద్యపావకంవిససజతురితిరామాయణౌ -
 భీషంభయంకరం - తస్యకబంధస్యదేహంక శేబరం - దేహతుళాస్త్రీచక్రతుః || * ||
 దహశస్త్రీకరణ ఇతిధాతోలిట్ - అతఏవహల్వాధ్యనాదేశాద్దే లిట్ త్యేత్వాభ్యాస
 లాపా - అథదహసానంతరం శాపాపాయేనముని ప్రయం క్తశాపాంతేనత్తుప్తస్తోషంగత
 శ్చౌకాకబంధఃకానుంప్రత్యకథయత్ - అనోవత్ || మితి || తననతనయమైత్రాప్యమై

వస్త్రేహీనః - మైథిలీంసీతాం - ప్రాప్త్యులభస్తేతి - ఉక్తంచ || శ్రీరామాయణః * ||
 శ్రూయతాం రామవాయ్మిమిషుగ్రీవోనామవానర ఇత్యారభ్య - సతేసహాయా మిత్రది
 వసీతాయాః పరిమాగ్నా ఇత్యుత్తేన - మైత్రేయత్ర || * || బ్రాహ్మణాదిత్వా ద్దూ
 వచనేత్యాది నామ్యభ్యుత్తయః - పిండోరాదిభ్యశ్చేతిశీవ సచమాతరిషి చేతిపిత్వా
 దేవనిధేయాతామహశబ్దస్యగౌండికాతేనా నిత్యత్వభావనాదై వకల్పితః - అతఏవా
 హవామసః - వ్యభోషిత్కరణాదీకారో బహుళమితీ (స్త్రీ)సపుంసక యోగ్యాగ్రియ
 యోఃవ్యభోక్త్యచిచ్ఛపుజ్ఞోబిత్వమాచితీమిత్రస్య || ని || మైత్రపుష్పాగ్నిదాహ్యత
 మిత్యమరః - చూలినిర్భతం || ౧౯ || అస్మిన్నితి || తస్మిన్కలంధ - ఋశ్యమూక
 మాగ్నంసుగ్రీవాధిష్ఠితఋశ్యమూకాఖ్యపర్వతపత్త - ఉపదిశ్యనివేద్య - స్వగ్నం
 గతేసతి - మతంగస్య మహాషికారాత్రమేవ సతితాచ్ఛిల్యేనేతిమతంగాత్రమవాసిన్యా
 * || త్యాచ్ఛిల్యేణినిః - తపస్విన్యా ప్రతోపవాసాదితపోనిత్యయా || * || అస్తాయః

ధీలీం ప్రాప్త్యు హీలిగ || ౧౯ || తస్మిన్ఋశ్యమూకమా
 ర్గముపదిశ్యస్వర్గంగతేసతంగాత్రమవాసిన్యాతపస్వవ్యాశబ
 ర్వాకృతాం సపర్యాం ప్రతిగృహ్య రామస్తదిమజ్జయామనో
 జ్ఞవివిధవిహగకూజితంమృగగణః హరణ మనోహరంగహ
 నోపదుమవగాహ్య వ్యాకౌవ కుశేతయపతితియ కహయైర్వ
 నదేనతాలతాహో లానుకూలైఃకూలాయితలీలావరవశవ

మేధావ్రజోనినిరితినిన్రత్యయః - శబర్యాశబర (స్త్రీ)యామతంగఃవ్యయాకయా
 చిద్విరక్తరమణ్యా కృతాంవిహితాం సపర్యామఘ్నపాద్యాదిరూప పూజాం || ని ||
 పూజానమస్యా సచితస్సపర్యాచాహాణాస్సమా ఇత్యమరః - రామః ప్రతిగృహ్య
 స్వీకృత్య - నిరంతరభక్తిపరతంత్రత్వాచ్ఛబర్యాస్తదివరచితాయాఅపిపూజాయామ
 హత్త సూత్రకలస్సలస్యశ్రీరామస్యగ్రాహ్యత్వాదితిభావః - తతః - తదనుజ్ఞయాతస్యా
 శ్యబర్యాః అనుజ్ఞయానియోగేన - మనోజ్ఞానిమనోహరాణివివిధాని అనేకప్రకారా
 నివిహగకూజితానిశుకశారికాదిపక్షిరుతానియన్తికోతల్లహోత్రం - మృగగణానాంహరి
 ణచమరదుర్వారమృగయాధానాంవిహరణేనైవైర్వసంపారేణమనోహరంహృదయా
 సందకరం - కహసపదమరణ్యస్థానమహగాహ్య ప్రవిత్యఅథ - వ్యాకోచకుశేతయప
 రితయేనసంఘల్లకమలపరిశీలనేనకహయైస్సారభ్య సంపన్నైః || ని || ప్రఫుల్లాత్పు
 ల్లిసంఘల్లవ్యాకోచవికవస్ఫుటాః - సహస్రపత్రం కమలం శతపత్రం మశేకం మితి

చామరః || ని || రాగద్రవ్యే కషాయాస్త్రీనిర్యానే సారభేరస ఇతియోవహః - వనదే
 వతానాయాలతాదోలాఃలతా రూపప్రేఖాః కాఃతాసామసుకూలై రసుగుణై స్స వి
 ప్రయత్నం విజై వతత వ్రతశ్చాలన హేతుత్వాదిభావః - కూలేపం పారోధసి ఆయత
 లీలా పరవశాః అపిచ్ఛిన్న కీడాసరతం తాఃతిగ్ధ్యగ్ధత ప్రవరరూపవ్యాపారతత్వ
 రాజిత్యభావః - యేవశానాం కరిణీనాం వల్లభా మత్తమతంగజాస్తేషాం మదాం బుధా
 సౌదకం మంబంల్యుపబద్ధంతీతితథోక్తైః - మదగంధ సంబంధబాదురైత్యభావః || ని ||
 వశాస్త్రీకరిణీవంధ్యల్యమరః - శంబరా రాతశరధిసదృశానిపంచదాణ తూటిర సయా
 పాణీతుశచూ - యానితటసుహృహకార శిఖరాణి ఏరిరుహతి సారభరసాలా గ్రమం
 జగ్యః అత్రశిఖర శబ్దేసత్యతమం జర్జ్వలత్వంతే || ని || శిఖరంశై లన్యత్రైగ్ శిఖాపుట
 కకోటిష్ఠితివిశ్వః - తేభ్యోవిసరత్ ప్రంసమానోయ ఆసవాసారోమకరందధారాసం
 పాతః తస్యశీకరాక జావినశేఖరా ఆవతంసాః యేషాంతై స్తథోక్తైః - మాకదం మక

శావల్లభమదాంబుమంబిభిశ్శంబరా గాతీశరధిసదృశతటరు
 హంసహ కారశిఖరంసర దాసవాసారశిఖరశేఖరై ర్వి విధల
 తాలాసకాలాస్యోపదేశ దేశికాయమానైః కాయమానసమా
 నాభోగల తాగృ హాకేలీలుబ్ధ బుబ్ధకపురంధ్రీ శిథిలధన్యుల్లమ
 వికాగంధమాంసలై మణి కాక్షుపక్షుః తోభక్షుః దీక్షూతపా
 థః పాథేయై స్తటవనపవనై రనుశంప్య నానఃపంపామృభజత ||

రందవింకు సదోహసుందరై రిత్యభావః || ని || ఆమ్ర శ్చూతోరసాహోసా సహకారోతి
 సారభః - శీకరోంబుకణిస్తృతఇతిచామరః - వివిధానానాప్రకారాలతాః మల్లికా
 మాలత్యాది ప్రభకాస్తావలసాసికాః సతతకృత ఇతిరూపకం - తాసాంలాస్యోపదేశనా
 ట్యక్తియాసంశిక్షదేశికాః గురవ ఇవాచరంతోదేశికాయ మానాస్తైః - నాట్యవి
 ద్యాచార్యా ఇవ తాసాంసతతనప్రవతకై రిత్యభావః || * || ఆచారకృతం తాల్లభిశ్చ
 నబాదేశః - అత్ర విచిత్ర లతాచలసేనమారుతానాం దేశికాయమానత్వోత్ప్రేక్షణా
 ప్రక్రియానిమిత్తజాతిస్వరూపోత్ప్రేక్ష || ని || న నక్షీలానికెసమే - తాండవంనటనం
 నాట్యంలాస్యంస్వత్రంవనతనమితిచామరః - కాయమితంబానం ప్రమాణం యస్య
 కాయమానః అంగజాదౌ స్తంభాదీనిర్మితపురుష ప్రమాణోన్నతోమంట హుశేషః తత్స
 మాన ప్రత్యదృశః ఆభోగోవిస్తారే యేషాంతేషు లతాగృహేమలతానితాన మయనికేతనే
 ముకేలీలుబ్ధానాంక్రీడాగృహ్నూనాంబుబ్ధకపురంధ్రీ తాంపుంధ్రంసంధరితాంయోశిథిలఘ్న

మిల్లఃవిశ్లేషకచభారాఃతేషాంయమిల్లకాఃప్రణమిల్లమనుమాని తాసాం గంధేన సౌర
 భ్యేణమాంసవైఃపరిపూజ్యైః ॥ ౧ ॥ కవిరీకేశపాశోధమిల్లస్సంయతాఃకచాభివృక్ష
 రః ॥ ౧ ॥ వల్లీతుమ్మత్పాత్రప్రణమిల్లదూరితగత్నమాహయాం - మల్లికాయామిలినచం
 చుచరణాహంసవిశేషైః ॥ ౧ ॥ రాజకాంతాస్తుతేచంచుచరణైర్లోహతైస్త్రితాః - మలి
 నైఃపూర్ణికాఃకాః ఇత్యమరః - తేషాంపద్మమోభేన గరుడభిఘాతేనబోధి భూతంచూర్ణేన
 భూతంసీహరాకారేణ శకలీకృతమిత్యథః - తాదృశంయత్పాథ ఉదకంఠిదేవపాథే
 యంకబళంయేషాందైస్తత్సహకృతై రిత్యథః ॥ ౧ ॥ కబంధముదకంపాథ ఇత్యమరః
 బోధిభూతమిత్యత్ర అహోద్యోమోద్యోగంపద్యమానం బోధిభూతమితివిగ్రహః ॥ * ॥ అ
 భూతతిర్భావేన్విః ॥ * ॥ కుగతి ప్రాచయ ఇతిసమాసః - పాథేయ మిల్లత్త పథిసా
 ధుపాథేయం ॥ * ॥ పశ్యతిథివసతిస్వపతేధాభిలిథిభ్యో ప్రత్యయః - ఏవంకైత్య
 మాంద్య సౌరభ్యసంపన్నైః ప్రతటవసపన్నైః సీరకాంతార మారుజైః - అనుకంప్య

ఇతిశ్రీఃపర్వరాజఃరచితే - శ్రీమతి చరిత్రాగామాయణే

ఆరణ్యకాండస్సమాప్తః ॥ *****

మానోదోధాభూయమానస్సకా - విరహాశాంవేదసౌగ్ధీశక త్యాదిలిఖానః - చంపాంనామ
 పుష్కరిణీం అభజతత త్తిరంప్రావేత్త్యథః ॥ * ॥ ఇతిశ్రీమద్భగవద్గోవిందబృందమా
 నసేదీవరసేందోహమందానందలాభాభివందిత రఘునందనచరణారవింద మకరందా
 న్వాదనకింకిలినారస్వతేనాఖండతపఃప్రచండముని ప్రకాండమండలేశ్వరశాండిల్య
 మహానాథో నావతంసస్వచంచనాన్వయసుధాపారావారపారిజాతస్యధన్వంతర్య
 వతాశాంతగిర్యాంబుద్ధిప్రసముఖనిభిలవిద్యాపారసత్వజ్ఞపాగ్వభౌమస్య కొండోపం
 డితవర్తస్యలీనూజేష గంగాంబికాగర్భ రత్నాకరసుధాకరేణరామచంద్రబుధేంద్రే
 ణవిరచితాయాంచరపూరామాయణవ్యాఖ్యానాయాంసాహిత్య మంజూషికాఖ్యానాయా
 మారణ్యకాండస్సమాప్తః - *****

శ్లో॥ రామచంద్రాశ్యరచితారామచంద్రపదార్పితా | ఆరణ్యకాండ
 వ్యాఖ్యానామంజూషికాభిధా-

శ్రీరస్తు-

శ్రీ శారదాంబాయై నమః.

సవ్యాఖ్యానే - చమ్పూరామాయణకీష్కింధాకాండ ప్రారంభః.

అథకీష్కింధాకాంధో వ్యాఖ్యానయతే || సతామితి || సవిరాధభరత్తితిరోదూ
 షణకబంధాదీనామయత్న సంతరజేన ప్రసిద్ధపరాక్రమయ క్తః అతపివలోకనివిష్ట
 కీర్తిరాజగద్విఖ్యాతయశస్సంపన్నరఘునాం ప్రవరోరఘునాయకః సతాంపాధూ
 నాంబుద్ధించి త్తవ్యత్తిమివప్రసన్నాంనిమలాంబికత్రన్నాభావ్యా ద్యత్ర రాగాద్యను
 పహతత్వాచ్చేతిభావః- తాంబీకీర్తితరావణవధోపయోగిసుగ్రీవాధిష్ఠిత ఋశ్యమూ

సతాంసతాంబుద్ధిమివప్రసన్నాం పంసాంవియోగజ్వరజా

తకంః | విలోపయక లోకని విష్టకే ర్తి గా ర్తిరమూనాం ప్ర

వరః ప్రపేదే || గ || తతస్తస్యా ప్రబవ నేనానానోకహనిపహవరి

కసమీశవర్తిసంపాంబి లోకయకశక్త అతపివవియోగేన నీతావిరహజోకా
 లికయేనయాజ్వరఃసంతాపః ఇంద్రియక్షోభ ఇతియావత్ - తేనజాతః ఉత్పన్నకం
 పోగాత్రవేపశుర్యస్యసతథో క్తస్యక ఆ ర్తిమదనపీడాంప్రవేదేపాప - తస్యాః ప్రస
 న్నత్యేపీవిరహాముద్దీపకత్వాత్పరమయంవృథామనుబధూవేత్వరః || ని || ఆ ర్తిపీడా
 భనుష్కట్యోరిత్యమరః- అత్రబుద్ధిమిత్యేకంపదంఇవేనపహనిత్రసమాసోవిభక్త్య
 లోపఃపూర్వపద ప్రకృతిస్వరత్వంచేతిక క్తవ్యాదతపివసమాసగాత్రాతీ ఘాతాప
 మవృత్తముపజాతిః - అత్రాదౌ || * || సతాంపుష్కరిణీంకత్వా పద్మోత్పలర్పమ
 కులాం - రామస్సామిత్రసహితో విలలాపా మలేంద్రియ ఇతి || శ్రీరామాయణ కీష్కిం
 ధాకాండార్యపద్యాదిమపద ప్రయోగేనచాతుర్యందశితంకవిసేవ్యను సంభేయం ||
 ౧ || తత ఇతి || తతస్తదనంతరం నానానిధానా మసౌకహానాం చూర చాంపేయా
 తిరకు విశేషజాం నివహేన నికురుంజేన పరిష్కృతేభూషితే || * || సంపద్యమే

భక్తికరోతా భూషణ ఇతి శుభాక్షరము - తస్మాత్సంపాద్యోన్మదవనేపరిసరవర్తితానన్తే
నిభృతేతరమనిభృత మతిచపలం భ్రమణాత్మక్య ప్రయత్నసంభ్రమాయస్యతథా
క్షయఃపరభృత వ్రాతః పికనికరః ॥ ౧ ॥ వనప్రియఃపరభృతఃకోకిలఃపికభక్త్యవీత్యమ
రః - తస్యచంచూమయాత్రోటిరూపాలత్రచంచూఃభేదకరౌపిక్యతే తత్రైవస్వ
రావిభావాత్ ॥ ౧ ॥ చంచుస్త్రోటిరుభ్రస్త్రియామిత్యమరః - తాద్రాప్యేనుయదః ॥ ౧ ॥
స్త్రియాఃపుంపదన్యాదిసాపుంసద్భావః - తాదృశీయావిపంచీవీణా ॥ ౧ ॥ విపంచీర్లు
తీవీణివై జయంతి - వీణాకుపల్లకీ - విపంచీత్యమరశ్చ - తస్మాత్సంకాశాత్సముదంచితా
స్సముత్పన్నా యేపంచమాఃపంచమాఖ్యాఃస్వరవిశేషాః ॥ ౧ ॥ పికఃపూజితపంచమమి
త్యభిధానాత్తైరంచితామనూజ్ఞా ॥ * ॥ అంచేపూజాయామి వీరాగమః - తథా
సంతతంసీరంతరం ఆకుంచితంశరసంధానాథమపసమితంపంచశరశరాససంమన్త
భక్తాముగకంలేనవంచితోనివారితఃపథికజనానాంవిరహానాంసం

ప్రైతేనిభృతేతరభ్రమణపరభృత వ్రాతచంచూమయవి
పంచీసముదంచితపంచంచాంచితాసంతతాకుంచితపంచశరశ
రాసనవంచితపథికజనసంచారప్రసంచాప్రమదపంచలపంచ
చరీకకులతంతుకేతమాధపీపిభూతిగుడజ్యంభత ॥ ౨ ॥ ప ॥ య
ప్రకాంతైర్వియుక్తానాంయక్తానామపిసుభ్రువామ్ ॥ డోలా

చార ప్రపంచీయాతాయత ప్రచారోయస్యాసా - తథాప్రమదం మకరం దలాభా
త్ప్రమత్తంయచ్చంచరీకకులంరోలంబనికురుబంతేకంచుకతాఃకంచుకవత్కృతాః
ఆవేష్టితా ఇత్యథాః ॥ * ॥ తత్కగోలితిగ్య తాత్కమణీక్షః - తామాధవ్యో
తిముక్తలతాయస్యాస్సా ॥ ౧ ॥ ఇందిరిశ్చంచరీకోరోలంబోబంధరశ్చపః - ఆ
తిముక్తఃపుండ్రకస్సాస్యద్వాసంతిమాధవిలతేతిచామరః - యద్వామధోర్వసంక
స్యఇయం మధవీ ॥ ౧ ॥ మధుర్వ సులేచైత్రేథేతి విశ్వః ॥ * ॥ సన్న్యదమిత్యేతి
ద్ధానిభిత్వాది సాజీవ విభూతి స్సంపదదజ్యంభత ఉజ్జ్వలిభతపతి ॥ ౧ ॥ భూతిభా
స్సనిసంపదీత్యమరః ॥ ౨ ॥ యత్రేతి ॥ యత్రయన్త్రికవసంతసమయేకాంతైఃప్రియ
తస్మైర్వియుక్తానాంకాంతైర్వియుక్తానామపిసుభ్రువాంసుందరీణాంసాంసీహృదయా
నిచవత్సంపిశరీరాణిచ డోలాకర్తృడోలాల్లిలాంబితస్వంతికుర్వంతివిరహానాంమనాం
సీప్రియవియోగవేదనయా డోలాంయ మానాని భవంతి ప్రియసంగతానాం పశుంపితు
వసంతోత్పపేప్రియైస్సాకం డోలాభైలనలాభాబ్జావృశభైలనజనితగుళి మనుభవంతీత్య

భాః - అతపితయథా క్రమమన్వయ్యాత్క్రమావరసామాయథాసంఖ్యా లరకా
 రః- తథామనసాం పుషాంపణ్యకతయో | పక్వతానామేవదోలకమ వితివ్యనత్రి
 యారూపధిమన సంబంధేనౌపమ్యస్య గమ్యమానత్వాత్కేవలప్రక్రతగోచరాతుల్య
 యోగితేయంచోక్తాలంకారేణాంగేనసంకీర్యతే || 3 || కరతలై రితి || యద్గిన్నేయస్య
 జసంతస్య దినేష్విత్విధాః - విలోలవిలోచనాత్సంచలాత్మ్యః కరతలైర్నిజాస్తప్ర
 జేత్తర్వనేషాద్యావవనేమమమనసాంపుష్పాణాం || ౧ || (స్త్రీ) మస్సుమవసః పుష్పమి
 న్యమరః- అపదీయతఇత్యపచాయంలవనండుపస్యప్రేక్ష్యజ్ఞే భేతివాక్యారంభ - ఈ
 మ్మదైర్దృష్టిభిఃజనేమమనసామపనీయత ఇత్యపచయమసహర మాకటాణమియావ
 త || ౧ || అపహరస్త్యపచయఇత్విమరఃవిరదయంతివితన్యంతిఅలంకారౌషాగ్వరమ
 స్నేయాద్రుతవిలంబితవృత్తం * || ద్రుతవిలంబితమాహసభౌభరావితిత్వణాత్ || ౪ ||

కర్తృనీత్యన్విమనాంసిదవపూంః ౧ || 3 || ప || కరతలై ర
 పచాయమథేక్షణే రి సవయందవసేః జనేమవ || మవన
 సాంమనసామపియద్గి నైరచయన్త్రిలోలైర్నిజాః || ౪ ||

X || తస్మిన్న సమకరసమర స యేసన్యాం సమయావర్య
 టాపగ్యాకులహృదయోహృదయితాంహా దివిత్వయా
 లక్ష్మ అమితమభావత || ౫ || ప || అధౌనద్ధౌపధివిహితాశేలి
 కాలేషయస్యాహ్న త్రే తాయజనమయిత్వత్రియాశ్చే ర

తస్మిన్నీతి || తస్మిన్న సమకరసమర స యేసంపదాగరణకాలే - ౧౪ సమయఇత్య
 భాః - సంపాంసమయాపంపయాస్సహివే | ౧ || సమయానికమతద్దౌ హమిప్యేస్యవ్య
 యేమతావిలిహలాయథః- అధికేపతి సమయానికమహాపతిసాగే స్సవిచ్చక్యః ఇ
 తిద్వీరియా - పర్యటాసంపరకా పర్యాకులహృదయః హ్యాకులాంతఃకరణః శ్రీ రామః
 హృదయదియితాంసీతాంహృదిలక్షయన్ నిరంతరభావనయా హృదయేవిలోకయన్ల
 క్ష్మణప్రతిభిత్తమనేనప్రకారేణాభాషతావోచత్ || ౫ || తత్ప్రకారమేవాచ || అభావితి ||
 అత్రయత్తదోనిత్యసంబంధాదు క్తరవాశ్యేతచ్ఛబ్దస్య విద్యమానత్వావ్యచ్ఛబ్దోభ్యా
 హర్యఃయాసీతామేమమతాభామానసవ్యథాయంసత్వాం || ౧ || పుంస్యాదిమాకావసీవ్య
 ధక్యమరః- అధిగ్రహణేనతజ్జన్యశారీరామయాలక్ష్మతే - సిద్ధాపధిరవసంజీవన్యాద్యా
 క్షుద్ధివిశేషఇవహితాపథ్యా ఆరోగ్యకరీత్యభాః - తాదార్థ్యకోపచారాచరణహితో

చదేశాదినా ఆధంనిరస్యతజ్జనితవ్యాధిరపినివతాకత్వాదితభావః - రేచ క్తంజ్ఞానవా
 నీష్ఠః * ఆధిజావ్యాధయస్తత్రద్రవ్య మంత్ర శుభక్రమైః - చిత్త నాది శాస్త్రోత్తై
 ర్మత్యం చిత్త్యం చావేత్సితది - కేలికాలే క్రిడాసమయే వయస్యాసభి అనహయినీ
 త్యభావః || ౧ || ఆధిసస్సభివయస్యా చేత్యమరః - తథా త్రేతాయజన సమయేత్రే
 తాయః ఆహవనీయావ్యగ్ని త్రయస్య యజనసమయేహవి రాది ద్రవ్యభావభూ
 జాకాలే || ౧ || త్రేతాత్వగ్నిత్రయేయుగ ఇత్యమరః - త్రేతాశబ్దో వ్యాఖ్యాతో
 బాలకాందే - (తయస్తే) తాగ్నితేజస ఇత్యత్ర పత్నీసహధమిణీ సత్పురనయాయ
 జ్జస్సంపద్యత ఇతిపత్నీతివి గ్రహః || ౧ || సత్నీపాశిగృహీతచద్యుతీయః సహధమిణ
 వీత్య మరః - యుద్ధే క్షత్రి యాజ్ఞ్య వక్షత్రియ కులోద్భవై వక్షేత్రయ క్షధమోప
 దేశతత్సైవేత్యభావః - పలాయనాద్యుపదేశవ్యవచ్ఛేదికాయమేవతావః || * || ఆ
 ర్యక్షత్రియాభ్యాం చేతిస్వాత్మగేవ - ఆసుగాగ మశ్వతథాదేవానా మ్విష్టదేవానాం
 ద్విజానాం పసిష్ఠాది బ్రాహ్మణానాంపితృణాం దశరథకౌసల్యాదీనాంచసమారాధనే

యుద్ధే । శిష్యా దేవద్వి జపితృసమారాధనోబద్ధ గాత్రాసీ తా
 సామేశిశిరితమహా కాన నె కానజాతా || ౬ || ప || మలయగిరి
 చరోయంమన్త థాధోరణా జ్ఞానుధితపథిత వ్రోహారుతవ్యా
 శ్శహంస్త్రీవిరచయతిమదీయే శై త్యపారభ్యమాండ్రే వ్యస్త్రివిధ

భూజాయాంవిషయేశిష్యా అంతేవాసినీ - భయభక్తిశ్రద్ధాపూర్వకము చితోపచార
 కరణతత్పరేత్యభావః || ౧ || ఛాత్రాంతేవాసి నౌశిష్య ఇత్యమరః - తథా ఆర్తాప్ర
 గంతుకపీడాయాంసత్కారబంధుః ప్రియసుక్మౌ - హితోపానానాం దేశాదివాసన్ని
 రసన నిపుణత్యభావః - జాతేతిసర్వత్రానుజ్ఞతేపా సీతామేశిశిరితం స్వసాహచర్య
 గుఘ్రార్వంశిశిరీకృతంయన్త హాకానసంకుమారణ్యంతస్త్రిక - కానజాతా కాపినాథూ
 ల్ - ఆధ్యాదిమఘూర్వంత త్రవాసుగుణ్యసతథాతథాజాతా ఇదాసీంత్పన్నీన్నహర
 త్యసకాపిజాతేతిమహత్కృష్టమాపన్నయిత్యభావః - ఈప్రగ్గుణగణశాలిన్యా స్తీతాయః
 విరహేకథంకుమనిర్యాహ ఇతిభావః - సిద్ధౌషధి రివేత్సుసమాస్పృష్టా అన్యత్రమాచక
 మిత్యసయాస్సంస్పృష్టిః - కుందా క్రాంతావృత్తం || ౬ || మలయగిరి
 రోమలయాచలవర్తిచిత్రదాక్షిణాత్యత్వా దన్యత్రతత్పువత్వావ్యేదితీతితమ క్తం
 హిమవద్వింధ్యమలయాగజానాం ప్రభవానగా ఇతి - తథామన్తధ వివాధోరణోహ
 స్త్రీచకఃతస్యాజ్ఞయాని యాగేన మధితోవ్యామలితో మదితశ్చ పథికవగదోరాది
 నివహూయేన సతతోక్తః - ఏకత్రోద్దీపకత్వాదన్యత్రనిరంకుతత్వావ్యేతిభావః || ౧ ||

అధోరణాహస్తీశకాహస్తాస్యరోహణిపాదిన ఇత్యమరః - అయం ప్రవర్తకమాసఃమా
 రుత వివహ్యాశహస్తీమృగః॥ ౧ ॥ వ్యాళి దృష్టగజేసర్ప ఇత్యుభి ఛానాత్ ॥ వ్యా
 శజేనై హహస్తీ ప్రతితా పునహస్తీగ్రహణంకరికలభకణావతంసావిన ద్రష్టవ్యం
 శత్యసారభ్యమాందై యః త్రివిధస్త్రీ ప్రకారోయోమదోదాసూదకంపర ప్రహరణ
 శోతుభూతదర్శనాతేనసమృద్ధస్సంపూర్ణాస్త్రై త్యాదిగుణితయరూపమదోన్య
 త్తఇత్యధః - మదియేమాననేవ ప్రలీలాముఖ్యాతకేసంవిరచయితసౌతి - అత్యంత
 దైకల్యాపాదకవేదసౌత్వాదనేనమన్యసూనిదారణంకరోతిత్యధః ॥ ౧ ॥ ఉభాత
 శేష్యంగాదై యర్షప్రక్రీడానిగద్యత ఇతిశబ్దాణానేహస్తీమాత్రస్త్రై యవప్రక్రీడా
 దుస్సహ - రస్యతుపునేరాధోరణాజ్ఞప్తత్వందృష్టత్వంత్రివిధమదసమృద్ధత్వంచ యదిత
 బాహువత్తవ్యమితిభావః - మరుతేశై త్యాదిగుణ పరాసంకవి సమయస్థిత్యాదితి
 ద్రష్టవ్యం - అత్రమారుతే వ్యాశహస్తీర్షరూపజాన్యత్వభస్మాధోరణ రూపణంగమ్యత

మదసమృద్ధిమాననేవప్రలీలామ్ ॥ ౨ ॥ గు తతోదుస్సహఃర
 హక్యశానుభావక్యశానుభావంభావసద్ధ తుణవివ తుణలక్ష్మ
 గవచసహర్ష మాణధేర్యం రాఘవమగ్రతస్సుగ్రీవోఽలో
 క్యవాలిప్రహితాపసర్పనియాసుదూరమపసర్పరా సతుస్త
 మ్మన్త్ర్యమన్త్రిభిస్తయోరాశయమనజిగమిమన్సప్రభంజనా

ఇత్యేకదేశవర్ణనావయవరూపకం - మాలినీవృత్తం ॥ ౨ ॥ తతఇతి ॥ తవఃభాష
 శాసంతరంమస్సుహస్తీభూమకక్యఃసూవిరహక్యశానుర్విరహసంస్య భావశ్చైష్టావ్యా
 పారఇతియావత్తేనకృతఃక్షీణః అనుభావస్సామర్థ్యంచిత్తస్వాస్థ్యం యస్యతంత
 ధోక్తం॥ ౧ ॥ కృతానుపావకోనలభ్యమరః - అనుగతోభావోనుభావఇతిఘటంతేనప్రాది
 సమాసఃసరూపస్పష్టార్థో ప్రత్యయః - శ్రేణీభవోనుపసగణ ఇత్యనుపసగణార్థవ
 తేర్థతోవిధానాత్ అరవివకాశికాయాం - కథంప్రభావోరాజ్ఞాంప్రకృష్టోభాగఇతిప్రా
 దినమాస ఇతిచాద్యపరిహారా - భావసంఘక్షణంస్వభావానుసంధానంపునః ప్రకృతి
 ప్రాపణమితియావత్ ॥ * ॥ భుషేల్యట్ - తత్రవివక్షణానినిపుణానిలక్ష్మణవచనాని
 తై ఛాన్యమాణంధారణవిషయా క్రియమాణంధైర్యంచిత్రస్థైర్యం యేనతంతథో
 క్తం * సంప్రభరామభద్రంలేమాకుచఃపురుషమణభ - నేవృశానాంమతిమణంబాభవ
 త్యకమితుత్తనానితి శ్రీరామాయణేలక్ష్మణోక్తవచనాలంబితతైర్యమిత్యధః ॥ ౧ ॥
 భావస్సత్తా ప్రభావాని ప్రాయశేష్టత్వజన్యస్థైర్య మరః - రాఘవం శ్రీరామగుగ్ర

తేపురోభాగే సుగ్రీవోవిలోక్య దృష్ట్వా వాలినా ప్రహరః కృత్రాంత పంజ్ఞానాథం
ప్రేషితః యోషసర్వో గూఢ వారస్స ఇతి ధియంత ద్ధ్యం త్యేత్యథః || ౧ || అపసపనా
శ్చరస్వశః - చారశ్చ గూఢ పురుష ఇత్యమరః - సుమారమతివి ప్రకృష్ట ముపసపనా అప
సృతవాత్ - పూర్వాధిష్ఠిత స్థలం పరిత్యజ్య స్థలాంతరంజగా మేత్యథః || స ఇతి || స
తుసోపి సుగ్రీవః యద్గూఢ్య చింతనం మంత్రః స ఏవామ స్తీతి మంత్రణః తైరకూలై స్తస్మ
హ || ౧ || మంత్రీధీ సచివో మాత్య ఇత్యమరః - తత్ర సహాది శబ్దాద్రయోగేపి తదభాగ
మ్యతాయాం వృద్ధో యా నేతి జ్ఞాపనా తృతీయా సమ్యంత్ర్య సమ్యగిచ్ఛాకృతయోరా
మలత్తు ఇయోరాశయమభి ప్రాయం అవజిగమితురవగంతుమిచ్ఛజి - జ్ఞాసుస్మస్మిత్య
థః - అప పూర్వా ద్భ్రమేస్సు సంతాదు ప్రత్యయః - ప్రథం జనాత్మ జంపర మాన తన
యం హ సూమంతం ప్రాహిణోత్ప్రేషితవాత్ తత్సమిపమిశేషః - తస్యైవ మహామ
గ్ధి సంపన్న త్వేన మాత్యే ప్రేషితే యత్వాదిభావః || ౯ || ౧ || సోపిత్తీరామం ప్రవిజగాతు
త్వాహ || తపనేలియః హ సూమాత్ విప్రయో సకలశాస్త్రాభ్యాసేన బహునా ఉత్సర్వా

త్వజం ప్రాహిణోత్ || ౯ || ప || తపనపవనయోర్యగ ప్రాప్త

వాత్ పుత్ర భావంతమఖ్యత పాలివిద్యయా జన్మ గాబం

తుదనముఖి ర్రిస్తోమసోమస్య పక్షస్వరమభివనూమాత్ ప్రాం

చ కేతునా తపనపవనయో స్ఫూర్య పవనమనయోః పుత్రభావం పుత్రత్వం ప్రాప్తవాత్
గతవాత్ || * || మాతాంజ స్త్వబవీ త్రత్రభగవాత్ తిమిరావహః - తేజసోస్యమదీ
యస్య నదామిశతికాంతకాం - యదాచశాస్త్రాణ్య ధ్యతుంశ త్రిస్త్య భవిష్యతి - త
దాస్యశాస్త్రం దాస్యామియేన వాగ్మీ భవిష్యతి - భవితా త్రిమూలే కేతున కశ్చిచ్ఛాస్త్ర
దశాన ఇతి - ఉత్తర కాండే భగవత స్ఫూర్యా ల్లభిపరత్వ కథనా తత్సకాశాత్మకలశా
స్త్రాధ్యయనేన సూర్య పుత్రత్వం ప్రాప్తవాత్ - విషయసోపాధాయయ పుత్రత్వంచో
త్తంత్రిరామయణే వాలినం ప్రవత్రిరామవాక్యం || * || జ్యేష్ఠభ్యా తాపితావాపియశ్చ
ద్యాం ప్రయచ్ఛతి - త్రయ ప్రేషితరోజ్ఞేయాధత్త్యైవ పథిపత్వాన ఇతి - ధమనా శ్చేదత్ర
కారణమితి పారాంతరం - జనితానోపనీతావ యశ్చ వీద్యాం ప్రయచ్ఛతి - అన్నదా
తాభయత్రాతాపంచై తేపితరః స్మృతా ఇతి - తథా - తత్రరాజా ప్రశస్తస్య తేసరి
నామై పితా - యస్య భార్యాబధావేష్టాహ్యంజనేతి పరిక్రూతా - నిసయోమాసతస్యాది

నై నాయరాత్మజము తమమితి - తత్తే వోక్త్యాజ్ఞన్మనావాయుపుత్రత్వంచప్రాప్త
 నానిత్యసుసంధేయం - అతవిష్ణయథాక్రమమన్వయాద్యథాసంఖ్యాలంకారః-తథాశ
 తమభవేంద్రేణకృతావిరచితాపారిరంకఃవామహనుభంగరూపాయస్యసతథోక్తః- బా
 ల్యేషుధార్తస్యఫలమోహాచూర్వం గృహీతుకామస్యాస్యేంద్రవజ్రాభిఘాతేన గిరిపత
 నస్యేవహనుభంగగన్యజాతిత్వాదితథావః॥ని॥పాశిన్ద్ర్యశ్రవణపక్షిష్టత్యమరః-ఏతే
 నబాల్య ఏవేంద్రవజ్రప్రహారసహశక్తస్యాస్య కింవత్తవ్యంశక్తిసంపన్నత్వ
 మితిసూచ్యతే - తథాచోక్తగుణవిశిష్టతయోనైవ్యవదాతత్వం యుక్తమిత్యవగమ్య
 తే- యథాహాకామందకః - ప్రగల్భస్థలమిహాన్వసీతస్యైవాన్యైచసృష్టితః - అభ్య
 స్రవకమాన్యప్రతేమాతోభవతుమహాతీతిదశముఖస్యరావణస్యకీర్తిస్తోమాయశో
 మండలంసవినసోమశ్చంద్రఃసత్యతనూమాన్మూర్తిమాన్ ॥ ని ॥ స్త్రీయాంచూర్తి
 స్రవస్తనూరిత్యమరః - చరమఃపక్షఃకృష్ణపక్షాభివశితభిర్యుత్సే ౧౫౦ - కాలక్రమేణా
 స్మరత్యంకరత్వాదితథావః - సతుసోపిహనూమాన్శరాదీనాంచేతిదీపః - రామం

పరామంహనూమాన్ ॥ ౧౦ ॥ ౧౫ ॥ సపవస్త్విక్రతభియువేషస్స
 వినయమేతావాబభౌషె ౧౧ ॥ భవంతోతరౌకాంతాకారౌకా
 న్తారంభమిదమచాతరీతామ్ ॥ ౧౨ ॥ విచిత్రతరజిష్ణుకోదృఙ్

క్రాప ఉక్తాలంకారయోస్యం సృష్టిః మలి నీవృత్తం ॥ ౧౦ ॥ సఇతి॥ స్వీకృతభి
 యువేషఃస్వీకృతసన్యాసివేషఃస విషఃహమామాన్ చారాణాం తథైవాచారాదితథా
 వః॥ * ॥ భిక్షురూపంతతోభేదేశక్యదిత్యయాకపిరితి శ్రీమద్రామాయణే - సవినయం
 సప్రశ్రయం ఏతౌరామలక్ష్మణావా బభౌషే ఉవాచ అత్రమహా పుణ్యస్య పరమభాగ
 వతాగ్రగణ్యస్య హనుమతోపి రూపాంతరస్వీకరణేకిముతాతి క్రూరస్య మర్దినితస్య
 రావణస్య సీతాపహరణసమయిత్వసుసంధేయం ॥ ౧౧ ॥ భాషణప్రకారమేవా
 హభవంతామిత్యాదిన్ ॥ కాంతాకారౌమనోహరరూపా ॥ ని ॥ కాంతంమనోహరం
 రుద్యమిత్యమరః - భవంతామితమేతద్దృష్టవేశమిత్యధః - కాంతారం కాననం॥
 ని॥ గానంకాననంవనం - కాంతారమిత్యమరః - కథంకేనహేమనాతివాతరతామ
 వరీణావంతౌ ప్రవిష్టవంతా మిత్యధః ॥ ౧౨ ॥ విచిత్రతరీతి॥ కించవిచిత్రతరా
 ల్యమర్థ్యంతాశ్చర్యకరాభ్యాంజిష్ణుకోదండాభ్యాంజైత్రచాపాభ్యాం తథావిచిత్రతరే
 బిహానగణఃసంభ్రాణాల్లాదతి చిత్రేణజిష్ణుకోదండే సేంద్రభనుషాద మండితామృ

దీభూషణ ఇతిథాతోః కమః జితకః || ని || జిష్ణుశ్శక్రే భసం జయజైత్రేచేతి విశ్వా-
తథాప్యస్యదినస్యసుదినత్వాత్ యుష్మద్దశానాన్తే ఘృష్ణత్వాభావేన చ సుదినత్వా
ద్దేతోః భంవతౌ యువాంజీమూతౌ మేఘానభవత ఇత్యర్థః - తథాచేన్నేషుచ్చిన్నేహ్ని
దుదిన్వమిత్యభిధానాద్గుణిన్వత్సమేవస్యాదితిభావః || ని || బీమూతౌ మేషుపశ్యతానిత్య
మరః - బీమూతశబ్దోన్యాభ్యాతః || ౧౩ || జటేతి || కించజటావల్కలైర్గృధితక
వల్కలవసనైః - శిఖాత్వగ్నిశ్చయతౌ సహితావపి || ని || శాఖాశాఖే శిఖాజటే- త్వక్
(స్త్రీ)వల్కలంవల్కలమ (స్త్రీ)యౌ మిత్యమరః - జంగమత్వాన్సంచార శీలత్వాద్భయం
తౌకల్పప్రయోనభవతః తథాత్వేనావరత్వంస్యాదితిభావః || ౧౪ || తమోపహాః || కిం
చతమోపహాః టాకేన ఆజ్ఞాననిరాసక దశానేనతిధాన్వంతవిధ్య - సకరోతి నేనకలి
తాయుక్తా || ని || రాహతాధ్వాంలేగజేతమః - ఆహాకౌదశామోద్యతావిచారురః
తథాపి యాగపద్యభాస్వరమోఽయుగపత్న్య కాశసశీలమోఽయవగూహ్నాన్నిహృత్స్వ

మణి లావపిదినస్యాస్యసుదినత్వాద్భవన్తౌనబీమూతౌ || ౧౩ జ

టావల్కల యువలావపిజన్మ మశ్వాద్భవన్తౌనగల్పతౌ || ౧౪ ||

తమోపహాలోకకలితావపి యాగపద్య భాస్వర తేజస్వాన్ని

భ్యాద్భవన్తౌనబ్రష్మ వన్తౌ || ౧౫ || ప || కుశేతి || కుశంసం

భూతంసౌరభ్య మిభాసతే | తపోవేషేషీర్ష్యంయువ

న్మిథానాదేతోః భవంతౌ పుష్పవంతౌ దినాకరనిశాకరాన భవతః తథాత్వే యాగపద్య
భాస్వరసాన్నిధ్యమేవసస్యాదితిభావః - ఆహాకౌయువామిలివాక్యశేషః - స్తేభాసపిస
రసీవరజితివరచ పుష్పంవికాసః అసమోరస్తీతిపుష్పవంతౌ విశిష్టాః || ని || ఏకయౌ
క్తౌపుష్పవంతౌ దినాకరనిశాకరావిత్యమగః అత్రస్థానత్రయేసిక్లేశభంగ్యజీమూత
త్వాదినాసందివ్యాసుదినత్వాదిహేతుభిర్నిమిషేపినిశ్చయపర్యవసానాథావాప్లేష
మాహితవిరోధాన్మసాణితశుద్ధవిషయస్సంక్షేపంకాగః || * || విషమోవిషయాయ
త్రసాదృశ్యాత్కవిసమతా - సంక్షేపగోదరాప్యతాంసంక్షేపంకృత్తిస్త్రీ ధేశిలమ్
ణామ్ || ౧౫ || కుశేతి || కుశస్తంభదభాకాండేఅపికబ్దోదరోధసూచకః - తత్రయథా
కదాపిసౌరభ్యానువయ్యాదితిభావః - సంభూతంసముత్పన్నసౌరభ్యమామద ఇవత
పోవేషజటావల్కలధారణరూపతపస్వివేషసముచిత వేషపీత్యర్థః - యువానౌచ
తోయోగినౌవరణార్యుపయోగిణోః తరుణతపస్విసోఽయవయోర్భవతోస్సౌందర్యం

నామనీయకంభాసతే శ్రుతాశతేభవతోరివతపస్విమసౌందర్యావభాసనం నకుత్రాపి
 భృష్టచరమతోయనామపూర్వ తపస్వినావిత్వాశయః - అత్రకుశ స్తం బస్యపవిత్ర
 త్యాదిః కైశ్రుత సత్వేపిహేము ఇవతస్యకదాపిసౌరభ్యా సంభవాద భూతోపమే
 యంతియావపరమపవిత్రత్వనిరుపమసౌందర్య సంపన్నత్యాదివ స్తుభ్యజ్యతే || ౧౬||
 అథమహతాంశికైకపటమనుచిత మితమత్వాస్వాశయం ప్రకాశయన్నాహ || యు
 క్త్యదితి || యుక్త్యాత్వాతాంయుక్త్యాద్యంతాంతఃనై వసుథా అమృతంతస్యాస్వా దేలు
 భయోగ్గ్రాహ్యోన్మీయమన్తభూభృచదీయవాతా కణానలోలుప యోరిత్యథాః శ్రో
 త్రియోమదీయకః యో స్ఫులిమానంబంకమేమే మమబిహ్వరసనా || ౧౭ || రసజ్ఞా
 తపనా జిహ్వా త్యమరః - స్వయమేవ గృహీతుమను భవతుం ప్రహ్వన చూసరిప్రవ
 తతేయమన్త్యి ముఖాత్ భవదీయ వాతా మసాకర్త్యైవమహత్పం దశానజని
 తప్రభావవభాదహమేవ త్వంప్రకృతోస్తీ త్యథాః || ౧౮ || కర్పిదితి || సుగ్రీవఇతి

యోగ్యవయోగి నాః || ౧౬ || ప || యుక్త్యాత్వాత్వాసూధా
 ప్వాదలుభ్యయో శ్రోత్ర మోన్మఖమ్ | స్వయమేవగృహీ
 తుంమేజిహ్వప్రహ్వప్రవర్తతే || ౧౭ || ౫ || కర్పి దస్తిస్
 మస్తవానరపతిస్సుగ్రీవఇతి || ౧౮ || తేన భ్రాతృభయాయత్య
 మూకముపాశ్రితేనయువాభ్యాంసమంసశ్చిమిచ్ఛతాప్రే
 పితం హనూమదభి ధానంభి యుకూపచ్ఛన్నం వానరమి

నామ్నా ప్రసిద్ధికర్పిత్వమస్తవానరపతిః సర్వకపీశ్వరః అస్తివతతే || ౧౮ || అస్తుపతః
 శింతత్రాహ || తేనేతి || భాగతు ర్వాని నాభయాద్ధేతోః ఋశ్యమూకమృశ్యమూకాఖ్యంగి
 రిముపాశ్రితేనాధిష్ఠితేనమతంగళాపాత్రస్య తత్రాగంతుమశక్యత్యాదితిభావః అతఏవ
 యువాభ్యాంసమంభవద్భాగ్యంపాకంగళ్యం మైత్రిమచ్ఛతాకాంక్షతాతేనసుగ్రీవేణ
 ప్రేషితంవృత్తాంతచరిజానాథంప్రహితమత ఏవభిత్సూరూపేణసన్యాసివేదేణభస్మం
 గుప్తమిమమేకంబజనేయమంజనాగభాసంభూతం - (స్త్రీ)భ్యభక్ - ప్రభంజనాద్భి
 యిహేమైఃపరమానాత్పం జాతం సముత్పన్నం || ౧౯ || నభస్వత్వా తపశన పవనాన
 చభంజనాఇత్యురః హనూమానిత్యధిధానంయస్యతంతథోత్తంహనూమదభిధానం

నానరంజానీతమవధారయతమిత్యాభిప్రాయబంధః || ౧౯ || తతః || తతస్త
దనంతరం కణాయుగళ సుధావహిని స్వాధిలపితాభావేదకత్వాన్మృగభానంబకర
మిత్యర్థః - తదీయం హనుమత్సంబంధివచన మాకణ్యం దేవహిని ప్రతిఃస్వరూ
పాత్మాన్వేదేవహిని సదృశః సుధావహ ఇత్యర్థః దాశరథిః శ్రీరామః సానుజ ఇతి శ
బ్దః - తం హనుమంతముపాల్లి ప్యాయుక్యేత్యర్థః || * || సృష్టచారోపయతే వీరాజగా
మకపిమంజర ఇతి శ్రీరామాయణవచనాదితథావః - తద్దశితేన హనుమ స్త్విది-ష్టేన
థామాగేణ గత్వేతి శబ్దః - తవనతనయేన సాకంఘ్రీవేణ సావిరచితభువనసౌఖ్య
ముల్పాదితనిభిలలోకానందంతస్య సకలలోకకంటక రావణసంహారముల త్యాదితథా
వః సఖ్యం ప్రాప్తం || * || సఖ్యాద్యిత్యయత్ ప్రత్యయః - అగ్నిస్సాక్షీ సాక్షీ ద్రష్టాయస్తీ న్య-
ర్మణితద్యథాతథా అగ్ని సాక్షీకమకరోత్ - సాక్షేద్దృష్టిసంజ్ఞాయా మితి సాక్షేచ్ఛ

మంజునమాజ్ఞానైయం ప్రభజ్ఞానపజ్ఞాతం జానీతమితి || ౧౯౫ ||
తతస్తదీయం వచన మాకణ్యం కణాయుగళ సుధావహిని దే
వర్షి ప్రతిమో దాశరథిస్త ముపాల్లి ప్య తద్దర్శితేన పథావి
శతభువన సౌఖ్యం సఖ్యంతవనతనయేన సాక మగ్ని సాక్షీక
మకరోత్ || ౨౦ || ప || యోగం వితన్వ తిహ నూనతి రా
ఘవస్య వైషన్వతేన హరిణాసమవర్తినావ | మే నేనీధిర్గుట

జ్ఞాదిని ప్రత్యయః - తతస్తాపి కఃకప్రత్యయః || * || స్వరత్వజేష్యకత్వస్యోకేతుః
పరరత్వణిత్వాయేనాన్యైర్నానుచిగ్నాతా అవశ్యం భావినః గాత్యస్య బ్రహ్మణో
పనివర్తయితు మశక్య త్యాదితథావః - తథాచ రామాయణం || * || తతోగ్నిం
దీప్యమానంతో చక్రతుశ్చ ప్రదక్షిణం - శుగ్రీవో రాఘవశ్చైవ కవయస్యత్వముపాగ
తా వితి || ౨౧ || యోగమితి || హనుమతి అంజనేయే - రాఘవస్య విరస్వతః సూర్యస్యా
పత్యేన నైవ స్వతేన || * || తస్యాపత్య మిత్యన్త సమంవర్తితుం శీలమస్యాస్తీతి సమవ
ర్తినా సర్వదా విసామ్యేనైవ వవతానశీలేనేత్యర్థః - తాన్మిత్యేతి నిః - హరిణాకపినా
శుగ్రీవేణ యోగం సంగతిం వితన్వతి కుర్వతి సతి || ని || యోగస్సన్న హనౌ పాయ
ధ్యాన సంగతియ క్తిష్ణి త్యమరః - విధిద్వచంచ || ని || విధిర్విరాజేద్వైవేత్య మరః

ఇంద్రపుత్రంకపింజాలికమిత్యధః - వై వస్వతేనసూర్య తనయేనసమవతి నాస్తి
 ణీనాంకమానురూపదండ ప్రవతనాన శీలేనేత్యధః - హరిణాయమేనఘటయితుం
 మేనే శీరామసుగ్రీవసఖ్యాత్ మృత్యుఃప్రత్యాసమ్నోవానినఇతిఫలితాథః ॥ ౧౧ ॥ త్రా
 ధదేవోవై చ్యవతోంతకః ॥ * ॥ సమవతి న శీలేతరాట్ ॥ * ॥ యమానిలేంద్రచం
 ద్రాగ్గవిష్ణునింహంతువాజయ - శుకాహికపితృకేతు హరిర్వాకపలే త్రిష్వితిచామరః
 అత్రనిధిరీద జ్వరనా సంబంధపేతత్సంబంధ కథనా దతి శయోక్తిభేదః - తథాద్వితి
 యపాదస్య చతుర్థేసంయమనాత్సం దప్తయమకశ్యబ్దాలంకారః - పసంత తిలకా
 కృతం ॥ ౧౨ ॥ తతః ॥ తతః ప్రదహంతరం - తత్త్వసంభూతస్సఖ్య కరణక్షణవి
 చసంజాతఃప్రసూభోవిశ్వాసోయస్య తస్మై తత్సమాగమస్యపద్య ఏవ ప్రత్యయజనక
 త్యాదితిభావః ॥ ౧౩ ॥ సమానిసూర్యనిశానిసావిత్యమరః - ప్రతిశ్రుతః ప్రతిజ్ఞాతోవాని
 చకోయేతన్యైభవద్దేవ్యిణంపాలినంహత్వా తారయాసహతత్వాప్రాప్యంతుభ్యం

యమంకపిన్ద్రపుత్రంవైవస్వతేనహరిణాసవవర్తినాచ

౧౧ ॥ ౧౧ ॥ తతః ప్రత్యక్షణసంభూతవిప్రమాఖ్యప్రతిశ్రుతవా
 లివధాయకతిలకాన్తదకాయనాశరథయేమగ్రీవోదశగ్రీ
 వనీయః ససీతాపాతతాని కానివిధాభరణానిన్యక్షర్యయంతే

౧౨ ॥ ౧౨ ॥ సప్రత్యగ్నితానాంకపింజాశేనరామస్సన్వితాన్తా
 ధృతభూషణసామ్ ॥ సంస్కారహన్యాత్పరిధూసరాణాం

వాస్యమితికృత ప్రతిజ్ఞాయేత్యధః ॥ ౧౩ ॥ అంగీకృతమాక్రమం ప్రతిజ్ఞాతమిత్యమ
 రః - కథితా ఉక్తానివాస్వయం మన్వధదశాసీతావరహ ప్రయత్నమన్వభావభూయే
 నతస్మై - ప్రియతమా వియోగేనాహ మేవం విషణ్ణిజాతస్తత్త్వయా వశ్యంతదనే
 చకాథం ప్రయత్నోకతవస్య ఇత్యానేదితాస్త్రీయవేదనాయేత్యధః ॥ ౧౪ ॥ ధశానా
 తావచస్థాయామితివిశ్వః - దాశరథయే శ్రీరామాయ సుగ్రీవదశ గ్రీవేణరావణేన
 నీయమానయా ॥ పీయమానయా సీతయా పాతితానిత్యతాని కానివిక్రియం త్యాభ
 రణానిభూషణానిచక్షర్యయంతే ॥ ౧౫ ॥ ప్రత్యపి తానామితి ॥ రామః
 కపిపుంగవేకపి శ్రేష్ఠేశసుగ్రీవేణ - ప్రత్యపి తానాంతథా సంస్కారహన్యాత్
 యేనకోపనా భావాత్పరిధూసరాణాం పరితోమలి నానాం - స్వకాంతా ధృతభూష
 కానాం వాప్యవైర్నిజనేత్రాంబుధిః ప్రయతనం పరిశోధనం నిమగ్నభావమితియ

వర్ - చకారతానీమని ఖలుపడియాని భూషణానితి పునఃపునః పశ్యన్న శ్రాణిము
మోచేత్వథః - అత్రయేష కరణా సంబంధేపితత్వం బంధోక్తైరతి శయోక్తిః - త
యాచతస్యతాదృశీ ప్రియతమావిషయ ప్రేమాతిభామిరితివ స్తువ్యబ్యతే - ఇంద్రజ
ట్రావృత్తం || ౨౩ || తత ఇతి॥ తతోభూషణచక్షణజనిత శోకానంతరం - సౌమి
త్రిభణితై మహాత్మన స్తవవై చంశోకలాలసత్వంయ క్తమిత్యాదుసలాలస వాక్తే వ
శోనిబంధ స్తేనసంధుః, తం సందానితంధైర్యం యస్యతేన లక్ష్మణవాక్య నశాత్పు
నఃప్రకృతిమాపన్నేనేత్యథః - రామేణభానుమాను స్సుగ్రీవవిభిన్నై చకారణమను
యైర్తేషుప్యస్మక్ || * || ఆనుపూర్వాద్యజేఃకమణి క్తః || నిష్ప్రప్నోరుమోగః
పుష్పానేత్యమరః - అతపివమహదిత్యాద్ది వ్వికమణకత్వం - ఇత్తమకథయత్ కథయా
మానః || ౨౪ || అ || తత్ప్రకారమేవవివృణోతి॥ పురాఖిన్విత్వాదినా॥ పురాపూర్వ

ప్రత్యుశసంభాష్యజలైశ్చ కార॥౨౩॥౧॥ వస్త్రసౌమిత్రి ఫణి
శనిర్బద్ధ సన్ధ్యోదైశ్చేణ రామేణానుయోగోనానివై రకార
ణంభానుమానురత్థహతథయత్ || ౨౪॥౧॥ పురాఖిన్విత్వబరి
పుకులతిమిరనిచయమరీచి మానినం వాలినంచూయావీవాను
దానవతశ్చనమన్దుభై గృతాయుద్ధాయరుధ్వాతద్బలచలి
తద్భృతిగురగనగరకుమారం గాహత॥౨౫॥౧॥ తదనుగుహంగా
హమానేనమానశాలినాశామమాలినావాలినాబిలముఖపా

కాలేఖలుశబ్దో వాక్యా లంకారే - నిఖిలరిపుకుల మశేషశత్రుమండలమేవ తిమిరని
చయోంధకారపటలంతస్య మరీచిమాలినం సూర్యం సకలశత్రుకులసంహరిణిమిత్య
థః - వాలినంబుండుభైరవ్యతా జ్యేష్ఠః మాయావీతి యథాభానామ్నా ప్రసిద్ధః || * ||
అస్మాయామేథా స్రజోవినిరితిమత్వ భీషణావిని ప్రత్యయః - కశ్యపకోపి దానవః
యథాయయధంకతుం - రుధ్వా నిరుధ్యతస్యవాలినూబలేన పరాక్రమేణచలితా
శృష్టాధృతిర్ధైర్యంయస్యసతథోక్తస్య - ఉరగనగరకుమారంసాతాశగుహం అగా
హతప్రావిశత్ || ౨౫ || తదన్వితి॥ తదను తదనంతరం గుహంచానవ ప్రవిష్టకుహ
రంగాహమానేన ప్రవిశతామతః - మానశాలినాపర విచారణాభిమానభనేన సతుయ
థాకథంబిజ్జీవనతత్పరేత్యథః - హేమమలా ఇంద్రదత్తకనక మాలికాన్యాస్తీరి
హేమమాలినా || * || వ్రీహ్యదిత్వా దినః - వాలినా బిలముఖపాఠా నాయ గుహ ద్వ్యా

రసంరక్షణాయదానవాంతరాప్రవేశాథామిత్యథః - నిహితఃస్నియుక్తః అహమితే
 షఃతస్యవాలినఃకీర్తానవేళాంపునరాగమనసమయంపరిపాలయత్ దాచిరకాలేవ్య
 తేతేనాగ్రసంవత్సరే సతీత్యథః || * || తస్య ప్రవిష్టస్య బిలంసాగ్రస్సం వత్సరోగ
 తఇతిరామాయణాత్ - తతఃఘనేనసూక్ష్మతరబుద్ధుదమండలే నస్త్యైవం ఖనీభూతం
 యస్తాంసంపిశితంలేనవిసృతంవ్యాప్తం అస్సకూర్పరంరక్తప్రవాహం అవేక్ష్యద్వస్త్యై
 హేమకుభ్రాతావాలీనిహతఇతినిరచినవంనిధానరంభం - తాదృగస్సగ్ధశశేన తథా
 క్రాంతోస్తీత్యథః||౨౬|| తదన్వీతి|| తదనునిధానరణానంతరంవిపులోపలేనవిస్తృ
 తశిఖాఫలకేసమహత్తరశిలానికరేణవా-పిహిత మాచ్ఛాదితం బిలముఖం గుహద్వారం
 యేనసతథోక్తస్సక్దానవస్యపునర్నిగమనాథావాథామితథావః || ౧ || అపిధానతి
 గోధానపిధానాచ్ఛాదనానిచేత్యమరః - వష్టివాగురిల్లోప మవాప్తో రుచసగ్ధయో

లనాయనిహితస్తస్యోత్థానవేళాంపరిపాలయన్నహంఃకరకా
 లేవ్యతేతేనస్త్యైవమాంసపిసృతమస్సకూర్పరమవేక్ష్యభ్రా
 తామేనిహత ఇతినిరచినమ్ || ౨౬ || X || తదనువిపులోపల
 పటల పిహితబిలముఖస్తుస్త్యైదత్వాస్వ యమునశ్రురుదీకం
 నైవాపమాపంకోకా స్థగ్కిష్కిన్ధామ్ || ౨౭ || X || అథబ్లి
 దితవృత్తాంతైరమాత్రైరభిషేచితేమయి వాలీమాణసావి

రిత్యపేరకారలోపః - స్వయముదశ్రురుదత బాష్పస్ఫుతస్త్యైవాలినేనైవాపముద
 శంపితృతశణజలందత్వాశోకేనభ్రాతృనిధనజనితవిషాదేన అంధః ఇతికర్తవ్యతా
 మూఢస్సక్ కిష్కింధా వాలీహిత సగరిం అవాహం ప్రాప్నువం ప్రవిష్ట వానస్తీ
 త్యథః || ౨౭ || అథేతి || అథానంతరం విదితోవిజ్ఞాపితో వృత్తాంతః వాలీవినాశ
 రూపనాతాయేషుతైరమాత్రైవమణం త్రిభిఃమయి అభిషేచితేరాజ్యాభిక్షైసలిస
 వాలీమాయావినందానవంనిహత్యసంకృత్యభిరతరాభ్యామలిశయేనకరి నాభ్యాంభు
 జపరిభాభ్యాంనిజభుజాగళాభ్యాంవిఘట్టితంబిదారితంబిలవద సపిధానంగుహద్వారా
 చ్ఛాదనశిలాఫలకంయస్యసతథోక్తస్సక్తరసా-రంకుసారసాతలాత్పాతాశకుకూరా
 త్పురంకిష్కింధాసగరిం ప్రవిష్టఃతదాతిరుష్టః బిలమధ్యయందానవేన నిహతస్సాన్వ
 వితితస్త్రుభుమాచ్ఛాద్య స్వయంబాసన్నివాగత్యరాజ్య సుఖమనుభవత్వేషు ద్రోహిత్య
 త్యంతరోహక్రాంతచిత్రసన్నిత్యథః - ప్రభృద్భాగ్యయమే తద్దశశాద్విస్తప్తబద్ధిమి

తకతావ్యతాశూన్య మిత్యర్థః - అతపివబహుశోబహువారం ప్రశిషతలతమజ్ఞానా
దేవంకృతమతోమదశరాధం మమస్వేతి పునఃపునః పాదయోర్నిపతంత మిత్యర్థః - త
థాప్రతిపాదితం సమ్యక్ నితం యాథాతథ్యం యాథాతథ్యం యేన తంత్రోక్తం రక్త
ప్రవాహదశనేన తదీయ నిధనమాశంక్య దానవోయం పునర్నిగమ నామ మతయా
బిలమధ్యమరత్వితి తన్నుఖమాచ్ఛద్యా గతోస్మినతు ద్రోహేణైవ కథితవస్తుగతి మిత్య
ర్థః - యాథాతథ్యమరణ్యకాంఠే వ్యాఖ్యాతం రామలక్ష్మణయోర్యాథాత్మ్యమిత్య
త్ర - నిరాగసంపస్తుతోనిరపరాధమపి || ౧ || ఆగోపరాధోమంతుశ్చేత్యమరః అముం
జనం - మామిత్యర్థః - సగరాత్మి ప్రింథా సగరాత్ నిరకా సయత్ నిష్క్రాంత
వాః నిరాసయదితి పాతేవ్య యమేవాభః || ౨౦ || తదస్వతి || తదనునిష్క్రాస
నానంతరం తదనుభావనాత్ తస్య చాలినః కతుః అనుభావనా దనుస్మృత్య భావనా
త్ || * || శీత్రాథానాం భయహేతురిత్య పాదానత్వా త్వంవమీ - కాందిక

నం నిహత్య ఇరతరభుజ పరిమిష్టుః క్షితిబిలనదనపిధానస్తర
పారపాతలాత్పురం ప్రవిష్టోపీవగుప్తః ప్రభ్రష్టోతయంబహు
శక్లప్రణిపతంత్రతిపాదితయాథాతథ్యమముంజనం నిరా
గసమపినగరాన్నిరకాసయత్ || ౨౦ || గ || తదనుతదనుభావనా
త్ప్రాన్తిశికస్య మమపర్వతేస్మిన్నమతోభయసర్వార్థరక్షణా
కణ్యాతామ్ || ౨౧ || గ || పురైకదావాలినమతనుభవబలముం

స్య భయ ప్రుతస్య || ౧ || కాందికోభయ ప్రుత ఇత్యమరః - మమాస్మిన్ పర్వతేము
శ్వమూకేనాగ్రిమతోభయమత్రేత్య మతోభయః వాలిభయశంకాశూన్య ఇత్యర్థః ||
* || మయూరవృంత్ కాదిద్యవోఽప్సవోఽప్సవరావోఽప్సవచాహిచనామతోభయః
దితితత్పురుషే నిపాతనాత్సాధుః - సచాసా సంచారశ్చ తస్య కారణం హేతురాక
ణ్యతాంత్రాయతాం *****
౨౧ || తదేవవివృణోతి || పురేతి || పురాపూర్వకాలే ఏకదా ఏకస్మిన్ కాదినే అతనుభవ
బలమనన్యదాహుపరాక్రమశాలినం అతపివాఖిలకలా చలానాం మహేంద్రాదిసప్త
కులపర్వతానాంచలనేవిలోలతాపాదనేచతురంశ్చక్తమిత్యర్థః || ౨౨ || మహేంద్రోమల
యస్సహ్యశ్చక్తిమాన్మహాపర్వతః - వింధ్యశ్చ పారియాత్రశ్చ సప్తే సులపర్వతా ఇత్యా
దివిష్ణుపురాణవచనం - తథావతుశామణవానాం లంఘనమతిక్రమణ మిత్స్య త్తరప
దసమాసః - తత్రజంఘలం జంఘావేగవంతం అతిజవమిత్యర్థః || ౧ || జంఘాలోలిత

రథోద్ధతావృత్తం || ౩౨ || తత ఇతి || తత స్తదనంతరం మతంగస్య చాలిన్తై వతత్కృత్త
తమిలినజతపోబలేన నిజ్ఞాతవతోమతంగమహామునేః శాపబలాత్ - ఇహానేనా ప్రవేష్ట
వ్యంప్రవిష్టస్య వధోభవేదిత్యేవం రూపరామాయణోక్తశాపవశా దిత్యథాః - ఋశ్య
మూకమచాలివశ్యం చాలినః ప్రవేష్టమశక్య మిత్యథాః - విమృశ్యాభావ్య అన్తి
ఋశ్యమూకేమయిపురనివాసేనపట్టణవాసేన యత్పుఖం జాతంతద్విస్తృతం యేన త
స్మిన్ తథోక్త ఇతి నిధేయ విశేషణం రాన్యసుఖాదప్యధికసుఖానుభవితరీత్యథాః - సు
చిరం బహుకాలం నివసతివతః మానేసతి || ౩౩ || అయమితి || హేదేవస్వామిన్ - హాహ
పోహథా విజ్ఞానేన తత్త్వనిధాకరణధీనానిత్యమస్యాస్తీతిధీమాన్ || * || నిత్యయోగేన
తుష్ - అయమితిహస్తనిదేశశఃసామూహాన్ రిపుఃపాలి ప్రహతోయంయఃకశ్చనత
త్రురితిమత్సేతిశేషః - భవత స్వత్తోపిమత్సఖ్యాభావం సమాగతాదపీత్యపి శబ్దాథాః -

తదభవన్తు నైర్వసంతస్యవత్త్రమపిరోషదూషితమ్ || ౩౨ ||

X || తతోమతంగ శాపబలాద చాలివశ్యమృత్యుమూకంఽమృ
త్యో స్మిన్ విష్టృ తపురనివాసనుభవ మయిసుచిరం నివసతి
౩౩ || ౩౩ || ప || అయమనుష్యయిదేవం దేవధీమాన్ వానూ
మాన్ రిపురితిభవతో పిత్రస్తమస్తాజసంమామ్ | దేవమూ
తపహధూమస్తామ ఇత్యంబు వాహావ్య కేతమివమ యూరం
మారుతో వారిశితః || ౩౪ || X || శ్రుత్వా తురామశ్యో

త్ర స్తంభీతమస్తాజసంవృత్తేజస్కం మామేవమనేన ప్రకారేణ యద్యత్ప్రకృతిపరా
మశాపూర్వకసఖ్యానుసంధానరూపేత్యథాః - అసుఖం లో అతోషయత్ కథమి
వచారిశితః సలిలసంపర్కశీతలః మారుతః వాయుః దవమూతవహస్యవహసలస్య ధూమ
స్తోమోధూమపటలమితిమత్వా అంబువాహజ్వలభరాత్ ఆత్మోల్లాసకరాదేవేతిధావః -
చరితంభయసంభ్రాంతం మహ్యమతిశయేన రాతీతిమయూరం దహితాణమివ || ౩౪ || మయూ
రోబహిఃణో బహిఃత్య మరః - పృష్ఠేదరా దిర్వా త్యాధుః - అత్ర త్రాతీ పూర్ణోపమా
సాహంబువాహేధూమస్తామభ్య మాద్భ్యాం తి మతాంగేన సంకీర్యతే - చాలి నీవృ
త్తం || ౩౪ || శ్రుత్వేతి || రామశ్యోకోదగ్రాంశోకబహుళాం సుగ్రీవగిరం శ్రుత్వా త
ధానంతరం హేమవధాగ్లవగమండలసార్వభౌమయద్యేవంత్యదుక్తప్రకార ఏవనిన్వి
తశ్చే దిత్యథాః - మాధైషీభయపరవశో మాభూః సుతః సుమతిశీలుఖ ఏవ || ౩౫ ||

జానానీముఖావిత్వమరః - తస్యవలీముఖస్యకవేఃవారిసః || ని || కపిష్ఠసంకష్టసగతా
 తామృగవలీముఖావిత్వమరః - అసూన్యాణాన్ || ని || పుంసీ భూమ్న స్సవఃప్రా
 తావిత్వమరః - కాలయేషంకాలవిడంబసంపాస్యత్వత్వా యీప్రమేవేత్వభః - పా
 స్యతిహరిష్యతి ఇత్యేవముక్తాత్తత్ప్రత్యయార్థంవిశ్వాసోత్పాదనార్థం || ని || ప్ర
 త్యయోధీశశపథజ్ఞానవిశ్వాసహతుష్యిత్వమరః - పాదాంగుష్ఠేన ప్రేరితోదకయోజన
 పర్యంతంయీప్రాదుంబుభిశ్చైవరమేవభరోయేనసభతోక్తస్పృహార్వంవాలీ నిజభుజా
 త్వాంయోబద్భులముద్భామ్యేదంకశేవరముద్విప్రవాతదేతత్పాదాంగుష్ఠేనసీ
 ప్రదేతస్తాదప్యధికబలీయమితిమయివిశ్వాసోస్యభవేదిత్యాసయేనతథాకృతవాని
 త్యభః - తతితత్కమణాపాదాంగుష్ఠేనదుంబుభిశ్చైవరప్రేరణరూపర్యత్యేనా
 చ్యుత్యప్రస్య పూర్వం మేదోమాంసాదినా అతిభారవదిదమిదానీంతుకేవలాస్థి ప్రాయ

కోదగ్రాంసుగ్రీవగిరణభయద్యేపంకుషాభాగమాప్తేషిర్
 మశిలీముఖ ఏవవలీముఖస్య తస్యా సూకాలయేషమ పా
 స్యపాస్య తీత్యుక్తావతప్రస్య యార్థంపాదాబ్జుష్టే
 నప్రేరిత దుద్బుభిశ్చైవరభరప్రకృత్తాన్యత్వత్వప్రస్యత
 ప్యసుగ్రీవస్యప్రాథమ్యానయాసప్రభుదనస్తచ్చ సుభావన
 యాకీలసప్రధాధాత్ర్యంప్రదధ-మాన చరిణాహరో
 హానస్వసాలానవిధేయయాతు భానకులవధవిధాయ కేన
 సాయకేనవివ్యాధ | ౩౫ || సోయంసాయకోనితటగిరితట

మతపివతప్రేరణకథంకుమవిశ్వాసోభవేదిత్య ప్రతుష్టస్యేత్వభః - సుగ్రీవస్యప్రా
 థానయాంయోద్ధయాహేతునాసప్తానాం భువనానాం లోకానాం స్తంభసంభావన
 యోజాధార స్తంభకరణేచ్ఛయాంకిలేత్యుత్తేవస్తుతస్తుస్వభావవివేతిభావః - అతపివో
 త్ప్రేక్షాసప్రధానప్రప్రకారైః || * || ప్రకారవచనేధార్ - ధాత్రాబ్రహ్మణాప్రవ
 ర్ణయమానాపుష్యియమానాపరిణాహరోహశావిశాలతోచ్ఛాయాయేషంతా అతివి
 శాలానభృంగంకమంజ్యేతిభావః || ని || చరిణాహారిశాలతా - సగాద్యారోహ ఉచ్ఛాయ
 యితిచామరః - సప్రసప్రసంఖ్యాకాసాలా సజకతరూ అవిధేయయాతు
 భానకులవధవిధాయకేనదుర్విసితరాక్షసగర్వవిశాళకేన సాయకేన బాణసవివ్యాధని
 కేవేత్వభః || ౩౬ || సర్వై సోయంసాయకోయేనసాలావిభేదసోయమిత్వభః

నీకటగిరికటకంసమీపస్థనస్థతనితంబమపిపాటయఃమాస॥ ౩౧॥ కటకోన్మీనితంబా
ద్రేరిత్యమరః - కుంకుభికాయ ప్రేరణ మాత్రేణాయం మాంసవిశ్వ సితవాన్ - కింతు
నిజవాస రస్వాభావ్యే నమత్ప్రభావం జ్ఞాతు మశక్తువన్నై వసస్తపాలనిభేన్ దనం
యోచితవాన్ - తథాచతావన్నాత్రభేదనేమమకియన్దస్తలాఘవమిత్య భినివేశవతా
శ్రీరామేణతస్యతథాప్రయక్తత్వాదితిభావః - తథాచశ్రీరామాయణం - సవిష్టస్య
బలవతానాణస్సవ్యణపరిష్కృతః - భిత్వాసాలాగిరిప్రస్థంసప్రభూమింక్షేప
హేతి ॥ ౩౬ ॥ నిభిన్మైతి ॥ యథాయేన ప్రకారేణ హంసిన్మిన్నాఽవిదారితాః
సాలకట కాస్స స్తపాలగిరినితంబాయేనసతథోక్తస్మి - తథాతేన ప్రకారేణత్వం
పాలస్త్యస్యరావణస్యపాలకటకంపురప్రాకారనితంబప్రదేశం॥ని॥ప్రాకారవృద్ధ
యోగస్సంస్సంస్సంజతరుస్త్యైతః - కటకంవలయే సానారాజభాసీనితం బయారిమ్య
భయత్రాపివిశ్వః - యుధియన్దేపాటయవిదారయేత్యేవం ప్రకారేణ సనిగ్ధమాభా
రామపాణిః కిలాదశన జాతర వేణపామణ విదారణజనితధ్వ నినాతస్మైవలీకుఃఖవదా

కమపిపాటయః మాస ॥ ౩౬ ॥ ప॥ శర్భిన్మ సాలకటకో
స్మియథాతథాత్వంపాలస్త్యపాలకటకంయుధిపాటయేతి ।
ఉచేజిలూదశన జాతర వేణనూనంత స్మైవలీముఖరాయశి

—లీముఖస్యః ॥ ౩౭ ॥ X ॥ తతస్తత్ప్రత్యయాదాహూతేనపు
రుహూతతనయేనసాధంతస్య తలాతలయుద్ధేప్రవృద్ధేషు

యసుగ్రీవాయఉచేత్తవాన్ - నూనమిత్యత్యేషాయాంతాభ్యుగ్రామభాగసామ
ర్థ్యంసంరీక్ష్య సుగ్రీవోవాళినంనిహనిష్యత్య యమితివిశ్వసితవానిత్యభావః - జనంత
తిలకావృత్తం ॥ ౩౭ ॥ తతఇతి॥ తతస్సాలవిదారణానంతరం - రత్నకృత్యయంత్యా
లవిదశనరూపమిశ్వా సాదాహూతేన యుద్ధాభామా కారితేన పురుషూత తనయేనసా
ధాంతవానినాసహ - తస్యసుగ్రీవస్య- తలైశ్చతలైశ్చ ప్రహృత్యేషంయుద్ధంప్రకృత్
మితితలాతలం ॥ * ॥ తత్రతేనేషమితిసరూపమితిసమాసః - అస్యేషమపిసృశ్వత ఇతి
దీక్షుః - సమాసాంతవిధేరనిత్యత్వాదివక్రమూపయితహర ఇతిసేత్వం తచ్చతమ్యుద్ధం
చతస్మిన్ముష్టయుద్ధ ఇత్యభావః - ప్రహృద్దేషముశేసతి సుజనయజ్జనయోర్భేదమం
తరం రూపతః ఆకృతవశాద్వివేక్ష్యంవివిచ్యకత్తుమక్ష మతయో అసమర్థా తయా
హేతునా సదస్సి సభాయాం వాచం యచ్ఛ తీతి వాచం యమః మానీ ॥ ని ॥ తవస్మి తా
జనః పారి కాంక్షీ వాచం యమో మునిరిత్య మరః ॥ * ॥ వాఙ్మయమో ప్రతభిరిభి

శృంగారము || * || వాచయమపురందరాచేలినిపాతనాస్తుమాగమః - తస్యభావస్తతా
తాంనిర్వచస్తవమిత్యభావః - ఉపేతః ప్రాప్తఃవాచోస్యసంతతివాగ్నివావమాకః || ౧ ||
వాచోయమైవమవాగ్నివావమాకోతివత్తరీత్యమరః * వాచోవాగ్నినిరితిగ్నినిత్రత్య
యః - సదివేత్తుషమా - దాశరథిః శ్రీరామఃతయోవాణిసుగ్రీవయోరపినంబంభినో
వేషకమణిఃహరాద్యాభరణజనితకోభావేష్టితయోభేదమంతర మనవగచ్ఛన్న
జానన్నము క్తశరః అప్రయమైవవాణిభూత్ - యథావాగ్నితుల్యరూపత్వాత్సుజనమ
ర్జనయోర్భేదమజానన్నయమేషఇతివత్తుంశశక్తితథా శ్రీరామోపితయోస్తుల్యనేష
కర్తత్వాత్తత్వరూపభేదమజానానామూలభూతభయచ్ఛరం ప్రయోమైవశక్తువం
స్తూష్టిముదాస్తేస్తేత్యర్థః || ౩౮ || తతఃకిమిత్యత ఆహసుగ్రీవఇతి || సుగ్రీవస్తుతుశ
బ్దోప్యర్థకఃససహతత్వసహః * పచాద్యవవాలిబలస్యవాలిపరాక్రమస్య అసహత

జనమర్జనయోర్భేదంరూప తోవివేక్తుమశక్తుతయాసదసి
వాచయమతామ పేత ఇనవాగ్నిసయోర పివేషకమణి
ర్భేదమనవగచ్ఛన్న ము క్తశరో భూదాశరథిః || ౩౮ || గ || సు
గ్రీవస్తువాలిబలాసహతయాలభ్యదై మ్యోవదాన్యభవరామ
మాగణాపాతమాగేదతుర్వి టీవన్న పగతధృతిస్తుదూ
రమపాశరత్ || ౩౯ || గ || తమేనమృత్య మూకేమూకవత్త

పయానిష్ఠాంపిష్ఠా హృదయంహృదయాభురాలాక్యతై

యాఅక్షమతయా - లబ్ధివైస్యః ప్రాప్తదీనభావః - నిహ్వలస్సన్నిత్యర్థకవదాన్యో బహు
ప్రచఇవ || ౧ || స్యుర్వదాన్యస్థూలక్షదానశాంతాబహుప్రద ఇత్యమరః - రామమా
గణాపాతమాగేశ్రీరామసాయకాగమనమాగే ఆభిజనాగమనమాగేచేతిశ్లేష
సంకీర్ణయముపమా || ౧ || మార్గౌసాయకార్థినానినిఘంటుః - చతుర్వి టీకేద్య
ప్తిప్రసారయతదాగమనాశయేనెతిభావః - తతః అపగతధృతిర్నిరస్తధైర్యస్సక
సుదూరమితిప్రకృప్తచేతమపాశరదశసృతవాపలయితవానిత్యభావః || ౩౯ || త
తఃకిమత ఆహ || తమితి || త్రపయాపరాజిత లబ్ధయాపేతునా - ఋశ్యమూకే ఋ
శ్యమూకగిరౌభాషణశ్రవణాఃకీతో మూకఃతేనతుల్యంతద్వత్ నిర్వచాఇవేత్యభావః ||
౧ || మూకస్తువత్తుంక్రౌతుమగీత ఇత్యమరః - తేలతుల్యంక్రియాచేద్య తిరితివతిప్ర
త్యయః - నిషగ్న ముపవిష్టం - విషగ్న హృదయంవిషదాంతాంతచిత్తం || * || విష

వశ్యతపోతంఁగఁజూయ నావచింతనైరిలక్షణంఁతమేనలసుగ్రీవంవిలోక్య దయాళుః
 కారుణికః పరమఃఖ శ్రిహదేచ్ఛురిత్యథా॥ని॥స్వాద్దయాళుఃకారుణికఇత్యమరఃతథా
 త్రగూటోకాస్త్రేలోక్యం॥శ్లో॥చాతుర్వర్ణ్యాదిత్యాత్వాన్వధేమ్యస్పృశ్యయఃతత్రై
 కధన్వజగదేకథానుష్కృత్యథాః॥ని॥ధన్వధనుష్కృత్యనుష్కృత్యమరః॥శ్లో॥శ్రీహస్త
 దిత్వాదినఃవిశేషణద్వయేనాస్యస్యకార్యసర్వహణదక్షత్వంసూర్యతేనరామస్తద్వే
 దుతయూర్వావసుగ్రీవయూర్వేనుంచరంచవగంతుకామోజ్ఞాతుమచ్ఛుష్క॥శ్లో॥
 తుంకామమనసోగపీతితుమునోమకారలోహఃకామపికాంచితఃఅభిజ్ఞామతఇత్యభి
 జ్ఞానాలక్షణంతథాభూతాచసామాతాచతామభిజ్ఞానమూలాభేదప్రత్యాయకజ
 పుష్పమాలమిత్యథాః॥జపప్షినాగపప్షినామలతాఃఉక్తంచశ్రీరామాయణే॥శ్లో॥
 తతోగిరిపటేహతామూత్వాత్మనుసుమాయతాంలక్షణాగజపప్షింతాంతస్యకఃత
 వ్యసజాయదితి॥నవై శంశ్రీరామస్యార్తకర్తృత్వవిరోధః॥ప్రయోజకకరతరతథా

లోకైకగన్నీరామస్తద్భేదమవగస్తుకామగ కామవ్యభిజ్ఞానమా
 లాంసుగ్రీవశ్రీ వాయాంబాణివారణనిపుణాంసిక్తాపధీమవబ
 ధ్వాభూయోపివాలిఃమాహవాయావ్వయేతతమాదిదేశ॥
 రం॥గి॥పునఃప్రవాప్యకీర్తి స్థాంపజాన్యభవగజాతతస్మాను
 త్రామపుత్రసారాభిహితాంహితోక్తినుతిక్రమ్యదురతిక్రమ

త్యాశచారాదితిసుగ్రీవశ్రీవాయాంబాణివారణేకరనిపాతనివతఃసేపుణాంసమ
 థాంఽద్ధౌషధీమనేత్యత్యేయః॥బధ్వాఅశబ్దభూయఃపునరపివాలినమాహవాయతి
 హవంకతుఁఁఁఅహ్మయతకారయేతితంసుగ్రీవమాదిదేశఅజ్ఞప్రవాక్॥రం॥పునరి
 త్తి॥తస్మానుగ్రీవేపునభూతాపిఁకీర్తింధామవాప్యకీర్తివనోయేమభిజగజాతిగ
 జానంకుర్వతిసమి॥త్రామపుత్రోవాలీతారయానజభార్యయాఅభిహితాముక్తా
 టాతోక్తిహితవచనం॥శ్లో॥ససహాయమహంమవ్యేసుగ్రీవంతముపాగతం॥అజప్తబ్రహ్మ
 హయశ్చయమాశ్రిత్యవగజాతీత్యాదిశ్రీరామాయణోక్తరూపామిత్యథాః॥అతిక్ర
 మ్యాంఽంఘ్రియితేఃదైవస్య॥౧౦॥యతిగ్నియమదైవవిభాగ్యతః॥చుతిక్రమతయా
 దుర్నిలంఘ్రితయాతేతునాఅతిక్రమణశ్చకతుఃకుశల్యతయేక్యథాః॥సమరస్థిసమ
 రఃప్రత్రాంతయుద్ధస్యకతథాదాశరథఃశ్రీరామవ్యనితతరోతిత్వఃసచాసారశ్చ
 తేనశశలితంవిదధితంసంజన్వయంఽశాలంకృథులంవక్షఃపలమురఃప్రదేశోయస్యసత

కోర్కప్రకాశితలెదురినిపాతన్యపతనకృతః॥రం॥అథే॥అథవతశానంవరం
విదితోవిజ్ఞాపితఃవృత్తాంతోవానివధరూపచాతాఽయస్యాస్యాతథోక్తాఅపవసం
తతాశ్రునిష్క్రందేననిరంతరదాక్షువంచాతేనకలుషితతరేతత్సంతయాపితేతాదృశసి
పితేయస్యాసా॥॥తారకాక్షోకసిసితేత్సమరఃతారావానివత్సనగరాదగతఃపురా
నిగ్రాత్యవార్యంగజబంధనస్థాపే॥చారీకుజబంధసిత్తమరః-చారితంబిబద్ధువా
రణయాధపతింగజయాధనాధమివస్థితమిత్యేథాః॥ఏషిమూలంకారః॥॥యాధనాధ
మయాధపతిత్సమరఃఅతపివనిధాణంభయగహితంయథాతథానిరీక్షమాణః॥ఏవ
లోక్యమానఃకృత్ప్రేయస్యతంఉద్ధృతీవమాత్మప్రహర్యకప్రతీక్షణాథాఃమున్న
మితకంధరం-తథాభ్యుత్థాతుమక్షమసుమధ్గదృఢప్రహృషేదనయా॥ఇంద్రియపా
టచాధావాదితిభావః॥అతపితమూతలేపితంపక్షిస్తంకుశలయగళంఃపోడిప్ర
దేశయ్యంయన్యతంః॥కృతదవత్పృథేవస్థితమిత్యేథాః॥నిస్సాత్కపోడిస్త్రమర్ప

తయానియతేస్సమార్థ సమరోదాశరథేనిశితతరశకలితఃజ
విశాలవక్షఃస్థలఃక్షీతతలైపసాతః॥రం॥అథవిదితవృత్తాన్తాశ్రు
నివ్యస్తకలమితతరతారాతారానగరాన్నిగ్రాత్యచారీవారితమి
వపారణయానసంనిభాఽయగరీశమూలంకృతీవమున్నకగ్రీవ
ముత్తాతుమక్షమంక్షమాతలార్పితకర్పరయుగళంగళదన్యకృ
సరశారశరీరంశరానశిఖఃస్వస్తమాస్తేనసన్నికర్షసితేనకామ

రతిత్సమరఃగళదన్యకృతసరేణస్యందమానశోడితాభివాప్త్యానంకృత్యక్షరక్షితవ
ణాయుక్తంశరీరంయస్యతః॥॥కృష్ణరక్షితేతారతియాదవః॥అథచాశరసంప్ర
క్తశరీరంయన్యతం॥పిశరంబిశరభిశ్చారస్సంప్రక్తాభివత్సమాభివహాయుధః
తథాశరాసనశిఖరచాపకోట్యాంవ్యస్తోక్షీప్తఃకాస్తోయన్యతేనతథోక్తేనకామ
ముతాంతథాతచారాదితిభావః॥సన్నికర్షసితేనమితవర్తినాకాకుత్స్థేనశ్రీరా
మేణసహృతవల్లభంబహితసంభాషణం॥శ్రీపరమ్యైవభంకృత్యాకోమప్రాప్త
వ్యయాగుణః॥యదహంయద్ధిసంరబ్ధవ్యక్తప్రేమిదనంగతఇత్యాదిరామాంత
తోక్తనంభాషణకర్తృరమిత్యేథాః॥సి॥సల్లాపోభాషణంమిథ ఇత్యమరః-తథాఅపే
తాదంబరంఆవగతసంరభౌకల్లాలాభ్యభావేనస్త్రమిమిత్యేథాః॥ని॥అదంబరోస్త్రీ
సంరంభఇత్యమరః॥అదంబరశబ్దోవ్యాఖ్యాతః॥అంబరమాదంబచార్యమిత్యేథాః॥
॥మిథునింసముద్రమివతథాస్తోమిథున్యన్యం॥మిథునిః-మయాభిమాలిననూ

త్యమివధీతమిత్త్యుకమద్యయః-చాలినమాలింగ్యాశ్చిష్టస్యాః కోత్రంశితంఃబోత్సంక
నిశ్చితంతస్యచాలినతత్త్వమంగంశిరోయస్యాస్యతథా-తానశ్చిన్దిత్యంగవిన్నయా
రఃకృత్యత్రమంగంశిరశ్చిష్టమితిచామరః-రఘునాథంశ్రీరామంశ్రీలింగతంతవత్త్వ
మూప్రకారేణకథయదవోచత్ || ర౨ || తత్ప్రకారమేవాహ|| కారుణ్యమిత్యాదితా
శ్లోకఃప్రేమ|| హేమనుకులనాథమనువంశనాయకమహామనీసత్వర్థః-తాదృశస్యాపి
మనువంశస్సృత్యయైవననాథత్వమతన్వైత్వాహత్వ-తీ-వణ-నియమితిభావః-తథా
హేరమ్యుక్తిరేకమణీయతీర్తిసంపన్నశ్రీరామ-శీరామశోభన్ ద్రవ్యసహజంనైస
గికతమూర్తిహరివరోచితావశాంతికరంవిశేషణద్యయమేతత్కారుణ్యేపియాజ్యంతై
త్యంశిరత్యమివతవనిరవధినిమగ్నాదమియత్రావశ్యిత్వ-పరిమాణసాన్యమిత్యభావ
యత్యా-రుణ్యంకరుతాశ్చిష్టాభావమృత్-ప్రసిద్ధంతాకవిభూతమభూదితిశేషః|| ని||
కారుణ్యంతరుతాశ్చిష్టమరఃసర్వంసమగ్రంతత్యా-రుణ్యంమత్పాపనదీయదు
క్కుప్తతాదైతోఃపతివితత్తేపత్నీదురదృష్టమేమకత్వాదితిభావః-త్వయాకథంకురక

త్యైనకృతసల్లాపమపేతాడమ్బరమివామ్బు నిధిమస్తోన్మఖమివ
మయూఖిమాలినః-చాలినమాలిన్యస్యాశ్లోత్రంశితతదుత్తమా
జ్ఞారఘునాథమిశమకథయత్ || ర౩ || శ|| కారుణ్యం-రవధియస్తవ
ప్రసిద్ధిశ్చి-తంశోస్సహజమివాతి-హరితైశ్చమితత్సర్వంమను
కులనాథఃకమ్యుక్తిరేమత్పాపనాథయకథంత్యయానిరస్తమ్|| ర౩

నిరస్తంత్యక్తంకథయలలితేహినిరపరాభోయంకత్వాశ్చేత్సరస్తయాఅకారుణితై
శేవకథంనిష్కారణంనిహితఇతిభావః-ప్రహషణసీన్యత్త్వ || ర౩ || ఏవంసాధారణ్య
నోపాలంభ్యసంప్రతిస్పస్యతిప్రకహశంప్రధానతే-ఏవంవిధఇతి-హేతాటకా
రేతాటకాంతికరఘుపుంగవఘుశ్రష్టశ్రీరామప్రియతమేప్రాశ్చర్యే-ఏవంశభ
శుద్ధకృష్ణకారెమ్మతేనత్యవీత్యభావః-అపేతేజీవామసిగతప్రాణాంమారాక్షసీతి
రాక్షసీప్రాప్యేతిసాధుసమ్యక్కుభావాత్వా-ప్రియతమవిప్రసహతత్వవ్య-రాక్షసీ
లక్షణత్వాదితిభావః-మయివత్ప్రకారేణరాక్షస్యాంసంప్రతీదానంబాణంభయం
చమూప్రహరేత్యభావః-తాటకాంతికశ్చతవరాక్షసీసంహరణమదితమేవేతిభావః
నమతాటకాంసంహననేవరోపద్రవశాంతిరూపం-ఫలంబధంత్యత్ప్రకారత్యా-ం
ఫలమిత్యతలహ || శ్రీయశ్చిష్టయతేనసహసంగమింగరోపితి-యితసంగమకారిణ
ప్రాశ్చర్యేణమూలయోజయైత్యభావః-తేనకమహాభ్యోయశిమహాసభ్యుదయఃపుణ్యంవా

భోవిష్యతీతిశః॥శ్లో॥పుకేమృతయానారీసావిజ్ఞేయాశులవతేలివరణార్తుమా
 యంధమణివరథాచదృశధమకృతవతఃకస్యతవసుక్యతంకంవగానీయమిథా
 .వః॥స॥స్వాధ్యక్షమృతస్యైవయంభుగృతేయసీమకృతవృషభిశ్చమరః.ఏతదారభ్య
 శ్లో॥చతుష్టయవర్ణంతుంవసంతతిలకావృత్తరర॥వసుతథాపిహింసామహ్యాంసరో
 వితతిత్యాశంక్యతత్రోచత్రిగమాహ॥సాధారణీతి॥హీనత్యవాదియథాభాభావ
 లోలచరవ్యయాసత్యమేవనగ్యథాభరిపాలనీయమిథావః॥శ్లో॥తాచ్ఛీల్యేతిశః-యే
 తిశ్యతాంచాజ్ఞాంమృగయాతభేటః॥౨॥అవ్యోచనంమృగవ్యంస్యాదాభేటోమృగయా
 త్త్రయమిత్తమరఃసాధారణీనకలసమృతా॥శ్లో॥మృగయాఘాయనభూత్యతాఘ్ను
 తామితిసావ్యాఖ్యత్యాదితిథావః.అగ్నింద్రసాధారణాభ్యావృత్తవృత్తివికల్పత్వ
 యేజీవ-ఇత్యేవంపుర్యంపురాత్వశ్చైవభక్త్యుత్పన్నేవజనసంవదిజనశమాజేనత్వసా
 యీకమిత్యధాః-ఇత్యాంఠిరాజమయశ్చాత్రమృగయాంధమణోవిదావైతికథితే
 త్యధాః-తత్రస్తాత్కారణాదిహానీంభాభామృగీంవానరీం॥.....

ప॥ఏవవిధేప్రియితమేష్యనపేతజీవాంమాంరాక్షసీతిరఘువు
 జ్వరప్రాభునృవాభాణంవిముక్తావమయిసంవ్రతితాటకాతైశ్చ
 యోమహద్దయితసంమకారిశస్త్రైరర॥౪॥సాధారణీతిశః
 తాంమృగయేకపూర్వముకౌత్వయైవజనసంసదిసవ్యవాదీక॥
 శాఖామృగీంతదిహమామాయమాంశరేణోనానురామమృగయా
 ర్దయతెమ్మగీనామ్॥౪॥ప॥సంక్రస్యపూర్వమముత్రస్వవృన్ధరేష
 శ్లో॥జాతేరస్త్రీంశ్చయదయోచథాదితిజీవమాంశరేణదాజనమాశయపితరయప్రా
 వృత్తియోజయిత్యధాః-యత్రంతైతదిత్యథాంతరంస్యస్యతిహేరామకోసామకోవా
 మృగాన్యాతీతిమృగయఃమృగసంహారణీతి॥శ్లో॥మృగయాదయశ్చేత్యైవాదికఃకుప్ర
 త్యయాంతోనిపాతః.మృగీజాంమృగాంగనానాందయతేదయాంకురుతేదయాయమృ
 గాంగనాకోవామృగయరుపేక్షతతిత్యధాః-అత్రస్వంశత్యవచనానుపాదేశాశ్చం
 భూంప్రహరేతిథావః-దియాక్రియాంప్రతిగత్వేపిఅనుకరోతిభగవతోనారాయణ
 స్వతస్యచానుకరోతీత్యాదిభత్సంధమాత్రవివక్షయాం-మృగీజామితిపక్షీచనవిగు
 ధ్యతేమథాహభాగవిః-సాలిక్షీమువకుతేయయాచరేమమితి-తథాక్రిపా-పాణచ
 సాధూనానుపకర్తుంలక్ష్యంద్రవ్యుచివాయసాగంతుంశకుయాహుతితస్యమనశ్చరితం
 చదుషత్తనాంక్రతుభిర్గరగ్గ॥౪॥సృష్టికాలిప్రహరణక్రయైభిమానోపినకా

కృత్యానాం సంత్రస్యేతి॥ హేరామవిషయంకవవిధుస్సుహృత్సుగ్రిహఃశూర్యమ
 ముతోముష్టాత్వావినఃఖ్విశ్రాంతానాంభయహేతురిత్యపదానత్వాత్పంచమ్యాన్త
 సీఃసంత్రస్యసంత్రానంత్రాప్యయథాయేనప్రకారేణనాన్తికుతోపిభయమత్రేత్య
 కుతోభయంతాలిభయశంకాశూన్యమిత్యథాః - మయరవ్యంసరాదిమనీపాలనా
 త్వాధురిత్యక్తంబుశ్యమూకమద్రిగిరిమగ్గమిత్యథాః॥భేదేప్రావరథాయంమమ
 భాప్రాప్తశ్యరోకాల్యపిలముతోముష్టాత్వత్రిమగ్రిహద్వాసంత్రస్యరైవైవక
 వాజైరభ్యేంభేక్షుమశక్యమితికాఠిన్యాతిశయోక్తిః॥౭కుతోభయమిత్యథాః - మదీయ
 వృద్ధియంమామకమానసమితిఫలంకవటంయస్యతత్తథోక్తమద్రిమగ్గంప్రాప్తః॥౮
 విష్టః॥౭తోమద్భవదయప్రహరణేతద్దశస్యాపిప్రహరణసంభవత్రయమభిమానోయు
 ద్వికేతిభావః॥మతోపిమద్భవదయాదనపేతోమత్పాశ్చేశ్వరభిభవతితాథాః॥ ౧౮త్రఫల
 శబ్దేనహృదయమకహ్నుత్వాద్రిగ్గత్వేనాసత్యత్విప్రతిపాదనాదవత్సవాలంకార
 ఖ్విశ్రాంతాదిత్యైరసత్యత్విప్రతిపాదనమవన్తవైతిసర్వస్వమూలం॥౨౬॥౩౦వతస్త్వి

భేదేయధాద్రిమకుతోభయమృశ్యమూకమ్॥భగ్నామమాయమపి
 రామశరైరభేద్యంప్రాప్తోమదీయపృథయచ్చలమప్రిదుగ్గమ్॥
 ౨౬॥నాహంసుకేతుతనయానవగ్రప్రసాలవాలినవక్రిభువనప్ర
 థితప్రభావః॥తాన్తాన్తివజ్రహృదయావిశ్లేభైః॥భేద్యాధన్వికథంభ

హరణాభావేతవధన్విత్వప్రసిద్ధిరపిసీద్యేదిత్యాహ॥౨౬॥ఆహంసుకేతుతనయాతా
 టకాననభవామిత్యథాః॥౨౭॥యమస్సుకేతుద్రుగ్హిణప్రపాదాల్లేభేసుతాంకామ
 పితాటకాఖ్యామిత్యక్తంబాలకాండే-౭భాసప్రాసంసాలానాంనమాహరస్సుప్రసా
 లీసాలతరుశ్రేణిత్వననభవామి-౭త్రవచవటీవత్సృక్రియా-తథామిభువనప్రధి
 తప్రభావః॥౨౮॥౭విఖ్యాతిప్రతాపకాశీత్యథాః - వాలివననభవామియద్యేవంత
 హి-౭త్వయాహమపిప్రకృతాస్యామితిభావః॥౨౯॥౭వినోవిశేషణోపాదానాన్తాయు
 త్తగ్రహణదోషతస్యమహత్వప్రతిపాదనాయస్యభావో-౭త్యథాః॥౩౦॥ - తదుక్తం
 సాకరే॥౩౧॥౭వన్యత్వాదెరసోత్క్రమోక్తాదోషవారణేవిశేషణంవిశేష్యస్యనాన్త
 యుక్తగుణగ్రహణతిగుణావిశేషణంకి-తువజ్రహృదయావజ్రవత్కతోహృదయః
 అతపవశిశ్లేబైరైరైరభేద్యాభేద్యుశకాన్తారాన్తి-౭తః॥హేరామమహామేతాద్భుతమ
 విధ్యాత్రసంఖ్యైత్యధన్విధానుష్కూఃకథంభేదసినభవస్యేవేత్యథాః॥౩౨॥౭వేద్యవేదవేకస్యమ
 ఖ్వి-౭భేదతోమానుషేభ్యాంనిభ్యాఅత్తనోధన్విత్వప్రధాన్దశీకురుష్యేత్యథాః॥

రః|| ఇతఁడు పాలంభేపిచూషితంతంకముద్వీక్ష్యేత్సౌఖ్యే|| ఓం నమః|| గర్భశ్వరాణాం
 గర్భశ్వరాణాం జన్మప్రభృత్యైశ్వర్యసంపన్నా నామిత్యర్థః|| ఓం పిత
 నయా నాం రాజకుమారాణాం నిరవధీనిమూల్యాదంకుశాత్తరమిత్యర్థః|| చూర్ధ్వం విచా
 రమహాధన్యం|| నియత్యుండరమూఢయోరిత్యర్థః|| శార్యేణకుల్యంశార్యవదిత్యుతమా
 *|| తేనకుల్యంక్రియాచెద్వతిరివతిప్రత్యయః|| జన్మసిద్ధిముస్సభావసిద్ధికి హంతేతి
 విషాదే|| హంతమామే నుకలపాయాంవాత్సరంభవిషాదయోరిత్యుమరః|| మతేయ
 ద్యస్తాత్కారణాత్ హతఘువరరఘునాయకనిరపాయెనిరావంతే ఇతిహృదయవిశేష
 ణం|| పీండ్రవిశేషణంబామకుహృదిహృదయదేశకపీండ్రచాలినివరమానతిష్ఠానతి
 లిక్తుప్తేనీతి గ్రాయచాపంపానాయస్యసచాపవాటిస్సృజాభునఃపునఃప్రహతుమి
 తిభావః|| వప్రఖ్యుపమానత్యాదిసాబహువ్రీహిః|| శ్లో|| ప్రహరణార్థేభ్యఃపరిసృష్టానస్త
 మ్భూభరణభృతవ్యూత్పాడిశబ్దస్సోతిరనిపాతః|| తిష్ఠపేతత్వానంప్రకాశేయి
 తరణసంకల్పభ్యః|| తస్మాదసాధ్యసాధనేప్రవృత్తత్వాత్తాపిరాజపుత్రస్యశార్యవస్తా
 వసిగాఘరమంమసిద్ధ్యా || రః|| పక్షి పతనయానాంహస్తగ
 ర్భ్యోగాణాం|| ముగ్ధరచగిమాగ్ధ్యంశౌభ్యవజ్జన్మస్థిమ్|| మమహృ
 దినిపాయెవతమానోపేక్షప్రేరఘువరియదయస్తేతిష్ఠసేవావ
 పాణిః || రః|| పవంవిఃపర్వాహరాయితాశ్రుధారాయాస్తా

గ్ధ్యమాజన్మసిద్ధిమితావః|| శర్వదామదీయహృదయవిదారణకర్తవ్యమితిప్రలాపకా
 ర్యవముదాయార్థః|| *|| తిష్ఠకేలిః|| ప్రకాశనస్థియాఖ్యయాశ్చేత్యాత్మనపదం|| అ
 త్రస్యాభావకప్రకాశనస్థినిజహృదయస్థిచాలిప్రహరణత్వేనోత్సౌఖ్యజామత్సౌ
 యోలంకారః|| చాలిసీపుత్ర|| రః|| వివమితి|| వివంధీప్రకారేణవివంత్యాః|| పరితే
 వయంత్యాః|| పరాదాహరంత్యోహరాయితాః|| అశ్రుధారాభాషసంపాతాయస్యా
 వస్యాః|| సప్రలాపంబదంత్యాః|| ఇత్యర్థః|| తారాయాస్సంబంధినిరక్షిణేరవిచ్ఛిన్నైరితి
 శర్వశ్రసంబంధ్యతే|| పరిదేవనరవైర్విలాపాశ్రంభైర్వాప్నోబుకాభ్యుత్క్షేరశ్రుతిం
 దుసేత్సౌఖ్యాసానిలైర్విత్వాసమామృతైశ్చమూర్ఛితోజ్జీవకోవచారప్రాయెరితావః|| శ్చ
 తాత్వాసంభవదుర్జీవితజేత్యుత్సౌఖ్యై - లబ్ధిసంజ్ఞాతిత్తవివేకశాలీనవీనిజనదవల
 క్షణమంగదం-రఘునందతేత్రిరామాయ|| శ్లో|| అధికరణవివక్షయోంసత్తుమి-నవ-ప్రకా
 షాలోయంత్యయోరక్షణీయజితశంభీవంశ్యత్వేత్యర్థః|| తథారామాయణం || శ్లో|| బాహ
 శ్చాత్మకమవిచ్ఛిన్యోఃపుత్రశ్చపత్రియ|| తాతయాభాషాభివతారక్షణేయోమహాభి

లఃసుగ్రీవచాంగదేదైవనిభక్త్యనుతిముత్రమామితః తథాంగసేంగినింకంతప్రా లంబి
నీంకాంచనకామపి కాంచనసంహేమమాలామింద్రకతామిత్యర్థః తావనత

గ్రీవాంత్రాత్పనిభవకారిత్వప్రయుక్తతోకావనతకంధరాయసుగ్రీవాయ
చిత్వాతత్కంధరాయామానజ్యేత్యర్థః ॥ * ॥ ఇహంచమామూర్త్యుదివ్యాం
సుగ్రీవకాంచనీమిత్యాదిరామాయణే నిజభుజబలేన స్పృశీయబాహుశరాక్రమేజప్ర
కాంతావినిపాతాఃపిసరాయస్యసతతోత్తమహవీరభక్త్యర్థః ॥ అయంచానీకాంతాసు
రుత్కాంతాపాణిణీయోమృతోభవదీత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ తే త్రితర్యతస్త్రివాలిమర
ణసమయః హేతిభేదే ॥ నిలపహేత్యమృతేభంభక్త్యనుతిః సకలభువనమహామరబా
హుబలతేజహతశ్శామునీయభుజశ్చిస్రంవన్త తథాగోలభానామామూర్త్యుదేవ
యోనివిశేషస్సపిపసంధురంగజన్తస్యచంచతకరణచంచానననిభవభానసింహుతి

రాయాఃపరిదేవనరవైర్వాస్వామ్మృతశాభ్యుత్తరేతీక్షణీర్వా
సానితైశ్చక్రతాశ్వాస ఇవలబ్ధసంజ్ఞోవాతీజవంతుంరఘునంద
నేనమర్వాజనమద్భుజజేసింకాంచనకాశ్చ నస్త్రజంకోకావనత
గ్రీవాయసుగ్రీవాయచిత్వానిజభుజబలప్రకాంతాసురోయం
ప్రకాంతాసురభూత్ ॥ ౪౯ ॥ తత్త్ర ౪౯ ॥ వీరకలభువనబహుమతబా
హుబలగోలభాంగంధస్విస్థుశవశ్చ తాకరణవశ్చాననచక్రముఖభు
జభుజంగభాంగసిరోధాహితుండికాయితవాలవలయవాల్మీకకథం
గతోనీచిబాహ్నువిలముఖావతీముఖస్తస్యరామాజ్ఞాయథాభి
ప్రేతంప్రేతకృత్యంసర్వర్వతాయామామః ॥ ౫౦ ॥ గతతో

శిష్టవరంపరరూపకం తద్వివాశతేత్యర్థః ॥ సింహామృతేంద్రాచంచాస్యభక్త్యను
తితథాదిశముఖభుజారావణబాహవ పిపభుజంగభాగాన్పర్షకాయః ॥ ని ॥ భాగము
భేత్వాదిభ్యతావహేత్యర్థః కాయదారిత్వమరః తేమంసిరోధసయత్రైతదిహ
సిండికోత్యాశ్రగ్రాహితవ్యదాచరితమహితుండికాయితంచాలవలయంబాగూఢమం
లయస్యసతతోత్తమిస్రంబోధనత్రయంబరగ్రూపకోపమయోస్యంకరః ॥ ౫౦ ॥ వి
ద్యోజాంగలికోవ్యాశ్రగ్రాహ్యహితుండికభక్త్యమరః కథంగతోనీచిబాహుశవీర్యసం
పన్నమతోమృతోనీచిబాహుబలముఖాః ఆశ్రుపరివృతాననాఃపలీముఖావాసరాః
రామాజ్ఞయారస్యబాలిసేచిత్రేతమనతిక్రమ్యయథాశ్చిత్రేతయథావామిత్యర్థః

శక్త్యర్థం దహనాదిప్రేతసంహారం శర్వం - నిర్వర్తయ మాసుశ్చ కృత్రిత్యథాః || ౧౦
 తత ఇతి | తత వ్రతనంతరం జాంబవత్ప్రముఖాః జాంబవదాదయః పలీముఖాః కానానర
 సంఘాదాశరథినిదేశాద్భీరామజ్ఞాపనాత్ సుగ్రీవం కాంచనకలశోదతైశ్చాతికుం
 భసంభృతతీర్థజలైరభ్యషించన్వానరసామ్రాజ్యాభిషిక్తుంచక్రురిత్యథాః || ౧౧ ||
 అభిషిక్త ఇతి || సుగ్రీవేకుశభోవధారణాథాః సుగ్రీవవివేక్యథాః || ౧౨ || తుస్యాద్భీ
 దేవధారణ ఇత్యుతరః - రామవివశ్యామచయోదున్ సలమేఘు ప్రేనాభిషిక్తే సతి మేఘా
 జలదాతన్వహీంతస్య సుగ్రీవస్య మహీం మహిషీం రాజ్ఞీమివ - అభిషిక్తుం
 స్థితాః ప్రవృత్తాః స్రీరామ జంబవతేవలసుగ్రీవాభిషేకే కృతే జలదానాం
 తన్వహిచ్ఛ్యభిషేకప్రవృత్తిర్భుక్తే వేదిభావః - వహూ శశయస్సంప్రాప్త ఇ
 తి ఫలితాథాః - రూపకోర్పేక్షయోస్సంకరః || ౧౩ || ఆర్యేతి హే ఆర్యస్వామి శ్రీరా
 మ శరదిశరత్కాలే ఆర్యాయ స్వీతాయః ఆన్వేషణా వేషణా కార్యకరణాద్ధ - త

జాంబవత్ప్రముఖా పలీముఖా కానానరశరథినిదేశాత్ సుగ్రీవం కాంచ
 నకలశోదతైరభ్యషించత్ || ౧౦ || వ || అభిషిక్తేతు సుగ్రీవే రామశ్యా
 మపయోముచా | అభిషేక్తుం స్థితా మేమాన్తన్వహీం మహిషీమివ ||
 ౧౧ || వ || ఆర్యా ర్యే స్వేషణాకార్యాశవదీత్యుక్తం విదా | కపిన్యే
 కాథితో రామః కిష్కిన్ధావతన ప్రతి || ౧౩ || వ || నయోగ్యానగ

కానీంకార్యసాకార్యాదిభావః - ఇత్యేవముక్తనం విచారిజ్ఞప్త ప్రతిజ్ఞానేర || ౧౧ || సంది
 దానః ప్రతిజ్ఞానవిత్తమరః - కపీన్ద్రేణ సుగ్రీవేణ కారుణికః శ్రీరామః కిష్కింధావ
 తనం ప్రతికిష్కింధా ప్రతేశముద్దిగ్యాథితోయాదితః || ౧౩ || శరఃకింకరాహ ||
 నేతి || శరప్రాప్తిః పట్టం త వేశయోగ్యా అహో ననభవతి - పితృ నిదేశవసీపాలనా
 భాంవనవాసిసోమమశట్టాప్రవేశానహాత్వాదిభావః - తథాచ శ్రీరామాయణం ||
 శ్లో || తతుర్దశసమాప్నోమ్యగ్రామం బాహుదివాపురం - నప్రవేష్యో మిహమమకపితు
 నిదేశశచాలక ఇతి త్యేవం రాఘవేతి క్తవతి సతి - సుగ్రీవప్రాధానాపి తరతప్రాధా
 నయా సమాసద్వకీ అహూత్ - యథాభరతప్రాధానయా శ్రీరామః ఆయాధ్యాంశ ప్ర
 విష్టవాక్ - తథా సుగ్రీవప్రాధానయా కిష్కింధామపి ప్రవిష్టవాదిత్యథాః - తివమా
 లంకారః - తథాచ భరతస్య సుగ్రీవాశమ్భుం శ్రీరామస్య దృశ్యతరత్వంచగమ్యతే |

౫౪||అథవహుశుంకరణయతి||దత్తేత్యాదివా||౨౪||అజ్ఞానమిహానః||పాథకాన
 సోల్లాసః||అన్యత్ర||శకుశరతుష్టవికసనంచయేనశ్చ||తేన||౨౫||అజ్ఞానః||శకుశేతో
 థా||కాథావిద్యమయూరయూరిత్యమరః||థా||కా||రా||ప్యే||న్నీ||ల||చ||చ||చ||ర||ణ||హ||ం||శ||వి||శే
 తే||అ||న్య||త్ర||దృ||త||రా||ప్యే||ప||త్యా||సి||మ||ర్యో||ధ||నా||దీ||క||ని||ర||శ్య||తా||ని||రా||కు||ర్య||తా||ని||రా||జ
 హ||రా||సా||ను||తె||చ||ం||చ||శే||ర||జే||ల్||క||హి||తై||స్త్రి||తాః||మ||లి||స్త||మ||ళ||లి||శా||యై||స్తే||థా||ర||క||రా||ప్యే
 స్త్రి||తే||త||రా||జి||త్య||మ||ర్యః||తే||న||శ్రు||క్రా||ం||తే||న||శ్రు||సి||దే||న||వా||జీ||మూ||త||కా||లే||న||వ||సా||న||మ||యే||న
 దే||వ||తీ||న||ం||ద||నే||న||శ్రీ||కృ||ష్ణే||తే||వా||ద||రి||లం||దే||వ||తీ||న||ం||ద||నా||యి||తుం||-||ఉ||త్తరీ||త్యా||శ్రీ||కృ||ష్ణ||క||ల్పా
 వ||సా||న||మ||యః||ప్ర||శ్న||త్ర||జి||త్యో||ధ||కాః||శ్శ్లో||శకుశః||శ్యమ||ల్పః||శ్చ||అ||న్య||త్యా||న్య||థా||కు||క
 యా||దీ||ఘ||క||ఇ||తి||దీ||ఘః||-||అ||తో||థా||వే||క్తః||జీ||మూ||త||శ||బ్దో||వ్యా||ఖ్యా||శ్శ్లో||ప్ర||వి||శే||ష||తే||య||శు||ష
 ప||మా||ల్లె||పో||వా||మ||ళి||భే||వా||త్||౫౫||అ||స్తా||కి||మి||తి||అ||స్తా||కం||యా||శి||ల||క్ష్యే||నూ||కార||శో||భాం
 అ||త్త||శి||స్తా||సి||జి||తే||హ||థా||సా||జం||ద్ర||సి||ల||శ||చ్యా||య||యే||తి||థా||వః||-||అ||శ||కృ||త్||వి||శు||చార||కు||తే

రప్తా ప్రిత్యుక్తవతిరాఘవే | సుగ్రీవ ప్రాథమ్యాప్యాసేద్ధరత
 ప్రాథమ్యానామా ౫౪ || పదత్రయజ్ఞానవిలాసేనధాతరాప్యే
 ధీరస్య తాతేనజీమూతకా లేన దేవకీనందనాయితమ్ || ౫౫ || అస్తా
 కంయాపల త్ప్రీమనకృపహరత్యాత్మకాన్యతదాస్తాంభతాః
 నస్తులేన్యంకిమః సగణయకావాతన | ద్రాక్షఘోస || ఇత్థం మత్వేన
 వైశ్రమ్యపితిఘనఘటారాఘవస్యాహవోత్థామాశామాశాశ్చరు
 థాన్వైనిలమిషమహాసింహనాదాన్వితేనుః || తత్ర || ౫౬ || ప || ప || ప ||

హాశులికహంకరోతిరదహాశునమా హ్రాంతిమృతుశింతునోస్తాకంభాకారంసాన్వ
 విసంసురేంబ్రందేవరాజుకిమపితింబిదహిసగణయికోవలక్ష్యకుర్యన్నిత్యథాః || శ్లో || న
 జాథాశ్యనశల్లశ్యసుభుపేతిశమానః-వాతినంచత్వత్రమితిథావః || గ్రాకోద్రుతయ
 విచార్యత్యథా-జఘనహంతితవా || ౫౬ || బ్రాహ్మణ్యసపదిద్రుతమిత్థమరః || ఇ
 తమనేన శ్రుకారేణజైరంబిరోధమత్వా - రుగ్ధితిశీఘ్రమునఘటాఃమేఘబృం
 ధాన్యాహవోత్థాయుద్ధనముత్థితాంరాఘవస్యాశాంహంచ్ఛాముత్వా హమితియాశి
 ర్-అపాదిశశ్చ || ౫౭ || అపాదిశతిత్వన్యగూరితత్వమలా దిత్వాసిరుద్ధవసానమయేజై
 త్రయా త్రాయాలవతయై కత్వాదితిథావః-వైనిరగణితవా జేనమహసింహనాదా
 న్వితేనుశ్చత్రుశింపాశహ్నతోత్పే యైశ్రగ్ధరావృత్తం-అక్షణంతాత్రంశత్రేజి || త
 త్రతస్త్రికాశురు || ౫౮ || ఉపలితేతి || ఉపలితజేనధారావృత్తభోదకసంహతాః || అ

నృత్రోపలితాః జీవన్మథారాః దానోపకథారాః యైవేతథోక్తాః నిరంతరదానకీలా ఇ
 త్యథాః సర్వాణ్యుపకథారాః దానానీర్ముఖకథారాః పూర్వకత్వాత్సర్వేషాం దానా
 నామితిభావః. అథవా ఉపచితాధర్మాచరణాదివాచధిః తాజీవనధారా ఆయుర్దైవా
 ఘృణంయైవైతథోక్తాః శతధానత్పథభాజిః ఆశాశమాగ్గనంచారిణః అన్యత్రస్థా
 గ్నావలిః సః నిరస్తనంతాహః నిర్వాపితపరితాహః అన్యత్రనిరస్తా ఆశ్రీతిజనకునః
 పరితాహః తథాపారస్త్యమహాబలాకులితాః పారస్త్యపురస్థాదిభ్యః ప్రాచ్యః తగ్ర
 తడత్పన్న ఇత్యథాః || యః || ఓషీణాపురస్తాత్పరస్థస్థితిత్యక్యత్యయః తాదృ
 శోగోమహాబలావాయుప్రేమాకులితాః ఉద్యుతాః. అన్యత్రరథేదావోపాల
 స్త్యస్థరానగాస్థ్యమహాబలేన ప్రభూతదామసూచరాస్థమేణ ఆకులితాః విహ్వలీకృ
 తాః నవమేఘనూతనజలధరాః దివ్యాకాశభూపారాజానభానభాతాభిరతేషః. - శ్లేష
 శ్లోకేణేయముపమా-ఆర్యావృత్తమ్ || ౧౭ || తేవే || తేన జీమూతకాలేన హేతునాకీలే

తజీవనధారాస్సత్పథభాజోనిరస్తస్తాహః || భూపాత్రవనవమే
 ఘాః పారస్త్యమహాబలాకులితాః || ౧౭ || తేన కీలరఘవః రతీమా
 త్రప్రవృద్ధకన్యశ్శతమన్యకరాసనశారతరతారావధాంఘనర
 వముఖరితహరిన్మహాభోగాః కదమ్బవనవనాకమ్బునిరాడమ్బు
 రకాడమ్బుకుటుమ్బామమ్బుదరదమ్బుకబలిశామ్బురాంశిల్పిగ్ర
 సంబంధబంధురవసుందరాంకవకుటజనిచయకవనితమహారణ్యం
 తిసంభావనాయాం సంభావితేన జీమూతకాలేనేత్యథాః || ౧౮ || వాతానంతభావ్యయోః
 తేత్యదురః శఘవతిః శ్రీరామః అతిమాత్రం నిభాకరం శ్రవ్యధోవృద్ధిగతః మన్యః.
 శ్రోధోయన్యతథోరశ్మకాడగీశకత్వాజ్జైతయా ప్రాప్తవింధకత్వాచ్చుక్రవృ
 స్సన్నిత్యథాః || ౧౯ || మన్యత్రైవ్యత్రైవ్యధోవృద్ధిగతః శతమన్యకరాసనేన గ్రహవ
 మేశారతరోన్యంతశబరవనః తారావధిః ఆకాశాయస్యాతాంతథోక్తాః ఘనర
 వౌఘానగజిః శైముఖరితాః శ్రుతిధ్వనితాః హరిష్టభాభోగాదికతకుహరాయ
 స్థాంతథోక్తాః కదంబవనవనాకలివేననీపవనవాయుసంచారేణ నిరాడంబ
 రాశివిహారాడంబరనిధురాశికాదంబమటుః పానికలహాసమిధునానియస్యాంతాః ||
 ౨౦ || తూలంబునీశప్రియకకదంబాశ్చహరిప్రియ-కాదంబః కలహంశస్సృదితిచామరః
 అంబుజకదంబైవమిధుబృందేనకబలికంబునిగమాచ్యాదితమియావత్ప్రబురమాతా
 తంయస్యాంతాంశిల్పిగ్రసంబంధేనకంబుకుమసుసంగత్వాబంధురావనోహరావ

సుంధరాభూయస్యాంతాంవసూనిధారయతీవసుంధరాః॥శ్లో॥ సంజ్ఞాయాంభుత్వపు
 భిత్వాదిసాఖ్యృత్యయేముమాగమః॥సి॥కంఠశ్యాంచశీలంధ్రస్యాదితశద్దాదావే
 వికచకుటజనిచయైర్వికసితగిరిమల్లికాకుసుమనికురుంబైఃకవచితాన్యాచ్ఛాదితాని
 మహారణ్యానియస్యాంతాం॥సి॥కుటజోగిరిమల్లికేతిహలాయథః॥ప్రావృషేభవాం
 ప్రావృషేణ్యాం॥శ్లో॥ప్రావృషపిణ్యవ్రత్యయః॥ప్రక్రియాంపరిపాటింప్రేక్షమా
 నిస్సేకలక్ష్మణమిదంవక్ష్యమాణవచనమథాషతావోగత॥౫౮౭॥తత్సృకారమేవవి
 వృణోజితయమిత్వాదిశ్లోకమేక్మేన॥ఆయంవతహమానఃకాలోవమోగశుమయః॥కా
 లప్రమథసగళాభేఃమృత్యుంజయకంశసచ్చామైర్వారిపూరితత్వాదతిసీలైరిత్యర్థః॥
 సి॥కాలోమృత్యుమహాకాయేనమయేమకుశ్యప్తయోరితివిశ్వఃకుతఃఅభినవైర్నూత
 వైజ్ఞానభరైఃశరణైఃఅహంయూసామహంకారిణాంతారుణ్యమదగర్వేణాజేయంమ
 న్యానామిత్యర్థః॥౨॥అహంయుస్యాదిహంకారీత్యమరః॥శ్లో॥అహంశుభమోర్యుషి

ప్రావృషేణ్యాంప్రక్రియాంప్రేక్షమానోలక్ష్మణమిదమథాష
 తః॥౫౮౭॥అయంకాలఃకాలస్యమథనగళాభైరభినవైరహంయూ
 నాంయూసామహంహరః॥దైర్వంజలభరైః॥స్త్రరాధారాధారాపరిచి
 తదాదావాన్తిసహసానసస్వస్తస్వస్తఃకథమివవిమోగఃపరిణ
 మేత్ ॥ ౫౯ ॥పమహాశుమరసూచకఃప్రతిదిశంనునోజన్తనోమ

తియుస్సృర్యయఃయూరాంతరుణాన్తైర్గంధీరత్వంనిర్వికారచిత్రత్వమితీయావత్
 అపహరతిజలాపయతి॥రకుడీప్రకాంతఃకరణాన్కరోవీత్యర్థఃమనసోనిర్వికార
 త్వంధైర్యంశత్రవ్యపిహేమిష్టిపిరిసితాఃతథాన్తరాధారామన్తభోదీప్తకాభిష్యగ్ధః
 ధారాపరిచయజడావారిసంపర్కశీతలానభస్వంతః॥ప్రావృష్యాతాః॥౬॥సభస్వ
 ద్వాతవవనపమమానప్రభంజనాభిత్వఃపరఃసహసాలకస్తాదతివేగేవేత్యర్థః॥సహ
 సేత్యాకస్మిన్కావిమశ్శయోరితిగణిత్యాఖ్యానైస్సరాదిపాతాదవ్యయమితికాకటాయ
 నః॥కావిప్రసరగతిఆతఃస్వంతఃపస్వరూపఃఅతివృథాభియావత్॥౬॥అంతోస్త్య
 వసితేమృత్యుస్వరూపేవిశ్వయంతికభివైజయంతీఅథవాస్వంతోదురంతఃక్షుడాన్త్య
 ఖభితియావరోవియోగోవిరహభేదఃకథమివమతోవాభివశబ్దోవాక్యాలంకారేభిః
 మేత్పరిపాశంశ్చేత్ అతిక్రాంతోభవేతియావత్॥నపరిణమేదేవేత్యర్థః॥న
 త్యాగూదీపనసామగ్ర్యంతిస్యదుదరత్వాదితిభావః॥భేదానుప్రాసోలంకారః॥
 భవేవవ్యవధానేనవ్యయావ్యవజనయ్యయోఃఅవృత్తిర్వైరసముద్భవైభేదానుప్రా

శుభ్రవ్యుత్తరతలం తాత్ శిఖిరిణీ పుత్రం || ౧౯ || కుమారమతే || ప్రవిదళం దిశి దిశి మనోజ
 వ్యనో మన్మథవ్యజగదేవీరవ్యేతిభావః || మనోమథరసూచకోమనరబద్ధావకః మయూ
 డగళో కామశీలకలం మయూగళాః సీలకంశవః తావత కామశీలవాద్యవిశేషాస్తానాం
 కలకలః శిలానాలికే కాడచార్ధం బరతయోవత్ - సముజ్జృంభితే విజృంభితో భవతి
 ని || కామశీలతభృతగుహ్యాయాః వాద్యభాండవిశేషమతామశిః కామశీలకలతితిత్త్వమ్ ||
 ౧౯ || తోలామలః కలకలత్యమరశ్చ - శ్చిత్తినిశముజ్జృంభితత్యత అహ-వయోదమలినే
 తినే నాటితావతరేష్విత్యథాః - పరుషవిప్రయోగవ్యభాండున్నమాపిరహవేదనాంన
 రేచుపురుషుమథ్య - వనిశ్వాసుస్త్రీషునామథ్య - తేనరాః కావతాః దధత్తి భారణ్యతి
 శాంతేవిమద - తేనంతాసాంచ సుంహరకాలత్యసంక్రాప్తత్వాద్విమదత్తిత్యథాః ఇ
 త్యేవం నముజ్జృంభితత్యసంబంధః - తే మూర్ధ్ని కాతి తమావతితే కామయూరవాణీ
 యథాహ్వరసింహః - తే కావాణీ మయూరస్వేతి - తాదృశీంవాణీం పంచోవిభజ్యనరవని
 యూరగళజామశీలకలస్సముజ్జృంభ్యతే | పయోదమలినేదినేవ
 తుభవిప్రయోగవ్యభాంరేమపనతాసువాదధతి మాన్తకే కాతి
 ని || ౨౦ || ప || ౨ మెప్పుధరోదధినిగత వారిధారాసండుదగమాం
 సలసమీరసమీర్షమాణేః | పయోదవీచిచ మైః సుటజప్రసూనైరా
 కాశమేతదవకాశవిహీ-మంసీత్ || ౨౧ || ప || ఘురవ్యమలపత్రస్య
 ధావారశతేనోన్నేపితా మత్స్యేయలంకారః - నదనరేమతేవతాసుతాతితగం
 ధాక్రమమస్తయాద్యథాసంఖ్యాల్లంకారేణాంగేన సంగీర్యతే - వృక్షీపుత్రం || ౨౦ ||
 లః భాధరేతి || అంభాధరోదతేభ్యజలధరగభోగవ్యరేభ్యవిసిగళ తావినిస్సుతా
 యావారిధారాస్తాని సమహవరేణ సంగ్రామకరితేమాంసలోబలవాణావారిధారా
 విభేదకతయా ప్రపుత్యత్యత్యథాః - భూంసంఖలమస్తాస్తీతిమాంసలతితిగ్రహః || * || ౧
 'వాద్విక్వాత్తత్వర్థియాలచ్చ్యత్యయః' ఇతివాస్తాంసలోలవతితివృత్తికారః || ౨ || బలవా
 వ్యాంసలోంసలతిత్యమరశ్చ తేన సమీరజేన వాయవా సమీర్షమాణైరామోదవీచినాం
 గంధపరంవతా భాంసరయస్సమువాణాయేమంబైరవిచ్ఛిన్నగంధజ్జంభుజ్జీర్ణిత్యథాః ||
 ని | ఆమోదోగంధసూక్ష్మయోరీతివిశ్వః - క్షుటజప్రసూనైగిరివర్ణికామసుమైః || ౨ || ఇ
 యాథమట్టభక్తిక్రోధత్యోగినిమల్లితేత్యమరశః - ఛితత్పరిస్పృశ్యమాభమిక్తభక్తిత్యమాకాశం
 సభ్యః - ఆధికాభ్యోవిహీనంవీత్యం ప్రమాణీకృతా కాశస్యవకాశహీనత్వానంబధ
 శీలకలంబంధకకథాదతిత్యయోజ్జీర్ణవి-వసృత్యతితకావృత్తమ్ || ౨౧ || ఘురవేభ్యరాజ్య

భంగతాఃప్రాప్తావారిధారాఃరోహంతరాశేదాదాయమానతయావ్రవృత్తాదృశకా
 రాఃఘనాశుభావివశ్యామలచత్రాణిసీలవలాశానియస్యతస్యతస్యత్రఘనవశ్యా
 మలాసితభవాఘనానిపాత్రాణిశ్యామలానిచత్రాణియస్యతత్రోక్తస్య వ్యోమ్న
 ఆకాశస్యవస్యగ్రోధశాఖినోవలవృక్షస్య॥ ౧॥న్యగ్రోధోబహుపాద్మటగ్ధతమరః-
 స్త్రురోహణటా ఇవలక్ష్యంతేవ్యత్యంతేరథావారిధారాణాంప్రవృత్తత్యాత్మరోహ
 త్యోత్పేక్షాయరూపకానుప్రాణితేతిసంకరః॥అత్ర ఇవశ్శృంగేష్వేయాయం ఇవేతీదద
 ర్థోపమాత్పేక్షావాక్యాలంకారేష్వతిగణ్యాభ్యానే॥౬౨॥అంభాధి॥శామిత్రేల్ల
 త్త్యు-ఇహప్రావృత్తాలే అంభాపూరేణచయఃప్రవాహేనమిమంపూజాః సుసం
 పూజాఃతైరిష్టంఽతిరత్నసాంతరీరుహణాంకదంబకుటజాదివృక్షాణాం పుష్పా
 న్యామసుంతీతిటవతరుపుష్పిణీఃపాయవశాన్నివతితపుష్పాస్తాఇత్యథాః తథాదిన
 ప్రతిదివంఽఘ్నాయాద్విరభావఃప్రవృద్ధాఃప్రవృద్ధిగంతానదీశ్చవశ్యతాప్రాయం
 త్త్వః॥అంభాఃపూరసుసంపూజాఃమదనరసాతిరేకవతీరిత్యథాః॥౬౩॥అత్రవైవాత్రనిక

వ్యోమన్యగ్రోధశాఖినః । ప్రరోహేఇవలక్ష్యంతే వారిధారాః
 రాంగదాః ॥౬౨॥ అంభాఃపూరసుసంపూజాస్తటస్థతరుపుష్పి
 ణీఃనదీఃప్యేహాశామిత్రేప్రవృద్ధాశ్చదినదినే॥౬౩॥ప్రత్యమ్నో
 ధిపానేనలిలేనసాకమాపీతమాన్వాగ్నిశిఖాకలాపమోతస్తోదరా
 వారిధరావమృదిమ్యుల్లతోస్తేషమిమేనూనమ్॥౬౪॥గంభీరం

టాప్రతీయతేతటస్థానికటస్థాలనపాయనఇతియావత్తేతరవశతరువస్థితాఃస్త్రియా
 యాసాంతాస్త్రోతాఃఅతవివపుష్పిణీర్విశాసవతీరిలవహుప్రీహాగ్నికళాశామనమా
 సః॥అతఃప్రవృద్ధాఃకేలిలాభాద్వృద్ధిగంతాఃనదీఃస్త్రియఃపశ్యంతి॥౬౩॥ అంభాధితి॥
 అంభాధిరాసేషముద్రజలచానశమయేనలిలేనసాకమాపీత॥నివీతమానయాన్వాగ్నిశి
 ఖాకలావంజదభునలబ్ధాల్పజాలకమగ్నిదోర్వస్తవాదబోబడదానలగ్ధతమరః॥
 వారిధరావేహాస్తోదరాస్సంతతకషీకుహరాస్సంతః॥౬౪॥త్రాస్తేషమిమేనూనతి
 ల్లతాస్ఫురణవాక్యజేనవయంకుర్విరంతిబహిర్విగమయంతీర్యథాః॥అత్రలాదినిరవ
 నవాదివాతమనశజ్జేనోపచారాన్నిగమనమాత్రముచ్యతేఇతిచారుత్వాతిశయః తదు
 క్తధాక్షిణా॥౬౫॥అంభాఃపూరసాంతరీరుహణాంకదంబకుటజాదివృక్షాణాం పుష్పా
 న్యామసుంతీతిటవతరుపుష్పిణీఃపాయవశాన్నివతితపుష్పాస్తాఇత్యథాః తథాదిన
 ప్రతిదివంఽఘ్నాయాద్విరభావఃప్రవృద్ధాఃప్రవృద్ధిగంతానదీశ్చవశ్యతాప్రాయం
 త్త్వః॥అంభాఃపూరసుసంపూజాఃమదనరసాతిరేకవతీరిత్యథాః॥౬౬॥అత్రవైవాత్రనిక

తైత్తిర్యాయో వ్రోహయోగిరత్యా-లస్సంప్రాప్తభివక్తుం వ పాశశక్తుం వ గణయతి
 ఇత్యమితి ఇత్యముక్త ప్రకారేణ ప్రవృత్తేషు సునది నేషు మేషు హలితదివ నేషు చాపి గణనా
 సరేష్యత్యధాః-దాశరథినాశ్చ రామేణ కథమపి గరియ సాప్రయత్న నాత్యంత త్రయా
 పే నేత్యధాః-నీ కేషు గమితేషు సర్వ-అతపితదాశారకాంతి తస్మాశ్చ రామ స్యాతా
 రకాంతి శరీరశోభాంబరహజనితపాండురప్రకామిత్యధాః-గమితం ప్రాపితమివేత్య
 త్వేష్యై-సంస్థగణనాః పుణ్యగుణాభివంతి తస్మాదాదిభావః-శస్త్రైశ్చ నైదాన క్రమేణ
 వీధ్యాయాం ద్విర్భావః మేషు మండలం పాండురంధవళవణా మధూత్ ॥ ౧ ॥ వశిష్ఠీధవ
 శోజానః-హరిణి పాండురః పాండురిత్యమరః ॥ ౬౫ ॥ తస్మేతి ॥ తదా తస్మాశ్చ రామస్య
 చాపవ్యాపారవేళాయాం శరాసనోద్యోగకాలే-ససన్నిధాతవ్యం సన్నిధౌ నస్థితవ్యం
 న ప్రత్యక్షేభి వితవ్యమితి వత్-మధూద్వ్యాపారకాలే న్నవ్యాపారస్యాయుక్తత్వాది
 తిథావః-ఇతి కిల ఇతి మత్సేత్యధాః-కిలేత్యధి కేవస్తతస్తతథేతి భావః ఏవ ముత్తరత్రా

ప్రవృత్తేషు సునది నేషు దాశరథి నాకథమపి నీ కేషు తదాశారకాంతిం
 గమితమివ తస్మేనై-తేషు మండలం పాండురమధూత్ ॥ ౬౫ ॥ త

స్య చాపవ్యాపారవేళాయాం-నన్ది-ధాతవ్యమిత్యస్తరి యోగస్త
 ద్విర్భావః కిల పాకశాసనశరాసనమ్ ౬౬ ॥ ఘృపశ్చాపఘోషసమ
 యోభావితే కిల పృథులతమద్భట-ఘనమటాజాతం స్తనితమ్ ॥ ౬౬ ॥

సితమరుద్భిరగ్యవిజితః కిల శాస్త్రమగాత్పరిచితకేతకీ కుటజాపవ

న-ప-న-౬౭ ॥ తాపోపశాన్తి నటనాత్మోతలోకహవానస్స నభి

వివ్యాఖ్యాయాం వివోక్ష్యే త్తైలంతరీక్షాదాశాస్త్రపుకాశాత్ పాకశాసనశరాసన
 మింద్రధను-అంతరీక్ష తమపగతం ఆద్యశ్యతాంగరచిత్త్యధాః ॥ ౬౬ ॥ ఘృపశ్చాపఘోషసమ
 యోభావితేషు సర్వశ్రీ రామధనుష్టంకారస్య సమయః కాలః భవిత్తా-విష్యతి శ్రు
 త్యాశనైత్యధాః-భవోలుట్ ఇతి కిల వివ-మత్సేత్యధాః-ఉద్భటకుజ్జ్వలభితం
 ఘనమటాజాతం మేషు బృందసమ-ద్భుతం స్తరితం గజ-తంపుష్పరతం వినివృత్తం
 ప్రకాంతమధూదిత్యధాః-తథాస్య నిరహణశ్రీ రామస్య స్వపితమరుద్భినిగత్వా సమా
 రుతైః అవిభిర్వతయా ప్రవతామ-నైరితి శేషః-జిః-కిల నిజ-రభివేత్య త్వేష్యై-పరివి
 తాని పరిశీలితాని కేతకీ కుటజాపవనాని కేతకీనాం కుటజానాంగిరుద్భిక్తానాం నీచా
 నాంకడ దానాం చ వనాని యేన సజ్జధోక్షః-ఉపనో వాయుశ్చ శాంతిమగాదుకడతో ఘా
 త-వృత్తేషు స్థేయం ॥ ౬౭ ॥ తాశేతి ॥ ఘృపశ్చాపఘోషసమతకీః ॥ స్త్రీయాది

ప్రావృత్ స్త్రీయంభూమి వహా ఇత్యమరః- తాపోవశాంతిస్సంతాపోశశమనమే
 వనటసంనాట్యంతస్తాదేతో||సి||జాండవంనటసంనాట్యమిత్యమరః- శృకఃసి త్వా
 దితఃలో కానా జనానాం ప్రేక్షకాణాంచ హషా అనందోయయా సాతథౌత్వానతీర
 జ్యంత్వేక్ష్యతూఇతిరంగోనాట్యస్థానం||సి||రంగౌతుస్థానరాగౌచేనైజయంతీ-తస్య
 తలంప్రదేశఃగగనమేవరంగతలంతస్తాత్స్యయాతాలికతాభూదితిశేషః-తథాగర్వ
 మశేషమంభూదవవచాద్యంవీణాకేణుమృదంగాదిసర్వాణ్యవ్యంభోదవాహ్నానీత్యభాః
 అదిరేణసహసాశశామశాంతింజగామ-తథాశక్తితఃవిద్యుత్పవనప్రదీపాదీశశ్శాలశ్శ
 సహసాషీప్రమేవనిర్వాపితాఃప్రశాంతాఇత్యభాః-వివంసమస్తవస్తవతిహసయ
 వరూషకం-వస్తుతస్తురూచకోపమయాస్పృధక బాధిత్రమాణావాహ్నదేహల కా
 రః-వసంతతిలకావృత్త||౬౮||క్రమేణెతి||సకలమశేషంబాహినీజాతః నదీపుటాఃక
 త్పానర్వాపిసద్యదిత్యభాః-భావినీ భవిష్యంతీ||*||భవిష్యతగమ్యగయఇత్యభిష్య
 దధేదీనిః-వానరవాహినీపూర్తికంకపిసేనానదీపూరణతి-అసహమానమమృష్యమాణం

గగనజ్వలంభ్యయాతా | ఆమ్భోదవాద్యమచిలేణశశామస

ద్వంసర్వాపితాశ్చసహసైరతటిత్యసీపాః ||౬౮||గక్రమేణవా

హినీజాతంసకలంభావినీం వానరవాహినీపూర్తికంకపిసేనానదీ

వతనిమూనమభిజత ||౬౯|| గి.తథాద్దుర్నినాపాయే బాగ్మయామపి

రాజహంససశ్శజ్జగదభ్రారోభి విష్యతేమత్వా కీలభూమ్యామ

మివేత్యుత్ప్రేయ వాహినీజాతస్యవాహిన్యః తరతూత్యశహనంయుక్తమేవేతిభావః-
 క్రమేణదిసక్రమేణతఃమానంతమత్వమభిజత ||సి||వేనాగద్యోశ్చతానీహితివైజయం
 త్||౬౯||తథేతి||తథాదుదికానానాంశేఘర్వన్నదీపసానాంరావణ్యతాంతకద్వందీవ
 సానాంచలపాడేలవగమేసతివికతశరదాగమవశాదస్యత్రక్రీరామవిక్రాంతివశా
 చ్చేదిభావః||సి||శేఘర్వన్నేన్ద్రిదుర్దానమిత్యమరః- లంకాయాంరావణపుర్యామపి
 సాతంకసంచారయోగ్యామమపీతిభావః- రాజహంసయోశ్చౌద్రసూర్యయోద్రథా
 రాజహంసానాంక్రీరామదిరాజశ్రేష్ఠానాంకలహంసానాం చేతిగమ్యతేశ్వంతసం
 చారఃసర్పయత్రప్రతివినాతంకరహంశ్చ ||౭౦||జాత్రాసృజానృపేచ||ద్రేయయేక్షత్రి
 యశక్రయోః-భానుమాంసససహస్రాంశురితివిశ్వప్రకాశామరౌ||సి||రాజహంసో
 నృశశ్రేష్ఠేకాదంబకలహంసయోత్యస్యత్రవిశ్వః- భవిష్యతీలమత్వాకీలేత్యుత్ప్రే
 యేభూమ్యామపిరాజహంససశ్శంకసంచారఃకలహంససారాంశోరఃహంసః జక్ర్య

నీరాహుటైత్రయాత్రాచశుభనివంజాతః||ఇతి||జనేకరకరిలుక్||*||దీపజనే
త్యాదిసాక్ష్యాజాదేశః||౨౦||ఏవమితివివముక్తత్వకారణప్రోషితజనానాంప్రవసి
తసరాజాదిరహితామితియావత్-తముషింప్రజ్ఞాధైర్యముష్టావిలోపయితితి
ప్రోషితజనతేముషీముషి*||ముషప్రేమత్విత్||స||బుద్ధిమగనీమధిషణాథీశ్రజ్ఞాతే
ముషీకులికవ్యమరః-ప్రావృషివషణైప్రోషితాయామపకతాయాంసత్యామపి||
౨౧||తతఃకింతత్రాహ||కామేతి||కామక్షిప్రామస్త్యతప్రయుతాయోవృషశ్చాదానా||
౨౨||పుషత్కరానివిభాజితంహగఖగానుగాభిత్వమరః-తైర్భిన్నక్షింబిదారితియధృ
దయంచిత్రగవత్శ్చ||నిహృదయంజీవితేదిత్యేవస్వాజీవభావజూరితిశబ్దానావః-త
స్మభిద్ధంరంధ్రమేవప్రజాభిజలసిగకామసమాగతి||ప్రణళిపయః-పరివ్యామ
త్యమరః-తయాగభేన్నిగభృకమైత్రీసారస్సఖ్యస్థిరాశోయస్యనైభాక్షః-అతః
విలభూనిసాసితమద్రోచలవిచ్ఛిన్నకామకేళిపరతాత్మతయాన్యైకసఖ్యసంబంధ

పిసమజనిరాజహం-నిశ్యజ్జగద్రాజ్యం||౨౩||ఏవంప్రోషితాయా
మపిప్రోషితజనతేముషీముషిప్రావృషి||౨౪||కామక్షిప్రవృషత్త
భిన్నహృదయచ్ఛిన్రప్రణాళిశ్చనైత్రీసాంఘాప్రణిశ్రవభే
రంనిర్వోధునవ్యక్షమేసుగ్రీవేదిరసంశ్రితాంశమయితుంరా
గనతాంతాద్యశ్చిః||మిన్ధాన్రుతమావకోపకలపోరామాజ్ఞ
యాలత్త||౨౫||౫||తతస్సామిత్రిరకరుష్టప్రవృత్తత్యజ్జనేన

భభిత్వభా-మైత్రీవ్యాఖ్యాతా||స||సారోబలేసిద్ధాంతేచేత్యమరః-అతశ్చప్రతిశ్రవః
సీతాన్యమజాంగీకారణవివభరస్తమపికియతాశ్యదితిభావః||ని||అంగీకారోభ్యుపగ
మప్రతిశ్రవనకాధయభిత్వమరః-నిర్వోధుంశుభకాయతుమక్షమేలకత్తేసుగ్రీవేది
రసంస్థితాంబరకాలమారభ్యవతకమానాంతాద్యకీమనిర్యాచ్యాంశాగోదస్త్రిసం
భాగాసక్త్యాలుఅంభతాలవివేకీతాతాంశమయితుంసిర్వాజీవతుంస్త్రీసంభావం
నిర్వర్త్యప్రస్తుతకార్యేవవతకాయతుమిత్వభా-కోపకలుషఃరోమకాంతరిక్షప్ర
హృదయః-అత్తగణికామాజ్ఞానాకీష్కంధాన్రుతమావప్రాప్త||కామూలవిక్రీడితం
వృత్తం||౨౬||రతభిత్||తత్తస్త్విన్నమయేసామిత్రిలాత్తగః-అతిరజ్జాత్యంతరోమవిష్ట
స్సృక్-ప్రతప్తః||మిన్ధాన్రత్యాగభిత్వం-గదేనవిజ్ఞాపితోపిలసంగసంగరసంగత
శుక్రమాన్రుతిరగనంప్రాప్తభేదాద్దేతో-శ్రమభేదోద్వరత్యాదేలిత్యేతం-అజ్ఞా

తజాగరో నత్వన్న ప్రభోభః సుగ్రీవః తస్యరో మేవే శవతోలక్ష్మణస్యదశా నావ్య

స్త్రాగ్రః సాభ్యవంతేన సంభలితానాం సంక్రాంతానాం సకలానాం సమస్తానాం పుష్ప

గవిలానాం వానరపేషానాం కిలకిలాంతేన కిలకిలభ్యన్యాచరణేన హతునాశితవ్యు

కరణశబ్దః-ప్రబుద్ధోభోభః ప్రావృత్సృజ్జ్ఞః ప్రభావశ్చైవ సామనీయయాశ్చయాశ్చి

వయాశ్చంత్రిణోప్రభావేన జన్యేగనవతకవచనసామధ్యేన ప్రకృతిం ప్రార్థావ

స్థాప్తప్రేదే ప్రావ-తథాచరామాయణం॥ప॥సోయంరోషచరీతా త్విద్వారిష్టవీరీ

వాక | చానరాస్యానరవతేరక్షుషు ప్రదహన్తి వశతశ్యేమూర్ధ్వాప్ర జామ్యత్వం

సమృత్తస్సహజభుభిః- గచ్ఛతీ ఘ్రంమహాభాగిరోషోహ్యస్యనివర్త్యతామితి ౩॥త

స్తిన్నిలితస్థితథా ప్రకృతిపావన్నే సుగ్రీవే రాఘవస్య ప్రాణప్రియసభ్యసృపిల

క్షుణ్ణస్య శ్రీరామవ్యవారోష స్రస్యకారణం విహృషణితి॥*॥నమదుర్వాహృతం

కించిన్నాపి సేయకమస్థితమ్॥లక్ష్మణో రాఘవప్రతాప్తృభ్యః కిమిలింఠయే- ఇత్యాది

విజ్ఞాపితోష్యనన్య సద్ధర సద్ధర పరి శ్రమావజాతజాగరస్సగ్రీ ౨౨స్త

ద్ధృనజాతశ్రావసంచలితకః పుష్పగ బలకీలకీలాయీ జేనప్ర

బుద్ధస్సచివయోః పుష్ప ప్రభావనామ్నోప్రభావేన ప్రకృతిం ప్రపే

దే॥౩॥గ॥తతస్తస్తికమగ్రీ వే గాఘవరొషస్యకాంక్షం-రూప

యతినతి సన్ద్యవ - వినితదిబ్బుభోభాల్లక్ష్మణస్య జ్యాఘోషః॥

౨౩॥ప్రతశ్రావసంచలితమపాస్యపతఃకపీనాంతశ్రావసంచ

రామాయణో కరీశ్యాచర్యాలోచయతినతీత్యధః- ముఖరితహంస్తభిః ప్రతినాదిక

దిగంతరాలోలక్ష్మణజ్యాఘోషోగుణభ్యవరభూత్ నిజాగమనజ్ఞాపనార్థం లక్ష్మణో

భనుప్తంచారంచకారేత్యధః॥౨౪॥ప్రేతి॥తత్రతస్తిక సమయేకపీనాంతతిస్స

గ్రీవః ప్రతంతీఘ్రమసనంసింహాసనం పాశ్యత్యైవననాదుత్థాయేత్యధః ఘ

నపాపఘోషాత్సహకాన్యుకభ్యవేన ప్రవదనావసనతాననస్యతశ్రావభిభా

కథమివనంతావసాశపిశునాత్-గ్రీష్వాదిజః తినంజ్యరోషాంతిహుతాదిలిపితమ

ణంచావఘోషపియాజ్యంతరుజాశ్రఘోషాన్మూతనమేఘగజితాత్ భూరిభూయ

ద్మయథాతథాసంతోషమామహునిందవిఘాతం భజకప్రాప్తుపన్నిగిరితశబదం-స

గ్రీవేపియాజ్యం-ఘటంగశ్చర్మజవ॥౩॥సర్వపుదామభుజంగభూజంగత్తయరః

త్రతరుజాభ్రఘోషసృగీలకరోల్లాసకత్వాత్ తేషాం దనీలకరో భుజంగభగిత్య

భిభానాత్-భుజంగభుత్వాచ్ఛభుజంగప్రాసహేతుత్వమగంతవ్యం చివకూలం కా

మా || ౧౭ || పేరి || సామనైవరామా సంపదీని || సుందరమదీ రామేశ్వరకరణా కృతి
 ప్రకృతా ఇతి న్యాయాన్ని జగుణ సంపదాలన్నీ ప్రసాదనాటనాతి శయవ్యేతనా
 భంరామేశ్వర్ మిత్వవగంభవ్యంరామానుజులన్నీ రావనప్రణాహిత్యప్రతిట
 నాథామిత్తి సదేశం - ఆసాధ్యప్రాప్తపవరామామజ ప్రతివచితప్రవతిర ||
 ౧౮ || త్వకారమేవాహ || ప్రాచీనమితి || రేంద్రతనయాద్వాలినః తమత్వన్నకుత
 వివవనః జ్యేష్ఠా కుళతస్పంచరతః || శ్లో || వాత్రి శత్యాదిసాశ్వత్వ త్వయః సుగ్రీ
 వస్యప్రాచీనః పురాతనః వననంబివన్ || ౩ || వ్యసనంధివద్ధ్రా శదోష కామజకో
 వజిఇత్వకురఃఖగ సోఃఖ రామరాం కస్యశ్రీరామస్యస బంధివా పాలన్విరాసత్త
 పాలవి దాగిణాణాణానిరాకృతంబిద్ధా చాలినం హత్యతదం ప్రసనం రాక తవిత్వ
 భాః - అద్యేధానితుఇం ద్రమువగతః ఉపేంద్రః ఇంద్రా నజాః క్లుః తస్యతవియా
 ప్రస్తున్న రూపేణావతీణాత్వాదితిభావానంవ అనని గాదనానిశిఖాబాణాయ

X || సాం రామా గామానిజమాసాన్వయై సమవోచన || ౧౮ || ప ||

ప్రాచీనంవ్యసనంపురైస్స తనయా జాతంవ ప్రాప్య తస్య
 గ్రీవాస్యవిగతృతంఖ రిసోఽప్యణేనసాలన్విదా | అద్యాన్వయస్
 నంతు పఞ్చ విశిఖాదా నేదుపేద్రా త్తజాతే మిత్రేతపిప్రకా
 న్తమవజ్ఞాన్యఘోరమా త్రేణు || ౧౯ || తగన సరం శారాసాం
 త్వవిచనప్ర శాస్త్రకోపేనసామిత్రిణాసాకంఠపవతంయస్స విన

వ్యతస్సత్తత్తదానమహారిరాదితిభావః - ఆన్యర్పూర్వః కల్మషంవ్యసనంస్త్రీవ్యసన
 మిత్వభాః - అసీత్ సేసామిత్రేతస్యవనమపిజ్ఞాన్యఘోరమా త్రేణగుణధ్వనిమాత్రేణ
 ప్రశాంతినివ త్రిభువన్ ఇంద్రపుత్రకృతవ్యసనంత్విద్వాత్ప్రానిరస్తం ఇంద్రా
 నజపుత్రకృతవ్యసనంతుత్వయానిరస్తమిత్రమాయంయత్త ఇతిభావః - భవదీయః
 పుషూష శ్రవణోత్తరక్షువివనివృత్తిరామతంత్రస్సుగ్రీవోయష్టతాన్యసాన్వయా
 వరతంత్రయావతః తేఅతస్తయోమహారాజపుత్రేణనకోపితవ్యమిభలితాభాః - ఆ
 ప్రక్రీరామస్యశరేణవ్యసనవిరాసకత్వమన్వీకుచాపఘోరమమా త్రేణేకేవలస్మిర
 కోవ్యజ్యతః శాయాలలిక్రీడితంవృత్తం || ౨౦ || తదనంతరమితి తదనంతరం తాదా
 యాస్సాత్వవాక్యేన ఉక్తరూపసామవననైకసేతుసాప్రశాంతకోపేనవృత్తరోష
 నిసామిత్రణాసాకంలక్ష్మణేనసహ-రచితతయః సగ్రీవః సువినయః భయభక్తిప్ర
 యుక్తవినయసహితం భారథా - దాశరథీ శ్రీరామంలక్ష్మణాధిగచ్ఛ సాంబలి

కృతాంబలిశ్చకన్యజిజ్ఞాసత్ కన్యావయాచాస||౧౦||దేవేతి||కేదేవస్సామికా శ్రీరా
మచఖిలకులాచలశిలయంకుహేంబ్రాహ్మకేచమలపర్యతనికేతనంకపిబలమనిలసుతే
నహూమనాతిహూతమతిఃపులోమజాంశచీంతిహూతశీతిపులోమజాపహరిణం ||ని||
పులోమజాశచీంద్రాశీత్యమరఃఅనుష్టంసామదానవంపురుహూతఇం ద్రాశీత్యు
పమా-రావగంసీతాశహరిణమితీశహరిణనిహానివ్యపినిహాశయివ్యనీతివ్యజిజ్ఞాసదితి
సంబంధః-అగ్రేగద్రేక్ష్యేతాంపాలోమీంతత్పితృపులోమనామ్మానుమత్యా అనుష్ట
దోజహరణం ద్రావ్యనుమతారంపులోమాసమపహరాగమనుష్టదంశనిహత్యతతస్తాం
ప్రత్యాసీతవానితిపారాజీకథా త్రానుసంభేదాతత ద్దశసంతరం ||౧౦||కిమభీతి||
వానరేంద్రస్సుగ్రీవఃతామవహృతాంమైధిలీంసీతాం = విచేతుమన్వేష్టుంకులిశవాణే
రింద్రస్సుగ్రీవశ్చేవనూర్వేగభృగ్నాతిద్యోతయతీతికమభతస్యాం ప్రాచ్యామిత్యథా

యహ్నంశ్చిత్తదాశరథిం ప్రాంజలిర్వ్యజిజ్ఞాసత్ ||౧౦||X||దేవక
పిబ-మఖిలకులాచలశిలయంకులితనయేనాహూతంపురుహూత
ఇవపులోమజాపహరిణమనుష్టంరావగంరణేనిహావ్యసీ-౧౦
శాత్రావ||కిమభిమలిశవాణేద్రేధిలీంతాం విచేతుంనితమధదిశా
మహామారుతంప్రేతభన్తుః | బరుణదశిసుషేణంయక్షరాజా
భ్యజాయాంహరిణశశంలించప్రాహిణోద్వాసరేన్ద్ర||౧౦||X||
శంజనుచనేషుకేషుచిగ్ధతేషుసాతపాతనాసహయానియతము
దగ్రశంజనుగ్రీవఇతిస్వరమితదిగంతకప్రేషితేముచప్లంక

నివశంతితాఖ్యం-వానరసేనాధిపతింఅశేతివాక్యావంభేతనంతథంజాప్రేతభన్తు
శ్చమవ్యదిరాయాంబక్షిణస్యాందిశీత్యథాః-అపంచైవహలంతానాం యథావాచానిశా
దశేతవచవాట్టాహ - మారుతంహమామదతంచలత్రయవరాజస్యాంకన్యసాహ
స్యసీకార్యపాదకత్యాహమరుతిగ్రహణమితిమంవ్యం-తథావక్ష్యేమిదిప్రతిచ్ఛాం
మహేణంశ్చవ్యశ్చకురంతథారరామాయణం||అథప్రస్తావ్యచకాసుగ్రీవోదక్షిణాం
దిశంఅట్రవీత్తేఘసంధాశంసుషేణంబ్రాహ్మవానరల- తారాయాపితరంరాజాశ్చమ
న-భీమవిక్రమమితి-తథాయక్షరాణాంచితాయాంకుజేరాధిష్ఠితాయాంధారితి ఉత్త
రిస్యాందిశీత్యథాః-శతవలింశతవలిసామానం వానరనాయకంవ ప్రాహిణోద్వేష
మహాసామాఖిగ్ధిగ్ధ||౧౦||X||తదన్వితి||తదనువానరప్రేరణాసంభవం-శేమద్దిశే
ష్యగి-మద్దిశ్యంరేఘసమి, మహానిపాతనశ్చిత్తసాతిక్రతుణిస్యానిపహాసమా

ముఃప్రేషణమయే రామాయణాంతఃకః || * ఊర్ధ్వం మాసాన్మవస్తవ్యం వశస్వభ్యం భవే
 త్త ముత్తేకమానుకాత్సావధః కృతత్వాదిభావః || సూ || సహజేజీవచాద్యచతుఃవి
 యతః విశ్చింతిదిగ్గుండకృత్పంచాశునః నిఘంటుః..... *
 తదాన్త్యేనానుసరాజ్జీవైజయంతీ-మగ్నీవజ్జిమత్వాఇతరదిగ్గుండకప్రేషితేమద్యే
 గదిగ్గుండకదిగ్గుండకప్రేషితేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యే
 రంధ్రాణాం ప్రతిపత్తేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యే
 త్యశుభాచారితిద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యేమద్యే
 పాంతతథోక్తాః ప్రభృతిగ్రహణార్థజగత్కవయదయోపిగ్గుండకప్రేషితానరో
 త్తమాదలబ్ధసీతోజలబద్ధయఃప్రప్రాప్తమైథిలీలాభాస్సంతః-తనయవినాశేనఃజప్త
 నిధనేనమపితస్యప్రద్యస్యకండునామ్నామహమే-శాపేననిశ్చేషితావిధ్వంసితా
 త్వరాచరాజంగుసాధరాఃమృగపక్షివృక్షగులాద్యయస్యంత్రైతథోక్తంకథా

బలేష్వరస్వామివృత్తేషుపితృపతిహరితప్రేషితామారుతి చామృత
 దంధదనసంసీద్యశ్చతయోల్భసీతోపల్భయస్తనయవినాశకుపిత
 కంశుశాపఃశృషితహరాచరమ చరిచితచారప్రాస్తరంకానార
 క్కాస్తాకప్తంబిజ్ఞానానేతరురమేకం నిరీత్యరక్షఃపఃశిబుర్వా
 యుద్ధనన్నధాబభూవుః॥౮౩॥ .....*
 పునిశివరచంద్రిత్యకేత్యగోమాదశినినిపాతనిభేనతాడనెనఅసుర

చరామాయణం || శ్రీకందుకావమహాభాగస్సత్యవాదీతపోధనః । మహాపిఁపర
 మామహిఁనియమైదుఃస్పృహమణఃతస్యతత్త్వతేవుత్రాచాలకదశవాపిఁకః
 ప్రణట్టజీవితాంతాయక్రుద్ధస్త్రమహాయుగ్ధితేనధర్మత్వనాశప్రంభస్సంత్ర
 మహద్భవం । ఆశరణ్యందురాధక్షాంబుగపక్షివివజితమివవివితచారంప్రవృత్త
 ప్రాసీనంచారంతప్వరహంతరనికటప్రదేశబృతపృథ్వితేయస్త్వత్రోక్త
 మత్యంతదుఃఖమిత్యభావః ॥ ప్రాంతరదూరశాన్యోధ్యత్యమరఃతతాంతా
 రంవిభవంప్రాంతాత్మక్రమ్యకస్త్విచ్చితాంతారేమత్రచిదరణ్యవికమసురంసీత్య
 రక్షఃపరిరాజగణిమిథ్యాజ్ఞాతాయుద్ధసన్నద్ధాస్సుమతసన్నాహవంతోవిభూతుః ॥
 ౧౩ ॥ నివరేలి ॥ వాలిసూమగంగదానికరచరీరావణాత్మతేజ్ఞాత్వారమితకమఃరో
 షోవసీతాఃపురధరయూళాకృత్యకరణజ్ఞితకోహదేవోః । ఆశసనిహతనిధేవదఃభూత
 ప్రభాకరద్వితేతతానైవముష్టిభూవేనఅసరేభ్యోహతంతమరభూతః ॥ శ్రీ ॥ చతుర్థః

రదాంతయదత్తరదాచాన్తయేమిథవనోతమమి || ౧౫ || తతః || తతః శ్రవణానా
 తరంశ్రుతాతిథ్యానాః తిథిసత్కారేణోపచరితవత్సా ఇత్యధాః - స్వయం ప్రభా
 యాః ప్రభావేన సమర్థ్యే నగిలాంత్రీణానాం నిగతానాం నిమయానాం తాం దివ
 కాంతిక్రమణాద్ధేవః - దండ్యుతే స్యుచ్ఛంతే నేవేతి - దివ్య - సగ్రీవస్య - తుః
 దండః - గమిష్యతి కాంతిక్రమణేన తిత్త - చండశాసనస్సుగ్రీవో డయిష్య తిత్త
 ధాః - ఇత్యుత్తామిత్త - తి కాగ్రీవ్యం నైక్యమితియావగ - ఉపేత్స - గతమనో
 గతేన మజాతమనో వ్యాధినా || ౧౬ || గత్యాధిగతామయా ఇతి మరణం భవనం తనయాశ్చ
 హనూమతః పచన - తత్కాలాదితవాక్యంతత్పర్యయేన తద్విశ్వానేన వృత్త్యా నీతాపు
 నస్సమాప్యతాప్రకృతిభూత్వావస్థాయేన సుభోతైస తి - గతేన సహ - ప్రాజ్ఞాన
 వోనామదీక్షాగ్రేణ దీక్షామనః - తిలమరణాధాం సంకల్ప్య పవేశన || ౧౭ || ప్రా
 జ్ఞానామ్యంతిగమన ఇతి మరణః - తియజేయమే - ప్రాప్తవతాం || ౧౮ || ఉపేయవాననా
 శ్వానశ్చేతి క్షుప్తప్రత్యయంతో నిపాతిః - తిదగ్రస్సగ్రీవదాదేక్షయా మరణమేవ

ధ్యానాస్వయం ప్రభావాః ప్రభావేన విలాడు శిష్టానాం మ
 యాతిపాతాదాపశిష్యసేవగ్రీవః క్షత్రియః స్వమివేత్స సద్గమ
 నోగదేశాజ్ఞాదేవసతతయవచనప్రత్యయప్రసితప్రకృతినా
 శహస్రమోపవేశమపేయమస్తవంగపుగవానాం పరిశేషనక
 థావ్రంగైరటాయుషోధనగతమృతిశ్చ న్యాయమితోమా

వరమితి ముయాపకతామిత్త్యధాః - ఉక్తం చ ర మయతే || ౧౯ || ఉక్తస్య ప్రకృత్యయో
 ధాప్రప్రభాస్మిముపాశ్చిత్తదీక్షాగ్రేణ దీక్షామనః - తిలమరణాధాం సంకల్ప్య పవేశన || ౨౦ || ప్రా
 మూః - వోహరి శ్రేష్ఠావితత్తమమితవస్త - హేతి - వ్రవంగపు - గవానాం జాం - మవదాదితా
 నర శ్రేష్ఠానాం పరిశేష - థాప్రస - గే || ౨౧ || తి - మస్యవనచాసంచక్షయ - తిశరధ
 శ్చర - జనస్థానైవధ - వేవధ - వేవజటాయుష ఇత్యాదిలాం గోష్ఠీ ప్రస్థావిజటా
 యమనిధివ - మరణం శిశుస్సశ్రుత్వా వింధ్యరం ద్రాద్వింధ్యపర్యంతక - దిచిత్ - విహిత
 నంపాతిశ్చ తగ - మః తిత్తరామశాధా - వినిష్కృంతి ఇత్యధాః - సుపాతిర్నామా
 గృధః - జటాయు - ప్రా - తాతావానరానేవ వక్ష్యమాణప్రకారేణాచాదీవోదవో
 తథాచరామ - || ౨౨ || సంపాతినామనామ్నామితి - జీవీతహంగమః - ప్రా - జా
 జటాయుషశ్చిహస్వభూతబలపారుషః - కందరాదభివక్త - మ్యసంభ్యస్య హి
 రేః ఉపనిష్టా - హరి - దృష్ట్యా హృష్ట్యా - గిరమబ్రవీది || ౨౩ || తదేవాహ || ఇతి || ౨౪ ||

క్షతబలే ఆశ్రయితాశరాశ్రమపివత్సే అనుజేజటాయుషిపాపంబధనమభిధారణా
 త్వామమశ్రవసీతిశా||౨||కణశబ్దగ్రహశ్రుతం శ్రుతిస్త్రీశ్రవణంశ్రవణ
 త్యమరఃచహంతఃభస్తీకుర్వంతఃయాయంతేశస్తాభి వోదహనాదేతోఃపురాపూ
 ర్వంసూర్యమండల ప్రత్యుద్ధమనకాలఇత్యధాఃకిరజేఃనిజగభస్తీభిఃతాహితంఽగ్ని
 తక్షయ్యగ్నిగరుద్యగ్నియేనతఃతిగ్నాంశుంచండభానుముష్ణవచసాతతోస్య తిత్త్వ
 వచసేనేత్యధాఃశిశిరుగుధ్వశిశిరుగుధ్వపక్షదహనజనితక్షణాదవ్యతిచ్యతే-య
 మ్న ద్విచనజనితమఃఖమితిభావః-శంపాతేస్సూర్యకిరణదగ్ధపక్షతయావింధ్య పతనాదిక
 త్వాశ్రరామాయణేనుసంభేయా-ఆశ్రతిగ్నాంశోశ్చ శిరకిరణాశంబంధిపితృబంధా
 భిధానాదిశయాప్రభేదః-తశంతలిలకావృత్||౨||తతఇతిశతతదజంతశబ్దతైర్వా
 నరైఃచిస్థావితప్రపృత్తిరాదితలరభ్యకథితవృత్తాంతః||౨||వాతాప్రవృత్తిష్టా

తస్సంపాతినామాగ్నృత రాజస్తానేవమవాదీత్ ||౨౬||చ||కే
 యూయమక్షతబలేప్యభిధాయపాపంవత్సే జటాయుషేమమశ్ర
 వసీచహన్తఃకస్తాశ్చురాకిరణతాహితవక్షయ్యగ్నిగ్నాంశుముష్ణ
 వచసాశిశిరుగుధ్వ||౨౭||గ||తతస్తైఃప్రస్థావితప్రవృత్తిసంపాతిః
 పోషితాయుషేజటాయుషే నివాపాంబలింబిత్వకపురాత
 నాచిదామిషాన్వేషణాడప్రోషితేనపశ్యరామ్నాసమామ్నా
 ప్రభ్రంమహేంద్రమహీంద్రం||౨౮||గ||తనవదనీయమానజానీపరి

జానానస్సూక్ష్మచక్షుఃపునరప్యవోచత్ ||౨౯||....

చిన్తాంతఇత్యమరః-శంపాతిఃప్రోషితాయుషేమృతాయజటాయుషేనివాపాంబలింత
 ర్బాణాంబలింబిత్వత్యకృత్యేత్యధాః||౩||నివాపఃపితృతర్పణమిత్యమరః-పురాపూర్వం
 కదాచిత్క్రిస్తీంశ్చిత్వమయోఆమిషాన్వేషణాడ్రవ్యవిచయనాయతహారాయ
 నాథామిత్యధాః-ప్రోషితేనప్రహితేనసుపాశ్వరాహమ్నానిజమితేనవ్యతశమన
 శుచూర్ముతంకథితంమహేంద్రమహీంద్రశ్యమహేంద్రాఖ్యమలపర్వతస్యమహీ
 ంద్రశబ్దోవ్యాఖ్యాతలరభ్యకాండేమహేంద్రకల్పంశ్చుర రాజమిత్యశ్ర-రంధ్రా
 ద్విలాత్ వినిగ్నాతేనదశవదశనరావదేననీయమానాయాఃఅవప్రోయమానాయాఃజా
 నావ్యాఃపరితేవనంలాపంజానానోవబుధ్యమానఃమనశ్యసుశంభానఇత్యధాః||
 శ్లో||చాలవవోధనఇత్యస్తాశ్శానవ-సూక్ష్మచక్షుఃసూక్ష్మదృష్టిఃపురోత్తరానుశం
 ధానకుశలఇత్యధాః-శంపాతిఃపునరప్యవోచత్ ||౩౦||.....

తదేవాహ | అలమితి || కార్యేణ భయవిహ్వల త్వేనలలంకాతర్యంసకర్తవ్యమిత్య
 ణః || నిలంభూషణ పర్యాప్తిశక్తివారణవాచకమిత్యమరిః - కుతః దిశవదనసీతా
 రావణపహ్లాతాసీతాలంకాభిధానాయాయథానరాజధానీంరాక్షససగరిం అధి
 వసంతానిర్మితత్వప్రస్తావనః || శ్లో || సూ || ఉపాస్యధ్యాజ్యసంతాపకమత్యంతతస్త్వ
 త్రలంకాప్రతీత్యః - భవతోగచ్ఛంతు శ్లో || శ్లో || ప్రభవతిప్రభవతి || ౮౭ ||
 తస్మిన్ ౨ ధే - ప్రత్యయాంతరం ద్యుత్యయః | కించేతి తదేవవివృణోతి || దివాకరే
 తి || దివాకరే సూర్యేణయస్థిషః పయదాహితస్సార్థవలీతదోక్షాంకుదాక్షిణ్యం
 వీధా స తావమియావత్ - నితాకరీనామనితాకరీ ఇతి నామా ౨ ప్రసిద్ధః చంద్ర
 శ్చప్రతీయతేమునిఅతీతానాగలనర్మినిరస్యాయదాసీతాస్వజానాంవాసరా
 తగచ్ఛయస్తదావపయద్యయంపునః ప్రమాణభవేదిత్యాదివచనప్రత్యయైకా
 రాకుర్వాదివాతరకృతసంతాపస్యనితాకరనివతానంయైకమేవేతిభావః - హేఅ
 హ్యైర్ధైర్యాదిపరిహర్యైర్యసంసనా ౨ వాసరాః తతోధైర్యత్యాగోయష్మాకంస
 గ || అలంకాతర్యణంకాభిధానాయాయథానరాజధానీ
 మధివసతీతాద - వదనసీతాతత్తగచ్ఛంతుభవంతః || కించ ||
 ౮౮ || ప || దివాకరప్రోషభవాంమదాక్షిణ్యనితాకరీ నామము
 నిర్విరస్యత్ | జగదనికార్యమహర్వధైర్యాః క్షణేనతాం
 ద్రక్ష్యథరామపత్నీమ్ || ౯౦ || ప || ఇలిబ్రువాణః కృతసాహృ
 దతలంపాలి మాపుభ్యపరావగజమ్ | ప్రస్థధూషాః
 ప్రధితప్రభావాః ప్రతస్థిరేవానరయూధనాథాః || ౯౧ || ప ||
 యక్తఇతిభావః - వయష్మాకంకార్యంజగదప్రాచ || ౯౨ || ప || క్షిప్రేభ్యాయా
 తిప్రేక్షితాస్త్రతరామరూతాః స్లవంగమాః | ఆఖ్యేయారామమహిషీ త్వదౌద
 భ్యువిహంగమేతి || తత్తస్మాత్కారణాత్తరామపత్నీంసీతాంక్షణేనాల్పకాలేనగ్ర
 త్యునప్రేక్ష్యసత్యవచనామునేర్వచనం నాస్యతంభవిష్యతీతిభావః || ఉపేంద్రన
 బ్రాహ్మత్రం || ౯౦ || ఇతి || ఇత్యనేనప్రకారేణబ్రహ్మణంకథయంతంకృతసాహృదం
 రనితసఖ్యంసరావరజంపూర్వోత్తరవర్యాలోచనపరురమిత్యణః - తంప్రసిద్ధం
 సంపాదిమావృచ్ఛ్యవయంసాధయామితిపృష్టాప్రధితప్రభావాః ప్రభూతవిలపా
 మహావానరయూధనాథాః అంగదాదివానరశ్రేష్ఠాః - ప్రస్థధూషాః జానకీవృ
 త్తాంతశ్రవణాభావంబాసందభరితాస్సంతఃప్రతస్థిరేప్రస్థితాః శ్లో || సమప్ర
 విభ్యస్థితాస్త్రసేవదం || వృత్తముపజాలి || ౯౧ || పర్యాప్తి || పర్యాప్తః పరిపూర్ణః
 ప్రమదోహషాణ్యస్తాత్తంపరిపూర్ణానందకరమిత్యణః || ప్రమదసంకుదా

హుగఁ ఇతినిపాత హ త్సాధుః - పంధానంసంవాతికథన ముగఁము - కేయూషాం ప్రాప్త
 వతాంలభ్యప్రవృత్తతయాసంతుష్టాంతఃకరణామిచ్ఛభాః - తద్ధారశముఖముగఁ
 నుగఁజాయరావణవచవ్యస్వేషజాభాంపాధేయ్యాకృతంసంబళీకృతంకపిరాజశా
 సనంసుగ్రీవాజ్ఞామైస్తేషాంవీక్ష్యదండోయంసుగ్రీవఇతితదాజ్ఞా జీవనేన రావణుత్ప
 స్వేషిణామిత్యధికః॥ని॥పాధేయంసంబళంతుమితియాదవః - కపీనాంహాసరాజాం
 పాథోధిస్సముద్రానయనపథాతిధిరేత్తమగఁగోచకోటభూవ - అత్రకపిరాజశా
 సనేపాధేయత్వరూపతామ్రుపకాలంకారః॥ప్రహషిణీవృత్తః॥౭౬॥ సుత్రామే
 య ॥ వలీముఖానాఁగణఃవానరయూధః - సుత్రామపుత్రారేర్వాతిమధనస్య శ్రీరామ
 స్యశిలీముఖానాఁబాజానాఁఅమోఘానామితిభావః - అచారిస్యదు సరస్యలవాంసిధే
 స్సుముద్రస్యచస్ఫుల్తాత్రమోఘాశ్రీరామబాణాదు సరంవారిధింబ మనస్యను
 సఁధామేత్సృభక్తాఃఉభయత్రాపి ఋతధిగధాదయేషాంక ముగణీతిపక్షి - సాచకేషా
 ధిరా రాశీభృతవీవక్షాయామేవ - కర్కత్సరివక్షాయాంతు ద్వివీయాభవతివేదివీవ్యం

పర్యాప్తప్రమగముపేయు హంకిపీనాం పంధానందశముఖ
 మూగమూగఁజాయ॥పాధేయ్యాకృతకపి రాజశాసినానాం
 పాథోధిర్మయనపథాతిధిఃసూచి॥౭౭॥సుత్రామపుత్రా
 రిశిలీముఖానాంస్ఫుల్తాత్పరీణస్త్రావలీముఖానామ్ ॥ అచా
 మపారస్యనిధేశ్చపశ్చాదవాఙ్ముఖోవక్త్రమవాఙ్ముఖోఘా
 తీ॥౭౮॥౫॥ తదనువానరసేనామేనామవార్యమాణకాత
 ప్ర - ర్యామిత్యనువదదంగదః॥౭౯॥ప॥కేమతేభ జగమానంవానరా

జగమానం అవాఙ్ముఖోవనతవరసస్సకా - వక్త్రమశయ - కథయితుం నచి
 హంకయత్సూచిః - వాహముభేషయస్యసోవాఙ్ముఖోఘాత్ మూహోఘాత్ శ్రీరామబాణానామ
 చిత్తేషామోఘత్వంపాథోనిధేయ - సరత్వంబాసుసంధాయకీమత్రకతావ్యమస్తాధిరితికతా
 వ్యతాహాధ్యేషనిరుత్తరోఘాదిత్యధికః॥వృత్తము పశాతిః॥౭౯॥ తదన్వితి॥తదను
 తదనంతరంఅవార్యమాణం అపరిహార్యమాణంహాతర్యంభయతిప్రాంతత్వంయ
 స్వాస్తాంపీనాంపూర్వోక్తాంవానరసేనాంప్రత్యంగదేవ్ధావక్ష్యమాణరిత్యా - అవద
 నాత్రాచన్త॥౮౦॥తత్ప్రకారమేవాహాఃకిమితి॥ కేమానహీనాలిధిమానశూన్యావా
 నరాః - ప్రాణసంకటేషి మామోసవరిత్యాజ్యజ్ఞతిబోధయరుమేవ మాకుంత్రిత
 మితిర్వ్యవస్థం - సగరనితకుల్యాల్లంఘనే సగరనిభాతకుల్యస్త్రాయసాగరతరిశే
 కుంరిలాశాఃభగ్నోత్సాహస్సంతఃకిమితికస్తా శ్చతోఃమాసంనిరుత్తరరాంభజభవ్రా
 ప్పునఃనైతమ్యక్రమితిభావః - కుతఃకలశభవలేహ్యంఅగస్తాస్వాద్యంసంభవరిశ్య
 కంశభవలేహ్యంకలశబాదైవ్యజడబాసంప్రగృహిభిః ఆద్యశబ్దధర్మభాసలాది

భావచక్రచక్రమునకు || ని || బాధబోధబాధనల ఇత్యమరః-చుక్కమంశమయితుమశక్యం
 * చుక్కచక్ర త్యాగినాభిప్రాయః - అనవధిమమర్యాదంశరసహస్రాదియోజ
 నపరిమాణగణామిత్యర్థః || ప్రసిద్ధసాగరస్తునైవంశాభిభావః || అయశోభిమవ
 తీర్తిసాగరంతరీతుముల్లంఘయితుం * వాతొవేలిదీ ఘోరసమర్థాశ్చక్రైకిం
 ససమర్థావేత్త్యర్థః || సాగరమిమంశరంబిసలంఘయేయస్త్రోమస్త్రో
 మస్త్రోమసాగరః ప్రసక్తాభిభావః - తదాచగితాయా || శ్లో || సంగభావితస్యచాకీర్తి
 మురస్థానాదిచక్రత్యభిభావయాస్త్రోమససర్థాస్యాస్య - తస్మాత్సర్వస్థైవసాగరోల్లం
 ఘోరసమర్థురభిభావిత్యాహిత్యవ్యభిభావః - అత్రప్రసిద్ధసాగరాయపమానాయపమే
 యస్యాయశస్యాగరస్యాధిగమ్యకథనాద్యవృత్తిగేతాలంకారః - మాలినీవృత్తి || శ్లో ||
 తత ఇతి || తతః అంగనచవనానంతరం - వాసరయూధపేషగజగవయగవాతాదివాసర
 యూధసాధేషు || ని || యూధనాదస్తుయూధపభిత్తమరః - పారావారస్యసముద్రస్యపా
 రీణతాయా - పారంగత్యేసముద్రపారోల్లంఘనభిత్త్యర్థః || ని || సముద్రోద్భిక్తూపా
 మానహీనాస్సగర రచితకుల్యోల్లంఘనేకుంతితాశాః | అశ
 లకభవలేహ్యందుశ్శమంబాడబాద్యైరనవధిమయశోభిం
 కింసమర్థాస్తరీణమ్ || శ్లో || గ || తతః పారావారస్యపారీణ
 తాయామాన్యశక్తేరియతాంప్రత్యేకం కథయత్సు వాసర
 యూధపేషగదిశ్యాంజనేయం ప్రభంజనసంజాతం జంబు
 వానిధిమభిహితవాణ || శ్లో || ప || హీవీరాయూధసాధాః పరి
 రః పారావారభిత్తమరః - ప్రత్యేకమేకైకస్థిని త్యర్థః * విభక్త్యర్థేవ్యయూ
 భావః - ఆత్మశక్త్యైస్వసామర్థ్యసేవ్యత్వామేదావలంకారవింతిన్రింశదాదియోజ
 నోల్లంఘనవిషయాంస్వస్వల్లవనశక్తిమిత్యర్థః || శ్లో || అభిభా
 వేగజస్త్రైవవేయం శయోజనమిత్యాది-కథయత్సుసత్సు జంబువాప్రభంజ
 నసంజాతం పవనతనయం పీతృవరత్యంతజవనద్యోతనాథామేతద్విశేషణం - అంజ
 నేయమంజనాగభాసంభూతం మానమంతంతే త్రావితయద్యోతనాథామేత
 దిశ్యాభిహితవాణ || శ్లో || ఘోతవేసాగరేవాపి నైవేషూపవనేషుచ | పాతాళస్యా
 పివామశ్యనమమాచిన్యతేగతిరితి పూర్వం సుగ్రీవసన్నిధౌ గజాచివాసరయూధ
 హైస్వస్వశక్తేప్రఖ్యాపితత్వాదిదానీంస్థవేయందశయోజనమిత్యాదినా పునః కిమ
 భాంస్వస్వస్థైవనశక్తిమన్యతాముక్తవంతితితేత్వత్వం అధికశక్తియైత్యతేరా
 వజాగ్నితలంకాప్రవేశసీతాన్వేషణం యద్గురమితిమత్వా తాదృశకార్యసాధకస్య
 మహాధీరస్య మానుమతః స్తోత్రాహవాధాంశధోక్తవంతితి సర్వం సమంజసం ||

౧౬॥ ఉత్తప్రకారమేవాహ॥ హేవీరాజిత॥ హేవీరాఃశూరాఃయూధనాథాఃయూధ
 శ్రేష్ఠాఃయూయంచాహంచవయంతేషామస్తాకం * త్వదాదీనిసర్వైస్సనిత్యమి
 త్యేకశేషః - ఏతస్యజలభేస్తరణలంఘనేశక్తిస్సామధ్యకం తావతీతియతినశయోజ
 నాదిమాత్రవిషయేత్యర్థః - ఇత్యేకంప్రకారేణవరిణిపరుషభలకాలవిగ్రహవి
 షాదశ్యేతోభంగఃభేదఇతియావత్॥శ్లో॥నిషాదశ్యేతస్సోభంగఃపాపాభావశింత
 నైరితిలక్షణాత్-కస్త్యుజేతోఃకార్యఃకథావ్యఃఆసీత్ నాయంకార్య ఇత్యర్థః - అ
 భవా-కార్యేకృత్యవస్తునిషిషయేవరిణిపరుషఇత్యాదియోజనా-బుతఃఅయమేషఇతి
 మాస్తనిచే-శః-అనిలసుతఃచానూమాఅనిలవచేవతరస్త్వితిభావః - రాజ్యస్సగ్రీవ
 స్యప్రతిష్ఠాం॥శ్లో॥ఉభయకంమాసానౌవస్తవ్యంవసన్వహ్యభవిష్యతీత్యేవ(రూపా॥
 అభవా॥శ్లో॥యశ్చమాసాని౨వృత్తోక్తృదృష్టాసీతేవత్కుతి॥మత్తుల్యవిభావోభా
 వైస్సుఖంసవిహరిష్యతీత్యేవయాపాంవాప్రతిజ్ఞాంవాచస్తృత్వా-లంఘనాయసము
 గ్రతరణాయోన్ముఖాభిముఖశ్చేదుద్యుక్తస్సాన్యగృహీత్యర్థః - తిమి-పయసామాసృ

ణితపరుషః కార్యఆసీద్విషాదఃకస్తాదస్తాక మేతజ్జలభితర
 శేకక్తిరేతావతీతి॥ స్మృత్యా రాజ్యఃప్రజ్ఞామయమనలయ
 తోలంఘనాయోన్ముఖశ్చేద్యేదః స్రావభావేత్కింకర
 యతవయసామాస్తదేగోష్పదేవా, ౧౭॥ ప॥ ఉదతతమవ
 భోక్తుంమంజులంచండభానోఃపరిణతఫలబుధ్యాబాలభావే
 పిసోయమ్తదనుమలిశపాతత్యుణ్ణగండాయతస్త్రనరమిశ

శేసాగరే-ఆస్పదంప్రతిష్ఠాయామితినిపాతనాత్పుడాగవః-గోష్పదేగోపదస్త్యా
 సేవాభేదోంతరంప్రాచుర్భవేదుత్పద్యేతకింసప్రాచుభావేదేవేత్యర్థః - కథయత
 యద్యత్రప్రత్యుక్తిర్విద్యేతతహికథయతేత్యర్థః - మహాత్మనోస్సయదితీర్థాస్త్యా
 త్రదాగోష్పదమివసాగరోపిసతరఇతిభావః - అత్రసాగరగోష్పదయోర్భేదసంబంధే
 ప్యసంబంధాభిధానాదతిశయోక్తిః - స్రగ్ధరావృత్తమ్॥౧౭॥ఉగ్రవతదితి॥సఃప్రసిద్ధో
 యంహమామానాలభావేపీబావేపి - వరిణతఫలబుధ్యావరిపకన్యకలత్రాంత్యాచం
 దభానోన్సూర్యస్యమండలముపభాక్తుమభ్యవహతుఃముచపతయత్పతితవాతరసూ
 త్పరనానంతరం - కులిశపాతేనఇంధ్రప్రయక్తవస్త్రాభిఘాతేనయుగ్గండాభు
 గ్మహనుప్రచేశాయ- తస్మైహనుమతేవిధారాత్రిహ్ - వాయోరేతత్పిఠస్తృప్తివ
 గితోషాధకం - తదానీంతనయప్రహరణకౌసాద్వాయునా-స్వసంచారసంకౌచేన
 వైక్రియాకన్యసంతాపస్యవిహితర్వాదిలిభావః - అమీయమసగృహం-వరంకాంక్షితక
 క్షాయురక్షయ్యత్వమజయ్యత్వంబ్రహ్మస్త్రువారాయణాస్త్రీపాశువతాస్త్రీప్ర

శ్లో॥ భీరభేద్యశ్శంఖచలచక్రవర్తి॥ వి॥ శేషాద్వైతేవరశ్శేషైశ్చైత్యువరః - బాల్య
వివబహున్నాజనోత్పత్తనయస్యానుష్ఠ విరస్యదానీంయచేత్యతేయోజనవిస్త్రీ
కాణావలంఘనమితిభాషః - తథాచరామాయణం॥ ప్రసాదితేచపవనేబ్రహ్మ
తుభ్యంవరంగదా॥ అశస్త్రవద్యతాంతాతసమలేసత్యవిక్రమేతి-త్రైకాత్యేభా
లంఘనజంఘాలస్యాన్వేదానీంపాగరచరణ-యగిచరణాపూషికయాథాంత
రస్యాపతనాదధావప్తిరలంకారః - రంధ్రాపికయాథాంతరాధావతనమ
ధావప్తిరితిసర్వస్వసూత్రం-మాలినీవృత్త-॥౧॥ ఇత్యుతి॥ ఇక్ష్ముక్తప్రకారేణ
పరాపరవిధాపూర్వోత్తరకార్యపర్యాలోచనపరారేత్యర్థః-బాంబతానంధుజీ
తంసయబోద్ధృతితంప్రాభవంసామక్ష్యకంయస్యసత్యోక్తః-అసామరుతిశ్రేయ
విక్రమాయస్యప్రియమఃఖలిమధనవాసనయాబోద్ధుఃకస్యేకంవైత్రిక్రమంప్ర
క్రమంప్రతావంతాద్యగిభ్యధిమిత్యధా-అతఏవనిరణానాలలకారః-ఉపేయ
మప్రాప్తంతాస్యవపుషానిజశరీరేవృద్ధింకృత్యాప్రవృద్ధిరీరసనిష్ఠః-
అద్రితిలంకషేంధ్రజాలసామరుహ్య॥ వి॥ తమి-త్రిషిత్త్యువరః-అసన్నా

దమేయం వాయుత్వప్యేవిధాతాః పృథ్విశ్చాంబునతా
పరావరవిదా సంధుక్షీతస్రాభవః కృత్వావృద్ధిముపేయ
షాప్యకపుషాతైర్విక్రమంప్రక్రమమ్। ఆరుహ్యద్రిశట
యథోచితకుసాసమ్మన్యసైన్యాధిపానాసన్నాధసన్న
నాహగరితుం వారాంధింమానతః॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
ఇతిశ్రీవిదభా-రాజవిరచితే శ్రీనాథివమ్పూరామాయణే

కేషిక్-0 ధాకా-0 ఉన్నమా పురి,

[illegible]

మూలము వ్యాఖ్యానము సాహిత్యము (జూపిరా సమీక్షాభ్యాసము)

విజ్ఞాన-సాహిత్య-సమీక్ష.

భగీభాబంధజవేత్వభాః||ని||పారిష్లసంతుతరశంధమిల్లస్సంయతాఃక చాఇత్యమరః-
 సంత్రస్యమానస్సంత్రాసంతప్రప్నువాసకుంజరయూధః గజనివహేయస్యస
 తథోక్తత యాసంజాతస్సముత్పన్నఃశ్వయసుశ్శోభగుణోయస్యసతథోక్తఇవ|| ని ||
 శోభస్త్యయసుశ్శోభఇత్యమరః- సాధ్వసేనభియాధావమానానాంపలాంయమానా
 నాంపారిష్లజానాంపుగయాధావాం-యేచరజాఃపాదాస్తేషాంఖరతరిఖరకౌటిభిర
 తినిశితశఘాన్త్రా||ని||శంఖేభిఃపుమానిత్యమరః-పాటసేనవిదారణేనఉద్ధృతాయా
 ధాతుధూళిపశ్యస్సిందూరాదిధాతురజఃపుంజాస్తాభిఃపాటలితాన్యరుణితానివికటక
 టకాసినమోన్నలసితంబదేశాయస్యసత్థోక్తతయా||ని||కటకౌస్త్రీసితంబోద్రేరిత్య
 మరః-కురితశోణిత్యనిస్తుతరక్తఇవ- తత్తతేత్స్నిన్నుత్పతనసమయేప్రబుధైబోధం
 ప్రాప్తైకంతరవైస్సింహైః||ని||కంతరవోగజరిపురిత్యమరః-ముఖితాఃవాచాలితాః
 కండరాగుహాయస్యసతథోక్తతయా||ని|| దరీతుకంపరోవాస్త్రీత్యమరః- కృతాక్రం

భవతగృతేవితతజీమూతబృందతయాపారిష్లవశిశిలభమ్మి
 ల్లభనసంత్రాస్యమానకుంజరయూధతయాసంజాతశ్వయ
 ధురింసాధ్వసథావమానహరిణాణవరణఖరతరఖుంకోటి
 పాటనోద్ధూత ధాతుధూళీపాళీపాటలితవికటకటకతయా
 కురితశోణిత్యవ త్త్రేణప్రబుధకంతరవముఖిత కందరిత
 యాక్యతాక్రందభవపరిసగఃహ్వరనివిగీర్ణస్సరత్ఫరీపుత
 యాగలై-ళితాంత్రమాలభవఘూణామానతగుపిలవికొటి
 పాటితజలదబృందస్యందితశీతిరకోరకతాకారతయాసము

బోవిహతాక్రౌశభవముఖరితశబ్దోవ్యాఖ్యాతః పరిసరగహ్వరేభ్యఃపర్యంతకండరే
 ఖ్యైఃపరిసంసిబిడంనిస్తుతానిగతాఃప్రాణప్రయాసేననిస్తుతాఇతియవత్-
 సగీస్తపాఃవ్యాఢాఃయస్యసతథోక్తతయా - నిగతాంత్రమాలాపూసిగకార
 నాదీనతతతివ||ని|| నిబిడంపరిసంచర్యభంగాధంప్రచక్షుతఇతివైజయంతి * సే
 బిడజ్జీబిరీనచావినిశబ్దాద్విరసచప్రత్యయః || ని || చక్రీవ్యాశస్సరీసృపఇత్యమ
 రః-ఘూణామానానాంతరీమమాజానాంతరూజాంవిలపకోటిభిశ్శాఖాస్త్రాడితా
 ద్విదభితాజ్జలదబృందాన్యందితైఃప్రస్పతైఃశీకరసికగైజకలభిమనందోహైః ||
 ని || శీకరోంబుకణిస్తృతఇతినిఘంటుః - కౌరికితస్సంజాతకౌరకఃప్రకారోమూర్తి
 ర్యస్యసతథోక్తతయా||ని||విలపఃపల్లవేషధేవిస్తారేస్తంబశాఖయోరిలివిశ్వః- సముప
 జూరస్వేదస్సంపాతఘర్షోదకఇవస్ఫటికతప్తేషుస్ఫటికమయసానుమయే ఉపలాస్తవివ
 ప్రస్తరాఃకారిన్వాలిశయవ్యోరనానకంస్ఫటికగ్రహణం||ని|| ఉపలఃప్రసరేసుజా

విత్తమరః - తేషుపతనృణాశితానాదివిదీ తానాంకీచకానాంవేణువీశేమైశాంసు
 శురేమరంధ్రేషుసమ్మూర్ణంతఃప్రవిశంతఃయేపవనాస్తైరేవపూతాః ॥౨॥ పరిపూరితం
 గగనంయస్యనత్యధోక్తతయా॥౧॥ వేణువీశీచకాస్తేస్యదేస్యనంత్యనిలోన్మతాభిత్వమ
 రః - ప్రవధామానఃసమేధమానః షోడ్షశ్శాస్యసోయస్యసంభోక్తభవేతి సర్వత్రా
 ప్రేక్షా-పచసామవిషయంవస్తుకుశల్యందౌఢ్యంమరవస్థశ్చ॥౧॥ మరవస్థాతుదౌఢ్యం
 స్యాదిత్వమరశేషఃఆభజత్ప్రాప॥౨॥ కృత్యేతి॥తత్రక్షిప్తింత్వమమేమారుతేనానా
 మతఃలంఘనైః ఉత్తరణేనౌత్థితశ్చత్పన్నోయారయోవేగస్తస్మాద్దేతోరణయాత్రా
 కృత్యాఅపసృత్వగత్యేత్వభంః తలఃఅనుయాత్రానంతరంపర్యాయాత్ర ముత్
 మధ్యేవారిసిధిసముద్రమధ్యే* పారేమధ్యేషస్త్యేవేత్వప్రయాభావఃపతతామహే
 ద్రపరవృత్తస్యగహసేప్రత్యర్థ్యేవతేమానానాఃక్షేపీరుహణాంప్రయోజౌ తలిఃప

వజాతస్వేదభివస్పృశకతటోపలవతినదిలికివకమమర స
 మ్మూర్ణ త్వవనపూతాఃరపూరితగగనతయా ప్రవధమా
 నోద్వేశ్యసంజీవచసామవిషయందౌస్థ్యమభజత్ ॥౨॥
 ప ॥ కృత్యామారుతి లంఘనౌత్థితరయా తత్రానుయా
 త్రాంతతంపర్యాయాత్పతితామహేందగహనక్షేపీ
 హణాంతఃఃనుధ్యేవారిసిదిప్రకాశితశిఖాసేతోక్తలేభా
 వినస్మాత్రన్యాసగభాతశింకునివహభ్రాంతంపయోధేద
 ధౌ॥౩॥ ప॥పక్షాభిఘాతరయరేచితవీచిమాలాత్పథోన్మధ్యే
 వవననందనపిత్రమాయఃఉత్కుంగశ్యంగమిలికిలితనాఃలాంక్ష్

మైనాకభూభృదుదబృంభతిసంభ్రమే॥ ౪॥ గ॥తత్రయా

జ్జీఃప్రకాశితాఃప్రకటిభూతాఃశిఖాఃలగ్రాణయస్యాస్యరథాభూతాసవీభావిన
 కరిష్యమాణస్యసేతోక్తేనిమిత్తంసూత్రన్యాసేననిఖాతానాంశంధూనాంనివహన
 త్రాంతంపయోధాసంభా - దిభోధృతివత్॥౧॥ స్థాణురస్త్రీభువశ్చౌరవిత్తమరః
 ఉప్రేక్షాలంకారఃశామాకాలవిక్రీడితౌత్పత్తం॥౩॥ పక్షేతి॥ పక్షయోరగభూతిరవ
 జాగృహువేగేనరేచితానిరస్తాపీచిమాలాయస్యతస్మాద్వాఘోనిధేస్సముద్రాత్పక్షా
 తపవననంపనస్యహమామతఃవిశ్రమాయ ఉత్కుంగశ్యంగమిలికిలితనాకలోక రూప్య
 శిఖరనివహాభ్యావృత్తగళలోకౌమైనాకోనామభూభృత్మైనాకాద్రిసంభ్రమే
 వేగేనాదబృంభతవనంతలిలకాప్యత్పత్తం॥౪॥రవఃకిమిల్లతిఅహా॥తత్రేతి॥తత్రుత్పత్తి
 త్సమయేయాత్రాయాఃసముద్రంభువప్రయాణస్యప్రత్యాశేభావిస్మయఃప్రత్యుద

శీలాఁ మధ్నాతివిదారయతీతథోక్తంవజ్రంబంభోళిర్యస్య సతథాక్తః-యద్వాకబ
 యోరేకత్వస్తరణాత్ బలస్య బలాభ్యాసురస్యమానంగరవం॥ని॥ Xరోద్ధిమానోహం
 కారణిత్యమరః-మధ్నాతివాశయతీతథోక్తంవజ్రంయస్యసతథోక్తః శతమమ్యస్య
 తక్రతురభ్యవలమానంహిరణ్యనాభమవలోక్యలక్ష్మ్యంబభ్యావీత్యర్థః-వవమానాత్తజ
 సేవనాద్దేతోరముష్టిస్తైవాకేవీషయే- అపేతమమ్యఃవిగతమమ్యరాసీత్-శ్రీరామ
 కార్యాభాంప్రప్యత్తస్యసేవనాయప్రకృత్రత్వాదైవ్యరమవిగణయ్యాపశాంతకోపో
 ధూదిశ్యథాః॥F॥తదనిష్ఠితి॥ తదనమైనాకవిగఁమనానంతరంపురాయథాయథాపు
 రంపురవ్యవదిత్యథః- యథాసాధ్యశ్యఃఇత్యవ్యయిథావేప్రబోధనపుంసకేప్రా
 తిపదికస్యేతిప్రస్థత్వం-లంకాపురంరావణరాజధానీంప్రప్రథావతోవేగేనX
 చ్చతోహమామతస్సరణింమాగఁ-అరుణసారథేనమూర్తపారథేన్మాన్యస్య॥ని॥ సూర
 సూతోరుణోమారుత్యనగః-వదవీంబింధ్యఇవసురసానామద్విరసన జననీసహమా
 తారంహసాతరసా॥ ని॥ రంహస్తరసీతురయస్యవదిత్యమరః- వననంవాదాయశత

లమానమాధివక్త్రః । శతహన్యరపేతహన్యరాసీత్సవమా
 నాస్తజసేవనాదముష్టిః॥F॥ X॥ తదనుయథాపురంబంకా
 పురంప్రభిప్రథావతో మానుసశస్యగణిమరుణదగుణసార
 థేఃపరవీం వింధ్యఇవననంవాదాయద్విరసనజననీ రంహ
 సాసురసా॥ ౧౦॥ ప॥ ఉజ్జ్వలితస్యతరసాసురసాంవిజేతుం
 సారౌపయోధికలిణౌపవమానమానోః।అస్యోత్తమాంగమ
 భవగ్గనప్రవంతీవీచీచయస్థితశీకరమాలభారి॥౧౧॥ ప॥త

యోజనపరిమితంవ్యావృత్త్యావరణమ్రురోధత్యథః-రుఆవరణఇతిథాతోల్లక్షే॥
 ౧౦॥ తతఃకిమతలహ॥ఉజ్జ్వలితస్యేతి॥ తరసావేగేనసురసాంవిజేతుముజ్జ్వలి
 తస్యప్రస్పృధ్యతస్యపవమానమానోఃహమామతః- సారౌపయోధికలితానముద్ర
 సంగీతాలభూతాం-తథాత్తమాంగంశరస్తు॥ని॥ఉత్తమాంగంశరశ్శీషఁమిత్యమరః-
 Xగనప్రవంత్యాఃXXనాపగాయాఃమదాకిన్యాఃవీచీచయేభ్యస్తరంగవరంబరాభ్యః
 స్థలితానాంవిXళితానాంశీకరాణామంబుకణానాంమాలాఃప్రబోధిభిరేతీతథోక్త
 మభివేత్-సురసావక్త్యాధికంనిజవపుర్యథాస్యాత్తథాయంనిజసామథ్యాద్ద్యవ
 భవేత్యథః॥ని॥ప్రవంతీమగ్నగాపగా-శీకరోంబుకణఃస్మృతఇతిచామరః - ఇ
 ష్యకైఃకామాలానాంచితరూపభారిష్టితిమాలాశబ్దస్యప్రస్థత్వం-అత్రహమామద
 త్తమాంగస్యXXనప్రవంతీశీకరమాలభారిత్వానంబంధవి తత్పదబంధోక్తేరసంబంధ
 పంబంధగూహితీతయా 3:-వనంతలిలకావృత్తం॥౧౧॥ తదమితి॥ తదాతస్మింత్యమ

యే-తాదృశ్రావణారణ్యేనప్రసిద్ధప్రభావః-హనుమాత్తమంజితశరీరంతనూకృత్య
అంగుష్ఠమాత్రంకృత్వా-శీఘ్రప్రవేశనిగఁహనసౌకర్యానఁమితిభావః-తదీయేసు
రసానంబంధినిజతరే-కుక్షిభూరేంద్రవేశంకృత్వాప్రవిశ్యతతస్తదనంతరంవినిష్క్ర
మ్యవదనపిథానాత్ పూర్వమేవనిగఁత్యత్రయోవిక్రమాఃపాదన్యాసాః-యస్యబలిబం
ధనోద్యుక్తస్యేత్యనఁ-చక్రంసుదశఁనలపాణాయస్యచక్రపాణేర్వామనాప
తారస్యవిష్టాః-సప్తయ్యవమానేత్యాదినా-బహుప్రీహిః-ప్రహరణాథేభ్యః-ప
రేనిష్ఠా-సప్తమ్యాభవత్యితిసప్తమ్యాఃపరనిపాతః-ప్రక్రమంతత్సర్వప్రకారమి
త్యనఁ-ఆతవివనిదశఁనా-చక్రీబలిబంధనోద్యుక్తౌవామనః-యథాప్రవృద్ధో
భూత్వాపునఃప్రకృతిస్థోభూత్తథాయమపితాదృశ్రాపాబధూవేత్యనఁ-తథాచరా
మాయణం॥శ్లో॥తద్దృష్ట్వాద్యదితంత్యాస్యంవాయుపుత్రస్సబుద్ధిమాన్-ససంపీష్యా
త్తనః-కాయంబధూవాంగుష్ఠమాత్రకః॥సోభిపత్యాగతద్వక్త్రంవిష్మత్సచమహాజ
వః॥అంతరిక్షేస్థితఃశ్రీమానదంపవనమబ్రవీదితి-వృత్తముచఙ్ఞాతః॥౧౨॥అనంతర

సుంతి నూకృత్యతదాహనుమాత్ కృత్వానగాహంజతరేత

దీయే । తతోవినిష్క్రమ్యసచక్రపాణేస్త్రీవిక్రమప్రక్ర

మమేవచక్రే॥౧౨॥ప॥భూయోపిసోయంరఘునాథమాత

శ్చిచ్ఛేదగచ్ఛన్నఖరైఃఖరాగైః । నృసింహరంహఃపథిసిం

హికాంగంఛాయానిరోధామపవన్నః॥౧౩॥గ॥తదను

చారావారస్యపారేలంబశిఖరిణీలంబమానఃప్రతనుతరవ

పులఁకాపురోద్ధరగోపురద్వారమాసాద్యనితాంతరింతా

వృత్తాంతమాహ॥భూయఃఇతి॥సోయంసురసావిజయప్రసిద్ధరాక్రమసంపన్నః-ర
ఘునాథదూతోహనుమాత్ భూయఃపునరపిగచ్ఛన్ననిహానే-ఛాయానిరోధారనాత
పనిగఁహదేతోః॥ని॥ఛాయాత్వనాతపేకాంతావిలివైజయంతి-ఉపపన్నమస్యః
ప్రాప్తక్రోధఃఆతవివస్మసింహస్యరంహజవరంహూవేగోయస్యనతథోక్తస్సన్నిత్య
పమా-సింహికాయాస్సింహికాఖ్యాయాః-ఛాయాగ్రహస్యరామమాతురంగంకశేబ
రం-ఖరాగైఃనిశితముఖైఃసఖరైఃనిజనఖైః॥ని॥సఖిస్సాన్నఖరోస్త్రీయామిశ్య
మరః-నిచ్ఛేదవిదదార-యథా-నృసింహూహిరణ్యకశిపుగాత్రంతథాయమపిసింహ
కాంగంచీచ్ఛేదేత్యర్థః॥తతస్తస్యానఖైస్త్రైకుమాణ్యత్యుత్సవానరః॥ఉత్పసా
తాధవేగేనమనస్సంపాతవిక్రమఇతిరామాయణవచసం-వృత్తంతుపూర్వతః॥౧౩॥
తదన్వీతి॥తదనుసింహికాగ్రభేదనానంతరం-అపారంపారమస్యజస్తరత్వాత్పారా
వారస్సముద్రః-పవయారభేదః॥తతస్యపారేపరతీరే-లంబశిఖరిణీలంబాశ్శేషరౌ-
లంబమానశిఖరిణీత్యపాతః॥శ్లో॥నలంబశిఖరేలంజేలంబమానపయోధరఇతిరామాయ

జేఁక్తర్వాత్ - యద్వాంబంబవర్షతస్యైవలంబమాన ఇతి నామాంతరం - లంబమా
నఃప్రవిష్టస్యైవత్రమతరవపురత్యంతమాత్మ శరీరస్యైవ - పఠేషుకుప్రకాశార్థ
మితిభావః-లంకాపురస్యోత్తరగోపురద్వారముత్తరపురద్వారంబయద్యపి||సి||పురద్వార
రంతుగోపురమిత్యుక్తః- తథాపికరికలభకణావతంసాదివవపానరుక్తస్యైవ
వ్యం-ఆసాద్యప్రాప్త్యలంకేయంకేనమానేజసుప్రవేశేతిజ్ఞాతుమితిభావః- నిరాం
తమత్యంతంబింతానివతంతుసంరానానిసూత్రసంతతయస్సైస్సందానితంబద్ధం అం
తఃకరణంబయస్య సతథోక్తౌభూత్-దురంతశీంతాక్రాంతాంతరంగోబభూవేత్యర్థః||
ని||బద్ధేనందానితలమూతమిత్యుక్తః||౧౮|| ఇంతాస్రకారమేవాహా||వాసరేతి|| వాస
రసేనాఅతరాయంసురపాగ్రహణాదిరూపంవిఘ్నంబితస్వంతంబుర్వాణంబుస్వరసి
త్యధాః- ఇమమేనమతివిస్త్రీణాముదన్వంతంసముద్రగకధంకుతోవాతరేత్లంఘ
యేత్ - తరితుమశక్యోయముదధిరితిభావః - యథాకథంచిత్యాగరంతరతునామ -

తంతుసంతానసందానితాంతఃకరణోభూత్||౧౮||౧౯|| వాస
రసేనాకథంతరేషమమంతరాయంబితస్వంతంబుదన్వంతంత
రతునామకథముపయాతుయాతుధానరాజధానీమిమాంస
గ్వధాపివితథమనోరథోదాశరధిర్మేకృతాగ్నవలంఘనః
కేవలమహమభవంజీవతివాసవేతిజ్ఞానామిజ్ఞానకీమితితత్ర
తత్రభగవతీంసీతామనజిగమిషురాంజనేయఃప్రచ్ఛన్నసం
చారహేతోరస్తమయింగభస్తిమాలినఃకేవలమభిలలాష ||
౧౯||౧౯||తదనుశాతమఖస్యగస్త్యసన్నిధౌనితీప్రచాపస్యప్ర

యాతుథానానారాక్షసానారాజధానీంబ్రహ్మటస్థితామిమాంబంకాంకథముపయా
తుకథంప్రాప్త్యయాత్-సర్వథాప్రాప్తమశక్యేత్యధాః-సర్వథాసర్వప్రయత్నేన
పర్యాలోచనాయాంత్రియమాణాయాంసర్వాంబదాశరధిఃశ్రీరామశ్చింతథమనోరథః
వ్యధాసంకల్పవివ - అహమపి కేవలమత్యంతంబ్రహ్మకృతంబిభీకృతం అణావ
లంబునంయేనసరాదృశోభవమభూవం-జూనకీనందశానాథఃమాగతోస్త్రిబహుప్ర
యత్నేన-జూనకీజీవతివాసవాజూనకీనజానామీత్యేవంబహుథాసంచింత్యవృథాశీం
తయాశంప్రయోజనమితినిశ్చిత్యధైర్యమవష్టభ్యతత్రతత్రపురేవనేషుచభగవతీంమ
హమథావాంసీరామాంబజనేయోహమామానవజిగమిషుః అవగతుమిచ్ఛన్ప్రచ్ఛ
న్నేనరహస్యేనసంచారహేతోఃసంచారిమిత్రం - గభస్తిమాలినఃసూర్యస్యాస్త్రమ
యంకేవలమస్తమయమేవఅభిలలాషచకమే * అవకాంతానితిభాతోలిః||౧౯||౧౯||
తస్యైతి || తదనుశాతమచ్ఛిరంబరంతాతమఖస్యశతమఖసంబంధినః-తస్యేద

మిత్యనో - అగ్రస్యస్యవస్త్రిధానిత్యైవస్యచాపస్యవైష్ణవస్యభుషఃప్రయోజనవేదా
 కార్యావసరః ప్రత్యాసీదతీనమాగతేతిప్రచేతసేవరుణాయకథయితుమివభగవతిమ
 హత్త్వనిభాస్వతిసూర్యేప్రతీచీందిశంప్రవిశతిప్రాప్తవతిసతి॥౧౬॥గగనతలమితి॥ఇ
 దంగగనతలమాకాశమండలంఅవరమహీధరకటకేష్వస్తాచలనితంబేషుయానికాం
 తారాణిఅరణ్యానితత్సముద్భవస్యతత్సంజాతస్యదావపావకస్యరవాగ్నేశ్శిఖాశ్రే
 ణీభిజ్వాళాలాజాలైఃకిశోణితంఽమరుణీకృతంకిము-అధవానమీపంసికటంప్రతినమావ
 తన్నాగచ్ఛన్యఃపలంగఃసూర్యః॥ని॥వతంగఃపక్షీసూర్యయోచిత్యమరః-తస్యరశ్మీనాం
 కిరణానాంప్రగ్రహణమితివగమ్యతే - దృఢతరవేష్టనేనఅతిగాఢసంవలనేనసమ్యక్
 తోనిగతోనలోగ్నిర్యోషాంతానియానితటతపనోపలలానితటవతి-సూర్య
 కాంతమణినికరాప్తేభ్యన్నముల్లసద్భిన్నంస్ఫురద్భిజ్వాళాలపటైరచిఃపుంజైరా
 పాటలితమానమంతాదరుణితంకిత్రహేహాస్విర్యదా॥ని॥అహేహాఽతాహేహాకిము

త్యాసీదతిప్రయోజనవేదేతిప్రచేతనేకథయితుమివప్రతీ
 వీందిశంప్రవిశతిభగవతిభాస్వతి॥౧౬॥గగనతలమిదమవ
 రమహీధరకటకకాంతాగనముద్భవదావపావకశిఖాశ్రేణీ
 భిఃకిమునోణితమథవాసమీపమావతత్ప్రతలగరశ్చిదృఢతరవే
 ష్టనగమ్యూతానలతటతపనోపలజాలసముల్లసజ్వాళాలపటైః
 కిమాపాలితిమాహేహాస్విదభ్యాగతాయమిత్రాయమ
 హ్స్యగుఘ్నంప్రదాతుంప్రముదితచేతసాప్రచేతసాతూ
 గమర్ణమౌదరోద్గీర్ణమాణమాణిక్యకిరణైఃకిమరుణితమా

తనికల్పేకింకిమూతచ- స్విత్ప్రశ్నేచవితకేచేత్యభయత్రావ్యమరఃఆగతాయని
 జనివాసంప్రాప్తాయమిత్రాయసూర్యాయసుహృదేచ॥ని॥మిత్రంసుహృదిమిత్రో
 ర్కృత్తితివిశ్వః-మహర్షమమూల్యంఅఘోరాభంపూజాధాద్రవ్యమఘ్నం-పా
 దార్థ్యాభ్యాంచేతియత్ప్రత్యయః॥ని॥మూలేశ్చూడామిథావఘ్నఃపటుత్రిష్యఘ్నఃమ
 హ్లాభఃఇతిచామరః-ప్రదాతుంప్రముదితచేతసాసంతుష్టంతఃకరణేనప్రచేతసా
 వరుణేతూణాంమిత్రాగమనజనితసంప్రమాత్సత్వరంఅణివోదరాత్సమద్రమ
 భ్యామద్గీర్ణమాణాన్మగ్నీయమాణానియానిమాణిక్యానిలేషాంకిరణైరరుణితంకిం-అ
 త్రనిఘ్నాతోద్గీర్ణమాణశబ్దయోఃగౌణార్ధత్వాన్నత్రమ్యత్వంకింతుసౌందర్యా
 వహత్వమేవేతుక్తంప్రాక్-అహేహాస్విత్తారాపధతరంగీణీసలిలమాకాశగంగోదక
 మపి॥ని॥తారావఘ్నంతరిక్షంచేత్యమరః-రసయితుమాస్వాదయితుంపాతుమితియా
 వత్॥ని॥రసాంగంధరసేస్వాదఇతివైజయంతి-అజ్యంభితస్సోద్గతస్యచరమసాగ

రా. ర్యాగ్నేపశ్యేషు సముద్ర వతిబడదానలస్స||ని||ఔర్వస్తుపాడబోబడ బానలభిత్వ
 మరః - అచిఃపుంజేనబ్యాలాజాలేనఇహేదానింరంజితంఅరుణీకృతంకిమిత్యనేన
 ప్రకారేణనక బజనస్యసర్వేషాంజనానామిత్యధః-సందేహసందోహంసంశయాతి
 శయంసతదధానేసముత్పాదయతి - సంధ్యారాగేసముదంబితేసముజ్జృంభితేసతిల
 త్రగగనతలస్యనిధాఃరితానేకహేతునిమిత్తారుణీతోత్ప్రేక్షాజాతుత్ప్రేక్షా-తదు
 జ్జీవితశ్చాయంసందేహభిసంక్షేపః - తథాసరసీరుహశ్రేణీమలంభోజరాజిమగృహ
 స్థాంతగృహశ్రేణీష్వితిచగమ్యతే - పత్రపుటాన్యేవకవాటాన్యరరాణిరానిపిధా
 నానిధాదనానియాసాంరాసుముకుళితాసుసతీష్విత్వధః-||సి||కవాటమరంతుల్యే
 అపిధాసలిరోధానపిధానచ్ఛాదనానిచేత్యమరః * వట్టివాగురిరల్లోపమవాప్యోరు
 పసగఁడొంత్యకారలోపః - అలిపివమధుప్రతాభృంగావివబ్రహ్మచారిణ్యతిరూ
 పకం-తేమప్రతిమముదభవనంకుముచరూపభవనేష్విత్వధః-పీష్పియామన్వయీ

హయాస్విత్తారావకతరంగినీసలిలమసిగనయితు ముజ్జృంభి
 తస్యచరమసాగరౌర్వాగ్నేర్వపుంజేనకిమసురంజితమితిస
 కలజనస్యసం దేహసందోహం సందధానేసంధ్యారాగేసము
 దంచితేసంసీరుహశ్రేణీమపత్రపుటకవాటపిధానానుప్ర
 తికుముదభవనంమకరందభిక్షామటత్సుకుఢప్రతద్విజేషువి
 కవికువలయఃలికాకమణికషాయేషు సాయంతనవాయు
 ముతతభిత్సంచరత్సుతిమిరేషుకాలాగరుధూమస్తోమశ్చా
 మలితేషుదిక్పాలపురిగోపురవ్యూహేషుప్రతికమలాకరం

భావః - మకరందభిక్షామద్దిశ్యాటత్సుపుష్పరసరూపభిక్షాటనతత్పరేషుసన్నిత్య
 ధః- అప్రర్యాఖ్యాయినమశ్రేణీతేతుపదేశాల్లవాటపిసద్భగృహన్విహాయన్య
 త్రభిక్షాటనస్యక్తత్వాదిచిభావః-సూర్యాస్తమయేమధుప్రతానాంకుకుళిసర
 సీరుహపరిత్యాగేనవికసితకైరవసంచారసంభవదియముత్ప్రేక్షాగమ్యమానారూప
 కనంకిణా- తథాసాయంతనాస్సాయంభవాస్సాయంచరమిత్యాదినాట్యుత్పత్యయ
 స్తుదాగమశ్చ-తేచతేవాయవశ్చతేషువికచకువలయకలికాకమణికషాయేషుకసితకూరక
 సంఘమణికషాయేషుసరభిమనత్సు||ని|| కలికాకోరకఃపుమాక-రాగ్రవ్యేకషా
 యోస్త్రీనిర్యాసేసారభేరనభిత్వమరయాదవా - విమలైష్వంధకారేకుతతభిత్సంచ
 రత్సువ్యాప్రియమాణేమనత్సుతథాదిక్పాలపురాణామింద్రాద్యష్టదిక్పతిపట్టణ
 నాంగోపురపుష్కహేమపురద్వారసన్నివేశేమకాలాగరుధూమస్తోమేనఅధివాసన
 ధకంపరికల్పితకృష్ణాగరుధూమపటతేనశ్చామలితేషుమేవకీకృతేషునత్సు - తథా

ప్రతికమలాకరంకమలాకరేష్విత్వర్థః రథాంగవిహంగానాంచక్రవాకవక్షిణాః
 ని || మోకశ్చక్రశ్చక్రవామౌరధాంగాహ్వయనామకఇత్యమరః-విశ్లేషవేదనాయా
 పరహవేదనాయాఃపూర్వరంగేప్రారంభభూతేదీనక్రేంకారే దీనాక్రందితేక్రేమి
 త్యశ్చకరణశబ్దప్రేంభితేనమృత్యుస్సేసతి - తథాగ్గనమతంగజే ఆకాశజజ్జతి
 యావకంనక్షత్రమాలయాతారకాశ్రేణ్యానస్తవీశలితాక్షకహారావళ్యాచలం
 కృతేభూమితేసతి||ని|| సైవనక్షత్రమాలాస్యాత్పస్తవీశలితాక్షకేత్యమరః || ౧౭ ||
 అతశ్చంద్రోదయోధూదిత్యాహ|| ఆవిర్భూతావేతి|| మౌంధకానివనతమాలకాంతా
 రంతాపింధకానసంతస్యకుతారఃపరశ్చరితిశ్చిష్టపరంచరితరూపకంధ్వాంతవిధ్వంస
 కఇత్యర్థః||ని|| కాలస్కంధస్తమాలాఃస్యాత్తాపింధఇత్యమరః - శృంగారస్యశృంగా
 రాఖ్యస్యరసస్యజీవితఃజీవనభూతఃతాటస్థేనోదీపకత్వాత్తదజ్జీవకఇత్యర్థః ||
 తమక్తం||శ్లో|| మలయానిలచంద్రాద్యాస్తటస్థాఃపరికిర్ణితాః - శశలాంధసన్సం
 ప్రఃపూర్వాద్రేరుదయపర్వతస్య||ని|| ఉదయఃపూర్వపర్వతఇత్యమరః-శృంగేభి
 ప్రేంభితే విశ్లేషవేదనాపూర్వరంగేరథాంగవిహంగా దీన
 క్రేంకారేనక్షత్రమాలాలంకృతేగ్గనమతజ్జే||౧౭||ప|| ఆ
 విభాభూవభూర్వాద్రేశ్చజ్యేష్ఠాఃరజీవితః | తమస్తమాల
 కాంతాగమతారశ్శశలాంధసః||౧౮|| ప|| తగ్గరాసమసా
 రుద్ధారేజీరేగ్గనాజీరే | శైవాలచయసంధన్నాస్సరసీవవి
 సాంకురాః||౧౯|| ప|| తస్మిన్ప్రదోషనమయేసహసాహనూ
 రేఆవిర్భూతఉదజ్యంత|| ౧౮|| తదితి|| గ్గనాజీరేగ్గనాంగజే||ని|| అంగం
 రాజరత్నమరః - తమసాఅంధకారేణరుద్ధాశ్చన్నాస్తత్కరాశ్చంద్రకరణాస్సర
 సికాసారే||ని|| కాసారస్సరసీవరత్నమరః - శైవాలచయసంధన్నాశ్చైవలజాలా
 చ్చాదితావీసాంకురామృతాశకీవలయాత్సవా||ని|| జలనీలీతుశైవాలశైవలేదకుమరస్వ
 తి | మృతాశ్చంబిసమిచామరః - రేజీరేచకాశిరే * రాజ్యదీపావిధితోలికాట్ ||
 ౧౯|| తస్మిన్ప్రదోషనమయేరజనీముఖవేకాయా||ని|| ప్రదోషరజనీముఖ
 మిత్యమరః - లంకాప్రవేశవివనవఃసవీనఃనాటకసూత్రధారోనాటకప్రసవకః
 ప్రగల్భనటోహనూమా అత్రనవశబ్దగ్రహణంకాపురస్యపురుషాంతరాప్ర
 విష్టచరత్వసూదనార్థమిత్యవగంతవ్యం-శత్రోరావణస్యసంబంధినీంకిర్ణితాఃఫటాం
 యశోబృందమేవయవనికాంప్రతిసీరామపనీయావసార్యతత్కీర్త్యవనయస్యైత
 స్సులత్యాదిదిభావః||ని|| బృందంజాలంచక్రవాళంజాలకంశేటకాచ్ఛపేతివైజయం
 తీ||ని|| ప్రతిసీరాయవనీకేత్యమరః - సుమనసాందేవానాంసామాజికవిబుధానాంచ

పరితోషణాయహృదయరంజనార్థమిత్యర్థః॥ని॥సుమనాఃపుష్పమాలతోఽస్త్రీదే
వబుధయోఃపుమానితివైజయంతీ-వహసాశీఘ్రమూవిబాభూవ-లంకాపురమధ్యదేశ
ప్రవేశాయప్రవృత్తఇత్యర్థః- సూత్రంచతుర్విధాభిసయాత్మకనాటకసూచనాంభా
రయంతీసూత్రధారః॥ని॥సూత్రంతుసూచకేగ్రంథభేదేతంతువ్యవస్థాదారితి నానా
ధారత్వమాలా - సూత్రధారలక్షణంతు - ఆసూత్రయస్థుకాన్నేతుఃకవేరపిచవస్తు
నః । రంగప్రసాదసప్రాధన్యూత్రధారఇహాదితదితి - అయంతుద్విప్రకారఃవికః
పూర్వరంగవిధాయకఃఇతరస్తునటావరవర్యాయస్సూత్రధారసర్వశగుణాకృతిః ప్ర
స్తావనప్రయోజకఇతికేచిత్॥తదుక్తం॥శ్లో॥ప్రయ్యజ్వరంగంసిస్థాగ్రేతేసూత్రధా
రేనహమగే । తాదృశఃప్రవిశేదస్యస్సూత్రధారగుణాకృతిరితి-అప్రసమస్తవస్తువతి
సావయవరూపకాలంకారః-వనంతతిలకావృత్తం-౨౦! తత్తాలఇతి॥౩త్తాలేపురప్ర
వేశసమయే - మారుతిహానూమానాత్తనానహస్వేనసాకం-విగ్రహంకలహంవిభా
తుంకతుః-ంగృహీతోయువతివిగ్రహాయయాతాంస్త్రీరూపధారిణీమిత్యర్థః-౨౧
మాకాకీర్తిచటాయవనికామపనీయశ్చ త్రోః॥ఆవిర్భూ
వసుమనఃపరితోషణాయలంకాప్రవేశనవనాటకసూత్రధా
రః॥ ౨౦ ॥ X॥తత్కాలేలంకాధిదేవతామాత్మనాసహవిగ్ర
హంవిధాతుంగృహీతయువతీవిగ్రహం మాగ్రప్రసారస్యా
గ్రాభీభూయభూయసాతగ్జయంతీంజిజ్ఞాత్యతతస్తయా నా
నరరచితావజ్ఞోపజ్ఞంబిజనిలయవిలయం సరసిజానన శాసనా
తపివమాగ్రప్రసారస్యమాగ్రసంచారస్యఅగ్రాభీభూయవిష్కంభరాంప్రావ్యగ
మనప్రతిబంధినీభూత్వేత్యర్థః॥ని॥ తద్విష్కంభేగ్రాశంసనేత్యమరః - భూయసాబా
హుశ్యేనతర్జయంతీంభర్తయంతీంతర్జయతేఃపరస్పృహదత్వం - తర్జయన్నివకే
తుభిరిత్యాదౌకాళిదాసాదిప్రయోగదశానాత్సిద్ధం-తర్జయతేరమదాత్తస్వేపిచక్షీ
జోజిత్కరణేనానుదాత్తప్రయక్తాత్తనేపదస్యానిత్యత్వజ్ఞావనాత్పరస్పృహదమితి-
అతపివతర్జయతిభర్తయంతీత్యపిదృశ్యతర్జితభట్టమల్లః - లంకాధిదేవతాంలం
కాధిష్ఠానదేవతాం-నిజిజ్ఞాత్యముక్తిసూతేనజిత్వా॥శ్లో॥ముక్తిసాభిజఘ్నానైనాంహమా
మాగ్రమౌధమూర్ఛితఇతిరామాయణవచనాత్ - అథసరసిజాననశాసనాత్ బ్రహ్మ
నియోగవశాత్ ఉపజ్ఞాయతఇత్యుపజ్ఞాద్యజ్ఞానం॥ని॥ ఉపజ్ఞాజ్ఞానమార్గంస్యాదిత్య
మరః- కమగ్నాగ్నిత్యయః - వానరేణరచితావిహితాయాఅపజ్ఞావధీరణసాఉప
జ్ఞాద్యజ్ఞానంయస్యతంత్రోక్తంవానరకృతావధీరణంతవయదాస్యాత్తదాలంకా
యామినాశిత్వాజ్ఞాతమిత్యర్థః- నిజనిలయవిలయంనిజనితేతననాశంఆవేదయం

తా|| శ్లో|| ఇమంచతస్యంశ్చమేబ్రువంత్యావేచురీశ్వర-స్వయంవ్యయంభువానతం
 వరవాసంధామమ-యవాత్వాంబాసరఃకీర్తిప్రమద్యశమానయేత్-తదాత్వ
 యాహివిజ్ఞేయంరక్షసాంభానుమాగతమిత్యాదిరామ-యహోక్షరీత్యాకథయంత్యేర్లేన్యః
 తేయాలంకారధేవతయాహితానుభుతిఃకృతాంగీకారస్యకాలంకాయామవికంఠ
 మాప్రతిహతమేవమైథిగిరివిస్సన్నగణకశైర్ముతవక్రవర్తినోరాక్షససా
 ర్వభౌమస్యరాజణ్యస్యప్రాసాదంహర్మ్యంలససాదప్రాపితశ్రీప్తివాప్యసాహ
 సాదనసమయే|| శ్లో|| ౨౦|| ఏషేతి || ఏషేయంరక్షశ్చమూరక్షితారాక్షసపేనాభిసంహ
 రాక్షససావశభౌమనగరీరహరాదభాసీతభూమిమేతత్సృరాజణ్యసంభుతి
 తదాశిఖరంహిరణ్యశృంగంలక్ష్మణవనినిత్రాణబిభ్రత్-మేఘఉర్యంతోన్నత
 మిత్యథాః || శ్లో|| భృభాశ్శానచోదనంగృహ-తభావికర్థనశతేభానవతింబిజతేన్ద్ర

దావేదయన్త్యాపిహితానుమతిర్నాగురీలకా-యామసేకలమే
 వమైథిగిరివిస్సన్నైర్ముతవక్రవర్తినఃప్రాసాదమానసా
 దితత్ || ౨౦ || ప || ఏహరాక్షససార్వభౌమనగరీరక్షశ్చమూరక్షి
 తాతస్యేంసదనంపువణకాశిఖరంబిభ్రా-మభ్రావళిమ్మేవతత్పు
 స్పరమాహృతంధనపతేరిత్యానగానారూతేస్తస్యాసర్వయదిన్దునీవ
 కింసన్నివ్యసితాశాసితా|| ౨౧ || ప || ఏదిత్యేకృతృత్య ఏవభివితా

త్యథాః-లక్ష్మణోపేతమణిధిరణివచమివాచ్యోఽహృతమచహృత-పుష్పకంఠ
 ప్పుకాఖ్యంపిమానమిత్యసేనప్రకారేఽపిదరాత్ శ్రీరామకార్యప్రస్థుత్తత్వదీనత
 ప్రీతివశాత్ మారుతేహానుమతిఃప్రేమచేదీపనస్యకిరణ్యేప్రహ్యతితాఃపురా
 తాఃఽపిశాదిశోయయాసాత్యోక్తాసశారాత్రిరదశోయదశోయమానయథాకాభిర్న
 స్తేబిదభ్యాగతాయరాత్రాదీవప్రభయోనర్వంద్రప్రవృంప్రదశోయతత్త్వద్రా
 పీత్యథాః-వంద్రోదయవశాద్విక్రృతాశేనతిహరుతిస్సర్వంగీర్వణాయామాపేతిభి
 తోధాః-అత్రసశాయోప్రదశోకత్యాసంబంధేవతత్వంబంధాభిదానాదికయా
 క్షేణ్యసచైకదేశేవతిరూపతేనసేవీర్వతే-శామాలమక్రీడితంవృత్తం || ౨౦ || అథ
 సాయోద్వంద్రప్రవహమారుతేస్సాహాయ్యకతత్పరోభూదిత్యుత్పేక్షతే-అపిచేతిః-సేవేర్వ
 థాః-తత్సృకారమేవాహ|| అదిత్యఇతి|| అదిత్యస్సూర్యఃకర్తాసీతాచతేఃశ్రీరామస్యచి
 తేనక్షణమాప్రేమపిండ్విరహసహిష్ణుత్వంనూద్యతే-ఈభృశమిత్యంభూతంసీతావ్యవహ
 రూపమిత్యథాః-సాహాయ్యసహాయకమణసహాయకారిత్వమతీయావత్ || శ్లో || బ్రాహ్మ

వశాంతఃపురోదిత్యుడువావనేపిమైధిలిసీతామన్వేష్టుమిచేతుంజన్మదేవతానాంవ
 సురుగ్రాద్యభీష్టదేవతానాంప్రణతింనమస్కారమతతతతకాపీఠోహారభక్తా
 త్యసిద్ధ్యధామిద్దేవతానమస్కారంచకాదేత్యధాంతథారామాయణంప్రణమిమా
 రుగ్రాంతథాదిత్యానశ్చివోమరుతోపిత-నమస్కృత్యాగమిహ్యమిరక్షసాంకోక
 వృద్ధయశ్చింతిత||అసావిత||అసాహనూమాకజననంసీతానశీంతతతతావిత
 వ్యోమ్యగయకాఅశగతఃఅనయగ్రాభ్రమూహ్యంతరశుంచారఃశుసారమగ్ధ
 విప్రప్రంతిశ్చయస్యశతభోక్తస్యవిశేషణమేతచ్చమధనేపియాజ్యంక్షణాక్షణ
 మాత్రేణఅశోకవనికామకావోహ్రాపతకభమివ-మమత్వేతదవ్యయంమమత్వా
 ద్వాంభితాద్రహితానిరమోనస్పృహఃశమోవైరాగ్యాదివానిర్వికారచిత్తత్వంశ
 వీవధనయస్యశమధనోవైరాగ్యశరీరవన్నమునిర్వృథాఃచరాగతింముక్తమభిల
 మవరోధవధూజనమప్యవిరోధేననిరీత్యతత్రవితథమనోరథో
 మారుతిర్విరచితబహువిధచిన్తాప్రకారఃప్రాకారాదవస్థతస్య
 స్మృతోకవనికాయామపిమైధిలిమన్వేష్టుమిచ్చదేవతాప్రణతిమత
 నుత||అర||అసాజననందినీంతతఇతోవిచిన్వక్షణాదశోక
 వనికామగాఢపకతన్యమాగభ్రమఃపరామభిలవన్తతంతమ
 ధనోయధానిర్మనుస్త్రియామభిలక్తిష్టప్రశమనైకదిన్యాపధిమ్||
 అ||గ||తతస్తస్యాంనాగపున్నాగతాలహిస్తాలతమాలకృతమా
 లసరశవసశవంజాలతిలకామలకక్షటజలిపవతతతకకోలాజ్ఞో
 షకాచాన్యకాభిలక్తిష్టప్రశమనశలపాపరానేవికదిన్యావధీశుక్తస్తపావ
 త్మయకరీమత్యధాఃత్రయాంయథావేదత్రయమివశామాన్యమిశేషేశ్వర్యవశ్యతీ
 త్యామేనప్రకృతాపయోగిత్వాభ్యస్తప్రతిపాదకోపనిషద్విద్యామిత్యధాః||ని||
 ఇతివేదాన్త్రయన్త్రయీత్యధరఃశివతద్వాన్త్రయాశ్చాదిదంద్యాచార్యానాశనా
 మశుమాలంకారఃశుత్రయ్యమోషధిత్వరూపజాన్త్రాచారంకారణంశేవన
 త్యతే-మృధీవృత్||అ||తతఇతితతవదనంభయంనాగానాగదంతకాఃప్ర
 శేష-కాకాన్యగరాజాహ్వయాఃఖిదికాభాఃశ్రీతాభాఃకమాభాశే
 కృత-కాభాఃదేవదామకమేవమకాఃకేశ్వరాఃసంజాత
 త-అమృతాఃతిష్ఠ్యలాఃకుటజాగిరిమగ్నికాలికుచ
 త-అమృతంకాభాఃదేవదామకమేవమకాఃకేలానిశేఫలానిగ్ధాభి

లానికోచ కాఃలవంగానిదేవకుసుమానికంకతాః | చాన్ద్రాయేతేత్యేత్యదీ మృ
 నువిశేషాః | సుధాగోచరంబాసీపాః | ఉసురిరాజన్యభాగవిధానిధిఫలాః | అశ్వత్థా
 శ్చలదిభాః | కుర్చకాల్లకకురంట కాః | కురువ కాః | వీరీతకాః | ఫలికావా - మాకందా
 స్ఫుటివిశేషాః | ఘండానిమాన్యునితేందుస్ఫుర్తకాః | వందనాః | కులంబాః | వ్యంభ నాస్తివి
 ధాః | భూపకాపేమభుష్పకా | చాంపేయాః | నాగతైసరాః | పనపాః | కటకఫలాః | పెతసాః
 సీసాః | ధులః | శాకింకుకాః | పాటలాః | ఫలేరుషాః | ముష్టకావరపాలాన్యుతాః | ప్రియా
 శతోరాజాదనానిచేత్యేతేషాం | వ్యక్తవిశేషాం ద్వంద్వః | విశేషాభిభానకుసురకో
 శాదౌత్రవ్యవ్యం | ఏత త్వామౌరేతత్ప్ర మరైరభేతై భామభిసోకహనివ హైః
 వ్యక్తమతై పరివృతాయావరితానాయాంతస్య హోకవనితాయాం పరిభ్రమకా
 నీతాదకానాభామిత శ్రుతస్సంపదకాలభ్రంకక్షుంభీకృతైకం హేలక్యస్సతాః ||

లలవజ్జువికచుశతేతేకీకవమౌబృదుష్పరకపిత్తాశ్వ త్తపరకమరు
 వికమాకంధకున్దీన్దుకచందనస్యంః | నవమ్మకచామ్నేయవనస
 వేతః | ఫలాశపాటలముష్కకప్రియాభుప్రామౌరనేతైకనోక
 కూనిపహేః | పరివృతాయాం పరిభ్రమన్మభ్రంకపవికటవికపని
 విశితగగనప్రపత్నాంకాంచనకాంచనమయూంశింశుపామారు
 రోహిణిపత్రతత్పత్రసంభన్నాత్రాపుత్రానభస్మతః | న్యగ్రో
 భః | శిలంతిరభిజ్ఞాద్య నదశాంబధౌ || ౨౭ || పమమ్మీమాతవనాదివ

స్మహిన్దేస్సద్వేనసంస్థాపితామాల్వాంజేవలది నామిషధ
 శ్శ || సర్వకూలాభ్ర కిరీటుమకషభిముమాగమః | తైర్విటపైశ్శాఖావిహారైర్వి
 ర్విదగగనప్రవంచంబిచ్చాదిగగనాభోగామిత్యతిశయాః || కాంచనమయూం
 బాకన్దయూంసూ || భాద్రాప్యేమయితిజీవశేకుపామగరుతరుమారురోహితకాశ్చ
 వాచయదభివ్రతేశవివజానకీకాసన్ధానమితిభావః || నివిచ్చిలాగరుశేకుపా ఇత్య
 దురః || ౨౮ || తత్రేతితత్రతస్యాంశింశుపాయాంసభస్మతః | పుత్రపవనతనయైదా
 మామమాతతత్పత్రనకున్దంకప్యాః | శింశుపాయాః | కృతసంభన్నంకలాభాచ్ఛాది
 త్తయాత్రంబస్యసంభోత్తస్యకస్యగ్రోతదశ్చ | లీనస్యవటచక్రేణయినోజనా
 నివిష్టశ్రీమహావిష్ణుభాంధౌ | అశ్వేమనుప్రకాశాభాంకరిత్రతథానిలీయాశ్చ
 మిత్తకకాః | తత్రాన్యంధాయా అన్యస్యాసంకతాత్స్విభ్యగ్గీదభామితిసౌవ్యవ్యా
 న్నాన్యంధాద్విమృగంబిభరూభిః | గదకాభాంబాగః || ౨౯ || .....

జత సదధస్తాత్మికామశక్యదిత్యాహ|| మనీషితి|| మేచ్ఛేనయవనేనమూరవనాత్మకా
 తోద్యోనాదుద్భవ్యత్యేతిశేషః|| స్మహివనేపింహుండికావనేశంస్థా పితాంగమీప్రామ
 వ్లింబిచిలాలతామిష|| ని|| మనీషిచిలశిశిభిరుస్సృజ్యవృతతి తత్త్వభిధానశత్రుభూలా
 పథాశునాశునశేనఅమిషధియామాంశుబ్రాంత్యాదేవమలాద్దేవాలయాత్-అకృష్యతి
 శేషః|| ని|| శుజాతీయగణగోశ్రేయ్యహేపితధింకులమితిశ్చః- శ్చశానభీత్యనశ్రీప్రాం
 మాలాంప్రజమినశోచ్యామిత్సభాః-న కంచరేణరాజశేనభూత్ అశ్రమత సహావ
 నాత్ అనభూత్యేతిశేషః|| స్వభవనమానీతాం ప్రాప్త్యా-అతపివావసీతతేషురచనాం
 అచగతనైవభ్యశీలాందేవీసీతాం-తదాతస్మింస్త్రిమయేమాదురాలాకయదశశ్యత్ -
 అనేతైవేయముచమాశాదూలవిక్రేడితంవృత్తమ్ || ౨౮ || పునరితి|| పునభూతాపిత
 యః హనూమా- విసామాలోక్యపివనత్సమానప్రకారాంబింతాం విచారంతతావ
 త్తక్తార|| ౨౯ || తత్ప్రకారమేవాహ|| అశ్చిత్వా మితి|| పరిరాత్రా శతభాషశ్చ|| ద్విహ్యే

యాక్షి పాంశ్చ శానేశునా|| తేవీమూశ్రమత సదాస్వభవనేనక్తం
 భరేణవృలాదానీతామపనీత వేవరవ నామాలోకయన్త్యారుః ||
 ౨౮ || ౫ || పునర్యమేనామాలోకయన్త్యారుః|| తాత శాన || ౨౯ || ప ||
 జ్యోతిః|| ౨ || విసాపివిలసేన్ని శీతభానుశ్చాయా విసాపివిల
 శేష్తినశేశ్వరోపి|| పినాంబినారఘవః|| పులిగృహ్యశ్చైర్వంసప్రా
 గుభవవసతీ విచిత్రమేతత్ ||
 ౩౦ || ౫ || ప || విసామయ తావనూమ తాకథమపి|| శీతనమయే|| తేని

శ్చిత్వా|| ౨ || నాపంత్రి కాంబిషయాపితత్వంతా|| శాఖాత్తామనీతిభావః|| విలసేత్-విలా
 శు|| ప్రాప్తయత్-తథాది|| పేర్కారోపనూర్యోపిచాయాంబినాచాయానామ్మింబిజభా
 వ్యాంకాంతివిహయత్సభాః|| విలసేత్ నైతద్భుతమితిభావః || ౨ || చాయాత్వనాతవే
 తాంతో ప్రతలింజార్కజాయ్తూరితివైజయంతి-కింతువిసాంబినాఇత్థంభూతయానీత
 యావియక్తస్థుక రఘువతిశ్రీరామః|| దైర్వంకునసైక్యవర్తిగృహ్యలవలంబ్యభునసో
 నిర్వికారత్వంశ్రేయ్యం|| సవిహేమపిత్వతిరసే|| శా|| ప్రా|| గృ|| జీవవిభవశబ్దీతియన్
 నితత్వా|| ౨ || పంత్రి మా|| ర్యం|| బో|| తా|| ద్భా|| రూ|| కలా|| త్యా|| సం|| స్థా|| ౨ || విహయత్సభా
 త్త్రుపి|| నా|| తా|| భా|| ర్క|| తు|| మ|| శక్య|| త్యా|| ది|| తి|| భా|| వః || అశ్రీతభామదివనేశ్వర
 జ్యోతిః|| ౨ || చాయావిసాభావేనవిలసనాశుంబంధపితత్వంబంధాభిధానావసరం
 శుంబంధియావతశయోకిః|| వసంతతితి|| తా|| త || ౩ || ౨ || విసామితి|| పివము శరీతా

అథాహమథానిశీధసమలభా-రాత్రుకాలేగతేగమితః||౪౪||రాత్రునిశీధా
 ద్వావిత్సమగతథానిశీధీనాథరంత్రపిచరమగిరిశిఖరోపకరశేవామహాచలశ్చ
 గమిహమవృత్తిఃఉక్తంకహజేలభలమహాజేలస్తన్నభేసతీత్యథాః-చకరంస్తూ
 భావోపిప్రాశేషేణస్వాహాభిష్టాంశేనవరశరప్రహరేణమన్తభవాభివేదేనచకలు
 షీకృతానిలమిక్కుతానిలమీడిలోచనావియస్యసతథోక్తః ||౪౫||విహ్వవీరృహాసభ్య
 ష్టోస్సానిగ్నాజిలమచ్యుత్యః-తథాకలుషీకృతానిలవితానిలయోనిజింద్రియాజి
 యస్యసతథోక్తః-తథాసగనహరిచందనశక్యయాశ్చవరచందనలేపనేనచ||౪౬||
 గుణేరాగేద్రవేరసభ్యమరః-జానకీశ-నెవ్పయాచక్రటితృతః-ప్రభాశిః-రాగో
 భాహిత్యమనురాగశ్చయస్యసతథోక్తః ||౪౭||రాగోమరతైమాత్మర్యేక్షేణాహలోహితాది
 ప్పీత్యమరః-తథావర్జితా-తాదాపరిశున్నివేదేనాముక్తాయావైకక్షమాలాఉరసితిర్య
 క్షసారిత్వపుమలాతయాచ||౪౮||వైకక్షకంతుతద్యుద్విర్కషేషమురసిత్యమరః-మమ

శిధినినాథేపిచరమగిరిశిఖరోపకరశేవామహాచలశ్చమానేదశకన్యస్తు

నిప్రాశేషేనవరశరప్రహరేణచకలుషీకృతాత్మస్సరసహరిచం
 దనవర్పయాజానకీశ-నెవ్పయాచప్రకటితరాగఃపరివతాత
 వైకక్షకమూలయామమటతటరత్నప్రభయాభవభిరస్కృతనకు
 త్రమాంశునైశ్వరైవకదశోకవనికామ్ ||౪౯||రజనీచరమభా

మీరత్మశ్రభయాకోటిరహితలసత్వజీవీప్ర్యుగతిశ్శుభాన్యకృతానమత్త
 మూలాసప్రనిశఃకయాక్రికమూలాతారాశ్రణిశ్చయోనసతథోక్తపుకావక్రప్రక్ర
 ణ్ణాలభరత్రాంత్రసూరాచ్యేతిభావః||౫౦||నైవనత్కర్మభూలాస్యాత్మప్రచింతయా
 క్రితేత్యమరః-శనైశ్చప్రయోగంధప్రకారంబుదమనావేశభద్రాదభిజ్ఞంబరమిత్యథాః-
 అశోకవనికామితిప్రవిప్రవా ||౫౧||రజనీతి||రజనీచరమభాగైరాత్మచరివృ
 త్తిశుభయైర్భరరాత్రభిత్త్యథాః-బాసీయేంతిసాంచారసారిజా||౫౨||నినాసీకుంబసి
 వధూరిత్యమరః-తరతలకలితాభిహావతలవృతాభిః-దీప్తికాశిరేఖమాజానీభిఃశోభసి
 భిది-శిదిప్రతిదిశేషీప్నాయంద్విత్వావః-అత్తమాంధకారోమోహశ్చపరిమృష్టం
 చరితోధిరంత్రాతన్నితిశేషం-తత్సమస్తంకృష్ణం-తథాః-కర్మకారవర్ణశ్చబృదయంతేవ
 లంబదయమేవావజగామప్రవివేకయాభాలోక్షేసీగరధృతమాజాన్యాపరిమృష్ట
 హుతరాగ-కుత్తనిత్తందిరోంతరం-యాభావాదనకరకరాభిమృష్టంశర్వతోరకం
 ప్రైరణుంధకారం||౫౩||హ్వరంప్రవిశతవ్యుద్విత్త్యథాః-దీప్తికాధరవారసారీపరివే

ప్రీతిరావణివరమహావిష్ణుచ్చందయస్తదానీమశోకవహిః శ్రుతిప్రతిభలితాఽన్తః
అత్రజానకీసంగతిశ్చేత్యేవప్రసిద్ధస్యరావణిచ్చందయః ప్రవేశస్యదీప్తకామూ
జానీపరిశోధకహేతుకత్వేనోత్పేక్షాజాదుత్పేక్షావ్యవకాత్రయోగార్థమ్యః సాచ
తమసోక్తవభిత్తికాభేదాధ్యవసాయమూలాశ్చయోక్త్యానురూపకావ్యప్రాప్తితయాని
ర్యూత్యధేతిసంకరః॥ ౩౨॥ తతః కింతత్రాహసోయమితిమదేనదేవాధిపతేకసూ
న్యోహృదయంయస్యసంభోక్తః అతఏవహతసీతినాప్యనయః మృగీతతియోవశః త
థాపాపానివరదారాభిమశాదిరూపకల్పమణ్యస్యసంతీతిపపదురాచారభక్త్యు
తకలద్యచ్ఛ్రుత్యంతోసోయంరావణిసీమంతినీసాధారణమూషిదిమిత్వైతికేజిః తమ
నిజమలసర్వంనమూలభూతాంజానాతిభావః రఘువీరశత్రుంక్రూరమధమకా
ర్యాంబారణేంద్రోమక్షజఃమూలాదారభ్యలమూలం॥*॥ అద్భుతాదాశిఖ్యోరి
త్యవ్యయిభావః రతిః పల్లవితశబ్దేనమభ్యుపేతిసమాసః అమూలకల్పదితాసంజాతపల్లవా
తారకాదిత్వాదితత్వః కోమలాదభవవారస్యకీకజప్రియతావిశేషః సేవమత్వైతికే

గేవాదసీమన్తినీనాంకరతలకలితాభిగ్రీపితామృగీనిభిః దిగేదిగేపరి
మృష్టంయత్రమస్తత్తమస్త హృదయమవజగాహేకేవలంరావణ
స్య॥ ౩౨॥ పసోయంమదానృహృదయోరఘువీరపత్నీంసేమన్తీతి
హతసీతరవాపహాపాఅమూలపల్లవితకోమలసల్లకీతివైతానపావ
కశిఖామితవారణేంద్రః॥ ౩౩॥ గప్రతస్త్యోననేవేషమావతమలతా
మైథిలీకాపురుషవిషయవచనపారింపద్యేనవిదీర్యమంబూద

మః॥ సల్లకీస్సాదృజప్రియేతిహలాయధావితానస్యాద్యైతానోయల్లియః॥ వితా
నోయజ్జిహ్వారోలాభేతిత్రతుకమణీతిశ్చఃసచాసాపావకశ్చుతస్యభాంజ్వాలామి
వలపప్రాశః శివమూలంకారః అత్రః ఘువీరశబ్దేనక్రూరామవీర్యాప్రీతాపాతిత్ర
త్యాన్నిజమనాయాచ్ఛాస్యసన్నమృత్యుత్వంమాదితమిత్యతగతవ్యం॥ ౩౩॥ విదేదిత
విదేదితశాననవతస్యరావణకర్తృదశశాననావలకననేవేషమావకమనానిమల
తాగాత్రవల్లియస్యాస్సానృథోత్తమైథిలీకున్పిఃపురుషఃకాపురుషఃరాపాపురుషః
తివకల్పామృతశబ్దస్య కాదేశకవ్యవిషయాదిగోచరాదిరుజానోచితానీతియవరో
తాద్యశానియానిపురుషభావజానకణితకోరదుర్వాజానితేమంపారింపద్యేనకరతి
కురయా॥ శ్లో॥ హంద్యస్త్యువాగసోరుగూహమానాస్తనోదేవప్రదేశకవమితాత్తానం
భియాన్నకుంత్లవిచ్ఛిన్నీకామయేత్వాంవికలాశ్చీనిహుమస్యస్యతాంప్రియేభిత్తా

విరామాయణోక్తరీత్యా అచ్యవచనప్రహేళికయేత్యర్థః - విదీర్యమాణమ్ సయా
 బీర్యమాణాంతఃకరణానతీహ్యవయదయితస్య ప్రాణేశ్వరస్య శ్రీరామస్యాశయే సువనా
 దాస్వజిస్తుయేహాపానిప్రాయే స్రుత్యయాద్విత్యా సాక్షేలోః అదుంధావగంప్రత్యేవ
 నతువ్యక్తంతరప్రతీత్యర్థః - అనిమంతరతః మధ్యేష్టిత్వాస్థాకయిత్యాస్థితావర్తకా
 మానాసతీవ్రత్యభావత - ప్రత్యుపాచ - రావణస్య సాయేష్ట్యాపజానహాత్వా త్ప్రణ
 వ్యవధానకరణం ద్రష్టవ్యం - యద్వాయథా శ్రీరామస్త్రేనేవకాకాసురం నిరసిత
 కాకతథా నైవైవత్ప్రణేత్యాదుపిరసిష్యతీతిజ్ఞానసాధకం హావశుసమానస్యతవేదం
 త్ప్రణేతువభూజ్యమితిబుధ్ధావాత్ప్రదేదంతేన శ్రీరామసాదగుః - పతేతిబుధ్ధావా - ఆ
 త్ప్రప్రశంసాపరస్యతవేశ్వర్యమేతత్ప్రణసదృశమితిబుధ్ధావా - జగత్కవీరస్య శ్రీరా
 మస్యాచరాధాచరశేసభవత్సామబుధోవనశీష్యతీతితత్త్వానిత్యా సేవదనాధకం
 వాత్ప్రణమంతరతఃకృత్యాప్రత్యుత్తరం ద్రష్టవ్యతీత్యర్థః || 30 || తత్త్వేకారమేవాహ
 ఆయాత్యాదినా అయిత్యామంత్రజేనతస్యనామాభ్యుద్వరితం మనహామిష్టిం సదే
 శితతిత్యవగంతవ్యం సకలః సమస్తా యే సమాచారాః తద్విజ్ఞానశ్రుతాని తానస్మయ్య
 గాచారాః తేషాం ప్రతిష్ఠాయాం నిత్యః ప్రతిష్ఠాతాత్పర్యం యస్య సతథోక్తః - నమస్తస్య

యావ్యాదయదయితాశయప్రత్యయాదము మేవత్యజమన్తః
 కృత్యానితాప్రత్యభావత || 30 || X || అయినకలః మాచారప్ర
 తిష్ఠాన్వయే మేష్మీనసుమలగుర్భువత పుకళత్రరంబవత్ర వం
 జనయతహిగోత్రజానామ్ || 31 || X || సూర్యోప చవచివరస

దాచారనిర్వహణధురీణి ఇత్యర్థః - పరమేష్ఠా నైతివృత్తిపరమేష్ఠీ బ్రహ్మపరస్థః క్షనిరిత
 నిప్రత్యయః - తాదికవత్పురుషేవృత్తిమహామిత్యలుక్ సాక్షిత్వే ప్రణామితవత్త్యా
 ర్థమిత్వం - భవతవ్రవకులగురుః సమకులస్వామీనసః - వంశవ్రవతః - భువిత్యర్థః -
 బ్రహ్మణోనప్రత్యుత్సాహ్యం మహాకులప్రసూతవచజాతోనీతిభావః - అస్తుతః కింత
 త్రాహ || పరీతి || పరకళిత్రేమపరత్వారేమరతిరసురాగోయన్యసతథోక్తః భవనిత
 షః || 31 || తద్విజ్ఞానప్రియాయాం చరాగేషు రతిపతేతివిశ్వః - గోత్రజానాం త్వర్షంబోద్భ
 వానా || 32 || గోత్రం వంశేభిహాత్వైతిభిభాగురి - అపత్రపాంబజ్జంజనయతి ఉత్పా
 దయతి - హిరవధారణే - శేషప్రభుః త్వదీయజగుష్ఠితక్షరవశాత్ - త్వద్వ్యాఖ్యాంజితా
 శవంతీత్యర్థః - సదాచారప్రతిష్ఠానిష్ఠపరమేష్ఠివంశజేనత్వయా తస్మిన్మేనైవతాత
 వ్యంబశ్యేవంభూతడుదాచారేణ సదాచారాణాం త్వర్షోత్రజాతానాం బజనశేనచ

విరవ్యమితిభావః || కర్తృత్వం శ్రీ దిభార్యయః . లజ్జాసావత్ర హస్తతేజావరః ||
 అ|| తథావతిమత్రే తిరతకావ్యమిత్యా శంక్యమగూఢదిశ్యమానమేతద్ధింతవావశ్యతి
 తః వ్యంతథావత్రే గూఢవిష్యతీత్యాహ || భూయశ్చితి || అమంజనమిత్యాత్మవిద్యే
 శేమీమిత్యభావః . పురుషబుద్ధిరేవమయితకావ్యానమస్మిన్నబుద్ధిరిజ్ఞానసాధకమిథేనని
 దేశ - వ . చపటిపరిసరంపంచవట్కాశ్రమవర్తంతభవం || ౩ || వర్తంతభూపరిసరశ్చ
 త్యమరః . అనుకూలప్రభంజనః అనుకూలవాయురివమిథ్యప్రాంతరికూలకాయవశా
 దమాగ్గతాం నావంకూలో శుక్లవర్తిరప్రాంతమితేత్యవేతేయమానమాభూయః
 పునరపినయేథాయది ప్రావయేథాత్వే తేనయతే ద్వికాకమగః . తహిమదీయోజీవి
 తేశోమత్ప్యా శేష్యశ్రీరామః పరమదయో పురితిభావః || ౩ || జీవితే శోయసే కాంతశ్చ
 తిదిశ్యః . తవాపిదారావహరణరూపావరాధకమగరపిసంబంధసామాన్యపట్టిత్యుక్తి
 ప్రాప్తింయతంనిశ్చితం దయతేదయాంతరిష్యతి - మహాశరాధీమరాచారోయంహస్తగ
 తిశ్చింతనూరయిష్యతీత్యభావతకమానసామిప్యేవతకమానప్రత్యయః . ఇన్ధ్రంకరణా

రమమంజనమనుకూలప్రభంజన ఇవానుకూలః కూలోపకారః ప
 రిభ్యస్తాం నావమివయదినయేథాస్తహిత వాపిదయతేనియతః మ
 దీయోజీవి తేశస్సాక్షాజీవి తేశోపిత్వయిదయాభుభావేత్ || ౩ ||

౫. శాశరభేరజయ్యాయామైత్రాః పాత్రమపిభవిశాసికింతు

౫ తేత్వయికాకాసురవద్దయంతరిష్యతి తాదాత్మకగుణగనావరతం ప్రాప్తివదయా
 భవోనపూర్వావరాధవరతం ప్రాప్తిభావః . అతస్సాక్షాజీవితే శః ప్రత్యక్షింతకోపిత్వ
 యివివయేదయాభుదయావాస్థవేన్నూరయేదిత్యభావః . శ్రీరామదయోపాత్రవ్యక
 థంమరగమితిభావః || ౩ || నచైవం మత్సృశ్యచాదేన ప్రాణత్రాణమాత్రమేవభవ
 వికుశలలలోకజ్ఞానునీయశ్రీరామమైత్రీపాత్రమపి తరిష్యతీత్యాహ || దాశరథేరితి ||
 దాశరథేః శ్రీరామస్యసంబంధిన్యాః అజయ్యాయానేతుమశక్త్యా అపరిహార్యా
 వజ్జీవనసామ్యా ఇతియవత్ || ౧ || జయ్యాయశ్చక్యతేజేతుంజేయోజేతవ్యమాత్రత ఇత్య
 మరః . తయ్యదియ్యశక్త్యాధా ఇతివివితనాశాసభుః . మైత్రాస్సభిస్సమైత్రీత్యా
 భ్యాతాపాత్రంయోగ్యేభవితాసిభవీష్యసిఅభ్యర్చయిన్యాంలాభస్తనభవితేతి
 భావః || ౩ || తూగ్యభాజనయోః పాత్రమిత్యమరః . వివయేదంహమా|| ౩ || తితింతుమ
 దుక్తావ్యభాతరణఇత్యభావః . భరప్రయుఖసిరేవరబలస్యకోశయక్షభరాసురప్రభృ
 తికాక్షసేనాయామిభనశమయేదిత్వం ననకాలేరువిరంయథాతథానువిరతిభావే

తాయాః పితాః పితౄణాం చాచాంశుశ్చ కాచిదపివాణీవాన్ శ్రాతృతామాభవ్య
 దయాయంన కామపితాదీశుశ్చబాదిత్యభాః | అస్త్రోతెలః శహిరవభారణే | నిహిహ
 తావవభారణభిశ్చమరః శత్రువృష్టాంతమాహ | జయమితి || తివసతమృత్యుమాశన్నమర
 ణంభిశ్చపివచంచవత్త్యేణపంచముఖేన అహినావతేణాదిష్టంజనంహృతవిమదేః విష
 ణోషచరిహరణశ్చ తాయా అపీత్యభాః | ఓషధేశ్చక్రిస్వావభ్యం | శతీశ్చుతప్రవిశ
 త్యేవైత్యభాః | దృష్టాంతాలంకారః || శ్లో || శత్రువాక్యద్వయేవింబ ప్రతిబింబరయోవ్య
 తే సామాన్యభమాకావత్కృజ్ఞే శుద్ధృష్టాంతోనిగద్యతఇలిగ్దతాన్ || ౩౯ || వివమితి || వి
 ఖముర్తరూపం జనకదుగితుస్మీ తాయాః | అవధీరణాఫణిలిఖవమానసావజనమాక
 ణ్యకొపతరాజ్యభిః కొపవిహ్వలోషకయభంతామభిరస్తస్యాస్మీతాయాశ్చ మంతా
 దిత్యభాః || శ్లో || అభిరఃపరితఇత్యాది నాద్విలీయానివశుంతీర్యకమానాః | అరక్షణంశం
 తక్షణప్రయోజనమాసామిత్యాదీశ్చ : ప్రయోజనమితః | జీవతరః స్త్రియాయాః

ఇవ్రాణీవిభిన్నః సహజరకమతాయాః | ప్రాసదేకాపివాణీజ
 నమపనతమృత్యుః పఇవక్రైహిదప్తంవిశతిహృతవిపాదేరోష
 థైః కిన్నతః || ౩౯ || X || ఏవంజనకదుగితురవధీరణాఫణిలమాక
 ణ్యకొప్రోధకరాజ్యభిః దశమభిస్తామభితోనివస సీగారక్షక
 రాతుసీరుద్దిత్యభవత్యశ్చతుభిరపుష్పాఽయైరేనామవశ్యంత
 త్యాంసురుద్వమియమననుకూలాతేదిమాంహతాశాంప్రాగరశ
 వాయుః పానసంసయతేత్యాదిశ్చనిశావేప్రత్యాసన్నేనిశాన్త

తుంతదిత్యాదినామంతపాపః | కాశ్చతాః రాక్షసశ్చకాడిశ్చ | కాంతీలిఖవత్యః | ఆ
 భుజితభుటనానైపుణ్యశుంపన్నత్వేన ప్రశస్తాః | కారాక్షసః || శ్లో || కాదేకావతురి
 త్యాకాదిరోషవతుశ్రత్యయః | తీరతశ్చలిజీవయూయంచతుర్విరవృషాయై స్వాహ
 తానభేదబండరూపైశ్చతుర్భిరుపాయైరవ్యేహంసీతామకశ్యంనియతంతభ్యాంవతం
 గతఇలియత్ప్రత్యయః కురుభ్యంయోనతేనావృషాయైవతకురుభ్యమిత్యభాః | ఆథయం
 సీతాఅవమకూలాఅవశగావేత్తవ్యాహతాశాంవష్టబుద్ధిమహంసీతాంప్రాతరశనా
 యప్రాతః | కాలభోజనాధికంమహానశంపాకస్థానం || ౪౦ || సమానారసవత్యాంతుపా
 కస్థానంమహానమిత్యమరః | నయతప్రాతయత | వితప్తంశులిశశ్యవచనాధామితి
 భావః | నయత్యేదికమాకః | ఇత్యేకమాదిత్యాభ్యాశ్చనిశాంతేనిశావసానైప్రధాతఇత్య
 భావః | ప్రత్యాసన్నేనమీకక్షణానిశుతీనిశాంతంగృహణేన ప్రవివేచప్రజ్ఞ

౪౩ || అథవేదితయంతరే-తదేవాహ||నతి|| దురాత్మాదుశ్చాదయిరావణి||మాంకేవ
 లంమామేవ-నావారత్వచ్యుతవాహ-కింతునిశుకాసిద్ధాంశ్చభావసిద్ధాంశ్చరామశ్చకృ
 పాంశరదుఃఖప్రహణేచ్ఛాదూపాంజయంచలహరత్కయావీవామాయయాపహృతవా
 నిత్యధావనసుభమేతన్నిజీయతఇత్యాశంక్యత్రయ్యుక్తివక్తిఇవమేతత్కృపాహ
 రణంనచేత్రహాశంశ్రితేష్షుశ్రితేషువత్స లంఘ్యిగ్ధానిరంతరాశ్రితరక్షణతత్పరఇ
 త్యధావని||శ్రీమాన్సద్గమైవత్సలఇత్యమరః||సూ|| వత్సాంపాశ్చాంతామబలఇతిల
 ప్యుక్తయః-జగదేకవీరఃనిగ్రహనుగ్రహాశుమధ్యత్యేథావనిశ్శ్రీరామఃతూష్టింభవే
 త్క్రిండుతేషామరణంత్రోజాయతకింసభవేదేవేత్యధావనికృపాహరణాభావేధమిత్థం
 మథాప్యస్యలక్ష్మితేమతూష్టిభావఇతిభావః-అత్రకృపాహరణాంబంధవిత్సం
 బంధోత్తరలిశయోఽపిపేంద్రవజ్రావృత్తం||౪౪||ఇతమితి||ఇత్యమననప్రకారణిల
 ప్యుపరిదేవనంకృత్వా-రఘువుంజవంశ్రీరామమేవశంతరంనిరంతరందింతయంతీమ

౪౨||౪||అహమాస్మిత్యవ్యాదమాయయాపవర్యస్తప్రకృ
 తేరాశ్చత్సన్యమీనాస్థానంజాయతే||అథవా||౪౩||స||నకేవలం
 మామహరద్దురాత్మాకృపాంవరామస్యనిశకాసిద్ధామ్|ఇదంనచే
 త్సంశ్రితవత్సలఃకింభవేత్సతూష్టింజగదేకవీరః||౪౪||ఇత్థంవిల
 ప్యరఘువుంజవమేవ శంతతంచి న్తయ సీక్ష్మప్రాన్తూఛామగమ
 త్||౪౫||స||నిశాచరీప్రాంతరవద్యశీలాంబర్భత్సయస్తీర్తిభృతం

ననిభావయంతీసతీ-కృత్యాత్పృథగనంజటాన్మూఢాంమోహమగమన్శ్రీరామ
 శంవేదనేనరావణభక్త్యానానుసంధానేనచవిసంజ్ఞాభూదిత్యధా||౪౬||౪౭||౪౮||౪౯||
 తాహనిశాచరీతి||అనవద్యశీలాంబిదుఃప్రస్థభావాంలవద్యత్యేత్యాదిసానిపాతక
 తాంసీతాంనిభావత్సయంతీః-చరితజ్జయంతీఃభర్తృయంతేః-పరస్తైషదత్సంభ్యా
 భూతం-నిశాచరీరాక్షసీనిభృతంనిశ్చలంనివార్యనిషిధ్య-మ్రజటానామకావిద్యు
 ద్ధరాక్షసీసీతావక్షపానిలస్పృహన్తస్యదేవనిరహశ్చుత్సవంహృదజనకం-శ్రీ
 రామభ్యుదయసూచకత్వాదితిభావః||ఘ||ఉయాతేహృదమిత్తేష ఉత్సవఃచరితీవా
 తఇతిరసాకర-అత్తదృష్టంలత్తనానుభూతంప్రకృదుశ్చవ్నంరావణినిశాచరాక
 త్యాదుష్టంశ్చత్సంజగదథక్రవతీ-తథాచరామాంజయ||ఘ||స్వప్నోహ్యద్యమయా
 దృష్టదారుణోరోమహాక్షణః-రాక్షసానామభావాంభుత్సవరస్యజయాయ

త్యాది-వృత్తయితోఽపి న శబలంశ్వత్తు మువశితవత్త్రిజటాకింతుసీతాయాతి
 లంబవభూతాశ్చభూదిత్యాహ-కించేతి-కించేత్యర్థః || రే || అ || తత్సృజానమేవాహ ||
 ఉపేక్ష్యతి || ఉపేక్ష్యవృత్తసృజంతి కాశ్రయవృత్తసృజంత్యుపేక్ష్యత్యైవ సృజంత్యు
 ని || సృజంత్యుపేక్ష్యంతి కాశ్రయవృత్తమరః-ఉపేక్ష్య ఉపేక్ష్య ఇతి సహితః సరోక్షభా
 వాదపాన్నిత్యాద్యేతోఽశ్చ త్స్వేభవముపేక్ష్యమచిరం అతిదిగతాలమారశ్యేత్యర్థః || లు
 కం త్యాదివతకానానాయః-కించనశ్చలచగస్త్రీణాం రాక్షసాం సాంముఖైః పరుషవచ
 నైః శివతాయః కాశ్రయంతి తాయః నిపీడితాయా ఇతి యావత్-తథానంతర
 తస్త్రీణాం శిల్పాభ్యుపేక్ష్య విశేషమథా ముఖైః పరుషైః శివతాయః పరితాయః ప
 త్తం నరస్త్రీశ్చ బిభిషేవాచత్యేవ సమంబ్రుతరేతుమగ్య సీతాయా వివలతాయాః
 త్రిజటాజటాః పాపవరుత్థావాః తత్సృజంత్యుః || రే || స్కంధభాగాలేః పాద

నివార్జితస్వప్నలోకోత్సవమాత్మదృష్టమస్వప్నమేకంత్యజటా
 జటాదే || కించ || రే || ఉపేక్ష్యవృత్తసృజంత్యుపేక్ష్యత్యైవ సృజంత్యు
 త్స్వే సుచిరం లుతంత్యాః సంతకం నరస్త్రీముఖతశ్చ తాయాస్త్రీతాల
 తాయాస్త్రీజటాజటాభూత్ || రే || తదనంతరమాత్మత్యాగ
 యస్స హయంత్యాం మైథిల్యాం మారురియమనుపేక్ష్యనేయా
 తపస్వి నీనీతిమముష్పంతిం చింతాం పరిగృహ్య సేదీయానస్యేతి
 భూమితతః || రే || ప || దేవ్యా దకాననవచోమయవ ప్రదీక్షక

సీత్యమరః-స్త్రీరామవిజయభూతకళానిమిత్తకళనసీతామగ్నాసయమాపేక్ష్య
 వృత్తసంఘోయం రూపకాలం తారః || ఉపేక్ష్యతి వృత్త || రే || తదనంతరమితి తద
 వంతకం త్రిజటాన్వత్తు కథితానంతరం-మైథిల్యాం సీతాయా మాత్మత్యాగాయదేహ
 త్యాగాయః || అత్తా శేవేభృదేహా ఇత్యభిధానాత్-స్పృహీవీప్రకతిశంక్రవాన
 త్యాశ్చ ముఖే-స్పృహయంత్యా ముఖిలం త్యాం రాక్షసీనిరతితో శుక్రవాసానిష్ఠ
 త్యాదిభిభావః మారుతిభావమాకాతః స్త్రీనీతోచ్య || రే || త్యేపి భవస్య సీత్యమరః-
 అమపేక్ష్యతి అనాదరణీయానభిలంభకరణే హింసనీయేతి యావత్ ఇతి వృత్తేతి తమః
 వీతిమయం చంఢిం నీతియ్య మితి త్యర్థః || రే || తే ముచాదీనామితి ముచామనింతామే
 తత్సంముఖే భావవిచారం పరిగృహ్య త్యా-అస్మాం మైథిల్యాం సేదీయానంతికవర్తన
 భూవలంతిక సాధుతాత్మైవ సాధుభావితే నాదేశితోపేక్ష్యత్యసంతకం || రే || దే
 త్యాది || అయం హనుమాత్ దకాననస్య రావణస్య వచోమయవ ప్రదీక్షక జమా

యందుంజేనదీనిగా యాఃవిచారితయోఃకలగాయారంతరేయోనివ్రజానక్షతానితేమింది
తోననెడిత్యా యాంభేషజానబోషధాల్లినిభేషబోషధభేషజ్యానీత్యమరఃకథా అ
స్మయేనవంశేనసంజతానిరాజాదికరథోనామరథమంజర వానిజానిత్యాదివంశ శ్రు
తంపూర్వార్యకాణీత్యధఃరామభిరీతనానిశ్చిరామనామ సు.రీతనానృపవధా
న్యమృతానిదేవ్యాస్తీతాయావిప్రంభేనాథంపిశ్యాసోత్పాదనాథామిత్యధః॥ని॥
సహావిప్రంభవిశ్వాసామిత్యమరః - అథేవసహానిత్యసహానస్మర్వలింగతావః శ్ర
వ్యాశ్రవేరవ్యగ్రంస్యపింఛోశ్చాక్షరసానిత్యధః- యానకాలింకారఃవసంతతితా
న్యత్తరగతదనంతరమితితదనంతరంశ్చిరామన-రీతనానంతరం-జనకతనయానీ
తాసమంతాద్విజ్ఞామిదిష్యచేత్యధః శ్రుపారితనయనామత వితత్ప్రయుక్తమితిప్రవ.
తికతన్యప్రీత్యతీతస్యాంసేదిష్టాయామిత్యధః-శాఖాయాంశిశువాఃటపేక్షరమితికతః
శాఖామృగంవానరముద్వీక్ష్య-దుస్వత్పుబుభ్యుదవ్యస్వప్నోయతిప్రాంత్యాన్వత్పు

తాంత్ర్యనిరోధకభేదజాని । విప్రంభతాదృమయమన్య
యసంగతానిరామాభిరతానమధూనికన్తైర్మృషింపత్ ॥౪౯॥

గతితదనంతరం నమ న్రాత్మ్యసారితనయనాజనకనయాతస్యాంకా
ఖాయాంకాఖాన్యగముద్వీక్యమస్పష్టటుధ్యాచితప్యదయా
సలక్ష్మణాయరామాయభక్తౌభక్తమాశంసమానాజనమిమం
దురాపస్యాపస్యప్తఃకథమాప్నూయాదికవిచింత్యమాయయాస
మాయాతనైర్ముత్యకిలుధ్యాతస్మాన్మారుతపుష్పాత్రత్రా

కానరదశానసామభిమానకత్వేనాప్రసిద్ధత్వాదివిభావః. తథా రామాయనే || ఖండి
 స్వస్థామయాయంవిప్రతోద్యద్వత్ప్రభావృత్త్యాప్రసిద్ధిః. ఇతిచరిత్రమయ
 తయసంప్రాంతాస్తవరణా ఆరవివసలత్వణాయత్వణసమేతాయతేన సహితకు
 ల్యణాగతిబహువ్రీహివోధసజ్జానప్యేతిసహజద్విస్యసత్సంభవేకాంతానకృతా
 యశ్రీరామాయ-చతుర్థాచారిష్ఠ్యాయశ్చక్యాదిసాచతుర్థాభద్రంకుశలమాశింస
 మానాస్వస్యపురామాయసలత్వణాయేతికల్యాణాశంసనంకుర్యాదేత్యధాః || ౧౧ || స్వ
 ప్రయవఃశివంభద్రంకల్యాణంకుంకశంకుభవిత్కరుః - అహూర్వాప్యంసతేశ్వాన
 వత్తతాదురావస్వాకందుష్ప్రకవిప్రం|| ౧౨ || స్వామి ప్రాశయనంహృతవిత్కరుః. తి
 తేనజాగరాభ్యాచతుర్థామదసాపిహిసూచ్యతే || తదక్ష|| దృక్సనఃసంకనంకృతా
 గరఃకృతకారతి|| ప్రాత్యాగోన్మదమూర్ఖంతావిత్కనంకదశాదశతి - ఇతిమీర్వగత
 హితన్మంజనికాత్వత్తనిదేశకఃస్వస్థిన్మమ్మదశాశంకుతోకాచిత్ప్రియార్పంక

ధ్యేత్ నాశ్చయదేవత్యధాః-తన్నాః తరీయకత్వా తస్యేతిభావః-తథాచరామాయ
 ౧౦||*||స్వప్నోపినాయంసహిమేప్రిన్త్రాశోతేనదుఃఖేనచపీడితాయాఇత్యసేవపరా
 రణవిచింత్యాలోచ్యమాయయాతానరభూమికయాశుమాయాతః శునరాగతాయంనై
 ఋతోరావణఇతిబుధ్యాతద్ధోచరప్రాంత్యేత్యధాః-తస్మాత్తథాభూతాన్సరుతపు
 త్రాత్రాత్రాశువిధాయ||*||ప్రత్రాథానాంభేయశేతురిత్యకాదానత్వాత్పంచమీ||
 ౧౧|| తతఃకింత్రాచ||సఖి||సఃఅంజనెయోపిశుమవతీర్యకాభాయాన్సకాశోదవ
 రుక్మ-చరవవైచిత్యైకత్వాలోచితవిజవచనీరచనావిశేషచాతుర్యాజ్ఞకపుత్ర్యం
 జానకీప్రత్యానుతుంశుమాశ్వాసితుంప్రత్యాయయన్నితిశత్రంతపిఃతలంజనెయవి
 శేషణంశుమాశ్వాసయన్నిత్యధాః||౧||ప్రత్యయోధీనశశభజ్ఞానవిశ్వానశేతుష్యైస్య
 మరః-కృతాంజలిర్విరచితకరశఃపుటస్ఫులిగయలక్షణమేతత్వజ్జిజ్ఞాపన్విజ్ఞాపిత
 వాః||౧౦||౨||విజ్ఞానప్రకారమేవాహ||కల్యాణి||శుకల్యాణిశోభసేవానకివతేన
 సాధాగ్భూతిధాయితేనసంబోధనేనక్రీరామన్యకులంసూర్యతే||*||గౌరాదిత్వాగజీ

స ||౧౦|| ౧||సోపివమవతీర్యవచనవైచిత్రానైకపుత్ర్యంప్ర
 త్యాయయన్నాజ్ఞానోయఃకృతాంజలిర్వ్యజ్ఞాపత్ || ౧౧ || పాక
 ల్యాఃత్వద్వియోగేనత్రవేగేనతామ్యతః||రాఘవేంద్రస్యకూ
 తంమూమన్యథామాత్సనున్యథాః || ౧౨ || ప||త్వయాసహప్రసీత
 చిత్రవృత్తిర్విభావరీకోకసమానధమః||వచోబ్రవీన్నైథిలిమన్సు

ప-సీప్రవేగేనచండరమేగహ్నిరోధనేత్యధాః||౧||అగ్నింతీక్ష్ణంఖరంసీప్రచండము
 మ్మపబుష్పకలుపికలాయుధఃత్వద్వియోగేనత్వద్విరశేగశేతునాతామ్యతోగ్నా
 యత్యైశ్యతఇత్యధాః-ఎతేవవ్యాచారంతరాశ్చత్వశేంకానకార్యతినూచ్యతే-రా
 ఘువేంద్రస్యరఘునాయఃశ్యూరూతంశుందేశహరం ||౧||సాత్వందేశహరోరూతఇత్య
 మరః-మాంఅన్యథాచారాంతరేణమాన్వచన్యథాఃవిజానీయాఇత్యధాః || ఖ్మ ||
 స్మృతరాలజ్ఞేతిచ-కారాదాశీరధాల్పజ-నమాజ్యోగ్నిత్యధాగమాభావః || ౧౨ ||
 త్వమితిశేతు ధిలిత్వయాశుహప్రసీతాప్రయాతాచిత్రవృత్తిర్యశ్యశతధోక్తి-
 త్వదేవాదుత్తరిత్యత్యధాః-అతవివవిభావర్యాంరజస్యాంయఃకోకశ్చక్రవాకస్త
 శ్యశమాసోభమోఽయన్యశతథోక్తిః-అతివిరహాదురఇత్యధాః||౧||కోకశ్చక్రశ్చ
 క్రవాకఇత్యమరః||ఖ్మ|| ధమాదనిచే-వలాదిత్యధిచ్-కోశులానాంజనకదానాం
 రాజాకోశులరాజోదశరథస్త్రోపుత్రశ్రీరామోమన్సుభవమద్వారాత్వాంకు

లమేవకౌశలంస్వాధానాచఃతైఃకుచనం ఆబ్రవీదహోతరః॥హా॥ బ్రహ్మలూకాః
 బ్రూహసిత్వాదినాద్వికమూకత్వం. అకథితంచేతిసీతాయాఃకమూత్వంచేదజాతివృ
 త్తం॥౧౩॥ అథ శ్రుత్యయదాధ్యాంయలక్ష్మణవారామవ్యాహ॥అపిచేతి॥తదేవవివృ
 ణోః॥శిరసేతి॥హేకల్యాణిసుమిత్రాయాఅవత్యంపుమాంత్యేమితిలాక్ష్యణః॥శ్లో॥
 బహుదిభ్యశ్చేతివిజ్ఞప్త్యయఃశిరసామూర్ధ్వాకవ ఆభివాదనంసుస్థారమూరో
 త్కృతవారా - అథసుగ్రీవశఖ్యమపిజాతమితిసూచయన్నాహ॥అత్యుచ్చదితి॥సః శ్రు
 సిద్ధఃపనాకసామధిపోపిచవానరేశ్వరస్సుగ్రీవశ్చ॥౨॥ మకాటోవానరఃకీశోవనాకా
 దిత్యమరః-త్వా భద్రంకుశలమపృచ్ఛన్ పృష్టవాః॥శ్లో॥సుహృదిత్యాద్వికమూక
 త్వం॥౨౮॥ఏవమితి॥ఏవముత్తప్రకారేణభిహితయాదీక్షయా అతఏవసంభూతవి
 త్రంతతయా సంజాతవిశ్వాసతియా హేతునా॥౩॥ సమాదిత్రంభవిత్వాసావిత్వమరః-
 థయాదపేతతాలవగతసాధ్వనమృత్యుథా॥శ్లో॥అపేతాసోధేత్యాదిసాపంచమితయా

భేన శ్వాంకౌశలంకౌసలరాజపుత్రః॥అపివ ॥౨౩॥ ప॥శిరసాతవ
 సౌమిత్రురకరోదభివాదనమ్॥౨॥పృచ్ఛతోసిపిభద్రంత్యామధిపశ్చ
 వనాకసామ్॥౧౮॥గ్రీవమభిహితయాసంభూతవివృతమృతయా
 భయాపేతయాతావదనుయు క్తఃపనతనయోవావిష్కరణకార
 జం.సుగ్రీవశఖ్యమాఖ్యాయప్రాచేతసచేతశ్చవసంతతసన్నిహి
 తరామనామమంగళమంగుళీయకమన్వైప్రాయశ్చత్ ॥౧౪॥
 ప॥సౌఖ్యావహస్య పవనాత్మజనీయమాన రామాబ్దుళీయకవిలా

సీతయాతావత్తదానీమనుయుక్తఃకథంసుగ్రీవశఖ్యంజాతమిత్యాదిపృష్టస్స॥౨॥శ్రు
 త్వానుయోగిపుచ్చాచేత్యమరః-పువనతనయోహనూమాకావాలిమరణకారణంసుగ్రీ
 వశఖ్యకుఃశఖ్యం మైత్రీంశఖ్యర్యజితయశ్రుత్యయఃఆఖ్యాయనన్యకా-థయిత్వా
 ప్రాచేతసచేతశ్చవాత్మీకిమనశ్చవేత్త్యసమాసంతతసన్నిహితేననిరంతరసన్నికృష్టే
 నిరామనాహ్ను మంగళంకల్యాణరూపంవిలిఖితశ్రీరామనామవశావశోభితమి
 త్యథా॥అంగుళీయకంశ్రీరామప్రేషితామభిజ్ఞానముద్రికా-అపై స్తసీతామైప్రా
 యచ్ఛర్వంతవారా॥శ్లో॥ప్రాహుర్ద్యేత్యాదిసాధాణీయచ్చానేశః॥౧౫॥సాభ్యేతి॥జ
 నకాత్తజాయాస్సీతాయాఃపాణిక్రపహత్సదినంవివాహమపూర్వవదివసఃకర్తృ
 సౌఖ్యావహస్యపరమానందకరస్య పవనాత్మజేవహనూమతానీయమానమనీతంయ
 ప్రాహుంగుళీయకశ్రీరామాభిజ్ఞానాంగుళియుద్రికాతద్విలాకనవానరశ్యుతస్సః

భానదినశ్యశతరమింశతశ్యపూరణే - ||౪౬|| తస్యపూరణేదటానిత్యం తాదిమాసా
భామాససంవత్సరాశ్చేతిషడాగమేటిత్వాత్ జీవితకలాపంశం ||౫|| కలాస్యాన్యులితా
వృద్ధావేల్పానావంశమాత్రకేహదశాంతేపిచంద్రస్యేతివిశ్వభువిసత్యం యథాభాం
నైవిభేదేనప్రాప్తైవతతోపిసహస్రగుణాధికానందజనకత్వాదిస్యేతిభావః . ఆత్రక
లాభజనసంబంధోఽప్యసంబంధోత్తరలికాయాః క్రివసంతలిలకావృత్తం ||౫౬|| తతఃకలిత
తఃకలిగూర్హియకప్రదానానంతరం . జానకీనిస్త్రిమహామోనిరతిశయనందాశ్రమి .
తంచానుమంతంబభాషేషితాన ||౫౭|| ఆ||భాషణప్రకారమేతాహ|| మహాభాగేతి || హే
మహాభాగ పరమాతా పరగణాగ్నిసంపన్నసర్వభాసర్వప్రకారేణాస్మదురాత్మనఃపా
పిష్టశ్యరావణస్యచృమ్యురంతకః ప్రత్యాపీడతి ప్రత్యావనోభవతితత్ప్రత్యాసాద
నంతథానిశ్చితమిత్యభావః . నహ్యేతన్తదభూహనిమాత్రంకింత్యాప్రముఖాఘృతమ
పీత్యాహ ||వివిమిలివివముక్తప్రకారేణానంతర్యభిధానంయస్యాప్రయతభాస్య

కనవాసరస్యసత్యంకలాంశతలమీంభువివై వభేజేపాణిగ్ర

హేమాత్మవదినంజనకాత్మజాయాః ||౫౮|| తతస్తంజానకీనిస్త్రి

మహామోనిభాషే||౫౯|| మహాభాగసర్వభాస్యదురాత్మనఃప్ర

త్యానీవోమృత్యురేవమనలాభిధానయాః భీషణదుహిత్రాస్య

మాత్రాస్యమాత్రాప్రేషితయాభాషితంచాయమప్యనార్య

శీలస్తరియముపాయమంతరేణనమామార్యప్రత్యస్యమపా

యిష్యతినియతమహమపిపూసాదూర్షకంశత్రుయాన్ప్రా

మాత్రానిజనన్యానిన్నత్వమపానిన్యాసగమయాప్రేషితయా . వితద్వా తాకథనా
భాం . ప్రహితయావిభీషణదుహిత్రావిభీషణపుత్రికయాభాషితంచకథితమపిఆతః
నార్యశీలస్త్రుత్యభావోయంచావహాపితమరియంచతుభాం . చతురశ్యతావాన్యమ
రలావశ్యేతిప్రత్యయఃఆద్యక్షరలోపశ్చడిపాయకుంతరేణదండోపాయంవిశేష్యర్థః
అంతరాంతరేణయైకైతిద్విటీయామామార్యపుత్రస్యరాజపుత్రస్యశ్రీరామస్య . ఆ
ర్యపుత్రేతిరాజపుత్రాణామభిధానంఆరో . బ్రాహ్మణకుమారయోః రాజావేతివిపాత
నాత్ . ససమపాపిష్యతిసాన్యతి . దండోవ్యయమిలంబేనైవప్రయోగవ్యభిత్వా
హ||నియతమి||అహమపినియతంవిశ్చితంమాసాదూర్షకంపివమాశస్యపరిష్టేదిత్య
భావః . శ్వపకాకదీనాకప్రాణాకధారయతునిర్వృథుం . శతదృషేత్వాదినాకుము
||౧|| తస్యయినశకమ్మయాంశతానభవేయమకథార్యకేవలతంత్యయ్యమీత్యభాషితిభా

ః ఇతి సంబంధః || తథా చ రామా యః || ఘ్నః || ధారణియో మిమాంసుః కుజీవితం శక్తునూ
 దనః | మా సాయాధ్వంస జీవీష్యేత్వయా హీనాన్మహత్తజైతి || ౧౮ || ఏతదతి || ఏతత్ప్రతాప
 చనః కాణ్యకాశ్రుత్వా మారుతిః హనుమాన్ - హేమ సమభావే మహాసామర్థ్యం సంకు
 స్మేనామర్థ్యకామత్రవరమపాతి ప్రత్యస్తయ క్షమితి ద్రవ్యవ్యం - మాభేషీ భావయం
 మాప్రాప్నుహి భవంతీం పూజ్యాం త్వాం పవాన్మే వసగ్ - యథే ధారయన్మే వ - రూఢా
 ముల్లంఘితసాగర ఉద్దీణా శుమూర్తస్సర్వః రఘువరశ్యశ్రీ రామస్య చరణశరసిజన
 మీపంపాదక మలశమీ పుమసయాస్యామి ప్రాప్నోమి మామనమధః సంసమధః యే
 థానమస్య స్వేత్వభిహితవానువాచ ఆపిచేత్వథః || ౧౯ || మహామహీ గ్రతిః సోయం
 హనుమాన్ స్వ సామర్థ్యం పరిక్షా నాయమహతామహీత్రే గగిణా శ్రీ శ్రీ చీంసమా
 నాం పృథ్విముపేయవాన్ ప్రాప్తవాన్ || ౨౦ || మహీధ్ర శిఖరియ్యై భృదిత్య మరః - యయా

తాన్ కృపణాన్ ధారయిత్ మితి || ౧౮ || ఏతదాకణ్యకామారుతిమన్
 హేమభావేమాభేషీ భావంతీం పవాన్మే వతూణాముల్లంఘితసా
 గరః రఘువరచరణనరసిజసమీపముపయాస్యా మిమామసమర్థం
 న సమర్థయేథా ఇత్యభిహితవాన్ || ౧౯ || కిం చ | వ | మహామహీధ్య
 సశ్రీ చీంసోయం పృథ్విముపేయివాన్ | యయా నూనమపాంరా
 శిః సుల్యాతుల్యాం దశాం దధా || ౨౦ || ప || ఆథతమువాచ సాజనకరా
 జనుతాముదితాః ముతవదుష్కరం చరణలంఘిత వారినిధేః | ఆపి
 తుమయా సహస్ల వగ్గుం గవయాస్యసి చేన్నియతమపాయినీపరి
 ణమేద్భవతః పదవీ || అన్యచ్ఛ || ౨౧ || ౩ || పాతి వ్రత్యముతాశనెన

దేహవృద్ధ్యా లికాం రాశిః సముద్రః - కుల్యాతుల్యామలీకృతశరిత్వ మానాదశాంధీం
 దధౌత్రతవాన్ || ౨౧ || కుల్యాత్పత్నీత్రిమా శుదిత్య మరః హనుమాద్దేహపేక్షాను సముద్రో
 ల్పైవైవ ప్రతీయత ఇతి భావః || ౨౦ || అథే || అథ హనుమాద్దేహవృద్ధిశానానంతరం - జన
 కరాజసతా సీతా ముదితా నంతు హైశుశీతమాంజనయమువాచ - హే అంజనయ - చర
 తాధ్యం లంఘిత స్త్రీణాః వారినిధి స్త్రీముద్రో యస్య తవదుష్కరం తతువామశక్యం కా
 ర్యం కిం కిమప్తికిం దిడదీనా స్తీత్యథః - ఆపి తుకింతు - హే శ్చ వగ్గుం గవవానరోత్రణి
 మయా నహత్వేయా శ్యుశిగమిష్యసి చేద్భవతః ఇతి వదవీ మా గాః - ఆపాయినీ దివాప్త
 చరిణమేద్భవత్ - శంః టయుక్తా భవిష్యతి - అన్యచ్ఛ కిచేత్వథః || ౨౧ || పాతి వ్ర

ద్వస్తీభూతంకుర్యాంఽరోమి-యదితహి-దాశరథౌశ్రీరామస్యశరన్య దానన్య ఆ
 త్తోచితాస్వామరూపాపారణాఘోషాస్త్రప్రితియావత్-వభవేన్నస్యారసత్వంయ
 థాకాంసాత్రసందేహాభివ్యథాః- శ్రీరామదాదేనైవరావణ హాననంకతకవ్య మితి
 భావః- శ్రీరామస్యాశక్తిర్వాసవహత్వాత్పమమైతన్నయన్యతఃఇతి॥పయంతరమీహ-
 త్రించెతి॥చయేతస్మాత్ర మైవసభవతీత్యథాః- వితన్యదాశరథేర్యశోదానత్తో
 ద్భవాశత్సమాఖ్యాతదేవనిశావలిశ్చంద్రోపీతిరూపకం- ప్రక్షానకాంతిఃప్రక్షీణ
 శోభోధావత్-శ్వసామథ్యోనైవసీతారావణంవిహాతవత్తీరామద్విత్యుపపదాతః
 కిమిత్యశక్తిః-శ్చంద్రవిద్యతీత్యథాః అతఃశ్రీరామచరిత్యాదంతామంత్రణంరఘువ
 తోంఘునాయతేశాసితరావణవిభ్వాంసితరావణేన శ్రీరామేణరావణేర్విభ్వాంసితేశతీత్య
 థాః-మమయా శాస్త్రప్రతిప్రయాణంక్రేయస్తీత్రశస్యాక్రేష్టేతియావత్ ॥౪॥ప్ర
 శస్యస్యశ్ర ఇతిప్రదేశః అతోమయై వమాగతునయన్య తేశ్రీరామాయథాః

యదితంకుర్యామహంభస్తసాత్సత్వం దాశరథేశ్వరస్యసభ వేదా
 త్తోచితాపారణాః॥చైత్రస్య యశోనికాధరింపి ప్రస్తునకాంతి
 భావేద్భ్యా తత్త్వా సితరావణేఘుతాయాప్రామమశ్రే
 యసీ॥౬౨॥౪॥పవంవ్యాహృతఃపవనసుతస్సీతాంవిసీతాంపునరా
 బభాషే ॥౬౩॥ప్రమామాయామృగేతవమై ధితివందితాయాఃశ్వా
 ఘామృగేగపునరాగరిత్యయుక్తమ్ | ఎహకథాపిభువనెవితతా
 యదిస్యాత్కామరామధనుషఃప్రధితాప్రశస్తిః ॥.....॥

శ్రీకూగచ్ఛేత్తథాస్వయాప్రోత్సహితవ్యఇతిభావః॥ కర్మాపరణాస్సంస్పృష్టిః-శా
 దుఃఖాదిక్రీడితంవృత్తమ్ ॥ ౬౨ ॥ వివమితి ॥ వివమనెన ప్రకారేణ-వ్యాహృతః
 యక్షస్సకావ్యయ్యైతిశ్లేషః-వనసుతోహనూమావినీతాంసీనయన్యైకాంసీతాంపు
 న అబభాషేఇతిక్రవాః.....॥

౬౩ ॥తదేవాహ॥భూయోఽహిమైధిలీమాయామృగేణకనకమృగేణవందితాయాఃప్ర
 తారితాయాఃవిప్రలభాయాఇతియావత్-తవనుహనుభావాయాఇతిభావః శాభామృగే
 ణవానరేణపునరాగతిః శ్రత్యాగమనమిత్యేతదయుక్తమనహంవంచనెనాకహరణం
 పునస్స కోచేనాగమనంచైత్యేతత్సంభావితాయావ్రవనయుక్తమితిభావః-రాజ్ఞాః పు
 నా రాజనాగైశ్చైత్యేతత్సంభవయుక్తమితిభావఃకించపిమైధిలీకథావారాపి-భువనెజ
 గతిః॥౬౪॥పవంభువనంజగద్విస్మయకమితతావిద్యైతాప్రచురాప్యైద్వదితహి-దామ

శనుఃశ్రీరామచంద్రస్యజగత్ప్రసిద్ధస్యేతిభావః- కానామకావాప్రశస్తీఃపరసి
 రాశకత్వప్రయుక్తభూతిఃప్రథితాప్రసిద్ధాస్యాదితేషఃసన్యాదేవేత్యభావః - అత
 స్త్యయాలృకాలగ్నేశసహిష్ణుతయాప్రసాదవ్యంశ్రీరామేణపునరాగత్య రావణంజి
 త్వాత్వంప్రత్యానెతవ్యాచెత్యయమేవరాధాంత ఇతిభావః-వసంతతిలకావృక్షమ్॥
 ౬౮॥ఆథసీతావ్రశంసాపూర్వకంఘృగమయన్నాహమితివిషయవాకింతాలయావన
 కరైరనైవేవచనైరలమిత్యభావః-సుతఇత్యేతత్సృజ్యమిదమేవచింతితం పర్యాలోచి
 తంసమయాచితత్వేనైతదేవచింతితమిత్యభావః॥ఇతిశేతుప్రకరణప్రకారాది స
 మాప్తేష్విత్యమరఃకిమేతదిత్యల్లహయదిత్యాదినారాఘవస్యరఘువంశోద్భవస్యశ్రీ
 రామస్యగృహిణ్యాధమకపత్వాన్యాయదహాయుక్తతదేవనిశ్చితంసిరీతం- ఈదృ
 శస్యలసిర్వాద్యస్యేత్యభావః-సమాచారస్యపాతివ్రత్యధమకస్య యదృచ్ఛతతుల్యం
 తదేవప్రకాశితమభివ్యంజితం-రావణాపరాధప్రక్రియా యాయదిదమగుణంలనుయా

౬౮ ॥ గింబహునే త్యేతదేవచింతితంయదహంరాఘవగృహి
 త్యాస్తదేవనిశ్చితంయత్సద్భవమీదృశస్యసమాచారస్యతదేవప్ర
 కాశితంయదనుగుణంరావణాపరాధప్రక్రియాయాస్తదేవాను
 మ్మోదితంయదనుకూలం కులవధూశీలస్యతదేవకథితంయదుచి
 తంక్షత్రియాణీవాణీప్రక్రమస్యతదేవోపక్రాంతమితిబహుళః
 ప్రశస్యసర్వభారామలక్ష్యసౌలంకామిమాంప్రాప్తావితిజానకి

పం-తదేవానుమోదితం అభ్యుపగతం - కులవధుశీలస్యకులస్త్రీస్తృభావస్యయదనుకూ
 లంసమృతంతేజకథితంక్షత్రియాణీక్షత్రికులోద్భవా-ఆర్యక్షత్రియాభ్యాం
 పేతిజీవతనుగాగమత్పతస్యవాణీప్రక్రమస్యవచనపరిపాట్వాయభు చితం తదేవో
 పక్రాంతమారబం-ఇత్యేవంబహుళవిషయవారంప్రశస్యప్రస్తుత-హేవానకిసర్వ
 భాసర్వప్రకారేణ-ప్రకారవచనేథాపరామలక్ష్యసౌలంకామిమాంప్రాప్తాప్రవి
 ష్టాదానీహిలవబుధ్యస్య-తథాఇమంజనంకామిత్యభావః -ప్రసాదాపునగంతుంపూ
 రణశబ్దదుపసగేణభావ్యధాన్యవాధఃఆతపివనిప్రసాదంగంకమిత్యమరః
 లనుజానీహి ఆజ్ఞాపయతీతవపునఃప్రప్తవ్యంకిందివశిష్టంవిద్యతృత్యాహికించెతి॥
 తదేవానాకాశ్చిత్తేనైతిశ్రీరామస్తేన-కునవంశోద్భవేనశ్రీరామేణ-విదితపూర్వం
 పూర్వవిజ్ఞాపితమిత్యభావః-సుస్థువేతిసమాసః-కిమసింహితిజ్ఞాపితవాచకవస్తునీయ

తాం ప్రతిపాద్యతాం ఐత్యాదిభావ ఇతి సంబంధః || ౬౫ || తతః కేం జాతం కత్రా హానేతి ||
 హానీతా-తుశబ్దో వ్యభాసిద్ధుం సంశ్యస్త్యత క్తవ్యాభావస్త్యతాదీజోద్బృథక చింతాను
 భావం సమపాదనుభవీయేత్యర్థః నిశ్చిత్య తదుక్తం - సద్విశాస్త్యప్తచింతాద్యాస్త్యవీజ
 శ్శబ్దోధ కా ఇతి-అథ ప్రత్యభిజ్ఞానాభ్యామితామాహురేతి తురాపూర్వం - ఖలుశ
 బ్దో వాక్యాలంకార-తరుణతరైరత్యంతరుజ్జేతత్యభివృద్ధేః రమణీయతయా సుందర
 యా హేతుః - అథవా తరుణతరావైరవోద్భవంతత్రథోక్తం అతవివరమణీయంచత
 స్మభావస్తతాతయా ముందీభవన్నందనవైభవం ఇంద్రోద్భావసాభాగ్యాతిశయాయ
 స్తాస్త్యత్యక్తత్రథోక్త ఇత్యతిశయోక్తిః - చిత్రకూటవటవనేచిత్రకూటాచలవటాపినే
 రఘువందనో-పధానీకృతః ఉపహితాకృతః అంతః ఉత్పన్నో మస్యాస్తస్యాని || ఉపధా
 నయాపబహ్మమిత్యమరః-మమపయోధరశునినరేకుచస్రాగేశ్చతరసఖరాగైః |
 తినిశితసఖముఖేః నిరచితం కృతం చిచారణం ఖండనం యేన తంత్రోక్తం-ధారాధరఇతి

జానీహ్యనుజానీహీ మంజనం ప్రస్థాతుం కిం వకామ స్థే జేః చిత
 పూర్వమభిజ్ఞానం కిమపిదీయతామితి || ౬౫ || ౫ || సాతుదీపుం విరి
 త్వస్య నిశ్చేత్యపురాఖలుచిత్రకూటవనేతరుణతరతరుమణీయత
 యా ముందీభవన్నందనవైభవేరఘునందనోనోపధానీకృతాంగా
 యామమపయోధర పరిసరేఖరతరసఖరాగ్రవిరచితవిహరణం
 ధారాధరనామానంకాకంఠఘటతీర్థ్యలోకయత్ || ౬౬ || ప|| మ
 శరూపమశేషయాసనాస్తం విజహౌవాశవివాయపేసవీరః | ఆ

నామయశ్యతంకాకంకాకాసురంఘువతిః క్రీరామః వ్యలోకయత్ అశ్వశృంగే || ౬౬ ||
 ఆ || తతః కేం జాతం కత్రా హానేతి || మశేతివః వీరః శ్రీరామః వాసవస్యాచర్యంతుమావా
 సునిః || ఖ్లు || అత ఇహ సచాసాచాయస్వనతస్త్వే ఇంద్రపుత్రే కాకాసురే-మశరూపమ
 శేషయాసనాస్తంధభాకారాశుప్రప్త్యైవైవహౌవాశయైష్ట్య - అథ ప్రయోగానంత
 రం-సః తాన్మగవస్థాపన్నః చిగ్రకాలజీవీ కాళః తస్య క్రీరామస్య కృపయాదయయాహ
 తమహీమాత్రం యశ్య సత్రథోక్తస్సక్తాయథాభావం జ్ఞానిరంజీవతీతి చిరజీవ ఇత్య
 వ్యభావామథేయం ధౌ-చిత్రభిజ్ఞానం శ్రీరామా యత్ర మేతి వాక్యశేషః సోయం బృ
 హ్మస్యాచర్యతస్య శతశ్శాంతరాభావాత్తమేవచరమకారుణికం శ్రీరామం శరణంగ
 త్యాపునస్తత్క్రూపయా అమోఘాయ బ్రహ్మస్థాయనేత్రమేకం దత్వా ముక్తోభాదిత్య
 వః || ని || చిరజీవీచేకదపి మూలాభిః పితవధాన ఇత్యమరః తథారామాయణం || ఖ్లు స

చభాంసంవదాన్యహ్యహ్యైశాన్యైగయోజయో-సదీప్తభవకాలాగ్నిజాన్యా
 లాభిముఖాద్విజం- సతంప్రదీప్తంబయోవదభాంతంబాయసంప్రతి-తతస్తంబాయ
 సందభా-సంబంధేనుజగామహేతి-బోధిత్యందసికంపుత్రమ్ || ౬౭ || ఇతంబాచకరూ
 చిమగ్నిజ్ఞానందత్వానద ప్రతివస్తురూపందామంపావతా-తేత్యాహ|| సేతి|| సైమసీతా
 చరిచితకథాత్మరణేనపూర్వానుభూతవృత్తాంతవృత్త్యాద్విగుణితాద్విరావృత్తాదుదా-
 శాదురవసాథున్యాసానతథోక్తాసతీ-కేశపినద్ధంబిమరాచ్చదితం|| ౬౮ || అపిధానలెరో
 ధానపిధానచ్చాదిసానిచేత్యమరి|| యో|| వప్తివాగుంరల్లోపమహాప్రోకుపసగయోః
 ఇత్యపెరకారలోపః-సహ్యతెకమ-చిత్తఃఅవరమస్యత్ ఇదంవత్సమణ-మూడామ
 ణిమిత్యథాః-ఉన్మచ్చవికృత్య|| ౬౯ || మూడామణిమితి|| కృశానిరహవేదనవశాత్ కా
 ర్యావస్థాపనానిలంగానియస్యాస్యాకాగ్నితస్వీతా || యో|| అతఃగాత్రకలెత్వ
 త్వేతివక్తవ్యమితిబీద-విశాస్యాత్ రావణాఃయఃసంప్రాసఃభిఃతేనపుంజితఃపిండిభా

ధతత్కృపయాహృతాఃమిత్రశ్చి రజీవీసదధౌ యథాభా-
 సంజ్ఞామ్ || ౭౦ || గ|| సైమచరిచితకథాస్తరరణద్విగుణితదుదా-శా
 కేశపినద్ధమవరమిదమున్మచ్చ|| ౬౯ || వ-మూడామణింకపివరస్యద
 దాదశాస్యసంప్రాసపుంజితరుషాగ్నిదశంకృతాంగీ | ఆదాయత
 త్ప్ర-చరిత్రార్పమసాప్రతప్తేమాణిక్యగభావదనోరగతుల్యబా

తోయారుషాగ్నికోగ్రాగ్నితస్యదశవదశాలవసాధాయశ్శతంకథోక్తం || యో || రుష
 త్రహలంతాద్వికలాపట్టాపలత్రోత్ప్రేయమప్రాణితానిదశానా-మూడామణి-శిరో
 రత్నంకపివరస్యవాసరోత్రమస్యహనుమతఃదౌశ్రీరామాయపితమపిజగదేశ-యతి
 చత్తవలీలత్రకపివరశ్యేలివంబంధసామాన్యేషష్టి|| యో|| యతఃకమ-తాయమభివైగ్నివ
 సంవదానమితిసంప్రదానసంజ్ఞానభవతి-స్వనివృత్తిచరస్వత్వరూపస్యాభావాన
 హిస్వీయంధనమపైదీయితేతింతుప్రత్యభిజ్ఞానప్రదశానమా-త్రేణుణిదానవ్యపదే
 శః తథాచనస్వపమపిరజకస్యవత్ప్రేదితాతేస్తు తఃపుష్కదదాతీత్యత్రాపిప్రా
 ప్నోతి-చోద్యయద్భావ్యదైతదస్తి-దానఃహివామభూజ్యానుగ్రహకామ్యయద్రవ్య
 చరిత్యాగఃవరవ్యత్వాపాదనంచనితచ్ఛేహనాస్తీతిన్యానకారేణోక్తంసమ-భాష్యకా
 రమతేతుచతుర్థ్యావభావ్యంతథారత్రయటా-రైఃవైచ్చిదన్వభాసంజ్ఞావిధానాద్దదా
 తివిషయనివసంప్రదానసంజ్ఞేత్యభ్యుతగతం- దానంవస్వత్వస్వనివృత్తిచరస్వత్వా

స్వప్రకృతీతిత్ర త్యాఖ్యాతముభయముక్తృలస్యత్రభాష్యకారేణసంజ్ఞాభ్యవగ
 ము-తథాచక్రియాగ్రహణస్యగత్యధాకమణివిహితస్యసూత్రస్యచపత్యాఖ్యా
 వంకృతంతథాన్వత్వనివృత్త్యభావవద్దానేప్రయోగోన్వత్వతేన సూద్రయమవిధా
 ద్యాదితిఖండికోపాధ్యానస్యచపటికాండదాతీతిచసశ్చసంచముచపాదిత్యాదితి
 లతఃకపివరితత్ప్రతిపూర్వోతస్యాస్తీతాయఃసమిష్టా-రపూర్వకమదాయస్వీకృ
 త్యమణివిహితేమః-మాణిక్యగర్భయస్యతత్తాణిక్యగథకాండవనంపక్ష్యంయన్వ తేన
 తథోక్షేనఊరగేణనర్పేతుల్యఃసదృశఃబాహుర్యస్యసంధోక్తస్యకా - ప్రకట్టపృథ్విత
 వా-ఉచమతిస్యాశ్చపూర్వోక్తాంతారేణసంప్రప్తి-వనంతతిలకావృత్తు||౬౯||
 తతఃపృథ్విసానంతరంప్రభంజనాత్తజోవాయుసూనుకృతకృత్యంకృతాథాశ్చకా
 నిగ-త్యసీతాపాన్నిధ్యాన్నిమగ్రమ్యఃజాగమనంనిశాచరవతేరావణస్య'ప్రకా
 శయితుంవగ్రకటంతుమశోకవనికాంబభంజమమదగ్రాడిత్వాటయమాపేవ్యథాః||
 ౭౦||తదేవాచ||స్వేతి||స్వకృతే ౬౯ః సజచంక్రమణియాభిఃశాఖానాం(ప్ర)మా
 మః||౬౯||గ||తతఃకృతకృత్యఎవనిశాచరవ తేప్రకాశయితుంని
 జాగమనమశోకవనికాంబభంజప్రభంజనాత్తజః||౭౦||స||స్వకృ
 త్యైశ్యాఖానామవనతి మతీవప్ర కటయన్నమాగేణాభ్రాన్య
 స్ఫరికలితభంగస్సమనసామ్ ద్విజానాంసంత్రాసంశ్రుతమధు
 రవాచాంవిరచయన్నయంలజ్జోద్యానేదశవడనలీలామతనుత||

కాండతి వాత్యంతమవనశంభుగ్నత్వతి ప్ర కటయన్వగతయన్-అన్యతగ్రస్వకృ
 త్యైనిజవ్యాపారైఃశాఖానాంవేదభేదానాంఅతీవావనతిసమ్యగ్నవేచనం(ప్ర
 కటయన్ స్ఫుటికుర్వక|| ని||శాఖావేదవగ్రభేదేమదావంప్రే(ప్ర)మాంకయారి
 త్యభయతాగ్రహణవశ-తథాఅమాగేణలన్యమాగేణాభ్రామ్యకాసంశరకా
 వ్యక్రలోకవిరుద్ధమాగేణావతమానః||ప్ర||శాఖాగ్రత్యాదినానికల్పాత్ శన్వత్వ
 యః-సుమనసాంపుష్పానాంఅన్య త్రదేవానాంచపరికలితభంగోవిరచితవ్యామ
 విత్వధాః||౭౧||సుమనాఃపుష్పమాలతోవ్యస్తీ ౭౧వబుధయోఃపుమానిత్యభయ త్రాపి
 వైజయంతీ-తథాశ్చగ్రతిమధురవాచాంశోగత్యానందకరవాచాంద్విజానాంఅండజానాం
 అన్యత్ర శ్రుతిమధురవాచామామ్నయమనోహరవచనాశ్చాంద్వి జానాంవిప్రా
 నాంసం(ప్ర)సంభయంవిరచయన్ పుర్వక||ని|| శ్రుతిః(ప్ర)త్రేతథామ్నయే
 వందవిప్రా-డజాద్విజాతిత్వధయత్రాపివిత్వ ప్రకాశాదుః అయంహనుమాకః

లంఘోద్యోతేత్యోకవనితాయాం-వశవదనలీలాంరావణవిధిమమృతసుతతత్రఅన్య
 త్రాసుభావతత్పద్యశీలీలమితివాద్యశ్శయేపాదసంకవద్యస్తుశంబంధరూపానిద
 శోక-పాదోక్తశ్చైవనుప్రాణితేజినంతరః-శిఖిరీణీవృక్షః || ౭౧ || తదన్వితి || తదను
 ల్యోకవనితాభంగాంతరంసరభవంసవేగం || ౭౨ || రభాసోవేగహమాయాదివిశ్వః-
 తరక్షఃవనపరిపాలనం ప్రయోజమస్యారక్షః || ౭౩ || ప్రయోజనమిత్యేవచాసార
 త్తోగత్యల్యోకవనపరిపాలకరాక్షసనివహిత్యభాః-తెనవివేదితంబ్రజ్ఞాపితంయత్స
 మదావశకదసంవాసరక్యత్యోకవనభృంగః || ౭౪ || స్యాదేతదేవప్రమదావనమంతఃపు
 రోదితమిత్యుచరః || ౭౫ || వద్యాదోగ్యతరస్యమితిప్రాప్త్యేన-శూతానామపితేన కృద్ధే
 నగవదనేనరావదేనప్రేషితాకాప్రహతాకా-పితృ-ఉతిశింకరభయంకరాకా-శింక
 రాకా-అశింకహస్త్ర-శుభ్యాకాకా-జింకరానిత్యభాః-తథావరామాయణం || ౭౬ ||
 తేమమశీతిహాస్త్రంశింకరాణాంతరస్పినామితి || ౭౭ || మేఘవర్షాభయేమగ్యశీలీ

౭౧॥ గోత్రం ను సరళ సమారక్షకరక్షో గణి వేదిత ప్రచుదావ
 నకదన ప్రస సతదశవదన ప్రేషితాక పితృ పటింకరభయం
 కరాన్నింక రాకా ప్రహస్తల శ్రేణజమ్మ మానినాసహని
 హత్య శత్యతోరణమువ గతవతి హ నూమతి ॥ ౭౨॥ గోవునరపిని
 శమి తామితనిశిచంగణమారణో రావణస్స చి బాన్వశ్చ స
 భ్వాననప రాక్ర మాన్వ హనన ప్రముఖాన్వ లీముఖంజీవ

శోముఁగఁమఁ-ప్రహరపుత్రే ప్రహసాఖ్యమంప్రవరతమగునఁబుఁమలిసా
 నుచువిహత్యచరయిత్వాహనూమతిచైత్యతోరణంప్రాసాదవ్హారోచరితమభాగముప
 గతపతినిదికలిసతి || ౭౨ || పునరికంపునభూయాయాపినశమితంహతకేఁమ్మః || శ్రావికం

అమితవిచిత్రగణానందంబశీతనూత్రశంఖ్యాకరాక్షసవివహనంపూరణంయస్య
తథోక్తస్సకరావణఃపంచావనవరాక్రమః-సింహుల్యబలాక్రమసప్తవ
ముఖాక్రమాననాదీ-పంచసలిఖా-మంత్రిసుతా-వలీశుఖంతానరంజీవ
గ్రాహంకృహీధ్యం || ఖ్లే || జీవతీతిజీవఃఇహుచథలమణిఃకప్రత్యయః-జీవంతంకృహీ
త్వాజీవగ్రాహంకృహ్యంత్యత్యగః-దూతవధస్సూత్రనిషిధత్వాత్-జీవతప్తస్యవి
లాక్షణకౌలుకాద్యతిథాః || ఖ్లే || సమాలేత్యాదిహాగముల్-ప్రత్యయఃకమితిత్యాద
మపయోగఃఇత్తుత్త్యతిత్యః-హుహిణిత్ప్రేషితవాత్||*|| హిగౌతవతిథాహి

నమఃశివాయ || 23 || తత్రేతి తత్ర చైతన్య తోరణ-తానపిపంబసవివా తోరణవరి
 ఘోరతగణపార్థక తనపంబతాంబరణంసీత్యానికత్యేత్యథాః కుమారుముః
 భువభువతిహంధాశరధిదూతభిద్యేవమాత్మాచక్రున్మోషయంతం || శ్లో || దాసోహంకో
 సలేంద్రస్యరామస్యాస్తిప్రకరుణజతివారంవారమాత్మానంప్రఖ్యాతయతమిత్త
 థాః-కుమారుతంబయంతునిగ్మ హితునిభిలక్షసానియంతాసకల రాక్షససా
 ర్యభౌమః-రావణ-అభ్యక్షంభురోవలికానంసమరణంబాతమమారంబాభ్యువిజిత
 నూజమధ్యక్షేవత్ || శ్లో || హిలో దిత్త్యథాః || 24 || రక్షతితిరక్షస్సంఘట్టనేనరాక్షససం
 తాదవేవత్వస్సంఘట్టనేనేతిచారక్షఃస్థలసంఘరుణజేనమాణికృతాః తోది
 తాఃకనకకుహలిత్రయః కాంధనమయోన్నతకుద్ధానియస్యతథోక్తయన్తై త్వం
 ప్రాసాదప్రదుర్ధయాతదుత్పన్నయాథూర్వాపరాగేఽతికాలేనియతకాలే-నక్షతా

ప్రాకంఘ్రహీధ్వమితి || శ్లో || తత్ర తానపి
 తోంబపరిఘో పశ్చిమపశ్చి తాంబీత్యా ముహుముఃముః
 నాశరధిమాతోహమి త్యాత్మానముద్గోషయంతంకనూమం
 తనియంకనియంతా నిలిరక్షసామస్యభ్యక్తుమక్షసమా
 రమస్యక్షేపత్ || 25 || పరిక్షస్సంఘటమాణీకృతరనమః
 భిక్షువై త్యోగ్ధమాభ్యా నక్షత్రా తామకాలేనరణమరుణ
 యన్వీరలక్ష్యమేతఃరక్షిత్సూరాభ్య శారాక్షీతలఘలకే
 యైపణీయాంకనూమానక్షత్రీదాంబిధాతుందశముఖనగ

కాంశరణింబికాశంబరుణయకాంబరుణీమర్కన్మిత్తభిశయోక్తిః || శ్లో || కరుణభూత్
 క్షురోతీతిగ్మంతాల్లటశ్రాదేశః-అతపవవీరలక్ష్య విజయత్రయాశుజితోహహ
 నూమాకంరక్షిత్సూరా రాక్షసయథాదిత్యాభ్యానాతాస్తథోక్తాభ్యా రాక్షివ
 కరణానియస్యాంతామితిబహువ్రీహిః-కృదినపవయవివయో-కారశబ్దస్య స్త్రీ
 రింగప్రయోగః || 26 || స్త్రీస్యాత్మాచిత్తృణాభ్యానివివయోపవయయదీత్యభిధానా
 క్షీతతలమపలకంతస్యైవణీయాంప్రవరణీయాం-అక్షత్రీదాం అక్షకుమర
 సుంహరణశ్లో-మిశమ్యతకేలింబ-దశమఖనగీవత్వరెలంకాపురప్రాంగదేవిధా
 కుంకకుంబంబరత్వరాంభృతవా-రక్షిత్సూరాభ్య శారాక్షీతలఘలకేయైపణీ
 యానితిచారక్షిత్సూరాదిత్యాభ్యా యేయంతాశారానక్షీవకరణాక్షీతలఘలకే
 యైపణీయాం నివాసనియాం విధాయేతికేఽపివ్యత్సహసం-అగ్రశరశబ్దస్యకా

కాంతశ్చేనపున్రింగతాయాంకవిరేవత్రమాం॥౨౧॥పూజితేమృగైశ్చామృతేమృదవనా
 పాశతాశ్చలేఇత్యమః॥శ్లేషసంక్షేపాణాంయూపకలంకారః॥స్వగ్రహవృత్తమ్॥
 ౨౧॥తత్త్వణమితి॥తత్త్వణంతస్త్విన్నేవతదక్షణదాచరాజాంరాక్షసానాంమిషతాంపి
 శ్చిత్తామేవసతాంమిషతక్షణదాచరాశనాదృత్యేత్యథా॥౨౨॥పక్షిచానాదరఇతి
 పక్ష్యరంగేరణరంగేనష్టపక్ష్యత్యంతక్షమినాశకృత్యధిష్ఠాదితంసర్వతాతంయేనస
 తథోక్తఃతథాడిత్యాదితస్తంభజాతేనసముత్పాదితస్తంభసంభూతేనజాతవేదసా ఆ
 గ్నినానంభృతుణజనితాగ్నినేత్యథా॥వైత్యప్రాసాదవైత్యగోవురందగ్ధా స
 మీరసుతోహనూమాకాభూయఃపునరత్యుపాశ్రితతోరణఃసమధిరూఢతోరణాంత
 రోబభూవఃపూర్వతోరణస్యతదాదగ్ధత్వాత్తోరణాంతరసమాశ్రితత్వంతత్రవృ
 వ్యంతథాచరామాయణం॥౨౩॥ప్రాసాదస్యకుహంతస్యస్తంభంహేమపమిష్కృత
 మ్-ఉత్పాటయిత్వావేగేనహనుమాన్వననాత్తజఃతతస్తంభాగ్రయామాసశతథారం
 మహాబలఃతత్రచాగ్నిసమభవత్పూసాదంచావ్యదభ్యులేలిచినలవృత్తాంతమక్షు

రీదత్వరేతత్వరేసా॥౨౪॥౫॥తత్క్షణక్షణదాచరాణాం
 మిషతామేవనిష్ఠాదితరంగనిష్టపక్ష్యత్యవైచిత్యప్రాసా
 దముత్పాదితస్తమ్భజాతజాతవేదసాదగ్ధా భూయోప్య
 పాశ్రితతోరణస్సమీరణసుతోబభూవపరమపిష్కృతాంతంశు
 త్వాకుపితస్యనిశాచరపతేయగవదేవనిపేతుఃపుత్రేపుత్రా
 మజితసమితిహేతోర్వింశతిదృష్టయః॥౨౬॥౨౭॥మిషభువ

మారనినాశతాతామపిశ్రుత్వాకుపితస్యనిశాచరపతేయగవదేవనిపేతుఃపుత్రేపుత్రా
 విశంతిసంఖ్యాకాలపివృక్షాసమితిహేతోయద్ధాధామిత్యథా॥౨౮॥సమిత్వాజిసమి
 ద్భృథఇత్యమః॥పక్షిహేతువ్రయాగఇతిపక్ష్యేపుత్రేనిదతనూజేసుత్రావజితఇతి
 గ్రజితియగపనేకవారమేవనిపేతుఃప్రశుప్రత్యమేవలన్యసాశనసమభోనా
 న్యజితిగారవాదరాశ్యామేకదైక్షనిఖిలాభిరశిష్యప్రిభిఃరావణాపుత్రమింద్రజితమ
 ద్రాక్షీదిత్యథా॥౨౯॥తతఃకింతత్రాహలనిమిషేతి॥సనిద్యంతేనిమేపాదియే
 మంతేలనిమిమేదేవా॥౩౦॥ఇగువధలక్షణఃకత్యయః-తేమంభువనేస్వర్లోకేవా
 న్యోమ్నిఅంతరిక్షేభువలోకేవాభూతలెవా-సమరమువగతంరణోస్త్రఖంత్వాంబీ
 షేతుద్రష్టుం-యదాథాంతుకింపత్రవ్యమిత్యథా॥కస్సుకుథాఃశక్తఃనకోపీత్యథా
 భూభువనస్వలోకేమనరచారణమరాజాంసర్వమేమపిజగదేకపీరేగర్వయాన్తి

తత్వాదిభావః-ఇత్యేవంభూతేనమతివచనేన సుతివాక్యేనమేనునాదమింద్రజితంశ్చ
 ఘోషాశ్రుశంసయితామేంద్రరావణః-ఇత్యంభూతమిహశ్రవణ
 ప్రాశస్త్యమున్నైతితే-ప్రాశస్త్యోరప్రేషితవా-మూలీనీవృత్తం॥౨౭॥నేతు
 ముః॥౨౭॥దరపతేరావణస్య-శోకసంబంధంనేతుంప్రాశస్త్యకుంతభారామసం
 చమూరామసపేషాంశయితుం-తథాతస్యరావణస్యఅంతఃపురయోషితః అవరోధ
 కర్తవ్యఃతాసంభాషణంబనానిమూర్యాదమిత్యథః॥ఇతి॥వృద్ధిసేత్వాదివాక్యతీయాదిక
 ల్పాత్పక్షేద్వితీయారోదనం బ్రశ్రుమోచనంరచయితుంకర్తుకాంతథానూర్యాచరి
 ద్రమసోదివాకరనికారయోఅపూరాత్రంస్వకరప్రసారజనజగచ్ఛోధకయో
 రిభావః-దేవతాద్వంద్వేచేదీర్థుః - ప్రవేశభికలాంప్రవేశరహితాంరావణభ
 యార్థ్యుత్పత్తివృత్త్యభావాదిభావః-అంతాపురీమగ్నివావాలానలేనశుద్ధాప్రది

నేవావ్యోమ్నివాభూతలేవానమరముపగతంత్యాంవీక్షితం
 కస్మిన్పుష్క- | ఇతినుతివచనేనశ్లాఘయన్తేషునాదంప్రవగ
 మ్నిహనయేదిప్రాహిణోద్రామసేంద్రః ॥౨౭॥ ప-నేతుం
 శోకసంనికావ-పతేహాంతుందమూంరక్షసాంతభ్యాంతః
 పురయోషితాంతచయితుంచాన-భినారోదనమ- సూర్యా
 శంద్రమసోప్రవేశభికలాంబంకాపురీమగ్నివాశుద్ధాకర్తు
 మముష్యవాసవజితాజాతొరణస్తోరణే॥౨౭॥ప్రసంగ్రహ
 దుది-నేతస్త్రిజహషాశ్రవషిణిబహి-నమేఘనాదేన

ప్రాకమం చేత్యథః-అముష్యహనూమతఃకాసవజితా ఇంద్రజితానహతో
 కదైత్యోచరిత్యవ్వారదైతరణఃజాతః-అవశ్యంభావోరణస్యబ్రహ్మశాపివార
 యుమకశ్యత్వాదిభావః-శాదూలవిశ్రీడితంపుర్రక్ష ॥౨౭॥ శంక్రామేతిశ
 ంకాదానాశశచాదినిరాదిదవషాతీర్జితోత్రై॥౨౭॥శరోదత్యావ్యక్త పారేవాది
 కాంధత్వకాంతభృశ్చర-నీరేచేతివానాథకరత్నయాల-తస్మిన్మూర్త్యైవం గ్రాహ
 ణవిశంసేషుచ్చన్నమిదన్వి-॥౨౭॥మేఘుచ్చన్నైర్మూదుదిశమిత్యురగఃమేఘనా
 దేవవజ్రాన్యగజాతేనబహిశాయూరజిత॥౨౭॥యూరోబహిశాయూరజితమర
 నేఘనాదేనఇంద్రజితాదురభిహామూర్తా-ఇహషాతులూప-అర్జుకుల్యవీర
 శశియ్యుల్లాభాదిభావః-తమమిముత్పత్త్యనంతరమేవమేఘవత్పదనశీలత్వా నైఘ
 ణాదివికృతయంతి-నేషస-కీర్తయముపమా-*****

21||తదన్వితః||తదనువదనంతరం-యాతుధానబలప్రధానవిధతేరాక్షససేనానాయక
 వినాశేన కృత్తిమపితఃదశకంధరాన్యజిఇంద్రజిత్-వివిధాయుధవైతధ్యంసానావిధా
 నైశ్యవ్యథా-తాంవిమృశ్యజ్ఞాత్వా-విజయశ్రీయావీరలక్ష్మ్యసేతుసాసంగతగంధం
 సంగతగంధంవిజయశ్రీయాసంగతగంధం ప్రాప్తసంబంధమితవా||20||కోగంధక ఆ
 మోదెలేతే సంబంధగంధాదారిత్వభయత్రా వివిశ్య ప్రతాశః - గంధభూతంబంధం
 మారుతిం-శతానందాప్రేణవతుముఖాప్రేణవబంధయభువధ్యభిమత్వానిగృహీ
 తవానిత్యథాః-తథాచరామాయణం | శ్లో||అవధ్యోయమితిజ్ఞాత్వాతమప్రేతాన్త
 త్వవిత్-గజగ్రాహమహాబాముమా-రుతాత్వజమింద్రజిత్ ||౨౦||తేనతి||తేనదివా
 ప్రేగాబ్రహ్మప్రేణవివశశరీరంచదవశగాత్రమనఃచామమంతం విశతాశ్వాఃరాక్ష
 సాఃశణవల్కలైఃవల్కలవిశేషరదితరజ్జుభిరిత్యథాః ఆంధ్రభాషాయాంజనవనాగత

మేఘనాదేనమారుతిః ||2౧|| గతదమయాతుధానబలప్ర
 ధానవిదనప్రస్థోవివిధాయుధవైతధ్యంవిమృశ్యవిజయశ్రీ
 సంగతగంధంగంధవహనందనంశతాసంహా-ప్రేణవంబంధదశ
 కంధరాత్వజః||౨౦||గ||తేనదివాప్రేణవివశశరీరమేనంపిశి
 తాశనాశ్యణవల్కలైఃబంధంః||.....శ్లో
 ౨౧|| ప||నమారుతేరైశ్చరృతపాశజన్మాబంధోభవద్బంధన
 మోక్షహేతుః |పురాపులస్త్యాన్వయపాంసనేనబంధీకృతా
 నాంసురసుందరీణామ్||౨౨||గ||తదనంతరమితరహననానమా

శ్లోముఖ-బంధంః || శ్లో|| తతప్రేరాక్షసాదృష్ట్యానివిశేష్టమరిందమహా/బంధంశ్యగభ
 లైశ్చక్రమచీరైశ్చసంభూతిమిత్రాభూమాయణభవనం-శను ఇంద్రాధ్యవధ్యస
 మహాబలవతోహనూమతకిథంరాక్షసకృతబంధనమితేత్యత్యం-పితామహవరదానా
 నుసంధానాత్-రావణదృశకుత్సాహలరయాచస్వయంభువనిబద్ధత్యలమతిప్రసంగే
 న ||౨౦||శ్లో||అవధ్యోయమితిజ్ఞాత్వాతమప్రేతాన్త
 త్వవిత్-గజగ్రాహమహాబాముమా-రుతాత్వజమింద్రజిత్ ||౨౦||తేనతి||తేనదివా
 ప్రేగాబ్రహ్మప్రేణవివశశరీరంచదవశగాత్రమనఃచామమంతం విశతాశ్వాఃరాక్ష
 సాఃశణవల్కలైఃవల్కలవిశేషరదితరజ్జుభిరిత్యథాః ఆంధ్రభాషాయాంజనవనాగత
 మోక్షహేతుః |పురాపులస్త్యాన్వయపాంసనేనబంధీకృతా
 నాంసురసుందరీణామ్||౨౨||గ||తదనంతరమితరహననానమా

దివిః పరివృత్తముచితాః || ౨౨ || తదనంతరమితి || తదనంతరం జంభనానంతరం హనర్
తేజసేన విహననం కమలాదిబుక్తాభరహననస్య అస్య కృతబంధనస్య అసహాయా అ
సహాయతయా నిశ్చయతస్య తిరోహితసామ్యభాగ్యస్య దివ్యాస్త్రస్య బ్రహ్మస్త్రస్య క్రూ
రసామ్యభాగ్యం విభావయతా శిర్యాలోచయతా విభావరీచరవతితనూజ్జిగం ద్రుగ్ధి
మనశనయో భామమంతం నిజపితృసమీపం రావణనికటం - తేజసినాయస్రాపిత
తా - దివ్యాస్త్రస్య తరసంబంధాసహాయత్వము క్తం - శ్రీరామాయణే || ఖ్మ || సబద్ధస్తేన
జలేన విముక్తస్త్రోగవీర్యం - అస్త్రబంధస్య చాస్యం హి సబంధమున తరత ఇతి ||
౨౨ || న ఇతి సోయ హనుమా - అంభకారే అంభకాసురసంహారస్య విస్మయీలా ద్రి
క్రీడాకైలః కైలాసాతస్య తోలసేన ఉచ్చాలనేన పరిక్షితం కురిశోధితం బాహువీర్యం భు
జిత తీర్యస్య తంజనమేయ బాహుపరాక్రమశాలనమిత్యభాగ్య - కించ బందీకృతానాం

తయానిహ్నుతస్య దివ్యాస్త్రస్య ప్రభావం విభావయన్విభా
వరీచః పతితనయః పవనతనయం నిజపితృసమీపము పనినా
య || ౨౩ || హసోయం దక్షిణ దశకంధరమంధకారిలీలా ద్రితో
లనపరిక్షిత బాహువీర్యమ్ | బంధీకృతేన్ద్రపురవారవధూ
క రాగ్రవ్యాధాత చామరమరుచ్ఛలితో త్తరీయమ్ || ౨౪ ||
జ్జలపాటలధరపుటాంతవిరాజమానం స్త్రోమహాః ప్రస
ర శారశరీరకాండమ్ | సంధ్యా - బుధా నరీతమధ్య సుధామ

జ్జం ద్రపుర వారవధూనాం అశ్వరసాంతం స్త్రోమధూతానాం చామరాణాం ప్రక
రాతానాం మరుతాచరితము త్తరీయం సంధ్యానయస్య తంతభో క్తమిన్ద్రభావోక్తిః ||
◆ || స్మభావోక్తిః సాచారాదుభావద్విస్తవణానమితి యథా తా || నిచామరంతు ప్రకీర్త
కం - సుధానము త్తరీయం చేత్య మరగి - దశకంధరం రావణం దక్షిణాభిముఖం ప్రభృతి శ్లోకం
చిరం వసంతితి తావ్య ల్లెఖ || ౨౪ || అథ మ్రిభిః దశకంధరం వినిష్ఠి || అపాలితే త్యాదినా ||
అపాలితస్య సమంతాన్ద్రక్షవణాస్య అధరపుటస్యాధరదశస్య అంతే అంతే విరాజ
మానం ప్రకాశమానం యద్విస్త్రోతాం దంతమితే మహామహాస్త్రేజితస్య ప్రసరేణ ప్ర
సారేణ రాగ్రస్థవణాకర్తవీతవణాశరీరకాంతిః దేహశోభాయన్యసః || ౨౫ || కృష్ణరక్త
సితశ్శారభిర్యూదక్షిణ - అపవన సంధ్యాబుధేన సంధ్యాకాలమే ఘన సంధ్యా గ్రహ
ణమతా బుధదశ్యరక్తవణాద్యోరతాథాంతంతరితమంతరిహితం మధ్యం యస్యాస్మా
తభోక్తాయా సుధామ యోఖరేఖా చ ద్రిశోతయా అభిరామం సుందరం బాసవసీలకై

లింబం ద్రవీలాచలమిహసిరమిత్తుకమా ||౮౫|| సంక్రామేతిపునస్సంక్రామకేలిమ
 రణవిహారేషుచరిస్తున్నననవ్యామూతేనభగ్నాశ్శిథిలాఃఅతపివమగ్నాఃస లీనాశ్చ
 యేదిగ్ధంభిదంతాఃదిగ్ధజదశనాఃత్రైకృతాఃవిరచితాఃముక్తాఃవిక్షానీయస్యతత్రభో
 త్తంఃకుటాంతరాశంవక్షాఃసలంయస్యతంఃఅతపివధాయాశ్చనాప్రతిబింబయాపేణ||ని
 భామూత్సనాతపేతాంతృతిగి.పార్క.చాయదూరితివైజయంతీ.ప్రతితరంగంతరం
 శేతరంగేవిరాజమానేనశీతాంశుమండలేనచంద్రచింబేనససాధంపహృతమంబురా
 శిమిహఃశమిత్తుకమా||౮౬|| ఏత్రయపేతి||సతరాంశ్రయోవిశ్రయః||యైః||యైః||యైః||
 తైవల్యసీవాణశ్రయోవిశ్రయపావపీత్యమరః||ఘో||అచతురాదీనూత్రేణలజంతవి
 పాఃశశస్యప్రణయసింమోక్షప్రాపికామిక్యథాశివదమీమగ్నాంరోధునూవరితుం
 అత్తనూశంవయూతిహుంకం.త్రయాలోకాప్యైలోక్యంత్రిభువనం||ఘో||చాతుర్వర్ణ్య

అయంఖరేఖాగ్రామమివవాసవనీలశైలమ్||౮౭|| ||ప్ర|| సం

క్రామకేళిపరిస్తున్ననభగ్నమగ్నదిగ్ధంకదంతకృతముద్రభు
 జాంధరాశమ్||భామూత్సనాప్రసితరంగవిరాజమానశీతా
 శుమండులసనాధమివాంబురాశీమ్ || ౮౮ || ప||నిశ్చేయ

సప్రణయికోపవహింవిరోధుంతైలోక్యపాపపరిపాకమి

దిత్వాతాన్వీధామ్యుత్తతత్రయానిపాపానితేజుంపరిపాకంపరిపక్వమివశ్శివమిత్తు
 త్పైశ్చయేతథానూర్యేఃమహాకానాంమహాంశితేజాంసి ||౯౦|| తేజోభామమహావిశే
 త్యమరః-తపోబలేనతతస్సమధ్యేకానలంధకారస్యవేతిధావఃయథేవ్యంస్త్యచ్ఛందం
 జిత్వాఅభిషిక్తంకట్టబంధఃఅంధకారంధ్యాంతమివశ్శివమిత్తుకమాత్రగుణిమిత్తస్వ
 రూపాత్పైశ్చయేఃపూర్వోత్పైశ్చయోనంస్తృజ్యతే ||౯౧|| సజ్జతి||సపిశితాశనంక్రరావ
 శాపి.పమీరభ్రుత్రంబాయనందనంశ్లవంగంహమామంతమభిషిక్త్యఅభిమఖ్యప్రప్త్యా
 చిత్త్రీయమాణఃఅశ్చర్యంప్రాశ్నహనఃహృదయంయస్యశకభోత్రస్వకైలాసశైల
 తచంసంతైలాసపర్వతోద్ధధ్యణంతదేవాగఃఅపరాధః||౯౨||అగోపరాధోమంతుశ్చక
 మరఃతస్మిన్ - శాపదాయినశేవలంకుశ్క్రీడాశైలోద్ధరణమక్రమపితుయస్మాన్
 శ్శంకానరమఖతయామామధిష్ఠిస్తువానశితస్మాన్త్వంవానరజైవంపత్తింగమిష్యసి
 త్పేవంరూపశాపప్రదాతేత్యథాఃనందిశ్వరఃశివపాదాః||౯౩||భృంగీభృంగీరిపిస్తం
 దుసందినానందితేశ్వరభిత్త్యమరః-స్వయంసాయదుపాగతఃవానరరూపేణసమాగత ఇ
 త్యేవంక్రకారేణలజంస్తలస్యక-తథాచరామాయణం||*|| కిమేషగ్గవాన్మందిభ

తేజాఃకరిహాగతః మేవసోప్సితైలాపేమయాశంవలిశేషరతి ||౨౮|| తరణి||తర
 వృక్షసంకరంప్రహస్తేరావణమంత్ర సావిహితవివిధామయాగః విరచిత సాశానిధ
 ప్రశ్నః||౨౯||ప్రశ్నోపయోగఃవృత్తాచేత్యదురగుత్రత్యుకుతోవాశుమాగతః యేనవా
 ప్రేషితఇత్యాదివృష్టస్పృశ్నిత్యభావమారుతిరావణంప్రత్యభావతలవోకరపితేతవృ
 స్టారంప్రహస్తలక్షీకృతసానిత్యవగమ్యతే||౩౦||అ||భాషణప్రకారమేవాహ ||అయ
 మిత్యాదిసా||అయదుమానుష్యంతతిఃఅహపరాతిసూర్యఃఅహరాదీనాంపిత్యాదిమహ
 రభరసావందేశఃతత్కులలక స్యతద్వంశభూషణస్యకుహవీరస్యేత్యభాః-సత్య
 శుంభస్యసత్యప్రతిజ్ఞస్య||౩౧||వంశావధౌప్రతిజ్ఞాయాంచేతవైజయంతి - అతిపవపితు
 దోశశుభస్యనియోగేనఅజ్ఞాయాశుముపగతవనవాసనిరతస్యప్రాప్తవనసంచార తత్ప
 రస్యగుర్వాఙ్మాతరంకాలః స్యేత్యభాః||౩౨||సూపకారాతివాధితయామదవనీదీతయో

హత్తరూపమసూర్యేందుపావకమహా నితపోబలేనజిత్యా
 యభేషమభిషిక్తమివాన్తకారమ్ || ౩౩ || ప||సోపిత్యపగమ
 కీపిత్యసమీరపుత్రం విత్రియమాణవృద్ధయఃపిశితాశినే
 ద్రః||౩౪||సోశైలవలనాగనిశాపదాయానంపి శ్వరస్వయ
 ముతాగతత్యమంస్త||౩౫||గ||తతఃప్రహస్తేనవిహితవివిధా
 నుయోగఃప్రత్యభావతరావణంమారుతి||౩౬||గ||అయదు
 హ్నంపతికులలకస్యసత్యవంధస్యపితృనియోగనమ ప త
 నవాసనిరతస్యమూర్ఖకారాతివాధితమాపరాణప్రాప్తవై

శువరాణియప్రాప్తంయదైర్వరూప్యంలక్ష్మణకృతకమగానాసాభేదిరూప విరూపి
 తంతస్తామక్రవర్ణంకోపంప్రాప్తు వంతియాగేభురప్రముఖశివరబలానిభరామర
 ప్రత్యతిరాక్షసవైశ్యాదితానృతపలాపజాలానినిష్ఫలప్రహారశయః||౩౭||శిలాలో
 క్షీణనిష్ఫలఇత్యదురగతేషాంకల్పాంతానలంప్రళయకాలాగ్నిరూపంశిలీముఖాభా
 జాయస్యేతిశ్చిద్ధపరంపరితరూపంభగినీదైర్వరూప్యవికరహానియారభరాదిరాక్షస
 విధ్వంసస్యేత్యభాః-శుపకారాతివాధితమాపరాణియాప్రాప్తవై రూప్యస్యేతిపాత
 శుపకారాతివాధితశుపకరాణియాప్రాప్తంవైరూప్యంయస్తాత్సేతిప్రత్యక్షత
 కణంఇదంచరదీయవృద్ధయతొదనాభామిత్యవగతవ్యం - తథాకతటపారిణశం
 యామామృగస్యహవనశుమయేశుంహరకాలేపరిముపేతానాంపౌర్వేణఅచమృతా
 నాందారాణాంభారాణాంసీతానాం అస్యగతేతేమాగదాకాలేతద్విషయేవ

సంజాతం సముత్పన్నం సుగ్రీవస్య సఖ్యం మైత్రీయస్య సతతాత్మకం - విశేషైతత్స
 మోఽన్తాటవంశీరామస్య సహాయనం పన్నత్వం సూచితమిత్యవగంతవ్యం - తథాస
 జుష్టాతః సముత్పత్తికేవాల్పేవ కంటకస్స చ్యాకారద్రుమాంగవిశేషః - యేన సతతా
 త్కస్య ఏతేవ త్వన్నియంత్యవాలిసంహారకస్య త్వదీయసంహరణమీషత్కరమితి సూచి
 తం॥౪॥వేదాన్తాటవంశీరామం చేక్ష్య ద్రశ త్రైవకంటక ఇతి విత్వః - చుర్యతా నాం
 దుమాంగకవతికానాం ద్రాణాం క్షయేణా రిశంకం మలం పగోవానానవివ్రంశవ
 నం - సేనువిషవమితి శ్లిష్టరూపకం తస్య సవనసారథేఽపి వానలస్య దుర్విసేతత్త్రియకులవి
 వాశస్యేత్యథాః॥౫॥వంశోవేదాసులేపగణ ఇతి యాదవః - సపోఽధః తవ క్షృణ్వజామద
 గ్మ్యస్య జమదగ్నిపుత్రస్య వరకురామస్య॥౬॥గంగాదిత్వార్థ ఇగంగాదిరాకృ
 తిగణితస్య యద్భుజబలంతస్మావలేపోదతః॥౭॥సపోవలేప ఇతి కుమరః తస్య లోపే

రూప్య హవభ్రాతృముఖిశిచరణైవలాలజాబకల్పాంతానల
 కల్పశిలీముఖిన్యోవటహరిణహననసమయః కరిముషితదారా
 న్యేషణసంజాతసుగ్రీవసఖ్యస్య సముష్ఠాతవాలికంటకస్య
 దుష్ప్వత్తతత్త్రంశం నవనసారథేఽపి నిధేజామగ్మ్య
 న్యభుజబలావలేపలోపహేతాస్త్రిమతోదాశంధేమాత
 స్సేతామాంగమాంగణాయదిగిదిశితవనప్రేషితానాంవా
 నగాణామేతదుస్సమరలంఘనజంఘాలస్తంభగరప్రమ
 దవసనీనునరఘవరథర్థనారాప్రణమ్య ప్రతిష్ఠాసురదీయ

నాశే హేతుః కారణంత్యేత్యథాః విశేషచరకురామభుజబలనివారకస్యాన్యోవ్యద్వింశ
 తిభుజబలనివారణంత్యైత్రాయమితి సూచితంశ్రీమతస్సకలగుణసంపత్తిమతః - అథ
 వారాజ్యైశ్చ సమృద్ధిస్య పీఠలక్ష్మీసమేతస్య వాగరుదమకాంతిసంపన్నస్థానీతాల
 క్ష్మీవలేవా॥౮॥శోభాసంపత్తివత్సామలక్ష్మీశ్రీవికక్త్యత ఇతి శాశ్వతశ్చ వాశరథః ద
 శరథమహారాజతయన్యశ్రీరామస్య దూతః దాసః సందేశహరః॥౯॥స్వాత్మంధేశహ
 రోమాత ఇత్యర్థః - కించనోహమాంగస్య మాంగణాయలక్ష్మేషణాయదిగిదిశ్రుతిది
 శంకీస్థాయాం ద్విధాః - కింపనతనయప్రేషితానాం సుగ్రీవప్రణాతానాం వానరా
 తామధ్యేవికతకుః అన్యతకుః - శర్యేపివాసరామశ్చుల్కాః మదిధాశ్చ తదేతేన వసు
 యావితాద్భుతకార్యం కృతం తేవ శ్చేదితాశ్చల్కంభం ద్వివిధాన్ జ్ఞాయత ఇతి ధావః -
 సముద్రం లంఘనజః ఘాలతి వివరః సఖామాగేణాదితీకాణానాం ఇత్యథాః - ఎతే

నమమకిందిరసాధ్యంనాస్తీతిమాచితం॥జఃఘటోతిజవస్తుల్యానిత్యమకంశవనగర
 లంకాయాయత్ప్రమదవనంఽశోకవనంతప్రమ్మితత్పుదేశరఘువరభమకదారాకా
 గ్రామధమకభార్యాం॥పాశ్యాజాయతుపుంధూమ్నిదారాఇత్యమరః - ప్రణమ్య
 నమస్తాప్రత్యస్తతిష్ఠాయఃప్రస్థామమిచ్చన్మన్॥శ్లో॥తిష్ఠతేస్సన్మంతాదుప్రశ్నయః
 మదీయమాగమనంమమలంకాపురప్రవేశమిత్యథాః-భవతఃప్రకాశయిమంప్రక
 టయతుంప్రమథితంప్రకప్యేణభగ్నజ్ఞాశోకవనికానోకనివహఃప్రమదవనవిక్షే
 పఃసోమేనసహిధౌః-౩భాత్సద్భక్తానకరుహాలేనకేవలభవవనలోకనమతూ
 మానేనైవనత్వసమశాఽత్యెనుశ్చభాః-వైకృయితారాక్షసావిపల్యాతావైతువాయాః
 కీటిరవికేషః॥౪॥లూపాస్త్రీతరువానాణానాభమకటకాస్సమాఇత్యమరః తా
 నాంతంతవోజ్జనఃతవివతతవఃవాభీశోశ్చమోక్షమాత్రాజీనిత్యైర్మనకం-కేమం
 తత్పాపయత్వాదిశంపిదేశాశ్చ-వైకృద్ధవనంబంధనంతమమభోతమమకృతంమేనసత

మాగమనంభవతఃప్రకాశయితు-ప్రమథ్విశ్వాశోకవనికానో
 కహనిహస్తాద్భవతఃసతూహలెనకేవలనమభూతవై
 ఋతలూతాతంకకననస్తవపరిసరముపాసరమ్॥ ౯౦ ॥
 ॥ ప ॥ ఆనాకంఠంపశీతితపవృత్తితన్మప్రవరు
 ధ్యరఘుకంపతేకళత్రమ్ | వైతానకేదిజగంప
 వమానబద్ధువస్త్రేణబద్ధమవిసితకథంయతేభాః |

ధోక్షన్మక-తవవనంప్రాంతదేశంఉపాశురంప్రాప్తస్తీత్యథాః॥౯౧॥పుష్కరభాః
 శురిశురఇత్యమరః॥౯౨॥అనాకేతిఅనాకలంకంస్తగలంకప్రవృంతంఉపలక్ష్మణ
 మేతగనకలంకేష్విత్త్యథాః॥౯౩॥అనాకేతిదివనాకఇత్యమరః-ఉచితీవికంపరిష్కా
 ణితంసద్వృత్తంప్రసాధునమాచారోయస్యతి-ధోక్షం-ఘువంశశతేఃరఘుకులనాయ
 కస్యక్రొరామస్యకళత్రంభార్యాంపూజ్యామితభావః-అత్రలంకాయామయోగ్యస్థలఇ
 తిభావః-ఉచరుక్మసరుధ్యహేఅవినీతమగ్నిశోభాస్త్రాపిధ్వాచారతత్పరత్వాదిభా
 వః-వైతానకేద్వాయోగీయవర్చస్వభూమాజనితంఉత్పన్నం॥౯౪॥వేదిఃపరమస్య
 తాభూమిరిత్యమతః-ఉవమానబంధుమగ్నిం-పస్త్రేణబద్ధ-బంధనంకరుకంకథాయ
 తేభాఃయత్నంకృతకాకావేః-సయాతేభావివేత్యథాః-అసంగతత్వాదిభావః-అతః
 శురకుశతిత్రా-సీతాంక్రొరామాయప్రత్యర్పకుశలీభవంఅన్యభామహనభాః
 స్వాదితితాత్పర్యాథాః-వశంతతిలకావృత్తం॥౯౫॥వక్ష్యాంతరంవిష్వకఇత్యాహ॥౯౬॥

జేతి||అపిచేత్సభః||౯౦||ప్రేఖాతితి||హేపాలస్య రావణసామిత్రి పత్రిక్షతంబ
 స్త్యుత శరణిదారితంత్వద్ధాత్రంపరితఃత్వచ్ఛరీరస్యసమంతాదిత్యభః ||౯౧||అభి
 దిఃపరితత్వత్వాదిసాద్వితియా-పితేతాశఃసూమా-సత్వస్థయాప్రేఖాతీస్త్ర పరింతిప
 త్రి సరియకలశాదిపక్షివహఃభక్తచ్ఛ వీమాతివత్తతోభామగమన్వప్రాప్తు
 యా||౯౨||మాజిలుజిత్యాశిలుబోపుమనిత్యాన్వేషణాదేశఃభావ్యత్క-౨ కేన్వ
 నిమిత్తంప్రాకృప్తేప్రమేవపులస్త్యవంశస్య విలయవిశేషతోనాకములతోహ
 భావిత్యభః-సంభావితేసూప్రాప్తేనతి-కాంతానాంస్త్రీణానయనాంతవాంతసలి
 ల్ల౦౩శ్రుజలంనివాపోదకంపితృలవణోదకంమాధూత్ త్వ స్వశస్యస్య రూపతాది
 లయైతప్రణస్త్ర దాతురభావాత్తదేవతప్రణజలంమాస్తిత్యభఃపూర్వ వల్లజ్మదు
 ప్రాన్యభాతరజవివభవిష్యతీతిభావః-శామశాలవిక్రీడితంపృథ్విమ్ ||౯౩||బద్ధేతి||హే

కీంవ || ౯౦ || ప్రేఖంఖం తీపిశితా శ యారణము ఖేసా
 మిన్ద్రసక్రిక్షతంత్వద్ధాత్రంపరితఃపతగ్నిపరిషచ్ఛత్రచ్ఛపీం
 మాగమత్ | ద్రాక్పాలస్యపుస్త్య వంశవిలయేసంభావితే
 తత్కృతేకాంతానాంనయనాంతవాంతసలిలంమాభూన్ని
 హాసోదకమ్ || ౯౧ || ప || బద్ధాదరోఽపవదారచరిగ్రహే
 త్వసీత్వాసునాయకకళత్రమనార్య మాగాః || చారాశ
 నోహమితికింవిన తామతస్యశ్వాసానిలాయభుజగస్స్పృ
 హయాశు తాలుః || ౯౨ || ప || భావయదందన్దమంగకొట

అనార్యమూఢవివేకశూన్యేత్యభః-త్వంపరదారచరిగ్రహేపరస్త్రీశ్రింగమేబద్ధాద
 రోవిహితాస్థాపీ-ఇత్వైకునాయకకళత్రంస్త్రీరామభార్యాంమాగాఃమాప్రాప్తుహి
 అన్యభావినీపాతస్యృదితిభావః ||౯౩|| మాజిలుజనమాహ్నిగజ్జత్యదాగమప్రతిష్ఠ
 భః-కుతఃఅమావాతాశనోకాయభక్షకఇతిభుజగఃసహజవిసతామతస్య నాగాం
 తకస్యగరుడస్యశ్వాసానిలాయశ్వాసమారుతాశనాభామిత్యభః ||౯౪|| స్పృహారీ
 శ్చేతఇతిసంప్రధానత్వాచ్చతుర్థి-స్పృహయాకుస్పృహవత్తాసుకాకుదంయస్య
 సతతోక్త్యభవతికిమితికేమనభవత్వేవేత్యర్థఃఅతఃఈదృశాకార్యకరణేప్రయత్నం
 మాకాపీరితిభావః-స్పృహయతేరదంతత్వామృరాదిజీవిన్స్సహిహిత్యాదిసా
 అభివ్యక్తయః-అతోలోపస్థిసానిత్యాన్వలఘూపభాగుణః||౯౫||తాలు కాకు దమ
 త్యమరః-స్పృహంతాలంకారఃవసంతలిలకావ్యక్తమ్ ||౯౬|| ౩||దాహ్నితి||భావారోహచ్ఛ

సకఃఽపిరద్రుమఃతస్యవిషంఽశ్చమధిరవకోటరంనిమ్నాహుః॥ని॥నిమ్నాహుఃకోట
రంవానేత్యదురఃతస్మాదుద్భవతఃకృష్ణరఘవతేశ్వరవివరణః॥శాలవిసితమర్చిసిత
తావకంత్యదీయం॥శ్లో॥తవకమమకావేకవచనమితవకాదేశః॥ప్రాణవివచాయః
తంకాలయావనంకాలవిలంబితపాశ్యశ్చైవక్షీప్రమేవేత్యర్థః॥పాశ్యతిఅపహరి
మ్యతిసమస్తవస్తువతి॥సావయవరూపకంరథోద్ధతావృత్తం॥శ్లో॥రాన్మరావిహరణా
ద్ధకాలగావిలిలక్షణాః॥ని॥మయిలికింబహునేతి॥౪౭॥అతత్పృ॥కారమేవాహా॥మా
యేతి॥సమరమేవనాటంయావకవిశేషఃతస్యమాత్రధారతత్పృ॥వరణకర్షణభాః॥
సూత్రధారకభోవ్యాభ్యాకః॥మాయామృగేత్వత్పృ॥గిరిమహనాకనకహరిణే॥తథాభవ
తః॥ప్రతిహలంపియామృతం॥వాటం॥గూలం॥యస్యతస్మిన్కాభామృగేవాలిచదృష్ట
వృదుస్యపరిక్షితవ్యవసాయస్యఅమాఘపేత్యభాః॥పితృత్వద్విదాశమితి॥రమితి

రాదున్మతోరఘవతేశరోఽఽఽ॥ప్రా॥గవాయమవిసితతావ
కంకాలయావనమపాశ్యపాశ్యతి॥కింబహునా॥౪౮॥ప్ర॥
మాయామృగేనమరనాటకసూత్రధారేశాభామృగేచభవ
తః॥ప్రతిహలవాతేదృష్టోద్యమస్యరఘునాయకపాయక
స్యముక్త్యాప్రణామకవచంకవచంకిమస్యత్॥౪౯॥ప్ర॥ఎవంఽ
తమృకుపిత॥పిరితాశనేంద్రః॥ప్రా॥ణనమువ్యహంలేతిభ
టానవాదీత్॥అజానశుద్ధమతిరత్రవిభీషణస్తంమాతోనవ

భూవ్యతేరఘునాయకపాయకవ్యక్తిరామబాణస్యప్రణామనమసాగరఎవకవచ
మురన్మదఃతమ్నూర్తత్వద్విసేత్యభాః॥ప్ర॥జామపూర్వకంసీతాంకి॥రామాయనమ
శ్చకాశనన్యంరంభేరణం॥కత్వాప్రా॥గత్రాగంకురుమ్యేత్యభిప్రా॥యః॥ని॥ఉరశ్చద్య
కంకటకోజాగరంవచోస్త్రీయామిత్యమరః॥వనంకలితావృత్తం॥౫౦॥ప్ర॥విజమితి॥
ఎవముస్త్రీకారంవచనమిత్యభాః॥ని॥శుక్లత్వాకుపితాకిత్రుద్ధివిశితాశేనేం
వో॥రాజగఃఅమువ్యప్రా॥ణాకహరత॥ఎవంవానరంమారయంత్యిత్యభాః॥ఇత్యేవం
భటాః॥కింకరావవాదీత్అజ్ఞాపితవా॥తతః॥కింకత్రాహ॥అత్రాంతరేఅజాన
శుద్ధమః॥స్త్రీభావశిశుద్ధమితి॥విభీషణోరావణామస్త్రంరావణం॥యాతోనవద్యః॥వ
తాపహానశుభలితా॥౫౧॥రాశాస్త్రవచననరుద్ధనివారయామాన॥శ్లో॥తథాచ
రామాయణం॥శ్లో॥రాజభమఃపిరుద్ధంచలోకృతైశ్చ॥కూరతః॥తవచావృశం
దీరః॥పేరస్య॥ప్ర॥మూపగమితి॥వృత్తంపూర్వకవర్త

౯౬॥ రావణభరిః రావణోపవిభీషణశ్చరః షణ్డంశాస్తోత్రహితభంధనం అగ్నిత్యజ్జ
 వంఽమానాంవానరాణామంగేష్వవయవేషులాంఘ్రాలమేవకాలమేవవరం శ్రేష్ఠః పృ
 యమిలియావన్ ॥ ౯౭ ॥ జైవాద్యైతేవరః శ్రేష్ఠశ్చత్యువరః అతఃకాపాశసూతాసూతా
 పాశాసూతంతునిమిత్తవస్తైర్భిత్త్యధఃశీఘ్రప్రజ్వలనాథాంకాపాశగ్రహణంబ్ర
 హ్మకృంశంవీతంఅవేష్టితందేతల్లాంఘ్రాలంవహ్నిసాత్కృత్యఅగ్నిమూత్రాధీనంత్వ
 త్యాగ్నింప్రజ్వాల్యైత్యధః॥ ౯౮॥ అగ్నివైశ్వానరోవహ్నివీణిమూత్రాధనంజయ
 ఇత్యువరః॥ ౯౯॥ దేయత్రాచైతవకారాతానిప్రత్యయః చత్వరేచత్వరేప్రతిచత్వరం
 ప్రతివీధిమిత్యధఃవీధానియంద్విర్భువః ఘోషాచాచ్యోగలతోకవనికాభంఽకా
 రీవానరోయంలబ్ధఃపిబద్ధఃవధ్యత ఇత్యాదిఘోషానుద్భోష్యసప్రహర ససంతానం
 వగరించుతఃసగరశ్యసమంతాదిత్యధః॥ ౧౦౦॥ అభిరఃపరితఇత్యాదిహృద్వియాశం
 చారయత్ప్రావయతేత్యనేవప్రకారేణరాక్షసానాదిదేశః అభాషయమానతతప్రేమ

ధ్య ఇతిశాస్త్ర్యగిరారురోధ ॥ ౯౬ ॥ X॥ రావణోపవిభీష
 ణాభాషణమంగీకృత్యప్లవంఽమానామంగేషులాంఘ్రాలమేవ
 వరంతదేతతల్లాంఘ్రాలసూతసాగంవీతంఽహ్నిసాత్కృత్య
 చత్వరేచత్వరేఘోషానుద్భోష్యసప్రహరంసగరీపరితతస్సం
 చారయతేతిరాక్షసానాదిదేశః॥ లేషుతథామర్యాదేమ౯౭
 ప॥ నినయావిషయమ్యవాలతఃకణికారనిసరుమ్పుక
 బురః॥ నినిమేవగణభాగ్యసంపయాదుర్మిమేషభగవాను
 మబుధః॥ ౯౮ ॥ X ॥ ఏతద్వృత్తాంతమాత్మకరాక్షసేగ

రాక్షసేషుతథారావణోక్తప్రకారేణమర్యాదేషువిదధానేషు మనూమల్లాంఘ్రాలం
 కాపాశసూతాస్తోభిరావేష్ట్యఅగ్నిసాత్కృత్యుసత్కురోతేస్తాస్థిత్యేకానన్ ॥ ౯౯ ॥
 నిర్మయేతి॥ కణికారవిమరుంబవత్కనకపుష్పప్రసూనమంజరీవత్కబురశ్శబరీవ
 ణిః॥ వితేనసుఖస్వశ్శభావ్యంఘ్రావ్యతే॥ ౧౦౦॥ కణికారఃకంఠాకారఃకనకపుష్ప
 కఃపీతపుష్పఃకింకరాత్పీతభద్రోజ్యనుద్రుమిభిప్రతాపమాతాః॥ దంభగవా
 ణాజ్యఃకిషునిమద్యతఇతికిషుబుధః॥ ద్వలవః॥ అహరాదీనాంకత్యాదిష్టిరేఖాదేశః
 నినిమేషగణానందేవసంఘానాంభాగ్యసంపయాత్ భాగధేయసూదేహాతోః
 లంకాదాహతేషాంఅనందసంభవాదిభావః॥ అన్యహమాశుఃకాంతోలా సూలేశ
 త్తమ్యురోతసి॥ నిర్మయావిషయవిమర్యాదింయథాశిథా॥ త్విసేవప్రజ్ఞాప

అశ్రా సస్రా సాలికారః రథోద్ధతావృత్తం॥౯౦॥అ॥ తతః కిమకరహం॥ కిరదితి॥ అశ
 మకరామసి. యోగర్ష్యదీనిః॥ గర్ష్యద్రంయథాతథావళిః॥ తలః కిరతం॥ వివిద్వంతం
 తంహమామల్లంగూలప్రజ్వలనవాతాః॥ మాకణ్యకాః॥ దూయమానమానసాః॥ సంతప్తమా
 నాంతఃక్షరణజానకీః॥ సుతాశనంలగ్నిముష్ణాయుషాన్యః॥ హమామతః శీతలః॥ అధా
 మాకోభవేత్యేవంప్రకారం॥ ప్రాంజలిః॥ ప్రణతాశః॥ ప్రాధానయతలభ్యధికతవతీ॥
 శ్లో॥ శథావరామాంయదాని॥ శ్లో॥ వివిధభావభీ॥ స్యసాతదాసీత్తహకవే॥ ఉతతవేవి
 తాలాక్షీ॥ ప్రయతాహవృహవాగమితి॥ ౯౧॥ ఘోరస్య॥ ఘోరస్యదారుణస్యరాఘ
 వకళత్రాసోమయాగే॥ సీతావతీ॥ వత్సరూపావలస్యకణి॥ కమాత్రేతేత్యధికాః॥ ౯౦
 ధనం॥ వాహ్యగదాదులహంకూఘావంసభూయా॥ శ్లో॥ మాజీలుత్యాగేషీలుత్యత్యనే
 కప్రకారే॥ అవేత్యకుత్వాదహనః॥ సేతయాఉవాసితాగ్నిః॥ శైత్యం॥ తత్యవిస్తార్యచవ

గగర్ష్యదీనిః॥ తమాకణ్యకాదూయమానమానసా
 జానకీమూతాః॥ సప్తసాతయశీతాభివహనూమత్యతిప్రా
 జ్ఞలిః॥ ప్రాధానయత॥ ౯౧॥ ఘోరస్యరాఘవకళత్రత
 పోమయాగే॥ గ్నాభూవమిధధమహం॥ వణమిత్యవేత్య॥ శై
 త్యం॥ వితత్యరహన॥ ప్రవమానమానోగ్నలాగ్రసీమ్ని॥ మణి
 డివళివావతత్యే॥ ౧౦౦॥ గ్నితం॥ సుకపనలనయోపిపురమిదం
 నజలన॥ ౧౦౧॥ వ్యక్తమూలాకయంతస్తా॥ నలసాక్షికమేవ
 పురః॥ మూలూయామీయామిగీదరగం॥ పరిచితతోరణ
 పరిఘోణ॥ ౧౦౨॥ పునీతాభిధనరమలాంప్రభవేప్ర

మానమానో॥ హమామతః॥ వాలాగ్రసీమ్ని॥ లాంగూలాగ్రథాగే॥ మణిడిచివళివలవతత్యేత
 కా॥ తంసంతాపకత్యేనాతిపదిత్యధికాః॥ మాంకారః॥ వసంతతిలకావృత్తి॥
 ౧౦౦॥ తంసంతాపకత్యేనాతిపదిత్యధికాః॥ మాంకారః॥ వసంతతిలకావృత్తి॥
 త్రైవిదం॥ వితమృగం॥ కాశట్టికాపవృత్తం॥ సుభుగం॥ నాలోకయం॥ ఖిలురదృష్టవాన
 స్తే॥ తిలకస్తాని॥ కృత్తం॥ కానభావాగే॥ తో॥ అనలాగ్నిస్సాక్షిసాక్షిద్రచ్చాయస్త్రినా
 ముణితదృశాతథా॥ దాహాః॥ పూర్వకమవే॥ ౧౦౧॥ సాక్షిద్రచ్చాయస్త్రినా
 త్రినావృత్తయః॥ విభుత్యం॥ పురం॥ కాశట్టికాపవృత్తం॥ అలలోకయం॥ విభుత్యం॥ తత
 మానసామి॥ పేతకమానప్రత్యయః॥ ఉతిమత్సేతీతమః॥ మిసీదరగం॥ ౧౦౨॥ ధక
 రామనగం॥ పరిచితతోరణ॥ పరిఘో॥ పూర్వయేనరామసాక్షిజమ్మితవా॥ తేనైవ

జుడిఘటేశ్వరః జహాశమివాశితవానిత్యథః || ౧౦౧ || సీతేతి || వేధా || త్రిష్ట్యసీతేత్యధి
 ధానంయస్యస్సానసాకమలాచతాః సీతా రూపిణీలక్ష్మీ || ఘోరాభువన్వేధివేస్త్రి
 తారుత్తీశ్వరజన్మనీతివిష్ణుపురాణవచనాత్ . ప్రభవేస్త్రిరామరూపిణీలక్ష్మీవేస్త్రిరా
 తుండ్కుభితానితోభంప్రాప్తానియానిసైన్యానిరాత్మససేనాః శైలైతతరః సైః యోధైః
 భీమభయశరం-లక్ష్మేవాణావఃతం-శబ్దైరేవభుజగరాజభోగఃవాసుకిణయఃత
 దావృతేనకదైష్టితేనపవనాత్తజేనైవకుండరిణమంధనాచలేన-మహాధశిల ఆలోడ
 యానూశఖవృష్ట్యజ్వేయ-సారసమస్తవస్తువర్తాపావయవరూపతేజఃసంకీర్త్యతే
 మః శౌనఃకుండరంకృత్యాదాక్రగ్రకృత్యాచవాసుకిమితివిష్ణుపురాణే || * * * * *
 ౧౦౨ || అథే || అథానతరః లంకాయాదవ్యమానాయంభస్తేభవత్యాంశత్యాం
 ౧౦౩ || రక్షణా || తుఃస్త్రీః శౌరాక్షసాంకనానాంవదనాన్వేత ఆకమిందానితేమంక
 జనీతత్పంకోచకలిమిత్యథః-శక్త్యచిభర్తా-తిశక్త్యభరభూషి || * * * * * జ్ఞాయాం

దానుంజాగ్రణావంతుభీతసైన్యతరంగభీమమ్ | వేధా
 మమంధకీలరజ్జభుజంగరాజభోగావృతేనపవనాత్తజమంద
 రేణ || ౧౦౨ || వా || ధవవ్యమానాయాంః జ్ఞాయామ్ ||
 ౧౦౩ || ప || రక్షస్త్రీ || గదనాగవిరజనీంశ్వమ్భరా
 బహిఃశీవసారమ్భదశాంకననయశంకాదమ్భకాద
 మ్భీమ్ | వైశవ్యోచితవేషనిశ్చితమహోజ్ఞావధూటీజ
 టాంవైశ్వస్త్రిజటాగమాంసమకీరన్ధ్రమ్యాంపనూ

భృత్యవృజిత్యాదిసాఖివృత్తియాయునూగమః సైవబహిః జీవయాశీతస్యాః జహా
 గభానశాంతమన్లుసకారిణీమిత్యథః జహాననయశనివకాద బఃకలహంసఃతస్య కా
 దంబినంపేఘమాలా తస్మిరాసకరీజీమిత్యథః || ౧౦౪ || దంబిఃకలహంసఃసాన్విత్యా
 దంబినీపేఘమాలాచేతిచామరః తథావైధవ్యస్యవిధవాత్వస్యకీచితః అనుగుణియా
 వేషః సైవత్యంతత్రస్త్రితంజనోయస్యాస్సాభోక్తాసాచసాలంకాచ సైవధూటీవీరజ
 ఘోతస్యాః జటాంగ్రతితతేకపాశిరూపాః క్షీప్రమేవరావణ శంఖరశ్వజాయమా
 నత్యాదినిభాః || ఘోర్నిమజాయావధూటీప్యాద్విధూరథమవాసీనిప్రతాపమూర్తాం
 జః ప్రతేహస్త్రిజటాశమూర్తిజటాకల్పాతథా ఆశ్వాశకరీమిత్యథః ధూమ్యాం
 భూమసంహరింపాశాః క్షృణుతియత్రత్యయః-పనూమాకాదిదిలంతరిక్షే శమకరే
 ప్రవకాయామానేత్యథః-కీరతిరయంకీర్యమాణిః కుఃకః యథారణః కీరతిమారుత

త్రివిధమైత్యుక్తం కథితం వివిధభావైశ్చ సమీక్షితం చైత్యుక్తం చైత్యుక్తం చైత్యుక్తం చైత్యుక్తం
 మథాభేదాత్కారకత్వత్యయభేదః॥౨॥ త్రైవిధ్యుక్తం పరిత్యజ్య తాలంకారః శామనా
 లవిక్రీడితం పృథ్వింపునస్తామేవవణాయతి॥౩॥ తేత్యుక్తం॥౧౦౮॥౨॥ త్యుక్త
 తారమేవాపిరదితిద్వ్యాభ్యాం పితస్యచానూమతః పిత్రమవీక్ష్యచేనచరాక్రమావలో
 కనేనజనితాముత్పన్నామానందవాప్యద్వితిలనందాశ్చప్రసారంరక్షోనాథభయాత్
 తావలభయాత్ పితృర్విభాతేరావణః॥౪॥ పీఠయ్యపితిసాధ్యసంభాదిత్యుక్తం॥౫॥
 తామూచ్యదయితుంమనోయేషాంతేషాం॥౬॥ తుంకామమనసోరపీతిమమనోమ
 తారలోపః॥౭॥ ద్యాధరాణాంనభశ్చరాణాందేవయానివిశేషాణాం॥౮॥ విద్యాధరోస్స
 రోయత్యేత్యమరఃకుదాసుతోషణః॥౯॥ వ్యాజవ్యాహృతయేరావణవిచరితభనాయయ
 త్తావరిణమేవపరిణతిప్రాప్తయ్యాత్తావణస్యమహావీరవత్సంప్రాప్తాతస్మాన్నభే
 త్తవ్యమితీకథయతుంయథాచర్యాత్మయాదిత్యుక్తం॥౧౦॥ ద్వ్యాభ్యాజవ్యాహృతయేతవ
 మాదితి॥౧౧॥౨॥౩॥౪॥౫॥౬॥౭॥౮॥౯॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥
 మానందబాహ్యోద్గతిః॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥౩౫॥౩౬॥౩౭॥౩౮॥౩౯॥౪౦॥
 విద్యాధరాణాంకుదా॥౪౧॥౪౨॥౪౩॥౪౪॥౪౫॥౪౬॥౪౭॥౪౮॥౪౯॥౫౦॥౫౧॥౫౨॥౫౩॥౫౪॥౫౫॥౫౬॥౫౭॥౫౮॥౫౯॥౬౦॥
 తమేదామ్యాత్రోద్భవభేదైర్నోపేక్ష్యేన్ద్రైలలనయా
 కల్లోలతజ్జావహః॥౬౧॥౬౨॥౬౩॥౬౪॥౬౫॥౬౬॥౬౭॥౬౮॥౬౯॥౭౦॥౭౧॥౭౨॥౭౩॥౭౪॥౭౫॥౭౬॥౭౭॥౭౮॥౭౯॥౮౦॥
 నమరకతాబద్ధవీవిసూతిఃకస్తూర్పజ్జంభంగీతుగమభవిక
 జేశశ్రుతాశనాయ॥౮౧॥౮౨॥౮౩॥౮౪॥౮౫॥౮౬॥౮౭॥౮౮॥౮౯॥౯౦॥౯౧॥౯౨॥౯౩॥౯౪॥౯౫॥౯౬॥౯౭॥౯౮॥౯౯॥౧౦౦॥
 దయాధూమ్యావజ్జాతానత్వస్యతాభూదిప్రత్యాయయతుంస్వయంయథాచర్యవ
 సితాభవేదిత్యుక్తం॥౧౦౧॥౧౦౨॥౧౦౩॥౧౦౪॥౧౦౫॥౧౦౬॥౧౦౭॥౧౦౮॥౧౦౯॥౧౧౦॥౧౧౧॥౧౧౨॥౧౧౩॥౧౧౪॥౧౧౫॥౧౧౬॥౧౧౭॥౧౧౮॥౧౧౯॥౧౨౦॥
 అస్తాకంనేత్రేషుధూమ్యాశ్రసారాత్అశూరయఃసత్వానందాదినేతికథయతుం
 యథోపయుంజ్యాదిత్యుక్తం॥౧౨౧॥౧౨౨॥౧౨౩॥౧౨౪॥౧౨౫॥౧౨౬॥౧౨౭॥౧౨౮॥౧౨౯॥౧౩౦॥౧౩౧॥౧౩౨॥౧౩౩॥౧౩౪॥౧౩౫॥౧౩౬॥౧౩౭॥౧౩౮॥౧౩౯॥౧౪౦॥
 త్యాత్యేత్యుక్తం॥౧౪౧॥౧౪౨॥౧౪౩॥౧౪౪॥౧౪౫॥౧౪౬॥౧౪౭॥౧౪౮॥౧౪౯॥౧౫౦॥౧౫౧॥౧౫౨॥౧౫౩॥౧౫౪॥౧౫౫॥౧౫౬॥౧౫౭॥౧౫౮॥౧౫౯॥౧౬౦॥
 తావహతాండిశముత్తంగతరంగభాగంబిజననీ॥౧౬౧॥౧౬౨॥౧౬౩॥౧౬౪॥౧౬౫॥౧౬౬॥౧౬౭॥౧౬౮॥౧౬౯॥౧౭౦॥౧౭౧॥౧౭౨॥౧౭౩॥౧౭౪॥౧౭౫॥౧౭౬॥౧౭౭॥౧౭౮॥౧౭౯॥౧౮౦॥
 భావస్యవ్యాజవ్యాహృతిపరిణామకరత్వేన్ద్రైకాపాదకల్లోలకంకావహాభ్యాం
 మతానైరపేక్ష్యేన్ద్రస్యజ్యతే॥౧౮౧॥౧౮౨॥౧౮౩॥౧౮౪॥౧౮౫॥౧౮౬॥౧౮౭॥౧౮౮॥౧౮౯॥౧౯౦॥౧౯౧॥౧౯౨॥౧౯౩॥౧౯౪॥౧౯౫॥౧౯౬॥౧౯౭॥౧౯౮॥౧౯౯॥౨౦౦॥
 ముఖసంభారభూమ్యులంకారదహనసంభారభూమ్యులంకారతదానీంరస్త్రిన్ద్రైకవి
 పతాంతాతాపాదిరూపకం॥౨౦౧॥౨౦౨॥౨౦౩॥౨౦౪॥౨౦౫॥౨౦౬॥౨౦౭॥౨౦౮॥౨౦౯॥౨౧౦॥౨౧౧॥౨౧౨॥౨౧౩॥౨౧౪॥౨౧౫॥౨౧౬॥౨౧౭॥౨౧౮॥౨౧౯॥౨౨౦॥

ద్యుంధ్యుః కత్తత్వానీయప్రదేశేష్యత్కథాః - అత్ర యద్యపి హ్యగ్రం గత్వా దేశకవద్భవేన
 భావ్యం - తథాపి మహావిభామాయా వికల్పైర్ద్రవ్యవ్యతిరేకాద్వాదికాం తావత్తు నాదీనాం
 తత్తదేశవరత్వేన సాయోత్పాద్యగ్రం గత్వా తావత్ ప్రకవద్భావః - అదౌ ప్రథమం యేన
 యద్యుః కథామత్ర మిత్యథాః - పితవ్యశర్వత్ర సులబ్ధ్యతే - అనంతరం విభామాయాదిభా
 వః - నీలాంకుశస్య నీలాంబరస్య శ్రీరీవశ్రీగృహస్య స్పృశ్యోక్తా జాతా తదనుతదనంతరం
 మరకపాటణ్ణా గారుత్మత మణిఖితా || ౧ || సాదృశ్యతం మరకతమిత్యమరః సింహభూతిః
 తనానం వత్రికస్య శ్రీశ్రీశ్రీ త్వాజాతా తతః కస్తూరీచంకవ్యమృగమదకదంబు నృపే
 భంగీపరిపాటియస్య స్పృశ్య తాదృశీభూతా - అథానంతరం వికచేందీవరప్రజాప్రభుస్సీ
 లోత్పలమాలికాయః సవత్సీ సర్వశీతాతా - జ్ఞాపిసోదర బంధ్యాదిశబ్దాస్సాదృశ్యవా
 చకా ఇత్యాహుః పశ్చాదనంతరం స్తే భాంజవస్య మృదితకణలస్యచ భేవా భాయ
 ప్సిస్సాదృశ్యోక్తా తాతీలిసర్వత్రోపమా - అత్ర జమనమతే త్యోమ్యదేశక్రమానుసారే

చేందీరస్రక్రమమ్ | పశ్యత్పి న్నాజ్ఞానాభావమనుమదతీ
 టీకకనై శ్రేష్ఠజాతాదిక్రాంతానాం తదా సిందవముఖినగరి
 దాహాంభూతధూమ్యా || ౧౦౬ || ప || హతాతహాజనని
 హా మతహానహాయ హాపాత్య హాప్రియసఖిత్వమహాహ
 త్తోస్తి | ఇత్యాదిపారపరదేవనభారవాగ్ధిరావూరిరావణ
 పురీశభిన పరీతా || ౧౦౭ || ప || ద్రోర్భూత్సారక మందరిజ

నీలాంకుశశ్రీరీత్యనంతరం కస్తూరీచంకభంగీమ్య ద్దేశక రివ్యేతథావత్తత్వాత్సర్వ
 భాజేనక్రమాత్ర నవివక్షితః అవ్యక్తక్రమసంభవాత్పరిపాలంకారః - సహాదౌచ
 మాయాసోత్తరంగాం గిభావేన సంకీర్ణత ఇతి సంక్షేపః - ప్రగ్రహవృత్తమ్ || ౧౦౬ || హతా
 తేలి హేలి సర్వత్ర విహతే || ౧ || హావిమదకుగావి - ష్యత్కమరః హతారజనక || ౧ || తాత
 ముజనకః పితేత్కమరః - హజననిమతః హామతభుక్త - హాసహాయన హచరశమోదరే
 తిహాహాత్ర హాప్రియసఖీప్రియభార్యేత్వమకుత్ర వాగతాసీతి తేషాభిధాహాహా
 స్తే సమస్తీ ఇత్యాదిరేవ మూదిపారమం దేవనభారీపురజనవిలాపాత్సత్యః యామహాభి
 కాగ్ధి | అథోపచయైః భిన్నా ఆగ్ధి నాపరీతా వ్యాప్తరావణపురీలంకాపురీ - అసమం
 తాత్పరీతా అపురీతా వ్యాప్తయన ఇత్యస్త్రీ - కుగడియ - విశాభావకమ - నోరిత
 విశా - వనంతరిలకావృత్తమ్ || ౧౦౭ || ద్రోర్భూత్సారక మందరిజ
 మందరిజనస్య మరమందరిబృందస్య ముఖేవదరాగ్రభాగే సీరాజకం అరాతి కం నీమి

తనీ రాజన త్వేన పరిగతమిత్త్యథాః-అత్ర సురసుందరీణాం కల్యాణకాలః సంత్రాప్త
 ఇతి సూచనాథా మిదం నివేశ ఇతి మంత్రవ్యం-తథా మైనిః మేఘమేఘరహితేషాః
 నేనాదామిని సంహతిః విద్యుల్లాశ్రేణీ విరచితా తథా త్వేన పరిగతమిత్త్యథాః-అశక్య
 కరణోపి రావణవధః ఏవ మేవ శుభ విద్యతీతి సూచనాథా మిత్త్యం నివేశః - తెహలా
 నలోద్యత్కాణాః హనుమల్లాః గులాగ్ని సముద్ధిగ్మస్థులింగః-ద్వేత్రి దిద్విత్రాణి సంత్రా
 ఖ్యాయాద్యాయాశ్చేత్త్యాది నాజయప్రీతిః||శ్లో||బయప్రీతౌ సంత్రాఖ్యే విదజబయః||తా
 దితి దృశ్యత్యయః-సమాపంతః-తాన్యపివా సరాణి తావత్వపివా సరేషీత్యథాః||ని||
 నామక్లేదేవ సవాసరావిత్త్యురః-అత్యంత సంయోగే ద్విత్తయ అంబుధో నిర్వాణం శాంతి
 తింస||తావత్ప్రాప్తా సంత్రా||శ్లో||నభిభావ్యత శబ్దస్య సభువేతి సమాసః-బౌద్ధావల
 బ్ధ్యాద బరంబదవాగ్ని కీలాసంభ్రమంబధిరచ క్తుః||శ్లో||ప్రమే-న కలరాక్షస

నముభేనీ రాజనం ర్మితలస్మిన్ ఘోరం నేపేయై ర్విరచితా సౌ
 దామినీ సంహతిః | ద్విత్తాన్యపివాన గౌణిస||తానిర్వా
 ణమూర్త్యానలజ్వాలాడమ్బు (మన్ముద్భౌవిదధిరేవాలాన
 లోద్యత్కాణాః || ౧౦౮ || ప || అదీప్యమానం పవనాత్తజవా
 లసం గాఢజ్వారశేషవిభవామనలోక్య లజ్జామ్ | వ్యో
 మ్నిస్థితా నిశిచరాన్వగృహ్లాణి నూనం-చావయన్త ఇవ
 నేత్రభవైః పతాభిః | ౧౦౯ || ప || చక్రేశక్రజ్జ్వాలా

సంహారాధిద్యోతకవైపరీత్యవృత్తిసూచనాథా మిత్త్యం నివేశ ఇతి మంత్రవ్యం - అత్రా
 గ్నికాణానాం నీరాజిహవాణాద్యనరిఖంభేపితత్వ బంధకథనాదవంబంభే సంబంధయా
 పాతికయాత్రిః శాదూలవిక్రీడితా వృత్తమ్ || ౧౦౮ || అదీప్యమానేతి || అదీప్యమానోజా
 జ్వల్మమానః యః పవనాత్తజవాః తస్య సంగాత్సంపరాధ్ధితోః అంగారవివేశః -
 శిష్టుం శోయస్య సరితోద్భవిభవస్సమృద్ధిర్వ్యాప్తాంతాత్మైకావదగ్ధామిత్త్యథాః
 లంకాకువలోక్యత్వోమ్ని అంతరిక్షే స్థితాః నిశిచరాః రాక్షసాః-స్వగృహాణీదహ్యమా
 నానినిదకుందిరాణీతి ద్విపి||శ్లో||హంసేచ భూమ్నో వేత్త్యురః-తథా పిమహాశవి
 ప్రయోగబామల్యాదీరభోద్రవ్యవ్యః-నేత్రభవైః పతాభిః బాహ్యుదతైః నూనం ని
 శ్చితం నిర్వాణయంతః శ్రవణయంత ఇవ త్రిలక్ష్యంత ఇతి తమః-ఉత్ప్రేయై లంకారః||య
 థావహ్యమానం గృహాధిక్యమున్నతదేశహరుహ్యులైః ప్రశకుయంతి తద్వదిత్యుత్ప్రేయై
 థావహ్యమానం గృహాధిక్యమున్నతదేశహరుహ్యులైః ప్రశకుయంతి తద్వదిత్యుత్ప్రేయై
 థావహ్యమానం గృహాధిక్యమున్నతదేశహరుహ్యులైః ప్రశకుయంతి తద్వదిత్యుత్ప్రేయై

జ్ఞానాం ద్రుతిని దేశనదాపలీతః సతు సామైర్వక్త్రచకార-తత్క మగమగదాన
 రక్షితిభుజారామనసార్వభౌమనరావతేనయక్తోపి సామైస్సహితోపికమగమతః
 సమథః భవేత్తతమ్నయాదిత్యధా-భవతేతయాభుక్తసామగ్యపైవబలిష్ఠ
 త్యాదితిధానః॥ ఘ్న॥ సంభావనాయాంలితేవివంసత్రలచ్చింపియస్యసప్తవిః లగ్ని
 శ్చహనూమతావరిచితః ప్రవలితః సంగతోబాహుధాలంకామధాక్షిం దదాహత
 భాతత్ప్రతాహనూమజ్జనతేననాయునాయుతస్సహితోపిదాహక్రియాయాందహనకృ
 త్యేపటుః సమథః సభవేత్ నాయుపరిచయాపేక్షయాతత్పుత్రపరిచయస్య అత్యం
 తజ్ఞంభగమతాత్వాదితిధావఃనాయుసహర్యాదవ్యధికంలంకాందదాహేతి వరమా
 భాఃలత్రపూర్వవాక్యేరావణసహితస్యరామనగలస్యజంబ్రజిదాజ్ఞాకృతకమకార
 దాసామగ్యవంబంధేసింభావనయాతదసంబంధాధిధానాత్సంబంధస్య సుంబంధ
 యాపాతిశయోక్తిఃకథోత్తరవాక్యేనాయునభిస్యసప్తవిఃహనూమత్పరిచయసంబంధ

యారణముభేయత్కర్తవ్యోగణ సత్కర్తవ్యంరజనీదంక్షితి

భృతాయుక్తోత్యకక్తోభవేత్ ॥ సప్తరిష్టహనూమతా
 పాచితోలజ్ఞామధాక్షిద్య భాతత్ప్రతా మరుతాయుతోపి
 సతభాదాహక్రియాయాంపటుః ॥ ౧౦౦ ॥ ప॥ తస్మిన్
 మానూమదరణి ప్ర భవేహుతాశేషుద్ధింవిధాయపతిమేవస

తదాకృత్యతరణపాలవంబంధోత్తరలిశయోక్తిః-అనయోద్యమంతదాప్త్యాంతిక
 తయాసాపేక్షత్వాత్పరఃకాదా-లమిక్రీడితంవృత్తం॥ ౧౦౦ ॥ తస్మిన్నితి॥ రణతెరితు
 మాహలెనయుద్ధక్రీడాసముత్పత్తెనలంతెత్వరేణరావణన బాహుబల భుజపరా
 క్రమాల్ అశమృతాసీతాసురరాజలక్ష్మిరింద్రసామ్రాజ్యక్రీతస్త్రిహనూమానేపల
 రణిఃలగ్నిమంధవదారుచితేమనిర్వ్యంభవదారుణీత్వరణీద్వగ్ధూరిత్యమరః-సప్రభ
 వఃకారణంయవ్యరస్త్రితత్సముత్పాదితత్త్యధాఃహుతమగ్నాతీతిహుతాశసేలగ్నాక
 మ్నిగ్నాగ్-శుద్ధింసంసాగం విధాయపాపిత్వరావణసంవర్తకజనితపాపం విశోధ్య
 త్యధాః-వరింజిభతాకరమిద్ద్యమేవసమేతుంసంగంతుమైచ్చోత్తర్యుత్తయభావ
 తచ్చిత్కారణోకాదనసాధ్యకుత్రచిదపమిత్రవ్రతేస్థిత్యావరిణామకాలెసంసాగ
 శునిశుద్ధానతీతుననిజభతాకరమవజగమితితద్విదిత్యధాః॥ ఘ్న॥ ఇద్వకేలకా
 దజాదీనామిత్యాదాగమఃలటశ్చేతివృద్ధిః-అత్రసురరాజలక్ష్మ్యః-కుద్యశీపాసంబం
 ధపితీర్సంబంధోత్తరలిశయోక్తిః-తేనరావణస్యవినిపాతలనన్నతిసూచ్యతే॥ వనంత

౧౧౩ || లంకేతి||లంకాదాశుపిరఘుపతిదయితాంశ్రీరామప్రేమసీంసీతాంచార
 తానాంసభశ్చరాజాంకంధత్వాదీనాంఉత్సాహవసేనలవాతాఽలసీడితాంలనప్టు
 మిలియావత్ కదిత్వా జ్ఞాత్వా లతవనసానంబుశుశుతోమఃశాసీతాంప్రణమ్యనమ
 స్కౌత్వ ప్రతిగమనవిధౌప్రతిప్రయోగవిధానేతియయే||ని||విధిర్విభాసైదైవేపీత్య
 మరఃతస్యాస్సీతాయాఃనియోగఽలజ్ఞాంప్రాప్యతతఃఅరిష్టతైల అరిష్టభ్యుపరపార
 స్థ పశ్యతంలరహ్యవయసాంనిధింసముద్రమపీన్వైరంబుభేద్యంప్రతీహతమితి
 యావత్ ఉత్తీర్యఉల్ల ఘ్య మశేంద్రం ఆఁగదాద్యధిష్ఠితంమహేంద్రవక్త్య రంగ
 త్వాహనూమాఁస్థవగమలపరీక్షలంగంజాంబవన్మలసిలాదిప్లవగేశ్వరాఽపూర్ణ
 కామాఁశంపూర్ణామవోరథాఽగత్రేలత్ర అతివిస్తరితభవయోగ్యస్య అథిగస్య
 శుఃక్షేపేణ కైఃసంక్షేపానామగుణః-తదుక్తం-విధ్యానాథనసంక్షేపాథాఽధిధా

గతిర్వసూవ || ౧౧౩ || ప | లంకాదాశు పృ నా త్తాం

ఘుపతిదయితాంచారణోక్త్యావిదిత్వాసానన్తప్రాంతప్రణమ్య

ప్రతిగమనవిధౌప్రాప్యవస్యాఃయోగమ్|తరుహ్యరిష్టతై

లనిధిమఃపయసాంస్వైరముత్తీర్ణవేగావప్రక్రేగత్వామ

హేంద్రఃప్లగమఃపరీక్షపూర్ణాకామాఃహనూమాః||

౧౧౪ || గ || అథయథాహంసైన్యాధిపాఽసంమాన్యమా

రుతీస్తైరనుముక్తఃస్వకీయవృత్తాంతపులిలమ్మాఖ్యాతవాఽ

౧౧౫||గ|| త్రదనఃపఃనతనయముదితావానరవిరూధియూ

నంయోఃసంక్షేపఃపరిశీతకమితి. ప్రగృహవృత్తప్త || ౧౧౪ || అథతి || అథావంతరం
 మారుతిఃహనూమాఽయథాపూర్వంయథాయోగ్యంసైన్యాధిపాఽజాంబవదంగదాది
 వేనావరీక్షాసంమాన్యమానయిత్యాతైఃసైన్యాధిపైఃఅనుయుక్తవృత్తంద్వైష్ణాత్మయాదేవీ
 కథంచాతత్రవరకథత్యాదిసామ్యప్రసక్తే అభిలమశేషంశ్చవృత్తాంతమాఖ్యాత
 వాక్ ఉత్తరతనాదీసీతాదికానలంకాదాహంతాంజిజాతాఽఽలకేమంకథయామా
 నేత్యథాః || ౧౧౫ || త్రదన్వితి||తదమతదసంకంఠవనతనయవృత్తసంకథితాహనూమా
 త్యాన్యసంకథైవానరవరూధిసకపిసైన్యం || ౧ || వరూధివీలంసైన్య మిత్య ఘటః -
 యూధసాథానుయాతాజాంబవదాఽయుధాధిపామయాతాతదాల్పిశకానజనితంసీ
 తావల్లోకనశుభుత్వన్నమానందమానందశరధావానంసాగతేసన్విసరితయనవిద
 శుపూర్ణాభిత్కః-దాశలభౌశ్రీరామేంద్రవేదవలంభిజ్ఞామ్యగ్నివేద్యపీషి

తుంద్రస్తుమిథిలశ్చే యోజితావలోకనతాతాకభవన శ్రీ రామసుగ్రీవానంద
యారంతరంపరిక్షిమివేత్యభావహమమికయాపరస్పరాహంతరణాహమహ
మికావ్యాఖ్యాతాపరణ్యకాండేతహమహమికయేత్యత్ర-భావంతీభావమానా అతివే
గేన ప్రద్రవతిసతీత్యర్థః-మధ్యేసరణ్యాంమధ్యేసరణిమాగతమధ్య ఇత్యర్థః-పారమ
ధ్యేమధ్యేవేత్యవ్యయిభావఃతస్మియాగాదేకారాంతర్వంశమధ్యశబ్ద స్మృతధీయ
భేదధీయభావ్యేనసుగ్రీవమహుతేనవానరేణకృతమవనరక్షణంయశ్యతథోక్తం
శ్లో.అవగమజేతరంబిల్వట్-తథాచిరామాయణంయగ్రతమహావీర్యస్స దాదధీయ
ఖఃకపిఃమాతులఃకపిముఖ్యస్యసుగ్రీవశ్య మహత్తనఇతి॥మధువనంమధునామకసు
గ్రీవోద్భావననమధుప్రమరత్వాత్ మధువనమిత్యర్థః-శంజ్ఞాహనూమదసుమత్యా
హమామదాజ్ఞయాతధిభూమత్రీమ్య మధుపానెనయోద్రవానెనయత్సు ఖంతదమతి

ధనాధానుయాతాతద్దర్శనజనితమానందమానందశరణౌదాశ
రణౌసుగ్రీవేకసంవిభజ్యే వవీక్షితుమహమహ మికయాభా
వంతమధ్యే సరణిదధిముఖ్యతావనంమధువనంహనుమదను
మత్యాభిభూయమధుపానసుఖమనుభూవ॥౧౧౬॥ప॥అథా
బ్రహ్మీధిరివరతుంగమంగదంక్ష్మ కాంజలిదాధిముఖపషరోవ
వాక్ | వలీముఖాన్మధుభిజనేశీలిముఖాభవానిమాగర్భ
డితినివారయేదితి॥ ౧౧౭॥ వా॥ అయమప్యేనమవోవ
త్ ॥ ౧౧౮॥ ప॥ దశముఖపురమధ్యేవీక్షితామైథివీతిత్ర

భావ-మధ్యేమధుపిబదిత్యభావః-మధుమధ్యేమధురసేత్యేదేవీత్యమరః॥౧౧౬॥అ
థేతి॥అథానంతరం-రోమకామధువనాక్రాంతజినితకోపవాక్ విషాదధీయభావన
పాలకంతదాశ్యతానిజలిఃవిరచితకరసంపుటస్సకా-భానాలక్షణమేతత్ గిరివర
తుంగంమహాన్నతమిత్యభావః-అంగనయవరాజంబ్రహ్మవీతిమితిభవాక్ మధుజ
నెమధుపానేపుష్పరసాపాదేచశీలిముఖాఅర్చి॥౧॥ అలిదాశాశీలిముఖావిత్యమ
రః-రూపకాలంకారః-ఇమావలీముఖాకపి॥ని॥కపిస్తవంగన్లవగకాభామృగవ
లీముఖాఇత్యమరః-ర్మదీతిఅంజసానివారయేన్ నిరుంధ్యాదిత్యేవమబ్రహ్మీధిపూర్వే
నిశంబ భః-అన్యథామృతాగ్రశాసనసుగ్రీవంపండ ఇత్యుతితిభావః-తేషామృత
మః॥యద్వదన్యన్వృతిః, క్రమ్యభవచ్చత్సత్యతేషత్వాదితి॥ రుచిరావృత్తం-చతుర్ముఖ
హారిహరుచిరాజభానగాదితిలక్షణం॥౧౧౭॥ అయమితి॥అయమంగదోపనిసంజ

ధిముఖం ప్రతిపాదించుచు || ౧౦౧ || అత్యంతమరణమహాదశముభవించు
 శముఖురమధ్యలంకాపురమధ్యమైధిలీనీతావీడితాదృష్ట - ఇత్యేవంభూతం శ్రవణ
 మధ్యోక్తా మృతంయేనవీరణమహ్యంవిధింబంధంతః || ౧౦౨ || ఇత్యంతరణంశ్చ
 శాంతం ప్రతిపాదనమిత్యురః - హేదధిమఖసోయంవీరః భావతేయదిజ్ఞాపనంవ
 దతితేకఃకోవానిరుంధ్యావీచారమౌనకోవినిరోద్ధుశ్చక్షుయదిత్యురః || ౧౦౩ ||
 శశిలజ్యేతిలతోశకలవానరజీవామభూతమైధిలీకథామధుప్రదన్యే దృష్టుభూవానని
 వారణంశంభంయుక్తంసాధ్యదితిభావః - అతఃవానరాశాంతాహినీసేనాయథేచ్ఛంఇచ్ఛా
 సదృశం - యథామితివాచనః - మధుపిబతుమాల్నివృత్తమ్ || ౧౦౪ || తతఃకింజాతంత
 ప్రాహ || తదిన్దితి || తదమంకదవచవానంతరం - శయవశశభయపారతంశ్యేణ స
 ముపగతస్య సమీపంకాప్రస్యసభముఖస్య వచనేనవిదితంజ్ఞాతంయన్తభువనకద
 నంతానరకృతమభువనొల్ల కనంతేనవరిగజితంవరిశంభూతంవిశ్చితమితియావత్ -

వణమధువిధింబంధేనవీరేణమహ్యమ్ | నభిముఖయచిహ్న
 యంభావతేకోనిరుంధ్యాన్తభుపిబతుయథేచ్ఛంవాహినీ
 వానరాశామ్ || ౧౦౪ || X || తీసుభయవశసమపగతదధి
 ముఖవచనవిదితమధువనకదనపరిగణితజనకదుహితృ దర్శ
 నజనితప్రమదభరభరితస్తపనతనయస్త్రతనవికృతమత
 మతేదధిముఖాగమననిమిత్తసంపత్తిమ్ || ౧౦౫ || ప || ఆరు

యజ్ఞశ్రవణాత్పదశాంతసీతావలూకనంతజ్ఞనితేనతదుత్పాదితేనప్రమదభరణహ
 మోలితేనభరితఃసంజాతభరఃఅనఃపరిపూర్ణాణ్యత్యురః || ౧౦౬ || భరిత ఇత్యుర
 తారాదిత్వాదితన్ప్రమదేత్యురప్రమదశంకుదోహషణ ఇతిప్రత్యయాంతోవి
 పాతః - తపనంనయస్సుగ్రీవఃతత్రతస్త్రిశమయే - దధిముఖాగమనమేవనిమిత్తసం
 పత్తికారణసామగ్రియస్సాప్తాంతేనవికృతంకుఖవిశాసనత్రనిష్కారశ్చ - ధో
 న్మకునరోమాంచత్వాదిగాత్రచేష్టామతమతలకోత్ - మధువనకదనత్రవశాప్రీతా
 దశావరిజీవాశకలమానందభరితాభూదిత్యురః || ౧౦౭ || అలనంతరంశపిపాదని
 కటవతిన్యభూదిత్వాహ || ఆరుహ్యేతి || అద్రింశుగఃస్థంవనతమారుహ్య అథావ
 రుహ్యవః - తారాశావరోమాగ్రీదామమభూయేత్యురఃవినిమిలకన్యాంలాసా
 ద్యుప్రవికృతానాశలనిశవశరసాలాదివిభవఫలానిలస్వాద్యభూత్వా - పుత్రంవల్లితా
 నీత్యురః - ఆరణ్యకృత్వా - అపిఃఘృతావాదిత్యురః - వదన్తముఖాః - వాద్య

క్రమాదిదిహదివాద్యత్వనిశ్రుతానాం అపద్యవాదయిత్యా - తథా ద్రుమం
 క్రమానిత్యభావః - అక్రమం అవగత్య క్రమం మోహనోద్ధావనాదిబాగుస్థితాచరణేన
 అవగతమర్యాదమిత్యభావః - అలింగ్యలగ్నేష్యకుదవశాత్తథాసనజనితవశవశాన్ము
 చ్చర్చితాంలాంగులజాలంకిః || బృంహంబాలంబ క్రమాభంజాలకంకేటకాబ్జితే
 వైజయంతీ - ఆభూయచాలయిత్యా - ఆహం ప్రథమాహం ప్రథమభితియన్యాం క్ర
 యాయం సౌతిహం ప్రథమీహ - వాయూరవ్యం సతాదిత్యాత్వమసః - స్వాధేకస్ర
 త్యయః తయాపీనాత్మానాం వత్సూర్వికయా - ధావమానేత్యభావః కశీశాంబమూఃవాద
 రసేనాచరాత్సమీపేన || అరాద్యుకసమీపయారిత్యమరక - ఆవిరభూత్ అలత్యతే
 భా - అక్రకపిస్వాభావ్యేన యథావత్సవణానాత్మ్యభావో చీరల - తారః - శామూల
 విక్రీడితంవృక్షమ్ || .....

హ్యేద్రిమథావరుహ్యవిపినాన్యాసాద్యసానాఫలాన్యాసాన్
 ద్యక్షతమూరవయ్యవగనే రాజుద్యవాద్యక్రమాః || ఆ
 లిజ్యద్రుమమక్రమం మనవశ్చాదాధూయపువచ్చుచుటా
 మారాదావీరభూదహం ప్రథమీకాపీనాకపీనాంబమూః ||
 ౧౨౧ || ప || నిద్రాత్యయాదరుణితే సమీరపుస్ర సౌమీ
 ద్రినేత్రయ్యుగ్ధేనపీయమాః || చూడామణింకరతలేక
 లయః వవందే పాదోవిందయ్యుగళరతాగ్రజస్య ||
 ౧౨౨ || ప || ఆశ్లేశసంభూతా తాతాభ్యాం వితీల విస్తీ

౧౨౩ || తతః కంప్రాశానిద్రేకే సమీరపుత్రో హనూమన్నిద్రాత్యయాన్మ
 ద్రాభావో యవస్వనచాసందిద్రాహరయారభావభితిభావః - ఆరుణితేనపాటలితేన
 శామిత్రినేత్రయ్యుగళనలత్యుగళనయ్యగ్నేనపీయమానః ఆత్మాదరేణ అవలోక్యమా
 నశ్చక్షుత్యభావః - వితేనశ్రీరామావేక్షయాపిలత్యుగళైవభూయాత్ హనూమదాగ
 మనస్రతీక్షణాదరోద్యుతభజసూచ్యతే - చూడామణింకీతాయామభిజ్ఞానభూతంకి
 రోరత్నంకరతలేకలయః శ్రీరామాదీనాం యథావత్సంగోచరంస్యోత్తథాదారయ
 స్మిత్యభావః - కీచారస్మప్త్యసమాకరణిత్రుభవవచనైవ వజ్రాశుశాభామితీభావః -
 భరతాగ్రజస్య శ్రీరామస్య శాశాతవిందభవేమ్యశుమితసమాసోనకురూపకం - అస్య
 తోతరతనప్రాధాన్యేత్రక్రమం హి నానాగారతయార్యుగళంబవందేనకుత్యకారవ
 చనం - చూడామణింకీతాయామభిజ్ఞానభూతంకీతాయామభిజ్ఞానభూతంకీతాయామభిజ్ఞానభూతం

అశ్వేనానాయా వేనై వసంభూతేనంజాతయేగతాగతేయాతాయా శేతాభ్యాంబి
 నోఽలంఘితఃపిస్తీణామకాణావఃపురుషాంతరదమస్తరమహాసముద్రం యనశత
 భాక్తాపి-అష్టోన్నమీవేనమక్షంశమీపాథేవ్యయీభావః || శ్లో || అవ్యయీభావేశర
 ల్పిభృతీశ్యభిత్వచ్యవ్యత్యయః-చృతనాయావాసరసేనాయావమక్షంపురతఃనితరామ
 త్యంతం-అవ్యయభూదామ్రత్యయః-అనందసింధౌఅనందపాగరేమమజ్జమగ్నోభూత్
 త్తద్విజ్ఞానకపిషీరవాహినిమధ్యేఅపామేకవివమమూదధిముల్లంఘ్యసీతాంబృష్టావళు
 నరాగతోస్తీత్యేవంభూతభాషణప్రవతాకమహాభాగ్యసంపన్నోభివమిత్యమందా
 నందతుందిలితాంతఃకరణఃభూదిత్యభాః-అతఏవపీరోధాభాసోలంఘితోవ్యత్రముచ
 జాలః|| ౧౨|| అనీతేతి|| అనితస్యకానుమతాచ్యుతస్యమూదామజెస్సితానిరోరత్నస్య
 సన్నిధానానాన్నిచ్చ్యధేతోః-అనిప్రమోదేనప్రాదుభూతానందేనరఘూద్వహే
 నరఘునందనవత్రస్తస్సీతావృణాంతేవిషయేఅమయ్యుక్తఃప్రప్తఃపనాత్మజన్మా
 హనుమా-చృతప్రసాదానితనమహారశ్మి-విజ్ఞానయామాసకీతావలోక

ణామహాణావోపి అనన్దసిన్ధౌవృతనానమతుమక్షస్యహస్తానీతరాం
 నుమజ్జ|| ౧౨|| ప|| అనితమాదామణిసన్నిధానాదావిఃప్రమోదేనర
 ఘూర్వహేన | త్రానుముక్తఃకవమానేనన్తావిజ్ఞాపయామాస
 క్తృతప్రణామః|| ౧౨|| శ్లో|| అజీతావీరోపవనసేమ్మృథరాజపుత్రీ
 మూలోకయంలిశచరీగణబాధ్యమానామ్ || శేనాపిపాతకవశనసహ
 ణాలోకేబ్ధీకృతామివభుజంగమరాజకన్యామ్ || ౧౨|| ౩|| దేవ్యాస్త్రస్త్వ

నపాతాంకథయామాపేత్యభాః-పూర్వమాగమనాంతరకరణవ్యతయావిహితోన
 మహార-ఇహానీశ్చభాతాంకథనప్రారంభసంతోమిలితాదివేదికవ్యం
 ఇంద్రవజ్రవృత్తమ్|| ౧౨|| విజ్ఞానప్రకారమేవాహి|| లంకేతి|| అథవిజ్ఞాననానం
 తరంగుంకాచారేవాని|| మంగళానంతరారంభశ్చకారేన్న్యుక్తః-అథకన్య
 మరంబంతాపురస్యరావణరాజధాన్యావివససమ్మిదేవ్యానీవనప్రదేశలలోకే
 శామధ్యభిత్వభాః-నిశచరీగణబాధ్యమానామరక్షేరాక్షసినివహవరీతప్యమానాం
 అతఏవశేనాప్యనిర్వాచ్యేనచారిత్రవశేనపాపానుబంధనమపణాలోకగుడలోకేబం
 దీతృతంహారాగరబద్ధమిత్యన్యః-భుజంగమరాజకన్యాంహాగకన్యామివధీతాం-రా
 జప్రేమజ్ఞానకీలలోకయనలలోకేతవాన్వితీవమలంకారీవనంతరిలకావృత్తి
 ౧౨|| దేవ్యాదిరిత్యదీయాన్యాయతానేనభవదీయవంశప్రశంసయా-త్యమ్మప్ర
 యాత్వదీయప్రత్యభిజ్ఞానాంగుళీముద్రికాయోదదేవ్యాస్సీతాయాఃశోకంఽమెదమకనీ
 తేనిరన్య-అతఏవచరిత్రాణాకామఃసంపూణామనోరథఃప్రధానకావశేషనరా

శ్రీమద్వివేకాక్షరములు

శ్రీరస్తు.

సహ్యాభ్యాశేచమృరామాయతే యథాకాండ ప్రారంభః.

ఇథం నిజదిత్ర కవితానభాజిత సకలవిశుశానతత్త్వభవతాభోజరాజేన విరచిత
పంచకాండసంబంధంచమృరామాయణ ప్రబంధం పరిపూరయితు కామేన లక్షణ
నామృతచండితవర్మ శానశీబ్ధయథాకాండనిజవాగైర్వభవానుసారణరచిః స్వయం
మయేదాసింహ్యాక్రియతే. అథ తత్త్వభవాన్కలిః స్వవిశీషితస్య గ్రంథస్య నిష్ప
త్యాహ పరిపూరకాయశిష్టచారస. ప్రాప్తవిశిష్టేష్టగురుచరణారవింశభాజహసరా
జన్తరణయాపంచంగభంబిబద్ధాతిదృష్టభియత్రయస్త్రికాదైశికవదాంభాజేభాజే
చానుదృచ్ఛయాలీలయపిత్యాదరణచేత్రిమృతవ్యమితివాచ్యమైత్యుచితం. తే
సతిస్య శాంకునమ్యమాత్రప్యేత్యథః. ఏతచ్ఛసర్వత్ర సంగభ్యతేవచసాంబేదీ సర
స్వతీపురీవతరతేహివాసనాది ప్రయత్నం చిన్తనస్యయం సమీక్షితాభివతీత్యథః.

అనీతం పవనాత్తజేన జనకత్వా పాలపుత్రీశిరోరత్నం మూర్తిమివా.

సురాగమపకృద్విక్రమమోహాత్వతః. మోహాత్కత్రయకంటకం

శముఖప్రార్థర్తుమేచ్ఛన్మలాశ్చయం వీరవరాగ్రణీజనకజాజాని

స్సదాపాతునః. షష్ఠిప్రదృష్టియత్రయదృచ్ఛయాపివచసాంబేదీపు.

తథామహాదనల్పం కార్యకారణచర్యా ప్రతిత్యథః. సాగస్యం కవితారసజ్ఞత్వమ
భ్యుదేతి లభ్యదయం ప్రాప్తీనిశ్చయమృతభిత్త్యథః. అభ్యుపైతీతిహతే ఆభిముఖ్య
వసమీచమాచచ్ఛత్యథః. తథా సదిసిరాజవిద్యకృతాస్తిత్వర్థిప్రాగ్భ్యుత్సంకలభి
ద్యావివరణప్రాగ్భ్యుత్సంభవేచ్ఛిభిత్తంభవతి. తథా సకలాస్యమస్తా అపిక
లాభితిహసాగమాద్యాశ్చకుష్టమిద్యాన్తజ్ఞానం సేవిత్యయనదరీశీలశాఖాసాభావే.
నైవతత్వతానమభ్యంతతథానచాలపూర్వాకీర్తిస్సర్వమాఖ్యాజాగరివిలసతి. త
త్రతస్త్రినైశికవదాంభాజేగురుచరణారవింశభాజేభాజేభాజరాజేతమకచేత్రిస్త్రిహ్యుదేతి.

శ్రీత్యావహక్రయస్కరత్వాన్మమకం మనస్తత్త్వేహయత్తంభవతీత్యథః. ఇ
తుష్టమైతీలాప్తః. షష్ఠిప్రదృష్టియత్రయదృచ్ఛయాపివచసాంబేదీపు.
త్వంచకామకాన్తగ్రాదురీదరమిదేశభామలిపిజ్ఞానం లిపికమకచాచకమ్. సర్వాణి
చావదానాని స్మరణాన్యంకుశామనవ. సాముద్రికం రత్నకాన్యం రథాశ్వగతికల
మిల్లులీలాన్యం నూపకమకభూరుహాణాంచదోహదమ్. గంధవాదోథామచాదిభాన్య
వాదారసస్యచాబలావాదోన్మిసంప్రభవత్తత్త్వంభాజలస్యచ. వాదప్రభవంత.

సంభావ్యాకషణమేవచవిద్వేషణాద్భుతవచనమరణంకాలవందనం-సంయసిష్ట
 వచామర్యంపాదుకాసిద్ధిరవచ-మృత్తిగతికాసిద్ధిం శ్రుజాలికమేవవ-అంజనం
 నర-దృష్టిమైవంచనలస్వరవందనంమణిమంత్రమధానాంచసిద్ధయశ్చ రకమణ
 భావ్యత్రలోహశ్చ మృద్ధాదువేయవమాంజనక్రియాః-అదృశ్యకరణీదురకరణేమృ
 త-సారణి-వాణిజ్యంపాశుసాల్యంచకృషిరాహవశమణ-కలకమకుటమేపాది
 క్షుద్ధకారణకౌశల-మ-భతుష్టప్తికలాశ్చేత్యాకాలవిద్భిః ప్రకీర్తితాశ్చ-అనుప్రా
 పోలంచారఃకాక్షణాలవి శ్రీదేవత్యక్ష-ల-గంగాక్షం || ౧ || ౨ || సంత్రపిన్యా
 వాంచారంబువారణిభాజేనేతి తేనలసాధారణమహిమాశ్చ దతయాప్రసిద్ధసభాజే
 వలపిరలిశయాధాకఃకలితాంత్రచీతామతవివలత్యుదారాంకసాలకారాదుల్లసి
 తశ్చాధాసంఘటనాజ్ఞాభుతతయాఅత్యంతగంభీరామిత్యధాఃకృతించావ్యంత
 త్వి-భుసాలత్యల్పశ-చ-మృతగౌరవరహితేనాపీత్యధాః || ౩ || ద్వివచనవిభజ్య
 త్యాదినామయస్త్రిత్యయః-వచసాపూరయిష్యతా పూరితాంతరిష్యతా అచామధు

రోవత-తే సారస్యంమహాదభ్యుదేతినదసి | సాగల్భ్యముజ్జ్వ
 మృతే | బాయస్తేనకలాకలా అపిన్యగాంజ్ఞాగణకీర్తిరన్నవాచే
 తస్మిన్సవ్యాకీత్రదైశికపదామోజేవభోజేమణి || ౧ || ౨ || భాజే
 న తేనరచీతామపిపూరయిష్యతా అగ్నియపాపివచసాకృతమప్య
 దాకామన్ప్రదీతోహమధునానవరత్నహారశ్చేనకింశుపూసిధా
 ర్యతపివతంతుః || ౨ || ముద్రాముద్రితజీవితాంజనకజాంమోహాహ
 లంగాఘనంచూడాతత్తవీటోకనేనమచిరందిధ్యాయసిధ్యాయ

జ్ఞానా-అథునశివపాతనాశ్చాధుఃప్రదీక్షాజ్ఞానవచాతః-కావ్యంసర్వ
 జ్ఞానా-ప్రబంధఃకర్తవ్యామధిదేవనాల్పిప్రేనవతసేనతత్ప-పూరణమితిలజ్ఞాంసగతా
 స్త్రీయధాః-కుతపితదిత్యాశింశ్యత్రఅథాంతరంవ్యస్తతి-కింభుద్ధాహిత్యధాః-
 తంతుఃసూత్రంసవరత్నహారశ్చ-వచనమాణిక్యవచనమృత-మేవభూదివచనవి
 భానపేదధార్యతపివత్రీసజ్యతపివనకుపరిక్రయతి ఇత-ధాః-కుతః-అత్యపివత-శ్చా
 ఘ్నోనవభుద్ధరకసాగ్నిమహాజనమృత-మూఖవివర్యతేతివాః-అథాంతరన్యాసాలం
 కార-వచనంతరికాత్మత్రేన్ || ..... *
 భా- || వివందిజవాగ్వాహరసావచాశంసంపాద్యదానింభికిష్కితమాహ || ముద్రే
 తే || ముద్రయాశ్రీరామాభిజ్ఞానకుదికయాముద్రితంప్రావీకంజీవితంజీవనం-యన్యా
 షాం-జనకజాంతానశీంభాభామాదాశ్చత్త-విలా-నేనచూడా-నిదిశ-నేనమోహాని
 లంగాఘావిచ్యులంధాఘ్నవందనుదిరంభిశ్చకాజ్ఞం || ౩ || అత్యంతశ్రంధాగేన్మితి
 భూసిధ్యానితకాతత్తాత్వామననమృత-భావేత్త్యధాః-భృ-చింతాయామితిధా

తోఁగి పూర్వాన్వయవాదేః - తథానిధ్యానవిద్యప్రస్తుతం॥ నిత్యనిరంతరనిధ్యానం
 దశానాలకనెత్తగమిత్యమరః - తథాచజనకజాంధ్యాత్మాసాముపద్యప్రస్తుతేతియ
 థాశ్రమమన్వయాద్యధానంభ్యాసంకారః - ధీరఃతైర్యశాసితప్రసిద్ధిః॥ ఇతి
 ప్రతిపక్షకాండేనభాషేన॥ కాండోస్త్యైవ ధృవానార్యవగాఢవసరవారిపిత్య
 మరః - పాలస్త్యవిధ్యంసంసారావనిసంహారంకలయితుంకతుంకంబృదిక్రరేభేషిచప
 క్రమేమనసినిధేఃరితవానిత్యభాః - తథాధీరఃపద్మాశ్రమిత్వగిలత్వసామూక
 విఃపితేనకాండేనయద్ధికాండేనమలాంసిక్కుళంకాంకథాంకావనిసంహారం రూపా
 పాభ్యాసంపూరయితుంపూర్వాకతుంకంబృదిప్రారేభేమనసిధిప్రాంతవాః - ని
 త్రలత్వగయారుభయారపీప్రకృతత్వాతేఽవిబప్రకృతగోచరశ్లేషాలంకారః - శృ
 కృతాచక్రతోభాషగతముత్తంచెవ్యభూతసాధర్మ్యంశ్లేషాయంత్యైవ్యవసర
 తాధ్యయేచనాంత్యతిలక్షణాశాదూలనిక్రేడితంవృత్తిమ్॥ ౩॥ అ॥ కథాంపూ
 రయితుంక్రారేభేషిత్వక్రంసంక్రమితామేవకథాంప్రసూతి॥ అనంతే॥ అనంతరం

చ॥ పారేభేహ్యదిభక్తుః కలయితుంపాలస్త్యవిధ్వంసనంధీరః పూర

యితః తాంబూలవిమలామేకనకాంజేనః॥ ౩ ॥ ప్రసన్నమంజరమంతః

రమ్యజ్ఞనేయాదాశ్యోవృత్తిమనఘాజనకార్తజాయాఃదృష్టిరశాన

నరుషాపరుషాయః పూనా బానానోపరివధే ప్రభునారఘూనామ్ ॥

ॐ॥॥ఐతన్మృతీ వోపదశశ్రీ వకుపిత రాఘవావలోకనద్విగుణితరణో

తాహస్సా హాయ్య గమయమను పాలయస్థ స్థమిఁ సిన్ధుమవధార్య

శూదామణ్యభిక్షాన ప్రదత్తానానంతరం. ఆనంతేన మందరం సిద్ధి కరం యథా తి థాతి

సంపదవిపూరితమిత్యథా. అంబనాయాం అంబనాతనయాం హనుమతః ప్రఖ్యాతాః ప

[illegible]

கா. ச. ராமசுந்தரபாரதியார் அவர்கள் உருவம் கட்டி வைக்கப்பட்டது.

రా. నా సహోపరి కాముః కొవరిదళనిచియి నేమహవీరస్యాభావాత్స. రాగనావలః

తననంజయోజమనీ బ్రాహ్మజ్యోతయతా సన్నాహమాప్నోయమా సేత్యసా-వ

శంతలకావ్యము || ర || అథా నంతరం సుగ్రీవోపనిశ్రీ పేషుపి నన్య రామ

తస్మాత్తాత్మనానాద్విగుణితోద్విరావృత్తిరణోత్పాదాతాప్రయత్నః స్య సతథో

క్ర. లోక్ ప్రతినిధి కార్యదేయ స్వయచ్ఛిద్ధాచారిలక్షణం సహజస్వభావనా

హామ్యం నహం యోజకః || శ్లో || బ్రహ్మ జాత్యైర్భక్తైః శతశ్శతపతిం సంజనయతి ||

ఈ ప్రస్థానము పరిమిత సంకరములతో కూడినదిగానైనను, సులభమైన పునరావిష్కరణమును

శ్రువాంఘ్రిక ప్రతిజ్ఞామిత్యభావః || సమయోక్త్యభావార్థాలసిద్ధాంతసంవిదజ్ఞత్య
 మరః - అనుసాలయన్మనవతామానః అగాధమః || గంధీరముద్ధి - ధైర్యాత్ ధీరత్వాత్
 అంధం మానమివసింధుగతవధార్యతథాసుతరానిశ్చిత్యేత్యభావః || స || శ్రుంశ్యేవాంధుః
 ప్రహింమాపజ్ఞత్యమరః - అధియాధుత్రిమాటశ్యంగంయయాతాంత్రిమాటాచలశ్యంగ
 గ్రుంశిమానీమిత్యభావః అంకానుభవం అంగనమముదనలసీరాః ప్రముఖాః ప్రధా
 నాః || అన్యథ్యత తథోక్తలంఘిలమచ్యుతీకంవానరసైన్యం || స || అనీకతురజసైన్యఇతి
 శ్చః - శుమనీనహత్ శస్త్రాచాయామాశుశ్చ || సహతేర్థావజ్యుపధామ్రాప్యోభ్యాసదీర్ఘ
 శ్చిన్యైః సారితాదితి || రామనామతః రామాభిధానాత్తద్రుంపాదిత్యభావః - చారిరాజుల
 దాదపితపాంగధారయ్యాకటాక్షరేఖయాతమైవధారయాపునర్భూతాపి - పూరితాస
 మస్త్రీకృతాలిప్యతాచలంభిలకృతాన్నిపివాహినీతత్త్వీ || స || సేనాసన్యోజ్యవాహినీ
 విదైజయంతీ - తగంతస్తిన్నేవత్తజైవత్యైః వాహినీశంప్రతిదక్షిణసముద్రముద్దిశ్య
 యాక్షిణ్యగుణయైకసేనానాయకతతేతిగమ్యతే - చచాలప్రతస్తేష్టేషుసంకీర్ణం - సమ

ధైర్యానగాధమకరధియాధుత్రిమాటశ్యంగంలజ్జామధిగన్తుమజ్ఞన
 శుముః సలసీలప్రముఖాః సమనీనమాదంభిలమనీకమ్ || ౫ || ప || వా .

రిదాదపిచరామనామతః పూరితాపునరపాజ్ఞధారయా తత్త్వంప్రతి
 చచాలభక్ష్యైః వాహినీశముభిలాపివాహినీ || ౫ || తత్త్వజ్ఞేసమవలితం

తుసమునయకుముదామాదకారిణీకరభాధికప్రసాదశీలేనీలేందీమరానందని

దశ సనదిరాక్రమణవ్యగ్రతేజసిసమారాధతారానం సలక్ష్మణాను

ప్రవప్రవరితావయవరూపకంక్షితకరజతి || తత్త్వజ్ఞేసమవలితం

కుల్యంచలితః ప్రసీతః ఋషభమునయః జాంబవదాదిభిల్లాకగణః || తత్త్వజ్ఞేసమవలితం

మదలయన్యలస్తి || ఋషభభల్లభల్లభాః - సత్త్వమృతంభంతారమిచా

మరః - కుముదస్యకుముదన్నాకుటిపిసేనాపతేః అమాదంశంతోవలస్సత్తరైవో

ల్లాసంక్షరోకీతిమధురామాదకారిణీకుముదతైరభేకప్రకతేకుముద్ధిశపావతివి

శ్చః - శంభేశభాభ్యుసేనాపతేతిధికప్రసాదశీలేతత్త్వంతామగ్రహతత్ప్రతిష్ఠాప్రశ

రస్యలశ్యవాలాభ్యుత్పాదితేషకుముదస్యభావోభాతస్యాఅపితిధికప్రసాదశీలేఅరిసి

మకాలస్యవాపేనీలేందీవరభ్యుసేనానాయకః || తత్త్వజ్ఞేసమవలితం

త్వంత్విషకారిణీలన్యత్ప్రసీద్ధాః - వికాసకారిణీ || సీలకపీతేంద్రభేదకృష్టేనాత

ద్వేతితి || ప్రియినానాథకర్మనూలా - దశాననదిరాక్రమణేరావణిగవస్కంధసేన్యగ్రం

చటులంజేజః గ్రతాపోయన్యతస్త్రిఅన్యగ్రదశసంభాషానాని అనానిముఖానియా

పాంతాసాసాదితానాంశదిబుభానాభిత్వం - లిక్తమజ్జేలభరణేవ్యగ్రంవేగవతే

జోజ్యోతిర్యశ్శుకస్త్రికః || తేజోనలప్రభావచజ్యోతిర్యశ్శుకస్త్రికః సీతసీతనైజయంతి .
శుమారుధః శుమధిష్ఠితః తారానందనో అంగదః యేన తేన లక్ష్మణేన సావిత్రి జాలనగతే
అనుస్మతే అన్యత్ర శుమారుధాః ప్రతిదినమేతై తారాధిష్ఠాననియమాన్ శుమధిష్ఠితాః
యాః తారాః అశ్విన్యాదివతు (త్రా. జితాః వందయంతి తిథోర్ధ్వః సచాశాలక్ష్మణానుగతః
లాంచ్యనేన అనువృతశ్చ తస్మిన్ కాలక్ష్మణేతి త్యతీయాయా అనుగతశ్చేన అనుమానః - శా
చరాః రాక్షసాః వివిధాణాం అన్యత్ర శార్వరాధికారాణి తే మంబాం జేవిధ్వంసనని
స్త్రైర్దౌహగరూతే రామశ్చంద్రాభివేత్సుః పవిత్రశమానః . ఉదయపానుమంతమివేతి స్ప
ష్టశుమాలింగాత్ తస్మిన్ ఉదయపానుమంతముదయాచలమివ హనూమంతం సరయ
నత్వరమధిరోహతి అభివృత్తిశీలన పుత్రతస్సర్వత్ర శరణి శిశుముత్తా న్నైవిబహుళో
భూయన్త్యశ్చ యాహరిజాలకోలాహలః వానరపంఘకలకలః పుమఘమధ్వనిశ్చ తేన భ
రితాని పరిపూర్ణాని వారిదంతరాణి దిగంతరాణి యశ్య సరిధాన్తః . నిరంతరః నిరం
ధ్రం అస్మిందితా అక్రాంతాని కటకాంశోరావళిః సమీపాన్ గ్రాశ్రిణీః యేన శత
భోక్తృశుమథయేతత్ . పశీముఖిబలమహంబుధిః వానరసేనాశయద్రాశ్రివేత్సుః పవిత్ర
గతే సరయముదయసానుమస్తమినహనూమస్తమధిరోహతి శాచరత్తి
మిరవారణనిష్ఠానైరామదన్వై శమస్తతః కన్ద శితబహుళహంజాలతో
లాహలభ రితహరిదస్తరోస్మిన్ సరాన్మగ్నితసికటకాన్తారాంశిర్వలీము
ఖిశలమహంబుధిస్సగంభ్రమముదజ్జన్ముత || ౭ || వృత్తాన్త సకాసర
ముదజ్జ్వలై పశ్చాత్ క్రౌంచిత్రై సహస్రవిశరా రువమూర్తయూధైః || ౮ ||
మానః సేనం బ్రసుంపాటో ఉముదజ్జ్వంభ తదిజ్జ్వలితో భూత్ - శరభాధిః త్రసాపక
లేలక్ష్మణానుగతాన్యత్ర దశబ్దశ్లేషః - వస్తుతః శబ్దభేదేన అభాద్యయావభాసేపిజతుకా
ష్టననేకశబ్దస్య ప్రతీతే అన్యత్రాభాన్లేషః . ఏకనానావలంబిఫలద్వయవదగన్వచతేన
అభాద్యయప్రతీతే తత్సక్తిజేయము పమా || ౭ || ఉత్తాన్తేతి అసీమనిమగార్యాదిం
అతితేజులమిత్యభావః || ౯ || సీమసీమేన్ద్రీయాముభేదత్యుతరః - విజేతమరణ్యం కర్మకీషీ
నా నమగమూర్త్యై జైత్రయా త్రోత్సవక్రీడోద్ధోమైః || ౧౦ || క్రీడాతీలాచనమగతే
త్యుతరః - ఉత్తాసాభయవిభాగంతోతాశురావనమహిమాయస్త్రికాభాక్త్ర ||
౧౧ || బులామూమహిమవాహద్విషత్కాన్త సరసైరిభాగిత్యుతరః ఉదంచితాః ఉద్భాసితాః
పంచవత్త్రస్యింహః యస్త్రికతత్రధోక్తం || ౧౨ || సింహమామృగేంద్రః పంచాశ్యుత్యుత
యః చిత్రస్తాః కృతాః హస్తినః కణ్ఠాః యస్త్రికతత్రధోక్తం - విగతాః శరారుణాం వ్యా
హృదిహిం ప్రజంతూనాం వమూరూణాం మృగాణాం చ యూధాః సేనహం యస్త్రికతత్ర
ధోక్తం || ౧౩ || శరారుణాః తుకోహిం ప్రాశ్రిత్యుతరః అల్పాలాపాధ్వపాద్విల్పాలాల్పాచ

తరంగాః దృష్టివరంశరామేమంశేకురంగశాఖాహరిణిశవోయ్యోక్త కర్తవ్యోక్తం
 చాసీత్-వశంతతిలకావృత్తమ్ ||౮|| సైన్యైర్వీరైః తతః సమఘామిశంతరం-రఘువ
 తిః సైన్యైః వానరపేనాభిః సరితాం నదీనాం నవేశం విస్వాసస్థానం ||౯|| నివేర్ష్య విరో
 ద్వాహ విస్వాపేమశ్రుక్తిః తదభివీక్ష్యః వేశంతయా వేశంబంకుర్వః సేనాసంమదా
 త్తల్పసరాంసీకుర్వన్మిత్యథః ||౧౦|| వేశంతః తల్పలం చాల్పసరభర్య కురః || శ్లో ||
 వేశంతశబ్దాత్తక్రూరోపివిన్యతాల్లటశ్శ్రుతా దేశః-తథావిపేనాం తేరాణి హసాంత
 రాశాం వివిరయః ||౧౧|| తాం సీకుర్వణానరపేనాసాటోపధాటిః ఘటితరగుల్మపామ
 రేతయాసుగమసాంకుర్వన్మిత్యథః ||౧౨|| పూర్వవచ్చక్ర్యవ్యత్యయః నశ్యంతవ్యభి
 మపిలవహ్యవిరహానా దుష్పృశనచాతాతోయస్త్రితంతైలం మాగనంబంధంశర్వత
 మారుహ్యతతః కుందానితైః నిలయః కుందరగంధవాహైకనిశేతనం కులయంకులయా
 ఖ్యంతైలంబగామవృత్తః పూర్వవర్ ||౧౩|| గత్వేతి రామస్తమద్రింకులయశర్వతం గత్వా
 సామద్రం ప్రవేశంతవ్యమాగప్రకారం చచమవాదీర్తక్రూర || శ్లో || తదేలుగజిని
 లోలలోచంతరజ్ఞమరజ్ఞశబ్దమాసేదసేమః పినంకపినమఘోష్టైః ||౧౪||

సైన్యైర్వీరైః ఘోషతిస్సృజితాం వేశంవేశస్త్రయన్విరళయ్యపిశం
 తేగాణి | ఆరుహ్యంతైలమపి సహ్య మసహ్య పాతంమంహానీ
 తైకలిలయంకులయంబగామ ||౧౫|| వాగత్వరామస్తమద్రింసామి
 త్రిమిదమవాదీత్ ||౧౬|| ప్రతిమీతటసమీపగర్భాంతరజ్ఞ రజ్ఞశ్చయోజ
 డీకృతపక్షిరభూరుహపటీరసంపారిగమనోవిధురయస్తమేమలయః శ్లో
 ఖలాజేదురాదురానదవనప్రియప్రియతమారతమూరుతాః ||౧౭||

చివ్వుద్దిః శరస్తైశదేష్టితివృద్ధిః ||౧౮|| తీత్రప్రకారమేవాహ | అమీతి కటనమీతే
 మసానువదేశమయేషురాతాప్రవాహః ||౧౯|| శిశువాపేనానిర్భూరోర్భూరభర్యకురః
 తేమంతరంగేభ్యః విభిన్నైః స్థానైః చయోభిః అంబుభిః జడీకృతానిశిశిరీకృతాని ||౨౦|| సు
 పేమశ్శిరీశజడభర్యకురః || శ్లో || అభూతద్భావేన్విప్రత్యయః తథాభూతానియానిపీడిర
 భూరుహః | చంద్రశేరవవివకుటీరాణిగృహాణి తేషుసంపారిణానియతావసాన శీలాః
 తాచ్ఛిల్వేడినిః కులయమేషులామకులయతైలంతంబప్రదేశమేదురాః సాంద్రాః ||
 మేషులాభిద్ధవంధస్యాతాంశ్చిన్తై అనితః బయారితః శ్మః-దురాసహానితీద్రికుకత్వా
 దుస్సహనివనద్రియపియతమసాంకోకితాంగశోనారుతానిహానియేమతేకుత
 ధోక్తా ||౨౧|| వనద్రియః చరభృతకోకితః పీకభర్యపీత్యకురః | అమీశక్తకరమానాః మా
 రుతాః | అసిలాః మేమకుమనోభురయంతిహ్వలయంతి కలికుర్వంతిర్యథః-యను
 గ్రామప్రాసయాన్వసృష్టిః శృశ్శృత్యై-అన్యథాక్షాంత ||౨౨|| చ్చిరీతి|| ఇత్యుక్తశ్చ

కాలేనాకరుణం దీనమలవకావ్యాహరణవిషయమేమహాంధ్రభూదేవేంద్రసింహ
 మఃనిరుద్ధవేలంకవృత్తముద్యుహలం||ని||వేలామాలేపజలధివేలాకారవికారదారి
 తినిశ్చః-మహాంధ్రశైలంమహాతాఖ్యమలవకాతవిశేషం||శ్లో||మహాంధ్రోమ
 లయస్సహ్యమృక్తిమాన్మహావకాతః||వింధ్యశృపాధియావృత్తనస్తేతేకులవకాతా
 ఇతివిష్ణుపురాణవచనాత్||వేదేనపూర్వాత్తస్మాద్యమలయగూరితికులచర్మతవిశేషః
 మనగంతవ్యం-ఆధికత్వేనాస్మిన్మహాతేజఃజలధిమైఃముద్రితంబిహితంప్రతిబింబి
 తియావత్||౨||స్వాదావతాంబానాంభగ్గుణత్యమరః||అన్యయభూతిసాంసగరా
 దినిజమలభూభజాంత్వేతుంశక్యః||సూ||మయ్యజయ్యశక్యాధావినిసాతః
 తతోనెద్భూమః||శతంతిత్వేనాధియోనిధానమిన్||తమిన్మృత్యుశ్చ||అంబునధిం
 ముద్రించెదశాలతి||ఆవతేమముద్రారోపణార్థమేకాలంకారః||నచఉక్తో
 త్వేగ్మయాగుంస్మృత్యేనసంతతిలకా||త్వత్త్వే||వృత్తే||తమంబునధిః||చృష్టే
 చలదృతాశ్చమనాః||అశ్చర్యావిష్టమృదయస్స||రామః||తదిదంవచనమాచక్షుః
 చత్||౧౩||తేషాంకారమేవాహ||ద్రుష్టుమితిహేమగ్రీవః||ఉల్లోలః||ఉల్లోలపేష్టితంచంచ

ప || ఇత్యాయంకరుణమేషనిరుద్ధవేలంకైలంమహాంధ్రముధి

గత్యమహిమ హింద్రః|| ఆరతముద్రితమహాస్వయభూతతనా

మమయ్యకీర్తనానిధిమమృదందదత్||౧౪||సృష్టౌచతాద్భు

తాశ్చమనారామవైదిరమాచప్త||౧౫||ద్రుష్టుంనాలమగాధతాం

లతరంగవేష్టితం||ఉల్లోలినిసాంసదీనా||ఉల్లోలిః||ఉత్సృణు||ద్రుత్||ద్రుష్టుం||ప్రక్షీకుం
 అహానియద్యస్తాదిత్యధ్యాహరః||భటిపతిః||భాతాశ్చమహానాసితిశేషః||అగాధతాం
 అతిలస్పృశతాం||గాంభీర్యమిత్యథః||సి||అగాధమతలస్పృశత్యత్యమరః||ద్రుష్టుం||సా
 లంకచర్యా||శ్లో||చర్యా||చృత్||చనెత్వ||అమధే||మమముక్తి||దిశః||సీమాంతరే||భాః||మ
 ర్యాదావసానభూప్రదేశానితా||సాంసముహః||నైకతానిసితమయాని||౨||సైక
 తంసితతామయమిత్యమరః||సూ||సైకతాశ్చకరాభ్యాంచేత్వ||శ్చ||ప్రత్యయః||తేహం
 మండలాని||శ్రేణయః||ద్విపాస్సింహం||యోద్విపవిశేషః||తత్త్వ||తా||రణాదియం
 వారిధిః||గారం||దూరేవతా||ఇతిశేషః||అనిర్యాచ్య||ఇత్యథః||అతిః||విషవారిధిః||యేసాం
 నః||కులభూభజాం||అన్త||కుల||ప్రసూతపూర్వరాజన్యా||సాంసగరకుమారా||కామిత్యర్థః||
 నఖైః||సుఖాత్||అనాయా||పేన||అభాని||అవదారితః||శ్లో||ఖనతే||అ||శ్చ||భావకమః||
 రితిని||అథా||నంతరం||యేన||వాన్త||కుల||కులభూభజా||భగిరథే||నైవేత్వ||భాః||పూరిత
 అప్యాయితః||గంగా||సగరపూరజేతి||పురాణవచనాత్||స్వాశ్చ||కాపి||లాన||లదగ్ధ||సగరతన
 యంత||పరా||భా||భాం||మహా||ప్రయత్న||పూర్వకమనెనానితత్వాదిభావః||తే||సాంసః||కు

• భూభుజాం సగరమహాభగీరథప్రభృత్యస్తేనస్య యథాపతీశాం అవిహితసేమన్
అస్రతిహతస్యైర్ద్రాక్షయంత్రాస్థాయిన ఇత్యర్థః. సిరశద్విశ్వద్భద్రాదిహితాద్వ్య గా
ద్భద్రాదిభ్యఃస్వకచేతిచకారాదిమనిచ్ఛ్రియస్థిరత్వాదినాస్థాదేశః. మహిమ్నూహ
హత్త్వాన్యాయనమోనసాస్కరః సమస్త్వస్తీత్యాదినాచతుర్థః. శాదూకాలనిక్రీడితం
వృత్తం || ౧౪ || అథతి || అథావంతరంహరింద్రః సుగ్రీవోపి. మహేంద్రశ్చ ఉపాంత
కాంతారేణికటారజ్యేనశోభత ఇతితథోక్తేలోభనీయాః మనోహరిణః తేమలయ
జాతానిలాః యస్మిన్ కత్స్యిక్ వేలోపనన నేతనయద్రుకూలోద్యా సప్రదేశేరఘుప
తేనికదేశేన ఆజ్ఞయా. ఆభిలంబలం వివేకయా చావస్రతిష్ఠాపయా చా సేవ్యధాః || ౧౫ ||
సగరపేత్రివరసానంపార్థ్య శాంతవటీరమంజూనాంచంబవసిమంజూనాంవ నేతరకాస
రసాఃవటీరమంజూః యస్మిన్ కత్స్యిక్ వనసంజవనః సమ్యగ్గీలిస్సక్ || ఖ్వి || జావం

ఘనీవతిస్త్రీ మాన్దరేఖాదేశోద్వీచాస్సైరతమంపలాని తదయం
హారేగిగాంధారిధిః | యేషామేషమఖాదఖానినభిరైశ్వేనాథనాపూ
రితస్తేషాంసఃకులభూభుజామనిహతస్సైమ్నేమహిమ్నేనమః || ౧౪ ||
X || అథహరింద్రపిమహేంద్రసాంతకాంతారశోభినిలోభనీ
యమలయజాతానితేవేలోపవన దేశేరఘుపతేర్ని దేశేననివేశ
యామానబలమఖిలమ్ || ౧౫ || ప || సరసవటీరసంజవనసంజవనాభి
వతన్న్యగమనగంధగంధవహమేదురితేన్బునిధేః | తలనికపేటత
త్పసకతాలరసాలఫలైరుచితమదత్తిచేరుదరమ్భరయోహర
యః || ౧౬ || X || అనంతరమవరమహంభోధిమివచలితమమ్బాధిరో
ధస్యంభోధివిలంఘనవిశ్వజ్వలలాఘవం . గాఘవానీరమనీకోస్తు

క్రమేత్కాదినాయుచ్ఛాదిపతకప్రసరకతభావ్యుగజతస్యకస్తూర్యాః గంధోయ
శ్చ సతథోక్షత్పయాగంధవహానిలః తేనజ్జేజురితేతత్ప్రమగ్నత్యర్థః . ఏతేనసఖ
సంచారయోగ్యత్వంసూచ్యతే || ౧౬ || మృగనాభిమృగమునఃకస్తూరీత్యమరః . అంబునిధ
శ్చమృదవ్యతలవికటేకులాపాంతే. లుకద్భిఃపచేతిమతయాన్యంతాన్నిపత్యభువి
లుకద్భిఃపనసానంతానానంరసాలానాంచఫలైః హేతువాడధితమహాఃడిత్వన్న
హహాఃకుతఃఉదర. విభ్రశీత్స్వదరంభరయఃస్వోదరపురకాఃఫలేగహితాత్సంభ
రిశ్చేత్సక్రచకారసామగ్ధ్యాదుదరంతరిలినిహతవాత్సాధుః హరయఃకచయఃచే
కుతత్తల్పలభ్యక్షణతస్యరతయాతక్రవిజహ్నురీత్యధాః. వృత్యమప్రాసాలంకారః ||
౧౬ || అథరావణవృత్తాంతమాహఅనంతరమితి || తదనంతరంపేనావేగానంతరం . అ
యోని శోధసిస్థముగమాలేచలితమపరమహంభోధిమివచలితమమ్బాధిరోధ

భౌతికవిలంబునే నేనముద్రతరణిశ్చంభులమువనిరానుటపాటవరియ్యత తథోక్తం
 అనీకోన్మఖింరణోన్మ్యక్తంరానుచానీకంక్రి రానునై న్యం॥ని॥అనీకంతురణేనైన్యమి
 తిహలాయుధ్య-చాణముఖాన్ గూఢపురుషవచనావధార్య శ్చ త్వా-రావణోభార్య
 మాణిహృదయాతంకఃమనోవేదనాయస్యనతథోక్తః॥అతివినియోగవీనవరణఃకంఠాను
 విమగ్నపాదఃవిరావణోఽపి ద్రగజైవేత్సుపమా-అపరమన్యద్విశేయఃకథావ్యమజా
 నక అనవబుధ్యమానఃతహాజానకీపరిత్యాగంశకలాతంకనిరాసంకరోన్వి త్య తల
 హాకామపరతంత్రఃకుత్సధపరాధీనఃఅతపివజానకీమప్యవిమోక్షుకామః అపరిత్య
 త్తుమనాస్సృక్మంత్రిభిస్సమంప్రహస్తాద్యమాన్వై శ్చ హసమాజానభానుంటప
 మాజగామ ప్రావ॥౧౭॥ కచాఞ్జితరదానీంతస్య కావమయే-రజనీచరేం ద్రోరా
 వణఃరహఃవికాలతే-మంత్రివాదస్యకథానీకతావ్యత్వా దితిభావః॥ని॥రహశోపహం
 శుచాలింగఞ్జిత్యమరఃప్రహస్తముఖ్యా కా ప్రహవప్రముఖామంత్రి గః ఇదంవ
 త్యుపాదంవచనమబిభాషేఉపాచభాషణ ప్రకారమేవాహ॥ఇదమితి॥ఇదమేతత్ జా

ఖించారముభాదవధార్యధార్యమాణహృదయాతజ్జఃపజ్జలీన
 వరణఞ్జవైరావణోరావణోవిధేయమపరమజానకాజానకీమప్య
 చిమోన్మఃకామఃకామపరతంత్రోమన్త్రిభిస్సమంనమాజమాజగా
 మ ॥౧౭॥పరహస్తదానీంరజనీచరేన్యఃవ్యహస్తముఖ్యానిదమా
 బభాషే॥ఇదంతుమేవాఞ్జితమితితంవోవదస్తుయదైవ్విరిజనో
 చితంనః॥౧౮॥గ॥అమీతపునశ్చయజ్ఞాప్యజ్ఞాఫయక॥౧౯॥గ॥

వక్త్యాఅపరిత్యాగరూపమిత్యథాః-తుశబ్దోవధారణార్థకఃమేమమవాంభితమభి
 లషితంవఃయుస్తాకమీషీతంయుస్తాభిః ప్రత్యక్షతోద్యవ్యమిత్యథాః॥ఞ్జ॥ మతిబుద్ధి
 త్యాదివావతామానేత్రప్రత్యయ్య-క్షన్యచవతామానఇతిషష్ఠీ-అతఃనఃఅస్తాకంయ
 త్కృత్యంవైరిజనప్రత్యాసన్నేఉచితంయత్తంతత్వంతునమ్యగ్ని చార్య కథ
 యంత్యిత్యథాః-ఉపేంద్రవజ్రావృత్తం॥ ౧౮॥ అమీతేతి॥ అతఃయంజానక్త్యాఅపరి
 త్యాగరూపంరావణాధిప్రాయంజానంతీత్యాశయజ్ఞాః-వితేనైతేమమైచ్చి కభాషణ
 తత్పరత్వమేవనకునీశిశాస్తాథాబోధన శ్చుత్తితాత్పర్యమితిమాత్యతే॥ ఞ్జ॥అ
 త్రా తోసుచనగే-కఇతిక ప్రత్యయఃఅతిపివాహభగవానా-త్యాంనః॥ఞ్జ॥అ
 కారాదిపదశుగాకాత్రామోకపదాతోభవతీత్రతిషఠ్యనేతివాతికవ్యాఖ్యా
 నీభాష్యకారణితథాశబ్దమువాహ్యత్వవత్కాన్వి సమర్థకానాత్ అమీప్రహస్తాది
 మంత్రిగఃపునశ్చబ్దోవాక్యాలంకారః-వ్యజ్ఞాపయకవిజ్ఞాపయమామః॥౧౯॥విజ్ఞాప
 ప్రకారమేవాహ॥దేవేతి॥దేవరాజక॥ని॥దేవస్సురేషునేరాజ్జీవితీన్యఃకవదా

జ్ఞాపరేషు యన్మన్మదేశకరణతత్పరేషు అన్మ సుమాదృశే శుభమవీరేష్యత్యర్థః-
బీవత్పుస్తా గధారితయా వతరామా నేషు శత్రు అయశువదాదస్యేతా మరణాద్యా యే
వశస్త్రగుతుతా హేతోః భవేదితి శ్రవణగుతో పీత్యర్థః || 10 || అవజా యే వనిర్వాద
చరీచా గావనాదవదీశ్యమరః - అతః నాథః స్వామీ భవనితి శ్రేషః యదా వేనవరేషుం
దుస్య్యవేణ ఉగుభుజన జరేణ మహుభుజమ-దలేన అనీతా మవహృతాం సీతాం జాత్య
కదా బిలపిమ-సంసరే తే పీత్యర్థః-న నిహతున త్యజి ఘ్నః || గృహీతం న చరిత్య జేదితి వ
చనాదితి భావః-ఆశిషోలోకేషేషే ప్రభుః-ఇత్యేవ మధిభావేషు వదిత్పునత్పు || 10 ||
తగ్భూతి తతి రంధ్రం రంధ్రం భావహితో రంధ్రాని బంధనో నలకూల బాధిని తతాపః మా
రా-కసంభవః-తే లాసోదరజేన దీప్యతవిరచితా పః-ఇత తతోద్వంద్యేన వోద్వంద్యో వి
బాధిత వద్భవతీత్యేకవద్యా-వచనాద్యా రంధ్రా హితో రంధ్రావతిః స శ్రీమాబరః సచమా
రాంశ్చ త్రాసంభవః-తారణం యన్యతః బలావన్యవారీ గ్రహణేయూధాశతభాత
వివ్యతిశిరం భాని బంధనన శమాబరశాం చానరైస్తద్వంద్య విల్లక్ష్మ్యభిర్భక్తి తీతనందీ
దేవజీవత్పుభవ కాజ్ఞాపరేష్యనుచ లేవ్యస్తా సురస్తా దయ మపవా
దోదురవాసోరుభుజపంజరానీతాం సీతాం జానున జహాతు నాథ ఇ
త్యభిదధానేషు || 10 || గీతతో మోహహితహం రాంకసంభవ శా
బమ మోజభవశాపంచైతద్దుపాలమ్పూన గాయమా వేదయంత
మగ్రజస్తా మగమానవిసయపజ్ఞాన సూషణో విభీషణస్స రోష
మిదమ వాదీత్ || 10 || ప|| అహహ విడినియోగాదద్యనక్తం చ లేన్య
శ్చమసివరకళత్త్రేనుర్మి వారాను బాగ్గః || అయదవిశిఖాయామా
శ్వగళాపం చేత్యర్థః-లిథాలంభాజభివశాపంపుంజిత స్థలాభ్యాపురోసిబంధన బ్ర
హ్మభాషంతై తస్యాస్మిదా యోః ఉపలంభాం రథాయం శుంభోగ ప్రాప్తిని ఘ్నమా వేదయం
లింబ్రహ్మ స్తాదిభ్యః కథయంత మగ్రజస్తానం శ్చేష్టభ్యాతిరంబ-వణం విసయః-మహత్పు
న్రస్యోభావిః-జ్ఞానశాస్త్రజన్యవివేకః-అహహ-అహ-ధారణే విసయః-జ్ఞానే ఏకభా
షణం యన్యత్యథోక్తః విభీషణః-శురోషం-సామక్షాం యథాతిథా ఇదం-అవ్య మానప్ర
కార భవనం-లిథాదీశ్చిదాభ-అంభోబలవ శాపంశ్రీ భామాయః-ఇ|| అత సుంకుపి
తా వేదామామిదం-కాశ్చ మబ్రవీత్ - అన్యప్రర్పితయా మన్యా జలం నా-లింకమన్యా
తనాతేశలిథామూధాభావివ్యభిర్గసంశయః-ఇత్యహం-స్వశావన్యభీః-స్వశమే
వతామ-నారోషమేబలాత్మేతాం నై దేహింశయనం-మమేతి || 10 || విభీషణోక్తప్ర
కార హేమాహ|| అహహ త్యాదిచతుర్థిః || అహ-భావితేషీ || అహ-హేత్యద్భుతేభదేఇ
త్యమరః-పైశ్చ-లింకరేం బ్ర-రాక్షసేశ్వర-లిప్యే దాసంశ్చ-లింకనియోగాత్-దైవశా

కవరకళత్రే వరదారేషుదుని-కారోసి వారయితుమశక్యః అనురాగః ఆనతిః యస్య
 శతభోక్తాసి-వరదారానుషత్తేమహాపాతకత్వే నశ్యంతిషిధ్ధత్వా తతోవినిపాతపి
 వనశ్శ్చేయఇతిభావః-శిధ్ధమివారుజాయంత క్తవణాయాం దివభిభావ్యాం వనవహ్ని
 జ్వాలాయాం || సినేచవనవహ్ని చదివో దావఇతివ్యుతఇతిభావశ్చతః అమిషగ్రాస
 మోహాన్ మాంసపిండభాగ్గతివశాత్ || ౩ || అమిషశ్చాస్త్రి యాం మాంసస్తథాస్యా ద్భి
 గ్యవస్తనీతి నై జయంతి-అవిరళంబహుళంయథాతథాశ్చతం అథవా అవిరళంవిరళం
 వంపద్యమానంకృతంగరళకృతంతవృథవతిత్యనిరళకృతంగమూర్త్యతంజహ్య చావ
 లంరససంధ్రి యప్రియతృప్తాయస్యసభిగృహ్యత్యత్ర త్యానియఃకృదాదిభిరితసమా
 నఃకైశ్చరీసింహఇవేత్యుపమాపాచక్రాంతిమతాంసేసంకీర్త్యతేదవాగ్ని జ్వాలాస్యా
 వనస్యకైశ్చరిణీయావృతీఅవస్థాతాన్విశ్యేవరవాతీత్యథః || మాలినీపుత్రమ్ || ...*
 ౨౨ || ఆకశ్యేతి || అనఘేనిర్మూల్యమంశేనిజాన్వయే-కాకున్ధదారహరణోపగతం శ్రీ
 రామధర్మశాస్త్రావసూరణసంప్రాప్తం-తద్వంశోద్భవేవత్వయాతస్యాఅపకృతత్వా
 దితిభావః కళంక అపచాదం || ౩ || కళంకోంకాశువాదయూరిత్యమరఃశిన్నరముఖాత్

మిషగ్రాసమోహాదవిరళకృతభివ్యోచావళిః శేసరీవ || ౨౨ || ప ||
 ఆకశ్యోఽన్నరముఖాదనఘేన్వనం శేకామస్య నారహరణోపగ
 తంకళంకమ్ || హోహేతిమీలితదృశఃకరయోర్ముగంతదమ్బేశు
 తీరపీఠేఘపిదధానుధాతుః || ౨౩ || ప || పశ్యేదానీనుదధివరమాపా

న్నరవచనాత్ || ౨౩ || ఆఖ్యాతోపయోగజీత్యపాదానత్వాత్పంచమి-ఆకశ్యోశ్రుత్వా
 హోహేతిశ్రుత్యతేమిహదాతిశయోర్కోద్విరుక్తోయంశద్ధిః || ౩ || హమిషాదుగాలికా
 ప్సిత్యమరః-ఇత్యుత్తేతిశేషమీలితదృశఃతాదృగ్ద్వారాదానజనితభేదాదిశేకా
 నిమీలితాక్షన్యవిభావః బ్రహ్మణఃతత్ప్రసిద్ధకరయోర్ముగంహస్తయుగంకర్తృ
 అప్రావసితస్యచతుర్ముఖత్వాత్ అప్రసంగఖ్యాతా ఇత్యథః-శ్రుతీః శ్రోత్రాణికథం
 పిదధాతుఆచ్యుదయతుర్వయూరప్రాచ్యుదనేఅపర్యాపత్వాన్నాచ్యుదయిష్యశ్యేవేత్య
 థః-తాదృగ్ద్వారాదానజనైర్భావ్యాచ్యుదనస్యావశ్యకత్వా దితిభావః-త్వద్భూతేన
 మాటేధస్యాపి బ్రహ్మణఃమహాత్మనఃసంతాపసంపాద్యైః - అతేదుజ్జీవావతమితితా
 త్పర్యంతి || అపిధానతిరోధానిపిధానచ్చాదనానిచేత్యమరః-ఆత్రోత్తవసారానం
 బంధేపితృబంధోత్తరతశ్చాత్తిః-వసంతతలకావృత్తిమ్ || ౨౩ || పశ్యేత్సిద్ధిదానీమ
 భునా-శక్యఅపలూకయంతిపశ్యామీత్యతిలహ-తీగధివైశ్చరిణియాభేయేనసాలితా
 గుప్తాదుష్కృతేత్యథః || ౩ || కైయంతుషోఘేశ్యమరఃలంకానుశ్ర-కాచాతీతఃఅని
 రాధ్యవనవరాతవానిరమాత్రాత్ ఆగతిస్సంభాషాదులపాతీవనబంసోరుగు

[illegible]

లితామత్రలజ్ఞానాచాతీతః క్షేమనవభాదాఽతోదుర్విపాకః ।

కనుకంన కల్పరపరిభవం కాపిమాయేతిశం కేజాతానీ తాధరణిత

నయాజానః మేధిలీతి ॥౨౪॥ కింబహునాప్రసగణయసియది

త్వంచానరంచానరంచానసుపరితవీర్యో జిష్ణుభూకాతవీర్యో ॥

నకలయసియదిశ్వఃనంది శాపంచ ధాతుర్వరమపినరవజఃంచుజా

యోగైవయోగః॥ .....

నాశంకియత్త్రువుత్తంతనిగూఢాభిప్రాయః-అతిప్రసంగపరిశోచంవానరైఃతవో
 కచుతిగః-అవ్యుత్తినతతిత్వ రకాచంచననభాంభవహితంవిభాతుర్వరమపివరాద్వి
 వాలస్యస్సన్నతేవివాశ ఇతిప్రస్తుతరంపెత్త్యథాః-నకలయసియదినమమపేయది
 నానుచందరాసీచెన్-తహి-ప్రైవగూగ్-ప్రైవగః-దుభా-యః-జేభు-శశ్యః ॥౪౪॥ఈ
 తద్దురిత్యాదివాప్య్యుత్తయః-వందీత్వరకాః-ప్రస్తుతరామగుణ్యేనవానరాశాం-నరశ్చ
 షభాగినిశ్చిరామస్వచక్రత్యాసన్నత్యాదిత్యాసన్నత్యవపుత్వ్యురివిధాః-మాలినీ
 వృత్తం ॥౪౫॥ఇతేతి॥ఇత్యాదిరేవమదిత్యాసీతిః-నీతిశాస్త్రసమైతవాతా-తయా-సహ
 తం-వంబంధం-యథాతథాహితమనివదంతమభిధానమాలవంతమిత్యథాః-తతఃకర్త
 వ్యయః-మతిబుద్ధిత్యాదిసూత్రచకారావృతకమానాభ్యాత్యాదనుజంవిభీషణం-అవ
 జ్ఞాయితవచితభాషజేరవమత్స॥౪౬॥ధావమాననావజ్ఞేత్యమరః-అరాచితకుః-శతు)త
 తుపాశో-అతిజ్ఞాతిః-దాయాదః-శీతీయః-దండ్య-ఇత్యేవం-శంసంతం-షదంతం-నృశం
 తుబాహిపః ॥ ౪౭॥వృతః-ప్రొక్షుతుః-కూరః-పాపొక్షు-కృపం-చరత్త్యుతురః-తం-రావ

అంతరుంతుదాచరణనమనః శ్లోక రావణమహాచరదుర్భాషణాదిసా యోరోమమ
 పః తేనభీషణః భయంకరః॥ శ్లో॥ అరుంతుదేత్యత్ర షడ్వరుషోష్ఠుబఇతిభిరద్యుష్మ
 దిత్యాదిసాముమాగమః విభీషణావిహయత్యత్త్వా-ఽహంతుః లకాశేనహంత్యుర-ఽడ్య
 చ్చక్ష్॥ సి॥ కాతుపుంస్యాతాశవిహయసీత్యమరః లనూత్పితద్విః అనుశ్చతోత్యతద్విఃచ
 తుభిరమాత్యైః అనలాదియంత్రభీస్సుమం అమాసుహసభయః భాదిమభవంతీత్యమా
 త్యాఇతినిగ్రహః॥ సి॥ కీదం ప్రీధీసః వామాత్యఇత్యమరః॥ శ్లో॥ అమాశబ్దవ్యయా
 త్యవ॥ శ్లో॥ అనలశ్చుకరితైచనసంహతిః ప్రమదవధావితేభీషణామాత్యాశ్చత్యారో
 బుధిసత్తమాఇతిస్మరామాయోజో-చారిషిభిమతీత్యత్త్వం ఘోరూరతిపవలంతరిక్షగతిః ఆ
 తాశచచ్చన్నైవసితస్సన్నిత్యథాః సుఖతర్కంకోయికిమత్రాస్యాగమనప్రయోజన
 మితిససంజేహంజద్గీవానున్నమితకంధరాః పుగ్రీవాదీః వానరేశ్వరాన్పులిపవం
 వక్ష్యమాణస్త్రాచారేణివప్తలహోదన్ విలెవానరా మహాభిధయమభిప్రాయమ
 జ్ఞాయాసారావణసంబంధీత్యన్యథాకరిష్యంతిఅతః రామసమాశ్రయజాభిప్రాయమే
 తేభ్యోవివేచ్యవితత్పుష్కరాకరముఖేనైవరామంసమాశ్రయిష్యామీత్యభిప్రేత్యాబ్రవీ

అగ్ని॥ గ॥ ఇత్యాదిచీత్యాసహితంహితమభివదంతం నిజమనుజనువ
 జ్ఞాయజ్ఞాతీయమరావక్ష్యితుణీయ ఇతిశంసంతంనృశంసంత
 మరుంతుదాచరణరోషభిషణోవిభిషణోవిహాయవిహాయసిస
 మున్నోతన్ననూత్పతద్విశ్చతుభిరమాత్యైస్సుమంవారినిధిమతీ
 వ్యధూరతపవసనితకముద్వశగ్రీవాంత్పగ్రీవాదీనంతరిక్షగత

దిన్యథః॥ శ్లో॥ అత్రగ్రీరామాయణవచనం॥ *॥ అన్యస్తపివంబిధం బ్రూయాద్వాక్యే
 మేతన్నిశాచరఅస్మిన్నహూతేనభవేత్వాంతుధిక్కులపాంసనంఇత్యేవంతుప్రీత
 త్రాతాన్యాణవాదీభీషణః ఉత్పసాతగదాపాణిశ్చతుభిః సుహరాక్షపైరితి॥ సి॥ మ
 శ్లో॥ జ్యేష్ఠప్రావాపితాచైవయశ్చవిద్యాం శ్రుచ్చతి॥ త్రయప్రేషితరోజ్ఞేయాధమా
 శ్చద్రత్రకారణమితి॥ జనితాహోపనీతాచ్యువిద్యాం ప్రయచ్ఛతి-అన్నితాతాభో
 యత్రాతాపంచైతేపితరః స్మృతాఇతిజ్యేష్ఠప్రాత్యత్వేనపేత్రసామ్యమాపాద్యాపిత్యా
 గానహంరావణంపరిత్యజ్యరామనమీపాగమనంభీషణన్యవిరుద్ధమిచేత్యర్థం॥ *
 విహితస్యానసప్తానాన్నిందితస్యనిషేవణాత్-అమిగ్రహంచేంద్రియాణాంనరఃపతన
 మ్చచ్చతీత్యాద్యుత్పతనమేతూనాంరావణపరిపూణాత్వాన్నవతితైస్సహసంవ్యవ
 హారోవిద్యకఇతివతస్యపరిత్యాగాభిధానాత్॥ *॥ గురోరవ్యవతిప్రస్యకార్యాకార్య
 మబానతః ఉత్పథం ప్రతిపస్యస్యన్యాద్యావంధోవిధీయత ఇత్యాదిసా ఆచరత్రవృ
 త్తస్యగురోపిపరిత్యాగశ్రవణచ్ఛనదోషఇత్యులభుతిప్రచంజేన॥ ౧౬౬॥ ౮॥ ఏవమా

చక్షుఃస్వర్గతత్త్వకారమేవాహ||పాలస్త్యమితి||అగ్రజనుషుగ్రజస్తానంజ్యేష్ఠః
ప్రాతరమిత్యథాః||స||జనుజానసజస్తానీత్యమరః- ఎతేనస్మస్మరావణసంబంధేన
దోషవత్సముత్తభవతి.అనేనః||డిచాయానైవవిధ్యంతిహ్యపాయాబహుశస్తథా-ఇ
తియాగర్హహాశ్చనైవకార్పణ్యముచ్యత ఇహ్యక్రలక్షణకార్పణ్యరూపమంగంప్రద
శీఃతలి-చరుషంపదంతమరుంతుదిభాషణశీలం ఎతేనయ్యక్తవచనభాషణరూపదోష
ప్రయుక్తత్వముచ్యతే- పాలస్త్యంపులస్త్యవంశోద్భవంరావణంచఏతేనమహాతులప్ర
సూతత్వేపిపరదృష్టవశాత్పాపాచారతయాపరిసూర్యత్వంసూచ్యతేథాదాంశః-జనం
పుత్రమిత్రశ్రాద్ధిబంధువగః-చసంతంజ్యత్వత్వా-ఏతేనప్రాతిహ్యనిరసనయా
శమంగంప్రదశీ-తింపిభీషణాభ్యోహంఏతచ్ఛక్తేవరామాత్య సతమంఃశ్వాసో
త్పాదనాథంస్వనామసంకీర్తనమిత్యవగంతవ్యం-విద్విషతాంశ్రాణాంవిరమ
యతీతివిరామంవివాశకందుషప్తగ్రహశిష్టపరిపాలనక్షమమిత్యథాః-అపస్తానాం
తాపత్రణుసపీడితానాండేస్తహరణందుగఃతినిరాశకం-సురనరతిగ్యగాత్తనాంస
ర్వేషాఃప్రాడినాంవమాశ్రయణీయమిత్యథాః-రమయతీతిరామంనాస్తేనవసశక
బోకావందకరంమశరణంరక్షకమితిమత్వేతిశేషః ||స||శరణంగృహరయీత్రీరిత్య

ఏవమాచన్య||౨౩||పాలస్త్యమగ్రజనుషుచపరుషంపదంతంసం
త్యజ్య బాంధవజనంచవిభీషణోహమ్||రామంవిరామమిహవి
ద్విషతామవాపమాపన్నతైన్యహరణంశరణంమమేతి||౨౪||అ

మరఃప్రవావంప్రాప్తువం||*||రక్షీష్యత్యనుహలాన్నఇతియానుదృధామతి||సవిశ్వాసో
భవేచ్ఛక్తేశువాదుష్కృతనాశకమిత్యుక్తవిశ్వాసరూపకమంగంప్రదశీఃతంతిథా
||*||అనుహల్యస్యసంకల్పఃపాశహల్యస్యపజానంరక్షీష్యతీతిశ్వాసోగోస్త్య
త్వనరణంతథా||అత్తనయేషకాచాఃజ్యేష్ఠద్విధాశరణాగతిరిథగవచ్ఛాస్త్రోక్తాయ
థామూగాంకాశరణాగతిఃప్రదశీకతేతిర్ద్రష్టవ్యం-నమఇత్సేనువంశజస్యరాజ్ఞోరా
మభద్రస్యక్తగుణసంపన్నత్వేననరత్వంభీషణేనరక్షముక్తమితిచేత్ ||*||కాలోపీ
నావమంతవ్యోమమవ్యతిభూషతిః-మహతీదేవతాప్యేసానరరూపేణతిప్రతి | నాస్య
పీఃమరుతేతావ్యంసామరోవిందతేబలం||నాదేవాంశోఽదాత్యస్తంసావిష్ణుఃస్వధిసవతి
రిత్యాదివచనభూవతేభిషురూపత్వావగమేన ||*|| బ్రహ్మస్త్యయంభూశ్చకురానసో
వేత్యాదిహనుమద్వచనాద్రామస్యబ్రహ్మదిభ్యోధికశక్తకత్వేనఅవగతత్వాత్ ||*||
వరచూపదగ్రస్యాపిధమోమమమతిభావేత్ | యాయామేజాయతేబుద్ధిఃయేషయేషా
శ్రమేషున్మః సాసామమతిధమిహస్తాతంతంధమం-చపాలయేతిప్రాధికతేనబ్రహ్మ
కా-విషవంసంసగూఢకచేతదా విషు తీతిదత్తవరతే సచరామంసకలజగద

తాభామియ్యకువశానావతీరావరమధమనారూపంపరమపురుషరూపం శ్రీమహారా
యంబాత్మాతభోక్తవానితినవకంఠమణీయం-వపంతలిలకావ్యతప్తాఽలి ౧౭౧౦
తరమితి॥నంతరమతకరుణంత్యంతదైన్యయన్తంయథాతథావమీరయంత॥శ్లో॥
శువశోకశరణ్యాయరాఘవాయమహత్తవేన్యవేదయతమాంఘ్రింశ్రంభీమమువ
సేతమితిభాషమాణమిశ్యథాఃవాచాధమనామవాప్తు హిన్యా యేనాన్తేనభవతాం
మహనుచుకారఃప్రాప్యతీరివేదయంతమితివావంతథానమీగభువామానుమతాచన
ప్రశ్నభిజ్ఞాలంకాప్రవేశసమయేమయాంబద్వైధమివాత్మజన్మత్పక్షపాతేనశివ
కారమేవాచరితవానిత్యాదిప్రత్యభిజ్ఞానహితమిత్యధాః-విజ్ఞాపితంవేదితంవిశాచ
కచతేననుజంబీషణంసశామ్యద్యప్యై॥శ్లో॥ శమారశావజిత్యత శమారశానా
థేఽతిమత్సాత్సావ్యాదాదేవాభావంతస్య నిశాచరచతేః ఆగమనాయ ఆగమనసేత్య
ధాః-శంతారణంకోహురితీత్యంకంకాపగవశేవితకంతస్య శ్లో॥శాశాంతకా
భయగారివిద్యుఃహరిశేషుగ్రీవేనివేదయతిరావతావశాఽయంబీషణంశరణాధి
తయాశమాతజతివిజ్ఞాపితవతిసతి-దాశరథిః శ్రీరామః ఆదిదయమాన నిరవధిః కర
న తరమఃకగుణసమీరయంతంసమీరభువావసప్రత్యభిజ్ఞాంబిజ్ఞా
షిణంనిశాచరపతేరనుజంకామ్యతగాగమనాయకంకారణమితిశ్లో
పరవశేనివేదయతిహరిశేదాశరథిరతిదయమానమానసస్త్రయమా
నోమధురమిదమనాదీత్ ॥౨౮॥ప ॥ అభయగాతోమదపయాఃచే
న్తుధారఘవోభవన్లింఘవోనకింశభే ॥ ఆనుజోయగుప్రతనుజోధ

దుఃఖప్రహణేచ్ఛాశక్తరత్నాదయామాపద్యమానంకూనశంయస్యసతభోక్తఃతథా
న్తయమానఃసీతకూవాభిభాషితరాఘవజితవనాద్యాసామైర్వక్త్రారావణాఃత
దనుజవివశరణాగతశ్చేత్సంతోషపవేతివా-శరణాగతవచెట్టోవాకోవాభవతుపువ
నివేదనంకీమధురశరణాగతక్షణదీక్షితస్యమకురకటజతిమంబహుశుర్యాణ
స్సన్నిత్యధాఃమధురలంకృతాంశ్రవణానంకరం-ఇదమచక్ష్యమాణప్రకాశంవచ
నమనాదీరువాచ ॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥ శారమేవాహ ॥అభయేతిహిశుభేగ్రీవ ఆభ
యగతఃఅభయధామాగతఃజనః-మన్మతస్సకాశాఽమృతాన్యధామప్రాప్తను
వోరథస్సన్నిత్యధాః-అపయతిచెదవగతోయదిరఘవోరఘువంశోద్భవాంబానః
అత్రగఘుశబ్దేయదుశబ్దవర్తిదపత్యైలక్షణజనపదశబ్దానామతద్రాజ్యాన్లిఘవః
వీచానభవంతికింభవంత్యేవేత్యధాః-నశేవలంశరణాగతసంకమనామైముఖ్యేనా
హంలఘుఃకింతుపూర్వేషామపిసకలజనశరణ్యానామస్తత్కులభూతతీనామపినైచ్ఛా
హిదకత్వనమూలచ్ఛేదకోభవామితిభావః-అతఃగ్రీవయంశరణాధికారిహి

నగస్యప్రపజ్ఞోవాతిశు- అథవాతనుజఃతనమోవా అను-శగణాగతోజనఃకరుణావ
నాహిదయా సాత్త్విఖలు-అతఃప్రమవశ్యమానయతేత్యాశయః-మంజుభాషిణీచృత్తం ||

శ్లో||సజసాజగౌఢవతిమంజుభాషిణీతిలక్షణాత్||౨౯||తదవ్యతి||తదనుశ్రీరామవచ
సానంతరంహృదయనిదాఅశయాభిజ్ఞేవతోనూమతా-సరయంసత్త్విరమానీతఃప్రావి
తఃఅయంశరణాభీకాశరచఃఃరాక్షసేశ్వరఃకీభీషణఃవిసీతస్సృకదాశరధిమవంద
తవమస్మృతవాక్||౩౦||రాక్షసఃకొంఠఃశ్రవ్యాత్కృత్సాక్షోన్రవతశరఇత్యమ
రః||౩౧||తామఇతి||రామఃఖనతంప్రణతంకజ్జీవరేప్రణవిధిమణం-అహంబ్రూ
తేన్-అహేతిలతతేనబ్రూగిత్సంభాసంతంతుమంతంవామనేన-అహంబ్రూతిణాణ
లతత్సభృగ్సందిత-ఉత్తిప్రకారమేవాహహేతిమణ అద్యేదానీమయా-భాసేతి
భవతేమభ్యుతాతేడ-నమప్రత్యుఃపిశకం-రాజ్యంరావణసామ్రాజ్యంపత్నీవితీ
కం-అప్రభవిష్కరణాత్సేభూరత్సేనసిద్ధివత్ప్రత్యానువాసఃవిలేనశ్రీరామ
స్సనత్సప్రతిజ్ఞానపరిపాలనభారేయత్వజనరే||శ్లో||తథాచరామాయణవచనం

వాదివోపియనాపంహిశరణాతోజనః||౨౯||గ||తగనుహృదయ

విదాహనూమతాసంయమానీతోవిసీతోయమాశరవతివప్సతదా

శింధిమ్||౩౦||ప్||రామస్తమాహావినతంరజనీవరేన్ద్రగంధత్తంమయా

న్యంనతేదికేత్యగాజ్యమ్|అస్మిన్నదాహరణమగ్రజరాజ్యభోక్తా

సానుక్షుప్తంగమంధుసార్వభౌమః||తథాహి||౩౧||ప్||శ్రేయఃపదా

నహత్యరావణంసంఖ్యేసప్రహస్తంసహ-ధవం|రాజాసంత్యాంకరిష్యేమిలంకా

యాంరాక్షసేశ్వరేతి-ననుఅగ్రజంభూతయిత్యాశభంతప్రాజ్యంభోక్తుమనితమి

త్యాశంక్యతత్ప్రవృత్తాంతమాహ||అస్మిన్నతి||అస్మిన్నధాఅగ్రజసభ్యేష్ట్యత్రాతుః

వాలినఃరాజ్యభోక్తారాజ్యానుభవకఃఅనుసృత్యక్షణవంతత్వమస్తదాఃఅహంభ్యభ్య

త్యాజయైస్సుహూనమస్తవః||శ్లో||తేనసహేతిమల్యణాగఇతివచుగ్రీహ-వోషవ

జ్జనాస్యేదిసహశద్ధిస్యసభావఃస్తవగమండలసావణభౌమఃకపిరాష్ట్రగవస్త్రపతీసు

గ్రీవఃసవణభూమేరిశ్వరసాన్వరభౌమఇతిగ్రహః-తేశ్వరస్సవణభూమేచ్ఛధివీ

భ్యామిత్యనుశతకాదీనాంచేత్యుతయపదవృద్ధిః-ఉదాహరణంసిదేశానంద్యస్తూతఃఃః

పమానమితియావత్-అతోనాత్రానాదిత్యశంకాకార్యేతిభావః-నాయంధృష్టాగతా

లంకాః-నింబప్రతినిధిభావేనాపమత్యస్యగమ్యత్సేనసాధాత్రింయాదాహరణశ

ద్దైవతుల్యత్వాభిధానాదుచమా-లంకాః-అతఏవదృష్టాంతోదాహరణసిదేశా

నరూపాశ్చద్ధవస్త్రయాక్తవ్యాఃపానరుక్తావతైరిత్యేతావళికారః-వసంతలిలకా

న్యత్త్వ-ఉత్తమభావంతరన్యాసేనోపపాదయతి||తథాహి||విసీతప్రకారఇత్యుభా

3౧||శ్వగ్రకారమేవాహ-శ్రేయఇతి||శ్రీయారాజ్యాదికంకర్తృ-విధేప్రసాదా

౩౬|| అదాయోః|| దురాచంశతమందుమ్మృశం చాపమాదాయచ అసలభిఖంఽభి
మాగ్నేయాన్యం అరోపయత అమ సంధితవాక్ || ౩౭|| నాథభిః|| ఏష అయం నాథః
ఘనాయః-పాథోసథః జలసథః|| ని|| కబంధముః ధకంపాథభక్త్యమరఃఽపరిచాపకరూప
మస్త్రం అగ్నేయాన్యం యథా వినుక్తుం నోదయన్తుః|| పృథ్వీతవాక్ తావత్త
దానీశువమందానీవియగ్ధం గానంతాపీనీస్వప్రియతమశ్యమహవిప్రస్థం పాపే
తిసంతాపవతీసతీనయనారిమిషణవేత్రాంబువ్యాజేనచారుణంవరుణదేవతాకంఠ
లిహస్తంపూజలంబేకీమున్నీకృతవతీంలత్రిశతివిశతినిమిత్తకస్యకుఠానీనాషువ్య
దాషుత్వమకహ్నుత్వకారుణాన్యత్వేనోత్పేక్షాతథా అగ్నేయాన్యప్రయోగసం
తాపజూఃకార్యకారణహూఃభిశ్చదేశత్వాదవంగత్కలంతారః || కార్యకారణహూ
భిశ్చదేశత్వేన్యాదసంగతిరితిలక్షణాత్-అయంచోక్తేప్రేక్షాగతభిసంఘః జ
సంతతిలకావృతమ్ || ౩౮|| రుషేతి|| రాఘవేశ్రీరామరుషేరోషేణభిఖంఽదృతజ్ఞా
లంఽభిఖం దానిమాగ్నేయాన్యత్వభిః|| ని|| ఘృణిజ్ఞాతేలపిశిఖే-పుష్కల-దానివిశి

నాయ|| ౩౬|| గ|| అదాయచదురాచంశాపమారోపయత విభిఖమసలభి
ఖమ్ || ౩౭|| ప|| నాథోవిష్ణోక్తముగయన్తు-నయావదేషపాథోనిధే
రుపరిచాపకరూపమస్త్రమ్ || సంతాపిసీనయనారిమిషేణతావత్త
దానీనీకీముతవాదణమాలలమ్బే || ౩౮|| ప|| గుహవిభిఖముచ్చిఖంజహతి
రాఘవేలాఘవాదజాయతరుజాయతస్వ సితనక్రవత్రా మలమ్ ||

రసాతలవలస్తిమిన్దిమితమమ్మికుమ్మిన సవగ్నిస్వగిరికందరంతఃపునం

భూభిచాకురః-లాఘవాత్ తావత్ రాఘవాత్ జహతీత్యభినిశితమ్ || భూ|| జహతేశ్వత్యవృ
త్యయః-కార్యభిః అంతరంకుర్యంతత్యగ్ || ని|| అంతరంచరిధానీయేదాదావా స్వీయత
రాన్యని-కింతుమధ్యవతాకేతేతివై జయంతీరుజాఉపతాపః || || ౩౭|| గుక్రుజాచోప
తాపభక్త్యమరః || భూ|| పీడ్విరాదిభ్యోజ్ అథకారుజేతివేదనాభేదః తియాతియతావ్యతిదీ
భూ|| దిశ్వసితాసన్నిహితావ్యతిభ్రాతేననక్రచక్రమంభికాపరశంభ్యజల
క్రమావ్యాతానాకులంసంమలం || ని|| నక్రమమంభినసభక్త్యమరః-రసాతలేవాతాశవ
లంత్రాభలచానాస్తిభుయః శతథూజసవివృతకాయః మివవిహాయస్తికాతలభ్రా
క్రం || ని|| రాజేభ్యకులస్తిమిరిత్యమరః-అత్రివలతేరమదాత్తప్రేసచక్షిణోజిహ్వాఽఽఽఽ
తస్యానిత్యత్వజ్ఞాతావ్యాప్త్యైకదత్తమగ్నాతవవలతేరాత్వవేదంకునిత్యత్వజ్ఞావ
భాదతిరావసః || ని|| మితానిత్యప్రాః కుంభినోజలకరిణియాన్తి || క|| కుంభినోత్పన్న
ర్భూతేషు || ౩౮|| క|| కుంభినోహితాహిరితేజయంతీవమితానిత్యత్వైర్భూతా

దిశర్వతలిలానియన్తి కారత్రథోక్తంపతవశశంఘాజితమ జాయతజాతంపు
ధ్వవృత్తం॥3౯॥తత్తలమితి॥తత్తలంకన్తికాతుకెతన్యంతసంధాగేద్విశీయా.అయంజ
లసిధిశ్చవారినిధిరపియగాంతానలస్సప్రళయకాలాగ్నేః॥శ్లో॥కర్తృకమణాఃకృ
తీతికమణివప్తీ. ఏవముత్తర త్రాపిద్రవ్యవ్యం-తుంతాచసహనశీలాపిక్షమశుభాసే
త్వచ్-గరళదహనోష్ణశాంసియతాత్మకుక్షీనివానస్యశేషాశీవిషస్యవిషజ్వలనవరితా
హనానానా శుభానోమహాణః - బాడబస్య బడబానలస్య యద్వా ధా - లే
మ్యాంసంలంతలవృథాతరాస్వాదనం గాథావలేవస్య త్రివిపాలే ద్య
భవాహగ్న్యః॥౪౦॥ అతేవస్తుగచ్ఛన్వాల్లేశసేహూపజపిచేతివిశ్వః-తస్యసోధాపిసహ
తే.త్వచ్-భాగవతశ్శక్తవరకోట్టాదుంగ్ని నిశితకుతారస్యద్రాక్షుశేభ్యన్వర్యసర్వ
నమోంబత్వాస్యవాసప్రాక్షాణాశుమయేత్రయత్తస్మేతిభావః-తితియఃక్షేంతిశీలా
పిక్షమతేస్సన్మంతాదుప్రత్యయః-అంగాలమయమగ్నిస్వరూపంఅంతఃపరిశోషయం
తమప్రమేయంఅపరిశ్చేద్యమానభావంశరవరంలప్రోత్తమం-నిమిషంకేమేషమాత్ర
మపికిముతచిర కాలమితిభావః-సతిషేహేనచక్షుషేతాదుస్సహస్యతత్రాపికోహ
వేశేనశ్రీరామప్రేరితస్యావ్యస్యకఃక్షుం తేతిభావః॥౪౦॥శరణమితిఅథాశుభానా
తరం వారిధే॥ ౩౯ ॥గ॥తత్తలంజలనిధిఃక్షున్తాచయుగాన్తానలస్యస
హమోపిగర్భదహనోష్ణశాంసోధాపి బాడబగాథావలేవ్యాస్యతి
తిత్తుగపిభాగవతశ్శక్త మగ్నః పరిశోషయంతమంతరంగారమయమ
ప్రమేయంఅపరిశ్చేద్యమానమపిషేహే॥౪౦॥ పరిశరణమథశరవ్య
ధానిది నంజలనిధిలేన జగామగామమేవ॥ పరుషకులిశపాతమేవ
కింవాజలధిమధానోనేనజీవలోకః॥౪౧॥ అగత్యచానుపదమపదీ
సం-రిష-తి-ధి-సముద్ర-శరవ్యధానిచానంశరజనితాత్మంతసంతాపకారణం
॥౪౧॥చానంత్యాదికారణమిత్యమరం-రామ శ్రీరామమేవశరణంక్షుకః॥౪౧॥శరణం
గృహరక్షిప్రోరిత్యమగ్నిజగామప్రాస-గమేలగ్-కుట ఏతదిత్యాశంక్యంతిర్దర్శ
స్త్రాంతమాహ॥పరుషేతి॥లేవలోకఃప్రాణిసమాహః-పరుషఃఅశుభ్యాఃకులిశపాతో
యస్తత్తంజలధిరమేవనాథానాలేనయాచయతేకింజలమితీషకః-యాచతపివేత్త్యన్తి
అతోనైగతవ్యరణాతిత్వంయత్తేతిభావః-అథకాయాచ్చాయామితిభావఃఅథమే
థాయతేరథాకాయాసేయాచ్చాపరోధగూరితవదనాత్. వైభవ్యకణభృష్టంతాలం
కారః-భక్తితాగ్రాకృత్తమే॥౪౧॥అగత్యేతి॥అగత్యశంఖంప్రాప్యత - అనుషడమ
శంతరం-ఉపధిశ్చక్తాఃఉపాయినీకృతం॥త్రర్తూరాశిఃయనశుభాక్షర్ణకః॥ ఉపా
యనిముగ-గోమృముపహం-స్త్రోమథేత్యమరం-నితవేషకలనగతాకాగి-వినయ

[illegible][illegible]

శ్రీకారం॥ శ్లో॥ ప్రకారగుణవచనస్యేతిర్విరాజకమః ధారయవచ్చాకాశుపోలు
క. ౨౦౨౨ ధావంతహితోభూత్॥ ర౩॥ తతః కంత్రాహం అదిష్టైశ్చితి॥ హరయోదాన
రాః రఘునాదవేన అదిష్టైస్సేతునిబంధనాథాం సర్వతానాహరంత్యిత్వా జ్ఞప్తాస్సంతః
అష్టాస్సపిదియన్తి తాని తిశేషః - త్రయోలోకాస్తైలోక్యం హతాశకుర్వాన్వలోక
కా ఇత్యధాః॥ శ్లో॥ చాతుర్వర్ణ్యాదిత్వాత్స్వధామ్యజ్ఞ - తత్ర అంచితానినః గతా
ని మూలమధ్యరేఖరాణి మేఠానిత్యుతేజాంతైః - ధర్మతీతిధరాః సచాద్యన్ - ధా
త్రిధరాః సర్వతాక్షణాదాహరణం అనీతవంతః - తతః సలేశనలిలేక్ష్యైః ధైః ధా
త్రిధైః జలః ధిః జంబాలతాం పంక్తాం వి॥ నిషద్వరస్తుజంబాలః పంక్తీశ్చాదకరణ
మానిత్యమరః - యాలోపినిర్మురం పక్షిః పూర్ణాదిప్రవాహైః॥ వి॥ ప్రవాహూని
ర్మురం ర్ముర ఇత్యమరః - అచితాయశ్చక్రమైవ నిగచ్ఛణశబదయం ప్రాప్తువ
న్నిత్యధాః పునర్భూతాహాని పునానీ పురీతిః పూరణమగ్నీలిప్తే అత్రాంబుధావంత

శిలత్పనిర్మూలకవయః పూరత్యావంబంధపితృపంబంధాభిధానాదః సంబంధశంబంధ
 దూహితకాయాః పూర్వోక్తయాశంసృజ్యతే-గామాకలవీక్రీడితంవృక్షప్రకారం||అథే||
 అథానంతరంబలధో-అభిదురనిపాతేన అత్యంతమితృప్రకృష్టపాతేనసఃసూరావగాహనే
 నవాదశతాంవిశీర్షణానాంబలచరాణాంసక్రాదిజలజంయూహంజీవానాంశ్వాని
 నాంజీవనదఃపునరుజ్జీవకఃగంధః ఆమోదోయాపాంతానైధోక్తాఃసహృదయఃశం
 జీవిన్యాదిలతాః శేషఃయేషుంతేభూక్తా ఇతివిహుఃప్రీహిః-స్ఫుటితానిపాతేనయోవే
 గఃతేనదళితాయాధరా సముద్రాధారభూమిః తస్యాంవిరాజితాంస్తకాశమానా
 నాంఅహిపుంగవానాంపాతాశ్చభాసిసాంమహిమారేగాణాంరహిత్యైతైర్ముఖాని
 శ్వాసమారుఃకేతుభిఃపాతేభ్యోప్రాప్తితాఃఅభివసగుహ్యహభ్యోఃకంజరమందిరాం
 తరాశ్శ్యఃశిథితానిగతామస్తూహరయామహసింహయేషుంతేభూక్తాగిరయఃపర్వ

క్షిప్తైస్త్రులితేనతేనజలధిగ్యాటోపజమ్బూలతాంసిగఃచ్ఛన్నచిగా
 యనిర్మూలకయఃపూర్వైపువూరేపునః||రక||౩||అథజలధానిపే
 తురగమూరినిపాతదళజ్జలచరజీవనవగన్ధమహృదయః||స్ఫు
 టితధరావిరాజదహిపుజ్జః-పూర్వరణత్యుభితగుహ్యహభ్యోఃసహృ
 తమహాహరయోగిరయః||రక||౪||అలక్షితమహిధరగ్రహణమస్ఫు
 టితేపణంవిచిత్రమటనంతతోరచితోనలేనామునాఅబోధిచారి
 యూధపైరధివయోధిసేతుమహాస్ఫువోభుజఇవాభయంనిజ
 తనూభువోలమ్బయగ్ర||రక|| .....*

తాఃనిపేతుఃపతంతన్న - అప్రపూర్వోత్తరకాక్ష్మన్తయోరశంబంధశంబంధరూపాతిశ
 యాక్ష్మోస్ఫుంస్ఫుప్తి||రక||౫||అలక్షితేతి||శ్లో||శ్లో||గిరినిపాతానంతరవిత్యధః-అలక్షితం
 అప్రప్యంకుహిధరగ్రహణంపర్వతస్వీకరణంయన్తివృక్షమణితద్యథాభవతితథా- అ
 మ్మృగయైశణంఅప్రకాశనియైశణంయథాతథత్యతిశయాః-తథావిచిత్రఅశ్వర్య
 తోఘటనాయస్త్రికమణితద్యథాభవతితథా - అయూనలేనఅధిపయోధిపయా
 థావితి విభక్త్యర్థేవ్యయూథావః-విరదితఃనిమిః-కమహాఅత్యాయతఃపేతుః- హ
 రియాధపైశపిశ్రేష్ఠేనిజతనూభువఃస్వపుత్రికాయాస్సీతాయః అభయంభయా
 భావంతిథాకావేవ్యయూథావః-లంకయకాశ్రయభువోభూదేవ్యాఃభుజఇవే
 త్యుత్తేయై-అబోదిబుద్ధా||శ్లో||బుద్ధతేకతకరిలుహ-దీపజనత్యాదిసాక్ష్యకాదేశః-
 కృత్తివృక్షప్రకారం||రక||.....

అనంతరమితి || అనంతరం సేతునిమాణానంతరం అంతముఁగాఁగి ఆత్మసేవఁగఁగి
సజ్జనవలీముఖః వానరాః ప్రబోధేనతత్వజ్ఞానేనవసేతుపధేన * యుష్మాదిత్యాది
వానమాసాంతోచ్చృత్యయః - సంసారపుత్రమిత్రకళత్రాదిజంఘరూపాంసంస్మ
రిమివానుస్తరంతితుకుశకన్యం * ఈషద్దురిత్యాదినాఖ్యుక్త్యయః - తరంగిణీవతింస
ముగ్రం - అతిత్యుతీత్వానన్యస్తదానీమేవప్రకాశంచక్షుగోచరంభాన్వరంచ *
తస్యభాసానర్వమిదంతిభాతీతక్రతిః - సువేలంసువేలాఖ్యంవన్వతంశోభనమర్యాదం
చ || ని || వేలాభితిరాభివృద్ధ్యోఃకాలమర్యాదయోరపీతివానాభాతత్వమూలాయాంగి
రీశంపర్వతశ్రేష్ఠంపరమేశ్వరంచ - అవలోకయంతఃపశ్యంతః - సాక్షాత్పర్యంతశ్చ
ముహుఃపునఃపునఃపరమనిర్వాచ్యమానందంసంతోషంబ్రహ్మనందంచలిమిందన్ అ
లభంత - అనేకవేయముపమాశ్లేషనంకీర్ణాః || ౪౭ || వలయితేతి || రామఃవలయితతటదే
తైరావేష్టితసానుప్రదేశైఃవాహినీనాంకపిసేనానాం || ని || సేనానద్యోచ్చవాహినీతి

౪౭ || అనంతరమంతర్ముఖాభవవలీముఖః ప్రబోధేనేవ సేతుప
ధేనసంసాగమివదుస్తగంతరశ్శిణీవతిమతీత్యనద్యవప్రకా
శంగిరీశంసువేలమువలోకయంతోముహుఃపరివందస్తతమానం
ఽమ్ || ౪౮ || ౪౮ || వలయితతటదేతైర్వాహినీనాంనివేతైరవిరళ
వనరేఖామధ్యమధ్యాస్తరామః | కపికలకలశీర్యతాస్తరామ
ద్దిరాస్తశ్చలితకుపితసింహత్రస్తవేలంసువేలమ్ || ౪౯ || ౪౯ || తద
నుదశముఖోపిశుకముఖాదతిలజ్జితజలధిమధిగతసువేలారా
మంగామంబిశవ్య సమ్యగవగమనాయగఘనాయకబలము

వై జయంతి - నివేతైఃవిదైః అవిరళానిసాంద్రాణివనరేఖామధ్యానివనశ్రేణ్యంత
రాశానియన్యతంతర్లోక్తం || ని || వజ్జిఃశ్రేణీరేఖాస్తురాజయద్యతురగి - కపికలక
తైఃవానరకౌలాహతైఃశీర్యమాణానాంవిరీర్యమాణానాంకందరామందిరాణాంగు
హగృహణామంతమధ్యప్రదేశః || ని || అంతమణ్యేతథాప్రాంతేస్వీకారాథేపి
గృహ్యత ఇతివిశ్వః - తతశ్చలితాకోలాహలానహిమ్నతయానిగతాస్తథాకుపితాశ్చయే
సింహస్తేభ్యః త్రస్తాఃధిరాఃవెలాలిలక్షణయాతటవతిజంతవోయన్యతం - సువేలము
ధ్యాస్తాంఘ్రితమా * అధిశ్శీఘ్రసాంకమేలికమణ్యమ్ || ౪౯ || తరన్వతి || తద
సుసువేలాధిష్ఠానానంతరం - దశముఖారావణోపిశుకముఖాత్సుకాఖ్యగూతప్రసిద్ధి
వచనాన్ అతిలంఘితజలధింసేతుమాగేణాతిక్రాంతవారిధిం అధిగతసువేలారా
మంఅధిష్ఠితసువేలాచలోద్యానం - రామంబిశమ్యక్రత్వాసమ్యగవగమనాయగ
స్యకపిర్జ్ఞానార్థం - గఘనాయకస్యబలమనుసైన్యముద్విష్యప్రయాతయోగతయోగి.

తథావిదితం తద్యత్ప్రాంతజ్ఞానమస్యాస్తీతివిదితః * అశశాతద్యత్ప్రత్యయః-నచా
సావిభీషణశ్చతస్య ప్రేరణేనరావణప్రేక్షితావేతాగూఢపురుషగుప్తీధ్వమితి చోద
నయాకుపితస్య క్రుద్ధస్యకపిలోకస్యవానరనివహస్యనియంత్రణేనతత్కల్పితనిబంధ
నేనేత్యధాః-నితాంతభిన్నయోఃఅత్యంతభేదమావన్నయోః- తతఃవివన్నాధారేణ
ఆతరాక్షశేణదాశరథినావిమోచితప్రాణయోఃత్యాజితజీవనయోఃశుకసారణయోః
గూఢపురుషయోః-వచనాద్వానరబలంననశ్యద్ధృష్ట్యానిబంధముక్తాభునరామమా
గతావిలేపంఘాతవాక్యాదుగర్హమున్నతిప్రాసాదంహర్ష్యమాసాప్యలభిరుహ్య
ప్రత్యేకశఃభాగతఃతాభ్యాంశుకసారణాభ్యాంఆవేద్యమానాజ్ఞాప్యమానాఃప్రవ
ధానూనాఃకావృద్ధింప్రాప్నువానాఃసమరనన్నానామతీయధ్వన్నద్ధాబద్ధిరే
షాంతాన్లవగసేనావతీసుగ్రీవాంకదాదిసేనానాయకాఃఅతిధీరతయాఅత్యం

నుప్రయాతయోర్విదితవిభీషణప్రేరణకుపితకపిలోకని
యన్త్రణనితాంతభిన్నయోర్వివన్నాధాగదాశరథివిమోచి
తప్రాణయోశుకసారణయోర్వచనాత్ప్రాసాదమున
గమాసాద్యప్రత్యేకశస్త్రదావేద్యమానాన్ప్రవధానూనా
న్సమరనన్నామామతీప్లవగసేనానివతీనతీధీరతయాసా
వధీరణమవేక్షమాణఃప్రశుభతుబలప్రశాసినావుభావపుష్పే
క్షమాణశ్శూదూలప్రభృతిభిఃప్రణీధిభిరవగతానేషువృ
త్తాస్తతాస్తస్సుచిరమనుదిస్తయన్నన్తికాసేనమతివినయప్ర
హ్వంవిమృజిత్వాముచన్వా రేకిమప్యభిధాయసాధాదవత

తగః భీరతయా హేతునాసావధీరణంసావజ్ఞంతేక్షమాణః అవలోకయమానః- త
థాప్రతివక్షస్యబలప్రశంసినాశత్రునైన్యస్తావకాపుభావపీశుకసారణావ ఉపేక్ష
మాణః॥శ్లో॥రిపూజాంప్రతికూలానాంయుద్ధాకమభిధావరాం॥ఉభాభ్యాంసద్భృశం
నామవత్తుమప్రస్తవేస్తమిత్యాదినాగహామాణాభత్యధాః- తథాశూదూలప్ర
భృతిభిఃప్రణీధిగూఢపురుషైఃఅవగతానేషువృత్తాంతఃజ్ఞాతాభిలసైన్యప్రస్ఫుర్తిః॥
ని॥నాతాప్రవృత్తిర్వృత్తాంతభత్యమరః- అతఏవతాంతఃభిన్నః సుచిరమసల్ప
కాలం-అనుచింతయన్నేతద్విజయేకఉపాయాభవేదితివిచారయన్- అంతికాసీకంని
కటవర్తిశమతివినయప్రహ్వంతత్యంతభిసయేనసత్ప్రవిమృజిత్వాంనామకంచిత్త
హమాయావినంరాక్షసంప్రతిఉచన్వా రేరహసిఅవ్యయమేతతేకిమపికించిద్యవన
అభిధాయమాయాకల్పితంరామశరఃసగమఃప్రగశ్యగసేతాంప్రలోభయేత్యేవంఘ
తంవ్యాధ్యముద్వేత్యధాః-సాధాదవతతారఅవయాధవా॥రగ్రత్య్తణమితి॥ తత్

అంతస్ కౌత్స - తుణదాచరోపివిమ్యజ్జహ్వఃనిశాచరవతేఃనిశాచరావజ్జావశా
 దేతోః-మాయానుభావాత్ నిజమోహనశక్తిసామర్థ్యాత్ దాశరథేః శ్రీరామస్య శి
 శనశరంసదా గంధనుశ్చనిమోకాయప్రకలప్స-అహవాత్ యుద్ధాత్ ఆనీత మితీతమ
 నిధాయతా - పునఃసీతాయాత్రే నిభాయనిశీప్యచనిదాఘేనఘర్మాత్ శయేనశ్రీ
 క్షకాలప్రయుక్తోష్ణాధికేన్యసంతాపినీంపరితప్యమానాం॥ ని॥ సిదాఘాశ్రీష్టకా
 లేస్యామన్లస్యేదాంబునోరపీతివిశ్వః-వాసంతీంమాధవీలతాం॥ని॥ వాసంతీమాధవీల
 కీత్యురఃవైద్యతానలఇతేతుప్యమా - చిరకాలవిరహేణవిముకాలవిముగేనవి
 హ్వలీకృతాంమైథిలీమామలీచకారఆకులీకృతవా-తదేతన్నఖాన్రణోపరిముసలా
 సూతప్రాయంచండభానుసంతప్తాయదవాసలవేష్టమానరూపంచాధూవీలిభావః॥
 ౫౦॥ తత ఇతి॥తతస్తదనంతరంవలిశేవతావతిప్రతాసామైథిలీ-ముగ్ధామూర్ఛితాపు
 రఃప్రబుధాబోధంప్రాప్తాసతి-అనార్యమాయీకలతత్పదమశ్శిరస్తథ్యంయథాథా
 దుతిచార్యతర్యదేవయతస్యలాపీత్॥ని॥విలాపఃపరిదేవమిష్యమరః॥౫౧॥తత్ప

తార॥ ౪౯॥X॥సన్నానంచతుణదాచరోనిదేశాన్నిశాచరప
 తెనాశరధిశిరస్సశరంధనురిపిగ్తాయమాయానుభావా
 దాహవానితమిశ్యభిధాయచపురోధాయనిదాఘాతిశయ
 సంతాపినీంవాసన్తీమివవైద్యతానలశ్చిరకాలవిరహావిహ్వ
 లీకృతామామలీచకారమైథిలీమ్॥ ౫౦॥X॥తతఃప్రబు
 ధాచసాముగ్ధాపునస్తథ్యమితిచార్యతదనార్యంపర్యదేవ
 యతపతిదేవతా॥ ౫౧॥ప॥రక్షోవరోధవసంతింరజసి

కారమేవాహ॥ రక్షఇతి॥రక్షసారావణస్యఅవరోధవసంతింతఃపురావస్థానంల
 త్యంతదురవస్థాపాదినీమిత్యధాః॥ని॥శుద్ధాంతశ్చావరోధశ్చేత్యమరః-రజసీచర్య
 శ్చరజసీచరాశ్చలేషాంఅతిభయంకరాణామితిభావః* పుమాన్ప్రియేత్యేకశేషః
 రక్షయాగుప్త్యయఃఉపరోహోనిర్బంధఃతమపి-రాతణస్యత్రిలోకంఘికస్యభర్తా
 నంతజనానంతేసర్వం-యస్యశ్రీరామస్యఉపలంభధియాప్రాప్త్యాశయా-సహా
 మ్మప్యమి-సహమహాజేటస్తజ్-సఃశ్రీరామఃవివమిత్రంభూతఃభిన్నశీర్షోజాతఇ
 త్యధాః-అధాపినర్వంసహతఇతిసర్వంసహాహేసర్వంసహేవసుమతి॥ని॥నర్వంస
 హాకసుమతీత్యమరః-భాతీతిభవతీహేభవతిహేజ్య*భాతేడవతురిత్యాణాదికో
 డవతుప్రత్యయః-ఉగితశ్చేతిజీవ-సీతాస్వయమిత్యర్థః-జీవతిప్రాణాధారయతి
 హంతవిత్తద్దశానమకాలమేవప్రాణనిష్క్రమణేనభావ్యేరధానభూతమిత్యత్యం
 తవిరోధమిత్యధాః-సర్వంసహాయఃనర్వసాక్షిత్వాన్నిజమాతృత్వాచ్ఛతారిస్సంభో

ధ్వజభంగవిహారోఽపివేదిభావః - అత్రపూర్వోత్తరవాక్యన్యాయోరనుప్రాసయమ
కవిశేషయోగ్యస్త్యక్తిః॥౫౨॥ఇతి॥ ఇత్యేవమక్తప్రకారేణ-అత్యాహితమత్యాది
భీతమిథ్యా-యద్వాఅత్యాహితేభీదితాన-పేక్షితవ్యాపారేయ-మిన్దయాన-మేతాంతా
చృగ్బుద్ధిమతీమత్యథాః॥౫౩॥అత్యాహితమహాభీతికమ-భీవానపేక్షితేత్యమరః-

ఏతాంసీతాంసద్యఃఅవిలంబేనైవఅన్యథామహానన-స్సాన్యదిభావః - అసాద్యస
న్మితాయహేసఖిప్రియ * సఖ్యశిష్యలిఖామాయామితిజీవ - తేవై దేహిమైథిలిమే
మహ్యంవచఃదేహిమాప్రతిపదస్త్యేత్యథాః - తథామమమేవచఃమయావత్సమా
ణంవాక్యమిత్యథాః - విధేహిమరుదుదీయవనంప్రత్యాసమాహితమనన్గ-భవే
త్యథాః-కింతవ్యవభిత్తతతా- ఇయంవత-మానాదశావ్యామోహవస్థాకథంకుచఃస
కథమపీత్యథాః-కి-తునేయంశిరోధమరాద్యాహరణక్రియాదశాననేనమహామాయా

చరాణాంరక్షోపరోధమపిరావణభర్తృనంచసర్వంసహే
యమపలచ్ఛదియాసపవంసర్వంసహేభవతిజీవతిహన్తసీ

తా॥ ౫౨॥౫౩॥ఇత్యేవమత్యాహితమత్యాసమేతామేతాంస
ద్యఃఅసాద్యసఖివైదేహిదేహిమేవచోమమవచోవిధేహిక
థమియందీనాదశానశాననకృతామాయాహిసేయంమా
యాహిమనసేవైధుర్యమఖిలజగతీధుర్యభుజబలాభిగామే
గామేపికిమిదమవార్యంవిచార్యమితిబావమాణానవీనాసా
రణవ్యంధినీకాదమ్మినీవఘర్తోద్వేగినీంకేకినీంసరమాచిగ
మాశ్వాపయామాన॥ ౫౩ ॥ ప॥ అఖణగదితనీతింముఞ్చము

విసారావశేనకృతాప్రయుక్తామాయాహితీత్రంఖిలు - ఏతత్సర్వంవిమిశ్రేత్యథాః-హ
రవధారణే-అతఃకుససివైధుర్యంవైక్లబ్యం-మాయాహమాప్రాప్నుహి-రుతః అఖి
జగత్పిధుర్యంసకలలోకధురంధరం * ధురోయధ్దకావియత్ప్రత్యయః - యధృజబ
లంబాహువిరాక్రమఃతేనఅభిరామేకమనీయరామే-అనార్యంరుచ్ఛమివమేతన్
శిరశ్చేదాదికృత్యంవిచార్యకించారితుఁడౌగ్యంకించార్యమేవేత్యథాః-అత్యం
తదిరుద్ధత్యాదిలిఖావః-ఇత్య-సేనప్రకారేణభావమాణానరమావిభీషణవత్సినీనాసా
రణవ్యంధినీప్రత్యగ్రజలధారాపిపిణికాదంబినీమేఘమాలా॥౫౩॥ కాదంబినీమేఘ
మారేత్యమరః-ఘర్తోద్వేగినీంగ్రీష్టున్తపరికిష్టాం॥౫౩॥ఉద్వేగస్తీమితేక్షితేభయమం
దరగామినీతికథాః-కేకినీమివమయూరీమివచిరమాశ్వాపయామాన ఉపలాలి
తవతిఉజ్జీభితవతీత్యథాః॥౫౩॥అఖేతి॥అఖమాయాప్రయోగానంతరంఅవిరతరఃకం
దాంబహుళతరసమరాభినవేశేనభీషణః-సంధ్యాదిర్వాల్మీకి - అయంరావణసీ,

తాంశ్రీరామ వత్సంవరమ వత్సప్రరాం-ముంచముంచఅభీష్ట్యంత్యజ - అభీష్ట్యేద్వి
 రాభవః-అన్యథామహాననధో-భవిష్యతీతిభావః-ఇత్యేవంనిగదితనీతిముక్తనీతివచ
 సంమూల్యవంతఃమూల్యవారితంవాచమంత్రీణం-మనసిబహుగురుయథాతథానమేనే
 నబుధ్యతేస్త-కింతుదివిష్వగే॥ని॥ ద్వాన్వగళానభావరపీతివిష్వః-మాలైవమూల్యం
 : చాతుర్వర్ణ్యాదిత్వాత్వాన్వగళేష్యజితక్షీరస్వామి-తదంతంపుష్పస్రగలంకృతమి
 త్యధాః-అమరీణాంమండలంవరంసురసుందరీనికరమేవ॥ని॥మండలంత్రిష్ట
 త్యమరః-బహుమీసేనేతామపరిత్యజ్యశ్రీరామేణరణేనహతస్సకన్వగళంగంతు
 మౌచ్యదిత్యధాః-అనుప్రసయమకయోస్సంస్పృహ-మాలినీవృత్తం॥౫౮॥అధేలి॥ ఆ
 ధానంతరంరామోపికామోచితవేషాఇచ్ఛాసదృశవేషధారిణః-విహితవక్షీభూమికాఇ
 త్యధాః-తథాభూతేభ్యఃవిభీషణామాత్యేభ్యః-అనలాదివిభీషణగుత్రిభ్యఃవిదితః
 విజ్ఞాతఃకర్షణగరస్సరావణరాజభాన్యాంకాయాఃకర్షణదంతోగక్షణవాతాయ

ఇచ్చేతిసీతామవితరణకన్యాభీషణోరావణోయమ్ । మ
 గసింబహుమేనేమన్త్రిణంమూల్యవస్తందివివగమమరీణాం
 మండలంమూల్యవస్తమ్ ॥ ౫౮ ॥ X॥ అథ కామోపికామో
 చితవేషవిభీషణామాత్యవిదిత్యక్షోనగరక్షోన్యోహృద
 స్తోపజాతనమర సంరమ్భధీరంబుధిమేఖిలా లక్ష్మణరమణే
 ల్లక్ష్మణాయః ప్రాన్వా రస్థాయప్రహస్తాయవగ్యస్తాహిత
 ప్రాణానిలంనీలందక్షిణద్వారక్షీణోమహాహూదరమ
 హాపాశ్వయోర్విశ్వత్రయవిజయభౌరేయం శారేయం

స్యసతథోక్తః-తథాచరామాయణే - శ్రీరామఃప్రతివిభీషణవచనం॥శ్లో॥అనలశ్చహ
 రిశ్చైచసంపాతిఃప్రమదస్తథా । గత్వా లంకాంమమాత్యాఃపురీంపునరీగతాః
 భూత్వాశకునయస్సర్వేప్రవిష్టాశ్చరిషాబాలమిత్యాది-అతివచహృదంతేహృత్ప్ర
 శేషేషుజాతాశకుశేసంరంభభీకోకబుద్ధిరస్యసతథోక్తస్సకాని॥ సంరంభస్సం
 భ్రమేకౌషధిత్యమరః-అంబుధిమేఖిలాలంకారమణేభూతధాత్రీభూషణాయమానా
 యాఇత్యధాః॥ని॥ భూతధాత్ర్యభిమేఖితేత్యమరః-లంకాయాంప్రాన్వారేనిష్ఠతీతి
 తథోక్తాయ * సుపిన్ధుఇతికప్రత్యయః-ప్రహస్తాయప్రహస్తాభ్యాంరాక్షసేనావ
 తయేవగ్యస్తాహితప్రాణానిలంనిరస్తశత్రుప్రాణనాయంత్రుకులాంతకమిత్యధాః-
 నీలంనామవానరసేనావతింప్రతినిధింవిభామేతిసర్వత్రసంబంధ్యతే-తథాదక్షిణ
 ద్వారంరక్షితఇతత్రక్షీణోమహాదరమహాపాశ్వయోర్విశ్వత్రయవిజయభౌతే
 యంత్రైలోకవిజయభురంధరంతారేయంతారావనయమగదం

స్త్రీభ్యభి

అధగుభయ ప్రాపిధకేయ దేశః ప్రత్యక్షాద్వార సాలసప్రతీబీద్వార సంగమగమధికతో
 తీరితగధిక్యతే-కరోనేక్షిప్-పాకశాసనజితేగ్రజితే-సప్తమ్యంతపాకేరు - అధిక్య
 తేనియోజితే-కృథాతోఃకమణిక్రప్రత్యయః-పాకశాసనజితే-విషయేనమామంతరమూ
 లి-మంతరపరాక్రమమివసితమిత్సుప్రేక్షా- మామామంతరంథాఅంతరయ్యుప్రే-
 మధ్యగుప్తే విజితరతాయక్యతసంగమజాయవిరూపాక్షాయరాక్షసేనాధిపతయేన
 తయఃప్లవగముక్షాధిపతీ-విభీషణసుగ్రీవజాంబవతఃప్లవగముక్షేత్వప్రముత్యకఇతి
 సా-హితఃప్రకృతిభావఃప్రతినిధీప్రతిభటాన్విధాయక్యత్వా-నియుజ్యేత్యథ-
 తథాధుశ్చసజ్యమారోపితగుణవిధాయక్యత్వా-అనుజేనసమలత్తుజేనసమాబన్దై
 ర్వానరసైన్యఃఉత్తరంగస్సముద్భటస్సక-సమీకాభిముఖేనసమరోహ్నభేనదశము
 భేనగుప్తరక్షితముత్తరంగ-త్తరదిగవస్థితంగౌపురంపురద్వారం - ఉవరురోధరుణ
 దిస్త||౫౫||అతీతి||హరిబలైర్వానరసైన్యః||అత్యామలామత్యంతసంకులాంలంకా
 మవలోక్యదశకంధరకింకరేషురావణభృత్యేషు దత్తాత్రేషుసంఘటితకవాతేషు

ప్రత్యక్షాద్వారపాలనాధిక్యతపాకశాసనజితేపరాక్రమమి
 వతనూమన్తంహనూమన్తమన్తవ్యూహావిహితంతాయ
 విరూపాక్షాయచరత్ సెరతుఃప్లవగముక్షాధిపతీన్ప్రతి
 గ్రీకవిధాయవిధాయచసజ్యంధనురముజేనసమంసమీకా
 భిముఖేనదశముఖేనగుప్తముత్తరజ్యోపురముత్తరజ్యోబలై

రుపగురోధ|| ౫౫ || ప|| అత్యామలాంహరిబలైరవలోక్యల

వానరాణామంతఃప్రవేశసరోధాధికాంకవాణావృషదీర్ఘదాసరేషుసప్త్విత్యథ-||ని||
 కవాటమరరంతుల్యమిత్యమరః-అంతకరాజధాన్యాంయమపుర్యాం-కవాటికాభిః
 కవాటైఃకత్వౌభిః* గౌరాదిత్యావజీవ-అతపిప్రాక్రమమరకౌశే||శ్లో||స్త్రీసాన్
 ధ్రావిన్ద్యుజాన్యావిర్విషక్షాపచయాయదీతిబాముఖ్యప్రగీతిప్రయోజనం-తతఃసాన్
 ధీకఃకేణఇతిప్రస్థః - అసమంతాద్రక్షంతీత్యాదృక్షకైర్ద్వారపాలకైఃసందిగ్ర
 హిత్యాదినాపచార్య-ఆరక్ష్యైరితిపాతే - ఆరక్షాప్రయోజనమేషామారక్ష్యకైఃప్ర
 యోజనమితిత్-త్వరితంశ్రు||ని||జవోధశీఘ్రత్వరితమిత్యమరః-ఉద్ఘాటరాభిర్వి
 ఘటిరాభిఃఉదఘావిఉన్మతం* భువోభావెలుక్షేచివోభావకమణోరితిచివో-సమ
 సంహరమేవమహరజేనివత్యపునరాగంత్యాజాంరాక్షసానామత్రవికమేవద్వారంచే
 త్తమహాసంకటంభవిష్యతీతిధియాయమద్వారపాలకాఃసర్వాన్విపీద్వారాణిశీఘ్రము
 ఘాటితకవాటానిచక్రరిత్యథ- రాక్షసానాంపాపిషానాంయమపురప్రవేశసై
 యత్యాదిభావః - సృత్యున్దేషామలినన్నిహతోధూదిభిభలాధా-లోకేతావన

జ్ఞాఃస్వరత్తాథాంకేవలంవృథావ్యాప్రియతేభవితవ్యస్వవిపత్త్యాదికంత్వావశ్య
కతయాస్వయమేవభవతి-నచైతజ్ఞానంప్రహేమామూఢాఃపశ్యతావశోచ్యాఇతితాత్ప
ర్యాధాః-సంయమనీకవాహ్-ద్ధులనానంబంధేపితత్సంబంధోక్తేరతిశయోక్తిః-వ
సంక్షలకావృత్తి|| ౫౬ || తత్తణమితి||తత్తణంతస్మిన్కౌత్సలత్తణాగ్రజఃశ్రీరా.
మః-సుగ్రీవేణసహజపలత్తణమేతత్-సర్వైరపివాసరైస్సహేత్యధాః-సువేలాచల
కూటంసువేలాఖ్యగిశిఖరమధిరాధోధిష్ఠితస్సకా-ల్రహటఇత్యవనీధరఃవర్వతః
రాజాచామ్యజ్ఞే-తస్యచూడామణింశిరోరత్నంత్రికూటాచలశిరోభూషణాయమానా
మిత్యధాః-యావకాలంకారః-సింహశబ్దీవఇత్యప్తాదశబ్దీపేషుప్రసిద్ధోఽయాదీప్తి
వఃఅంతరీపం||ని||దీప్తిపోస్త్రియామంతరీవమిత్యుకరః-దీప్తికాతాఅభాఅస్త్రిన్నితి
దీప్తివఇతిగ్రహః-సుపువేతిసమానః-ఋహ్మరీత్యాదినాసమాసాంతోకారఃదవ్యం
తరువసర్వభ్యోపశుచీతీకారాదేశః-సపిజకమలంతస్యకణికాంబీజకోశికాంబర

జాగ్రత్తేషుదశకంధరకీజైరేషు|ఆరత్తుకైస్త్వరి
తనున్తకరాజధాన్యాముద్ధుటితాభిరుదభావికవాటికా
భిః|| ౫౬ || ౫ || త్తణంతస్మిన్కౌత్సలత్తణాగ్రజఃసుగ్రీవేణసహ
సువేలాచలకూటముగిరూథస్త్రికూటావనీధరేచూడామ
ణింసింహశబ్దీవకమలకణికాంబీకాణికాణికౌశలంపిత్వక
గ్రహాణివేతదీర్ఘశాచరహరీణామనవరతబండికృణామ
దపురంధ్రీబాష్పనిదీమాన్యకౌపవనసీమాన్తరాంగరస్తర
సేవాసమాగతదిక్పాంశులమాసంగనాచామృవజ్జీలబా

మశోభావహరయాతన్నధ్యవధానీమిత్యధాః-అత్రైకదేశవత్సాక్షిప్తవరంవరిత
రూపకంవిశ్వకమణోగీర్వాణశిల్పినః||ని|| విశ్వకర్మాదిసకరేతథాగీర్వాణశిల్పినీ
లివైజయంతీ-నిర్మాణకౌశలంరచనాచాతుర్యంవిశ్వకర్మణాయవత్సకౌశలంనిమి
తామిత్యధః-అత్రకౌశలతత్తార్యయార్థేచవ్యభేదోక్తేరతిశయోక్తిః-ఎరేనాస్యాసా
ధారణశిల్పసామ్యవసంవన్నత్వంసూచ్యతే-నిశాచరాఃరాక్షసాఃతపహరయః-సిం
హాఃరేషాంనివేశదరీంనియతనివాసగుహమితిరూపకం-అనవరతంనిరంతరంబం
కృతాడివగ్రహీకృతాయాలమరపురంధ్ర్యఃసురసుందర్యః-తాసాంబాష్టైర్వై
త్రాంబుభిః||బాష్టేనేత్రాంబుధూమయారిత్యభిధానాత్-నద్యేవమాతాదేషంతా
నిసదీమార్కకాశినద్యంబుజీవదేశధూరానీత్యధాః||ని|| దేశోనద్యంబువృష్ట్యంబు
సంవన్నవీహిపాలితః|స్యాన్నదీమార్కకూడేవమాత్మకశ్యయభాక్రమిత్యు
రః-తామ్యుపవనసీమాంతరాడిడిద్యానప్రదేశాంతరాథానియస్యాస్తాం-బండిక

సుంగరసుందరీ బాహ్మిబుప్రవాహవరిపూరితో ద్యావపనకు ధ్యప్రదేశామిత్యర్థః -
అత్రాసంబంధేనబంధరూపాలితయోక్తిః - నిరంతరమనవరతంసేవాభాంరావణో
వాసనాభాంసమాగతస్యసంప్రాప్తస్యదిక్పాలకులస్యఇంద్రాదిదిగ్భ్యరసంఘస్య
యోమాతంగాఃపిరావతాదికుత్తగజాఃతేషాంకుదాంబునాసంకిలఃపంకవాణాహ్యం
గణోత్సంగోబహిర్భవచత్వరప్రదేశోయస్యాస్త్రామితిపూర్వపదలిఖయోక్తిః॥ ౧ ॥ ఉ
త్సంగోముక్తసంయోగేవక్ష్యమాన్యధ్వతలేపిత్యుత్పలమాలాయాం * సంకిత్యత్ర
పిచ్ఛాదిత్వాన్తత్వధీయజిలచ్ - పాశ్యేత్యత్రబహదేవపంచజనేభ్యశ్చేతివక్తవాన్
వ్యక్తో - లంకాకువలోకమాసఃఅవేక్షమాణః - తత్రలంకాయాంచవిక్రవిక్రస్త్రి
ప్రదేశే - సమున్నతకురుస్సతతసాధం ప్రాసాదమిత్యర్థః * ఉపాన్యభ్యాజ్యస
జితకమకత్వం - అధిచసంతంబధిల్యంతంసదేహబంధంకూటామన్సంకమసంవి
వ్యగంధకారమివస్థితమియ్యత్యేయా॥ ౧ ॥ భ్యాంజేగాధేంధతకుసంక్షేపేవతమసంత

హ్యజ్ఞాత్మజ్ఞాంలజ్ఞా మవలోకమానస్తత్రవైకత్రసము
న్నత - సాధమధిప సంత నమసమివసదేహబంధమన్తికచ
రోదస్తవిమలము క్తాతపత్రనిభాన్వితారకేణవిభావరీపతినే
వసేవ్యమానంవైమాకవధూవిధూయమానధవళచామర
ద్వద్వజోభితమభితశ్చగిత మందాకినీవరీవాహమివాంజ
నాచలనుఖిలజగద్విజయవశాన్ వలీనుదినాణాయశ్చైగనే
కసమీకాభిపూతమగ్నభగ్నైరావణవిషాణకులిశాగ్నైగు

కుః! విష్యంతకుసమిత్యురః - దేహబంధమిపాకే - గృహీతశరీరమిత్యర్థః - వా
హితాగ్నాదీప్యతినిష్ఠాయాఃవరనిపాతః - వాహితాగ్నాదీరాకృతిగణః - అంతికచ
రేణపాశ్వణవలిణా ఉదంతముత్తివ్రంయద్విమల ముక్తాతపత్రంగ్వచ్ఛతరమాత్తికచ్ఛ
త్రంతస్త్రిభాత్రదాన్విజాత్॥ ౧ ॥ వ్యాజేనిభోనానర్వశేత్రివ్యథోవాచ్యలింగకామినా
నాథకారత్వమాలా - సతారకేణఅస్త్వివ్యాదినక్షత్రయ్యుక్తేవవిభావరీపతినా॥ చంద్రేణ
సేవ్యమానముపాస్యమానమివేతిసాపహృషౌత్ప్రేయా - విమానేనసంచరింతిలవై
మానికాః - జీవాఃచరంతీతరక్ - తేషాంవధూభ్యాంరకుజీభ్యాంవిధూయమానంపార్శ్వ
ద్వయేపిసంవీజ్యమానంయధవళచామరద్వంద్వంపాండరవాలవస్యజనయుగళం తేనశో
భితంప్రకాశమానమతపితవలితఃఉభయతఃఉభయపార్శ్వయోరిత్యర్థః - చలితాప్ర
స్ఫుతామందాకినీవరీవాహగంగాప్రవాహాయస్యతంతథోక్తం॥ ౧ ॥ జలభోభ్యాసాఃప
రీవాహాభిత్వమరః - అంజనాచలంకజ్జలవైలమివస్థితమిత్యేయాతోవమాఉత్ప్రేయా
వాసుతథేదాత్ - అఖిలజగతాంసకుస్తలోకానాయావిజయవశాన్ వళయఃవిజయజా

పశాక్షరవిన్యాసాః తస్మాత్తనిర్దాను కైతాచ్యగ్నాం విజన కైరిత్యర్థః - అతఏవ త్రా
 తిమదలంకారః - అనేకసమీకేమతసంఖ్యాతరణేమ - అభిపూతై స్సంహారై మేగ్నా
 నిసుమారంప్రవిష్టాని - అతఏవభగ్నానివిదళితాని యానివిరావణవిషాదపరితాగ్రాణి
 ఇంద్రగజదంతవజ్రముఖానితైరుత్కర్ణంవిశేషప్రవిశాలంయన్వక్ష్యన్తలతత్ఫలకమి
 వయస్యతంఆనీలతమాలసచ్చాయంసమంతాద్విసీలతాపిఠభగ్నపృష్ఠమానకాంతిమ
 భినవలోకాతవత్ప్రత్యగ్శోణితవత్పటలః ఆరుణియః పటః పః ఆచ్ఛాదితోవసితో
 యోనతంతథోక్తౌ||ని||రుధిరాస్యగ్లోహితావ్రక్తక్షతభశోణితమిత్వమరః - అతఏవ
 సంఖ్యారాశేణబంధురంసుందరం||ని||బంధురంసుందరేనప్రతిత్వమరః - కంధర
 మంబుభరమివస్థితమిత్వప్రేక్షాశివమావా||ని||పులినకః కంఠికోఽమనోలితమరః -
 దశకంధరారాణందనశః||౫౨||కౌపాదితి||తదారావణదశాననమయే - హరివ
 తిర్వానరేశ్వరస్సుగ్రీవః - కౌపాత్తద్దశానజనితామషాధైత్యోఽంత్యతితః రావణా
 ధిమితసాధముద్దిత్యేతిశేషః||శ్లో||హంసరావణయుద్ధదశానానపథారయేతిశ్రీరా

త్మీణావిశాలవత్సస్త్రిఫలః మూలతమా లసచ్చాయమా
 చ్ఛాదితాభినవలోహితవత్పటలపటంసంఖ్యాగాగబంధురం
 కంధరమివదశాదశకంధరమ్ || ౫౨ || ప||కౌపాదుత్ప
 తితస్తదాహరివఃకోటిరముత్సాటితంచక్రేనైర్మతనాయ
 కస్యమన్మథీనక్రేచవైభీషణమ్ | యుధాంతస్త్రిభుమా
 వమానకుపితేనైతేనబుధ్వాతతోమాయామస్యజగము

మాయణవచనాత్ - శ్రీరామసన్నిధౌశ్వేక్తమధుంసమర్థమతుం సత్వరముత్తేష
 త్యర్థః - నైఋతనాయకస్యరత్నవివేకేరావణస్య||ని||నైఋతోయాతురత్నసీ
 త్యమరః - కౌటీరంమకుటముత్సాటితంచక్రే ఆకృష్టభువినిపాతయామానేత్యర్థః -
 శ్లో||ఆకృష్టమకుటః చిత్రంపాతయిత్వావతమ్బునితిరామాయణవచనంతథానిభీష
 ణసంబంధినః కౌటీరంసుదృఢీచక్రేసుష్టుదృఢీకృతవాః*అథూతతద్భావేన్విః - రా
 వణకౌటీరవిష్టుటనేనవిభీషణకౌటీరసంఘటనం నిశ్చితంచకారేత్యర్థః - అత్రభవిష్ట
 ర్గర్భాత్సేపిసిద్ధపరమవాదాన్భూతార్థప్రయోగః - అథతత్ప్రమావమానకుపితేన
 సవితప్రకమతద్యస్తత్ప్రమావతావత్పర్యంతకుత్రాపిభంగాధావాప్రేనావమానే
 నఅవజ్ఞయామేతునాకుపితేనప్రదేనైతేనరావణసహాయుధానుష్ఠితలప్రహారై
 ర్విచిత్రగతిశ్చేయ్యన్తంకృత్వా - తతః అస్యరావణస్యమాయామాయాబలసమా
 శ్రయారంభంబుధాన్త్యాత్వాపునఃపూర్వాయోపి-కోమలగుణగ్రామంరమణీయసకలస
 త్తణాభిరామశ్రీరామజగముప్రసతధాచరామాయణం||శ్లో||ఏతస్మిన్నంతరే

తోమాయాబలమధాత్మనః | ఆరభ్యమవసంపేదేజ్ఞాత్వావైవాసరాధిపః || ఉత్పాత
తదాకాశంబిభృతాశీజితక్షమభిః - అత్రాతివిస్తరేణవక్తవాన్ధాన్య సంతేషేణకథ
వాత్సంత్యేహోనామగుణః - లక్షణంతాక్షాన్తాన్ధాన్యంబిక్రీడితంపుత్రం || ౫౮ || తత
ఇతి || తత నదనంతరం - తస్యమగ్నీవస్యయత్నానాసంరావణోపర్యుత్పతనరూపమవి
చారకృత్యంతస్యోపాలంభవిధిః సింధావచనర చనాసరజితకృతః యేనతథోక్తేన -
తథాచరామాయణం || క్లో|| అనంతుం త్ర్యమయాసాధాంతదిదంసూహసంకృతం | ఎ
వంసాహసయత్నానినకుర్వంతిజనేశ్వరాభితివిరచితమగ్నీపూపాలంభేనేత్యధాః || ని ||
యస్సనిరంజపాలంభఇత్యమరః - దాశరథివాశ్రీరామేణకత్రామంత్రిభిస్తుగ్రీవ
విభీషణాద్యనూతైస్సహనంతుం త్ర్యమతప్రేషణస్యరాజభమకాత్వాత్మమగ్నీ
చార్యసమాధిష్ఠః || శ్లో || గత్యాసామ్యగగ్రీవంబ్రూహమర్వచవాదిదమిత్యాదివా
ఆజ్ఞప్తః - సాధిష్ఠేనబాధతరేణభుజశోర్యేణబాహుపరాక్రమేణశాలలేఖిత్యమితితథా
క్తః * బహుశమాభీష్ట్యితిజినిః - సాధిష్ఠ్యంతికబాధయోనే - దసాధావిలిసాధా

కౌముదగుణగ్రామంసరామంపునః | ౫౮ || గ || తతోవిర

చితతత్సహసోపాలమృద్ధినినాదాశరథినాసంతుస్యమ

(ని) భిష్టమాదిప్రసాదిష్ఠభుజశౌర్యశాలీవానినస్సనస్సలీలం

సాలమ్లజ్వలజాంప్రవిశ్యశిశ్శోన్మశంసమితశశం

ననిశిచరపతమ్ || ౫౯ || చ || సోహంస్లజ్వలపలేస్తయ

స్తవదీయనిశ్వాసగ్నినిజవాలధిమణ్డలస్య | కాలస్యమావణ

దేశః - వాలినందనః || ౫౯ || సత్వలంసమిలాసంసోత్పతనపాలవమిత్యధాః - సాలం
ప్రాకారముల్లంఘ్యుతిక్రమ్య || ని || ప్రాకారోవరణసృజిత్యనరః - లంకాంప్రవి
శ్యనిశ్శ - కౌనిర్భికస్సకాన్మశంసంసాపిసంతంనిశిచరవతింరావణం - ఇతివత్సయా
ణప్రాకారేణకశంసజివాచ || ౫౯ || తత్ప్రకారమేవాహ || సోహమిత్యాదివచనభిః || త
త్రావాకస్త్యంకస్యనూతజిత్యాశంకాయామాహ - శోపాలస్యసఃప్రసిద్ధోహం
త్వదీయనిశ్వాసానంతావకోచ్ఛాప్తసానాంకంధః || ఆమృతః - సంబంధోవాస్వాస్తీతిత
థోక్తం - నిజవాలధిమండలంస్వకీయవాలనలయంయస్యతస్యవాలేనత్వాంసినిభ్యక
తేనితీప్రవతజిత్యధాః || ని || గంధోగంధకామోదేవేతేనంబంధగర్వయారితిభిశ్చః -
స్లవంకమవతేజవాలినతనయః || - తథాహంధూపవిభక్తిశిరసోమూఖాః ముఖ్యాః
మౌలేషాంరాక్షసావాం || ని || ముఖంతువదనేముఖేతోక్తే ద్వారాభ్యుపాయయారి
తియాదవః - కాలస్యలంతకస్య || ని || కాలోదండధరశ్చాద్ధితేనోవైవస్వతోంతకఇత్య
మరః - రఘుపతేః శ్రీరామస్యదూతమవధేహజానీహ - నిజస్వరూపకథనావదేతనత

దీ యను క్షోద్ధూటనవిశ్లేషమునానిత్యభావః-వసంతలలాకావృత్తిః॥౬౦॥ గతుతితి॥
 శూరతుఃపతేరఘువశేఃప్రత్యయంసయనంత్యతీయనేత్రయావమిత్యభావః-అతిపవరా
 వకాలంకారః - ఏతేనరామస్వాత్వంతప్రేమాస్పర్శంరావణస్యాతిరూరాశ్రమ
 త్వంచనూచ్యతే-కశ్యత్రంభాధ్యాంసీతా॥౬౧॥కశ్యత్రంశ్రోణిభాద్యమారిత్యమరః-ఆ
 స్కంధనీయమాక్రమణీయమితిమనుషే-అనబుధ్యసే-హాత్రవివాశశూతుభూతే
 యమితిసజ్జానానీతివిషాదత్యత్వభావః॥౬౨॥నవిషాదశ్చగాతిః-ప్రీతిమరః-కథమివ
 మదేనఅంభోవివేకశూన్యః - అతఏవమందాకినీమధుకరఃవియద్గంగాసంచరణీలో
 భ్యంగః-తుశబ్దోవ్యవచ్చేదకః-శంభోఃత్వంబకవ్యఅశికనంభశంబలాభ్యంతా॥౬౩॥ల
 లాటమశికం-గౌళిరీత్యమరః - అతిఅగ్నావృత్తకంనేత్రంఅంభోజమితియథామను
 లేకవ్యత్యోస్సావృత్తవివాశశూదుభూతమేతివిసజ్జానావీత్యభావః-మందాకినీగ్రహ
 ణ-కనకకమలంసంభవేనతత్సాగ్ర్యవ్యతిలాటనేత్రేఅంభోజభ్రాంతిజననాధామివవ్యవ

ఖరీద్ శిరోముఖానాంపాలస్త్యమాంరఘుపతేరవధేహిదూ

తమ్ || ౬౦ || ప॥ రక్షఃప లేర్ముప లేర్నానాశ్చరీ యమా

స్కందీయమితిహాసానుష్టిత శ్రమ! అమ్మోజమిత్యుచి

క సంభవమయ్యిత మొప్పుకాం దాకనీమధుకరస్మయ ధామదా

॥ ౬౦ ॥ కింశ్చ ॥ స ॥ ఏకం హై హయవంభవాత్సరిభ

వాత్సానరస్వతీయంపున దైత్యేన్ద్రానినయాత్మతీయము

ವಿಮಲಾತಾಪಿತ್ಯಾ ದೈವ್ಯತಾತ್ | ಧೃತ್ಯಾತ್, ಪುರಿತೈಃ ಪಿತಾ

సాహముఖాన్యకేనైవాభవంతిచైవ సమీధహదాశః

౧౪ వ్యం-ఉచనూలంకారః-పుత్తయ పూర్వజ్జ్ఞాన క్రవ్యాంతరమసివిద్యతదా

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః ॥ ౧౦ ॥ శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదః ॥

శ్రీరమ్యతాత్పర్య చాన్-కారాగారనిక్షేపరూపతరస్కరాద్ధేతోః॥వి.అనాగరః ప

విభవశివశిఖాస్థిరయేత్యుక్తః. పరంపరానుమానానిభిన్నంతు

అంతిమమునకును పునరుద్ధరణయగుచున్నది. ఇట్లు పునరుద్ధరణయగుచున్నది.

నసిత్తా వాలివా అహితాద్విరచితాద్దైవ్యకృతాల్ వాలేననిభ్యకత్తునియే పఠాయామ

ద్వికారాత్ప్రతీయమపి ముఖంహానమిత్రమనేనప్రకారేణ-త్వచ్చిత్తేస్తావకదుర్వాసా

పార్శ్వ : పితామహస్యచతుర్ముఖస్యముఖానవిష్కంఠం విష్కంఠం ప్రామాఖ్యం
 సామ్యం : కృత్యపురితః కృత్యః - తచ్చ తదవ్యవశిష్యమేకంముఖమిత్యర్థః - ఏవము క

రీత్యా మనం సవిశేషముగా అభ్యసించి - అభివృద్ధి చెందాలి.

గ్యాఃసన్యధాత్మభుమిముఖత్రయావశిష్టమపిహ్లాసంభవీష్యతీత్యగః - కూటస్థబ్ర
హ్మజ్యోతిష్జామిముఖతాంవిదధతస్తేధిగ్గీవితమితిభావః - ఆత్రపితామహముఖత్రయమ్నా
నానంబుధేపితత్వంబంధో కేరలిశమోక్షిః - శామాలవి క్రీడితంస్వత్తుః ౬౨॥కాదే
రస్యేతి ॥ కుపేరస్యేదంకాదేరం * తస్యేదమిత్వణ్ - తస్య పుష్కకస్యపుష్పకాఖ్యవి
మానస్యహరణమపహరణ చజ్యేష్ఠా, రంబిత్వా తదీయపుష్కకహరణేన మహాహ
రుషంకృతమితిసాల్లంఠనోక్తిః - కైలాసవిశ్వేషణంహరసివానశైలోత్తోలసలహామ
బలంచవిద్యతభితిస్యామిహ్రోహకరణ-తదధస్తాద్విత్రియంబలః నిరూపితవానసీతి మ
హాకాట్టాసోక్షిః - దిక్పాలానామింద్రాదిదిజ్జర్యాదాపాలకానాంలక్రమణంత
స్కంధనంచసాంకర్యనిరాసపూర్వకంలోకంపరిపాలయతాంసాధూనామింద్రాదీ
నాంచాపరాధకారిణస్తనమరాత్తత్వంకీవక్తవ్యమిత్వా తథాయితోవ్యక్తిః - ముహుః
పునఃపునఃజల్పసికథయసీతావతాపుష్పకాద్యాహరణాదినాకింనాయకతీర్థిణినిమి
షీత్యగః - కుతస్యయమినానన్నాస్యసినాంవేషంకాషాయపండేదాదణూసంసై

రథయేదేయాత్వయామైథి ॥ ౬౨॥ ౨॥కాదేరస్యచపుష్ప
కస్యహరణంకైలాసవిశ్వేషణందిక్పాలాక్రమణంచజల్పసి
ముహుఃకైవాయశస్తావతా । వేషంసంయమిసాంవిధాయ
విజనేదేవీంవనేజానకీంవేగానాహరతాత్వయాన్యరచితం
వీరవ్రతస్యోదిగమ్ ॥ ౬౩॥ కైబళునా ॥ ౨॥ పూజోహరణ
నాయపురాపురాశ్శిష్టేషుమూర్త్యునఃస్వవశేషితయ

వగ్య-విధాయస్వీకృత్య - కపటసన్నాహీభూత్యేత్యగః - విజనేవవేణజానాంస్య
దేవీంపూజ్యాంజానకీంవేగాన్ శ్రీరామరణః నేనద్యపివనిపాతోభవేదిలిసముత్పన్న
భయసంక్రామాః ఆహరతాత్వయాద్యేదానీలవీరవ్రతస్యవీరధమన్య ఉచితమను
రూపంరచితంకృతం - సకలలోకస్థాభూయోజాసకీంశ్రీరామాగమక్షుఁడౌర్యేణావహర
తాత్వయాసమ్యక్పౌరుషంప్రకటితమిత్వగః - వృత్తంతుపూర్వవత్ ॥ నిగమయతి ॥
కింబహుసేలి-బహూక్త్యాకిమిత్వగః ॥ ౬౩॥ పూజేతి ॥ పురాపూర్వ - పురాతనీస్య
రస్యపూజాయోజపహరణచనాయనై వేద్యకరణాధాం నవసుమూర్ధానీశిరస్సు
భిష్టేషునత్పు-యచ్చిరఃకరమిత్వగః ॥ అవశేషితావశిష్టాకృతిం - తత్తేజశ్చమమి
త్వగః - దేవవీరలక్ష్మ్యాభ్యోభితశీలః శ్రీరామః అద్యదిదానీరణదేవతామైనాశ
క్త్యై - బలింపూజోపహరణచయతుంకతుఁడుతుక్తికౌతుకవాన్సావరాధనినే
రగ్యపునజానకీప్రదానేతీప్రమేనరామః త్వానిహనిష్యతితిభావః ॥ ౨॥ బలింపూ
జోపహరణచతేత్తేత్వాంరచేపిచితినానాధాకర్తృమూలా - చనాతలితావ్య ౬౩ ॥

౬౪ || అనంతరమిత || అనంతరమంతరచనానంతరం-అరుంతుగతీత్యరుంతుచ-మ
 మకాస్పృక్-తేనభాషణేనహేతునారోషణేనరోషవతాకతకరిమ్యుట్-రావణేనలయం
 వానగోగ్యహృతాంగ్యహృతామితచావతాద్విరుక్తిః-సంభ్రమేణప్రవృత్తిశ్చవలమి
 తికాశికా - రోషాతిరేకాచ్చసంభ్రమఇత్యసేనప్రకారేణనయంసత్వరమాదిష్టా
 నాజ్ఞప్తీనతపివాలంబితా గృహీతాశుశౌభాహుప్రకౌష్ఠేహూర్పరాధః ప్రదేశోవయై
 స్తోకా||౧||కత్యా తరంప్రకోష్ఠశ్చప్రకౌష్ఠఃహూర్పరాగభితిశాశ్చతః- చతురశ్చతు
 స్సంఖ్యాకాకాతరాకాతాసాకా-చతురఃతత్కాలకతకవ్యుద్భికుశలః-అయమం
 గదఃవిహుంగాధిపాగరుత్వాక- భుజంగానవానిమగృహీత్వానిలంతరిక్షేనము
 త్పత్యోస్తుప్త్యపితానాశరాణినిచత్యభువిపతయిత్వాచ వాచేనతత్ప్రాసాదశృం
 గంరాచణసాధశిఖరంబోఃరావణస్యశిరోభంగంశిరోవిదారణమివేత్సుస్తేతా- వి

త్ | దేవస్తదద్యకుతుకీదశమంశిరస్తేగామోబలింగచయితుం
 రణదేవతాయై||౬౪||౧||అనన్తమనున్తమభాషణ రోషణేన
 రావణేనగృహ్యతాంగ్యహృతామయమిశిసరణమాదిష్టా
 నవలమిశభుజప్రకోష్ఠానాశగాంశ్చతురశ్చతురోయభు
 జక్తానవపితాధిపాగృహీత్వానిలంతుత్పత్యనిపాత్యచై
 రాకాసాదేనతస్ప్రాపదశ్చభురోభంగమివిపార్శ్వభిస్తన్నవి
 న్నోకమస్త్యాశ్చనఃప్రకోగధంపజ్జి-క(కో)కంతభువిపజ్జిగ
 థభువోవివేకనివేకమ్-౬౫||గి||ఘటనయప్రకోదిశగావణ
 ముర్వి నయనిపితమవామనాగిపరధేసటిలాంభుగుటిమ్-అ
 థపరివప్తరాశాపురఃహరియస్సరయయగి-౬౬||మేయ

భిచరావిదారయక- తథాతత్తనకమపిప్రతిరథంప్రతిభిటుమింగకాలభమాన
 స్తోక-పత్తి-కానాపకంతభువరావణనికటప్రదేశాత్-పత్తి-రథభువోదశరథ
 సంకళస్యత్రామస్యనివేశంశిఖరంబెశప్రవిష్టవాక్||౬౫||రఘుతనయతి|| తతోం
 గదప్రవేశానంతరంగఘనయఃకఘనందనఃవిదిశిఅంగదవచనాద్విజ్ఞాతఃరావణ
 మర్షనయఃసీతాప్రత్యక్షకౌభావరూపరావణమర్షితిర్యేనసత్యోక్తః - అవినయపి
 తమవాకేహాపాద్విదిత్తస్తోక-మనాగీరోదాత్రత్వాదీమత్ - ఇవశబ్దోవాక్యాలంకా
 రే-ఇతిపదధోకపమావాక్యాలంకారేష్యితిగణవాక్యాననే-భుకుటింఘృభంకంకు
 టిలాంవక్రాందధేభృతవాక్-అథానంతరంహరణావానరాః-యగివిగమేప్రకమే
 యుగపదేకవారమేవలంబుధిగార్యశిఖాయథాబజపాసలంబ్వాఞ్చ||౧|| ఔర్వర్త-వా
 చభోబడపానలగత్యురః-ఇవపద్యాయభాశబ్దావిదః-ద్యాభార్యానుశ్చననాత-స

రయంసత్వరంఆశరపురంలంకాంపరివప్ర్రుఃపరివేష్టయామాసుః ఉపరుదుభువిత్వర్థః
ఉపమాలంకారః || ౬౬ || తతః || తతః లంకో వరోధానంతరం - సమంతా ద్రావస్యం
రావః - కోలాహలః ఇతియావత్, ని || ఆరవా రావ సంతావేత్వ మరః - తస్య భావ సాంరా
విణం * అభివిభావా ఇనుణితిభావాధే ఇనుణ్ ఇణిచ భేతిసాం రావిణం అణిభుణ ఇతి
సావ్యథేః ద్రౌత్యయః - ఆచిచ్చధిః ఇనుణ్యన వత్వ ఇతి ప్రకృతిభావః - మనపరిష్ట వానాం
నపోః - ద్రిక్తాసాం స్తవం గవీ రాణాం వానరవీరభటానాం సాం రావిణక్షణే కౌలాహల
కాశేతదుర్నవేవా || ని || నిర్వాప్య పారస్థితౌ కాలవిశేషోత్పన్నయోః త్స ఇతి త్వ మరః - యభి
తః త్కోళం ప్రాప్తయః కోణపప్రకరః రాక్షసనివహః || ని || రాక్షసః కౌణపః క్రవ్యాది
త్వ మరః - తస్య వాణికోణేన హస్తప్రదేశేన - ఆపావ శాయః కౌణవాగ్యవాదనం
డవిశేషః || ని || కోణోదీణాది వాదనమిత్వ మరః - తేన ఆహతః తాడితః వాదితః కుంచుభిః ర
ణభేరీ || ని || భేరీ స్త్రీచుంచుభిః శ్రుమానిత్య మరః - అధికభైరవైః అత్యంతభీషణైస్తరం

థాయాగపదమ్బుదిమాన్వశిభాః || ౬౬ || తతోదాదపరిష్ట
ష్టం లవీరసాం రావిణక్షణే కౌణపప్రకరవాణికోణా
హరః | రవైరధిక్షభై రవైరుపరురోధ రోదోస్తంభిజ్ఞః
ఘనాఘనస్తోతబన్ధుభిరున్మభిః || ౬౭ || గుః తేన హస్తతః
స్తభః కుతానిభయతేన జగన్మిదున్మభినిర్ఘోషేణ రోషేణ చక్రే
ర్యమాణాబుద్ధాః కేసరిణ ఇనిగిరి కన్దగాన్తగ్నాన్నిగ్ధత్సగత్స
వైరా యస్థనాయకాః పత్యానీ వానిమిత్రాన్యనిలోకమానా
విమానాధిపాః విభునసహస్రేభిః సహవిజిహ్విర్యైః ప్రస్తాసం

గితం అవిచ్ఛిన్నం యన్మనాఘనస్తోతరం వసుః కాబ్ధిజితం - తస్య బంధుభిస్తత్సన్మతైరి
త్వర్థః - అతఏవోపమా - జావిసోదరజంభావదిశబ్దాః సాదృశ్యవచకా ఇత్యాహుః || ని ||
శక్రఘాతుక మత్రేభవసుః కాబ్ధాఘనాఘనా ఇత్వ మరః - రవైః భాంకారైః - రోదోంత
రం ద్రావ ఘామి మధ్యమరం - ఉపరురోధ అప్యణాత్ - రాక్షసమరసన్నాహభే
రీభాంకారస్సర్వత్రవ్యాప్తోభూదిత్వధః - అత్రయంభిరవాణాంకోదోంతరోవరోధా
సంబంధసితత్సంబంధోత్తేగతితయోక్తిః - పృథీప్వత్ || ౬౭ || తేన || ని || మంతతస్సర్వ
త్రకంశయతావ్యాప్తువతా - అతఏవజగతిభూభూతస్వలోకాకాద్యయరావి
దారయతేవేతుః ప్రేక్షా - తేన పూర్వోత్తేనయః కుభినిఘ్నాః షేణరోషేణ వానరసాం
రావిణజనితా మషేణ చక్రేర్యమాణాః - అతఏవగిరికంఠరాద్గిరిసరిభ్య ఇత్యర్థః ||
ని || దగిరి కుకంఠరోవాస్త్రీత్వ మరః - మధాస్సర్వోద్ధితాః కేసరిణస్సీహా ఇవేత్సు సీహ
కుందిరావకుందిరేన్యదేగిత్యన్విష్ట, మ్య-గత్సంతరాయసంధాయకానిక్వప్రే

సీత్యాదినిశేధవచనపాదగ్రహణాదినాగమనవిఘ్నకారీణి॥ని॥ విఘ్నాంతరాయః
ప్రత్యూహాభివృద్ధిః॥అపర్యానినంగనానివేత్తువమా॥ని॥ ఆచురుకాహితరంసర్వే
వత్సంతోకంతయోన్మమేభివృద్ధిః॥అనిమిత్తానిప్రతిహలపాతాదివృద్ధికునాన్యవిలో
కమానానగణయంతభివృద్ధిః॥నమరపారవశ్యాదిభావః * నభిధాన్యనశబ్దన్య
సుపుపేతినమానః-తథావిమానాధిగతాఃవ్యోమయానాధిష్ఠితాః-విబుధానీకులశ్రేణిః
సురసుందర్యస్తాభిన్నహవిజిహ్వా-యా విహరశ్చయేవేతే హేతూత్పత్తా-రణాభి
ముఖినీతాహరానాంసురసుందరీసంభాగలాభాదిభావః * విఘ్నాన్యాధిగతేస్సన్నం
తాత్ స్త్రీయామప్రత్యయేభావ - ప్రస్థాననమయేరణప్రయాణకాతేవరిమానము
ఖిఃవివర్ణవచనాః-ఏతచ్చరుద్విమితమితిభావః-స్వాంగావ్యవసజానాదసంయోగో
పధాదితిజీవ-సుముఖీర్నిజవధూరవ్యగణయంతః-అనాద్రియంతభివృద్ధిః-తథా
నిరంతరమనిభిన్నంజ్యోతిశ్చప్రజ్వలన్మోహవలనలలోయేషాంతేతథోక్తాః-నయన

మయిపరిమల్లానముఖీర్ముఖీగవ్యగణయమోనిరన్తరజ్వలి
తకోపానలనయనకోణాగుణాలాతశతనిపాణవిశ్రాంతని
తనిజవారణనివారణావేశపగవశఃజాతయాదిశముఖముఖ
గళివాగావామ్రేడితయ్యేలితవ్యాకలీకృతకులనహేద్రా
గృహ్రాయతవత్పితేసాకులపతాశానీకసముత్పత్తిశ్చాన్యస
న్యాతేవిగణానితాన్యశివకృతాన్తంగప్రావటలతరతగళ
రిఖిపట్టనప్రానవగళుగదామునలపరిఘద్రుముగళసాణ

గోణానేత్రాంతాన్తవలనలనాలాతశతానిలనేకారుణోన్మానీత్యధః॥ని॥ అలాత
ముల్కకంజేయంసకమిందవ్యయమితిప్రతావమాతాండః-తేషాంనిపాతా
న్ప్రసారాత్విత్రానఃభయంకులకదశానేవారణాభివృద్ధిప్రసిద్ధిః తస్మాచ్ఛ
రితానినూగణగతాఃమేజవారణాత్తీయగజాఃతేషాంనివారణావేశేమాగ-ప్రవ
తానకృత్యేపరవశాఃప్రమత్తాః అసహనాభివృద్ధిః-తథావిమానాభేషుదిగంతరా
వేషముఖరాదుర్నిమిత్రయాఅశభసూచకవారసతత్పరాఃయాఃశివాఃప్రాప్తారః
తానింసవామ్రేడితానిద్విస్త్రీరుక్తరవాభివృద్ధిః॥ని॥ విహరీతేతేహ్రేష్ఠివై
జయంతి॥ని॥ ఆమ్రేడితంద్విస్త్రీరుక్తమిత్యధః-యేషితాస్సింహనాదాః॥ని॥యే
శాతుసింహనాదస్సాద్భివృద్ధిః-కతారిక్తః-తైరాకులాస్సంకులాఃకులమహాహ్రాః
కులపర్యతామేషాంతే-గృహ్రాణాంకంకానాంయేఅయతాఃవిస్తృతాఃపహస్తేషాంవి
తేష్టేఃప్రగళైఃఅకులానిసంకులానిపతాకానీకానివనాకాయుక్తస్సైన్యానిమేషాం
తేతథోక్తాః॥ని॥అనీకంతురణేసేన్యభివృద్ధిః-కంకాధిక్షతతాకావంతిభివృద్ధిః॥

శ్లో॥ అనన్యమృత్యోనికశీచరంతిగృహైరయోమూర్ధ్నికృపాభ్యుదయభక్తభావేతి
తిప్రసిద్ధిః తథాసముత్తుంగాలత్వస్వతాయేతాంగసంఘాతాః ఆయతన్యందనబృం
దానితత్పరిగతాః తదానాథాభివ్యక్తాః॥ని॥ శరాంగస్వరసారభగవత్పరః - త
థానితాంతంనితానితీయైః నికృతాంతస్యయమస్యదంప్రప్రపలలానిదగతవిశే
షఫలకావిఖరాశ్చిత్తద్వత్తరానితాః నేపట్టసాః విశాలసన్నివేశభగ్దవిశేషాః ప్రా
స్యంతిఇతిప్రాసాఃకుంతాపరపర్యాయాః త్వేవణీయాః ఆయుధవిశేషాః - తదుక్తంనృ
త్తికారేణ - కతఃకరివకారకేనఽన్యాయామిత్యత్రపాన్యంతిఇతిప్రాసాఇతి - పరఃః
బుధారాఃగదాఃప్రసిద్ధాఃమునలానిఅయోగ్రాణి - పరిఘాఃఅయోమయదండవిశే
షాఃనినిసరిఘఃపరిఘాతకఇత్యమరః - త్రుఘణాఃముగ్ధరాపరపర్యాయాఃఅయోమ
యాఃగదాః॥ని॥ ద్రుఘణేముగ్ధరఘనావిత్యమరః-కృపాణికరవాలశ్చేతిద్వంద్వః॥ని॥
కౌత్సేయకౌమండలాగ్రః-కరవాలఃకృపాణికఇత్యమరః - తాఃఆయుధవిశేషాః
ధారయంతి తాన్పీల్వేనేతితథోక్తః-తాన్పీల్వేణినిశితథాదామణాభయ-కరాఃశేల

ధాగిణాదారుణాజరపం తానసంపీతాభివషిన్న్య కూటా
న్యూధాఃకరాళకాలాయసకిజ - టావికల్పా ఇవకల్ప
ఘ్నుదానా వ్యక్తియఇవకాళగాత్రేర్వివర్తాఇవకలకాల
స్యకాలస్యాపభయకరాస్సజ్జగజ్జగమునతరస్సమీ
రయస్త్రావీరవాదానానాయశరాసనమాసాగ్నైర్విగ్నిరిమా

మౌఢరానూరాపాతభిశ్చీలీముఖైర్వలీముఖిబలమఖిలమ

జగరసంతానాః మహాకాయసపకావిశేషనికాయాశ్చైస్సవీలాస్సంవేష్టితావీంధ్య
కూటావీంధ్యాచలశిఖరాణీవేత్తుపమా॥ని॥ కూటాస్త్రీశిఖరంశృంగమిత్యమరః - అ
తికరాళాఃఅత్యంతభీషణాఃకాలాయసకంకటాల్పహమయూరశ్చదాః తేఘ్రాధా
ముక్తాన్తుస్తేతథోక్తాః॥ని॥ కరాళీదంతురేతుంగేక్షిషణ్వైకృతేపిదాః ఉరశ్చదక
కటకఇతివైజయంతీతథాకటాంబుదానాంప్రళయకాలమేఘనాఽవికల్పాఇవ - కా
ళరాత్రేఃప్రళయకాలరాత్రేఃస్వక్రయఃపూర్వాయఇవ-కలికాలస్యమహాఘోరకర్మ
యుగసమయస్వవివర్తాఃపరిణామవిశేషాఇవప్రతీయమానాభివ్యక్తేఘ్రా-తథాకాల
స్యచయమస్యాపిభయంకరాభయప్రదాభివ్యక్తీతయోక్తిః * మేఘధిభయేషుశృ
జీతిఖిముమూఃకు-నంగరాంగణంయదధువఽఅచలరంతఃప్రవిశంతఃపీరవాదా
భింతిభింతిత్యాదిసీరాలాపాః-సమీరయంతఃఉచ్ఛారయంతః- రత్నోటాఃరాయస
యోధాఃశరాసంకాముకాశిత్వభాః-అదాయస్వీకృత్య-అంభోధరాఃమేఘాః
అసారైఃగారాసంసాతైః॥ని॥ ధారాసంసారలసారజ్జిత్యమరః-గిరిమవేత్తుపమా

నూరాపాలిగ్నిత్యంతమారప్రసారిభిః - శిలీమూఖైఃపాణైః ఆఖిలంవలీముఖబలం
వాసరనైన్యమయోభయంత్యేభవనయన్నిత్యధః॥౬౮॥ తతఃవిత్తేభా
నంతరం-సఖైఃవాసరసఖైఃపుతాఃవిత్తేప్రాప్తాయుధాఃరాక్షసప్రయక్తబాణవట్టసా
ద్యాయుధాయస్త్రికానతిభోక్తః-తరుభిఃసరిత్రుటతఃపరితః విశీర్యంతఃతోమరాఃనం
డవిశేషియస్త్రికానతిభోక్తః-శిలాభిర్నిహరాఃవిదళితాఃముగ్ధరాయస్త్రింత్యేభోక్తః
శిఖిభిఃవర్షత్రైభిన్నాఃవిదారిరామత్తద్విపాకమత్తగఃఃయస్త్రింత్యేభోక్తః - అ
తవివఆలిభయంకరఃఅలదారుణః - హరిత్యసాంవాసరాణాంరాక్షసానాంశత్య
ధః - సంగరోరణఃస్వవక్షుయాస్వసరరాక్షసబలయోఃవిజయమిచ్ఛంత్యేకాం
తుంత్యేభతథాకైరతవివారురైరత్యంతవ్యగ్రచిత్రైః చివ్యంతరిక్షేస్థితైస్సరాసు
రైఃచేవదానవైరలక్ష్యవ్యః * చిణ్వావకమణోరితిచిత్ - యిణోలుబిలిబ్జ్ -
సురాసురైరిత్యత్రయేషాంచవిరోధశ్చాశ్వతికఇతిసగ్వంతైవ్యకవద్భావః - యతవి

యోభయంతరయోభటాః ॥ ౬౮ ॥ పతతోనఖిధుతాయుధస్త
రుపరిత్రుటత్రోమరశ్శిలాఃహతముద్గిరశ్శిఖిభిన్నమత్తద్వి
పః । స్వపక్షవిజయైషిభిర్నివిసురాసురైరాతురైరలక్షిహ
రిరక్షసామతిభయజ్జరస్సజరః ॥ ౬౯ ॥ X॥ క్రమేణవకు
పితకపివీరనూరీకృతనైర్యతవీరభుజప్రతాపానలభివాస్త
మ్భజతిభానుమతిమథితాయుధి కగళనాళప్రణాళీపరివా
హలోహితనదిపూరభవమూరమస్తరితహరిదాభోగేనన్ధ్యా

షాంకార్యతవివవిరోధోవ్యాఘ్రాదివన్నశాశ్వతికఇత్యాముః - అథవాసురైఃస్సంగ
తాలసురాఃకుయూరవ్యంగకాదిర్వాత్సమాసః-ఉత్తరిపదలోపశ్చ-సరుసురాశ్చఅ
సురాశ్చేతివ్యంగ్యః-అత్రహమేషాంచవిరోధశాశ్వతికఇత్యేకవద్భావస్సావ్యత-పు
థీవృత్తిం॥ ౬౯॥ ఇథాంప్రవృద్ధయృద్ధసంభయోరుభయబలయోస్సంధ్యాసమయః
ప్రవృత్తిత్యాహ॥ క్రమేణ॥కించేలచాథః- క్రమేణకాలక్రమేణమపిత-రాక్ష
ససంప్రహరత్తుడైఃకపివీరైఃవాసరశ్చత్రైఃదూరీకృతఃదూరతోపాస్తయఃనైఋణ
తవీరాణాంరాక్షసయోధానాంభుజప్రతాపాసలోభామమప్రభావాన్నిః - తస్మిన్నివ
భానుమతిసార్యేస్తమదశానంభజంతి - అస్తమిత్యకారాంతమవ్యయం॥ని॥ అ
స్తమదశానమిత్యమరః-సూర్యపక్షేఅస్తమస్తాచలం॥ని॥ అస్తమచరమత్తాభృదిత్య
మరః-తథాఅయుధంప్రహరణమేషామిత్యాయుధికాఃప్రహరణమితత్ - మధితా
నిచ్చిన్నానియాన్యాయుధికానాంగళనాశానితానేవప్రణాళ్యఃజలనిగమనమా
గాఃతాభ్యఃపరివహతిప్రవహతీతత్పరివాహయలోహితనదీపూరఃభోజితసరిన్చి

వాహితస్త్రినివసంధ్యా రాగేచూరంసర్వత్రేత్యధః - అంతరిహతాచ్యుతిః - హ
రిదాభిగంగిస్తానోయేనతస్త్రికాతథా క్తేనతి-దిక్షువ్యాప్రియమాణేషునన్యైవ్యధః -
విక్రాంతాఃపరాక్రమవంతః - యేహరయఃకపయస్తపిహరయస్సింహుభిర్నిష్పర్శా
సకం॥ యమానిలేంద్రచంద్రార్కవిష్ణుసింహంశువాజిషు | శుక్లాటాకపిభేదేషుహరి
ర్నాకపిలేత్రిష్విత్వమరః - తేషాంసభైరాక్రాంతానివిదాతితానియానిసంతాపభా
గాదుమహాగజేంద్రాణాంవిప్రులదంధస్థలానితైశిముక్తశత్యక్తయః - ముక్తాకలాపః
హృత్కప్రకరఃతిస్త్రినివ-తారాగణేనక్షుక్తమండలేవియత్యాకాశే॥ని॥వియద్విష్ణు
పదంబాలపుంస్యాకాశవిహాయసీత్యమరః - విజృంభమాణేనతి - గజానాంముక్తాకర
త్విముక్తం॥శ్లో॥ కరీంద్రజీయాలవరాహశంఖుమర్కసింహుశుక్తవృద్ధపవేణుజాని |
ముక్తాకలానిప్రభితానిలోకేతేషాంతుశుక్తస్త్రినివమేషుభూరీతి॥ అథారణరథసేనస
మరసంభ్రమేణచలితంప్రవృత్తంయద్రథమిరిగపదాలిగజంసేనాంగత్వాద్వ్యవసై
కవద్భావఃతస్యవదైరాహుతలవదాతంయద్విశ్వంభారంతరాశురణ్యజీమధ్యం

రాగేనముదంచితేవిక్రాంతహరినిభాక్రాంతదస్తావళివిపుల
కుమ్భస్థలముక్తముక్తాకలానత్రవవిజృమ్భమాణేషుయితీతా
రాగణేరణరథసచలితరథతురగపదాలి గజవదాహతవిశ్వ
విశ్వమ్భూరాస్తరాశజనుషిరజసీవభువనమాన్కన్దకేతమసి
తామసీచరేష్వివసశోకేషుయామినీవిరహవిహగేహ్వాశర
కరేష్వివసకొశేషుతామరసేషుదాశగధిబలభవప్రమదా

తత్రజనుర్జన్తయన్యతస్త్రిక్రరజసిధూరావివతమస్యంధకారేభువనంజగతలన్దగతా
క్రమతిసతిత్ర॥ని॥హస్త్యశ్వరథపాదాతంసేనాంగంసాచ్యతుష్టయమిత్యశిథ
నాత్-తత్రగ్రీష్మశైవగజాది నాంవక్తవ్యత్యేతథానోక్తమిహాన్యంయద్యపితథాపి
క్రమోనాశ్రవితక్షితభి - బహుపుస్తకేష్వనవేవపాతరశకాత్ - సమయవా
గ్వాగ్నిమోత్రంజుమోతి - యవాగూంపచలీత్యలపాతక్రమానువపతా ఆశక్త
మోయథాస్వీకృతఃతద్వదత్రాపియథాయాగ్యమస్యయోంగీక్రియతామితిచేత్సత్య
అపారుషేవేరవాక్యేయథాతథావాస్తుపుంవాక్యేతుశ్రవణాసంభరమేవ ప్రయోక్త
స్తారతమ్యానభిజ్ఞత్వప్రతీతేరన్వయవిలంబాసహజ్ఞత్వాద్దోషాత్తమర్వారభిత్వలకు
తిప్రసంగేన-తథాతామసీచరేషురాత్రించరేష్వివ॥ని॥ తమిస్తాతామసీరాత్రి
త్యమరః - యామినీవిరహవిహగేషుచక్రవాకపక్షిమణిభయత్రాపిపుమాన్స్త్రి
యేశ్యేకశేషః-సశోకేషునవిపాదేషుసత్సు - ఏకత్రమహవిపత్ప్రత్యాసత్తేరన్వయత్ర
రహకులితత్వాచ్చేతిథావ-తథాఆశరకరేషురాత్రిసభటహస్తేష్వివతామరసేషున

శేరుహేమసహోశేమఖడ్గాపాయోరేకలతమ్నిధానేమసత్సు- అన్యత్ర సమత్తులేమస
త్సు॥౧॥కౌశోస్త్రీకుట్టలేఖద్ధపిధానేద్ధాఘదివ్యయోత్యమరః - తథాదాశరథిబలే
శ్రీరామసైన్యవివకుముదాకరేతైరవాకలేప్రకు దాకరేఊల్లాసభాజిసలి- నాత్రతు
ల్యయోగితాప్రతాపసలభానుమదాదీనాంకేవల ప్రకృతత్యేష్యాప మన్యస్యగ మన్య
త్యేషతగేమధానాత్-నాపిశ్లేషఃకేవల ప్రకృతశ్లేషేమిశిష్యశ్లేషాయోగాత్తన్నకుప
మానోపమేయసాధారణధమహద్యశ్యప్రపాదకానాం చరుణాంప్రయోగేనే
యకు నేకేవశబ్దాకాపిపూణోపమాశ్లేషసంకీర్ణా॥౨॥తతఃకింతత్రాహ॥ఆసా
రేతి॥శతాణాంబాణానామన్యత్ర ఉదకానామాసారధారాంధారాసంపాతపరంప
రాః॥౩॥ధాతాసంపాతఆసారవిప్రమరః- వికిరణవీక్షిపకాన్యత్ర ప్రవహన్మిత
ద్ధేతాత్ర త్వముపవర్యతే-అతఏవఆశరాణాంరాక్షసానాం॥౪॥ రాక్షసఃకౌశిక్ర
వ్యాతగ్రాహ్యోత్రపఆశరథ్యత్మమరః - అన్యత్ర ఆసమంతాచ్ఛరవత్ప్రవతంతే
తస్యయేత్యాశరాణాంచాతకాదిపక్షివీశేమణామన్యథః- మానసమూహ్వాసయన్
క రేకుముదాకరే ॥ ౭౦ ॥ ప॥ఆసారధారాంవికిరన్మరా

ణామాశ్వాసయన్తానసమాశరాణామ్ । వీరోహరీకసం
యతిమేఘనాదోవివ్యాధహంసానివమేఘనాః ॥ ౭౧
ప॥రణేతదనుదాగుణేరభసమన్యదోరావణేర్దుమేణమహ
తాహతాబ్జిలధురీణయానవ్రజః । శీతేనశతకౌటినాశిఖి
కూటమిన్ద్రాయధామమంధచరథంమనోరథమపిత్తణా

కత్రభయనివారణేనలపరత్రసర్వంసహపతితమంబు నచాతకానామితి ఘోగతస్య
తేషాంవిషత్వాదభామాంబుదానేనోజ్జీవయన్మిత్యథః- వీరోరణశూరోమేఘనాదః
ఇంద్రజిత్ - ఉత్పత్తిసమయవినమేఘవన్నదనాశ్లేఘనాదఇతిపుష్కరాదయంతిమేఘ
నాదఃఅభ్రనిరోమహంసానివసంయతియుద్ధే-హరీకవాసరాణ్వివ్యాధనిజఘాన- శ్లే
షసంకీర్ణఃయముపమా-ఇంద్రవజ్రావృత్తం॥౭౧॥ రణఇలింరగనుతదనంతరం-దాతు
ణేభీషణేరణేఅంగదఃకుహతామహూన్నతేనద్రుమేణరభాసంవేగయన్తయథాత
థా॥౭౨॥రభసోవేగహమఃయోరితివిశ్వః* అశకాద్యన్తప్రత్యయః-రావణేరావణా
త్వజస్యఇంద్రజితఃఅతఇథో-అఖిలంసమస్తంధురంవహంతిధురీణోధురంధరఃఖస్సన్వ
ధురాదిన్యత్రయోగవిధాగ్రాత్ఫప్రత్యయః-తాదృశోయాయానవ్రజిరథాశ్వనివహః
సఃఆహతోమారితోయనసతథోత్తస్సన్మిత్యర్థః - సాపేక్షత్యేషగమకత్వాత్ప్రమాసః -
ఇంద్రఃశీతేనతీర్ణేనశతకౌటినాదంభోభ్యాశిఖిమూటంయథాపరవ్రతశిఖరమివ- రథం
తావణిస్త్వందనరక్షసాంకుభోరథంవిజయాభిలాషకుపి- యణాత్ యణమన్త్రేణకు

చుంధబంధంజ - అత్రరథ మనోరథయోః శేవలప్రకృతయోరేవ మధనరూపసమానధ
మేనావప్యసస్యగమ్యమానత్వాత్ శేవలప్రకృతగోచరామల్యయోగితాసాచోక్తే
పమయానంసృజ్యతే - పృథ్వీవృత్తం || 2 || 1 || వియదితి || తదమరథమథనానంతరంసరా
వచిరింగ, జిహ్వా యయాతైతవేనవియతైతవేనభస్మసేనిలీయని నూథతయాస్థిగ్రేవ్యరథి
రఘుభవయంరఘునందనసలక్ష్యం లక్ష్యయన్తక్షీకుర్వన్ || 2 || 1 || అక్ష్యంలక్ష్యంశరవస్యం
చేత్యమరః * తత్కరోతీతి యన్తక్షీకుర్వన్ త్రాచేత్యం - అధికతజింహగాకృతీకానా
స్తవస్సగాకారాన్ || 2 || ఉరగఃవన్నగోభగ్జింహగఃపవనాశనాశ్వమరః - అజింహ
మకుటిలంగచ్ఛంతీత్యజింహగాకాశరాకామిషుతః మోహాత్పమిలియన్తేవపవనా
గసానాస్తాప్రిప్రయత్నవానిత్యగః - రుచిరావృత్తం || చతుర్కాశైరిహరుచిరాజ
భాన్తగాఇతిలక్ష్యాన్ || 23 || అక్ష్యతేతి || లక్ష్యానిహేనలక్ష్యజేనచలమగతమిత్వ
కాన్తేషాంపికానానావలంబితగలయవ శేకశబ్దేనాధ్యక్ష్యప్రవీతే - బంధచ్ఛిరం
సంసారనివర్తకం - రామశృంగ్రజవతంరామభయకరాః దారుణతమాః అత్యంత

గ్రక్షసామ్ || 2 || 1 || ప || వియతైతవేననుః లీయమాయయా
సలతయస్త్రఘుతనయంసలక్ష్యమమ్ । అజిహ్వా గానధికతజి
హ్వాగాకృతీనవద్దసస్మమిలివవద్దగావణిః || 23 || ప || లక్ష్య
కానుగతంరామచన్ద్రంరామభయజ్ఞురాః | బుబన్ధాగు
ణణమాబన్ధచ్ఛిదమమిశరాః || 24 || ప || యావన్యాతి
పురం పురన్దరజయాయాన్తగశాస్యాజ్ఞయాసీతా పుష్పక

చతుశాః అమిశరాః నాగపాశరూపాః - బంధుః రుధుః శరకార్యంవేదనం - చన్ద్రా
కార్యంవేదనం - తతఃవేదనంచక్రిత్యధః - అత్రరామభయంకరాఇవిసమస్తాః
మలింగాత్రామచన్ద్రావత్వత్వేనమిలివమసాప్రయణంయుక్తం - అతపితాశ్చ
క్షసంకీర్తయమావనూ - బంధచ్ఛిరంబంధురిత్యత్రవిరోధాభాసన్యగమ్యత్వాత్
యానాంచలంబుధిః || 24 || తతఃకింజాతంత్రాహ || యావదితి || యావద్యదాభరంప
జయీశన్ద్రజిత్ * జిహ్వాత్యాదినిత్యప్రత్యయః - పురంలంకాయాని - రఘున
తారామలక్ష్యకానాగపాశబద్ధావతఃకృతకృత్యోస్తీతిగచ్ఛతీత్యధః - తథాయావ
దశాస్యాజ్ఞయా రావణనియోగేనభవ్యకవాసినీపుష్పకాశ్వినిమానారూఢా సీతా
రః అగ్రేఘువరానాగపాశబద్ధారామలక్ష్యకాన్తగశాస్యాశ్చాచలిషీదతి యత్ప్రాప్య
యేయంవర్తతే తావేవం నిబద్ధానిత్యదశాయతేతిరావణేననియుక్తైరాక్షసైః
ఘ్నకమారోప్యసీతాయస్తదానంతత్రానీతర్వాదితిభావః - రావత్తదాసీమవతేప్ర
ర్వోక్తఃకూతాశనానాగపాశాః - సుపణగరుతాంగరుడపయతాంవాతేనదః తా

నిభాగ్నాదివిగ్రహాంతరముః - తతస్తనసంతరంరాఘవా రామ లక్ష్మణాశమము
 క్షౌరాముముక్తా॥ని॥ రాహుధాన్వంతేతమోగుణిత్యమరః-చంద్రదివాకరా చంద్ర
 సూర్యావివ దీప్తేసుప్రకాశావధూలామితిశేషః- ఉపమాలంకారః-శామాలవిక్రీ
 డితంశ్చ తల॥౭౫॥దుర్వారాదితి॥ తదననాగపాశమోక్షానంతరం-ద్వయోశ్చబలయోః
 వానగరామ ససైన్యయోఃదుర్వారేనివారయితుమశక్యేఽజేజ్జ్యంభమాజేప్రవధా
 మాసేసలిమారుతాత్పల్లవహనూమాన్-ఆశ్రయః-భజతఃభుజబలప్రయుక్తశ్చంగసాల
 ప్రహరేతేత్వధా॥౭౬॥ ధూమ్రాయస్యశిరోమధ్యేశిరిశ్చంగమపాతయదిత్యాదిరా
 మాయణవచనాదిలిఖావః-ధూమ్రాయప్రకంపనమపితస్యనామాకంపనఇలిచవదం
 తి-ధూమ్రాయప్రకంపనామానారామసేనానాయకాదివృధాః- ద్వేధాద్విప్రకా
 రేణవృధాకరోచేదిదారయామాసేత్యధాః- తథాతారయస్తారాసుతోఽగదోపి .
 (స్త్రీ)భ్యోధగలిధిక-అచళాచలచనేత్యధాః-వజ్రగంష్ఠ్యింద్వేధావ్యధాత్-తథా
 నీలఃఅగ్ని సుతఃవానరసేనావతిః-బలాత్ నిజభుజశక్తేప్రహస్తంనామరామసేనా

వాసినీరఘుసుతౌ దృష్ట్వాపురశ్శౌచతి । తావ త్రేగరితాస్సు
 పణఃగరు తాంవా లేనవాతాశ నాదీప్తావన్ద్రసివాకరావివ
 తమోము క్తాతతోరాఘనా ॥ ౭౫ ॥ ప॥ దుర్వా రేతదను
 ద్వయోశ్చబలయోరుజ్జ్వన్ము మాజేరణేధూమ్రాయంభుజ
 తఃప్రకమ్పనమపిద్వేధావ్య ధాన్తగుతిః । తారేయోపివవ
 బ్రదంప్రేమచలాన్నీలఃప్రహస్తంబలాత్తత్స ర్వం దశక
 నరాయచకితైగు క్తంచనక్తంచరైః ॥ ౭౬ ॥౫॥అథతదానీ

వతింద్వేధావ్యధాత్॥శ్లో॥ ప్రహస్తస్యశిలాంముద్ధిన్వీలస్తూణామపాతయదిత్యా
 చిరామాయణవచనం - తత్సర్వంధూమ్రాయపాద్యశేషవృత్తాంతం-వకితైఃభయసం
 బ్రాంతైఃనక్తంచరైఃపాతశేషైఃరాక్షసైః-శశకంధరాయరావణాదుడక్తంకథితం
 చ-అత్రసంక్షేపేనామగుణః-స్వప్రపూర్ణవన్॥౭౭॥ అథేతి ॥ అథసేనావతినిధ
 నకథనానంతరం-తదానీంతస్త్రింశ్చమయే- అనీకీనీ నానానారామసేనావతీనాం
 వధేనవిధింససేనజనితేయఃకౌశాగ్రయఃఅమ షా నిభావస్తస్మాద్భేదోఽత్రాధ
 మోత్రంతస్సుమరోత్సుకఃదశకంతోరావణః-సకలజగదండే అశేషబ్రహ్మాండకోశ
 కేభరితఃపరిపూణఃభయానకఃభయంకరశ్చయోజయానకనినదః జయయందుభిధ్వ
 నితేనబధిరితానిబధిరీకృతానిపూరితానిఅశేషానిసమస్తానివశేషాహిలనాని-అ
 దిశేషచక్షూఃఅయేనసతథోక్తః-తస్యచక్షుశ్చ వస్త్యాస్తంబుభిధ్వనినా తల్లోచనపూ
 రణంయ్యుక్తమిలిఖావః-అత్రోక్తాధా నజలంభేః తత్సంబంధోరేతరితయోః- లో

బుద్ధుజ్ఞుకౌదండధరః త్విమానజైత్రధనుధారః విసురదింత్రధనురంకితశ్చ - స
 విలధరోనీలమేఘజవ సుమేరుశృంగవత్ సమత్తుంగమత్వన్నతంగధనులంకర్కర్కవి
 భూషయ్ అగ్నియాధస్పత్నిత్యధః || ఆలంభూషణవ ర్యాప్తిశ్చ క్రివారణవాణకమిత్యమ
 రః - తథానర్వతః సమంతతః చలితః యుగ్ధసన్నధతయాప్రవృత్తస్సకలస్సజ్జగ్రశ్చ
 తురంగసంఘః - హస్త్యశ్వరథపాదాతరూపచతురంగబలంయన్యసతథోక్తః - తస్య
 భావస్తతాతమౌహతునా - స్వయంసాక్షాత్కంకయానుగమ్యమానోను సరమాణివే
 త్యుప్రేక్షా - క్రమాత్ క్రమేణపురతోరణంశట్టణబహిద్వా - రం || ని || తోరణోస్త్రీ
 బహిద్వా రమిత్యమరః - లలిత్రమ్యుజ్జిలంభ్యపురతఃపురస్తాత్ - రణప్రచలితంయ
 ధ్ధాధాంప్రసన్నస్మితీలమపికనికులంవానరబలంఆలోకయతఆవశ్యం || 22 || జేతా
 రమితి || ఆహవముభేరణాగ్రేదశదిక్పతీనామింద్రాదిదిక్పాలకానాంజేతారంక

మనీకినీనాథ వధజనితకౌ పోదయాదాయోధనోతగ్రాణోద
 శకణ్ణస్స కలజగదణ్ణభరితభయానకజ యానకనినద బధిరి
 తాశేషశేషాహిలోచనోరోచిష్ణుజ్ఞుకౌదండధరస్స విలధ
 రభవసుమేరుశృంగసముత్తుంగంరథమలంకుగ్వంత్యర్వతశ్చ
 లితసకలచతురజ్ఞసజ్ఘాతతయాలజ్గయేవస్వయమనుగమ్య
 మానః క్రమాదతిక్రమ్య పురతోరణంపురతోరణప్రచలిత
 మాలోకయతనిభిలమపికపికులమ్ || 22 || ప || జేతారమాహవ
 ముభేరణదిక్పతీనాం దృష్ట్వా పురోదశముఖంరఘునందస్య |
 జ్ఞానావశేనచచాలశిరఃపరంతత్సవ్యేతరంభుజశిరోపిసమీ
 త్యులత్యుమ్ || 2౩ || ప || అథమదగజేతైరధికతజేతదిక్

త్యకమణోఃకృతీతకమణిషష్ఠి - ఊర్ధ్వాణోదిగ్భ్యాందిశాందశసంఖ్యాకత్వం
 వేదితవ్యం - దశముఖంపురోగ్రేప్రప్యజ్ఞానావశేనఅహుమహానయమితిప్రశంసా
 పశేనరఘునందసస్యశ్రీరామస్యశిరఃపరంఉత్తమాంగమేవనచచాల-కింతుతత్ప్రసి
 ధమాత్తానురూపమిత్యధః - లత్యుంరావణరూపశరవ్యంసమీత్యదృష్ట్వా - సవ్యే
 తరందక్షిణమిత్యధః - భుజశిరోభుజాగ్రమపిచచాలతద్దశానసమయవశ్రీరా
 మదక్షిణభుజశరచావవ్యాపారతత్పురోభూదిలికింపక్తవ్యమస్యధన్యత్వమితిభావః - వి
 తేనాస్యమహావీరత్వంసూచ్యతే || 2౪ || సవీరోయన్యవై వీర్యమరితా యుధివణ్యత ఇ
 తిలక్షణాత్ - ఆత్రశిరోభుజశిరశ్వలసయః కేవలప్రకృతర్వాక్షుల్యయోగితా - వసం
 తతిలకావృత్తం || 2౫ || ఆధిపి || ఆథాసంతరంతరహతస్త్రినానరసేనాభియోగసమ

యేదశశవదసోరావణః- అధిక మత్యంతంతభిజాతాభిజితాదిక్కురిణామైస్తేమనగ
జితైమనదప్రయుక్తసింహనాదైః-దశదిగంతరందశదిగవతాశానిత్యభిః-అంత
రయకాచ్యదయక- అంతరశబ్దగురథానాధాతత్క-లోతీత్యాంతాల్లటశ్చ
త్రాదేశః॥ని॥అంతరమవతాశావధివరిధానాంతధిభేదరాదభ్యుదయత్రా
వ్యపరః- సమరముఖేరణాన్త్ర- సఖేలపదచంద్రమతఃసవిలాసపాదవిన్యాసవైచి
త్రాన్త్ర-జలధిమాదివరాహాభివహరికులంవానరసమూహం- అకులంభుభంవిదభేద
కార॥౨౪॥ అనంతరమితి॥ అనంతరమనీకాస్కందసేనవానరసేనాకులికరణేనకంద
శితామక్షంసముత్పన్నక్రౌళం- అతపిపగిరిస్వషణంతంహరిణామధివతింసుక్రి
వంచఅనిపురేణిత్యంతకకోరేణముష్టినాముష్టికద్విఃపుంలింగూప్యస్తియథాహమ
రసింహః॥ని॥ సరత్పిస్సాన్యదరత్పిస్తునిష్క్రనిష్ఠేనముష్టితే-గాఢమత్యంతఅభి
ఘ్నంతప్రహరంతంహమాకుంతంఅమంనతరలాఘవేనఅసల్పచంద్రమణపాదువేన

రిభిదశశవదస్తదాదశదిగంతరమంతరయకాసమరముఖే
సఖేలపదచంద్రమతోవిదభేహరికులమాకులంజలధిమాదివ
రాహాభవ॥౨౯॥అనంతరమనీకాస్కందసకందశితామ
క్షంవషణంతంగిరిహరిణామధివతిమత్కిష్టురేణముష్టి
నాగాఢమభిఘ్నంతంహమాకుంతమకుంధితరలాఘవా
క్రాంతభృజకిరీటాంచలంనీలమపివానరసేనావతినిఖిలమ
పివానరబలంసఖిలజగతీజితామహతాబలేనవాతూలభవ
తూలరాశిమపసారయన్నవిరతశరాసారవర్షణమభ్యుమి

త్రిణంసౌమిత్రముపితక్త్యామహత్యాగాఢమురసివివ్యాధ

అక్రాంతేత్రమణివయ్యాక్యతేధ్వజకిరీటాంచతేకేతుకౌశీరాన్త్రయేనతం- నిజ
చంద్రానులలాఘవేనధ్వజకిరీటాన్త్రయేనావాక్రాంతావివ్యభిః-అధికరాచ్యదివ్యం
చలశబ్దోద్రవ్యవ్యః-యద్వ్యవ్యంచలశబ్దోద్రవ్యవ్యసంహతతే- అతపిపామరసిం
హః॥ని॥అంచలంత్వంశుకాంతేస్యాదితభావ్యంలిమప్రదేశసాధమ్యాద్దౌణతేతి
నీలమపినిలాఖ్యంవానరసేనావలిచనిఖిలమపివానరబలంసఖిలజగతీజితానకలభ
వనజయినా॥ని॥జగతీభువనేభూమావిలివ్యః-మహారాబలేననిజవరాక్రమేణవాతూ
లోవాత్యా-వాతాచేత్యులప్రత్యయః-తూలరాశిమివాసారయకాసరస్వత-శ్రవా
దాధిపతిరాక్షసేశ్వరఃరావణః- అమిరతశరాసారవర్షణంనిరంతరబాణవరించ
రావర్షణంఅభ్యమిత్రిణంఅభిముఖేనామిత్రంసుష్టుగచ్ఛతీత్యభ్యమిత్రిణం॥ని॥
సోభ్యమిత్రాభ్యమిత్రిణాభ్యభ్యమిత్రిణభిత్వపీత్యమరః- సౌమిత్రంలక్షణమపి *.

బహువిధ్యాదిభిః-బహువిధరాకృతిగణఃకుహత్యాశక్త్యాబ్రహ్మరత్రయాశక్త్యా- ఈర
సిగాఢకుత్యాతంతవివ్యాధనిజఘనః॥ ౮౦ ॥ అవకీర్యతి॥ దాశరథిః శ్రీరామః॥ ఆ
శ్రుర్యురైః బాష్పప్రవాహైః- అనుజంశక్తివిద్యుత్తుణంతథాశరైర్పాణైః-పులస్త్య
తనుజంపులస్త్యవంశోద్భవంరావణంచావకీర్యవితీప్య-లక్ష్మణంప్రతిరుదిత్యారావ
ణంవిధ్యాచేత్సర్థకః॥ యుధియుద్ధేకరుణవీరరసాశోకౌత్సాహసాస్థాయినారసవిశేషా-
యుగవదేకవారమేవవ్యధాన్ అకరోత్-తథాబలంనానరసైస్సంతోకహషాభ్యాం
శబలంసంకీర్ణాంవవ్యధాత్-లక్ష్మణోవహతిజనితనిజశోకేనశోకకారావణప్రహరణే
నహషణిభివివేకః- నస్వనోన్యస్యవిజాతీయయోగైకరుణవీరరసయోగభంయుగవద్వి
ధానమితిచేత్-రసాఃకార్యవశాత్సర్వేమిశంత్యేవవరస్పరమివసర్వేషాంరసాఃసంకా
ర్యసంభవానిదోషభివనంక్షేపః॥ ప్రమితాక్షరావృత్తం॥ ౮౦ ॥ ఆధూయతి॥ సామి
త్రిఃమోహంకూర్మాంఆధూయనిరస్యసంయతియుద్ధే-అఘతోన్మధనాయకాత్రవవి

క్రవ్యాదాధిపతిః॥ ౮౦ ॥ ౧॥ అవకీర్యదాశరథిరశ్రుర్యురైర
నుజంపులస్త్యతనుజంచశరైః॥ యుగవద్వ్యధాత్-రుణవీర
రసాయుధితోకహర్షశబలంచబలమ్॥ ౮౦ ॥ ౨॥ ఆధూయ
మోహమహితోన్మధనాయయావతస్సమిత్రిరున్మిషతి
సంయతితావదేవ॥ పౌలస్త్యమేషపరిభూయపరంతనీయాన్
ప్రాణాన్తుమోచదయయానముమోచబాణాః॥ ౮౧ ॥
౩॥ ప్రావృతత్ప్రభుమంయుద్ధేవరాజయముదేజయన్॥
దశాననఃపురీంప్రాపదినదీవదశాననః॥ ౮౨ ॥ ౪॥ ప్రా

ధ్వంసనాయయావద్యదాశన్మిషతి అవబుధ్యతేతావత్తదానీమేవ॥ ని॥ యావత్తావచ్చ
సాకల్యేవభౌమానావధారణభిత్తుకురః॥ ఏషః శ్రీరామః॥ పౌలస్త్యగరావణంపరిభూయ
తిరస్కృత్య-దయయాతాత్వికకృపయాతదీయాన్ రావణసంబంధినః॥ ప్రాణాన్పరగ
ప్రాణానేవముమోచతత్యాజ-బాణాన్స్తుసముమోచప్రథమమేవకీమయంహంత
వ్యతతోగృహంగత్యాపునరాగచ్ఛత్విత్తుపేక్షితవానిత్యర్థకః॥ వసంతతిలకావృత్తం
౮౧ ॥ ప్రావ్యేతి॥ దశాననఃతదేవప్రథమంతత్ప్రథమంపురస్వయదాకదావ్యసం
భావితత్వాదిభావః॥ వరాజయంశ్రీరామాదవజయంప్రావ్య ఉదేజయన్ ప్రకంప
మానః * ఉత్పూర్వాదేజ్యకంపనభిభాతోశత్రుప్రత్యయః॥ అతవివదినే అహని
యోదీవస్తస్యేవదశాయేషాంతానిఆసనానియస్యనతథోక్తః॥ తేజోహీనవదసస్సన్ని
త్యర్థకః॥ పురీంప్రావలంకాంప్రవివేశ॥ ౮౨ ॥ ప్రాబోధయదితి॥ తదనుపురప్రవేశా
సంతరంసపక్షిముఖాదశముఖః॥ శయాగుంధితాగుణైః॥ స్వస్వక్యయాగుణైః॥

శుద్ధి ప్రాణశయితోఽనుమావీర్యమరః* శివోవాచ్యమిర్యాశుచ-కుంభకణాంకాలం
 వినాస్యకాలభిత్వధః - అహ్మశరదానా త్రస్యమాత్మాసికావచ్ఛిన్ననిద్రా సంతరమేక
 స్థితిదీప్తప్రబోధనియమాదీలిఖావః-విరహస్థితరకాండేస్వప్నం * పృథగ్విశేల్వాది
 నాత్మతీయావికల్పాత్పత్నేద్వితీయా-కథంచనకేనచిత్ప్రయాసేన-ప్రాబోధయత్ బో
 ధయామాస- సచకుంభకర్ణశ్చవిభాఃరావణన్యలదేశతఃఅభావచనాత్-సంచమ్యస్త
 సిః-ఉక్తిరాభాషణంవాక్యమాచేశోవచనంపనభిశ్చక్ష్మాణావే-సవిద్యలేఖనః ప్రహో
 ధోయస్త్రింశతధోక్తోయస్సంనివేశోదీఘానిద్రామరణమిలియావత్-తథాకుతర్కాన్
 సంత్యజ్యహంనాహ్వయసంవేశధామ్యతుషక్త్యాసేనవాపునఃప్రబోధోబాంధతేనత్వత్ర
 కదానిదపీలిఖావః||ని|| స్వాన్నిద్రాశయగంస్వాప్నస్వప్నస్సంవేశభిత్వపి | ధామ
 దేశేగృహేస్థానేలేఖోజస్తప్రరాశయారిత్యమరవిశ్లప్తకాశా-సమరాంగణంయు
 భధూమింజగామప్రావ-వసంతలిలకావృత్మ్||౮౪|| ఆగతమితి || ఆగతచేత్యను

బోధయత్తదనుపజ్జీ- ముఖశ్శయాశుం కాలంవినాపి స
 కథంచనకున్మృకణామ్||ఆదేశతస్సచవిభోరపునఃప్రబోధ
 సంవేశధామసమరాజ్ఞణమాజగామ || ౮౪ || ౫ || ఆగతం
 చతమంజనాచలనికాశమాకాశభ్రమితత్రిశూలంశూలధ
 గమివ జగత్తయోమ్యుక్తంనక్తంచగం నిశామ్యశామ్యత్స
 హజ్జభజతేజోవిశేషమశేషాసుదియధావ మానంపవమాన
 చలిత జలదపారిష్లవం ప్లవజ్జబల వజ్రదోధీరమ వాదీత్ ||
 ౮౫ || ౬ || కవయఃకైకసేయానాంకాపిసేయంబిభీషికా|

వాచః-అంజనాచలనికాశంకజ్జలశైలసన్నిభమితుపమా- ఆకాశచలభ్రమితత్రిశూ
 లంగగనతలావలి-తత్రిశిఖం - అరవివజగత్తయోమ్యుక్తంనక్తంచగం నిశామ్యశామ్యత్స
 లాగ్నిర్భువ్రమివస్థితంతతనక్తంచరంకుంభకణాంకామ్యవృష్టా-శామ్యకాదమం
 ప్రాప్తుపకాసహజలేఖోవిశేషః-సాక్షిభావికబహుప్రభావవిశేషాయన్యతత్త్వోక్తం
 అరవివాశేషాసుదియధావ మానంపవమాన-అరవివపవ
 మానచలితజలగపారిష్లవంసమీరణసమీరితచారి నాహతరశం||ని|| పారిష్లవంతుర
 శమిత్వమరః-ష్లవంగబలంకపిన్ద్రస్య-అంగవోధీరముదారంతవాదీయవాచ || ౮౫ ||
 తత్ప్రకారమేవాహ||కవయితి || హేకవయస్సేయంపరిదృశ్య మానావ్యక్తికైకసే
 యానాంకైకసీకభాసంధూతానాంమధే* స్త్రీభృథక- కాపికాచనవిభీషికా
 విత్రానధూమికా-అతఃపియమ్నా కంపూర్వంధూతంధూతపూర్వం-తతోనభ్యమాసః-
 అగృష్ణచరమిత్వగణి-సుపునశేలిసమాసః-ప్రాకృతంభాకసాధారిణంప్రకృతిసిద్ధం

శాభయవైశ్యతంబలాయనాది భయజనితవికారః - మాభూత్ నమా యాత్ - ప్రా
కృతకపైరివకుమనీస్త్రైః సుస్తైః శివభేదవలమిత్యధః * మాజీలుజిత్యాశిషిలుగ్న్ ||
౮౬ || అశేతి || అన్యంతరం హరయః కవయోః - అనువయ సంగతం హరణాగత ప్రా
భవానాశకమంగదశచనమనభాగయంతః ఆకణాయంతః అతపిషసనయంపద్య
రంసమరసన్నాహంరణోజ్ఞాహంహరయంతోపథానాః - దిశ్శాగాం దిగ్దబాతివే
త్వసమా - (మలివీచిత్రాం ప్రతాన్తాం ప్రమన్తమైరావణమిన్ద్రోశం అమరం వ్యస
రాప్రమన్తధర్మః - రావణానంకురభకణకణయంగాంతాని తాం ప్రసంగం - వా
యవనిగదాచలమిదమ శాశ్వతలక్ష్మినిశ్చలం - అశ్చుతాద్వైతే నిర్దిశిత
మనిరనిచారిత్రాభివక్యమితి ధర్మః - అక్రమేనైవైవ్యవస్థాత్వాద్దిశాంబం
కణిద్యం విజ్ఞేహ్యవ్యేతుకమన్వయేనవంసంరసితాశ్చిదనానినిరచితే గ్రీ
శరణాగత్యాత్ ప్రవ్రవ్యధర్మః - ఇత్యం - అక్రతురురణ్యమః - అక్రమే

మాభూత్ నమా యాత్ - మాశ్చవంజయన్తైశ్చనన్ || ౮౬
గ || అక్షహంయోపినకయనానునయపరతనన్తవచనమ
వదరయన్తోధారణునమనరసన్నాహంరణాన్తాగివత్
శివప్రతాప్రమన్తమైరావణం రావణానుజంవివ్యావల
మీవయంగావాలాన్తమన్వయాన్తైర్దిశిన్తవన్ || వా
నిరణ || ౮౬ || మన్ సాన్తయంపున్యతాంక్షింహంప్రే
గతనోవత్సప్రసిన్దేహునానసాంసత్తానీయన్తమా
న్దీకృతాః | ముక్తానోదగన్తే గామమూరగింవద్భానువ

ప్రవృత్తకమగర్హం - యాఅమృతంసిగోతిశ్చవైర్యాః - అగర్హంబోధ్యం ||
౮౭ || శ్శిక్తిర్బాహుద్యవాలహః - అన్తనోద్ధిశ్చలం - హాన్ - ప్సిగాన్తంబాశ
పుష్పః - తారకాదిత్యాదితక్ - విశేషునే శక్యటనాన్తత్వోన్యమగాన్తప్రవృత్తం -
సమ్యక్తింసంజన్యతాః శిర్ - సంగయియగే - టి - ప్తాని - తాని - వాన్తగివిశేషః - శేక్తిం
గు - (మన్సిన్దేత్రాదానావశేనాన్త్రోన్దోరేద్విప్రావనాన్తరకారః - గతు
శుభంభకణాన్తరకారే - అన్తనోదగర్హం - హాన్ - కృతాన్త - హాన్ - ప్సిగాన్తంబాశ
ననద్యపప్రాతరకాగిత్ || ౮౭ || పిప్రాన్తంబా - వాన్తరకారకరణ - అన్తనావటనాన్త - హా
నిధకమనాదిసుగంధప్రవృత్తకరణ - తాన్తగంధ - హాన్ - ప్సిగాన్తంబాశ
మనాన్తైర్దిశానిశుభకణావాన్ - అగ్రియంబాన్తైర్తత్త్వంపప్రావకాపున్య
తాః * అన్తేన్ద్రకన్తజీతజ్జే - శభానుధరణీధరాన్తర్యాణామహునివన - పున్తాః
జీప్రా - అగ్రిధరణీధరాన్తర్యాణంభకణాన్తర్యాణామహునివన - పున్తాః
శ్భతాః ప్రత్యావృత్తప్రా - అగ్రిపేదగత్యప్రకాశః - పరప్రకాశరేవ శేద

చుభేదాయచలభవన్-అత్రసూర్యాద్ధేక్షితరుహమాణీకృతత్వాసంబంధేపితత్వం
 బంధోక్తేరతశ్చయోత్తిః-తయారహేవయస్మాద్యక్తాతిస్యంవ్యజ్యతే-అదుజ్జీవితాచేయం
 వలనానవాంసవజ్జవేత్సుపమేతిసంకరం-ఉత్తరాశ్లేతూక్తాధాన్యసంబంధేపితత్వం
 బంధోక్తేరతశ్చయోత్తిః-భానభోకత్వత్త్రయాభావిషమాలంకారశ్చేతిసంకరః-విరు
 ధకార్యసోపేత్తిర్యత్రానభాన్యవాభవేత్-విరూపభుటనావాస్యాద్విషమాలంకృ
 తిస్త్ర్యభేదలక్షణాన్-శాదూకాలవిక్రీడితంవృత్తం-౮౮-జ్వలదీతి-అయంకుంభక
 లకాన్వయవనలంప్రజ్వలజ్వలనం-త్రిశూలంశివర్యపరిష్టాన్-భ్రమయకాచాలయన్-
 అనని-భావననిమయకాచాలయన్-నరవానఘాతేనకలపయన్మిత్యధాన్-అనీకము
 -జేనయద్ధానివేకధర్మేణయిచ్చేలనంలీలాతేనదులకలితమిద్విలసిలస్సన్-సనదిస
 గ్యంవివిధలాత్-నిజహావయపరాక్రమాత్-నీలంబుషభంకరభంజేప్రికావానరసే

ఘట్టనాప్రీత్యాపృథ్వీపునఃప్రహర్షభంకభేదాయభే
 దాయచ॥ ౮౮ ॥ ప॥ జ్వలదనలంత్రిశూలముపరిభ్రమయ
 న్నదుయన్నయమపనీమనికమదుభేలనదుర్లలితఃసదిబభ
 జ్జగీలమృషభంశిభంచబలాదహరితగర్భమాదనమరున్ధగ
 వాక్షమపి॥ ౮౯ ॥ ౧॥ తతిశ్చసహజభయచాపలాధిశ
 లాఘవంరాఘవంశరణమశ్చవానంవానరాశ్శిమాశ్వా
 నయన్మిశ్వాశికవిఖలభుజపీఠ్యపిఠ్యద్విషమనగ్యతఃపర్వ
 తాన్మిథాయురవిదిత్రమతచిరంముఖం నిశ్చించరవిముక్తధా

నాపరీక-అభి-అమవక-అధాగంధమాదసమాహరితప్రాహరదివ్యర్థ-౧ వాక్షమ
 వ్యరుంధరుగంధ-నిజభూదివ్యర్థ-౮౯-తతిశ్చ॥ ౨౩ ప్రసంగంపరంచనహజేకపిఠ
 లస్యాభావాన్మైత్స్యకేమేధయచాపతేతాభ్యామధిగతంప్రాప్తలభాఘవంలఘుత్వం
 యేనతల్లభాక్తం-అంపరాఘవంశరణరక్షింపి॥ ౨౪ శరణంగృహరక్షిత్రాంశ్యన
 రం-అన్యసానంప్రాప్తువానం-అశూన్యపాశాసనం-వానరానికంపానంసైన్యం॥
 ని॥ అనీకమతిరణసైన్యప్రతివ్యతి-నమాశ్వాసయన్ ఉజ్జీవయన్-విశ్వాగతవిఖలభుజని
 గ్యం-లాకోత్తరమహాబాహుపరాక్రమశాలినాదిద్రువలస్సగ్రీవం-ద్విపతికుంభకర్షేన
 ర్వతఃసమంతాత్పర్యరానికీర్యమిక్ష్య-లథావిట్రమాశ్చకరంయన్ధంఅతిచిరమతిన్ధం
 త-విధాయ-అలంకరంచరణకుంభకర్షేనవిముక్తావిక్షమా-ధాత్రిధరానికపరస్థితశ్చ
 శిర్యస్యసంధోక్త-కుంభకర్షహస్తవిముక్తపరిష్టాహతభిత్వకాంతవలచేతనంని
 స్సంజ్ఞస్సన్కులిశచారితఃపత్రాయుధవిదళితః॥ ని॥ హృదినీవజ్రమస్త్రీస్యాత్తులిశం
 భిదురంపవిత్ర్యమరః-దులభాధరఃకులపర్యతగ్ధేయవమా-ధరా-యాంబుపాలం॥ ౨౫

చ రామాయణం॥ సత త్తదాశగ్ను మే య్యశూలంకుకోపకక్షోధివత్సరమ్॥ ఉత్పాట్య
లంకామలయాత్పశ్యం గంజభూస సుగ్రీవముఃపైత్యతేన॥ సతై లశ్యం గాభిహత్వా విసం
జగేదుఃప్రహృష్టాయుధయామథానాః॥ ౧౦॥ రుతఃకింజాతమతలహ॥ పరిగృహ్యేతి॥ తద
నువతనానంతరం- రావణానుజేతుంభకతేఽర్హుడిత్యంజనాతంసుగ్రీవంబాహువంబ
రేహామ ౧౦౬వేనేత్యథాః॥ అధికరణవివక్షాయాంసవైమి- పరిగృహ్యగృహీత్వా-శు
రంబంకాంప్రతిచలితేద్రవ్యత్రేసత్యవినీతేనఅమహి-తేనవాలినాకృతం-సఃసలస్నాకం
ప్రభాఃస్వామిసఃరావణస్యఅయశఃవాలేననిబధ్యక్షయినీతేపణయావక్రత్యజనిరావ
కితః॥ త్యథాః॥ అద్యేదానింప్రకృష్టంశోధితంఅస్తత్వామివిరోధిదాల్యనుజః
లతమజేనకుంభకతేఽనరథానీతత్వాన్నిరాకృతమిత్యథాః॥ ఉభితలమక్షేపణః॥ ఆ
శరైఃరాక్షసైఃపృష్టంసంకుష్టం-మంజుభాషితేవృత్తంఅమృతాక్షం॥ ౧౧॥ తత్ర
॥ తత్రలంకాపురే-విలిత్రాఃవివిధాఃకుసుమపరిమళాఃపుష్పగంధాఃయేకులేచి

త్రధరావళిఃకులశదారిత్యవకులభూధరోధరామాయచేత
సఃపచాతహరికులపతిః॥ ౧౦॥ ప॥ పరిగృహ్యతంర్హుడిత
బాహుపంజరేచలితేపురింతిమిరావణానుజే॥ అవినతవా
లిక్యతమద్యనఃప్రభౌరయశఃప్రమ్మష్టమిత్స్యాష్టమాశిర్ఙ్గః
॥ ౧౧॥ ౫॥ తత్రచపిదిత్రాఃకుసుమపరిమళాఃపుష్పగంధాః
చారసచేతనోద్రివసుగ్రీవనిభముఖాకిలిలశిఖాః॥ ౧౨॥
ఖానుకారోదారుణాకారస్యచమతా- రంప్రాకారంస
ముత్తుత్యతమయేగతమేనమనాలక్ష్మ్యవైలక్ష్మ్యలఃత్రేతినీవృత్తో

క్రాః॥ శిశిరాజలసేకాదినాశితలాశ్చయేరథ్యోపచారాఃపురవిధేప్రసాధనక్రియాఃతైః
సంచితసస్సంజ్ఞః॥ అతవివక్షాద్వివక్షాన్నితకంధరశ్చసుగ్రీవః॥ అన్యసఖముఖైఃసఖా
లైః॥ అకలితఃవిరతః॥ శూపణాఖాయాఃముఖానుకారఃముఖసాదృశ్యంయన్యసతథో
క్తః॥ సుగ్రీవనఖానిభాన్మృతలనానభివ్యథాః॥ అతవివదారుణాకారఃఖయంకరాకృ
తిఃసచమతారంపమతారనహితంయధాతథాచమదిత్యనుకరణశబ్దః॥ చమతారలయ
ణంతు॥ శ్లో॥ సుఖయఃఖాద్యురాసందైఃహచాకైర్వశ్యిత్రవిక్రియా॥ చమతాగ్రస్సపీ
తారశ్శరీరోల్లాసనాదిభృతి-ప్రాకారంసాలం॥ ౧౩॥ ప్రాకారోపరణస్సాలభ్యత్యమరః
ఉత్సుత్యత్యక్తంఘ్రి-అక్షిగతంచక్షుగోచరరీక్ష్యత్యం॥ ౧౪॥ ద్వేష్యేత్యక్షిగతోవధ్యజ
త్యమరః॥ తమేసమీద్యద్దృఢశాకారిణంసుగ్రీవమనాలక్ష్మ్యఅదృష్ట్యా-విగతంలక్ష్మ్యం
యస్యసఃపిలయోవిహ్వలఃతస్యభావఃపైలక్ష్మ్యం॥ * ప్రాప్తాకాదిత్వాత్వ్యజ్ఞే- చితో
హేతోఃప్రనివృత్తస్సౌయధాయప్రత్యావృత్తః॥ వృత్తేవతుకలాకారే-ఉరుణేప

భులేవిషమతారకేన్యూనాతిరీక్షకనీనికేచేతుడేసేత్రేయస్యసతతోక్షః-విరూపాగ్రా
 య్యభ్యర్థః॥ ౧౧॥ నిస్తులంకతులంకవృత్తమిత్యమరః-సోయంతుణదాచరఃతుపాచరః
 రుంభకణః॥ ౧౨॥ త్రియామాతుణదాతుపేత్యమరః - ప్రతిక్షుంతుతేతుడేతు
 మాద్యతీతియ్యబిమత్తి॥ ౧౩॥ మత్తేకౌండోత్కటయీపాద్యమరః * యీబృమదభి
 ధాతోరేనువనశే - పుల్లక్షీబక్యశోలాఘాదలినిష్ఠాంతోనిపారః-తస్యభావస్తయా
 స్తవతగులిపాదే - విమూఢతయాప్రలపయబలంశి త్రుస్తైస్యమివస్వబలమభిభుయన్
 సౌమిత్రమభ్యర్థులలయ్యేణమలయ్యేమత్పరాశ్రమస్యాయంకియానిర్వలయీ
 కుర్వన్-అత్రిభిరంగిభ్యం గంవిమూచనేనప్రయుంజానస్సన్నేచలంజచాఘడి
 తిరామంశ్రీరామంప్రత్యాజగామప్రావ-అభ్యజ్ఞాసేత్పర్యంతాపిచ్ఛిద్యేతి॥ ౧౪॥
 రఃగూరః రఘూణాంపతిశ్రీరామకతిత్తుంభకగ్ధవిముక్తలత్రిభిరంగ-అర్థచంప్రము
 ఖ-అతర్థచంద్రాభ్యదావాగ్రేత్యేభ్యః - విచ్ఛిద్యవిశ్వస్య-అత్రమంభకదేవావతితత
 పృతోరుపిషమతారకేతుణఃతుణదాచరఃప్రణేతుణమతితీ
 బతయాప్రతిపతిబలమివస్వబలమపిభతుయన్నలతు
 యన్సౌమిత్రమత్రిభిరంగిముఖ్యేనైవాయమజ్ఞసారా
 మమభిజగామ ॥ ౧౫ ॥ ప॥ విచ్ఛిద్యాశుతనగచస్త్రముఖ
 తోవీరోరఘూణాంపతిర్యాణానత్రముమోదవాలిదశనా
 ద్దాగ్రిచక్షుచ్ఛిదః । ఆలోక్యార్థసతాన్విదారితఖరానస్త్రి
 గ్నైకేచిత్ర-రాన్వా యవ్యం పురైస్త్రయవ్య రిపధూవై
 ధవ్యధుర్యందధే ॥ ౧౬ ॥ ప॥ రామాస్త్రాశ్రితేషురా

నాన్వాలివిసాశ కాన్-మూరీచస్యమమచ్ఛిందంతీతితతోక్షా-మూరీచమూరకాని
 ల్యభ్యః-విదారితఖరాన్వైస్త్రాంశ్చబాణాన్మమోచప్రయుయుజేఅత్రవాలిదశనస్యమా
 రీచమమచ్ఛేదకస్యభరవిదారిణశ్చపైక్షకేత్వేపిబహువచనప్రయోగస్తవ్యర్థాశా
 మనేకత్వావసవస్యతే - తథావిదారితఖరానిత్యుత్తరాధాస్థితేష్వేకవాక్య
 త్వాన్నవాక్యసంకీర్ణదోష-అథానంబరంశరామఃతాన్వాణాన్స్త్రిగుంభకదేవ
 కింబిత్కరానకార్యకారిణఃసాఘానితియావత్-ఆలోక్యప్రప్య-ఏతేనాస్యవాలాన్
 ద్యక్షేతుయామహాసామభ్యఃనంపన్నత్వంసూచ్యతే-వాయవ్యంపాయదేవతాకం
 దివ్యాస్త్రంపదశేప్రయుక్తవాన్-బాహుచ్ఛేనాధామితిభావః - పునర్భూయోపితిరవ
 ధూవై ధవ్యేత్రుస్త్రీవై ధవ్యేధుర్యంధురంధరంశతునాశకమిత్యభ్యః* ధురోయ
 ధాకావిత్యత్ప్రయోగః - విస్తృతంధ్రదేవతాకమవ్యస్త్రందశేనీరశ్చేదార్థ
 బానిగా-నామాకలవిక్రీడితంపుత్రం॥ ౧౭॥ రామాస్త్రాశ్రితి॥ తతస్తవ్యనంబరంరా

మాస్త్రాన్ రామాస్త్రైర్నిత్యధః రాక్షసవతేకుంభకణాన్యలంగేషుదాహ్వ్యద్యస
 యవేషునభితేషుభి స్నేషుతుంగేఃఉన్నతవికళభుజఃకామఃప్రాక్ ప్రసమప్రత్య
 ధిసేనాంబుధాశబ్రున్దైస్యసముద్రధితుపమితసమానః- మందరోమందరాచల
 తివేత్సవమా-పవతః సింధానముక్తీనిష్పతితిప్రవిగచ్ఛఃపరోపిభుజః- ద్వికీయఃసే
 తుర్గధాసేతురివనవృశధితుత్త్రేహ-శ్చిన్నవిదారితఃశిరఃశీషాంశ-హ్నోమ్ని ఆ
 కాశే- త్రయఃసూటాయస్యస్యత్రిమాటస్యఅన్వధానా మక్షః- లంకాధిష్ఠానభూత
 స్వపర్వతస్యతురీయంచతుర్థః * చతురశ్చయతావాన్యక్షుం లోపశ్చే-భప్రత్యయః
 మాటంభిభరంతభనదితిగమ్యాత్ప్రేక్షేతివిగ్ధాజాంసంస్కృతిః - వ్యస్తైర్భూర్వహ్ ||
 ౯౪ || తదన్వి H తదనుదగంబరం-తేనచ-భకణావధేనయోమమేద తేనభరితా
 నాంపూణానాంరూపీణాంవానరాణాంకూలాహలస్యకలకలస్యకలకణానేనవిది

తుసవలేర్జేషుశుభ్రోభుజః ప్రాగేహోనివపాతమన్వగ్రవ
 స్త్ర్యైర్ధిసేనామ్బుధౌ సే కౌనిష్పతితః-రోపినవృశే సేతు
 ద్వికీతయోయథాచిన్నప్రౌమ్నిశిరస్తురీయమభవతూగ్ర
 టంత్రిమాటస్యచ || ౯౪ || X || తదనుతదనుమోదభరితహ
 రికూల హలాకర్ణి నఃడి-పహ్ను కర్ణి నధపరిష్కానము ధేనద
 శముభంస-మూంరౌమ చూదరమహాపార్శ్వ-హ
 యావిధాయ సమాదిష్టామమారా నరరా నకదేవాంతకాతి
 తాయశ్రీశిరసశ్శిరపాదాయ పిరిక్షితశం నివేశమిః పితృస
 తేస్సమావిశ న్నమీసమీకభవన్ || ౯౫ || ప || అజఃపుంస్య
 మీకననయోర్భయోర్భ లయోరంసలి తేముఖేపి మన

తోవిజాతఃకుంభకణావధోయేనసంభోక్తః-సచాపావరిమల్లనముఖ శోభాహీనవదన
 శ్చేతివిశేషణసమాసః - తేనదశముఖే-రావదేన-సమోదరామ మోదరమహాపా
 ర్శ్వనామ రాక్షససేనానాయకాంహయాండుకౌవిధాయకృత్వానమాదిష్టాఃప్రజ్ఞాపై
 నరాంతకౌదేవాంతకః అంతాయఃత్రిశిరాధితుత్కటాధిధానాశ్చత్వారః కుమారాః
 పితుఃరావణస్యనిదే-అంశిరసాదాయశృహ త్వా అమీకుమారాఃపి పతే ప్రే
 తరాజస్య || ని || ధమకరాజ పితృపతిస్సకూ నతే-చరేతరాడిత్య కురః-నివిత్యతే త్రేవి
 నివేశ-స్థానమితుత్త్రేహ-సమీకభువంరణభూమింసమావిశప్రావిశత్ || ౯౫ ||
 అజనిం || పురభూకాయాపితనయోర్భయోర్భ లయోరంసరరాక్షససైన్యయోఃస
 మీకంయుద్ధ-అజనిజాతం * జనేకశకలబుద్ధ-చ పజనత్వాదినాక్షేప్తకారణేకః -
 కీర్తకంసమీకమిత్యతలహ-యత్సమీకంఘృతేఅవదశితేసం అన్యోస్యముఖభాగేజా

తేనత్యవీత్యగణః - అనుభవితాత్యక్తఃరోషభరఃఅమమఃతదేకఃయస్మిత్తత్తథో
 క్రం-సైనికానామమమఃతదేయేనపునఃప్రత్యధామసమిత్యగణః - అమరమృగీన్య
 శాంసురసుందరీణామపాశయభూలికరం మనోరథపరిపూరకంమహాగోపం
 హరకన్యేనప్రత్యేకమేకైకవరలాబాదిభావః - తథాయత్యమరసముత్పత్తేనసకరో
 త్కృతితేచకలహప్రియేదేవియావత్ - మునినానారదేనఅదృష్టచరణగృష్టసూర్యం-
 భూతపూర్వచరణ - ఇథ్యధాతస్యభూర్వంయదాకదాపృజాతత్వాదిభావః-రాద్య
 సంయుగజుజుసంబంధః||౯౬||మహాధేతి||అథానంతరంవాల్మీకీనంగనోంగదఃసంయ
 తియుక్తే-వానరాంతకంవానరనాశక-వానరాంతకం-శైలాత్ శైలేశ్వర్యగణ-మహాకవి
 దారయామాన-తథాహమామరానప్రసిద్ధః-సురాంతకఃచేవాంతకౌపి-పురాభూర్వం
 పురాంతకేనప్రపురజయినాశంపునా-ఇవశబ్దోవాక్యాలంకారే-ఇవేషదగ్ధాప

మయీ శరోషభరమ్ । అమరమృగీన్యశామపి యదాశయ
 పూర్తికరంసమనసముత్పత్తేనమునినాయదన్య ప్తచరమ్ ॥

౯౬॥ ౪ ॥ స మాథ శై లానగవాలినందమోనరాంతకంసం
 యతివానరాంతకమ్ । మానూమతాసాపిహతస్సుగా న్తకఃపు
 రానకేనేమయథాపుగా న్తకః॥౯౭॥ X॥ అన సరహససంస
 మగళితేనస్మిదేననిహలేనుపహాదశేమాగుతిమథిసశిరసి త్రి
 శిరసివిశసి తేషునుహపార్శ్వద్విమవాహిణిపతిమృగీన్య ర
 విపాదరోషచరవతోవిశాచగాకారభిః తమోనికాయస్సమ
 రమణికాయస్స మాగత్యన్య శ్రామగర్భ వసుత్రాన్లు

మోశ్చేతావాక్యాలంకారేష్యుతిగణాభ్యాసే - అన్యథాయథేతివాక్యవాచినాశబ్దే
 నహనకుర్త్యరోషోమర్దారస్పృహ-అంశశ్శయభావ్యత్వంపశుభామోక్షః-ఇవ
 నూయమకమోస్సస్పృహః-పశుభ్యత్వం॥౯౭॥ అనంతరమితి ॥ అనంతరంసరాం
 తకదేవాంతకపథానంతరం-అనుమనమరశీలేనఅపాథాగణకరణమాచరణత్వరే
 ణనీహేన-మహోదరేనిమనోహరితగాత్రికీనీమ-మృగీన్యశశిరసి-మహాద్విగ్నమ
 ప్రకేసరి - తథామహపాశ్యః-అనిదేయమంతేమరాక్షసేనానాయతేమనిపితేమని
 గానిదేనుసర్వముఖచేదితేషః-నిభ-రవిపాదరోషచరవశస్సమృగీన్యశశోకా
 త్రాగంరాంతకరణినిశాచరాకారఃరాక్షససహధాగీతమోనికాయః-అంగకార
 పటానివస్థితగర్భశ్చేతా-అనికాయఃసమరమాగత్యన్యశ్రాన్లువాచసేనసహ॥౯౮॥
 సుత్రామాగోత్రశిర్షిప్రవాసవివృత హృషేత్యదురః - వృత్రాన,రభివేక్ష్యవ

చూ-సుమిత్రాసుతేనలత్సతేనహవిత్తమాశ్చర్యకరం ఆదాధనంవిలేనేజన్యమక
రోదిత్యథాః॥ ౯౮ ॥ సప్తతి॥ నఃసామిమ్రశ్చసువిరమతనిరకాలంనియ్యధ్యయుద్ధంక్య
త్వా-తమలికాయమీశశరాత్ బ్రహ్మవరాత్ అవధ్యవధితుమశక్యత్యేనమనిల
తాపాయువచనేనబిబుధ్యజ్ఞత్వా - పునశ్శబ్దోవాక్యాలంకారే- విధేరస్త్రనిబ్రహ్మ
స్త్రంఅథతప్త్రాయుక్తిః-అథానేసప్రహ్మస్త్రేణనలితంవిభిన్నంపసత్-నివిఅంత
యేనమల్యుతితంసముద్గతం-తతేప్రసిద్ధంఅతికాయశిరః-జగతాంలోకానాంఅధికా
బహుళాంరాహుభీతింరాహురయమితిప్రాంతిసముత్పన్నాంభీతిమతమతఅకరో
అత్రాతికాయశిరసిరాహుభ్రమాద్భ్రాంతిమదలంకారః॥ ౯౯ ॥ కవిసమ్మతిస్థాన
శ్యాద్విషమేపిహితాత్తని । ఆరోష్యమాణాసుభవోయత్రనత్రాంతిమాన్తత్యలలవ
ణాత్॥౯౯॥అనునీయ॥ అథానంతరంసప్రసిద్ధః-రావణిఃఇంగ్రజిద్విభుగంసహు
దరకుమారవధశ్రవణజనితశోకవిహ్వలంపితరంరావణంఅనునీయ-నతాతమోహంః

సుమిత్రాసుతేనసహవితేనేవిదితమామోధనమ్ ॥

౯౮ ॥ పాసచసువిరంజయ్యధ్యతమవధ్యభీతవరాదనలసి

రావిబుధ్యపునరస్త్రమధస్త్రవిధేః । దళితమనేతత్త్విసము

త్వ తితంజగతామతనుతరాహుభీతిమధికామతికాయశిరః॥

౯౯ ॥ ప ॥ అనునీయ రావణిరభోవిధురంపితదగదధత్వ

భుసమీకధురమ్ । నరభిసమేశ్వసధనుశ్శృంగధీవలితశ్చ మూ

భిరభిదాశరథీ ॥౧౦౦ ॥ గ ॥ అగత్యసమగమరాతిజయమ

నోరథాయరథాభిరతాంః తాంసిః పరికల్ప్యప్ర

రిగంతుమహాసీత్యాదిసాసనాథాయవృథుసమీకధురంబమగణభారం దధత్సభ
నఃయధ్యసన్నద్ధత్యథాః * నాభ్యస్త్రవృత్తిరితిమమభావః-రథీరథాయాధఃసహధి
మోసధనుఃకాముఃకధరశ్చనః-శరధీతూణీరావమేశ్వధృతేత్యథాః- శరాఃఇమతే
ధీయంతేఅనయారతిశరధీ * కమణ్యధికరణేచేతిస్త్రిప్రత్యయః॥ని॥యాణోపాసం
తూణీరనిషంగాభిమధిర్వాయోరిప్యమరః-చ మూఖిఃసేనాభిసహ - అత్రసహశక
ప్రయోగేపితగథాగమ్యతాయాంవృద్ధోయూనేతిజ్ఞాననాస్త్రవీయా - దాశరథీఅ
రామలక్ష్మణయోరాభిమనేత్యథాః* అభిరథాగతికమప్రవచనీయత్వాద్వి
తీయా-చలితఃప్రస్ఫుటః-ప్రవిలాక్షరావృత్తం॥౧౦౦॥ అగత్యేతి ॥ నమరంయుద్ధః
వమాగత్యప్రవిశ్య-అరాతిజయమనోరథాయశశ్రుజయమమారధసిద్ధ్యథామల
భాః-రథాభిరతాంసిజరధగుప్తిముద్ధితేతిషః-పరితస్యకుంఠారోరతాంసిరాక్ష
సీరాకాపరికల్ప్యనిత్యాజ్య - హవిశాఅజ్యాదిసాప్రగతోదక్షిణంప్రదక్షిణంఽప

ప్రశ్నలత్వాదవ్యయాభావఃప్రదక్షిణంశిఖావ్యాలాయస్యతం॥ని॥ ఘృణివ్యవేతిశి
 ఖేత్యమరః-ఎలేనాన్యజయప్రసత్వంసూచ్యతే-తమక్రంతిశ్చప్రదక్షిణతోఽను
 తఘృష్టపశ్యథాత్రింసముద్రశనాంవశగాంకరోతిశిఖావంతిమగ్నిప్రత్యర్ప
 సంత్యక్-చ-మంత్రాధికతవివిధశస్త్రాణిమంత్రసామగ్ధ్యఃసంప్రాప్తనానావిధా
 స్త్రాణిదధానోధారయత్-తిరోధానేనాంతర్ధానేసగగనగతోంతరిక్షవర్తిసశ్చ-సిశి
 తముక్తాస్త్రీక్ష్యస్త్రీశ్చలీముక్తావాదైఃనిఖిలముమాహతింత్రేషవముమమచేధదం
 నిమాణ్యర్థత్వా*నిగతస్త్రీంశతోంగుళిభ్యభినిస్త్రీంశఃఖడ్గవిశేషః॥ని॥
 యాత్వాంఖడ్గేతునిస్త్రీంశచంద్రహాసేరిష్టయిత్యమరః-క్రమఃపరిపాటీయ
 స్యసతథోక్తః-ఖడ్గశివ్యభేదకస్సన్నిత్యథః-క్రవ్యాదావక్షిణః-వ్యాధోలుభిక
 ఇవేతుస్యపమా॥ని॥వ్యాధోమ్మగవధాజీమౌమ్మగయులుఁబకశ్చసిత్యమరః-హరి
 వ్యాసరాన్విసురీచకారముర్నితానకరోచిత్యథః॥గంగ॥నహేతి॥అయంరావణిః
 నహలత్తుజేనసహలత్తుగం*లేనసహేతితుల్యయోగఇతిబహుశ్రీకాః-వోపనజా

త్యర్పవహవిషాద్రక్షిణశిఖావస్తంమస్త్రాధికతవివిధ
 శస్త్రాణిదధానస్తీరోధానేసగగనగతవివిధనిత్యము
 వైర్నిర్మాయనిఖిలముమాహతింనిస్త్రీంశక్రమఃక్రవ్యా
 దావ్యాధ్యవహరీన్విధురీచకార॥గంగ॥ప॥సహలత్తుగం
 తమపేదాశరధింపరుషోనిదామృతవస్త్రసరః॥వికలాశయం
 విధురస్సత్త్వమయంవిరచయ్యధామచజగామశనైః॥
 గం॥ప॥క్షతార్కభవతేజసిక్షపితరామచన్ద్రీమృతౌ

నస్యేతివికలాపశ్చహశబ్దస్యసర్వాభావః-తందాశరధింక్రీరామమపిపరుషస్త్రీక్షఃని
 దాఘాగ్నిష్టకాలః॥ని॥నిదాఘాగ్నిష్టకాలేస్యామృతస్యేదాంబుమోరపీతివిశ్వః-ప
 ద్దసరఃకమలాకరం-శరైఃవికలాశయంవ్యాకులమాసనం-అస్యత్రకలుషితాధార
 ప్రదేశంచ॥ని॥అయశస్సాన్విదభిప్రాయేమానసాధారయోరపీతివిశ్వః-విధురసత్త్వం
 విశ్లష్టశక్తిం-అస్యత్రవిహ్వలజలజంతుకంచ॥ని॥విధురంప్రీత్యపేతేస్యాత్కష్టవిశ్లష్ట
 యోరపీతివైజయంతీ-విరచయ్యకృత్యాల్పపిఘ్నపూర్వాదిత్యయాదేశః-శనైఃకుం
 దంకృతకృత్యత్వాదితిభావః-ధామగృహంజగామప్రాప-క్షేపసంకీర్ణయమువమా
 ప్రమితాక్షరావృత్తం॥గం॥క్షతేతి॥క్షతార్కభవతేజసినిర్వాపితసుగ్రీవప్ర
 తాపేతిరస్మకహార్యజనితప్రకాశచ-క్షపితాసంకుచితారామఎవచంద్రస్తస్య
 ద్యుతిఃశోభాయేనతస్మిన్తథాక్షే-అస్మిన్కామనేమహత్తనీంబ్రజిత్యేవఘనేమేఘేవిశిఖ
 పృష్టింశరసంపాతంతామేవపృష్టింవిముచ్యత్యైవనిగతలేనతి-తదాతస్మింత్యమృ

వాహనీనదీ సేనాచ॥ని॥సేనానద్యోశ్చవాహినీతివై జయంతి - అదీ ప్రతప్రకాశః
 శానరాఖ్యకపినాయకః-అన్యత్రనరాజోగళాఖ్యత్యగవిశేషః॥ని॥నళః
 సోమత్రేరాజ్ఞిపీఠగణేకపీశ్వరఇతివిశ్వః-అస్ఫురన్నదీ వ్యమానఃకుముదఃకపిరస్య
 త్రఅస్ఫురంతిఅమల్లనంతికుముదాని కైరవాణియస్తి॥ని॥ కుముదంకైరవేరక్తవల
 కజేకుముదఃకపావపీతివిశ్వః-అస్తోనవస్రా యోనీలోనీలాఖ్యకపినాయకవివడిత్యలం
 యద్వా-అస్తానీలోత్పరానీలోత్పలనానానాకపినాయకా- అన్యత్రనిష్కృష్టేందీ వ
 రాచీచయస్తి॥ని॥నీలఃకపీశేంద్రిభేదేకృష్టేనాతర్వతిత్రిష్యివినానాథారన్నమా
 లా-సముత్తరశకుమచంచలంస్థితివిధురంజీవనంజీవితం-అన్యత్రఉద్వేజితజంఘస్తి
 న్గమ-తితద్యథాభవతిభేదీసర్వత్రక్రియావిశేషణం - సమభవత్ ఉక్తరీత్యాశక
 లితాభూదిత్యథః-శ్లేషసంక్షిణ్ణానావయవరూపకం-పుష్పీవృత్తమ్॥౧౦౩॥ఆచలమి
 తి॥ అగ్రసేనామూర్ధానంతరం-హనూకుతిజాంబవతఃపరావరజ్జస్య ఋక్షరాజస్య
 నియోగాత్ నితేశవచనాకృష్ణదీనామచలంసంజీవిన్యాద్యోపధివర్వతంసలీలకునా

విమువ్యసతినిగఁతేవిశిఖవృష్టిమస్తిమనః । అదీ ప్రసవకు
 స్ఫురతు-ముదకుస్తనీలోత్పలంసముత్తరశజీవనంసమభ
 వస్తదావాహినీ॥౧౦౩॥ప॥అవలకుథసలీలమోషధీనాంహ
 రతిహనూమతిజామృవన్నియోగాత్ । విచలితముఖవద్యలం
 విశల్కంవిబుధజుమోపవిధూతశోకశల్కమ్॥౧౦౪॥X॥పు
 నసైసహజతేజోభరితే నదవాసలేనవాసరబలే నదహ్య

యాచంయథాతథా - ఆహరత్యానీతవతిసతి-బలంవానరసైన్యంవిశల్కంశల్కరహితం
 సగ్ విచలితకుభవత్ పునరుద్ధృతమృద్ధోత్సాహమభూదిత్యథః- తథావిబుధానాం
 శ్రీరామజయకాంక్షితాంసురాణామనోపి॥ని॥విబుధాస్సురపండితాఇత్యురః-
 విధూతంవిహితం శరవివశల్కం యస్యతథోక్తంవానరసైన్యప్రబోధేన విబుధాస్సంతు
 ఘ్నితఃకరణాబభూవురిత్యథః - అత్ర సైన్యవిబుధమనఃః కేవలప్రకృతర్వాత్తుల్య
 యోగితాభేదః-పుష్పితాగ్రావృత్తం॥౧౦౪॥పునరితి॥ పునభూయోపిసహజతేజో
 భరితేనసై సగికప్రభావపరిపూర్ణేనఅన్యత్రస్వాభావికార్చిస్సంపన్నేన॥ని॥ తేజో
 సలేప్రభావేహ్నిజ్యోతివ్యభిఃకరేతనీతివై జయంతి- దవాసలేనవనవహ్నినేవవాస
 రబలేనదహ్యమానాంభస్త్రియమాణాందరింగిగుహామివపురింలంకామపహాయత్య
 త్వాపంచాననంసింహమివత్యనేకేవేయముపమా-వక్త్రస్యసనిదేశతః రావణాన్జ్ఞా
 వచనాత్ చలితంయథాయప్రవృత్తంతిఖిలలోకానశేషభవనానిప్రకంపయంతిపీడయ
 తినిజనుజవలేనేతితథోక్తం-అకంపనంఅకంపనాఖ్యంరాక్షససేనానాయకం-తథాల

జూతన్లపంగసంఘంనిహతవాసరనివహతి- ప్రజంఘం చే త్యుభావసిగాక్షసా-అ గగ
భుజప్రతాపవివలనలఃతస్మిన్ శలభావతంగౌ - నిశ మ్యలంగదబాహు- వరాక్రమ
హతానాకశ్యోర్యధాః॥ని॥సహపతంగశలభావిత్యమరః-తథామైత్రీతద్వివిదాభ్యాం
మైత్రీవిదాభివాసరపతిభ్యాంలవదారితోవినిహతామహరథా॥౧౬॥తాసంసా
రభించాశ్వాకౌత్యమ్యధ్యేతయోనరః- సమహరథసంజ్ఞస్వాదిత్యామృన్తేతికౌవి
వభిమ్యక్తలక్షణా - శోణిరాక్షవిరూపాశ్శోణితాక్షవిరూపాక్షనామానారాక్షససే
నానాయకాభినిశామ్యస్తప్తావృ - కౌసాక్షాంతిభ్యామమక్షామ్యూభ్యాంవరుషః
అమ్యస్తతఃసంరంభాయుధసంక్రమయియోస్తా॥వి॥అతాంతిర్యోనూయాతు
సంరంభస్సంక్రమ్యేకోవతిచామరః - కుంభనికుంభానామకుంభకణిపుత్రామ
హవీరకాకరాహావాహునిలహస్తాసముత్తంభ్యసాహో వమృద్భృత్వరాఘవభుజాభ్యాం
గ్రీరామబాహుభ్యాంసుబాహుమారీచావవవిశ్వామిత్రయాగసంరక్షణవేళామౌమి

మానాందరీమివపురీమపహోయవభ్రాన్తనమివవజ్రాన్తన
నిదేశతత్పలితమఖిలభువనప్రకవ్వనమకవ్వనమాహతస్ల
వంగసంఘం ప్రజన్తుమజ్జదభిజప్రతాపానలశలభాపుభావపి
నిశమ్యనిశామ్యవద్వివిదమైంద్రావదారితామహరథా శోణి
తాక్షవిరూపాక్షావపికోపాక్షాంతిభ్యాంవరుష సంరంభా
మవ్యనికుంభామహవీరౌసముత్తంభ్యబాహూసుబాహు
మారీచావవరాఘవభుజాభ్యాంసుగ్రీవహనూమద్భ్యామ
ద్భృతంయుద్ధమతేనిషాతామ్॥౧౦౫॥వ॥భూమాతతఃస్ల
వగరాజభుజేనవిద్ధమాలోక్యకుంభమసంకూలావిరహంతడి

లిభావః-రాఘవస్సభుజాభ్యాంభుజప్రాయాభ్యాంసుగ్రీవహమమద్భ్యాంసహ - అ
ద్భృతమాశ్చర్యజనకం-యుద్ధంతనిషాతాంకృతవంతౌకుంభస్సుగ్రీవేణనికుంభాహ
నుమతేతియధాక్రమమన్వయాద్యధాసంభ్యాంలంకారః- సహోక్తౌవమయాసంస్పృజ్య
తే॥౧౦౫॥భూమావితి॥తతస్తదనంతరంస్లవగరాజభుజేనసుగ్రీవబాహునావిధంప్ర
హృతమతనివభూమావతితమితితేషః-కుంభమాలోక్యద్వష్టావతడియంవిరహంచయో
గం-ససహతత్ససహౌసహాః* వచాద్యవ-సలోకేత్యాదీనాషష్టిప్రతిషేధః
అనిలనూనునాహనుమతానిహతఃనికుంభాశోకాన్ భ్రాశ్చవిరజునితవిషాదాద్ధితోః
తన్నామయుక్తంకుంభవామయుక్తంఅమరీస్తనకుంభంఅమరాంగనామకుచకుంభ
మేవఅగాన్ భ్రాతృవిరహసహతయాతన్నామగంధసంబంధామరీకుచకుంభంప్ర
సేత్యధాః- అత్రరణాభిముఖమరణహేతుకవ్యతిహరీకుచకుంభసంయమస్యశోక

హేతుత్వేనో తేప్రిక్షణాదుత్ప్రిక్షావ్యంజకా ప్రయోగాగ్ధన్యా - వసంతలకావ్య
 త్రవ॥౧౦౬॥ తత ఇతి ॥ తదనుకుంభనికుంభవధాసంతరం - కుపితేన క్రుద్ధేన రావణేన
 ఆకారణమాహ్వసంయస్య తం రావణేనామూతమిత్యర్థః॥౧॥ హూతిరాకారణాహ్వ
 సే ఇత్యుక్త రః - తధారణవాహేన కుక్రియానిర్వాహే విషయే నియక్త మాజ్ఞాపితః - అ
 తవివాఖిలవాహినీభిరుక్తంచతుర్దశైస్స సమేతమిత్యర్థః - ఆహవాటోపముఖ
 రంరణాదంబరారభటపముగ్ధటసింహనాదంబరాత్తజంఖరతనయంకుకరాక్షుః ఐ
 యాకన్య ఇత్యాదువంశోద్భవస్సశ్రీరామస్య శరోబాణః వివక్షంశక్రువక్షమపితంస
 పక్షవివసంభుస్సప్నేవేలివిరోధః - సచ సగుదేవేలవంహా తాద్విరోధాభాసః - జన
 యితుః జనకస్య ఖరస్య నకుక్షంసమీపకునయత్ ప్రాచయమాన - కుకరాక్షోపేని
 హత ఇత్యర్థః॥౧౦౭॥ కృత్యేతి॥ అథోమకరాక్షవధాసంతరంకు హాభుజః అపరిచ్ఛిన్న

యమ్ | శోకాదగదగిలసూనుహతోనికుగ్ధస్తన్నామ
 యుక్తమక్షురీస్తనకుంభమేవ ॥ ౧౦౬ ॥ ౧ ॥ తతః కుపితరా
 వణాకారణంరణవాహనియుక్తం యుక్తమఖిలవాహినీభి
 గాహవాటోపముఖరంభరాత్తజంకుకరాక్షమైత్యౌకశ
 రోపివివక్షమపిసపక్షవివసమక్షుమనయజ్ఞనయితుః॥౧౦౭॥
 ౧ ॥ కృత్వా మూర్ధానిశాసనంపితురథోగత్వారణంరావణి
 హుత్యాతత్రమహాభుజోహుతభుజంభృత్యామహాస్త్రా
 ణివ | స్థిత్యావ్యోమనిమాయయాశరచయంత్యక్త్యాచభి
 త్వాచమాంబుధ్వారామవకౌవమావసహసాలఘ్నైః పులం
 కాతరః॥ ౧౦౮॥ ౧ ॥ తతః ప్రతీచః ప్రతీహారాదయంప్రాతి

భుజుల శాలీత్యర్థః - రావణిర్ద్రుజిగ్ - వితుః రావణస్య శాసనమాజ్ఞాం మూర్ధాని
 శిరసి - విభాషాజిశ్యోరితి కల్పదల్లోపాభావః - కృత్వా దృశ్యేత్యర్థః - రణంరణం గం
 గత్వా - తత్ర రణరంగే ముతభుజః అగ్నిం పుర్యామహాస్త్రాణి చిదభృత్యా
 మాయయా అంతఃకానశక్త్యావ్యోమ నిఅంతోక్షేపూర్వపదల్లోపాభావః - స్థిత్యా శర
 చయం బాణచరం పరాచిత్యక్త్యాచభివృష్య - చమాంవానరసేనా - భిర్వాతతో రామ
 వస్య కౌవంకౌపోదయంబుధ్వాజ్ఞాత్వా అలకుత్యంతంకాతరోభీతస్త్వానహసాశీ
 క్షుం - స్వరాదివాతాదవ్యయమితి శాకటాయనః - లంకామావప్రవివేశ - శాగూలవి
 క్రిడితంశ్యత్రం॥౧౦౯॥ అ॥ అథ నికుంభిశాంబూతుకామశిప్రత్యద్వా రేణిగ్గచ్ఛ
 నిం ద్రజిత్స్వగమసవిఘాతుకం రామలక్ష్మణయోర్భుద్ధోద్వేగంశ్యద్వైతస్త్నివార
 ణార్థం మయా ప్రకటితవానిత్యాహ॥ తత ఇతి॥ తతః పురప్రవేశానంతరం ప్రతిప్రా

యతేవి నూహ్యతే నేన పరమానన మితి ప్రతిహరః కైతహః సప్రయాజనమనన్య ప్రాతిహ
రికోమాయానీత్యర్థః. ప్రయాజనమితి త్. అయమింద్రజిత్ ప్రతీహః ప్రతీహః రాత్ ప్ర
త్యగ్వా రాత్ || ౧౧ || (స్త్రీ) ద్వాద్వాద్యం రం ప్రతీహర ఇత్యమరః - నిగ్రాత్య అంజనేయన్య
హనూః తః పురతః పురస్తాత్. అసి నాఖ ధేనమా యామ యాం మిధ్యారూపాం కాం బ్రహ్మ
ధిలంసీతాం నికృత్య చిహ్నాన్ - అతః ఆకులీకృతమానసే వ్యాకులితాంతఃకరణే తస్మిన్
అంజనేయే. ఇదంసీతావధకృత్యం అకస్మికమకస్మాదా తమింద్రజాలమివేత్యధః
అతః పునః పత్యమపితధ్యం నేత్యం విబుధ్యజ్ఞాత్వా || ౧౨ || నత్యంతభ్యమృతం సమ్యగమూ
న్మిశ్రమృతవృత్తీత్యమరః - చిరాయచిరకాలం విభక్తిప్రతిరూపకమవ్యయమేతత్ || ౧౩ ||
చిరాయచిరరాత్రయేత్యమరః - నియుధ్యయుద్ధం కృత్వా నిరాశే ఆకారణాతేన వృత్తే
నిగ్రాతేన తి - విద్వేషిణి పవశపః కేషాం విశసనే విదారణే ఆరంభః ఉద్యోగః అస్యా
స్త్రీతథాక్షః - యద్వా విద్వేషీతి శ్చేదః - ఇంద్రజిత్ పశువిశసనమారభతే తాచ్ఛీప్యేనే

హరి కౌనిగ్రాత్య నికృత్యాసి నాకాందిదాంజనేయస్య పుర
లోమాయామయాం మైథిలీమాకులీకృతమానసేతస్మిన్నా
కస్మికమిదమృతభ్యమపితభ్యమేవ విబుధ్య నియుధ్య చిరాయని
రాశే నివృత్తే విద్వేషిణి పవశసనారంభీనిగుమ్భిలాంసమా
సాద్య సద్యపవప్రావర్తయననత్రగ్రిమితి విదితమ్ || ౧౦౯ ||
గ్రాతేన సహనూకుత ప్రతినివృత్తాద్ధుర్వృత్తాంతమిమ
మాకణ్యో విదితమానసోమానసచరత్పరాజహంసోవజ్ఞ
నిఘోషాద్విషాదాకులోరాజహంసస్సంసదివివత్యసౌ

తథాక్షస్తన్ - నికుంభిలాం నికుంభిలాభ్యహూమాధగగుప్తీన్థలవీశేపమాసాద్య
ప్రావృత్యవృత్తదానీమేవ తినిత్రుత్యంతాద్భుతం సత్రం పరమారణ్యగం. ప్రా
వతాన్యత్ర ప్రతర్తయామాన ఉపక్రాంతవానిత్యధః || ౧౦౯ || తదన్వితమ్ తదన్వితం
ద్రజితః నికుంభితా ప్రవేశానంతరం - ప్రతినివృత్తౌ ప్రత్యాగతౌ హనూకుతః ఇ
మన్యత్రాంతం మైథిలీవధరూపవార్తా || ౧౧ || వాతాప్రస్థభివృత్తాంత ఇత్యమరః -
అకణ్యోక్తౌ త్వాదిన్ గ్రామానసో విదళితహృదయః - అతవివజ్రనిఘోషాగ్
స్సూజాధోః || ౧౧ || స్సూజాధుర్వజ్రనిర్వోష ఇత్యమరః - విత్తగ్రామానసః తస్య తదన్వే
జకత్వాదితిభావః - మానసచరః మానససరోవరే || ౧౧ || మానసంసరసిస్వాంత ఇత్యుభ
యత్రాపివిశ్వః - రాజహంసః కలహారంభ ఇవ విషాదాకులః * విషాదశ్చేతసో భగ
ఉపాయాథావచితం నైరిత్యుక్తలయ విషాదపర్యాకులస్తన్ - రాజహంసో నృకశ్రే
ష్ఠః రామః || ౧౧ || రాజహంసో నృకశ్రేష్ఠః కామకలహంసయారితి విశ్వః - సంసదివాన

రసమితా॥ని॥సభాసమితిసంసదభిత్వకురః - నివత్యభువివతర్వా - సామిత్రిణాసమా
శ్వాస్యమానః॥శ్లో॥ కుభేవత్తానివిష్టంతత్వామార్యవిజితేంద్రియమ్ । అనభేభ్యా
నశక్నోతిత్రాతుంధమానిరథాకభిత్వాదినీతివచనైః సమాధీయమానః - కరుణం
సంనిశ్వస్య-విశ్వస్యప్రవంశస్యవ తిరపిసకలలోకనిగ్రహానుగ్రహనకుభోకపీత్య
భాః - సఃరామవిభురోవిశ్లిష్టస్సకావ్యలాపీత్ విలలాచ॥ ని॥ విభురంప్రీత్య పేలేస్యా
తగ్రప్రవిశ్లిష్టయోరపీతివైజయంతీ॥౧౧౦॥తత్ప్రకారమేవాహ॥జ్జిఇతి॥ తత్ప్రజ్ఞానేన
ప్రకారేణేత్యభాః - ఆత్రభవతీమాజ్యాసీరాత్రభవతీవ్యాఖ్యారాజనకస్యరాజ్ఞా
యజ్ఞేతరణేనిమంధనదారువిశేషాత్ - నిఖాల్నిహ్వా లేవేర్యువమా - ఏతేనవరకు
వతిప్రరాత్నకుయోనిజత్వంచసూచ్యతే॥ః॥ఘృత్విహ్వలేఅపిశిఖాంధ్యకురః - ధరణీదే
వ్యాః హలముఖాకృష్టాయాః పూజేవ్యాః గిరాయగిరకాలేనజ్జేప్రాయజః పూజ - తథా
కునోఃవైవస్వతకునోఃవంశేకులపకలలోకశ్లాఘ్యభిరభావః - వధూః సుషాదశరథ
కుహారాజసేవ్యితిభావః - యద్వావధూజాః యాత్ర నభితిశేషః - ఆభవత్ జాతా॥ని॥ వ

మిత్రిణాసమాశ్వాస్యమానస్సకరుణం నిశ్వస్యవిశ్వస్యవ
తిరపివిభురోవ్యలాపీత్ ॥ ౧౧౦ ॥ ప॥జ్జేతదత్ర భవతీజన
కస్యయజ్ఞేదేవ్యాశ్విరాయధరణెరరణేశ్శిఖేవ । వంశేకునో
రపివధూరభవతి-మన్యద్రామస్తథాపివిధినారచితోవిరా
మః॥౧౧౧ ॥ వ ॥ యతోముక్తాభవతియత్ర సేమీరసూ
మోర్మాలంసలోపినవసేతునిబన్ధనాయ॥గూరేవపావకశ

భూర్మాయాసుషాచేత్యకురః - అన్యత్కముత్పత్తిగృహప్రవిష్టగృహయోరత్యంతర్జ్ఞా
భ్యోష్టావక్ష్యమన్యత్కముపి నాస్తీత్యభాః - రామ ఇత్యాత్మనిదేశః - అఖండితకు
హ్వస్వోత్తనార్థః - విధినాదైవేన॥ని॥ విధిర్విధానేదైవేచేత్యకురః - విగతారామసుం
దరీయన్యవిరామోవిగతభార్యః - రచితః కృతః దైవయోగసానకస్యాపిలంఘనీయఇతిభా
వః॥ని॥ సుందరీరకుణీరామేత్యకురః - వసంతవిలకావృత్తిం.....

౧౧౧॥ యత్నఇతి॥ యత్రశోకజలభాసమీరసూమోహమమతేయర్షిఉల్లం
ఘనోర్మాయాః ముఖావ్యభోభవతి - యేనరీతుంశక్యోనభవేదితిభావః - తథానలోపి
ప్రసిద్ధిగేతునిమాతాపినవసేతునిబంధనాయనాతనసేతునిమాతానా - నాలంసవ
ర్యాస్తః - సోపితరణోపాయకరణసమభోజనభవతీత్యభాః * నకున్వస్తీత్యాది
నాచతుశ్చేతథాపావకశరశ్చాగ్నేయాస్త్రామపిదురేతతతలభితిశేషః - సోపేతనం
శోషయితుంశక్తభిత్వర్థః - తత్తస్మాత్తారణాద్దురతిక్రమమస్తరోయంవతామా
నః - తవశోకజలధిః త్వన్నిమిత్తకాయంశోకసాగరః - శేవోపాయేనలంఘనీయః ఉక్తౌ
పామైః ప్రసిద్ధాః వస్తరీతుంశక్యః - ఆయంకునశేనాఘృహయేనతరీతుంశక్యభిత్వే

ఇతి-అతః పూర్వమానా త్ర సద్ధాణవాదస్యాధిక్యకథనాద్వ్యతిరేకాఽంకారః *
 ఉపమానాద్యద్యగ్యగ్యతిరేకస్సపివసఇతిలక్షణాన్వృత్తంపూర్వవత్ ॥౧౧౨॥ ఇతీ
 ఇత్యేవమాదిపరిచేవమానంవిలపంతం ॥ నివిలాపఃపరిచేవమిత్యుక్తు రతి - ససంక్రీరా
 మంవిదితాసురమాయావిశేషః-విజ్ఞాతరాక్షసమోహనవాప్యపగవిశేషఃవిభీషణస్సమా
 గత్యసన్నిధింప్రత్యాగత్య-చేవస్వామిక్రీరామభవతోపిమాయానియంతఃపరమ
 పురుషస్యాపీతిభావః-అస్థానేఅశోచనీయస్థానేసీతావధస్యమాయాకర్త్యాపితిభావః-
 కమణంవరి-కరుణశబ్దాదత్-ఇదమేతదగస్థాంతరంగశాభేదఃకించి కథాం-దురదా
 చోపన్మత్వేనవతితత్వమిత్యుక్తాః-కెంతునిరంతరాయంనిర్విఘ్నంయథాతథామఖ
 నిర్వతానామస్యవిజయహేతుసత్రనిష్పాదనాథాం-పురందరాదిజాగ్రద్రజితాక్య
 తమావరితృ-ఏతత్పూర్వపథరూపకృత్యం-కృతకంకృత్రిమం-అనత్యమేవేతియావత్.

రోదురతిక్రమాయంతలే- నశోకజలధిస్తవలజ్ఞసీయః ॥
 ౧౧౨ ॥ X ॥ ఇత్యాదిపరిచేవమానమేనంవిదితాసురమా
 యావిశేషోవిభీషణస్సమాగత్యచేవభవతోపిమిదమస్థానే
 కరుణకువస్థాంతరంగిరస్తతాయంమఖనిర్వర్తనాయపురస్తరా
 రిణాకృతంకృతకమేవైతదవధారయధారయకునసిధైర్య
 మిత్యభిధాయతద్యథాయపురోధాయలక్ష్యణం తస్మా
 చేవనికుమ్భిలాంబలైస్సహూవరురోధ ॥ ౧౧౩ ॥ వ ॥
 హరికులారవతశ్చలిస్తతోగిరిదరీకుమారాదివశేసరీ । అవ
 రిపూర్యరుషాహవమాహవదంవిదధేబలశాసన శాసనః॥

అవధారయజానీహి-అతఃకునసిధైర్యంనిర్వికారత్వం-కునసోనిర్వికారత్వంధైర్యం
 సత్త్వపిహేతుఃపృథివరీకాః-ధారయస్వీకుర్వీత్యేవమభిధాయఉక్తాః-తస్యేంద్ర
 జితవధాయసంహారాధాంబల్యైరంపురోధాయపురస్తరా-౧త్యతత్త్వజాచేవతస్మాదామ
 జేనికుమ్భిలాంబికుంభిలాభిష్ఠానంబలైర్వాసరివైన్ద్రస్యహడివరురోధనిరుద్ధవాన్ ॥
 ౧౧౩॥ హరితి ॥ తతఃఉపకాంతరం-సప్రసిద్ధఃఖలంనామదానవంశాస్తీలిబలాశా
 నఃఇంద్రఃతంశాస్తీలిబలాశాసనశాసనఃఇంద్రజిత్ * ఉభయత్రాపికర్తారీలుక్ట-
 హరికులారవతఃకపిస్తైర్యకోలాహలాధ్యేతోః - గిరిదరీకుమారాదవర్తతగుహగోళ
 కాత్ - శేసరీసింహాభవవలితోనిగతస్సక-రుషాహవదంకుదాకృతామషే
 ణాసకుంతాజ్ఞహూత్యస్మిన్నిత్యాహవఃయగః * ఋషోరవితిజుహూతేరప్రత్య
 యేగుణాచేతాతమపరిపూర్యఅసమాప్త్యైవ-అహూయంతేతత్రపోస్మిన్నిత్యాహవం
 యుదంచకార * ఆభియుద్ధభిక్షాయతేరాజ్ఞుర్వాప్యప్రత్యయః-సర్వప్రసారణః॥

ని॥ ఆహవస్సుం గతే యాగ ఇతి విశ్వః - విదధే చ కార - శ్రుతవిలంబితం వృత్తం॥ శ్లో॥ శ్రు
తవిలంబితమాహవస్థాభరామిలయ తాత్॥ ౧౧౮॥ వాతూల ఇతి॥ తతః తదనంతరం మా
యాం వరవ్యామోహకాభ్యాపారం వేదీతి మాయామిత రావణసుత ఇంద్రజిత్ - తూలా
నాం వాతూలో వాతసమూహ ఇవేత్సుపమా * వాతాశ్చేత్యాల ప్రత్యయః - రణాజిరే
రణాం గతే॥ ని॥ అంగణం చ త్వరాజిర ఇత్యమరః - వానరాణాం విద్రావయతీతి విద్రావ
ణః నిరాసకః అభవత్ శరవక్షేణవానరాకాం దీప్తి కావచకారేత్యణః॥ ౧౧౯॥
అనువదమితి॥ అనుపదమనంతరం - అనీకౌస్తభనేవానర సైన్యవిధారణే సంరంభః కౌ
పసంక్రమో వాయస్యతం॥ ని॥ సంరంభస్సంక్రమేకోవ ఇతి శబ్దాణాం వః - సంవతకా
సమయదుదాంతం ప్రశయకాలోఽభ్యుపగమి॥ సంవతకః ప్రశయః కల్ప ఇత్యమరః - కృ
తాంతం యమమివ స్థితమిత్యవమా॥ ని॥ కృతాంతాయమసిద్ధాంతావిత్యమరః - స్యంద
సగతౌరథాపూర్ణం సంక్రందనజితమింద్రజితం గంధవహనం దశస్య హనుమతః స్సం

౧౧౮॥ వ॥ వాతూల ఇవ తూలానాం వానరాణాం రణాజి

రే॥ విద్రావణస్తతోమాయా విద్రావణసుతోభవత్॥

౧౧౯॥ గ॥ అనువదమనీ కౌస్తభనసంరమ్భసంవర్తనమయ

దురాస్తంకృతాంతమివ సమావతంతం స్యందనగతం సంక్ర

ందనజితం గంధవహనస్సంద్భవతీ సామితిః ప్రవతికాభ్యుదిత

శరధారశ్మతధారపాణిరివ జంభమసంభయత్॥

౧౧౬॥ వ॥ వికస్వరమదోత్కంఠం ప్రచురవీరవాదోఽభ్యుప

వతత్త్రిటితకజ్జరటంప్రతిహతాస్త్రమస్త్రేణ వ॥ జగ

భవతీ - సక్రంధారూఢః సామిత్రిలక్ష్మణః - ప్రవతికాః ప్రయుక్తాః నిగతాస్త్రాః శ
రధారాశ్మరవరంపరామేన సతతోక్తస్సక్ - జంభంజంభాభ్యుమసురంశతధారం వానా
యస్య శతధారపాణిరింద్ర ఇవేత్యవమా * ప్రచురణోదేహభ్యః వతే నిహసన్త మాభ
వత ఇతి విష్ణుయావరనివాతః॥ ని॥ శరకూటిన్వరుశ్శంభురితి వ్యామేష్యమరః - అ
స్తంభయతోఽపరురోధ * స్తంభురోధన ఇతి స్తంభుధాతోఽపి జంభాల్లజ్ఞే॥ ౧౧౬॥ వి
కస్వరేతి॥ వికస్వరః వికస్వనశీలః ప్రతిపదం ప్రవధకమాన ఇతి యావత్॥ ని॥ వికాసీతు
వికస్వర ఇత్యమరః * ఘోషానవికసోవరజితివరచ ప్రత్యయః - తేన మదేన దర్శిణుడ
త్యటముత్రిక్తం - ప్రచురవీరవాదైః ఛింది ఛిందీ త్యాదిప్రభూతవీరాలాపైరుద్భటము
జ్జృంభితం॥ ని॥ ప్రభూతం ప్రచురం ప్రాజ్యమిత్యమరః - పతంతః పతమానాః కృతాః త్రు
టిరాః ఛిన్నాః కంకటాః ఉరశ్శుదాయస్త్రికాంతం॥ ని॥ ఉరశ్శుదః కంకటక ఇత్యమరః - త
థా అస్త్రేణ భిన్నాస్త్రేణిర్యథాః - ప్రతిహతాని ప్రతిరుద్ధాని నిస్త్రాణి యస్త్రికాంతం

తథోక్తం - జగత్ప్రయభయాపహంత్రై లోక్యభయంకరం-శుభావహమితిపాశే
 మ్రలోకకంటకస్వేంద్రజితఃవినాశ-శేతుత్వాన్ముఖకరం-జయవరాజయదూరశః
 చరంతవిషయంతుల్యబలత్వాదితిభావః - అతఃపదారుణంపరస్పరభయంకరంరణః
 కలహాని॥అస్త్రేయాంసమరానీకరణాఃకలహవిగ్రహవిత్యమతః- తదాతస్మిన్
 మను-ఉభాసామింద్రజితౌభిభావశ్చగజావివతితేనకుఃచక్రతుః-ఉవమానాలం
 కారణోపసృష్టివృత్తం॥౧౧౨॥ శతధారే॥ అథానంతరందాశరధిఃదశరథపుత్రో-
 త్సుః * అశ్వజ్ఞానమరేయుద్ధేశతధారకతోరశ్చైఃకతోరవప్రా యుధతీష్టాస్త్రైః
 విశ్లేపైర్వాజైః-శరాస్తగుణమింద్రజితౌము-కజ్యాం॥ని॥గు-స్తావృత్తికద్వాదిజ్యేం
 ద్రియాముఖ్యతంరుష్విత్యమరః-శతధాశతప్రకారేణశతశకలితమిత్యధః-వి
 చయ్యకృత్వా * త్యపిలఘుపూర్వాదిత్యయా దేశః-విబుధేశజితమింద్రజితమపిహత
 సారధింవిదధేచకార॥ని॥సూతఃక్షత్రాచసారధిరిత్యమరః-తోటకవృత్తం- తోటకేస
 ఇతిఘం॥శ్లో॥ ఇహతోటకమంబుధునైఃప్రమితమితిలక్షణము క్తంవృత్తరత్నాకరే॥

త్రైయభయావహం జయవరాజయాగౌచరం వితేనతు
 రుభావిభావివతదారుణందారుణమ్॥౧౧౨॥ శ్చ శతధారక
 తోరశ్చైర్విశ్లేపైశ్చతధావిరచయ్యశరాస్తగుణమ్ । విదధేవి
 బుధైశ్చజితంసమరేహతసారధిమవృథదాశరధిః ॥ ౧౧౩ ॥
 చ ॥ యదువితమశూమామాయాశీలస్యయద్భుజశాలినస్స
 దృశకుథవాయుక్తంనక్తంచరేంద్రసుతస్యయత్ । శతమ
 ఖజితశ్శౌర్యం యద్వాసురూవమథాత్మనస్తదకృతరుహ

౧౧౩ ॥ యదితి ॥ అశూనికృత్తుగుణోహతసారధిశ్చేర్యాశ్శౌర్యం మాయాశీలస్యచ
 రవాప్తాహకవాపారాచరణతస్సరస్యయత్కృత్యముచితమగుణంతథాభుజశా
 లినః-వాహుతరాక్రమశాలినఃయశస్సృశంసమానం-అథవేలివహంతరే-నక్తంచరేం
 ద్రసుతస్యనకలలోకజైత్రరావణతనయన్యయన్యక్తంఅహం- అథవేలివాక్యా
 రంభేశతమఖజితఃఇంద్రజితఃఅత్తనస్త్వినయచ్చ॥ని॥వాస్యాద్వికల్పోవమయూత
 వాకో-చసముచ్చయిఇత్యమరః- శార్యలశూరత్వంఅమరూపంసమథంతత్కృ
 త్యంతౌర్యంచరణేమగోషేణామండఃమహారోషాక్రాంతఇత్యర్థః- మండోదరీ
 తనయఃఇంద్రజితఃఅకృతకృతవాక్-కృష్ణఃఉజితజ్జేతనాదిభ్యస్తథాసోరితిసేవోలు
 క- మాయాశీలత్వాదిగుణసంపన్నన్యన్యయన్యయన్యనితంతత్సమపిరణపాండిత్యమ
 కరోదిత్యధః-హరిజీవృత్తం॥శ్లో॥సరయుగహస్తైస్సాస్త్రాస్త్రాగౌయదాహరితీతదే
 తింక్షణా- అతవివాద్యపాదేద్వితీయయతిస్థానేఅవదధ్యత్యాభ్యమకృతకృతయ

హ్యలంతారికానకు మృణుః॥శ్లో॥ కుశ్రచిత్పదమధ్యేయితిమివృంతిసూరయః । య
దిపూర్వావరాధాగౌసన్యాతామేకవణిగావితలకపచనకుపి సమాధాతుంనశమ్ను
యాత్తథాపి ॥ నతుప్రతినివిష్టమూఖిజనచిత్తమాధాత్తుదిత్యాదిమహాకవిప్ర
యోగదశకానాదవోషనిరంకుశాఖిలుకవయస్సర్వవధికావంతి॥౧౧౯॥వీరమితి॥
స్వప్తిభా॥౧౨౦॥ అనువదమితి॥ అనువదమనంతరం-విభీషణేఅభిషేకనవతిసేన
యాఅభిగమనవతిసతి॥ ని॥ యశ్చేనయాభిగమనమశాతపథిషేకనమిత్యమరకః - స
త్యాపాశేత్యాదినాసేనాశబ్దాద్విష్టాదిమూలిభ్యాసేనచాభ్యాసస్యేతిసకారస్యపత్వం-
భీషణేనభయంకరేణ అవినీతేనమన్వినీతేనతేనేంబ్రజితామక్షాంప్రయుక్తాంశక్తిం
కయ్యధవిశేషంఅధికచంద్రేణవాణవిశేషేణదారయకవిభిందక-అమృష్యఇంద్ర
జితఇదమదసీయంత్యదాదీనిచేతిస్పృధనంజ్ఞాయాంస్పృధాచ్ఛః - అవినయంద్వీనయం
సోఘమపారయకఅశబ్దవక - అమృషాదులః ప్రాధావిష్టస్సామిత్రిలక్ష్యణః.

మందోమందోదరీతనయోరణే॥౧౧౯॥ X॥ ఏవంమందోద-

రీతనయస్యలక్ష్యణేనపాకంయుధ్యమానస్యత్రిదిసానివ్యతీ
యః ॥ ౧౨౦ ॥ X ॥ అనువదమభిషేకనవతిభీషణేతే

నావినీతేనభీషణేనవిముక్తాంశక్తిమధావంద్రేణ దారయ
న్నపారయకసోఘమదసీయమవినయమమృషాకులస్సా

మిత్రిరమౌఘంమాఘవతేమముఞ్చదస్త్రమ్॥ ౧౨౧॥ వ ॥

వతతిస్త్రతత్ప్రభమస్త్రముజ్జ్వలంసశిరస్త్రమింద్రజ

యినశిరస్త్రతః । అనుపుక్కువృష్టిరనఘాదిసామకభా

అమౌఘంశస్త్రశిరచ్ఛేదకమిత్యధాః- మాఘవతేమంగ్రంశస్త్రేదమిత్యణ్-అస్త్ర
మమంచత్ప్రాయుజ్జ॥౧౨౧॥వతతితి॥ ప్రభమమదాఉజ్జ్వలంచీతంతత్ప్ర
సిగ్ధమస్త్రమంద్రాస్త్రంవతతిస్త్రస్యపతర్-ఇంద్రజితీతేశః* లటస్త్రఇతిథా
తోఃఘాతాథేలట-తతఃఅస్త్రపాతానంతరం- సశిరస్త్రంవశీకణ్యమింద్రజ
యినశిరఃవతతిస్త్ర-అనువశ్చాత్-శిరఃవతనానంతరం॥ని॥వశ్చాత్సాదృశ్యణారనిస్
త్యమరః- అనఘానిమస్తా॥ని॥దుఃఖేనోవ్యసనేష్వఘమిత్యమరః-దాగ్ధిదవంకః
స్థానంయేషాంతేదివాకసోదేవాఅశ్వస్యమనరాదిర్వాత్సాఘాఃద్వితీయే॥ని॥ త్రిదివం
స్యగోంతరిక్షేచేతివిశ్వ-తేషాంభువృక్షుః॥తదవవజీశప్రసూనవకామిత్యగ్ధ-
వతతిస్త్రాపాతానంతరమమరాదియోఽతాంరావణాంతఃపురస్త్రీణాంబాష్టవృష్టిసే
త్రాంబువకాంవతతిస్త్ర-అత్రపూర్వపూర్వస్యోత్తరోత్తరంప్రతిశేతుత్వాత్తారణ
మూలంబంశాః॥పూర్వపూర్వప్రతియథాశేతుస్యామత్తరోత్తరం- అతఃకా

రణమాలాఖ్యమలంకరణముచ్యత ఇతిలక్షణాత్ - మంజుభాషణీవృత్తం || ౧౨౨ ||

శ్రుత్యేతి|| సుతస్యశక్రజితః ఇంద్రజితః నిభనంపురణలక్ష్మత్యానరతుః పరేరావణ
స్య-సమస్తంముఖందశాపిముఖానీత్యధః- శోకేనక్లాంతంపరిమూలంనిశ్చలదీర్ఘ
ష్టనిశ్శాస్త్రిసకృత్ అశ్రుపూరభరితంబాష్పప్రవాహపరిపూర్ణకంక్రందదామ్రోశంబ
భూర్ధారిచపూరితిముఖమారుతానుకారిశబ్దః - అభేదివాక్యారంభే- కౌపిన్ శత్రుక్య
కామకారేణునఃప్రజ్వలనంకౌప ఇత్యుక్తలక్షణేన ప్రాధేనవిపాటలమత్యరుణంచ
రుటితితాఃవక్రీకృతాః భూవల్లదాయస్యతత్తథాక్రంతం - పృతానివిఘాణకానాన్వ
తులాలాకారాణిచూక్షణానియస్యతత్తదస్థానంత్రేని-పీడితాః ఘనాలంబమానాశ్చట
స్థాలభరోష్ఠాయనస్థతత్తథాక్రంతం- అట్టహసితేనఅతిశయితహసేనఉద్రిక్తముద్భటం
చ-జ్ఞేహితం అనేషాణిరావణముఖానికరుణకౌరసానుభావవిజృంభితౌన్యభావ
నిత్యధః-అత్రక్లాంతర్యాదీనామనేకగుణానాంసముచితత్వాన్వస్తువృజ్జాలంకా

వృవృష్టిరమరారియోపితామ్|| ౧౨౨||వ|| శ్రుత్యాశక్రజి
తస్సుతన్యనిభనంశోకేనరతుఃపరేక్లాంతం నిశ్చలపదశ్రుపూర
భరితంక్రందవృపూతాగ్రిచ | కౌపేనాభవిపాటలంద
మటిలభూవల్లి వృత్తైతదంజజ్ఞైదప్తమమోష్ఠమట్టహసితో
ద్రిక్తంసమస్తంముఖమ్|| ౧౨౩ ||X|| అనంతరమవక్రాం
తానుషుపురందరారిముఖేషునందనేషువినిహితేషుకుక్కు
కణాదిషుభౌత్యమవిధ్వస్తేషుప్రహస్తపూర్వేషుసచి
వేషువ్యాపాదితేషువిరూపాక్షుత్ప్రభృతిషుసేవాపతిషువికీ
ర్ణేభవతినిఖిలేబలేసమస్తతఃకరుణవరిహరితపారవధూజన

గః|| గుణక్రియాయాగవన్యంసమచ్చయ్యితిసామాన్యలక్షణం-కాదూకాలచీక్రీడితం
వృత్తం|| ౧౨౩|| అనంతరమితి|| అనంతరంశోకరాద్రసావేశానంతరంవిక్రాంతేషు
మహాశూరేషు|| స|| శూరోవీరశృవిక్రాంతజిత్యురుః-పురంసరారిప్రముఖేషుఇంద్ర
జిత్పృముఖేషునందనేషుపుత్రేషు-అవక్రాంతాసుషునిగ్గళప్రాణేషుమృతేషుస
త్స్విత్త్యధః|| స|| పుంసీధూమ్నస్సవఃప్రాణాశ్చత్యురుః - మంభకణకాదిర్యేషాం
తేషుఉదీశజ్ఞేనమహూదరాదయోగ్యహృంతే-త్రాత్యుషుసహూదరేషునిహితేషునష్టే
షుసత్పు-ప్రహస్తపూర్వేషుప్రహస్తపూర్వేషుసచివేషుకుంత్రిమవిధ్వస్తేషుమారితేషుస
త్స్విత్త్యధః-విరూపాక్షుత్ప్రభృతిసేవాపతిషువ్యాపాదితేషువినిశితేషుసత్పు- నిఖిలే
బలవతిబలేనైన్యవవికీర్ణేభవతిమిత్రేవిధ్వస్తేసతి-లంకాయాంసమంతతఃసర్వత్ర
కరుణచరిపూరితఃశోకవరిపూణోయఃపారవధూజనఃపట్టణస్త్రీజన్మతస్యపరిదేవ

నైర్విలాపైః శత్రుం గాయము ద్రిక్తాయంతర్భుయిష్టాయాం న త్యామిత్వభాః - ఆ
తలకాతిశయేన అపహ్నయిస్తేన్వనరోషణోరోషవాక్శక్యధిమందాభేభ్యశ్చేతియు
చ-రావణితత్తుణంతర్హిక్షాక్షణే ఇహ్వాకునాయకస్యశ్రీరామస్యదయిరాంభార్యాం
ధరణీసుతాంసీతాంజిఘాంసుహృంతుమిచ్ఛుః * హంతేస్సన్నంతాదుప్రత్యయః -
అంతిగతమంత్రితానమివ స్థసనివేసనివార్యమాణఃనవైతన్నాప్తయ్యమితినిఘోష
మానః-తథాసారథినావిధినాచచోదితఃప్రేరితోరథోయస్యనతథోక్తః- దాశరథివజ
యేవిహితసంగరఃకృతప్రతిజ్ఞస్పృ- సంగరాంగణంరణభువంతవతతారప్రవివేశ||
ని||అథప్రతిజ్ఞాబిజ్ఞాన-సంవిదాపత్సనంగరఇత్యుభయత్రావ్యతిరః||౧౨౪|| ఘో
షాదితి || కోపాత్సమరాభినివేశాద్ధేతోః-విఘ్నాఃఆయోజయగ్వాతోమరానండవి
శేషాః-శంతాఃప్రాసాదప్రయోగగుడాశ్చాపాఃకాముకాఃకాశి అశుగాఃబాణః

పరిచేవ నో తరణ్ణయాంబద్భా-యామాతద్భా-తిశయ
రోషణోరావణస్తన్నమిత్వోకు కులనాయకదయితాం
ధరణీసుతాం జిఘాంసురన్తికగతమంత్రితా నివార్యమాణ
స్సారథినావనంచోదితరథోదాశరథివజయేవిహితసజ్జరన్స
ద్ధాంగణమవతతార||౧౨౪||వ||కోపాదసౌపరిఘతోమర
కున్తయష్టిచాపాశుగద్రుఘణశక్తికృపాణపాణిః||ఎకోప్య
నేకముఖభాసూతయానబన్ధులోకోయథాసమితిలోచన
గోపరోఘాత్||౧౨౫|| వ||అలత్యుతసరక్షసామధిపతిఃకృ
పాణంముహుఃప్రసహ్యవివిచితయి|| ప్లవగమణ్డలీమారి
షు | అయంతపతవాయమిత్వభిసమోకమేక్షకశోవరానివ

ద్రుఘణాఃముగ్ధరాఃశక్తయఃఅయథవిశేషాఃకృపాణాఃఖడ్గాశ్చపాణిమయస్యనతథా
క్రూరాసారావణి-వికాసకలవినాశాత్సహాయశూన్యోపిఅనేకముఖానిబాహవశ్చయస్య
నతథోక్తః-తస్యభావస్తతా-తయోహేతునాసంబంధులోకోయథాబంధుజనసహితఇ
వేత్యుత్ప్రేక్షా||ని||లోకస్త్రుభువనేజనఇత్యుభయభావహ్యయధాశబ్దావిదిదండి- స
మితియద్ధేలోచనశూచరఃప్రత్యక్షేఘాదిత్యభాః-వాసరాజమితిశేషః - వసంతతిల
వావృత్త|| ౧౨౫ || అలత్యుతతి || సరక్షసామధిపతిఃరావణఃప్లవగమండలీనాం
వానరసముహానాంహోమూరస్సు-ప్రసహ్యబలాత్కృపాణంచంద్రహసం-ముహుః
పునఃపునఃనిఘాతయఃప్రవతయః-విదారణాధామితిభావః - తవాయమేవస్తథా
తవాయమిత్వనేనప్రకారేణభిసమోకంయుద్ధఇత్యభాః- విభక్త్యభేదవ్యయోధా
వఃఅమరవారవాశ్చప్రవానిసురసుందరీణాం సేక్షకఃప్రత్యేకంవరాప్రియ

తమా వినిది కాశని చలలక్ష్యతేమ్యతేమ్యేహా పునీవ్యవ్రతం॥ ౧౨౬॥ తతః గమితి॥ త
తః గంతస్మి కామణీ అత్యంతసంయోగద్రవీతీయా అమృతహిణీనామ సేకామృతహిణీసంఖ్యాన్య
కానాం వానరాణాం అమృతహిణీనంఖ్యాతు ॥ శ్లో॥ ప్రయతంతనవసాహస్రం పంచాశ
త్రింశతంభటాః! పాదాత్పంక్తిసాహస్రం కుటుంబదశవాజినః॥ ఏకమింశతిసాహస్రం
శతానామ ప్లవస్తతిః । ద్విరదాస్యందనాయత్ర సామృతామృతవ్యతేజురీత్యమృతహిణీ
సంఖ్యామామయః - తథాచమహాభారతే॥ శ్లో॥ ఏకోరథోగజ్జక్తృకౌసరాః పంచవదంత
యః॥ త్రయశ్చరథగః పక్షైః పత్తిరీత్యభిధీయతే॥ పత్తింతు త్రిగుణామితాంవిదుస్సేనా
ముఖింబుధాః ! శ్రీణీసేనామఖాన్యకౌగుల్మ ఇత్యభిధీయతే॥ త్రయోగుల్మగణానా
మవాహినీతుగణాస్త్రయః॥ స్వతాస్త్రిస్త్రవహిణ్యుపుతనేలివిచక్షతైః ॥ చమూ
స్తప్తతనాస్త్రిస్త్రకృష్ణస్త్రిస్త్రస్త్యసికినీ! అసికినీందశశుకామూహురయోహిణీంబుధా
ఇతియథాహామరసింహః॥ ని॥ ఎతేభ్య కరథాత్యక్త్వావత్తిః పంచవదంతికా । వత్సం
స్త్రైస్త్రైగుణైస్సరైః క్రమాదాఖ్యాయథోత్తరం॥ సేనాముఖిం గుల్మగణావాహినీపు

విద్వత్సమమరవారవాక్యభూషణమ్ ॥ ౧౨౬ ॥ ౫ ॥ తత్త్వం

మహాహిణీ నదీతరువమతి పరుషైర్విశిఖైః కేతనంవిరళిత

మర్త్యస్థానీక్యతదన్వాననుశ్రుధారావిదారితసారథిమతివి

స్వయస్థీయకరలాఘవరాఘవానుజమహర్షవేగముక్తయా

శక్త్యాముహూర్తమేవమూర్ఛామీలితముపరాగభవక భా

ధరమాత కాన్యాయతీ ధానవతిః॥ ౧౨౭॥వ॥అలోక్యదూన

తనానమః | అనికనినశానీకిన్యక్షోణాణ్యనంపదీతి-వియోభేనవిధ్వంసనేనకండళిత-
రుపంసముత్పన్నకోపమత ఏవాతితరుమైరత్యంతఃతైఃవిశ్రాంతైఃకేతనంవిదళి-
తంవిగళయంతంకతారిక్షక-అధఃపంక్త్రేణవాణవిశేషేణనికృత్రంఛిన్నంధమరేన్య-
తంధనువశ్యేత్యనజాతశః|| ఆస్తధారయాశరవరంవరయానిధారేతిపాతే-ఖడ్గధా-
రయావిదారితోవిదళితస్పూరణిరేన్యతం-విస్తావయతేవిస్తయనీయంశక్యత్యతుల్ల్య-
టోపముగనితికతాగ్రసీయప్రత్యయః-అతివిస్తయనీయమత్యాశ్చర్యకరంకరలాఘ-
వంహస్తపాటవంయస్యతం-రాఘవావజంబత్సంయమాతుధానపతిఃరావణః-అమర్-
వేనేనక్రౌధరయేణముక్తయాప్రయుక్తయాశక్త్యామయమాయానిమోతశక్త్యాఆ-
యభేన-కశాధరమిండుం-ఉవరాగౌరామల్పగ్రహగ్రాసజ్జవేత్పుపమా|| వి|| ఉవరా-
గౌగ్రహేరామల్పగ్రస్త్యైర్వింహావభాక్తిచేత్యమరః-ముమూత్సామల్పకాలమేవ|| ని||
ముమూత్సామల్పకాలేస్యాన్యతీకాద్విరయేపివేతివైజయంతీ-మూర్ఖయామోహేనస-
మీరితంపిసంజమేవసమతథా-తస్యేవరమపురుషాంశ్యాదితిభావః-ఆతథా

సచ కార-శక్తిప్రయోగేణలక్ష్యమమూర్ఖయదిత్యధాః||౧౨౭|| అతోశ్యేతి || సరా-
మఃపుడిహృత్ప్రదేశే-శక్తిఘాతాత్ శక్తిప్రహారాద్ దూసంపరితప్తం * మాజ్ఞేప
రిరావతిభాతోఃసిన్ధుతకారస్యనకారః - అనుజంబలక్ష్యమలోక్యశోకేనవిషాదేన
సుతరామత్యంతంవిధహృదయోవిడళితాంతరగస్పృహ - అధశోకానంతరదూషేన
క్రోధేనచాపంకుండలయాంచకార-అకణాకషణేనవలయీచకారేత్యధాః-
తథావిధాతావిధిరపిలంకావతేఃరావణస్యలలాటలిపింజయుర్విజాయకఘోషః
క్షురవిన్యాసంకుండలయాంచకార - యథాలిఖితాధికాక్షురనిరసనేశుండలనాంకు
ర్వంతిలెఖికాతద్వదిత్యధాః - శ్రీరామసమరసంరంభందృష్ట్యా రవణస్యమృత్తుర్
స్సనిహితోఽభూదిత్యధాః - అప్రచాపలలాటలిఖ్యః కేవలప్రస్తుతత్వాన్నిత్యమో
గిరాభేదః||౧౨౮|| అవకీర్త్యతి||వ్యాఖ్యాతమేతత్|| ౧౨౯|| వలయితేతి|| అమృషవ
తిలక్ష్యనిప్రహరాల్లోకావిష్టే-అరవివలయితంకుండలీకృతం||త్రంజితృజ

మనుజంహృదిశక్తిఘాతాచ్ఛోకేనవిధహృదయస్సుతరాం
సరామః||కౌపేనచాపమథకుండలయాంచకారలక్ష్ణావతే
రపిలలాటలిపింవిధాతా||౧౨౮|| వ||అవకీర్త్యదాశరధిరశ్రు
ర్మురైరనుజంపులస్త్యతనుజంచశరైః | యుగవద్వ్యథా
త్కరుణవీరరసోయుధిశోకహర్షశబలంచబలమ్|| ౧౨౯ ||
వ||వలయితదిత్రచాపవతివారితవజ్రీముఖేవిస్ఫుజటరాఘ
వేవిశిఖవర్షమమర్షవతి|అరిషునకశ్చిధవ్యధనివృత్యగతస్సమ
రాదమరవిలాసినీషునవకాచిదలబ్ధవరా||౧౩౦|| గ|| అయం

సకంఠాపంజస్యాస్తీతితథోక్తే-అకణాకృష్టకాముకాకృత్యధాః * యద్యపిచక్ర
ధారణాన్తత్వధీయవిధికమధారయాన్తత్వధీయప్రత్యయప్రయోగంసహంతే
వ్యాకరణపారీణాతథాపి-త్వగుత్తరాస-గవలీకునిత్యకామిత్యాదిమహాకవిప్రయో
గదశానానైదోషవిమతమాధ్యయం-వారితవజ్రీముఖేనంస్తంభితరావణే-రాఘవే
శ్రీరామేవిశిఖవక్షాంశరవృష్టింవిస్ఫుజతిప్రయుంజానేసతి-అథానంతరంఅరికుశ
ప్రమమధ్యేకశ్చిదపిరామసశకురాద్యథాన్నివృత్త్యనగతఃకింతుసర్వేపిమృతాఇ
త్యధా-తథాలకురవిలాసినీషుసురసుందరీమఃచశౌకషలసేత్యాదినాఘమగ్నిత్య
యాః-కాచిదేకాపిలిలాపినితలబ్ధవరాల్పప్రాప్తియతమానాభూత్-శ్రీరామకాణి
హతానాంసర్వేషామపిస్వలోకప్రాప్తిసంభవత్సర్వాతపీన్దర్గప్రియస్సంప్రా
ప్తవరావేవభూపురిత్యధాః||౧౩౦||అయమితి || కించేతివాధాః- అయందాశరధిః
శ్రీరామఃపుష్పయాపిపూర్వమేకవారమునీతర్వాదివిధావః-వాక్యంకారేణ -

యధికాండః.

అంజనాసు లేసహి మామత్మాసమా నీతః జాంబవన్ విదేశాత్ప్ర త్యానీతః యోగ మహీధరః
 జీవధివర్తతః శస్త్రోపధి నాం సంబీవకరణీప్రభృత్యోపధి విశేషాణాం విధి నానుషేణ ప్ర
 యుక్త చికిత్సయా లబ్ధజీవితస్య పునర్లబ్ధిప్రాణస్య సమాక్షేషేణ గాఢానింగనేన యత్సు
 ఖంతేన లీబ్ధమ మౌరధిః సంప్రాప్త వాంఛితః. అపి వస సమీధమానః ప్రసర్థమానః య
 స్సమరకౌతుకో వలంభ సంరంభః కరణ కురూపల ప్రాప్తినంభ్రమః. తేన ఉదంచితాః
 ఉత్పన్నాయే పులకాః గోమాంఛాన్తైః కంఠుకిరావన్తి తా ఆకృతి ర్యత్య సజ్జతోక్తస్థా
 ని || ఆకృతిః కథితా రూపే సా మాన్యవపుషా రపీచి విశ్వః. అధిసంగరం సంకరే-విభక్త్య
 థేకవ్యయీభావః శతక్రతో రింద్రస్య అనుగ్రహ త్వ సాదాత్-నిమిత్తే పంచమి. అ
 మ రాధివసారధి సామాతలి నా ఆనీతం ప్రాప్త మచివిశంకట మత్యంత విశాలం || ౧ || వి
 శంకటం వృక్షుబ్ధుః ద్విశాలం వృక్షులగి మహా విశ్వమరః * వేశ్యా లశంకట చా వితి
 శంకట చ ప్రత్యయః-రథంస్యం దనంకంకటకంకవచ మపి లగ్రహీత్ స్వీకృతవాక్

చపునరజ్జ నానుత సమా నీత మహీధర మహా వధీ విధి లబ్ధజీవి
 తానుజ సమాక్షేష సుఖలబ్ధమ మౌరధిస్స మేధమాన సమర
 కౌతుకౌ వలంభ సంర మ్భోదం దిత పులకకంభు కీతాకృతి
 ద్వాశరధి రధి సజ్జ రమ మరాధివసారధి నా మాతలి నా సమా నీ
 త మచివిశ జీ-టకం శతక్రతో రనుగ్రహ దగ్రహీత్ || ౧౩ ||
 ప || అన్యోన్యస్య సదృశులత్యమిళ సాదాలత్య శౌజ్జీర్యయో
 శ్చస్త్రాశస్త్రినమున్దివత్పులకయోస్స జ్ఞాను యోస్సాహ
 సే | కా లేజీవిత సజ్జ-టేవిహారతోర్ముర్భామ విశ్రావ్య

ఉక్తం వరామాయణే || శ్లో || సహస్రా షేణ కాకుల్ స్థరథో యం విజయాయతే | దత్తస్తవ
 మహావల్లభీ మంచుత్తు నిబహాణే త్యాది || ౧౩ || అన్యోన్యస్య స్వేతి || అన్యోన్యస్య స
 రస్వరస్య సదృశులత్యమిళ సాదాలత్య లాభాత్ * దృశేః క్షణిక్వాదేశః-అల
 త్యం అస్ఫుట దృశ్యం శాంతీర్యం శారద్యా తిరే కౌయయోస్తయోః-శస్త్రైశ్చ శస్త్రైశ్చ
 ప్రహృత్యేగం యథాప్రవృత్తం శస్త్రాశస్త్రి-ఇహ మహావల్లభ రథ రిబ ముద్రీహేః
 సమాసాంత ఇచ్చ ప్రత్యయః-అన్యేషా మపి దృశ్యత ఇతి దీ ఘా-లిప్తద్గప్రభృతీనిచేతన్
 వ్యయీభావ త్యాదవ్యయత్వం - తత్త్రసమున్దివంతః సముత్పద్య మానాః పులకాః గో
 మాంఛాయయోస్తయోః-సాహసే సాహసకృత్యే సలిప్తాఘాయాః అహూ మహాశ్చ
 ర్యం హస్తలాఘవ మిత్యాది ప్రశంసా పరయో రివ్యభాః- జీవిత సంకటే ప్రాణనిబం
 థే కా లేనలి-విహారతో విహార మాణయో రివ హతో రితి సా లే-వియుః సోత్సవో రీష

స్త్రాత్రేపుచ్చాసేతూష్టింసతివతోరిత్యధః - మూర్ఖాసుమోహదశాసువిశ్రామ్య
 తోవిశ్రాంతంఽచ్చతోః - ముఖాః - స్థాతోన్యత్రక్షణమాత్రమపికాలంవృథాస
 యాతవతోః - రఘువీరవజ్జీ-ముఖయోః శ్రీరామరావణయోః - అ
 శ్రాంతమవిచ్ఛిన్నంయథాతథా అసీమానికార్యావోరణః ఆసీన్ - శామాల
 విక్రీడితంవృతం || ౧౩౨ || అథే || అథానంతరమాఖండలవృత్తనిభయోఃసహ
 స్త్రాక్షపృత్రాసురయోరిత్యువమా || ౧౩ || ఆఖండలస్సహస్రాక్షఇత్యువమా
 తయోరుభయోః - రామరావణయోః - అవిశ్రాంతవిముక్తదివ్యాస్త్రయోః అవిచ్ఛి
 న్నప్రయుక్తమహాస్త్రయోన్యతోరభంగురం భంగరహితంయథాతథా వరస్పరమి
 వరాణి అన్యోన్యమహాస్థానానిమాగ్ధయంత్యవిషయంతీలితథోక్తేషు * కతారి
 ల్యుట్ - అభంగురేత్యుత్తరభంజితాసేత్యాదిసామురన్ - మాగ్ధేషుసాయితేషు || ౧౩ ||
 మాగ్ధానాయకాధిపానిత్యమరః - ఆహానేమవిచ్ఛిన్నేషుసత్సు - త్యాదివ్యత్యేతి

విశేర శ్రాంతరఘువీరవజ్జీ-ముఖయోరాసీదసీమారణః
 ౧౩౨ || ౫ || అథతయోరవిశ్రాంతముక్తదివ్యాస్త్ర
 యోరాఖండలవృత్తనిభయోరుభయోరాలూనేషుమార్గ
 జేష్యభజ్జురవరస్పరవివరమార్గజేష్యవద్భిన్నేషుధనుర్గుణ
 వ్యవ్యాహతసహజసాహసగుణాధీనేషుధురీణేషువయా
 నేషునిరపాయసమరాభియానేషునిర్భిన్నేషుసాంయుగీ
 నేరథేవిరైకల్యవిజయమనోరథమజాయితయశోధనమా
 యోధనమ్ || ౧౩౩ || వ || యోగముఖాస్త్రవిరముద్ధరణగు

నిష్కానత్వం-తథాధమమగ్ధేషుచాపమార్జివ్యవచ్ఛిన్నేషువిదళితేషుసత్సు - అవ్యాహ
 తోప్రతిహతఃనహజోనైసగి-కశ్యయస్సహసగుణితదధీనేషుతదాయితేషునత్సు ||
 ౧౩|| అధీనోనిష్ఠుఆయత్యఇత్యమరః-ధురీణేషుధురభరణేషు*భిన్నరవృథురావిత్యత్రయో
 గవిభాగాభ్యప్రత్యయః-యానేషుశ్రీరామరథాశ్వమనిరపాయసమరాభియానేషుసత్సు
 సాంయుగీనేనంయుగేసాధాయద్ధవమర్థఇత్యర్థః || ౧౩ || సాంయుగీనోరజేసాధురిత్యమరః
 రథేరావణస్యందనేనిభిన్నేలితరాంవిదారితేనతి-నిరైకల్యుగైకల్యురహితంవిజ
 యామనోరథోమనోభిలాషోయస్త్రిప్రద్యథాతథా - ఆయోధనంయుద్ధమజాయితజా
 తం || ౧౩ || యుద్ధమాదాధనంజన్యమిత్యమరః || ౧౩౩ || యోగముఖాన్నివంగమహారాతలస్
 రితంశీఘ్రం || ౧౩ || జయోభక్తిఘ్రంత్యరితమిత్యమరః - శరస్యకాణస్యఉద్ధరణేఅకక-జేగు
 జేనమూర్ఖాస్సంపదాజనేనంభానే || ౧౩ || మూర్ఖాస్సంజనిగుణఇత్యమరః - అథానం
 తరంవిదూరభేదోదేహాణామత్రయస్త్రివ్యాప్తిసారే-రాఘవకరః - తేనప్రస్థుననవ్య

లోకి దృష్టః * లోక్యగళానేలుజిబిణ్ణావకమణోరితిచిన్ - అతివేగాద్యేగా
 విశయా శ్చోత్తరధీనస్తదావ్యపారాయత్రవివేచి వెగావిశయోక్త్యనుప్రాచితో
 శ్చేయః - చిరచిరకాలములోకే సవిదుర్భాష్యరాన్యనరథానందృష్టభిర్య
 ధణః కమణిలిట్ - వసంతతిలకావృత్తం || ౧౩౨ || అథేతి || రామః
 ధోపిరితవీరవాదంతర్థోక్తవీరాలాపంయద్రావణముఖం - అస్త్రైరహరచ్ఛిచ్ఛేష-తు
 ణాన్ సేనమాప్రేణాంబరతాకంబళతాశేనైవలంకావతేః రావణస్యముఖేనశేషం
 పూర్వోక్తవీరాలాపావశిష్టాధికాంబజగదేక్షం. అతఃథనుఃప్రహరణంయేషాంధాను
 హ్నఃభవన్తిసః || ౧ || ధన్వీగమస్త్యైథామక్య-ఇత్యమరః - ప్రహరణమితి * ఇసుసు
 త్తాంతాత్క-ఇతికప్రత్యయః - తేషాంకుభేదమాయావిసౌఃచిత్తశక్తిసంపన్నయోః
 * అస్త్రాయామేథాప్రజౌవినిరితినిప్రత్యయః - అథనాథానుశ్చేషతామాయావిసౌచే
 తివీశేషణసమాసః - తయోరుభయోః రామరావణయోఃచారవశ్యమరాశ్చారాయ
 ద్గమనిశేషాస్త్రప్రయోగావాయస్త్వికకమణిరద్యథాభవతితథా-సామ్యేసా

తేనసంయోజనేవ్యథశరస్యవిమోచనేవా । యత్రవ్యలో
 కితదధీనత్రవాతివేగాల్లోకేనరాఘవకరశ్చిరమాలులోకే ||
 ౧౩౨ || ప। అర్థోపిరితవీరవాదమహారద్రామ్యాయదస్త్రైః
 తుణాత్తేనైవాహారతాముఖనజగదేశేషంపలక్తావతేః ।
 సామ్యేనత్యపిచారుశారముభయోద్ధానుష్క-మాయావి
 సౌర్విచ్ఛిన్నాననదర్శనార్థమభవద్వీధారణైరావణే ||
 ౧౩౩ || ప || దశాననశరతుతితురదస్సగ్గురీముద్బుదైస్తరస్థి
 రమహీన్ద్రకజ్జటనహస్రచక్షుషృఖః । రణైరఘుకులో

దృశ్యేసత్యనిరతయధేవిచ్ఛిన్నాననవశానాత్ రామాస్త్రవిదశితముఖావలోకనా
 స్త్రావణశ్చిదాలజ్ఞానమభవత్తేవతైవమజూనకలలోకసమతుంభిన్నానిశిరాం
 పుపునర్పణ్యంతేభిత్తేజీవితమిత్వాస్త్రనిందాపూర్వకంరావణోలజ్జితవానిత్యధణః
 శాదుకాలవిక్రియితంవృత్తం || ౧౩౪ || సశానసేతి || దశాననశ్రైః రావణప్రయుక్తకా
 జ్ఞైశ్చియానిత్యరానిప్రహరణాఃతేభ్యఃక్షరంత్యాఃవిశంత్యాః అస్పృగ్ధ్యాఃరక్తప్ర
 వాహస్యబుద్బుదై రాశ్శేషైఃతరంతస్సంజాతతరంగింసమభివ్యాప్తఇతియావత్-త
 రంగితభిర్యత్రరారకాదిత్యాదిరవత్ - తస్మిన్మహామండ్రకంకటేభింధ్రదత్తకచేన
 హస్తంచక్షుఃపంధాస్సహస్రసంఖ్యాకసేత్రగౌళకాయస్యనతథాక్తః * ఋక్పూరి
 ర్వాదిసానమాసాంతః-రణైరఘుకులోద్భవః శ్రీరామః - విమానేచరంతీతివైమానికై
 ర్దేవైః - సరత్పిత్తం శిలీంబలానురేకుషారోషేణకషాతుత్సాహస్పర క్షలోపసోదశ

శతేక్షణాయథాసహస్రాక్షణవేత్సుప్రేక్షా - తుణంతణమాత్రమనంతరంతత్వం
 బంధాభావాదిభావః. అమానితవబుద్ధః కున్యతేకమణిలుక్ - ఇంద్రకవచసం
 బంధాత్తత్రనహస్రాక్షేణసర్పక్షశోణితబుద్ధుదసంబంధాచ్చతథాత్వేనోత్ప్రేక్షి
 తేషత్వభావః. ఏతేనస్తరణంధ్వనౌతే-పృథ్వీవృత్తం॥౧౩౬॥తనన్వితి॥తదమరదనంకరం
 వారుణేనవరుణదేవతాకాస్త్రేణసాస్యదేవతేత్యన్ - వివముత్తరప్రాపి-వైశ్వానర
 మాక్షేయాస్త్రంవై నరేయేనగారుత్తతేనవాతంధయంనాగాస్త్రంనాడీముష్ట్యశ్చే
 త్యత్రచకారాభ్యముమాగమః-వాయుదేవతాస్యవాయవ్యేనవాయ్వుశుపితృవసో
 యదితియత్ప్రత్యయః - వారిదంజలదాస్త్రం-ప్రాభాకరేణసర్పరాస్త్రేణ - రామ
 వ్రతుంధకారాస్త్రం - మాహేంద్రేణఇంద్రదేవతాకాస్త్రేణదానవం దానవా
 స్త్రం-మాహేశ్వరేణకుమేశ్వరాస్త్రేణవైష్ణవంవిష్ణుదేవరాకమిత్యేవముక్తరీర్యా

ద్భవఃక్షణమమానివైమానికైర్యథాదశ శతేక్షణావలరు
 షాకషాయేక్షణః ॥ ౧౩౬ ॥ X ॥ తదనువారుణేనవైశ్వాన
 రంవైనరేయేనవాతంధయంవాయవ్యేనవారిదం ప్రాభాక
 రేణతామిశ్రంమాహేంద్రేణదానవం మాహేశ్వరేణవై
 ష్ణవంచవరస్పరమేవమస్త్రుశుస్త్రిభిన్నానయోరనయో
 రనిశమాహవాగ్రహదవిదితాన్యహనినస్తవ్యతీయః॥౧౩౭
 ॥ శస్త్రాశస్త్రీసకాతుకౌపిదయితాంసందిత్యచర్యాకు
 లామస్త్రేణజ్వలతావిధేరపునరుస్త్రేషణతస్తస్తకా ॥రా

అస్త్రంవైశ్వానరాదికంఅస్త్రేణవారుణాదినభి-దానయోవిదరయతోఃభిగ్యతే
 శ్వానన్-అనయోఃశ్రీరామరావణయోలినిశకువిరతంబ్రహ్మహస్తభాగినివేనా
 దవిదిరాన్యజ్ఞాతానిసప్తాశానిదానివ్యతీయరలిచక్రముః-ఇన్-గతాదిభిధాతోని
 ట్॥౧౩౭॥శస్త్రాశస్త్రీసకాతుకౌపిదయితాంసందిత్యచర్యాకు
 లామస్త్రేణజ్వలతావిధేరపునరుస్త్రేషణతస్తస్తకా ॥రా
 పీతావతివైకాభిప్రాణనాథఃఏతేనసద్విరహసఖాభ్యుత్పన్నావ్యతే - శ్రీరామఃవ
 రాధిబలాంవిరహవిహ్వలాండయితాంప్రియసీంసీతాంసందిత్యసమరశేళితత్పర
 తయావిలంబేత్రియమాణతస్యాఃపునఃక్షోభదివ్యతీతివిచార్యేత్యభావః-జ్వలతాది
 వ్యమానేనసవిగ్యతేపునరుస్త్రేషణపునఃప్రయోగోయస్యతేనవిచారప్రయోగజైవతిపు
 నశేత్యభావః - యద్వాగవిగ్యతేపునరుస్త్రేషణస్తకానాంపునఃప్రాగృహ్యతాయ

స్తాత్రేనవిధేరస్త్రేణప్రక్షప్తేణకరణేనముహుర్ముహుఃపునఃపునఃఅవచ్ఛేదేపిపూ
 ర్వంవిదశశేనత్యపికందశితానంకురితాన్లంకావతేఃరావణస్య తేజశేమస్తకాశ్చ
 తాణగశశిరాంపీత్యథాఃసమస్తజగతామశేషలోకానామాతంశేనసమముపగ్రవే
 ణసాకరించిచ్ఛేదవిదారయామాస- అత్రరావణశిరోజగదాతంకచ్ఛేదయోఃకార్యకా
 రణభావేనభిసృకాలీనయోరపిసమమిత్యేకకాలీనతోవ్యక్త్యాకార్యకారణపౌర్వాప
 ర్యేపివిర్యయనిబంధనావిశయోక్తిమూలాసహజైరలంకారః- సహభేదానాన్వయో
 యత్రభవేదేతథా క్రితఃకల్పితౌపమ్యపర్యంతాసాసహజైరవిష్యతఇలిలక్షణాత్
 వితేనయదారావణిరశ్చేదతదాజగదాతంకచ్ఛేదోపీత్యాపమ్యకల్పనమూకారణ
 తాశుభావహప్రవీరిశ్చమల్లారఇతిరహస్యం- శాదూలవిక్రీడితంవృత్తం॥౧౩౮॥
 రక్ష్యతే॥ రక్ష్యపతారావణేపతలిభువివతితేనలి- లబ్ధమనోరథానాంప్రాప్తకా
 మానాం-అత్రవివపుష్పవక్షామాతన్వరాంలపసజాయతాందివీదంతిలివిషదాదే
 వాః॥ని॥ఆదితేయాదివిషదఇత్యుక్తః* సర్వాన్ప్రీషేత్వాదినాన్విష్-హృద్యుభ్యాము

మఃకన్దలితాన్పుహుర్పుహురవచ్ఛేదేపి లక్ష్మీవతేరాతిశేష
 నమంసమస్తజగతాందిచ్ఛేదసీతావతిః॥౧౩౯॥ప॥ రక్ష్యఃప
 తావతలిలబ్ధమనోరథానామాతన్వతాందివిషదా మథపు
 ష్పవర్షమ్శ్లాఘాపదంసమజనిష్టపరంసరామఃకామోవధేః
 కలితశూర్పణఖావికారః॥౧౪౦॥౧॥ అనస్తరమాలిజ్జితరణ
 వసున్ధరంశరతల్పమధిశయానమధిగతనిషజ్జోషధానంయా

పసంభూతనిలిసప్తవ్యాటయన్-సుసామాదిమచేతివత్సం- అదిహితలక్షణోమూగణ
 న్యసుసామాదిమస్త్రవ్యవ్యమివచనాత్-తేహం- రామఃపరంరామ ఏవశ్లాఘానం
 ప్రశంసాస్వరం-సనమజనిష్టసజాతః-దీపజనేత్యాదిసాకరణలిల్ల- కింతుకామో
 వధేఃకామకైరవాత్॥ని॥కవతోస్త్రీవ్యాజవంభావధయశ్చర్మైతవఇత్యుక్తః- క
 లితోవిరలితేశూపణభావికారః కణానాసాచ్ఛేదరూపిణీపీష్టాఘావదంసమజని
 స్త-కామోవనఇలిపాతే- వనేనండకారణ్యకలితశూర్పణఖావికారఃకామశ్లాఘాపదం
 సమజనిష్ట-రస్యలోకకంటకరావణసంహారముల త్యాదిలిఖావః- వసంతలిలకావ
 త్తం॥౧౪౧॥అనంతరమితి॥ అనంతరంరావణవతనానంతరం- ఆలింగితరణవసుంధ
 రమాశ్చిస్తరణభూమిం- అవాబ్ధుభరయారణభువివతితమిత్యథాః- శరతల్పంతాణశ
 య్యామధిశయానంఅభిక్రితవంతం*అధిశీజ్ఞస్తాసాంకక్షేణికమకత్వం॥ని॥తల్పం
 శయాన్తదారేక్ష్యత్యుక్తమరః-అధికతనిషంగౌవధానంప్రాప్తరూపిణీపదహం- వి
 తేనమృత్యాపినిజప్రకృతింసజహతీతిసూచ్యతే-యాతుభావతీంరావణమధికత్యప్రా

ప్ర-భువినివత్యపతిత్వా-సమానోదరేశయస్సేవరోజ్వాతాసమానశబ్దస్యప్రాగ్భవ
 సభావః- సోదరాచ్యేతియత్ప్రత్యయః-తస్మిన్సేహేనప్రేక్షానులభంసుఖలభ్యం-
 వైభుర్యంవిహ్వలత్వంయస్యసతతోక్తః-అహంకుత్సితోర్యకదర్యఃఆత్మప్రాణత్రా
 తాథాఽంభ్రాతృఘాతయాధుగ్రః॥ని॥కదర్యకృపణిషుద్రక్ష్యమరః॥ స్తో ॥ ఆ
 త్మానంధమకృత్యంసపుత్రదారాంశ్చపీడయేత్ । లోభాద్యపివరంభ్రాతృకాఽస
 కదర్యఇతిస్తృతఇతిచకౌస్తరుషుః-ఓచేతిశబ్దస్యకదాదేశః-ఇత్యనేనప్రకారేణ
 విహితనిజగుఃపణివిరచితాత్మనించవిభీషణశ్చికంవిలూప॥౧౮౦॥తత్ప్రకారమేవా
 హ॥అయీతి॥అయిదశముఖాహారావణ-సమానిరుల్యతయానభౌత్వానిరతానా
 సుఖదుఃఖానిచతై రనిష్ఠితమద్వినాభావేనసుఖదుఃఖానుభవతత్ప్రమిత్యధాః-బంధు
 వగఽంపుత్రమిత్రకళత్రాదిబంధుసమాహం - తథాసహబంధుమౌగరంభవంత
 మపి-సాహసేనఅవివేకేనముంచతీత్యంతః-తథాబలవిశేషసహితోఃపంశిదుయత

తుధానపతిమధిగత్యనివత్యచభువిసోదర్యస్నేహానులభవై
 భుర్యఃకదర్యోహమితివిహితనిజదూషణోఽభీషణశ్చిరత
 రంవిలూప॥ ౧౮౦ ॥ ప॥ అయిసమసుఖదుఃఖై రనిష్ఠితంబ
 ధ్దవర్తంసహజమపిభవస్తంముఞ్చతస్సహసేన । కులపితన
 సహితోః కూటధర్మానువృత్తేర్దశముఖమమయావజ్జీవమా
 సీతిశబ్దః॥ ౧౮౧॥ ప॥ఆర్యస్యరక్షీతుమసూనమజస్యవి
 కఃప్రాణానముఞ్చతవరంయుధిభువ్యకర్ణః । త్వజ్జీవహృ
 త్వయిమహంనిజజీవహితోరద్యాపిహస్తైసహతేహతి

రస్య-కూటధర్మకసహబంభ్రాతరంపతిత్యబ్యతిస్యసమాత్రయ-కూటకపటనమా
 చారేఅనువృత్తిఃఅనుసరణంయస్య-మమయావజ్జీవంబీతవర్తకం-అనుభవనా
 రణఇత్యవ్యయిభావః-కళంకఃస్వయమవన్యాఽంభ్రాతరఃఘౌరవపానిశ్యేష-యా
 పోవపదఃఆసీత్॥ని॥కళంకంబాధవపాదయోరిత్యుపరః-కూటనివృత్తం॥ ౧౮౧॥ ఆ
 ర్యస్యేతి॥ఆర్యస్యపూజ్యస్యభవతఃఅనూకప్రాణాఽరక్షీతుంత్తారుమనుజస్య
 ప్రసిద్ధః-ఏకఃపంభకణఃపరంకుంభకణఃఏవ-ప్రాణాఽయుధిసమితిలఘుంచత
 అత్యజ్ఞ-సవివధన్యఇతిభావః-అహంతునిజజీవహితోఃఆత్మప్రాణత్రాతాథామి
 త్యథాః * పక్షిహేతుప్రయోగఇతిషష్ఠీ-స్వయంసాహృత్వజ్జీవహృత్యత్వాప్రాణ
 వగ్ని-అతఃఅద్యేదానీమపి-హతకఃపాతఇత్యుపాలంభఃక్తిః-సాగృహ్యకః-విధిఃకై
 వలమామేవంవిధప్రొహణంసహలేప్యవ్యతిహంతఈదృగనుచితకారణోపిమమమా
 రణవై-ముఖ్యేనకూష్మింతిగదిగిరితినిషాదఇత్యధాః-పసగతలకావృత్తం॥ ౧౮౨॥

అరీతి || ఇత్యేవమసయా రీత్యాస్త్విన్విభవజేవిలవతసతి - ఏరితోవిజ్ఞాపిత్యంత్రాం
తః రావణసంహారవాతాఽయస్యాస్సాతథోక్తౌ - అతఏవంఽరితయూధసాభిఃవిస్మ
యూధనాథాభిఃకరితీభిఃకుంజరీభిరివేత్సుపమా-కగుణశబ్దాత్క్రూపణావచనాదశా
అన్యథా - కరుణంశ్రోత్యాణాంశోకజనకమారటంతీభిరా క్రూశంతీభిఃతరుణీభిస్స
హంకరిపురస్త్రీభిస్సాకం-శుద్ధాంతాదవరోధాత్సమాగత్య|| ౧|| శుద్ధాంతశ్చావరోధ
శ్చేన్యమరం-మధ్యసమరంసమరస్యమధ్యదేశిత్యధః* సారేమధ్యమ
ష్ట్యవేత్సన్యయూధావః-తత్సంనియాగాదేకారత్వంకుధ్యశబ్దస్య - అశనిహతంవ
జ్జవిదార్-మంసరంకుంబరాఖ్యవర్వలిమివేత్సుపమా-అపరితలనివతితనాథం
సౌత్రశ్వగంధశకలభరంరావణంనిరీయ-నిహతోపఘ్నావిభిన్నోసాశ్రయమృతా
|| ౧|| ఉపఘ్నసాస్యసూత్రయిత్యమరః-లతేవనిపతంతీభువినివతితానిషాదేనాహ
లోవిభోయంతఃప్రియోయస్యాస్సా-అపరివవిసరికృతావిహ్వలీకృతేతివిశేషణసమా

కౌవిధిర్నామ్ || ౧౪౨|| ౧ || ఇత్యేవమస్త్విన్విలవతేవిదతవ
తానాశుద్ధానాత్కరుణమారటస్తీభిరస్తరిత యూధసాభిరి
వకరిణీభిస్తరుణీభిస్సహస మాగత్యమధ్యసమరమావతిత
మశనిహతమవమస్తరందశకస్తరం సాధం నీరీత్యనిహతోవ
ఘ్నవల శ్చానిపత స్తీవిలవంతీ నాథనాథేత్యవరి మేయవిషా
దానిషాదాహతదయిత విధురీకృతాకురరివావస్తంచక్రస్థ
జన్తోదరీ|| ౧౪౩|| ప|| యావీక్షితాజనిపురాయరురాజధానీవీ
రశ్వయాసఃలదిగ్విజయోత్సవేషు| తావద్యదుర్విధిబలేన
సమస్తలోకసాధారణఃపునరుదైవ్యసహాకిమేతత్ || ౧౪౪||

సోదగణానీయం యదాస్మింషాదాహతదయితేనవిధురీకృతావిశిష్టీకృతా|| ౧|| విభు
రంప్రత్యపేతేస్సాత్కృష్టవీక్షిష్టయోగపీష్టవైజయంతీ* అభూతతద్భావేన్వి-అస్య
చ్ఛానిరీవీ ఘ్నః-కురరీవల్లంతోభిగాంగవేమ|| ౧|| ఉల్లోశకురరీసమావర్తకురః
అపరిమేయవిషాదానిరవధికశోకాశుభి-మండోదరీరావణాగ్రమూషీనాథనాథే
తిప్రియప్రియేతి* వీస్సాయాఽప్యైర్భావఃఅమండమవైచిత్ర్యంవిదమక్రూశేవిల
లావేత్యధః|| ౧౪౩|| తత్ప్రకారమేనాహ|| మేతి|| హవీరపురాపూర్వత్వయాసకల
దిగ్విజయోత్సవేషుసమస్తదిగ్విజయయాత్రామపూర్వవేషు-యాయమరాజధానీ
యమపురీ-వీక్షితార్థమైలజనిజాతా - తాంయమరాజధానీమద్యేదానీదుర్విధిబ
లేనద్యుక్తైవవశేన-సమస్తలోకసాధారణఃసకలజనసాధారణః- పునర్భూయా
శ్చేతిఉదైవ్యోప్రాప్యసీన్విధురీకృతంసాధారణంహేమీష్టాదే|| ౧|| హవిషాదకుగార్తి

క్షిప్తకురః-వసంతతిలకావృత్తం॥౧౮౮॥ అనకృతి॥ జనకః మమ పితామహః-స్వ
యంసాక్షాత్ దనుజవంశనాయకః దానవకులశ్రేష్ఠః-తథాదయతఃప్రియతమః జేత్రే
వజైత్రం* జేత్రశబ్దాత్ త్వన్నంతా త్వజ్ఞాదిత్వాత్సావిధేః-ప్రత్యయః-జగత్త్రి
తయస్యత్రైలోక్యజైత్రం జయశీలం శాసనమాజ్ఞాయన్యసతథోక్తః-తథాత్సయః పు
రందరం జయతీతి పురందరజయోద్ధృతజిత్-ఇత్యేవం ప్రకారేనాహంగర్వితా సంజ్ఞా
తగర్వాజాతేతి శేషః-అభునేదానీతువిధినాజైవేనవివంపరిదృశ్యమానప్రకారేణ-
విడంబితాలనుకృతా సర్వసంక్షయేజైవైవరిశేషిరాస్మిత్యధికః-తథాచరామా
యణే॥శ్లో॥పితాదానవరాజోమీగర్తామేరాక్షసేశ్వరః-పుత్రస్తుశక్రనిజేతాతాదృశ్య
హంగర్విరాభ్యశమితి-కుంభాభాషితేచృత్తం॥౧౮౯॥ రాజన్యేతి॥ రాజ్యాలవర్యానిపు
మాంశో రాజన్యాః క్షుత్రియాః* రాజన్యసురాద్యదిలియప్రత్యయః-రాజ్ఞోపతేయ
జాతిగ్రహణంసాధుః లేషాంధమకవిమజ్జధమకజ్జస్యాపిరసూన్యహస్యశ్రీరామస్య

వ॥ జనకన్యయందనుజవంశనాయకోదయితో జగత్రితయ
జైత్రశాసనః | తనయః పురందరజయూరిగవికాతావిధినాహ
మేవమధునాపిడమ్బితా॥౧౯౦॥ ప॥ రాజన్యధమకవిమయో
పిరసూన్యహస్యహత్వాయథాగ్రజమథానుజవట్టబంధః |
ఆరభ్యవాలినమసంశయమావిరాసీదిత్యైకువంశసహజః
కథమేషధమకః॥౧౯౧॥వ॥ అహమనిహతాలంకారాలా
నలేనమానూతుః పరమవనిజాపాలిప్రత్యానలేనభవానపి
సుఖమహమిహాసీనాశోకానలేపయదీదృశేప్రభవతిసమాం

యథాయద్వత్ అగ్రజంహత్వా-అథాసంతరమనుజవట్టబంధః-అనుజస్యసామ్రాజ్యా
భిషేకః వాలినమారభ్యఅసంశయంసిస్సందేహం-అథాకావేవ్యయీథావః-ఆచారా
సిన్హప్రాదురధూత్-ఏషోయంధమకః* ధంకుతోవాఇత్యైకువంశస్యపరమధమకా
న్యస్యఇత్యైకుకులస్యసహజనియతః సహజపితేత్యధికః-అతఃఇత్యైకుకులావతం
సస్యశ్రీరామసూన్యయంధమకఇతిథావః-వసంతతిలకావృత్తం॥౧౯౨॥ అహమేతి
భేదః॥ని॥అహమేత్యద్భుతేభేదఇతిశ్వితి-తదేవాహ॥హనుమతః వాలానలేనలంకావ
రమత్యంతంనిహతాదగ్ధ-అవనిజాయాః సీతాయాఃపాలిప్రత్యంపలిప్రతాధమకవి
వలసలః తేన-భవానపినిహతః-అహంతిహేదానీం-ఈదృశేఅనిర్వాచ్యేశోకానలేన
తి-యద్వపిసుఖంనిర్విచారంఆసీనాలివస్థితా-దాహకాలేకథమాసీనేత్యతలహ-న
నిషిఃపోయంబంధాలశ్చోకాగ్నిః ప్రాయోధుమ్నాహంబంధతుంనాశయితుం-సప్ర

భవతిసమఖోనభవతి-కథ మన్య ధాత్వానంనదహలీభాసః-హరిజీవ్యత్రం॥ ౧౮౬॥
 తదితి ॥ తత్తస్మాద్ధారణాదిదానిమహంసాయంచినేసాయంకాలేసాయమిత్యవ్యయం-
 దినశబ్దేననుపుపేతిసమన్యతే-భగవతఃపూజ్యస్యసమితురాదిత్యస్యప్రభాద్యలిఖ-
 జాతంవేదోహరణ్యంయస్తా త్తంజాతవేదసమగ్నిం॥ని॥జాతవేదాస్తమాసనాదిత్యమ-
 రః-ప్రలిశ్యసవిత్ప్రథాయాస్సాయమగ్నిప్రవేశే-ఆదిత్యోస్తమయన్నగ్నిమనప్రవి-
 శోతి-అగ్నింవావాదిత్యస్సాయంప్రవిశతీత్యాదిశ్రుతిరేవప్రమాణం-చంద్రమసం-
 చంద్రంచంద్రికాకౌముదీవ-తథాతటితోన్యసంతీలితటిత్వాకామేఘతసామత్వధి-
 యతిభస్మంజ్ఞాయంవచకార్యంనభవతి-కింతుర్ముయఇతిమతుపామకారన్యవకారః-
 అవదత్వాన్నజస్త్యంతంతటిద్విద్యదివేయ్యమాభవంతమనసరంతీఅనువచమానా-
 చితాధిరోహణానుగచ్ఛంతీసలీనిరంతరవిరహగహనేనఆవిచ్ఛిన్నవియోగాగ్నినా-
 దహ్యమానంతావ్యమాసం ఆత్మానందేహంనిర్వాపయామి సుఖయామిత్యయాసాకం-
 ప్రసిద్ధాగ్నిప్రవేశమంతరాతాద్యగ్నిరహశోకానలబనితసంతాపస్య నిర్వాహం

హస్తంప్రాయస్సవిషచింతానలః॥ ౧౮౭॥ X॥ తదహ-
 మిదాసీంసాయద్వినేభగవతస్సవితుఃప్రభేవప్రవిశ్యజాతవేద-
 సంచంద్రికేవచంద్రమసంతటిదివతటిత్వస్తంతంభవంతమ-
 నుసర్త్తనీనిర్వాపయామినిరంతరవిరహదహనదహ్యమాన-
 మాత్మానమ్॥ ౧౮౮॥ X॥ ఇత్యాదికరుణపరిచేవనవతీంద్ర-
 జావలీంవివృత్యనిర్వర్త్యచనిజాజ్ఞయానిశాచరవతేర్యథా-
 విధినమేధంపితృమేధంసవిధమేధమానవిషాదంవిభీషణమశే

భావాన్॥శ్లో॥ఆతాంకేణముదీతేహృష్టాప్రోషితేమలినాకృణామృతేమ్రుతేతయా-
 నారీసాస్త్రీజ్ఞేయాపతివ్రతేతిష్ఠరణేత్-పతివ్రతాధర్మకర్త్యాచ్యేతిభావఃవిరేసప్రపి-
 ధ్గాసంపేక్షయావిరహానలస్యాత్వంతసంతాపకరత్వంసూచ్యతే॥ ౧౮౯॥ ఇతితి॥ ఇ-
 ర్యాద్యేవమాదికరుణపరిచేవనవతీంశ్రోత్యాణాంశోకజనకనిలాపవచిం ప్రజావ-
 చింబ్రాత్రృజాయంకుందోదరిం॥ని॥ ప్రజావచీబ్రాత్రృజామేత్యమరః-నివృత్య ఆ-
 రోహణాగ్నినివేశాన్నిధిభ్య-నిజాజ్ఞయా॥శ్లో॥మరణాంతానివైరాణినివృత్తంసఃప్ర-
 యోజనం । క్రియతామన్యసంస్థారోమమాప్యేషయథాతవేత్వాదిరామాయణోక్త-
 రీర్యాప్యనిదేశచచనేననిశాచరవతేరాకణన్య-యథావిధియథాశాస్త్రం-మేధామ-
 దివీశేషఃశ్రద్ధేలియావత్-తయానహరంయథాతథాపితృమేధంపితృయజ్ఞం* ప్రజా-
 వతిరశ్నమేధమస్మజితేత్యాదామేధశబ్దన్యయాగపరత్వేనవ్యాఖ్యానాత్-నిర్వృత్యా-
 శ్చైత్యాధ-ననిధంసనిగవృత్త్యభావఃవిరహానలీతదంప్రకథనమానశ్చేదవిభీషణమ

శేషరాజ్యాధిపతిం కాన కలసా న్రాజ్యాధిపతిం విధాతుం కతుం యోగము వతిః శ్రీరా
మః అఖిల తీర్థేభ్యః అశేషపుణ్యతీర్థేభ్యః అహ్యత్రైరానీతైః అంభోభిః దావదహ
నాకులం వవహ్నిసంరాపితం వనస్పతిం చృత్తుం || ౧౧ || వనస్పతిర్వృత్తుమాప్రేవినాశు
షైవ ఫలప్రకృతవిశ్వః అంభాధరోమేఘవిఅభ్యుచిత అభిషిక్తనాణా || ౧౨ ||
అథేతి || అథానంతరం దశరథసందనాభిషేకాత్ శ్రీరామ విరచితమూర్ధాభిషేకాత్
అధిగతం ప్రాప్తం రాజ్యపరం సామ్రాజ్యస్థానం యస్య సతతోక్తిః || ౧౩ || పదంబ్యుపసేత
ప్రాణస్థానలక్ష్మ్యం సైవ ప్రుక్షిప్త్య కరః - అయం విభీషణః అనుదినం దీపనీపా
యామ వ్యయిభావః - అరుణకరాస్పర్యకిరణావలమృతం తేన పూరణమూహ్యయ
న - యస్య సతతోక్తిః - ఇంద్రగృధా ఇందురివ అభివృద్ధం ప్రవృద్ధం పండలరాష్ట్రం గిం
శ్చ యస్య సతథా మైథూన్ - ఇందోరరుణకరయన్తత్వము క్తం వరాహమిహిరేణాశ్లో || ౧
లిలమయే శశనిరవే దీధాతయో మూర్ధితాస్తమోనైశం | తుషయంతి యద్దశాణి -

చరాజ్యాధిపతిం విధాతుమఖిల తీర్థాహ్యత్రైరమృభిర
మౌఘధరణ్ణదావదహనాకులం వనస్పతిం యమవతిరభ్యుషీ
భ్యుత్ || ౧౨ || ప || అథ దశరథసందనాభిషేకాదధిగతరా
జ్యపదో విభీషణో యమ్ | అనుదినమభివృద్ధగన్ధర్వాభూద
రుణకరామృతపూరణో యథేంద్రః || ౧౩ || తతః || ప || సీతా
ముదీత్యనిభృతేన విభీషణేన సీతాముచారగుణరూపాలంస
తీనామ్ | దేవస్య తక్షణమభూదశకంతకృష్టామానస్తతోకిరస
బంధురమస్తరం యమ్ || ౧౪ || ౧౫ || అనస్తరమియమరుస్తేన పవి

రరసిహితా ఇవ మందరస్యాం రవిం శ్లేషసంకీర్ణేయమూపమానుష్ఠిరాగ్రాప్త్యరం
శ్లో || అయం భినయగతే ఫలోయదారోయుజితజగగాన్యపుష్పరాగ్రేలిలయణాత్ || త
త ఇతి || తతో విభీషణాభిషేకానంతరం || ౧౪ || సీతామితి || నిభృతేన నిర్భిలేకరణప్రి
తయచరితుః స్థేనేత్యథాః - విభీషణసనీతాంసమీపం ప్రాప్తితాంసవీనాం స్త్రీణాం మ
గ్యోదదారాగింభీరాణిగుణరూపాణిగుణాస్సోపాదయతిహంసాం దర్శయత అస్యా
స్సంతీతి తతోక్తాం - నిష్క్రంకం దశకంతకృష్టాం రావణావహృతాం సీతామచిత్వ
దృష్ట్వా - తత్త ఇంతి స్త్రీక్షయ ఇతి త్యథాః - దేవస్య స్వామిభ్యః శ్రీరామస్య లంఛరం గ
మంతఃకరణం - అనందః సీతాదశకానజనితహమః శోకః - ఉద్యమిహం దృష్ట్వా దురా
చారో రావణః కథం తాష్టాంఘ్రస్థంతిదుఃఖం - అథ వా ఏతావంతంకాలమత్యంతపరిక్లి
ష్టేయమభూదితి మేదః - తావేవ సాతాభ్యాం బంధురం పరిపూర్ణమభూత్ - పసంత
భిలకాన్యత్ || ౧౫ || అనంతరమితి || అనంతరం శ్రీరామస్య ఆనందశోభావేశానంతరం

శబ్దంసీతా అరుంధతీవసిష్టధనుః - పత్నీవేత్తువనా - పతిశ్రచారిశ్రంపశుశ్చధనమా
 చారవివనిధినితేవః - తస్యఅధిష్ఠానదేవతా అధిష్ఠానదేవతానిత్యంఽరతిశయనిర్మ
 లాచారపరిపూరితేత్యధః - తథాపతిదేవతావరకుపతివ్రతా - పరస్యపరమాత్మసః
 సాదిభుంసఃపురాణపురుషస్యాపినాయకస్యవత్కుఃప్రీరాకుస్యపురఃకుత్స్యధమే
 ణన్వయంకుత్స్యతేవనావతీణాత్వాదితిభావః - ప్రత్యాయనాయవిశ్వాసోత్పాదనా
 ధః॥౧౧॥ప్రత్యయాధీనశపథజ్ఞానవిశ్వాసహేతుఃస్వీకృత్యమరః - పురోగరముఖానిం
 ద్రాదీకాఃకాఃమురాశీముఖేయేషాంరాకాదేవాః॥ ౧౨॥ బహిఃకాఃకుశముతా
 శయూర్నితివిశ్వః - అగ్నిముఖావైదేవాఇతిశ్రుతేః - తథాభగవంతంపూజ్యంపద్మజైశ్వ
 ర్యనంపన్నంవా - అరవిందాననంబ్రహ్మణంచపురస్కృత్యపురోధాయరాకాసాః
 కృత్యేత్యధః - తేషాంతదాసన్నిహితత్వాదితిభావః - ఇందుకళాచంద్రకళేవపున
 భూతాయాప్యదేవ్యంతీనతీ - తవసంసూర్యమివ - దహనమ్నైఽలంబజగాహేప్రవివేశ -
 ఇందుకళాయాఃకుహ్వంతవనప్రవేశకలగకుసిద్ధం॥౧౩॥ప్రావిక్షదితి॥విశుద్ధచరీ

శ్రచారిశ్రనిధేరధిదేవతావలేదేవతానాదిప్రసోపివరస్యమ
 ర్యధరైణప్రత్యాయనాయనాయకస్యపురఃపురందరముఖా
 న్బ్రహ్మర్షిభాఃపురస్కృత్యనమస్త్యత్యవభగవత్తమరవిందాస
 నమిస్త్యకలేశపునరుదేవ్యవీరవనమివదహనమనుజగాహే॥
 ౧౪॥ప్రావిక్షదర్పిషివరంనిజశుద్ధిహేతోదైవీవిశుద్ధచ
 రితాజనకస్యపుత్రీఅహస్విరంహీయదహావసవసుసంగా
 త్యక్తస్యయంతదమునాదమునాబభూవ॥౧౫॥విశుద్ధశీ

తావరకుపతిశ్రచారిశ్రాదేవీపూజ్యాజనకస్యపుత్రీజానకీ - నిజశుద్ధిహేతోరాత్మశు
 భ్యధః - మేవేత్యధః - వష్టిహేతుప్రయోగఇతివష్టి - అచిఃఽఽజ్వలనేప్రావిక్షన్ప్ర
 విప్తవతీ * విశతేర్దుజ్జేశలఇగువధాదనిటఃకన్యఇతిశ్నాదేశః - దమునాఃజ్వలనస్తు॥౧౨॥
 సప్తావీణదామునాశ్చక్రఇత్యమరః - చిరంచిరకాలమారభ్యేత్యధః - అపావనవస్త
 సంగాత్అపతిశ్రవస్తుసంపర్చాత్ స్వస్యనర్వభక్షకత్వాదితిభావః - యదంహూమరి
 తరిసంపాదితమితిశేషః॥౧౩॥అపహూమరితమహ్నైరమిత్యమరః - తతీత్యవ్యయంత్య
 యాథేనత్యధః - అహసాస్వయంత్యక్తవిముక్తైబభూవ - ఆత్మవిశుద్ధ్యధః - ప్ర
 విష్టాయాంపరకుపతివ్రతాయాంజనకపుత్రాంతత్వంవరాత్స్వయంతకలకురి
 తవిముక్తిదావరాపరిశుద్ధోభూదితిహహదేవదాశ్చర్యమిత్యర్థః - అత్రాఽఽముననఃకురిక
 సులంధరచ్చిముక్త్యాగ్రనంబంధేపితత్వంబంధోక్షేరతిశయాక్షేభేః - విశేషజ్వలనాత్
 తేయావ్యత్యంతపతిశ్రకుస్యావ్యజ్యతే॥౧౪॥విశుద్ధి॥తత్రకస్త్వంత్వమయేరభూ

కామగ్రసరోరఘునాయకః సక్రీరామః అనలేనసంగాత్ అగ్నిసంపరాగ్-ధేతోః విశు
 ద్ధశీలాంపరమపావనసమాచారాం విశేషణమేతత్ప్రభాయామపి తాంజ్యం - విదేహ
 జాంజనకమహారాజపుత్రీం ఘనీనామిత్యధాః - ఆమోచిషామితిచగత్యతే - సీతాం
 విలోక్యలత్యాదరేణదృష్ట్వా-పూషాసూర్యః ప్రత్యుషసి ఉషఃకాలేన్ || ఉషః ప్రత్యు
 షసీ అపీత్యమరః - ప్రభాం నిజశోభామివపునః ప్రత్యగ్రహీత్ పరిగృహీతవాః - ఉషమా
 లంకారః - వితేనానయారత్యం తామినాభావసంబంధోవ్యజ్యతే - వృత్తమువజాలః ౧
 ౧౫౪ || అథేతి | అథసీతాపరిగ్రహానంతరం దాశరథిః క్రీరామః, అథిగతః ప్రాప్తః
 నిజప్రశంసావిధిః అచ్చస్తుతివిధానం యేన సతతోక్తేన || శ్లో || భవన్నారాయణోదేవః శ్రీ
 మాచరా యుధః ప్రభుః | ఏకశృంగోవరాహస్త్యంధూతభవ్యసవత్పజ్జిదిత్యాది
 శాలత్యానంస్తువతేత్యధాః - విధినాబ్రహ్మకాపురోక్తే ప్రదశ్యమానం విషయంత
 వపితాదశరథస్త్యద్దశనాథామగతఇతిహస్తనిదేశసలోచనగోచరీత్రీయమా

లామనలేనసంగాద్విదేహజాంతరవిలోక్యసీతామ్ | ప్ర
 భాంపునః ప్రత్యుషసీవపూషాపర్యగ్రహీత్సాగ్రసరోరఘు
 నామ్ || ౧౫౪ || అథదాశరథిరథిరనిజప్రశంసావిధినావి
 ధినాపురః ప్రదర్శ్యమానం విమానగతం మహారథందశరథం
 ప్రణివత్యప్రతివద్యశిరసితదమశాసనం పాకశాసనవరప్ర
 త్యుజ్జ్వితైః ప్రముదితైహారిభిరనుగత్యమానః ప్రమోదమా
 నమనాస్సుగ్రీవేణసహభాషమాణం విభీషణం సకరుణమా
 లోకయన్మనుజేనసీతయాచసమమయోధ్యామభిగంతు
 కామః కామదరం విమానమారురోహకమపికాబేరమ్ ||

నిమిత్త్యధః - విమానగతంప్ర్యామయానారూఢం || ని || వ్యోమయానం విమానో (స్త్రీ)త్యమ
 రః - మహారథం మహత్త్వానందశరధం ప్రణివత్యమన్యత్యతస్యగశరథస్యలమశాస
 నం || కృతంకర్షయశ్శ్లాఘ్యం ప్రాప్తంతే శత్రుసూరసాప్రత్యభిస్సహరాజ్యస్థోదీర్ఘ
 మాయురవాత్సుహిర్యాజ్ఞావచసమిత్యధాః - శిరసిప్రతివద్యప్రాప్త్యభిభవగమ్యతి
 వత్ పాకశాసనవరేణ ఇంద్రరత్నరేణ ప్రత్యుజ్జ్వితైరనుప్రాణితైః అతపితప్రముదితై
 రనుగత్యమానః ప్రమోదమానమనాః ప్రహృష్యమాణంతోకరణః - తథాస్సుగ్రీవేణ
 సహభాషమాణం సాహధేనకమపినల్లవంతం విభీషణం సకరుణం సదయమాలోకయన్
 వశ్యం - అనుజేనలక్ష్మణేనసీతయాచసమమయోధ్యాం నిజరాజధానీమభిగంతు
 కామోజిగమిషుస్మన్ * రుంకామమసరోరపీతితుమునోమకారలోపః - కమవ్యని
 రావ్యవస్తాకాజేర్మమజేరసంబంధినంతస్యేదమిత్యణ్ - కామదరంస్త్యేరకారిణం - వి

మానవరంభృకృత్యైవ యాన శ్రేష్ఠమాయరోహతిధిత్వవా ॥ ౧౫౫ ॥ ఆరు
హ్యేతి ॥ సోయం రామః పుష్పకమారుహ్యతాని పూర్వోక్తచరితాని విదితాని ప్రసిద్ధా
ని-లంకావకం తేలంకా పురనికటేయానిదశకంఠరణాంకాని రావణసమరభూత్వ
యః తానిచ-గంభీరంగాంభీర్యగుణయుక్తం సింధుమపి సముద్రంచ సేతునిబంధనం
చక్కుగీదృశసీతాయాః సందర్శయన్ తదేతదితి ప్రదర్శయన్ జగామ-చ సంతతిలకా
దృత్తం ॥ ౧౫౬ ॥ ఉప రీతి ॥ హేతరుణి మైథిలి-నటిఅస్త్రకంసంబంధిమణివిమానం
ర్షాచితవ్యోమయానం-యథాయథాయేన యేన ప్రకారేణ వీన్నాయాం ద్విభావః-ఉ
పయోగ్యవాముదంతగచ్ఛతి తథా తేన తేన ప్రకారేణ పూర్వకద్విస్సర్పావః-స
భాః అంతరిక్షం విపులతాం విశాలతాముపయాతి సంతత్యాత్రథా ప్రతీయత ఇత్యర్థః
మగివలమేధూమండలేతు * సద్యాపాన్యతరస్యామితి మహిశబ్దస్య హ్రస్వః-మ
హంబునిధిం మహానముద్రం పల్వలమల్పసరః ప్రాయమవేక్ష్య దృష్ట్వా-పల్వలమితే

౧౫౬ ॥ వ ॥ ఆరుహ్యపుష్పకమయం విదితాని తాని లంకోవకం
తదశకంఠరణాంకాని సింధుం గంభీరమపి సేతునిబంధనం చ
సందశయన్ దృగదృశస్సజగామ రామః ॥ ౧౫౬ ॥ వ ॥ ఉప
రియథాయథా మణివిమానముదంతగతినస్తరుణితథా తథా
పులతాముపయాతినభాః మహివలమేతుపల్వలమవేక్ష్య మ
హంబునిధిం వవనభువేనివేద్య చహసం తివరేహరయః ॥
౧౫౭ ॥ వ ॥ గ ॥ ప్రియే విదేహరాజనందని వినతానందనమవ్యతి
శేతే విమానవేగః తథాహి ॥ ౧౫౮ ॥ వ ॥ యద్యద్దూరే పురః పశ్య
గ్నిచ్ఛామితవశం సీతుమ్ । తత్తదన్యగపి ద్రష్టుమపి వక్తుం

శ్చ తేహ * ఆపపూర్వాది తుతేక్షోవ్యతాదేశః-దూరస్థమహతోవ్యల్పత
యాప్రతీతేలోకప్రసిద్ధత్వాదిభావః-పవనభువేహమామసేనివేద్యప్రదశ్యోర-
వరేలస్యేహరయోవాసరాః హసంతి-కృత్స్నస్యంబునిధిరేవం ప్రతిభాతి తదేక
శతోల్లంఘనేన తవ కాప్రతిష్ఠిత్యగిప్రాయేణ పరిహసంతి త్యర్థః ॥ ౧౫౯ ॥ అథ త
త్తత్థానాని ప్రదశయన్ వ్యసీతాం సంబంధయతి ॥ ప్రియే తాగ్నిహ ॥ హే ప్రియజ
నకనందని సీతే విమానవేగః పూర్వమయానరయః-వినతానందనంగరుత్తంతమపి అతిశతే
కతోవ్యం వేగేన గచ్ఛతి త్యర్థః ॥ ౧౬౦ ॥ గరుత్మాంగరుడస్తాక్ష్యోవైన సేయః కేశ్వర
ఇత్యమరః-తదేవ ప్రతిపాదయతి ॥ తథాహి ॥ ౧౬౧ ॥ ప్రతిపాదనప్రకారమేహ
యద్యదితి ॥ పురః పురస్తాద్ దూరాద్యద్యద్వస్తుస్థానం చావశ్యకం-తవశం సీతుం కథం
మగ్నిచ్ఛామితత్తద్వస్తుస్థానం చాన్యగపి ద్రష్టుమపి తథా-క్షుమసీసార్యతేన

కర్తృభవేగాలిశయైః తథాపివత్సమిశృణ్వితవాక్య శేషః॥౧౫౯॥తరుణీతి॥శీ-
 తరుణీసుందరిధరణీసులేధాపుత్రిశీతేఽయంవరివృశ్యమానఃఋశ్యమూకఃఋశ్య
 మూకాఖ్యవర్వతఃతంవశ్యఅవలూకయ - హేబింబాధరేబింబాక్షి- పంపాసరభద్రం
 యత్రమయా రావణౌవహరణమయేయస్యతీరేత్వద్విరహవేదనయాబహువిలపితమి
 తిభావః-హేకలబుకంతిశంఖసదృశస్త్రివే-అంగగాత్రకంలేభ్యశ్శీలిజీవ- విలేసమ
 హాభాగ్యలక్షణసంపత్తిస్సవ్యతే-తమక్తంసాముద్రికశాస్త్రే ॥ శ్లో॥సాక్షాద్రోమప
 తి-తమరొమ్మచులాంగనానాంగ్రీవాచకంబునిచిరాధసఖానిదత్రఇతి- కంబునిచి
 తామ్రరేఖావ్యాప్తేత్యథః-ఇయమేహకలంధస్యకలంభాఖ్యదానవస్యనిధనధూనిః
 విధ్వంసనస్థానయేనసుగ్రీవసఖ్యంతర్వాప్తిసాధనమవచిప్తమితిభావః- కరభావి
 వళియాసాస్యస్తస్యాస్సంబుద్ధిః-హేకరభారు-ఉరూత్తరవదాదాప మ్యుత్తయాప్త్యప్రేక్ష
 ణః-అతవివహ్రస్వః॥ని॥కుటిలంభాదాకగిష్టంకరస్యకరభాబహిత్యమరః- ఇదం

సవార్యతే ॥ ౧౫౯॥ ౫ ॥తరుణిధరణీమలేవశ్యఋశ్యమూ-
 కాయంబింబాధరేవంపాసరభద్రంకంబుకంతికలంధరణధన
 భూరియంకరభోరుఖరాదికలహస్థానమిదంమధురాలాపిని
 మమవణశాలేయంమలైభగామినిమా యామృగమృగ
 యావనమిదంకుటిలాయతకబరిగోదావరీయంకంభిత్తుంభ
 స్తసికంభసంభవాయతనమిదమిందుముఖిచిరాధవిధ్వంస
 నమహీయంకంజలోదనేమహాము నెరలైరాశ్రమవదమి
 దంవిదేహరాజపుత్రిదిత్రకూటాయమిలివిధాఃకథాఃకథ

ఖరాచీనాంకలహస్థానంయద్ధధూమిః-వితదాదిత్వయావృష్టపరమితిభావః-హేమధు
 రాలాపినికుంబాభాక్షి-ఇయంకుమవణశాలాయమావయోరుటజఇత్యథః-హే
 మస్తేభగామినికుండయానేఇదంమాయామృగస్యమాయామృగరూపధారిణీ మారీ
 చస్యశృంగయావసంతర్ధ్వంసనకాననమిత్యథః- కుటిలాకుంచితాసతా-తథాభూ
 తాయావితమోహనత్వాత్తలయతాచీఘాచకబరీ కేశవాశీయసాక్షిస్తస్యస్సం
 బుద్ధిః-హేకుటిలాయతకబరి॥ని॥కబరీ కేశవాశీయత్యమరః* జానపదేత్యాదిసాజీవ
 ఇయంగోదాచరీ హేకుంభకుంధస్తసికరికుంధపృథులకుదే* సాష్టంగాచ్చోచనజణ
 నాదనంయోగోపధాదిలిజీవ-ఇదంకుంభసంభవాయతనమగస్త్యాశ్రమః॥ ని ॥ ఆగ
 స్తస్యకుంభసంభవఇత్యమరః-హేఇందుముఖిచంద్రాననేపూర్వవరణీష్ - ఇయంచి
 రాధస్యవిధ్వంసనధూమినివాశస్థానం-హేకజ్వలోచనేవర్షయనే-ఇదంకుమ
 వేణునిపుంపీస్సఅశ్రేరాశ్రమపగంభోననస్థానం- హేవిదేహరాజపుత్రిజనక

సంసరితయంబి త్రహుటవర్తకః ఇత్యనేన ప్రకారేణ విభానానా ప్రకారాః కథాః
 త్రావ్యవాచః * చింతితాజకథికుంభిశ్చవృత్తిశ్చేత్యజ్ఞత్యయః కథయకాశంస
 న్నేవా యంక్రీరామః అంజసామ్రుతం భాగీరథీవరిసరేగంగా ప్రాంతభువి ని || వర్తం
 తఘాః పరిసర ఇత్యకురః - భరద్వాజమునేస్సంబంధిప్రశాంతం ప్రసన్నం నివై కర
 మిత్వ భాః - పావనం పవిత్రంచేమిథోవి శేషణవిశేష్యభావవివక్షాయాం విశేషణం విశే
 ష్యణవిచారుమితి నమానః - తపోవనమాశ్రమమయాసీత్ ప్రావిశ చిత్వ భాః *
 యాతేర్లుజ్జేయమరమసమారాంస క్షేపసగాగమః అస్తిసిచోవృక్షజీడాగమః - మైథి
 లీకుభావత అవోచత || ౧౬౦ || ఉక్తప్రకారమేవాహ || ప్రసుప్తితి || హరిః భుజంగః || ని ||
 యమాని వేంద్రచంద్రేర్మిస్థసింహం గువాజిమ | శుకాహికపిథే శేష హరిర్వాక
 పిత్రేత్రిక్షిత్వకురః - ప్రసుప్తస్య నిద్రాశోబహిణస్య మయా రస్య యేవాహిని
 శ్వాపమారుతాః తేషాం పారణయభోజనే సుకృతీధన్యః || ని || సుకృతీపుణ్యార్థ
 న్యః - మయూరో బహిణో బహిణీ లకంఠో భుజంగ భుగిలిచామరః - బహిణభుజం

యన్నేవాంజసాభాగీరథీవరిసర గతం భరద్వాజమునే ప్ర
 శాంతపావనంతపోవనమయాసీత్ - అభావతవ మైథిలీమ్ ||
 ౧౬౦ || వ || ప్రసుప్తబహిణశ్వాపపారణాసుకృతీహరిః |
 కందూవిమోదనోత్కంఠీకంఠీరవనశ్చైవ్యుగః || ౧౬౧ || గ ||
 తత్ర భరద్వాజవిహితవిధాతిభ్యస్తతైవ వదవీందవీయసీమ
 లిలంఘ్యపునరయోధ్యానవిధమాసీదన్నగ్రతవివహమామ

గయోస్సహజవైరేన త్యపిమహామునిమహిమ్నా ప్రసన్నత్వా దాత్ర మన్యనీభావ
 సాన్నిధ్యవంభవాదీవిభావః - తథాప్యగౌహిణః - కంఠీరవనశ్చైః సింహానభైః కం
 దూవిమోదనోత్కంఠీకందూత్యవనోదనోత్సుకః పూర్వవచ్ఛావః - సహజమపివైరంసం
 త్యజ్యవైరం విహరంతి మృగవన్నగాదయ ఇతి మునేమహాతపస్సామభ్యుక్తం సూ
 ద్యతే || ౧౬౧ || తత్రేతి || తత్రాశ్రమే భరద్వాజేన విహితం కృతం విధాతిభ్యం నానా
 ప్రకారాతిసృజ్యారోగ్యసతథోక్తః - తతైవ నవీయసీందూరతరాం * పూలదూరే
 త్యావినాపూర్వగుణయశాదివర్ణాపాద్వివచనవిభజ్యే త్యాదినాదయస్మత్తావాదే
 ః ఉగితశ్చేతి జ్ఞ - వదవీందమాగమలిలంఘ్యతిక్రమ్య పునర్భూయః వాక్యాశంకా
 ర్వాతాలయోధ్యా యానవిధంసమీపమాసీదన్ ప్రాప్తువన్నగ్రతీపురస్తాదేవ - హమా
 దతాత్రవేదితోనివేదితః ఉదంతః శ్రీరామాగమనవృత్తాంతోయస్యతం - అతవిఽత
 సంభవితాయాస్యసోదుంభవితానివసన్తః * జాయాయనిజీవినిజాదేశః - పురో
 గ్రేసరోయన్యసతథోక్తస్తతైవ వికళితప్రత్యయః - తథాఅజస్రం నిరంతరమానందభా

క్షేపరాకులితాఅలోకానశశానానియేషాంతైః॥౧౧॥ అలోకాదర్శనోద్ధ్యోతావిశ్వకు
 రః - అమాత్యాదీలోకైఃసుకుంత్రాదికుంత్రజనైఃపరిగతంపరివేక్షితమతిపావన
 మత్వంతపరిశుద్ధతపోధనవ్రతం జటావలగ్నధారణకందమాలాశనాభశ్శయన
 మ్రస్తాచర్యాదితపస్వ్యాచార్యస్యతత్తత్తైఃపూజ్యేష్వసురాగ్రజానభక్త్యన్వతా
 వసిద్ధభక్త్యాభరితంపరిపూర్ణః - నిజభక్తితత్పరమిత్యభాః॥౧౨॥ భక్తిర్నిశేవతేరాగేర
 తన్యామితిశబ్దాణావే - ఆగచ్ఛంతమానాంతంభరతమాలోకయన్అతివత్సలత్వే
 నహేతునా॥౧౩॥ శ్రీమాన్స్త్రిగ్ధ్రువత్సలభివ్యవహరః - వత్సాంసాభ్యాంకామనిభిలి
 బ్ధుత్వయః - తత్తద్విమానాత్పుష్పకానవరోహణాయతేవఃస్వామినశశంతరిపుః
 రావణాంతకఃశ్రీరామః - ఉరకంఠతక్కుంతితవాన్ - విచృణోత్సగః॥౧౪॥ తదా
 నీంసీతామకుంత్రితవాన్ శ్రీరామ ఇత్యాహ॥యాశ్రమితి॥ హేలవనీమూరిసీతే -
 వితదన్తగిద్ధిత్తంతయానంపుష్పకంకత్వ - మదాశయం మమావరోహణాభిప్రాయ

దావేదితోదంతమాగచ్ఛంతమరుంధరీజానిపురస్సరమజన్త
 మానందబాష్పకులితాలోకైరమాత్యాదిలోకైఃపరిగతమ
 తిపావనతపోధనవ్రతమానాభక్తిభరితమాగచ్ఛంతంభర
 తమాలాకయన్నతివత్సలతయా తద్విమానాదవరోహణా
 యదేవోదశకంఠరిపురుదకంఠత॥౧౫॥ పరియానంభూదాశ
 యమువేత్యయథాయతైతత్తారావధాదవతరత్వవనీకుమారి
 ఆసేమషీంసవిధమద్యతథాతథాభూరత్యాదరణభవతీమ
 నుగచ్ఛతీవ॥౧౬॥ పరిభ్రష్టంవదన్నిందుముఖంసలీలందేవఃస్త
 వంగాధిపదత్తమాస్త్రః॥విభీషణావేదితయావదన్యావిమతిన

జీవేత్యజ్ఞాత్వా - యథాయథారావధాదంతరిహారత్యాదరణవివాహః - ఆతన్వి
 వావతరతిలవకోహతితథాతథాభూఃత్వన్తాతాభూదేవీలద్యేదానీంసవిధంసమీచయా
 నేడుషీంసత్యాదరణేఆత్యంతపుత్రికాప్రేక్షాభవతీంపూజ్యాంత్యాం - భారేదావ
 తోరేదేశత్యవ్రత్యయః - పూర్వవత్ ఆమగచ్ఛత్యభ్యుద్గచ్ఛతీవేత్యుత్ప్రేక్షా - యథానూ
 రావగతాంపుత్రింకూతాలత్యంతాదరణాభ్యుద్గచ్ఛతీవదద్విత్సగభాః - వసంతతిల
 కావృత్తం॥౧౭॥ ఇత్యుతి | ఇత్యుతేనప్రకారే - ఇదమన్తమతిభిక్తుప్రత్యయః
 ఇతిమముఖంసీతాంప్రతిసలీలంసమీసంకడదేవఃస్వామీశ్రీరామః - స్తవంగాధి
 పేనసుగ్రీవేణదత్తాస్త్రాజలయేత్యాద్యితిగ్రహస్తావలంబోయస్యవతథోక్తస్స
 విభీషణావేదితయాఇతలగమ్యతాందేవేనేనిదిద్వయాపరవ్యామూగేణవధఃకర

చురోహలవరూధవాన్ || ౧౬౪ || ప్రణీతేతి || ప్రణీతేస్త్రీరామచరణసన్నిధానం ప్రా
 పితేమణిపాదుకేపూర్వం రాజ్యపరిపాలపురస్తా రాధామానీలేమాణికృపాదుకే తున
 తంపాదయోగగ్రతఃపురస్తాత్ప్రణతంపదుస్కృతం - భరతంజవాహదరాతిశయ
 ప్రయుక్తరయాన్ ఉదన్యఉత్తిష్ఠ్యభుజాభ్యంతరమువనయన్ గాధమాలింగయన్విశ్రా
 భః - తథాతపసాన్తతోపవాసాదినాకృశంతుగంటముష్యభరతస్యవత్సురీరంజ
 ిచీయ్యత్ప్రస్తావ-వాత్స్యతఃసోదరస్నేహతోకరేణముహుఃపునఃపునఃస్పృశన్ పతి
 మాజాయత - సరామఃచిరంసవరరామసవితోభూత్ - తదుపాలనతాత్పర్యేణ
 నల్పకాలంప్రావర్తతేత్యధః - వ్యాజ్ఞిరిభ్యోరమణివిపరస్త్వేవదం - పృథ్వీపుత్రం ||
 ౧౬౫ || పశ్యన్వితిభరతఃఆర్యేణపూజ్యేనస్త్రీరామేణసమండుఃఖండుఃఖాదుభౌ
 యస్యసః అతవివక్రకృతఃఅంగంశరీరంయస్యేవిబహుస్త్రీహృగభిఃతోవిశేషణస
 మాసః - ఆభవాఆర్యవదుఃఖేనకృశకృతాంగంఅంతఃకష్టక్లేశానసమభూతవంతంసామి

తొమందమవారురోహ|| ౧౬౪ || ప || ప్రణీతమణిపాదుకం
 ప్రణతమగ్రతఃపాదయోరుదస్యభరతంజవాదువనయన్పు
 కాభ్యంతరమ్ | ఉదీక్తువతపఃకృశంపపురముష్యవాత్సల్య
 తఃకరణనముహుస్సృశన్నవరరామరామశ్చిరమ్|| ౧౬౫
 వ || పశ్యన్నందభరతఃపరిభ్యదోభ్యాంసోమిత్రిమార్గ
 సమదుఃఖకృశీకృతాంగమ్ | సోయంసఖోపనతరాజ్యవరా
 జ్ఞుభాయతస్తేపునన్సహజభక్తిదృఢవ్రతాయ || ౧౬౬ ||
 X || అభభరతోపిపురతోభివాదితపురుషంపారుషనిఘ్ననశ

త్రులత్ప్రణంపశ్యదోభ్యాంసోమిత్రిమార్గసమదుఃఖకృశీకృతాంగమ్ | సోయంసఖోపనతరాజ్యవరా
 జ్ఞుభాయతస్తేపునన్సహజభక్తిదృఢవ్రతాయ || ౧౬౬ ||
 ప్రాప్తేరాజ్యేవరాజ్ఞుభాయతదరహిరాయేత్యధః - చుతఃసహజభక్త్యాత్మభూతా
 భంవ్రతంస్త్రీరామాగమనవర్యంతలయోభ్యాంప్రవేక్ష్యామిత్యాదిరావనియ
 మాయస్యసతతోక్తాయత్సైభరతాయపునశ్శబ్దోభాక్త్యాలంకారే - ననందతత్రాట్య
 కాసతత్పరంభరతందృష్ట్యాపరంజహషీత్యధః - గుణానాంపరమానరాస్వరలాన్
 దిదమన్యోన్యాభినందనంయక్తమితిభావః - వసంతతిలకావృత్తం || ౧౬౭ || అథేతి | ఆ
 భావంతరంభరతఃపారుషనిఘ్ననపురుషకారాధీనేన|| ౧౬౮ || అధీనోనిఘ్నుఆయత్రభరత్
 కురః - శత్రుఘ్ననసహపురతఃప్రగమదుభివాదితోసమస్కృతఃపురుషఃపరమపురు
 షస్త్రీరామఃయస్మిన్కృతమణితద్యధాతథా - దేవీంజనకనందినీసీతాంప్రణత్య - త
 థాయథోదితాభియథాహోభిరునపర్యాభిఃశ్రేణైః || ౧౬౯ || ఉపపూర్వాచ్చరతే

శ్యజంరాదప్రత్యయాదితిస్త్రీయాకుప్రత్యయేటావ - అవరోధవధూభిరంతఃపుర
 స్త్రీభిఃసహితాసావరోధవధూకాః * తేనసహేతిచుల్యయోగఇతిబహువ్రీహః
 సద్యతశ్చ తికవ-సుగ్రీవదశగ్రీవానుజౌసుగ్రీవవిభీషణావాదీయేషాంతాకావాన
 రాకాన్తనీకృత్యశ్చతుకదితాకృత్యాః * అభూతతద్భావేచ్ఛిఃఅస్యచాప్యేవవిది
 ఘాః - అరున్తశ్చపురిత్యాదిసాసలోపః అభ్యహితఃపూజితఃవసిష్ఠఃయనతం. ఆ
 కుంత్రితఃనంబోధితోకుంత్రిలోకోకుంత్రిజసూయేనతం - అనుగ్రహలోకోనకరు
 కాకటాక్షవీక్షణేనఅనుగృహితః అనుగ్రహవిషయీకృతఃపారవగః పురజననివ
 హితాయనతం - అగ్రజన్మానంజ్యేష్ఠభ్రాతరంశ్రీరాకుంభిమానగతందిమానారూఢ
 హేమ-నవిమలమానంనగౌరవమానందయోఅవసీతాశ్రీరామాగమనాదపగరాదుజో
 వతాపోయనత్యతర్థాత్తం॥ని॥ స్త్రీరుద్రజాచోవతావఇత్యుకరః - నిజస్వకీయమా

తుక్ష్మేనసహదేవీంప్రణమ్యజనకనందినీమున్నీకృత్యసావ
 రోధవధూకాంతుగ్రీవదశగ్రీవానుజాదీయథాదితాభి
 రువవర్యాభిరభ్యహితవసిష్ఠమామంత్రితమంత్రీలోకమ
 నుగ్రహలోకానుగృహీతపారవగఃకుగ్రజన్మానంవి
 మానగతమేవసభహుమానమానందయన్ననయదవనీతరు
 జందిజమాశ్రమవదమ్॥౧౬౭॥ గ || తత్రచసౌమిత్రిస్తీతాస
 భోదాశరధిరతిలోభనీయచాత్సల్యాంకౌసల్యామతిశయిత
 మఃభాతిరేకాంకైకేయీమతిక్రమస్నేహవరివ్యక్తాంసౌ
 మిత్రిమాతరమపిత్రమాదభివాదయన్నిజావలోకనరసని
 కతాభిరేతాభిర్వనితాభిఃకళాభిఃపూణిమాచంద్రభవ

త్రకుంభింసందిగ్రామాభ్యుమావాసస్థానం. అనయత్ ప్రవయామాస ॥ ౧౬౭ ॥ త
 త్రేతి ॥ తత్రభారతాశ్రమపదేసౌమిత్రిస్తీతాసభిఃలక్ష్మణస్తీతాసమేతః * రాజాచా
 స్పృశిభ్యక్షవ-చాశరభిఃశ్రీరామః - అత్యంతలోభయతీత్యతిలోభనీయచపుత్రగణ
 నాభిలాషవిశేషజనకమిత్యణః - తస్మాత్సల్యంస్నేహయస్యాస్తాంకౌసల్యాంకౌ - అ
 తికయోబహుళదుఃఖాతిరేకయస్యాస్తాంసర్వాసభామాలాహుక్తితీసముత్పన్న
 మఃభిధరాక్రాంతామిత్యణః - కైకేయీంచఅతిక్రమేగ్రమమతిక్రాంతేనస్నే
 హేనవతివ్యక్తాంవిజార్యాదప్రేమపరిపూణాంసౌమిత్రిమాతరమపి సమిత్రాం
 చిత్రమూర్త్యుద్ధానుక్రమాదభివాదయోనకుస్పృశ్యక - నిజావలోకనేఅత్తదశానే
 యోకసోమరాగః - తస్మిన్నరరాభిఃతత్పురాభిరేతాభిః పూర్వీతాభిఃపనితాభిరుత్త
 స్త్రీభిఃకళాభిరంకైః॥౧౮॥ కళాశిల్పకాలభేదంప్రాంతకళనాకళిలైజయంతీభూ

జ్ఞానాచంద్రావతీనీకాభిరూపిణీవయోనిధిఃసముద్రజివేతువమాన్వయం
 ప్రతిక్షణంసరిరభ్యమాణిలనరాతిశయాత్ యజ్ఞేక్షణాల్లిప్యమాణినిభానంగమ
 మందానందమవింజితలభిత-పరమానందభరితాంతకరణోఘాదిత్యభాః॥౧౬౮॥
 లభ్యే॥అథానందరంగురోరవ్విష్ణుస్య అభ్యయానిదేశన-అనిలజనేతుజైరభిలంఘ్య
 చైవ రీక్షితస్యానందమవలోకితఃసచాసారఘాన్వహస్యతస్యస్రీరామస్య - ఆదరా
 త్కరితంతిశిష్టాచారయ్యుక్తం అభిషేచనంచూడాభిషేక విధాతుంకతుకంతుం
 భరాంకుందాంగతంవిణవాతాత్మజతా ననశ్రమంప్రవృత్తేనేత్యభాః * జవతే
 శ్చిత్రప్రకృతిః-చారిగతేనవాసరసమూహేనసమమృతానందభృతామంభరాకైకే
 యీదానీమస్మిన్తన్యధాభవతథా-రత్రప్రస్థావైరవప్రయోగానవకాశాదిభా
 నః-సమంతలిసకాదిగ్యవ్యవహారః- తిథ్యాంపుణ్యననీలం-పునర్భూయోపివా
 త్యాంకారేవా-ఆనీయతలనీలం-వృద్ధివృత్తం॥౧౬౯॥అలంకృతభి ॥ అయంరా

యోనిధిర్విదితాభిరివప్రతిక్షణంబరిరభ్యమాణోనిగ్ధరా
 నందమవిందత॥౧౬౮॥ వలభాభిలజనేతుజైరభిలంఘ్య
 మాస్యాదరాద్విధాతుమభిషేచనం విచరితం గురోరాజ్ఞ
 యా|అనీయతసంంతతోహరిగతేనతీధాంపునస్సమావలి
 తమంభరంవిజహతాగతింకున్ధరామ్॥౧౬౯॥వ॥అలంకృతః
 శృతమభిషేకమాదరాదమాత్మసంహతిభిరవాప్యరాఘవః
 పురోస్తుభిఃపునరయమానశేరథంమమోరథంసచభరతో
 మహారథః॥౧౭౦॥ X ॥తత్రచసేవావిచక్షణాభ్యాంశత్రు

సరిరభ్యమాణిలనరాతిశయాత్ యజ్ఞేక్షణాల్లిప్యమాణినిభానంగమ
 ప్రతిక్షణంసరిరభ్యమాణిలనరాతిశయాత్ యజ్ఞేక్షణాల్లిప్యమాణినిభానంగమ
 మందానందమవింజితలభిత-పరమానందభరితాంతకరణోఘాదిత్యభాః॥౧౬౮॥
 లభ్యే॥అథానందరంగురోరవ్విష్ణుస్య అభ్యయానిదేశన-అనిలజనేతుజైరభిలంఘ్య
 చైవ రీక్షితస్యానందమవలోకితఃసచాసారఘాన్వహస్యతస్యస్రీరామస్య - ఆదరా
 త్కరితంతిశిష్టాచారయ్యుక్తం అభిషేచనంచూడాభిషేక విధాతుంకతుకంతుం
 భరాంకుందాంగతంవిణవాతాత్మజతా ననశ్రమంప్రవృత్తేనేత్యభాః * జవతే
 శ్చిత్రప్రకృతిః-చారిగతేనవాసరసమూహేనసమమృతానందభృతామంభరాకైకే
 యీదానీమస్మిన్తన్యధాభవతథా-రత్రప్రస్థావైరవప్రయోగానవకాశాదిభా
 నః-సమంతలిసకాదిగ్యవ్యవహారః- తిథ్యాంపుణ్యననీలం-పునర్భూయోపివా
 త్యాంకారేవా-ఆనీయతలనీలం-వృద్ధివృత్తం॥౧౬౯॥అలంకృతభి ॥ అయంరా

చమహరవిప్ర యోగిః॥ శత్రుస్సులక్ష్యుణ్ముఖైరుపచర్యమాణస్సామ్రాజ్యభోగ
 నిశ్చితోభరతోజభావేతి - అభిరక్షణభయవార్షవ్యూహస్యభాగః - విధానేవీజితేవ్యజనే
 చమరేయస్యసతథోక్తః - పరిజనాచారనిరతేనభృత్యజమోదితాచారతత్వరేణభరతేన
 ఉదస్తముల్నిస్తవిమలంస్వచ్ఛంబముక్తావత్రంకూర్తికచ్ఛత్రంయస్యసఃథోక్తః -
 వీరిత్రమాశ్చర్యకరమివిత్రసన్నిపేషంబాయథాభిభౌతహితేనవిరలతేనస్తేనభేదవి
 వ్యభాషణాంబరప్రయుక్తావయవప్రసాదనేనచారుసు - దరశితగ్రాతాంధారిగ్రా
 మాతంగాగజానేతరూధాఃఅధిష్ఠితాఃస్తైస్త్వైః॥ శతాంగస్వస్థందనోరభ్యుత్యమ
 రః-ఆశరణ్యవగనాహినిపతిభి చిహ్నిణ్యుగ్రీవప్రముఖరాక్షసవానరసేనానాయైః
 అనగపత్యమానోతివస్త్రియమాణశ్చసకారామచంద్రఃశ్వేదోక్షతానామసమూ
 హంబానానాంబోపచరణి త్కేచనరూపితపచారప్రవస్యమానమితిచానగ

ములక్ష్యణాభ్యామభితోఽఘాతవ్యజనః పరిజనాచారనిరత
 భరతోదస్తవిమలముక్తావత్రంకీభితోఽపహితస్తైవక్యచా
 నుకారూఢతతాంగమాతంగైరాశరణ్యవగవాహినిపతిభిర
 నుగమ్యమానఃప్రపత్యమానశ్వేతాక్షరకుసుమలాజీవ
 చారపారపురంస్సోదంబసూరన్భువలిత మంజీరమణికాం
 వీరలయవాచాలితాంవార్యమానమాంగళికక్షారర్నసైఃకు
 ణాంవైబోధికవివిధరవశ్రవణసమయోచ్ఛలితసామోద
 పారసంబాధాంసౌధాంతరగవాతుచలితరుణీజనేక్షణరే
 భానీలోన్నలదా మతోరణాభిరామరథ్యాంతరామయో

యాత్రయమాణోస్తైస్సానికథోక్తానియానిపాదభరంక్రీడనవానిఃప్రసక్తీనిఃపా
 స్తేషాంసంరంభేనసంభ్రంశచలితైర్ముంజూతాంబుమైఃపుజీరకుటికాంశువల
 మ్ముంజూపురమాచీకర్యకనాకరక్షైవచాలితాంబుమైః॥ * లక్ష్మణోనీరిణ్యం
 తాత్మకమణివ్రహ్మహానానితాన్యహానిహంకరితక్షుర్యాదితృంకవనాద్యా
 నిరర్థాశ్చకాంతభాషైభోగివివిధరవాణాంతకవాన్యశ్చకాంతిభరజననానావిధశబ్దా
 నాంచస్తుతిపాకశబ్దానాంపాత్రవణసమయోజననకారేషువృతాఃప్రచలితాః
 సామోదాఃసానందాశ్చమేహరాపురజనాఃస్తైస్సంబాధాసంకీర్తన - మంగళిక
 వైబోధికేయత్రప్రయోజకమితి - సౌధాంతరగవాక్షైఃప్రాసామగ్యవానాయ
 నైఃచలితాఃప్రస్ఫుతాఃకరుణీజనేక్షణరేఖాసుందరీజనశ్రవజ్జయః-తా
 నిఃపానీలోన్నలదా మతోరణాభిరభిరామణిరమ్యాశరథ్యాంతరాచిప్రతోన్యభ్యం
 తరాణానిఃసౌర్యాస్తాఃఅయోధ్యమాజగామప్రవితేశస్యభాగః॥౧౨౦॥సాకేతము॥

విజయూజయశీలః* విద్యుతీత్యాదిసాధనిప్రత్యయః-యద్వాప్రశస్తేరావణిజయో
 స్యాన్నీవిజయో ప్రశంసా యామినిసప్రసిద్ధోరామస్యాశేతమయోధ్యాం॥౧॥ సా
 శేతస్యాప్రయోధ్యా యామిన్యకురః-సమునేయవాక్ ప్రవిష్టః*తా సయివానమఃవాన
 శ్చేతికన్యసుప్రత్యయాంతోనిపాతః-చథాభ్రా కృణి అనుజ్ఞఃభరతాదిభిఃనడసేవిరః
 తావచర్యమూః* గ్రాసుగ్రీవప్రకుఃఖాన్ గ్రీవాత్ప్రియసఖాన్ప్రియసుహృగః
 * అభూవాస్సభిగ్నప్రతే-స్వస్వేవదేక్షింధాదిప్రవియతస్థానేష్యస్యసఖాః* నీ
 ప్సాయా ద్విధాకావః*సూం వ్విభిభ్యాంవభ్యోదేవిదకతాప్సీన్సాదేహధావః-స్థాప
 యకావ్రవిష్టావయకా-తథాదేహ్యసీలయానమంస్వచ్ఛందం యథేచ్ఛంసఖాన్ప్రియా
 కభాగాన్అనుభావకా-రావతూత్రోద్భవాశీలితాస్యావిభవైసామథైన్యాఃసహ్య
 ద్విభిః-ఆమోదిసీమానందవత్సీమేదినీంధుపంసుచిరమచిరకాలం-పాలయతిస్తపరి
 సాలిరవాక్* అటన్త్యఇతిభూతాథేకలట-శూనాకలవిక్రీడితంవృత్తం॥ సూర్యా
 త్వైవమకాసజాన్తతాన్సగరసంభూతాకలవిక్రీడితం॥౧౭౨॥అథకవికావ్యవర్ణనా

ధ్యామాజగామరామచంద్రః॥౧౭౧॥ప॥ సాశేతంనముపే
 యివాంభువిజయోసంసేఽతౌభాగ్యభిన్నగ్రీవప్రముఖా
 నపిప్రియసఖాన్స్వస్వేవదేస్తాపయన్॥స్వచ్ఛందంసుచిరం
 సుఖాన్యనుభవన్దేవ్యాతథాసీతయారామఃపాలయతిస్త
 కీర్తివిభవైరామోదిసీంమేదినీమ్॥౧౭౨॥ప॥సాహిత్యాదిక
 తావతాశనగరగ్రామావతంసాయితశ్రీగంగాధరధీరసిం

సూర్యాచార్యకర్తాచంద్రమాన్వీంశ్లోశేనాహ॥సూహిత్యేతి॥సాహిత్యంకావ్యనాట
 కాలం,కారాదిసముదాయమాననిద్యారయాదిప్రముఖంయోసాంతాః కలావిద్యాః
 అస్యసంపదసాహిత్యాదికరావతానకలవిద్యారహస్యాభిజ్ఞేనేత్యర్థః-అత్రకమకా
 త్తూరయస్యాప్యనుద్యేగకరత్వాత్సవ్యనశికేత్యాదివనిర్వోధవ్యశనగరమిగ్రా
 మఃతస్యఅవతంసవచాచరిత,అవతంసాయితఃభూషణాయమానః-ఉపకూనాథకా
 చారకర్తృతాత్కతకాచిత్తః- సచాసాశ్రీగంగాధరధీరశ్చశ్రీయక్తఃగంగాధరనా
 మావంశిత్వే॥ని॥ధీరోమనీషీజ్ఞఃప్రాజ్ఞస్సంభ్యావాకపండితఃకవిశత్రుమరః-సంపసిం
 ధుఃసముక్తః-తస్యవిభునాచంద్రేణపుత్రత్వాదల్లానకరత్వాచ్చతగ్రూపేతేత్యర్థః
 అతఏవశ్లొకసరంవరితరూపం॥ని॥విభుర్విష్ణుఃచంద్రమసీత్యమరః-గంగాంబికానూను
 నాగంగాంబికాకార్యసంభూతేసలత్కుణసూరికాల్పతౌఖ్యవిమలః-ప్రాహుర్వంభా
 జేనరాజ్ఞాదీప్తైఃవిరచితైఃవంశభిఃబాలకాండాదిసుందరకాండాంతైఃకాండైఃవిహ
 తఃఆనందోవిగర్వత్ప్రమోదోయినతస్మిన్నిత్యుత్తరపదనమాసః-వైభవం,భిగ్న-భూరా

మాయణాశ్వేకావ్యేపునఃవిరచితఃప్రణీతః-వృష్టపక్షాఽపూరణః- కాండోయుగ్మకాం
 డోపీ దిరంజీయాన్ సర్వోత్క-షేణవతకలామిత్యుభయః - శానూకాలవిక్రీడితంవృ
 త్తం॥శ్లో॥ శూర్వేషాంవిమమతానివివిధాన్యాలోచ్యతత్సారమన్యాకృష్యేయ
 మఖండవంధితసరీతోహయసంధర్శితా। యగ్యశ్రుతప్రతిభాతిభూషణమింద్రియా
 తాంభూషణతత్రాపివ్రతిభాలిచేన్నసువరామృత్యంహ్యవశ్యంబుధైలిలోకోమప్ర
 తిభాలమధ్యమజగత్తత్తత్త్రలింగాహ్వయదేశస్తత్రతథాద్రినాథతనయావీరకవరం
 తత్రచ। గ్రామఃకాంబులురీతితత్రమహాఃశ్రీరామచంద్రస్సశ్రీశ్రీమానుష్య
 హరామముష్యకవితాకన్యాంరఘుణాంవరిః॥ . . . . .

ఇతిశ్రీమత్పురమణాగీంద్రబృందమానసేందీవరసంహితానందలహరీనందరఘు

ధువిధునాగంగాంబికాసూనునా। ప్రాగ్భోజోదితవంచ
 కాండవిహితానందేప్రబంధేపునః కాండోలక్షణసూరిణా
 విరచితఃషష్ఠోపిజీయాద్విరమ్॥#####

ఇతిశ్రీభోజలక్షణకృతం చంపూరామాయణా

ఖ్యంకావ్యంసమాప్తమ్.

సందనచరణారదింకకకరందాస్వాదకంబళితసారస్వతోనాభందితకళిప్రచండ
 మునిప్రకాండమండలేశ్వరశాంబిల్యమహామూనగోత్రావతంసస్వామిచాన్దనాయ
 సుధాసారతారవాహితనన్యధన్వంతర్యమతారాచరస్వామ్యుర్వేగప్రముఖనిఖిలవి
 ద్యాసారసగ్వజ్ఞసాగ్వశౌమన్యధన్వంతరిమోదంతవర్యస్యరమాజేనగంగాంకాగర్భ
 రత్నాకరసుధాకరేణరామచంద్రబుధేంద్రేణవరణితాయాం - చంపూరామాయణ
 వ్యాఖ్యానాయాంసాహిత్యమంజూషికానమాఖ్యాయాంయుగ్మకాదస్సమాప్తమ్॥

రామచంద్రగృహితారామచంద్రవరాహికాతా।

వ్యాఖ్యానీయుగ్మకాదస్సపూర్ణమంజూషికాధికా॥

చమ్పూరామాయణంసమాప్తమ్

